ZBORNIK

DOKUMENATA I PODATAKA
O NARODNOOSLOBODILAČKOM RATU
JUGOSLOVENSKIH NARODA

TOM

IX

KNJIGA 1.

RED ARCIONI ODBOR:

Otmar Kreačlć, Boško Siljegović, Nikola Gažević, Miloš Pajković, Pero Morača, Ljubiša stankov i Fabljan Trgo

REDAKTORI IZ VOJNOISTORIJSKOG INSTITUTA:

Dimitrije Brajušković, Ratomir Stojkovlć, Sandor Käufer, potpukovnici 1 Miloš Krstić, major

ODGOVORNI UREDNIK

Fabljan Trgo. pukovnik

IZDAJE

V O] N O I S I O R I J S K I INSTITUT

VOJNOISTORIJSKI INSTITUT

ZBORNIK

DOKUMENATA I PODATAKA O NARODNOOSLOBODILAČKOM RATU JUGOSLOVENSKIH NARODA

TOM

IX

KNJIGA 1.

PARTIJSKO-POLITIČKA DOKUMENTA

1941 —1942.

BEOGRAD

1961.

NAPOMENA REDAKCIJE

Da bi se što širem broju ljudi pružila veća mogućnost za izučavanje uloge KPJ u stvaranju i razvoju partizanskih odreda i NOVJ, a posebno za izučavanje delatnosti partijske organizacije i političkih organa u jedinicama oslobodilačke armije i na terenu, pristupilo se objavljivanju najvažnije dokumentarne građe koja govori o tim problemima. To su, uglavnom, uputstva i direktive centralnih, pokrajinskih, oblasnih i okružnih komiteta KPJ, zatim izveštaji divizijskih komiteta, partijskih rukovodilaca, instruktora, političkih komesara i politodela.

Za izvršenje ovog zadatka formiran je redakcioni odbor, koji je otpočeo publikovanje ove građe u posebnom tomu, u ediciji »Zbornik dokumenata i podataka o narodnooslobodilačkom ratu jugoslovenskih naroda«.

U dosad štampanim knjigama Zbornika objavljeno je oko 950 dokumenata (koji se većinom odnose na početni period), čiji je sadržaj, u celini ili delimično, partijsko-političkog karaktera. Pored toga, izvestan broj takvih dokumenata ostao je, neobjavljen, po raznim arhivima u zemlji. Redaktori ovog toma su pregledali arhivske fondove koji raspolažu takvim dokumentima, izvršili potreban izbor i pripremili dve knjige za 1941. i 1942. godinu, dok se knjige za dalji period nalaze u pripremi. Radi što potpunije celine, na kraju svake knjige biće objavljen, kao poseban prilog, spisak dosad objavljenih partijsko-političkih dokumenata, za period koji knjiga obuhvata, sa naznačenjem gde se mogu naći. Na taj način pružiće se šire mogućnosti za naučnoistraživački rad u ovoj oblasti.

Iako ovaj tom predstavlja tematsku celinu, pitanja koja tretira izložena građa moći će se potpunije proučavati korišćenjem i dokumentacije u ostalim tomovima. Zbog toga je redakcija nastojala da u fusnotama uz pojedine dokumente ukaže na njihovu povezanost sa ranije publikovanom građom, kao i nekim još neobjavljenim dokumentima.

Principi rada na izboru i pripremi dokumenata za štampu isti su kao i u ostalim tomovima Zbornika.

I

DOKUMENTA
O PARTIJSKO-POLITIČKOJ DELATNOST1
U JEDINICAMA NOV I PO JUGOSLAVIJE

AVGUST 1941 — AVGUST 1942.

BR. 1

UPUTSTVO POKRAJINSKOG KOMITETA KPJ ZA SRBIJU OD 10. AVGUSTA 1941. ČLANU PK I OKRUŽNIM KOMITETIMA U NIŠU I LESKOVCU ZA RAD NA FORMIRANJU PARTIZANSKIH ODREDA I RAZVIJANJU NJIHOVIH DEJSTAVA[1]

O. K-u i ČLANU P. K-a u N • i L.*

Dragi drugovi,

Potvrđujemo prijem vašeg izveštaja primljenog 3-eg ovog meseca.[4]

Nesumnjivo, u radu na stvaranju i jačanju partijskih organizacija na vašoj teritoriji, naročito u poslednje vreme, vi ste pošli korak napred. Ali u pogledu akcija, stvaranja partizanskih odreda i razvijanja njihove delatnosti na vašem području, daleko ste zaostali za drugim organizacijama, upravo vi niste skoro ništa učinili.[5] Da li se, drugovi, to zaostajanje za drugim organizacijama može pravdati organizacionim slabostima? Svakako da ne može. I vi ćete se u tome složiti sa nama ako pravilno analizirate današnju situaciju, položaj u koji je bačen srpski narod okupacijom, te proučite nedostatke i propuste u vašem radu. Naša Partija imala je ogroman uticaj na široke mase a danas je njen uticaj još veći, jer narod vidi u njoj jedinog doslednog borca u narodnooslobodilačkoj borbi. Danas i najzabačenije selo zna da iza partizanskih odreda, koji

[1] Original, pisari na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu CK SKS pod reg. br. 903.

*** Niš**

' Leskovac

[1] Redakcija ne raspolaže tim izveštajem.

*** Takva ocena Pokrajinskog komiteta bila je prestroga, jer su dotada na teritoriji tih okružnih komiteta bili formirani Toplički, Ozrenski i Leskovački NOP odred, koji su još u toku prvih dana izveli nekoliko uspešnih akcija. Vidi tom I, knj. 3, dok. br. 50.**

vode herojsku borbu protiv okupatora i njihovih slugu, stoji Komunistička partija. Njene organizacije i svi njeni kadrovi nalaze se u prvim borbenim linijama.

Eto, drugovi, iz ovoga izlazi da biste vi trebali, uporedo sa savlađivanjem organizacionih slabosti, odmah preći na stvaranje partizanskih odreda i njihovo proširivanje na sve one koji su spremni na borbu protiv okupatora. Treba razvijati njihovo brzo dejstvo. To je danas glavno težište i zato glavne naše snage treba baciti na njega. Narodni ustanak je otpočeo ne samo u Srbiji već i u ostalim zemljama Jugoslavije. Momenat je ozbiljan. Na našoj Partiji leži velika odgovornost kako pred svojim narodom, tako i pred herojskim Sovjetskim Savezom. Taj teški zadatak: dizanje i proširivanje narodnog ustanka naša Partija mora časno izvršiti. Od svih porobljenih zemalja, narod naše zemlje prvi je podigao oružje i krenuo na ustanak. Eto zašto mi više ne možemo govoriti: tamo gde su uslovi otpočeti sa akcijama partizana. Ti potrebni uslovi su danas u čitavoj, Srbiji. Imajte u vidu da bi vaše daljno zaostajanje za drugima moglo naneti velike štete čitavoj stvari. Neprijatelj će iskoristiti taj momenat za napad sa svojim snagama na naše glavne snage u onim krajevima gde one već žestoko dejstvuju. Smemo li dozvoliti da ova i ovolika neravnomernost u ovoj odlučnoj bici srpskog naroda bude iskorišćena od neprijatelja? Svakako da ne smemo. Neprijatelj svim silama nastoji da podeli srpski narod na dva fronta, da ga međusobno zavadi kako bi ga što duže zadržao u pokornosti. Iz vašeg izveštaja vidi se da su sluge današnjih gospodara pustili sve pohapšene. Tim gestom oni hoće da pokažu kako neće hapsiti tamo gde vlada »mir« i »red«, ali izdajnički mir i red koji oni propovedaju. Nasuprot ovome mi moramo proširiti bazu narodnooslobodilačke borbe. Nužno je okupiti sve elemente koji su spremni za borbu protiv okupatora. Na ovoj etapi ne smemo dozvoliti da borba poprimi isključivo komunistički karakter.

Započetu borbu moramo nastaviti ne štedeći sebe. Došao je momenat kada moramo dati sve od sebe. Naša Partija nalazi se u ratu i svaki njen član jeste vojnik koji se ima pokoravati zakonima koji vladaju u ratnom stanju. Kukavicama, strašljivcima i saboterima nema mesta u našoj Partiji, njih treba progoniti iz naših redova kao crnog đavola. Ne plašite se pojedinačnog otpadanja od Partije, kolebljivci se najbolje otkriju kad se stave pred teške zadatke. Ako se pravilno postavi partizanski[6] rad, ako on bude rukovođen i kontrolisan od najboljih partijaca, koji će znati i hteti da služe primerom, naša Partija će ojačati i brojno i kvalitativno. Dosadašnje akcije pokazale su

" Omaška, treba: partijski.

nam put kako treba i iz kojih elemenata jačati Partiju, one su već dale čitav niz vanpartijnih heroja. Kriterijum za postanak članom Partije poznat je. Svakako bi bilo pogrešno čekati da neko prvo postane heroj. Jačati part. org. i učiniti ih akciono sposobnim to je osnovni zadatak. Ni jedan grad i ni jedno selo bez part. org. Ali uvek imajte u vidu da će one pravilno izrasti jedino u akcijama a njih treba pokretati i tamo gde još ne postoje.

P. K. i ovog puta naglašava da, nažalost, i danas ima organizacija koje se upravo zločinački odnose prema radu i današnjim zadacima Partije. U cirkularu P. K.,[7] kao i u posebnim pismima pojedinim O. K-ima, odlučno je udareno po svim slabostima, nedostacima i pogreškama.

Evo nekoliko konkretnih uDutstava za rad na vašoj teritoriji — čijem ostvarivanju treba neodložno prići:

1. — Odmah prići stvaranju zajedničkih komiteta, tj. odbora narodnooslobodilačkog fronta, povezujući se sa pristalicama svih bivših partija koje se danas izjašnjavaju za borbu protiv okupatora i njihovih slugu. Vodite računa o akciji četnika, raznih oficira i ljudima okupljenim oko njih. Svaki naš kontakt s njima dobro će doći. Neprijatelj već pokušava da i njih uvuče u pohod na naše snage. Stoga ih moramo pridobiti za zajedničke akcije još odmah ili ih bar neutralisati u danom momentu. Pogrešno je zametati kavgu s njima na pitanju privlačenja njihovih ljudi k nama. To pitanje treba urediti s njima onako kako su to učinili drugovi u V.,[8] naime: slobodan prelaz od jednih k drugima. Kod pregovora sa našim eventualnim saveznicima treba se pozivati na postignuti savez između SSSR i Engleske.

2. — Neodložno stvarati, proširivati i jačati partizanske odrede i istovremeno razvijati njihovu delatnost. Svakom odredu, svakoj part. org. i svakom čoveku posebno određivati dnevne zadatke. Do najvećeg stepena razviti samoinicijativu svake part. org., partizanskog odreda i svakog čoveka. Danas se za to pruža odlična prilika svakome. Ne stvarajte više neke mrtve desetine, uz to još i bez oružja, koje čekaju na neki svoj momenat. Stvorene pretvorite odmah u brzo pokretne odrede partizana. Naoružajte se razoružavanjem žandara i žandar, stanica, nemačkih vojnika, te napadanjem na neprijateljske transporte i slagališta oružja, municije i ostale ratne spreme.

3. — Izbegavati sukobe sa pretsednicima i odbornicima opština, kulacima i si., sem ako oni nisu izdajnici i sluge oku-

[7] **Vidi tom I, knj. 2, dok. br. 6.**
" **Valjevo**

patora. U tom slučaju treba ih dobro raskrinkati u selu pa onda i fizički obračunati s njima, štedeći pri tome decu i ostale ukućane njihove. Pravilno ste uradili sa onim krvnikom žandarskim u L. Tako treba postupiti i sa ostalim žbirovima koji su tamo poslati radi pojačanja.

4. — Cim neki partizan padne u ropstvo ili ma ko u zatvor, odmah pokušajte sa spasavanjem oružanim snagama. Neka vam za to budu primer beogradski partizani koji su jednog partijskog funkcionera otrgli iz kandža Gestapoa.[9] Ili onaj partizan u Už. koji je preko noći oslobodio sve drugove iz zatvora i s njima, ćelom svojom porodicom i imovinom otišao u šumu svome odredu. Gestapo je sutradan došao na prazno.

5. — Partijske jedinice u odredima moraju redovno održavati svoje sastanke. Članovi Partije, ma gde bili, moraju biti organizaciono povezani. Pri tome paziti da se njihovo odvajanje ne primeti i do maksimuma obezbediti konspiraciju.

6. — Zavesti gvozdenu disciplinu u part. org. i odredima. Kod težih prekršaja krivce treba i likvidirati. Svaku meru u tome pravcu objasniti. Iskoristiti svaki čas slobodnog vremena za agit. prop. rad i podizanje kadrova, mada to nije glavno sada. Umnožavajte materijale u što većem broju primeraka u gradovima, selima i šumi.

7. — P. K. je odlučio da vam za dalji rad, pripremu partizanskih odreda i akcija pošalje 15.000 din. s tim da tu sumu prema potrebi podelite na N., L. i Zaj. [ečar]. Vi ste fin. pitanje dobro postavili, pa u tom pravcu produžite i dalje. Stvarajte svuda narodnooslobodilački fond, što znači proširivanje dosadašnje funkcije Narodne pomoći. Iz tog fonda izdržavati kako one u zatvorima tako i one po šumama. Ako se partizani budu povezali sa narodom i pružili zaštitu narodu od neprijateljskih napada, onda će im svaka kuća biti otvorena i neće biti teškoća za njihov opstanak.

8. — Rat. Pavl. odmah aktivizirati u partizanskim odredima. Pored dobrog sekretara on može da bude u komandnom sastavu pol. komesar. Recite mu da će u toku rada i pokazanih rezultata regulisati i svoj odnos prema Partiji. On vam može ogromno pomoći.

10. — Budite budni u održavanju part. i skojevskih konferencija u današnjim prilikama, kadrove treba čuvati. Danas nije vreme za konferisanje, nego za rad na terenu: akcije i opet akcije.

*** Misli se na spasavanje druga Aleksandra Rankovića. Vidi tom I, knj. 1, dok. br. 2.**

11. — Konačno je rešeno da skojevac D.[10] ostane kod vas na radu i s njim možete potpuno raspolagati za taj kraj. Poslaćemo vam paklenog stručnjaka [minera], ali nemojte čekati na njega.

12. — P. K. je resio da drug Jova[11] pođe odmah u Zaj. i u duhu cirkulara i direktiva izloženih u ovome pismu pomogne drugovima u postavljanju rada i ubrzanju krupnijih akcija iz kojih treba što pre preći na opšti ustanak u Timočkoj Krajini, to jest na čitavom tom području. Tamo neka ostane nekoliko dana i neka zajedno s Popom[12] pripremi opširan izveštaj za P. K. Upoznati i njih sa ovim pismom. Saopštiti im da povedu najodlučniju borbu protiv trockističkih bandita na čelu sa Rašom Pejovićem koji se nalaze u Zaj. i pokušavaju stvoriti neku partiju. Njihov centar u Beogradu smo utvrdili. ..

13. — Utvrdite dobru vezu sa Mak.[edonijom], i kad nešto dođe otuda, ne žalite truda i novaca da neko odmah dođe ovamo. Taj zadatak pripada drugovima u L.

14. — Ponovno insistiramo na što čvršćem i češćem kontaktu. Šaljite redovno izveštaj o vašem radu.[13]

15. — Sa svakim našim dokumentom obavezno upoznajte drugove iz Štaba Glavne komande partizanskih odreda u Srbiji,[14] kojoj ste apsolutno potčinjeni i sve njene naredbe o vojnom delu imate obavezno sprovoditi. Tražite od Štaba Komande da vam odmah pošalje tri do pet iskusnih partizana.

10-VIII-1941. god.

S pozdravom
Smrt fašistima!
P. K.

[10] Dragi Stamenković
[11] Vasilije Buha
[12] Dobrivoje Radosavljević Bobi
[13] Vidi tom I, knj. 1, dok. br. 8. i 13, knj. 2, dok. br. 15.
[14] Misli se na Glavni štab NOPO za Srbiju.

BR. 2

NAREDBA ŠTABA PRVOG BATALJONA »SLOBODA« OD 20. AVGUSTA 1941. ZA RAD POLITIČKIH KOMESARA ODREDA[1]

STAB I BATALJONA »SLOBODA«'

N A R E D B A br. 4 od 20-8-1941 god.

POLITIČKIM SEKRETARIMA' SVIH ODREDA OVOG ŠTABA

Da bi se potpuno organizovao politički rad po pojedinim odredima i da bi ovaj štab mogao kontrolisati rad i davati uputstva, zatim da bi mogao podnositi izvještaj pretpostavljenoj komandi, naređuje se:

1. Da se politički sekretari brinu o podizanju političke svijesti, o podizanju morala, samopouzdanja i volje za borbu, da se organizuje čitanje listova i čitanje proglasa, da svaki vojnik bude obaviješten o događajima, vijestima i o svemu onome što se nalazi u listu i proglasu — radi toga potrebno je orgaijizovati zajedničko čitanje naše štampe, kad je to moguće.

2. Da se sa vojnicima razgovara o svim pitanjima u vezi sa našom oslobodilačkom borbom — kakav je njen cilj, kakav treba da bude vojnik gerilac, dakle, da se dosljedno sprovodi linija naše štampe; naročito objašnjavati ljudima o potrebi jedinstva i prijateljstva sa svim poštenim muslimanima i Hrvatima, koji se isto danas bore protiv okupatora i Pavelićeve bande. Ne smije se dozvoliti ubijanje zarobljenika, vojnika koji se predaju i ne ìèle da se bore protiv nas.

3. Podnesite prijedloge ovome štabu u pogledu obrađivanja pojedinih pitanja, o nedostacima naše štampe i drugo, zahtijevajte dostavljanje literature za vaše odrede, kao i to

[1] Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 4/1, k. 1700. Dokumenat je objavljen u IV tomu, knj. 1, pod br. 25.

[2] Prvi bataljon »Sloboda« formiran je avgusta 1941. od odreda koji su bili pod komandom štaba za srez Bosanski Petrovac i odreda Kamenice, Javorja i Crljivice. U svojem sastavu je imao 5 odreda (četa). Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 1, dok. br. 22.

[3] Početkom ustanka u Bosanskoj krajini političke komesare su nazivali političkim sekretarima. Septembra 1941. uveden je naziv politički komesar, a u ovom bataljonu je to određeno naredbom od 19. septembra 1941. Vidi tom IV, knj: 1, dok. br. 176.

kakva bi ona trebala da bude. Podnesite izvještaj koliko je potrebno listova za dotični odred.

4. Čuvajte listove i proglase, kako bi ih mogli slati drugim odredima koji nemaju veze sa ovim štabom, i opšte trudite se da naša štampa prodre u svako selo.

5. Podnosite izvještaje o raspoloženju vojnika za borbu, o mišljenjima pojedinaca i prijedloga šta bi trebalo preduzeti (o dezerterima, smutljivcima i sličnim). — Izvještaj po ovim tačkama šaljite svaki dan najkasnije do 8 sati naveče, kada i komandiri odreda šalju svoje izvještaje.

Politički sekretar
N.[4] Kotle

BR. 3

UPUTSTVO POKRAJINSKOG KOMITETA KPJ ZA SRBIJU OD 21. -AVGUSTA 1941. OKRUŽNOM KOMITETU I ČLANU PK U NIŠU ZA RAD NA TERENU[1]

OK-u i članu PK **u** N.

Dragi drugovi,

Evo odgovor na neka pitanja koja ste postavili u vašem pismu od 16 o. m.[2] Nesumnjivo vi ste ozbiljno shvatili postavljene zadatke. Izveli ste i neke akcije i time pokrenuli stvar sa mrtve tačke. No sve je to samo početak. Morate napraviti brzi i snažan zaokret. Od malih, manje značajnih akcija treba odmah preći na krupnije i značajnije akcije. Kurs uzeti na takve akcije kao što je ona sa oficirskim domom u Nišu.[3] U

' Nikola

[1] Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu CK SKS pod reg. br. 916.

[2] Vidi tom I, knj. 1, dok. br. 8.

' Poznati hotel »Park« u Nišu Nemci su za vreme rata koristili kao svoj oficirski dom. Drugog avgusta 1941, oko 21 čas kada je sala bila puna nemačkih oficira, Aleksandar Vojinović (sada pukovnik JNA i narodni heroj), izvršavajući zadatak postavljen od partijske organizacije, bacio je bombu u salu. Potom je, prilikom bekstva, na izlasku iz parka koji se nalazi preko puta hotela, bacio i drugu bombu na

prvi plan spada obračun sa Nemcima i njihovim slugama, pa onda i sve drugo. Mi moramo raditi tako da za svakog poštenog čoveka bude kao na dlanu jasno: *da se sada vodi odlučna borba između porobljenog srpskog naroda s jedne strane i porobljivača i njihovih slugu s druge.* U tom radu ne sme biti sektaštva kao god što ne sme biti ni levog skretanja. Za isticanje crvenih zastava i si. na ovoj etapi narodno-oslobodilačke borbe nema mesta.

Obratite pažnju na prvu i drugu tačku našeg pisma.[4] Svaku direktivu, svaki partijski materijal proradite brzo i pažljivo. Budite uporni u brzom oživotvorenju direktiva. Postavljeni zadaci moraju biti izvršeni. Tu nema niti može biti kompromisa ni s kim bilo u Partiji ili van nje. Ko nije spreman da ide do kraja neka napusti redove Partije što pre. Partiji su potrebni odani borci, hrabri i aktivni rukovodioci. Treba biti uporan i strpljiv u radu na obrađivanju samo novih kadrova.

Iz vašeg izveštaja o akcijama i postojanju odreda vidimo da vlada nepovezanost između partizana. Kako se može dogoditi da dve'grupe jednog istog odreda izgube vezu jedna s drugom? To je samo znak da ne postoji jedinstvo komande, što može dovesti do vrlo nepovoljnih momenata u izvođenju partizanskih operacija. Stoga morate odmah ustanoviti štal? odreda za čitavu vašu teritoriju, koji (odred) će se deliti na čete, prema tome na kom je delu teritorije ona formirana i određena da dejstvuje. U komandni sastav odreda ulaze: komandant (po mogućnosti stručno lice), njegov zamenik (treba da bude partijac), pol. komesar (hrabar i politički jači čovek), partijski sekretar (član OK ili neki partijac s kvalitetima člana OK). Pošto u štabu ima i nepartijaca, partijski sekretar treba svoju funkciju nekako da legalizuje, u konkretnom slučaju on može biti taj zamenik komandira.[5] On je najodgovornije lice pred OK-om ne samo za rad partijaca u odredu nego i za rad čitavog odreda.

Eto, drugovi, ako tako postavite rad, onda neće biti potrebno da sekretar OK (Mika) ide stalno uz partizanski odred ili od jednog do drugog odreda. Isto tako neće biti potrebno da članovi OK hodaju okolo i lično učestvuju u sitnijim akcijama. PK ne odobrava takav rad.

OK mora biti uvek na okupu zajedno sa članom PK u mestu (koje se može i menjati) iz koga će najuspešnije obez-

grupu Nemaca koji su ga gonili. Koristeći pometnju kod Nemaca i pomrčinu, uspeo je da pobegne. Tom prilikom je ubijeno i ranjeno dosta nemačkih oficira. Tačan broj gubitaka nije poznat.

[4] Vidi dok. br. 1.

[5] Omaška. Treba da stoji: komesara.

bediti pregled i kontrolu čitavog partijskog rada, a u saglasnosti sa najodgovornijim iz odreda omogućiti i kontrolu partizanskog pokreta. OK mora biti političko-partijsko rukovodstvo, a ne partizanski pokretni odred, primajući čitav teret na svoja leđa. Tako radeći učinili biste veliku grešku prema partizanskom pokretu, koji mora imati svoju samostalnost i punu inicijativu, a našu kontrolu i najpuniju pomoć. Naši članovi moraju biti uvek u prvim redovima svojom aktivnošću i hrabrošću. Briga o ispunjavanju ovih uslova i ocena kadrova pripada partijskim sekretarima u štabu i četama. S njihovim predlozima, bilo u kom pogledu, OK treba da računa.

Očigledno je da vi niste shvatili neka mesta iz našeg pisma, pa zato dajemo sledeća objašnjenja:

1. Izbegavati sukobe sa kulacima i pretsednicima opština ne znači da ne treba napadati i uništavati izdajnike i najmrskije sluge okupatora, ne znači da ne treba raspuštati izdajničke opštinske uprave i postavljati narodne uprave, koje u načinu ranijeg poslovanja opšt. upr. ne treba ništa da izmene osim da ne služe neprijateljima naroda, ne znači da ne treba proganjati žandare i poreznike (po mogućnosti ne ubijajući ih), ne znači da ne treba spaljivati poreske, vojnoobvezničke i druge spiskove u opštinama i arhive u žand. stanicama. To samo znači da neprijatelju ne treba dati povoda da ubaci u narod parolu kako se Srbi međusobno istrebljuju. A ako žandari pruže otpor našim partizanima, treba ih nemilosrdno uništavati.

2. Gladovanje partizana ne može se objasniti ničim drugim nego da nisu povezani s narodom. Učinite sve da ni jedan čovek ne gladuje, da ni jedan ne oskudeva u obući i odeći. Spremajte sve što je potrebno za hladnije dane.

3. Šaljemo vam čoveka koji može preuzeti komandu nad odredom.® Za koji dan poslaćemo vam jedan odred u jačini do 30 ljudi.[7] Učinite sve pripreme za njihovo prihvatanje.

4. PK je odlučio da vam da vezu sa Kruševcem radi koordiniranja partiz. operacija. Ćudi nas da nemate vezu sa Glavnim štabom u Srbiji. Dobićete je.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

21-VIII-1941 g. **PK**

[6] **Jelisije Popovski Španac**

[7] **Pokrajinski komitet KPJ za Srbiju uputio je 30. avgusta 1941. jednu grupu od 15 ljudi. Vidi dok. u Arhivu CK SKS pod reg. br. 8433.**

BR. 4

INSTRUKCIJA OPERATIVNOG RUKOVODSTVA OKRUŽNOG KOMITETA KPH ZA KARLOVAC OD 26. AVGUSTA 1941. O NAJVAŽNIJIM ZADACIMA PARTIJSKIH ORGANIZACIJA I PARTIZANSKIH ODREDA[1]

OKRUŽNICA BROJ 1

SVIM PART. ORGANIZACIJAMA, POLIT KOMESARIMA I KOMANDIRIMA

Dragi drugovi!

U provedbi linije CK KPH činjene su mnoge greške i zastranjivanja na području ovog OK. Osnovna linija našeg CK jeste organiziranje narodne oslobodilačke borbe putem narodnih ustanaka protiv fašističkih okupatora i njihovih pomagača i izdajica vlastitog naroda. Kao baza za organiziranje narodne oslobodilačke borbe su masovne akcije naroda protiv rekvizicije, hapšenja, progona i ubijanja antifašističkih i nacionalnih boraca i preseljavanja, prekrštavanja i izvlaštivanja srpskog življa u Hrvatskoj. Poboljšanje životnog standarda radnih masa. Kao prvoborci oslobodilačke borbe naroda trebali su istupiti naoružani partizanski odredi, mobilizirani od najborbenijih radnika, seljaka i napredne inteligencije.

Veliki dio članova i part. organizacija nisu shvatili širinu ove linije. Napadom fašizma na slobodne narode SSSR-a nisu shvatili da je to nastavak napada agresivnog fašizma na slobodu svih naroda i njihovu državnu nezavisnost i da je sada upravo kucnuo čas da svi potlačeni narodi ustanu u borbu zajedno s narodima SSSR-a protiv fašističke agresije. Mnogi su tumačili ili iz kukavičluka ili iz špekulacije da će doći momenat onda kada dođe Crvena armija u zemlju. Mnogi su odlagali stvaranje partizanskih odreda s motivacijom da se narod ne miče, a kada se narod podigao u čitavim kotarevima i pobjegao u šume pred navalom ustaša, mnogi partijci nisu pristupili organiziranju borbenih partizanskih odreda, nego su tumačili nemogućnost borbe, zbog slabog naoružanja. Ove greške su nanijele mnogo štete Partiji i bile kočnica u pravilnoj provedbi linije CK. Razvoj događaja i već stečena iskustva do sada to potvrđuju. A

[1] **Kopija originala, pisana na mašini, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 2/11, k. 24, a original u Arhivu CK SKH. Dokumenat je objavljen u V tomu, knj. 1, pod br. 13.**

da bi se ove greške uklonile OK KPH skreće pažnju svim naslovljenima na sljedeće:

1.) U svim mjestima, selima, općinama i gradovima, part. organizacije moraju novačiti[2] borbene seljake, radnike, vojnike i inteligenciju za partizanske odrede. U te odrede imaju ulaziti svi oni partijci kojima je legalnost u gradu ili u selu onemogućena. Otuđivanje od masa, sakrivanje, nerad i čekanje Crvene armije jednako je dezerterstvu i izdaji narodne oslobodilačke borbe. U odrede ima ulaziti svaki partijac gdje i kako to situacija iziskuje. Oni partijci koji su određeni za rukovodstvo u pozadini i vezu s masama, isto su tako mobilizirani i formiraju se u odrede. U dužnostima nema razlike, ali ima u zadaćama. Odredi partizana u šumama imaju biti pokretni. Stalno imaju vršiti prepade na fašističke strvinare, uništavati ih kako u ljudstvu tako i u materijalnim sredstvima koja mu služe. Odredi u pozadini moraju pokretnim partizanskim odredima osigurati stalno ali točno obavještavanje o snazi i kretanju neprijatelja u pojedinim mjestima, sakupljati hranu, odjeću, obuću, oružje i istima po potrebi predavati, organizirati i vršiti sabotažu u poduzećima koja rade za neprijatelja.

2.) U pokretnim partizanskim odredima partijci formiraju svoju zasebnu organizaciju — partijsku ćeliju. U svakom partizanskom odredu moraju biti polit, komesar i komandir sa zamjenicima. Za pojedine teritorije operativno rukovodstvo OK postavlja jedinstveno rukovodstvo sa zapovjednicima i komesarima za čitavi teritorij. Takvi teritoriji se dijele na rejone. U tim rejonima mora se organizirati rejonski komitet s rejonskim zapovjednikom i komesarom. Mora se uspostaviti dobra veza između operativnog okružnog rukovodstva, teritorijalnog, rejonskog i pojedinih partizanskih odreda. Partijski komiteti i polit, komesari su kako kolektivno tako i lično odgovorni za pravilno provađanje akcija i rada partizanskih odreda — okružnom rukovodstvu.

3.) Zapovjednici teritorija, rejona i pojedinih partizanskih odreda moraju pribjegavati taktici — pronaći neprijatelja, dočekati ga u najpovoljnijim mjestima i, sa što veće blizine, sigurnim pogotcima nanijeti mu žrtve, izazvati među neprijateljem paniku i onda ga potpuno uništiti. Za takve operacije moraju postojati dobre i sigurne obavještajne veze. Vojnici partizani moraju se slobodno puštati operacijama, razvijati u njima samostalnost i samoinicijativu. Samoinicijativa ne smije ali nigdje porušiti disciplinu.

4.) Sa oružjem raspolažu operativni komiteti, komandiri i polit, komesari. Oni će prema potrebi naoružavati veće ili

[2] **Regrutovati**

manje odrede i vršiti operacije. Niti jedan komad ubojita oružja, niti jedan metak ne smije biti neiskorišten u rukama pojedinaca. Ne smije se dogoditi, kao što se događalo da su čak partijci držali neiskorišteno oružje dok su [ga] odredi u operacijama trebali.

5.) Partizanski odredi nemaju samo zadatak vršenja vojničkih operacija. Oni moraju vršiti propagandu i agitaciju. Moraju se uvijek kretati uzduž naseobina. Dolaskom u sela i mjesta imaju održavati zborove, dijeliti letke, vršiti novačenja za partizanske odrede, naoružavati se sa razoružavanjem: žandarma, ustaša, Talijana i drugih neprijateljskih naoružanih manjih ili većih formacija.

Svaki prepad fašističkih bandi na stanovništvo i njihovu imovinu partizanski odredi moraju suzbijati i tako vezivati svoje akcije sa masovnim akcijama naroda. Partizanski odredi moraju se pretvoriti u **žarišta narodne oslobodilačke borbe** protiv fašizma i fašističkih okupatora. Izgovore da akcije nisu moguće zbog nepokretanja naroda, a naročito Hrvata i muslimana, treba suzbijati. Narod će ulaziti u masovne akcije, ako će partizanska borba biti povezana s borbom naroda.

6.) Polit, komesari, part. organizacije moraju iskorištavati sve mogućnosti u agitaciji i propagandi među narodom. Za svaki događaj u narodu treba izdavati letke, objasniti ga, ako nisu moguće odmah konferencije ili skupštine. Letači moraju biti konkretni i objašnjenja pisana jezikom kojega narod razumije. Za osiguranje tehničke strane za vršenje agitacije i propagande, moraju se pobrinuti part. organizacije i polit. komesari.

U partizanskim odredima mora se iskoristiti svako slobodno vrijeme za održavanje političkih časova, pored vojne izobrazbe i baratanja s oružjem.

Za politički rad u odredima odgovorno je terensko part. rukovodstvo i polit, komesari.

7.) U političkim časovima partizanskih odreda, agitaciji među narodom, hrvatskim vojnicima, treba isticati i uvijek podvlačiti borbu protiv talijanskih fašističkih okupatora. Dne 24. VIII. prošle[3] godine je zvanično objavljena okupacija Hrvatske po Talijanima sve do rijeke Save. Ova okupacija je izvršena nasilno putem ultimatuma. Talijanski fašizam koristi međunarodnu situaciju. Težina međunarodnog položaja, orijentacija Pavelića njemačkom fašizmu i Narodnooslobodilačka borba naroda Jugoslavije, razlozi su okupacije Hrvatske. Ustaše

[3] **Omaškom je napisano »prošle« umesto »ove« godine.**

su povučene u Zagreb iz okupiranih krajeva, a civilna i vojna vlast stavljena je pod komandu talijanske armije.[4]

Hrvatskim vojnicima na selima i na pozicijama treba ukazati da su oni žandarmi talijanskog fašizma i njihovih slugu fašističkih krvnika. Pozivajte ih u zajedničku borbu s narodom i partizanima protiv fašističkih okupatora.

O pravilnoj primjeni politike ovise uspjesi u našoj borbi.

K.[s] 26. VIII. 1941 godine.

OPERATIVNO RUKOVODSTVO
OK KPH KARLOVAC

*** Nemačka i Italija, kao vodeće fašističke sile i glavni akteri napada na Jugoslaviju, podelile su jugoslovensku državnu teritoriju demarkacionom linijom na dva osnovna dela: na nemačko i italijansko interesno područje, s tim što su izvesne teritorije prepustile svojim satelitima — Mađarskoj i Bugarskoj.**

Demarkaciona linija između ovih interesnih područja išla je kroz Hrvatsku, uglavnom pravcem: Samobor — Glina — Bos. Novi — Sanski Most — Mrkonjić-Grad — D. Vakuf — južno od Sarajeva — Ustiprača — Rudo i dalje.

Svoje interesno područje u Hrvatskoj Italijani su podelili na tri zone. U Prvu zonu ušli su oni krajevi koje su anektirali (Gorski Kotar, Hrvatsko primorje i Dalmacija) prema ugovoru zaključenom 18. maja 1941. u Rimu između Italije i NDH. Druga zona se protezala od anektiranog područja do linije: Vinica — Plitvički Leskovac — Plješevica — Brotnja — Šator — V. Golija — Malovan — Prenj — Troglav. Treća zona je zahvatila prostor između ove i demarkacione linije.

U Drugoj a delimično i u Trećoj zoni (na području Hrvatske), pored ustaško-domobranskih jedinica, bile su dislocirane jake italijansko snage. Iako su one faktički imale ulogu okupatorskih snaga, tretirane su kao »savezničke koje borave u prijateljskoj zemlji«. Međutim, one su u periodu septembar — oktobar 1941, zbog ustanka, okupirale još dotada neokupirano područje Druge i Treće zone i u obe zone preuzele vojnu vlast (a u Drugoj zoni i civilnu vlast), tako da su im sve jedinice NDH na tom području bile potčinjene u operativnom pogledu.

Prema tome, stvarna okupacija od strane Italije proširena je do pomenute demarkacione linije, uključujući i karlovačku oblast, a ne do reke Save kao što stoji u ovom dokumentu. Objašnjenje dano prema knjizi »Oslobodilački rat naroda Jugoslavije« knj. 1, str. 30—33, skica br. 2.

*** Karlovac**

BR. 5

UPUTSTVO ZA RAD KOMUNISTA NA DALJEM RAZVOJU SLOVENAČKIH PARTIZANSKIH ODREDA[1]

ZA VECI RAZMAH PARTIZANSKOG POKRETA

Slovenačke partizanske jedinice, koje su od vremena seljačkih buna prva pojava vojničke organizacije slovenačkog radnog naroda, postale su nada i ponos svih poštenih Slovenaca. Mnogo gde su (Jelovica, Zagorje, Kamnik,[2] itd.) već napisale prve stranice istorije novog herojskog doba slovenačkog naroda. No ipak su u njihovoj brojnoj snazi, naoružanju i organizovanosti skrivene mogućnosti sve većeg razmaha partizanskog pokreta. Zadatak je komunista da te mogućnosti provedu u delo. Kako će to postići?

Mi, komunisti, moramo pre svega objaviti odlučnu i neumoljivu borbu duhu odbrane (defanzivnosti) koji pogdegde truje partizanske jedinice. Moramo postići da svaki partizan razume da nije u šumu došao zato da izbegne teror fašista, nego zato da se na teror fašista prema slovenačkom narodu odgovori terorom protiv fašističkih dželata, zato da se stalnim napadanjem fašističkih patrola, stražarnica, skladišta transporata i manjih i većih jedinica okupatorskih trupa slabi i razbija oružana sila tlačitelja našeg naroda. Ko ovo neće da shvati, ko uporno smatra partizanski logor za skrivalište, tome nema mesta u partizanskim redovima i sa njim treba postupati kao sa saboterom borbe za slobodu i kao sa izdajnikom.

Drugi važni zadatak komunista u partizanskim redovima jeste istrebljivanje svih međusobnih trenja među partizanima koja se pogdegde pojavljuju usled razlike u pogledu na svet i uopšte ideoloških razlika među njima. Komunisti moraju svuda biti kovači jedinstva slovenačkog naroda u borbi protiv okupatora. Komunisti moraju biti prvi i najdosledniji ujedinitelji svih poštenih Slovenaca koji se žele boriti protiv fašističkih tlačitelja. Odbijanje prijema u partizanske redove, odbijanje saradnje među partizanskim jedinicama zbog ideoloških razlika, pretstavlja zločin nad našim narodom i mi ga komunisti moramo progoniti i zatrti gde god na njega naiđemo.

Danas je doba kad svaki komunista mora postati dobar vojnik, dobar vojni rukovodilac. Današnjem položaju odgova-

[1] Članak je objavljen u »Delu«, organu CK KP Slovenije, br. 2. od avgusta 1941. godine i u VI tomu, knj. 1, pod br. 17.

rajući oblik borbe jeste partizanstvo i zato svaki komunista mora savladati osnovna taktička pravila partizanskog (gerilskog) ratovanja. Najosnovnije taktičko pravilo partizanskog ratovanja je — pokretljivost. A jedna od najvećih slabosti naših partizanskih jedinica dosad je pak bila njihova — nepokretnost. Zato moramo postići da se partizani svuda podele na vodove od 10—25 ljudi i da ti vodovi budu stalno u pokretu, da napadaju čas ovde a čas onde, da budu svuda i nigde, a pri tome da budu tako povezani da se mogu udružiti za veći napad, posle koga se opet razilaze. Fašisti mogu opkoliti i uništiti veliko i stalno partizansko logorište, ali manje i pokretne grupe neće nikad moći uništiti. Partizani će postati nepobedivi. Borbu će prihvatiti samo onda i samo onde kad i gde to budu sami hteli. I tako će njihova borba biti uspešna, makar da neprijateljska snaga bude sto ili hiljadu puta veća od njihove.

Naše partizanske jedinice su dosad zanemarivale jedan od svojih najvažnijih zadataka: naoružavanje sve većeg broja partizana. U napadima na fašiste često puta su zaboravljale postaviti za cilj — prisvajanje oružja. Napad na grupu fašista posle koga njihovo oružje nije prešlo u naše ruke, nije ni upola uspeo. O potpunom uspehu se može govoriti samo onda kad je rezultat napada bio taj da se naše naoružanje popravilo i da je stvorena rezerva oružja za nove partizane koji stalno dolaze iz doline.

Slovenački partizani uživaju najširu podršku stanovništva koje ih poštuje i voli, jer u njima vidi zametak svoje narodne vojske. Ali bi ta pomoć mogla postati neuporedivo izdašnija, obaveštavanje partizana o kretanju neprijatelja neuporedivo tačnije i brže, kad ne bi strah od denuncijacija sustezao stanovništvo. Zato moramo postići da svaka partizanska jedinica postavi za cilj spasavanje seljaka od špijuna, da iz naših sela, varoši i gradova istrebi izdajnike i da tako iz temelja zatre potkazivanje.

Takođe se mora povećati i briga za što veći priliv boraca u partizanske redove. Partizanske organizacije i pokret Osvobodilne fronte se ne smiju zadovoljavati pomaganjem partizana u hrani, spremi i obaveštavanju, nego se moraju u mnogo većem opsegu nego dosad brinuti za brojno jačanje partizanskih jedinica. Regrutiranje treba vršiti prvenstveno preko izvođenja sabotažnih i ofanzivnih akcija u dolini, u kojima se budući partizani probaju i prekaljuju. A isto tako partizani se sami moraju brinuti za to da im se priključe borbeni elementi sela i većih mesta, gde operiše partizanska jedinica. Naš cilj mora biti da svaki za borbu sposobni i pošteni Slovenac — bude vojnik partizanske vojske.

Na taj način će snage partizanskih jedinica stalno rasti i sadašnje teškoće će naglo iščeznuti. Sve jače partizanske jedinice će s lakoćom prisvajati namirnice namenjene okupatorima, u svakom selu će partizani dobiti sklonište i iščeznuće strah od zime, jer će s porastom snage partizana i paralelnim porastom podrške stanovništva svakom partizanu postati jasno da će — ako se borba produži — za partizane zimovanje i ratovanje u brdima zimi biti lakše negoli za okupatore.

Tako će slovenačke partizanske jedinice postati vojska koja će vremenom postati neograničeni gospodar sve većeg dela slovenačke teritorije, dok konačno potpuno ne protera okupatora iz naše domovine.

BR. 6

DIREKTIVNI ČLANAK »DELA« OD AVGUSTA 1941. O ZADACIMA POLITIČKIH KOMESARA U SLOVENACKIM NARODNOOSLOBODILACKIM ODREDIMA[1]

ZADACI POLITIČKIH KOMESARA

Osvobodilna fronta je danas ne samo najjača politička snaga slovenačkog naroda, već svakog dana postaje sve ozbiljniji vojni faktor. Sve masovnija sabotažna akcija i nagli porast partizanskog pokreta, koji se postepeno razvijaju u svenarodni oslobodilački rat protiv tlačitelja, jesu ustvari samo vojna strana pokreta za Osvobodilnu frontu. Zato se pred Komunističku partiju Slovenije, kao i pred sve faktore Osvobodilne fronte vrlo ozbiljno postavlja pitanje prožimanja oružane partizanske vojske, koja će biti izložena najžešćim udarcima neprijatelja, duhom nesalomljive i beskrajne odanosti oslobodilačkoj stvari slovenačkog naroda, duhom discipline i drugarstva, duhom bezuslovnog izvršavanja vojnih zadataka. I baš taj zadatak živog posredništva između partizanskih boraca i Ctevobodilne fronte i Komunističke partije izvršuju politički komesari koje postavljaju faktori Osvobodilne fronte i Kompartije kod svakog partizanskog odreda. Zadaci političkih komesara bi uglavnom bili sledeći.

[1] **Iz »Dela« br. 2, od avgusta 1941. godine. Objavljeno u VI tornii, knj. 1, pod br. 18.**

1. Izraditi zajedno sa komandantom plan za pojedinu akciju i nadzirati izvršavanje tog plana, — ali vojna komanda u izvršavanju toga plana pripada isključivo samo komandantu.

2. Brinuti se za političko i vojno vaspitanje partizanskih boraca.

3. Brinuti se za disciplinu i nadzirati izvršavanje komandi i uputstava.

4. Neprestano podizati duh bojne gotovosti, neograničene predanosti oslobodilačkoj stvari slovenačkog naroda, brinuti se za potpuno unutrašnje jedinstvo partizanske jedinice, sprečavati svaki pokušaj unošenja unutrašnjih nesuglasica kakvog bilo karaktera i čuvati čast i neoskrnavljenost partizanske zastave.

5. Nemilosrdno razgolićavati i predati zasluženoj kazni sve pojave izdaje i dezerterstva, čistiti iz partizanskih redova tuđe i štetne elemente.

6. Brinuti se za stalan i živ kontakt partizanskih jedinica sa lokalnim faktorima Osvobodilne fronte.

7. Brinuti se za kulturnu i drugu delatnost unutar partizanskih jedinica.[2]

Ove svoje zadatke će politički komesar uspešno izvršavati samo onda kad sam bude u svakom pogledu primer za ostale partizane, tj. ako sam bude najhrabriji, najdisciplinovaniji i najvedriji partizanski drug. A u tim naporima mu moraju svu pomoć pružati i partiske organizacije koje postoje ili se budu formirale unutar pojedinih partizanskih jedinica.

*** Vidi tom VI, knj. 1, dok. br. 5, il. 12.**

BR. 7

INSTRUKCIJA POKRAJINSKOG KOMITETA KPJ ZA CRNU GORU, BOKU I SANDŽAK OD AVGUSTA 1941. O NEPOSREDNIM ZADACIMA PARTIJSKIH ORGANIZACIJA[1]

SVIMA OK, MK I PARTIJCIMA

Dragi drugovi,

U Crnoj Gori je otpočeo oružani ustanak, i njega je prihvatila većina crnogorskog naroda i on se sve više širi. Naši su neodložni i hitni zadaci u ovoj situaciji:

1) Uložiti sve snage da se pojača moral i podigne na najveći stepen borbenosti širokih narodnih masa u ovoj nacionalnoj oslobodilačkoj borbi. Učiniti sve da se isprave odmah već počinjene greške u vezi s našim direktivama i da se povrati ponovo kod naroda ranije borbeno oduševljenje. Nikako se ne smije pasti u očajanje i izdvajati od masa, jer mase treba čvrsto i široko vezati za našu Partiju. Mase će samo tako, ako mi budemo pošli tim putem, uvidjeti da smo mi komunisti zaista borci za njihovu slobodu i srećniji život i da ih ne napuštamo u najodlučnijim časovima, već se nalazimo u prvim borbenim redovima i na čelu te borbe. Masama treba objasniti da zaista samo boljševici mogu očuvati prisebnost i ispraviti greške, pa poći pravim putem.

2) Formirana je Vrhovna komanda,[2] u kojoj se nalazi i lice za vezu s narodom.[3] Vrhovna komanda pretstavlja jedinu vlast i njene naredbe treba disciplinovano i energično sprovoditi u život. Jedino tako mi ćemo uspeti sa započetim oružanim ustankom.

[1] Dokumenat je pronađen kao primerak umnožen na šapirografu. Instrukcija je upućena krajem avgusta 1941. godine, tačan datum nije se mogao ustanoviti. Objavljen u III tomu, knj. 1, pod br. 10.

' Sredinom jula 1941, posle izbijanja masovnog ustanka, Pokrajinski komitet KPJ za Crnu Goru imenovao je Privremenu vrhovnu komandu Nacionalno-oslobodilačkih trupa Crne Gore, Boke i Sandžaka, sa zadatkom da rukovodi ustankom. U periodu do formiranja Štaba gerilskih (partizanskih) odreda za Crnu Goru (septembra 1941) Vrhovna komanda je donela nekoliko važnih odluka i uputstava, kao što su: o taktici ustaničkih jedinica od 23. jula, naredba o stvaranju prekih narodnih sudova od 27. jula, proglas narodu Crne Gore, Boke i Sandžaka od 27. jula kojim ga poziva na opštu mobilizaciju, uputstvo o načinu izbora organa narodne vlasti u opštinama i srezovima itd. Vidi tom III, knj. 1, dok. br. 4, 5 i 6.

' Tako su tada u Crnoj Gori nazivani politički komesari.

3) Treba još odmah izabrati komandire četa, bataljona itd., gdje za to postoje uslovi, a tako isto izabrati i lica za vezu s narodom. Voditi računa o tome da tamo budu izabrani partijci i bliži simpatizeri za komandire i lica za vezu s narodom. Ali mogu biti i drugi elementi koji hoće da pošteno i dosljedno vode borbu na nacionalno-oslobodilačkoj bazi, a protiv fašizma. Očuvati slogu i jedinstvo i ne dozvoliti da zbog izbora komandira i lica za vezu s narodom dođe do cijepanja narodnih snaga. Tamo gdje nije dobro postavljeno sa izborom dobrog komandira nastojati da mu se dodijeli dobro lice za vezu s narodom.

4) Treba formirati odmah narodne odbore po selima, opštinama i gradovima u zauzetim[4] mjestima. Ovi odbori će održavati red u našoj pozadini i omogućiti ishranu našim borcima i odredima. Oni će u pozadini biti organi vlasti; zbog toga će formirati miliciju, u koju treba da uđu stariji ljudi i prvenstveno komsomolci, koji će patrolirati kroz mjesta i paziti na sumnjiva lica, koja će hapsiti i privoditi revolucionarnim sudovima. U narodne odbore ulaze oni ljudi koje narod izabere na seoskim sastancima, kao i vojnici koje izaberu vojnici u vojnim jedinicama. Iz seoskih narodnih odbora stvaraju se opštinski odbori. Izabrani vojnik od svoje vojne jedinice treba da u narodnom odboru prisustvuje sastancima kad nije spriječen vojnim poslovima. Narodni odbor redovno (i bez prisustva vojnika) drži sastanke i svršava poslove. Pri izboru u ove narodne odbore voditi računa o tome da se izaberu oni ljudi preko kojih možemo obezbijediti sprovođenje partiske linije. I u ovom slučaju to ne smije biti razlog za razbijanje narodne sloge i jedinstva. Mogu birati i biti birani svi građani muški i ženski koji su navršili 18 godina života, pa naviše.

5) Partiski rad treba pojačati i prilagoditi situaciji na ovaj način:

a) po četama treba stvoriti partiske ćelije, a u odjeljenjima grupe. Tamo gdje postoje bataljoni stvoriti bataljonske komitete. Bataljonski komitet će vršiti vezu sa MK. Sastanci se vrše povremeno, kada to ne ometa oružanu borbu;

b) u pozadini ostaje ista organizaciona struktura kao dosada. Biro ćelije i MK treba popuniti najboljim partijcima koji nijesu sposobni za borbu;

v) Kom.[unistička] part.[ija] postoji legalno i treba odrediti sjedišta biroa, ćelija i MK;

g) broj članova Partije treba utrostručiti sa najboljim borcima u ovom ratu i najpožrtvovanijim u pozadini;

' **oslobođenim**

d) politički rad treba saobraziti novostvorenoj situaciji, tako da sve treba usmjeriti u pravcu okupljanja širokih narodnih masa za nacionalno-oslobodilačku borbu i pobjedu nad mrskim okupatorom i njegovog konačnog čišćenja sa našeg zemljišta. To govoriti na širim sastancima i konferencijama, a i zborovima. Ne razbiti jedinstvo naroda oštrim istupima u lijevo na ovim sastancima, jer će se oštro postupiti prema svim [takvim] partijcima. Ne zaboraviti ni ostala politička i partiska pitanja koja će se iznositi u ličnom kontaktu i na užim sastancima gdje su uslovi za to. Treba učiniti sve da svi ljudi izuzev omrznutih špijuna i slugu okupatora pođu sa nama ruku pod ruku u ovu svetu i oslobodilačku borbu. Ne radi se o sovjetskoj vlasti, nego o narodnoj vlasti;

đ) oštro suzbiti svaku krađu i pljačku. Očuvati svaki plijen od neprijatelja, jer će to biti nužno za održavanje naših revolucionarnih tekovina.

6) Rad SKOJ-a prilagoditi novostvorenoj situaciji. Oni skojevci koji nijesu dorasli za borbu s oružjem neka u pozadini učine sve za podizanje morala obilaskom familija, sazivanjem skupova, sabiranjem hrane i ljetine.

Vezu sa PK redovno održavati a po sigurnim vojnim kuririma slati redovno obavještenja.

PK

BR. 8

IZVOD IZ IZVEŠTAJA ŠTABA PRVOG ŠUMADIJSKOG NOP ODREDA OD 3. SEPTEMBRA 1941. GLAVNOM ŠTABU ZA SRBIJU O POLITIČKOM RADU U ODREDU I NA TERENU[1]

Politički rad. Priliv članova u odred nastao je većim delom poslednjih dana tako da se nije uspelo, usled raštrkanosti četa, pokupiti tačne podatke o socijalnom sastavu članova odreda, pa će o tome biti izvešteno naknadno. U odred sve više pridolaze seljaci. U pogledu borbenosti kadrova zadovoljavaju. Moral partizana je dobar. Politički propagandni rad provodi se sve intenzivnije u odredu, tako da se sada oseća poboljšanje. Postoji pomanjkanje u literaturi, ali je umnogome stanje popravljeno. Angažovani su svi svesniji drugovi da uzmu učešća u ovom sektoru rada. Za politkomesare po četama pronađeni su najsposobniji ljudi. Svi komesari koji su se pokazali kao nesposobni smenjeni su. Rad je postavljen na najširu bazu. I svakako će se uskoro postići mnogo više nego što je postignuto za prvih mesec dana rada. Poteškoća je što se u odredu nalaze većinom članovi koji nemaju nikakvoga polit, vaspitanja, ljudi koji treba tek da se pokrenu iz dosadašnjeg njihovog mrtvila. Političko-propagandni rad van odreda pojačava se. Prilikom prolaza kroz sela drže se govori. Objašnjava se naša parola, naša borba i ciljevi i poziva narod na ustanak i stupanje u partizanske odrede. Polit, komesarima data su detaljna uputstva da se iskoristi svaka prilika da se dođe u što tešnji kontakt sa narodom. Time, da se te prilike iskoriste za propagandu. Naročito je napomenuto da se iskoriste nedelje, kada su ljudi okupljeni pred opštinom, i da se održavaju zborovi.

Higijena u odredu nije na naročitoj visini. Uzroci: a) čete se ne nalaze uvek u blizini mesta gde ima dovoljne količine vode; b) ljudi iz odreda, većinom siromašni, imaju samo po jedan par veša, što otežava u mnogome držanje tela u čistoći; v) do sapuna se ili teško ili skoro nikako ne dolazi. Polit, komesarima je naređeno da i pored svih teškoća održavaju uslove higijene.

[1] Kopija originala, pisana na mašini ćirilicom, nalazi se u Arhivu CK SKJ pod reg. br. 1810/IV, 4—1 (41). Ceo izveštaj je objavljen u I tomu, knj. 2, pod br. 27.

' Izostavljen je deo dokumenta koji se odnosi na vojna dejstva.

Četnička akcija. Već duže vremena pronosili su se glasovi da četnici nameravaju da stupe u kontakt sa Nemcima i da stupe u borbu protiv partizana. Izgleda da su stvarno Nemci, osećajući potrebu da prošire u narodu neraspoloženje i uvlačenje u borbu što većeg broja ljudi protiv partizana, zatražili saradnju sa četničkim voćstvom. Saznali smo da je jedan od odlučujućih faktora iz njihovog voćstva, general Novaković, odlazio na pregovore sa nemačkim vlastima u Aranđelovvac i Topolu... Nekoliko dana posle toga izašao je proglas Koste Pećanca koji prilažemo. (Ne šaljem ga, jer ga sigurno imate. — Crni)[3]. Četnici su tražili od nas da obustavimo akcije. S naše strane im je odgovoreno da se naša borba ne može zaustaviti sve dotle dok se neprijatelj nalazi u zemlji. Nakon sporazuma sa Nemcima četnici vrše pritisak na narod da stupaju u četnike i da se bore protiv nas. Svi četnici i vojvode ne slažu se sa četničkim voćstvom. Tako je vojvoda kosmajski, Nikčević, već potražio vezu sa nama radi zajedničke saradnje. Nadodajemo kao interesantnu pojedinost da četničko voćstvo zaklinje i seljake koji još nisu u odredu. Ta zakletva se polaže **za** kralja Petra, za čast i slobodu otadžbine, — na vernost kralju i otadžbini.

Primili smo pismo od Crnoga od 23-VIII danas 3-IX-1941 god.

Drugarski pozdrav

SMRT FASlSTIMA — SLOBODA NARODU!

ZA KOMANDANTA I SUM. NAR. OSLOB. ODREDA
Nedeljko Žakula' politkom

[3] **Ovu rečenicu je dopisao Sretan Zujović prilikom prepisivanja izveštaja.**

' **Poginuo u s. Crniću, decembra 1941, kao komesar Prvog šumadijskog NOP odreda.**

BR. 9

IZVOD IZ IZVEŠTAJA FILIPA KLJAJIĆA OD 4. SEPTEMBRA 1941. GLAVNOM ŠTABU NOP ODREDA ZA SRBIJU O STANJU PARTIZANSKIH CETA U POMORAVLJU[1]

Primedba: Osnovni nedostatak četa u Pomoravlju koje sam obišao je taj što drugovi članovi Partije nisu shvatili svoj zadatak ozbiljno. To je prvo, i drugo — da je nepravilno postavljen organizaciono partiski rad u četama. Izgleda da drugovi partijci još ne mogu da svare organizaciono pitanje partiskog rada. U svakoj četi drugačije je postavljen, a po mome mišljenju — svugde nakaradno. U jednoj četi pored komande postavljaju partisko rukovodstvo koje ide u raskorak sa komandom, u drugoj štab čete je zasebna ćelija koja ne sme pozivati ostale članove Partije u ostalima. U štab postavljaju partiski odgovornog čoveka iako je ceo štab tj. i komandir i zamenik i politkomesar članovi Partije, a u svima je pojava da je partiska organizacija razdrobljena na više ćelija. Ja sam u svima četama postavio partiski rad tako: jedna četa jedna partiska jedinica. Partiska ćelija nije nikakva instanca u četi. Ceta ima komandira, politkomesara i zamenika. To je starešinstvo čete koje se mora poštovati i čija se naređenja moraju izvršavati. Članovi Partije moraju u tome da predniače. Part. ćelija je kičma čete. Odnos partiske ćelije i komande je taj što su svi članovi Partije u jednoj ćeliji, i ukoliko komandir čete nije partijac, politkomesar i zamenik komandira su obavezno članovi Partije i kao takvi odgovorni su pred part. ćelijom. Part. ćelija načelno postavlja zadatke pred četu, a politkomesar i zamenik, ukoliko korriandir nije član Partije, prenose te zadatke u štab i detaljno izrađuju plan. Izrada plana je stvar štaba. U to se ćelija ne meša. To je vojnička tajna. Za neizvršavanje postavljenih zadataka ili nepravilno sprovođenje, politkomesar i zamenik su odgovorni pred ćelijom kao članovi Partije a pred komandirom odreda, odn. štabom kao vojno rukovodstvo. Dužnost part. ćelije jeste da uloži sve snage da se postavljeni zadaci u potpunosti izvrše a partijci u izvršavanju zadataka prednjače i primerom dokazuju. Mišlje-

[1] Kopija originala, pisana na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu CK SKJ pod reg. br. 1810/IV, 4—1 (41). Ceo izveštaj je objavljen u I tomu, knj. 2, pod br. 28.

*** Izostavljen je deo dokumenta koji se odnosi na vojna dejstva.**

nja sam da bi [se] sa organizacionim radom part. organizacije u četi trebali upoznati, ako ne svi članovi Partije, bar funkcioneri, a da bi taj rad bio jednoobrazan u svim četama.

S pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Fica'

BR. 10

UPUTSTVO ŠTABA PRVOG BATALJONA »SLOBODA« OD 8. SEPTEMBRA 1941. ZA RAD POLITIČKIH KOMESARA[1]

STAB I BATALJONA
»SLOBODA«

KOMANDIRIMA I POLITIČKIM SEKRETARIMA[2]

Vjerujemo da shvatate važnost i značaj političkog rada u redovima naših partizana (gerilaca). Poznato Vam je da samo svjestan čovjek može da se hrabro i ustrajno bori. Nikakve spletke neprijatelja, nikakve pretnje, pa čak ni momentani uspjesi, neće pokolebati naše redove ako političko i kulturno znanje podignemo na što veći nivo. Stoga, drugovi, u tome smislu treba učiniti sve. To je dužnost političkih sekretara, koji sa narodom u pozadini i sa partizanima (gerilcima) na frontu moraju biti stalno. Politički sekretar mora da bude pokretljiv, da se svakog dana nalazi među gerilcima, da im čita i tumači »Gerilac«[3] i druge letke, da ih navikava na za-

' Narodni heroj Filip Kljajić Fića. Tada je bio član Glavnog štaba NOP odreda za Srbiju. Poginuo 5. jula 1943. na položaju kod Zvornika, kao politički komesar Prve proleterske divizije.

[1] Original, pisan na mašini ćirilicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 17—1/3, k. 1700.

' Vidi dok. br. 2, napomenu br. 3.

' Prilikom formiranja štaba gerilskih odreda za srez Bosansko Grahovo, krajem juna 1941, istovremeno je pri njemu formiran i »Gerilski informacioni biro« (GIB), koji je imao zadatak da se bavi agitaciono-propagandnim radom. Taj biro je izdavao nedeljni list koji se u početku zvao »Gerilac«, a od 7. oktobra 1941 — »Partizan«. Vidi tom IV, knj. 1, dok. br. 3 i knj. 2, dok. br. 17.

jedničko čitanje novina i letaka u odredu. Politički sekretar mora da objašnjava političku situaciju kod nas i u Evropi, kako bi naši gerilci imali i znali pravu sliku o opštoj situaciji.

Politički sekretar mora da sarađuje sa komandirom i da zajednički rješavaju sva vojna i druga pitanja kako na frontu tako i u pozadini. Politički sekretar mora da bude čovjek koji će da razgovara sa svim ljudima prijateljski, mora da sasluša sve njihove želje i molbe, on mora da bude pristupačan i voljen od svih gerilaca. Jedino takav politički sekretar imaće uspjeha u svome radu. Ovo, drugovi, morate najozbiljnije shvatiti i razumjeti važnost rada političkog sekretara u odredu.

Stvorite svoju štampu, umnožavajte »Gerilac« i sve drugo što dobijete od nas, jer mi to isto radimo za naš bataljon. Organizujte i knjižnicu od dobrih i korisnih knjiga koje će ljudi da čitaju za vrijeme odmora.

Politički sekretar pri Štabu mora da kontroliše rad drugih političkih sekretara pojedinih odreda, da se zajednički dogovaraju o svome radu. Ti sastanci treba da budu jedanput nedeljno, na kojima će politički sekretari odreda iznijeti svoj rad u toku te nedjelje, kakav su uspjeh postigli i šta bi se još trebalo preduzeti u pogledu daljeg podizanja svijesti kod gerilca.

Politički sekretar Štaba treba da sa nama drži stalni kontakt kako bi se mogli dogovarati i iznositi mišljenja i prijedloge o političkom radu u našim odredima.

8-IX-1941 god.

Za Štab:

Komandant:
Mića[4]

Politički sekretar:
Ilija Došen

[4] **Milutin Morača**

BK. 11

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA PRVOG BATALJONA »SLOBODA« OD 15. SEPTEMBRA 1941. O POLITIČKOM STANJU I RADU NA TERENU I U BATALJONU[1]

STAB I BATALJONA
»SLOBODA«

IZVJEŠTAJ POLITIČKOG SEKRETARA O OBILASKU IV I V ODREDA

Prošao sam: Medeno Polje, Bjelaj, Vrtoče. Krnjeušu, Vodenicu, Skakavac, Smoljanu.

U Medenom Polju održao konferenciju sa civilnim stanovništvom. Prisutnih je bilo oko 100. Konferenciji je prisustvovao komandir i politički sekretar IV odreda.

U Bjelaju održao zajedničku konferenciju muslimana, Hrvata i Srba. Prisutnih je bilo oko 120.

U Vrtoču održao konferenciju svih gerilaca. Prisutnih je bilo 75 zajedno sa vodnicima.

U Krnjeuši, Vodenici održao takođe konferenciju gerilaca. Prisutnih je bilo 80.

U Skakavcu i Smoljani održao konferenciju civilnog stanovništva. Prisutnih bilo u Skakavcu 150, u Smoljani 130 ljudi.

Na svim konferencijama iznesena je politička situacija spoljna i unutrašnja, zatim uzroci i ciljevi naše borbe, a naročito je podvlačen naš stav prema drugim narodnostima i vjerskim grupama, kao i sastav naše vojske, njeno ime, zakletva i disciplina kojoj podleže čitavo stanovništvo ovoga kraja.

Ono što se može naročito istaći to je dosta slabo shvatanje našeg stava prema drugim narodima. Dakle, šovinizam je prilično razvijen u odredima oko Vrtoča i Vodenice, ali ga nije teško razbijati. Pravilno tumačenje toga stava je prihvaćeno od svih gerilaca i pozadine. Kao primjer navodim slučaj u Vrtoču. Baš u momentu kada sam došao u odred zatekao sam gerilce gdje se dogovaraju gdje da bace jednu muslimanku sa dvoje djece. Imali su dakle namjeru da ih ubiju. Poslije održane konferencije, ženu sa djecom su nahranili, smjestili ih u sobu sa jednom srpskom familijom da prenoće i sutradan dali joj pratioca do Bjelaja.

Slučaj K. Vakufa je takođe podvlačen i osuđivan od svih gerilaca i civilnog stanovništva.

[1] **Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta pod reg. br. 17—1/4, k. 1700.**

ШТАБ 2.БАТАЉОНА
"СЛОБОДЕ"

10

бр. 174/4
д. 1940

ИЗВЈЕШТАЈ ПОЛИТИЧКОГ СЕКРЕТАРА О ОБИЛАСКУ IV И V ОДРЕДА

Прошао сам:Медено Поље,Бјелај,Врточе,Крњеушу,Вођеницу,Скакавац, Смољану.

У Меденом Пољу одржао конференцију са цивилним становништвом. Присутних је било око 100.Конференцији је присуствовао командир и политички секретар IV одреда.

У Бјелају одржао заједничку конференцију Муслимана,Хрвата и Срба.Присутних је било око 120.

У Врточу одржао конференцију свих герилаца.Присутних је било 75 заједно са водницима.

У Крњеуши,Вођеници одржао такође конференцију герилаца.Присутних је било 80.

У Скакавцу и Смољани одржао конференцију цивилног становништва. Присутних било у Скакавцу 150 у Смољани 130 људи.

На свим конференција изнешена је политичка ситуација спољна и унутрашња,затим узроци и циљеви наше борбе а нарочито је подвлачен наш став према другим народностима и вјерским групама као и састав наше војске, њено име,заклетва и дисциплина којој подлеже читаво становништво овога краја.

Оно што се може нарочито истаћи то је доста слабо схватање нашег става према другим народима.Дакле,шовинизам је прилично развијен у одредима око Врточа и Вођенице,али га није тешко разбијати.Правилно тумачење тога става је примљено од свих герилаца и позадине.Као примјер наводим случај у Врточу.Баш у моменту када сам дошао у одред затекао сам герилце гдје се договарају гдје да баце једну муслиманку са двоје дјеце. Имали су дакле намјеру да их убију.После одржане конференције,жену са дјецом су нахранили,смјестили их у собу са једном српском фамилијом да преноће и сутра дан дали јој пратиоца до Бјелаја.

Случај К.Вакуфа је такође подвлачен и осуђиван од свих герилаца и цивилног становништва.

Збор у Бјелају имао је по мом мишљењу највеће значење.Дјеловао је охрабрујуће на Муслимане у чије редове је уносила страх поједина патрола IV одреда са појединачним насиљима и пљачком.По том питању наређено је Команди IV одреда да поведе строгу истрагу и да кривце спроведе у Штаб.

Збор у Смољани је такође имао значаја.Ту је поред горе наведеног истицано још и њихова издаја.Признају свој грјех,и кују се да ће га опрати.Тако један од њих каже:"Кунемо се свим својим да нећемо допустити да нас историја забиљежи издајицама и Вранковићима,да нас наша дјеца куну што бацимо на њих мрље и срам.Те ријечи су поздравили сви.Тражили су оружје али рјешено је да се од њих,при V одреду оснују два бомбашка вода,Истог дана су са рогуљама поставили стражу на прилазима за село и у самом селу.

У крајишком (Vодреду),сређене су прилике у погледу ривалства и неслагања водника I вода са командиром.Тај вод је пристао на командира V одреда и његову команду.Испуњено је још раније од Штаба дато наређење,да један пушкомитраљез да II воду.Дисциплина и организација овога одреда је задовољавајућа.

У IV одреду има помало несугласица између командира и водника I вода.Утицај политичког секретара овога одреда је приличан и постоји могућност да те несугласице ријеши,те је и остављено да их он расправи.Примјећује се сем тога јако слаба веза између команде (командира и политичког секретара) са водовима их из Врточа.То је узрок лабавости,која постоји код тих водова и самовоља герилаца.Људи са пушкама одилазе кући и остају по неколико дана а велики број пушака налази се по селу.Наређено је да се веће појачају и да се у најкраћем року,покупе све пушке из села.

Рад политичких секретара свих одреда креће тек сада напред.Почеле су се држати конференције и окупљање омладине али је тај рад потребно и појачати како у редовима герилаца тако и у позадини.Да би се у том правцу нешто више учинило рјешено је да се бар једном недељно сви политички секретари састају на пленарном засједању.

Приликом обилажења овога сектора који припада нашем Штабу дошао сам у везу са командирима одреда који припадају II Батаљону и у разговору са њима осјетио сам потребу за јаки политички рад међу тим одредима.Стога предлажемо Штабу Бригаде дасе нарочито посвети пажња тим одредима.

15-IX-1941 год.

Политички комесар: Командант Батаљона:

Fotokopija dokumenta br. 11

Zbor u Bjelaju imao je po mom mišljenju najveće značenje. Djelovao je ohrabrujuće na muslimane, u čije redove je unosila strah pojedina patrola IV odreda sa pojedinim nasiljima i pljačkom. Po tom pitanju naređeno je Komandi IV odreda da povede strogu istragu i da krivce sprovede u Stab.

Zbor u Smoljani je takođe imao značaj. Tu je pored gore navedenog isticana još i njihova izdaja. Priznaju svoj grijeh, i kunu se da će ga oprati. Tako jedan od njih kaže: »Kunemo se svim svojim da nećemo dopustiti da nas istorija zabilježi izdajicama i Brankovićima, da nas naša djeca kunu što bacismo na njih mrlje i sram«. Te riječi su pozdravili svi. Tražili su oružje ali riješeno je da se od njih, pri V odredu, osnuju dva bombaška voda. Istog dana su sa roguljama postavili stražu na prolazima za selo i u samom selu.

U krnjeuškom (V odredu) sređene su prilike u pogledu rivalstva i neslaganja vodnika I voda sa komandirom. Taj vod je pristao na komandira V odreda i njegovu komandu. Ispunio je još ranije od Štaba dato naređenje da jedan puškomitraljez dà I vodu. Disciplina i organizacija ovog odreda je zadovoljavajuća.

U IV odredu ima pomalo nesuglasica između komandira i vodnika I voda. Uticaj političkog sekretara ovoga odreda je priličan i postoji mogućnost da te nesuglasice riješi, te je i ostavljeno da ih on raspravi. Primjećuje se sem toga jako slaba veza između komande (komandira i političkog sekretara) sa vodovima iz Vrtoča. To je uzrok labavosti koja postoji kod tih vodova i samovolji gerilaca. Ljudi sa puškama odilaze kući i ostaju po nekoliko dana a veliki broj pušaka nalazi se po selu. Naređeno je da se veze pojačaju i da se u najkraćem roku pokupe sve puške iz sela.

Rad političkih sekretara svih odreda kreće tek sada naprijed. Počele su se držati konferencije i okupljanje omladine, ali je taj rad potrebno pojačati kako u redovima gerilaca tako i u pozadini. Da bi se u tom pravcu što više učinilo, riješeno je da se bar jednom nedjeljno svi politički sekretari sastaju na plenarnom zasjedanju.

Prilikom obilaženja ovoga sektora koji pripada našem Stabu došao sam u vezu sa komandirima odreda koji pripadaju II bataljonu i u razgovoru sa njima osjetio sam potrebu za jači politički rad među tim odredima. Stoga predlažemo Stabu brigade da se naročito posveti pažnja tim odredima.

15-IX-1941 god.

Politički komesar
Ilija Došen

Komandant bataljona:
Mića[2]

' **Milutin Morača**

BR. 12

DIREKTIVA CENTRALNOG KOMITETA KPH OD 20. SEPTEMBRA 1941. ZA ORGANIZOVANJE I RAD SKOJEVSKIH ORGANIZACIJA U PARTIZANSKIM ODREDIMA[1]

SVIMA OKRUŽNIM KOMITETIMA I ĆELIJAMA
U PARTIZANSKIM ODREDIMA

Dragi drugovi, šaljemo vam upute za organiziranje Skoja u partizanskim odredima. Poduzmite potrebne mjere da se odmah formira Skoj u partizanskim odredima i da djeluje u duhu ovih uputa:

I. Unutar svih partizanskih odreda koji djeluju na vašem području imaju se odmah organizovati skojevske jedinice (aktivi i prosvjetne grupe). U članstvo tih jedinica trebaju ući ne samo dosadašnji članovi Skoja već i svi oni mladi partizani koji to žele. Ove jedinice bit će pod neposrednom kontrolom i rukovodstvom partije u dotičnom odredu, kojim će putem i dobivati uputstva od nadležnih okružnih skojevskih rukovodstava i slati izvještaje o svom radu.

II. Djelokrug rada i osnovne dužnosti skojevskih organizacija u partizanskim odredima jesu:

1. Sistematski rad na političkom podizanju mladih partizana, njihovo upoznavanje sa linijom i zadacima narodno-oslobodilačkih partizanskih odreda, sa politikom KPJ i principima marksizma-lenjinizma.

2. Stalno učvršćavanje i podizanje svjesne gvozdene discipline, duha samopregora i hrabrosti među svim mladim borcima jednog odreda.

3. Organizovanje kulturnog života članova odreda putem predavanja, organizovanje slušanja radioemisija, analfabetskih tečajeva za nepismene borce, zabava itd. Brižljivo njegovanje drugarstva i solidarnosti u odredu.

4. Mobiliziranje svih mladih partizana u stalnoj potpori Partije u odredu; uzdizanje mladih kadrova i njihovo predlaganje za članstvo u Partiji.

5. U selima i gradovima kroz koje odred prolazi ili u kojima izvodi akcije skojevska organizacija ovog odreda mora naći mogućnosti da okupi omladinu, objasni joj da-

[1] **Original se nalazi u Arhivu CK SKH, a prepis originala u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 13/1, k. XXIV. Dokumenat je objavljen u V tomu, knj. 1, pod br. 38.**

našnji položaj, cilj i zadatke partizana i izvedene akcije. Istovremeno, ona mora postaviti temelje jedinstvenom omladinskom frontu i organizaciji Skoja u tim mjestima.

Na taj način, skojevske jedinice u odredima moraju postati glavnim pomagačem KP, najdisciplinovanijom i najpožrtvovanijom udarnom četom komandira i političkog komesara odreda, i istovremeno, ljubimcem svih partizana o čijem kulturnom životu i dnevnim potrebama moraju da se staraju. Kroz okružja i mjesta svojih borbi oni moraju objasniti masama mladih narodno-oslobodilačku borbu, pokrenuti je u nju i pomoći im u organizovanju iste.

20. IX. 1941 **CK KPH**

BR. 13

IZVEŠTAJ INSTRUKTORA CK KPJ PRI CK KP HRVATSKE OD SEPTEMBRA 1941. O VOJNOPOLITICKOJ SITUACIJI U HRVATSKOJ I ZAPADNOJ BOSNI[1]

Dragi drugovi, evo vam ukratko izveštaja po pojedinim okruzima:

Lika — Vešta propaganda talijanskih vojnih vlasti koju šire preko raznih velikosrpskih agenata, kako će oni uzeti u zaštitu Srbe od ustaša, kako će Srbima dati civilnu vlast u tim krajevima i čak ih naoružati, te razne divlje grupe koje vode bivši žandarmi i policajci, a koje imaju samo cilj da pljačkaju, to su teškoće sa kojima se bore naši dobri aktivisti, jer je part. org. slaba ili je uopšte nema u nekim srezovima. To važi i za deo Bosne koji graniči sa Likom. Nekoliko naših aktivista je išlo tamo da organizuje rad u pozadini i već imamo dobrih rezultata (zbor žena u Drvaru, kulturne večeri, kampanja za pomoć partiz. itd.). Kako već puna dva meseca taj deo Bosne nije imao nikakvog kontakta sa Sarajevom, te nije pravilno sprovodio part. liniju (do posledniih dana), kako su tamošnji

[1] **Kopija originala, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu CK SKJ pod reg. br. 1786. IV, 1—5 (41). Na dokumentu nema datuma, ali se po sadržaju može zaključiti da je pisan verovatno septembra 1941. godine.**

rukovodioci mladi i neiskusni, došlo je do pomoći sa strane drugova iz Like. Oni su se sporazumeli da zajednički operišu. Imaju već formiranih deset bataljona, a u izgledu je da će se formirati i divizija. Rukovodstvo u Bosni ima opet svoj plan (što je i prirodno), to se vidi iz Tempovog pisma. Zbog toga može na terenu doći do zbrke i nepoverenja, zato je neophodno potrebno da centar uzme stvar u svoje ruke, da se izradi generalni plan za celu zemlju i da se daju konkretni zadaci pojedinim jedinicama, koje će biti povezane međusobno od Gorskog Kotara do Crne Gore i Srbije. Iz priloženog materijala se vidi da vojni štabovi ne shvataju u potpunosti svoje zadatke. Svaki njihov letak je pretežno polit, sadržine. To ćemo hitno ispraviti.

Akcije se vode svakodnevno na svim sektorima. 24 ov. m. vodile su se žestoke borbe kod B.[osanskog] Petrovca. Neprijatelj je pokušavao da prodre u Drvar sa većim snagama.[2]

Greškom našeg mitraljesca neprijatelj je ostavio samo 80 mrtvih iako je ceo odred mogao biti uništen. Od naših dva mrtva i tri ranjena. Do sada razmer u žrtvama se kreće 3—4 : 100 u našu korist. Kad se zavede jača disciplina i pravilniji raspored snaga, počeće sa akcijama većeg stila.

(Ratni plen kod B. Petrovca: 4 teška i 6 lakih mitraljeza, dva kamiona municije, kompletna kuhinja, 8 konja). U severnim delovima Like postoje uslovi za ustanak. Bilo je poslednjih dana niz uspešnih akcija. Uništenje pruge, napad na manje odrede ustaša u tri maha. Sada nema ustaša u Lici. Talijani su uzeli vojnu upravu a civilnu će dati — ne Srbima, već ustašama. To će potstaći Srbe na još žešću borbu, ovog puta i protiv Talijana.

Kordun — U pogledu Talijana i stanja org. zapažaju se iste pojave kao i u Lici, samo što je ovde okružno part. ruk. jače i faktično rukovodi preko komandira svojim akcijama. Posle ranijih neuspeha kod Kirina, Vrginmosta i Sjeničaka, izvršena je vojna reorganizacija. Ovih dana trebao je biti izvršen napad na Vojnić. Da li je uspeo? Još nismo dobili izveštaj.

Gorski Kotar i Primorje — Slaba org. Postoji partiz. odred od 150 ljudi. Do sada bio neaktivan. Pred par dana postavljeni su pred njih konkretni zadaci. Rukovodstvo na Sušaku slabo. Preselićemo sedište OK za Primorje u Crikvenicu. Formirati operativno rukovodstvo i koordinirati akcije u G. Kotaru sa akcijama u Lici i Kordunu.

*** Posle više uzastopnih pokušaja da likvidira slobodnu teritoriju Drvara i okoline, neprijatelj je sa jačim snagama prodro u grad 25. septembra 1941. Vidi tom IV, knj. 1, dok. br. 209 i 212.**

O stanju part. org. i njihovom dosadašnjem radu dobićete jasnu sliku iz okružnice koju ćemo vam poslati kad bude štampana.[3] (Trebalo je biti i do sada gotova, ali zbog pada jednog tehničara nije se moglo).

Zgfb[4] — Novo rukovodstvo radi dosta dobro, ali su drugovi mladi — nedovoljno iskusni. U pripremi je nekoliko akcija.

U Jastrebarskom je izgorelo državno dobro. Milionska je šteta.

Iz Slovenije nismo dobili izveštaj. Juče smo poslali kurira.

Drug Silja (Pap Pavle), koji se nalazi u severnoj Dalmaciji na formiranju partizanskih odreda, na denuncijaciju bio je opkoljen na spavanju od talijanskih vojnika i javno streljan na trgu u Skradinu zajedno sa drugom Trlajom iz Šibenika; uhvaćen je u Bribirskim klisurama. Drug Silja se junački držao na streljanju; kad mu je pop prišao, Silja mu je rekao: »Idi svom Musoliniju i reci mu kako komunisti umiru«. O drugu Silji trebalo bi pisati u Biltenu Glavnog štaba, naime ukratko njegovu biografiju u pokretu i o njegovom radu.

Kratka biografija druga Silje izišla je u Splitskom izveštaju, koji vam prilažemo.

Vlado"

Šaljemo pismo koje je dala žena od Talijana, a koja se vratila. Naime Talijan i onaj drug Istranin koji je njih vodio pali su. Talijan i Istranin otpremljeni su u Rim a žena je puštena jer je francuska državljanka. Ona traži da se vidi sa Vazduhom[5] a ovo pismo htela je da se pošalje preko nas, tj. preko Vazduha. Javite kakav odnos da bude prema njoj, tj. da li da je spojimo sa Vazduhom ili ne. Talijan izgleda da je osuđen na 20 god. a Istranin na 3 do 4; to je samo verzija.

Brko[7]

[3] Vidi tom V, knj. 1, dok. br. 46.

*** Zagreb**

[s] Odnosi se na druga koji je preko radio-stanice održavao vezu između Centralnog komiteta KPJ i Kominterne.

[0] Vladimir Popović

[7] Narodni heroj Rade Končar Brko. Sekretar CK KP Hrvatske Ranjenog ga uhvatili Italijani u Splitu 17. novembra 1941, a streljali u Šibeniku 26. maja 1942. Vidi tom V, knj. 2, dok. br. 19.

BR. 14

DIREKTIVNO PISMO POKRAJINSKOG KOMITETA KPJ ZA MAKEDONIJU, NA CELU SA LAZAROM KOLIŠEVSKIM, SVIM ČLANOVIMA PARTIJE, SKOJEVCIMA I VANPARTIJCIMA U MAKEDONIJI, KOJIM IH POZIVA NA ORUŽANU BORBU PROTIV OKUPATORA[1]

M. K-ma. CL. PARTIJE I SKOJ-a (VANPARTIJCIMA)

Dragi drugovi,

Prošlo je više od tri meseca od podmuklog i iznenadnog napada hitlerovskih bandi na SSSR. Fašistički razbojnici, bacili su sve svoje snage da bi uništili tu krasnu zemlju radnika i seljaka, tu zemlju na koju sa ponosom i velikom i toplom ljubavlju gleda radni narod celog sveta. Oni hoće da unište sve ono što je radni narod SSSR najtežim mukama i svojom krvlju stvorio za 22 godine. Oni bi hteli da ugrabe njegova bogatstva, da ga porobe i ujedno da se oslobode najvećeg i najopasnijeg neprijatelja svake eksploatacije i porobljavanja naroda. Crvena armija se bori s herojstvom koje ne pamti istorija čovečanstva. Gubitak jednog dela teritorije ne znači ništa za krajnji ishod borbe. Crvena armija je i dalje čvrsta i jedinstvena celina i zadaje neprijatelju strašne udarce, uništava mu najbolje trupe, ogromne količine ratnog materijala i sprema mu sigurnu propast.

Borba sovjetskog naroda nije stvar samo sovjetskog naroda, napad na Sovjetski Savez je napad na celu radničku klasu, na kulturu, napredak i slobodu. To je napad na zemlju na koju svi porobljeni narodi i radni narod celog sveta gleda sa poverenjem i nadom u svoj spas. Ogroman je istoriski značaj današnje borbe. Od rezultata ove borbe zavisi sudbina mnogih naroda, zavisi razvitak celokupne kulture i napredak čovečanstva. Istorija čovečanstva se nalazi na prekretnici. Mrak ili svetlost, ropstvo ili sloboda, divljaštvo i teror ili čovečnost. ratovi, ubistva, pljačke i mržnja ili mir i bratstvo među narodima, beda ili blagostanje, varvarstvo ili kultura — eto to

[1] **Originali na makedonskom jeziku, nalazi se u Arhivu CK SKJ. Dokumenat je objavljen u Istorijskom arhivu KPJ, tom VII, pod br. 23 i u Zborniku dokumenata Vojnoistorijskog instituta, tom VII, knj. 1, pod br. 11.**

Na dokumentu nema datuma. Verovatno je pisan krajem septembra 1941. godine.

su pitanja koja će se resiti u ovoj borbi. Radni narod u ćelom svetu, svi pošteni i kulturni ljudi shvatali su ovo vrlo dobro i svi žele da pobedi Sovjetski Savez. Ali komunisti u ćelom svetu vrlo dobro znaju da nije dovoljno da se samo želi da se pobedi, već da je njihova dužnost da svim svojim snagama najaktivnije uzmu učešća u borbi. Komunisti su shvatili svoju dužnost prema svojim narodima, prema radničkoj klasi i Komunističkoj internacionali, prema velikom drugu Staljinu i Sovjetskom Savezu. Komunisti su shvatili da front nije samo u Sovjetskm Savezu; oni su shvatili da je front svuda i započeli su borbu. U svim okupiranim zemljama, pod voćstvom Partije stvoren je unutrašnji front pred kojim drhti neprijatelj. Cak u samoj Nemačkoj i Italiji proletarijat, i pored najtežih uslova, vodi ogorčenu borbu bez straha od velikih žrtava. U Francuskoj, Norveškoj, Belgiji, Poljskoj, Bugarskoj, u svim pokrajinama bivše Jugoslavije itd., odmah posle napada na Sovjetski Savez započelo se sa sabotažama, diverzijama i stvaranjem partizanskih odreda. Neprijatelja sprečavaju da kreće svoje trupe i da prenosi ratni materijal, sprečava se pljačka proizvoda i iznošenje robe, demorališu mu se trupe i on je primoran da drži u okupiranim zemljama veliki deo divizija. U mnogim zemljama ova borba je pretvorena u istinske opštenarodne ustanke. Krvavi teror fašističkih razbojnika, masovna streljanja nikoga ne plaše, već je to još više podiglo borbenost radnog naroda.

KPJ je jedna od prvih partija koja je započela borbu. Ceo svet se divi hrabrosti i odlučnosti njenih partizana. Radio Moskva pokazuje na nju kao na primer i svakodnevno daje izveštaje o borbi partizana i delima sabotaže i diverzija. Broj partizana sada je već preko 80.000 i on stalno raste. Crna Gora je skoro sva očišćena od porobljivača. U Bosni i Hercegovini i u Srbiji mnogi su krajevi isto tako čisti. Mnogo važnih komunikacionih (saobraćajnih) linija je prekinuto (skoro sve pruge uskog koloseka u Bosni i Srbiji), na glavnim linijama neprijateljski transporti jedva se kreću i to sa velikim strahom i velikim teškoćama, a često im je po nekoliko dana sasvim onemogućeno kretanje. Uništeno je mnogo rudnika, fabrika i preduzeća koja služe fašističkim razbojnicima. U Hrvatskoj, Dalmaciji i Sloveniji isto se tako vode velike borbe. U Vojvodini, gde su politički i terenski uslovi za borbu skoro nemogući, svakodnevno se vrše dela sabotaže i diverzije i čak se vode partizanske borbe. Bilten Glavnog štaba partizanskih nacionalno-oslobodilačkih odreda, koji redovno izlazi jednom nedeljno (do sada je izašlo sedam brojeva) pun je izvještaja o herojskim delima i uspešnim borbama partizanskih odreda.

Drugovi, u Makedoniji je bilo dosta čekanja!- Zar jedan komunista može danas da sedi skrštenih ruku? Zar on može mirno da gleda kako ginu svakodnevno hiljade sovjetskih ljudi, kako padaju u borbi najbolji sinovi francuskog, češkog, bugarskog, srpskog, hrvatskog i drugih naroda? Zar ćemo mi, makedonski komunisti, dozvoliti da na nas padne sramota što nismo dali svog udela u ovoj najtežoj i sudbonosnoj borbi, da nam se kaže, i to sa pravom, da smo bili kukavice i nesposobni? Danas je vreme kada svaki komunist treba da pokaže rešenost i čvrstinu istinskog revolucionarnog borca, da pokaže da je uistinu komunist ili je to samo na reči. Hitler i njegove balkanske prišipetlje objavili su nam rat, hoće da i nas unište, i sve što je napredno i pošteno. Mi se ne povlačimo, ne bežimo od fronta, već i mi njemu objavljujemo rat! Mi komunisti smo danas svesni i disciplinovani vojnici na frontu! Moramo da

[2] Septembra 1941. god. formira se Pokrajinski štab za Makedoniju, na čelu sa Lazarom Koliševskim, kao i niža vojna rukovodstva. Izvršena je revizija u svim mestima dotadašnjeg rada i donesena odluka za formiranje partizanskih odreda, prvo u Kumanovu i Prilepu, a zatim i u ostalim mestima. Sastav Pokrajinskog štaba bio je: Lazar Koliševski, Cvetko Uzunovski, Mirče Acev, Strašo Pindžur, Stiv Naumov i Mihajlo Apostolski.

U istom mesecu, na planini Muköš, kod Prilepa formiran je Prilepski partizanski odred od 30 partizana. Jedanaestog oktobra 1941. god. ovaj odred napada policijsku stanicu, zatvor i telefonska postrojenja u Prilepu. To je prvi oružani sukob sa okupatorom, koji je pored ostalog pokazao da je pobedila revolucionarna linija CK KPJ nad dotadašnjim oportunističkim i kontrarevolucionarnim radom Šarla i bugarskog CK Partije. Ovaj dan je uzet kao dan Narodnog ustanka Makedonije protiv •okupatora.

Posle ovog napada Prilepski partizanski odred ulazi u s. Ropotovo i zadržava se u planini Carec sve do 8. novembra, kada vrši napad na s. Carević.

Posle pada Lazara Koliševskog u ruke bugarske policije, Bane Andrejev, kao sekretar PK KPJ za Makedoniju, pod sugestijama delegata CK BKP Bojana Balgarjanova, daje direktivu da se isti odred rasformira »da bi izbegli uništenje«, što je i učinjeno, a partizani da pređu u ilegalnost.

Jedanaestog oktobra 1941. god. formiran je Kumanovski partizanski odred od 35 i Skopski od 17 partizana.

Kumanovski partizanski odred podeljen je u dve grupe: jedna od 19 partizana na planini Kozjak, a druga u podnožju Skopske Crne Gore od 16 partizana. Sedamnaestog oktobra u borbi sa 53. bugarskim pukom, kod s. Malotino, kozjačka grupa je razbijena. Spasio se samo 4 partizana, a ostali su ubijeni ili zarobljeni. Druga grupa, u borbi sa istim pukom kod s. Belanovce, takođe je pretrpela poraz. Imala je 8 mrtvih i 5 zarobljenih, a samo 3 uspevaju da se probiju iz obruča.

U drugoj polovini oktobra 1941. god. Skopski partizanski odred sukobljava se sa bugarskom policijom u Skopskoj Crnoj Gori. Posle toga spušta se u s. Krušopek, pa u blizinu Skoplja, gde partizani bivaju pohvatani i zatvoreni od policije. Jedan je od njih obešen, a ostali poslati na robiju.

napregnemo sve svoje snage i da stanemo na čelo borbe protiv fašizma. Ne smemo se plašiti žrtava! Bacimo samo jedan pogled koliko žrtava daju narodi u Sovjetskom Savezu za stvar celog radnog čovečanstva! Pogledajmo koliko žrtava daju narodi na Balkanu: slovenački, hrvatski, srpski, bugarski, grčki i crnogorski. Pobede bez žrtava nema. Slobodu nema niko da nam daruje — ona se osvaja teškom i krvavom borbom. Ne smemo više da čekamo i da se dvoumimo. Izbacimo iz svojih redova sve plašljive i kolebljive, sve one koji govore da još nije vreme da još treba da se čeka, da nema uslova itd. Oni su obični saboteri i kukavice koji koče našu borbu i demorališu naše redove. Nije istina da vreme još nije došlo! Došlo je, čak je i predošlo! Da nije vreme došlo ne bi na Sveslovenskom kongresu u Moskvi svi slovenski narodi tražili da stanemo sa njima u isti red, da pođemo njihovim putem — putem nemilosrdne borbe protiv hitlerovskih grabljivaca. Nije istina da nema uslova. Uslova ima! Ako i ima teškoća, ako uslovi i nisu baš najbolji, mi ne bismo bili komunisti kada ne bismo umeli da savladamo te teškoće i da stvorimo bolje uslove. Sigurno je da su u Vojvodini uslovi mnogo teži nego kod nas, a ipak naši drugovi tamo već dva i po meseca vode upornu i presudnu borbu.

Drugovi, glavni uslov za naš uspeh — pored hrabrosti i rešenosti — jeste da sa nama bude i naš narod. Moramo našem narodu naširoko i stalno objašnjavati u kakvu ga borbu zovemo i zašto baš danas. Narod mora da shvati da od rešenja borbe koja se vodi u svetu zavisi i njegova sudbina. Ne smemo dozvoliti vlastima i plaćenoj fašističkoj štampi da povedu narod i okrenu ga protiv nas i protiv njegovih sopstvenih interesa. Makedonski narod je danas pod Bugarima rob kao što je bio i u Jugoslaviji, i danas ga ekonomski strašno eksploatišu kao i ranije i još više. Ako je narod za izvesno kratko vreme poverovao da su mu Bugari doneli bolje dane, danas već jasno vidi da je prevaren. Zato neće biti teško da mu se objasni istina i da se povede u borbu. Treba samo da uložimo truda i da zasučemo rukave. Svuda i svakome, pojedincima i grupama treba to tumačiti. Samo tako ćemo našu borbu pretvoriti u opštenarodni ustanak.

Napred, drugovi, hrabro i odlučno u borbu da napišemo nove i svetle stranice u makedonskoj istoriji, da povedemo ceo narod sa nama! Zemlja koja je dala jedan Ilinden[3] daće i drugi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

KOMUNISTIČKA PARTIJA U JUGOSLAVIJI
PK ZA MAKEDONIJU

[1] Dan ustanka makedonskog naroda, 2. avgusta 1903. god., protiv turskog ropstva.

BR. 15

IZVEŠTAJ DELEGATA POKRAJINSKOG KOMITETA KPJ ZA SRBIJU OD 5. OKTOBRA 1941. POKRAJINSKOM KOMITETU O VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI U POŽAREVACKOM OKRUGU I O DEJSTVIMA NOP ODREDA[1]

Dragi drugovi,

Brojna snaga odreda[2] svakog dana raste i njegova akciona sposobnost sve više jača. Broj partizana, istina, nije tako veliki kolike su mogućnosti, jer se nema dovoljno oružja i municije, a u akcijama smo učinili opet jedan korak napred. Svakodnevno doprinosimo uklanjanju organizacionih i političkih slabosti, o kojima smo vam u ranijim pismima pisali, ali sa vlastitim snagama, sa vlastitim kadrovima ne možemo napraviti krupniji zaokret. Nadamo se da ćemo uskoro i tu imati više rezultata.

Kao što smo vam u prošlom izveštaju javili,[3] naše čete koje se sve više osamostaljuju, razbacane su po granici oslobođene teritorije, uglavnom oko mesta gde su neprijateljske snage. One štite od prodora neprijatelja u oslobođenu teritoriju, sprečavaju pljačku po selima i uglavnom sprovode blokadu Pož.[arevca],

U prošlom izveštaju[4] smo vam javili da su dve čete na poziv Krajinskog odreda pošle njima u pomoć, protiv plaćenika, četničkog vojvode Anđelka, koji se otvoreno deklarisao kao Pećančev i Nedićev čovek. Tamo su ostali četiri dana, od 27-IX do 1-X, ne došavši u vezu sa Krajinskim odredom. Sami su krenuli u poteru za izdajicom — on je umakao, a zarobljeno je pet »četnika«, od kojih tri žandarma sa četničkom legitimacijom. Uhvaćen je i Anđelkov šofer koji je prevozio iz Negotina (od vlasti) municiju i bombe za Anđelka. Plen: jedan motocikl, jedan teretni kamion »Faun«, jedan luksuzni auto, oko 30 pušaka, 10 džakova brašna, 2 revolvera, zaplenjen i Anđelkov radio, dva džaka soli, džak pasulja, džak brašna, jedna kanta masti, na stotine flaša piva i vina namenjene Anđelkovom četovođi Žarku. Mnogo od tih namirnica bilo je razdeljeno seljacima. Zatim su naši krenuli po selima ka Negotinu, u mnogo sela održani su zborovi i spaljene arhive i

[1] Prepis originala, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu CK SKS pod reg. br. 1038.

[2] Odnosi se na Požarevaćki NOP odred.

[1] Vidi tom I, knj. 2, dok. br. 38.

raskrinkan izdajnik Anđelko koji je u ovim krajevima imao dosta jako uporište. U ovom kraju uticaj Krajinskog odreda nije se uopšte osećao a seljaci su u partizanima (zavedeni propagandom Anđelkovom) gledali razbojnike i pljačkaše. U početku, na pojavu partizana seljaci su bežali, dok se kasnije nisu uverili u laži Anđelkove propagande.— U Jabukovcu je razoružano 17 žandarma i finansa. Od finansa uzeta je globa i vraćena narodu. Uhvaćeno poterno odeljenje jabukovačkog žandarmeriskog voda, razoružano i zaplenjeno 15 pušaka. Pripreman napad na Negotin, ali pošto su neprijateljske snage bile jake, veza sa Krajinskim odredom nije uspostavljena, a teren za nas malo poznat, naše snage su se povukle na našu teritoriju 2 oktobra.

30 septembra naše tri čete u saradnji sa četnicima (Leonida) napale su Petrovac, koga su Nemci dan ranije napustili. Razoružana je žandarmerijska stanica i zaplenjeno je: 25 pušaka, 135 ćebadi, 9 bundi, 38 čakšira, 48 koporana, 40 šinjela, 15 pelerina, 40 čaršava, mnogo veša, jastuka, čizama, cokula, i zaplenjen novac poreske uprave. Građanstvo nas je oduševljeno dočekalo, održan je zbor i zapaljene arhive poreske uprave i sreskog načelstva, i streljana tri petokolonaša.

Pre napada na Petrovac imali smo pregovore sa majorom Piletićem, čovekom iz grupe Draže Mihailovića; oni imaju neki odred po Homolju i dosta oficira. Veli da je rano za borbu protiv Nemaca, sa Nedićevom vojskom treba pregovarati a ne tući se, i protivan je razoružanju žandarma. Do sporazuma nije moglo doći, ali je rekao da on neće protiv partizana. Međutim, posle našeg upada u Petrovac oni su zarobili i razoružali tri naša partizana. Naši su odmah reagirali, opkolili su jednu njihovu grupu i celu zarobili, njih 61, zaplenili 20 pušaka, jedan puškomitraljez i jedan stari protivavionski mitraljez, 6500 litara nafte i 650 litara benzina. U borbi sa njima poginuli su politički komesar 7-me čete, Bata Bulić, sud. pripravnik, član KPJ, čija četa nosi sada njegovo ime, — i Ivo Kosovac, rudarski radnik, zamenik komandira 1-ve čete; tu je poginuo i jedan četnik iz Leonidine grupe. Među zarobljenicima bio je i rezervni kapetan Pavle Ilić, koji je ovu grupu i formirao i koji je odmah streljan. Zarobljenici su većinom zavedeni seljaci, koje je ovaj bandit pokušao iskoristiti protiv nas. On je rođen u ovom kraju. Velika većina ovih zarobljenika prišla je našem odredu. U toku borbe sa ovom grupam Pavia Ilića, naišla je grupa Nemaca sa tenkom i oko 60 nedićevaca, svakako po dogovoru sa Ilićem. Iako je most na drumu Pož.[arevac] — Petrovac bio srušen, oni su ipak prodrli u Petr.[ovac]. Sa našim zasedama, koje su bile vrlo slabe, bile su borbe. Sa naše

strane nije bilo gubitaka, a sa njihove dva teško ranjena ili mrtva. Oni su odmah napustili Petr. odnevši nam crvenu zastavu sa sreskog načelstva. Petr. je sada potpuno u našim rukama, žel. saobraćaj Pož. — Petr. je obustavljen jer je srušen most na pruzi a zasede na drumu Pož. — Petr. dosta jake.

Jedna patrola u selu Rakovoj Bari zaplenila je dva sanduka jaja i 25 kokoši namenjenih Nemcima.

Patrola jedne čete koja brani sela i drumove u Stigu 3 oktobra zaplenila je od Vitomira Božića, mesara iz Bgda, 700 kgr. svinjskog mesa, namenjenog Nemcima.

29 septembar patrola jedne čete koja drži drum Gol.[ubac] — Grad.[ište] imala je duže puškaranje sa Nemcima na putu Braničevo — Gol. Nemci su pobegli ostavivši plen iz sela: tri svinje i dosta namirnica.

30 septembra zaplenjeno 7 konja konfiskovanih za Nemce i razdeljeno seljacima na privremenu upotrebu.

Naše patrole u Vel. Gradištu zaustavljaju i pretresaju putničke brodove. Zaplenjena je velika količina vojne odeće, namenjene nedićevcima.

30 septembra zaustavljen je jedan putnički brod na kome je bilo nešto Nemaca a mnogo putnika. Brod nije hteo stati, Nemci nisu smeli primiti borbu, isturivši putnike napred, tako da se moralo odustati od borbe.

U toku jučeranjeg dana zarobljen je jedan luksuzni auto sa dva Nemca [i 2 ljo]tićevca koji su iz Pož. pošli u sela po namirnice. A danas je opet zarobljeno dva Nemca.

Stvorili smo pola štaba, još da nam pošaljete dva vojna stručnjaka pa će biti kompletan.

Najvažniji zadatak u toku ove nedelje biće konsolidacija nac.-oslobod. komiteta i prelaz političke vlasti u njihove ruke. O tome ćemo vam opširnije pisati u idućem izveštaju, kada budemo i kako budemo svršili te zadatke. Tada ćemo više pisati o sadržini novog života u oslobođenim krajevima.[5]

Omladinski rad se razvija sve bržim tempom. I tu ima puno uspeha.

Part. finansije za ovaj mesec izgledaju ovako:

prihod:		rashod:	
part. prilog i član.:	18.725 d.	tehnika:	8.815 d.
nacio.-osl. komiteta:	29.092 d.	pomoć:	2.146 d.
			10.961 d.
		Za odred iz nacion.-osl. fonda	10.199 d.

[5] **Vidi tom I, knj. 2, dok. br. 82.**

U ovaj obračun nije ušla suma novca koju odred poseduje od zaplene državnog novca, niti smo pak skupili podatke o velikim količinama prikupljenih namirnica za odred.

U idućem izveštaju daćemo potpuni pregled stanja part. organizacije u odredu i van odreda.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

5-X-1941 god.

Drugarski pozdrav
Cora[8] i O. K.

BR. 16

UPUTSTVO POLITIČKOG KOMESARA DRVARSKE BRIGADE OD 7. OKTOBRA 1941. ZA POLITIČKI RAD U JEDINICAMA I U POZADINI[1]

**STAB I BRIGADE
NARODNO-OSLOBODILACKIH
PARTIZANSKIH ODREDA[2]**
— Politkomesarijat —

SVIMA POLITIČKIM KOMESARIMA BATALJONA PARTIZANSKIH ODREDA I BRIGADE

Da bi naša Narodno-oslobodilačka vojska mogla da odgovori svima onim zadacima koji se pred nju postavljaju, šaljem sljedeća uputstva i napomene svim političkim komesarima bataljona za njihov daljni rad:

[6] Moma Marković

[1] Prepis originala, pisan na mašini, nalazi se u Arhjvu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 36/2, k. 1701. Dokumenat je objavljen u IV tomu, knj. 2, pod br. 15.

[2] Masovni karakter ustanka i mnoštvo partizanskih odreda u Bosanskoj krajini i Lici nalagali su još u avgustu 1941. traženje podesnijih formacija za vojne jedinice. Radi boljeg povezivanja partizanskih odreda i usmeravanja njihovih dejstava, Štab odreda za srez Bosansko Grahovo i okolinu, prema uputu delegata CK KPJ Marka Oreškovića, preuzeo je rukovođenje svim odredima na oslobođenoj teritoriji zapadne Bosne i Like. Na taj način je stvorena »Brigada nacionalno-oslobodilačkih gerilskih odreda za Bosnu i Liku«, koja je kasnije nazvana »Drvarska brigada«, pošto se njen štab nalazio u Drvaru. Ona je početkom

1. Primijećeno je da se politički i kulturni rad u našoj Narodno-oslobodilačkoj vojsci nije odvijao onako kako treba i nije bio na dovoljnoj visini. Dešavalo se čak i takvih slučajeva da su pojedini odredi — za čitavo vrijeme postojanja i borbe — ostajali bez političkih komesara. Kada znamo šta znače politkomesari u našoj narodnoj vojsci — kako oni velike i krupne zadaće imaju, tek onda možemo da shvatimo koliki su to nedostatci bili u dosadašnjem našem radu, koje hitno treba otkloniti. A dužnosti politkomesara su: da iz dana u dan otvaraju i razvijaju drugovima partizanima perspektivu borbe; da objašnjavaju karakter i cilj borbe, način na koji treba voditi tu borbu; da stvaraju od partizana neustrašive borce koji će biti spremni da za narodnu stvar dadu i svoje živote; da razvijaju elan i podižu moral partizana koji će na svakom koraku zbunjivati neprijatelja.

Samo one vojske koje treba da posluže u nenarodne svrhe drže se pod strogom kasarnskom kontrolom — van života i svijeta za koji je svaki čovjek vezan. Onesposobiti vojsku da misli, onesposobiti je da čovječanski osjeća, skučiti joj njene vidike, njene težnje i želje i na koncu stvoriti od nje poslušno roblje — to čine oni kojima su vojske potrebne da se bore za sve, samo ne za svoj narod. Takva vojska niti ima dovoljno svijesti, niti ima dovoljno otporne snage da se suprotstavi svemu što je upereno protiv nje i njenog naroda.

Istorija nam daje čitav niz primjera vojski koje su se, vaspitane u protivnarodnom duhu, borile protiv svog vlastitog naroda. Takav je slučaj bio sa ruskom carskom vojskom, koja, iako je bila sastavljena od radnika i seljaka, u momentu kada se ruski narod podigao u borbu za slobodu 1905 god. pucala je u svoj vlastiti narod, umjesto da pomogne njegovu borbu. Još bolji primjer jesu vojske Hitlera i Musolinija, koje već više godina liju svoju krv za interese najcrnjeg neprijatelja naroda, za interese fašizma.

Dosadašnje protivnarodne vlade i režimi u našoj zemlji, koji su svi odreda bili upereni protiv naroda i njegove borbe, nastojali su svim silama da onemoguće narodu da se kulturno i politički podigne, svim su silama nastojali da ga održe u neznanju, kako bi ga lakše držali u pokornosti. U vojsci je naš narod bio još obespravljeniji. Tu ne samo da mu je zabrànji-

septembra 1941. imala u svojem sastavu 8 bataljona, sa preko 4.000 pušaka, oko 200 automatskih oružja, sa dosta municije, i 1 teškim topom. Na čelu bataljona bio je štab, sastava: komandant, politički sekretar (kasnije komesar) i operativni oficir. Bataljoni su bili podeljeni na čete, čete na vodove, a vodovi na desetine. Međutim, u nekim bataljonima umesto četa bili su odredi. Opširnije o tome vidi tom IV. knj. 1, dok. br. 77 i 222.

vano da slobodno misli, već se svim silama nastojalo da misli za drugoga.

Danas, kada se naš narod digao u borbu za slobodu, potrebno je da mu se pomogne da shvati tu borbu kao neophodnu, koju mora da vodi do konačne pobjede. A vojska koja se danas na sve strane stvara mora se osposobiti da njena borba posluži samo svome narodu. Na politkomesarima leži sva odgovornost da li će se to postići ili ne.

2. Da bi politkomesari mogli da vrše svoju dužnost kako treba, oni sami treba da budu politički dorasli za taj zadatak.

3. Nije samo dovoljno imati znanje, važno je znati na koji način njega treba prenijeti na drugoga. Politkomesari moraju posjedovati moć ubjeđivanja, jer u protivnom sav posao ostaće uzaludan.

4. Politkomesari biće odgovorni da li će svi drugovi partizani biti upoznati sa svim pitanjima u vezi sa našom Narodno-oslobodilačkom borbom:

a) uzroci koji su doveli do ustanka;
b) neophodnost i opravdanost ustanka;
c) cilj naše borbe;
d) način na koji ćemo najprije doći do našega cilja;
e) ko su sve naši neprijatelji a ko prijatelji;
f) raskrinkati sve metode kojima se neprijatelj služi da bi razbio našu borbu i unio u naše redove zabunu.

Politički komesari biće odgovorni ukoliko ova pitanja ne budu jasna svakom drugu partizanu. Ta se pitanja moraju svakodnevno raspravljati jer od njih zavise i naši vojnički uspjesi.

5. Da bi se drugovi partizani što bolje upoznali sa svima gore navedenim pitanjima, politkomesari su dužni da organizuju čitanje naše štampe, čitanje naših listova, proglasa itd. Čitanje mora biti kolektivno, sa svima potrebnim komentarima uz čitanje. Naročitu pažnju, zasad, obratiti na članak iz Biltena Glavnog štaba »Zašto se narodni partizani bore«, na letak Štaba za Bosansku Krajinu, kao i na letak Narodno-oslobodilačkog komiteta za Bosnu i Liku.

Uz čitanje naše štampe potrebno je i čitanje ostale literature svih naprednih i narodnih pisaca, zatim naučnih djela i referata, uglavnom sve ono što će poslužiti političkom i kulturnom podizanju naših partizana. Organizovati redovne časove izlaganja političke situacije unutrašnje i najbliže okoline.

6. Politkomesari moraju usko sarađivati sa komandirima na svim vojničkim pitanjima. Pred ulazak u borbu, na političkim komesarima leži u mnogome kakav će biti ishod te borbe.

Pred polazak u borbu politkomesari se staraju da snabdiju u svemu partizane kako ne bi oskudijevali ni u čemu što bi ometalo njihovu borbu. Objašnjavati partizanima značaj pretstojeće borbe, podići kod njih moral i volju za borbu. Politkomesari idu zajedno sa odredima u borbu i na licu mjesta, u vatri, sokole i hrabre partizane, izbacujući sve potrebne parole, zajedno sa svojim partizanima, koje će našoj vojsci podizati moral, a neprijateljskoj slabiti. Politički komesari su dužni da sa komandirima zajednički izrađuju i vojnički plan napada i odbrane u cilju što uspešnije borbe. Oni se staraju da u borbi održe disciplinu i moral na visini i da podignu autoritet komandira. Od politkomesara mnogo zavisi da li će u borbi biti hladnokrvnosti, prisebnosti i da li će biti herojskih podviga. Isto tako, poslije bitke dužnost je politkomesara da dadnu analizu bitke, dobre i loše strane, uspjehe i neuspjehe i, na koncu, pouke koje možemo da izvučemo iz te bitke.

7. Dužnost politkomesara je da se staraju o ishrani svoje vojske, kao i o odjeći i obući. Politkomesari ne smiju dozvoliti da njihova vojska gladuje, ili da bude slabo odjevena i obuvena. Nastojati da se vojska što bolje snabdije u svakom pogledu. O svim potrebama koje nisu u stanju da učine komesari bataljona, tražiti pomoć od politkomesara Brigade.

8. Politkomesar je odgovoran za red i čistoću svojih partizana — vojnika. Naša Narodno-oslobodilačka vojska mora da bude uzor u svemu, pa i u redu i čistoći, kada znamo šta to znači, pogotovu u takvim jedinicama gdje se nalazi mnogo ljudstva.

9. Politkomesari su dužni da razvijaju drugarstvo među partizanima, da spretno rješavaju sve razmirice i da nastoje da do njih i ne dolazi. Naprotiv, njihova je zadaća da razvijaju diskusiju, zdravu kritiku i samokritiku, da utru put jednodušnosti partizana, da stvore smisao kolektivnog života, kako u privatnom životu, tako i na samom frontu. Isto tako njihova je dužnost da vaspitavaju drugove partizane da se ne izražavaju pogrdnim izrazima, što samo kalja naše ime.

10. Na politkomesarima leži odgovornost da li će razviti pravilan odnos između partizana i stanovništva. Partizani moraju osvajati svagdje simpatije stanovništva, oni moraju nastojati da od stanovništva dobiju i moralnu i materijalnu podršku.

11. Isto tako dužnosti politkomesara su da zajedno sa partizanima održavaju zborove i mitinge po selima i krajevima kuda prolaze, da na njima objašnjavaju karakter naše Narodno-oslobodilačke borbe, da popularišu našu štampu i da stvaraju narodno-oslobodilačke odbore od najpoštenijih stanovnika.

12. Politkomesari su odgovorni za disciplinu u narodnoj vojsci. Disciplina je jedan od osnovnih uslova da bi jedna vojska — a naročito narodna vojska — mogla da opstane. A disciplina će postojati ako politkomesari budu predano i pametno vršili svoje dužnosti.

13. Sve nedisciplinovane, kolebljive, paničarske, saboterske i druge elemente otstranjivati iz naših redova.

14. Politkomesari bataljona dužni su da u svim odredima svoga bataljona postave politkomesare. Ne smije se više ni časa dozvoliti da neki odredi i dalje ostanu bez politkomesara.

15. Svi politkomesari bataljona **dužni su da ova uputstva prenesu na politkomesare odreda koje će oni kontrolisati i tražiti od njih redovne izvještaje o njihovom radu.** Politkomesari bataljona **polagaće politkomesaru brigade redovno račune o svom radu.**

Prijem ovih uputa potvrditi po kuriru.

Uz drugarski pozdrav:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

St. Br. 7. X. 1941 god.

Politkomesar brigade,
Veljo Stojnić

BR. 17

DIREKTIVA CENTRALNOG KOMITETA KPJ OD OKTOBRA 1941. POKRAJINSKOM KOMITETU KPJ ZA MAKEDONIJU O NAČINU STVARANJA PARTIZANSKIH ODREDA I NJIHOVOM DEJSTVU NA TERITORIJI MAKEDONIJE[1]

CENTRALNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE

POKRAJINSKOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE ZA MAKEDONIJU
(Drugu Silji)[2]

Dragi drugovi, primili smo vaša pisma[3] u kojima nas izveštavate da ste formirali novo rukovodstvo i da sređujete prilike u makedonskim partijskim organizacijama. Isto tako primili smo i pismo Djede o makedonskom pitanju, odnosno potvrđivanje našeg stava po pitanju spora o kompetenciji CK KPJ kako za rad po partijskoj liniji, tako i za stvaranje partizanskih odreda na teritoriji Makedonije. Pitanje veze sa Bugarskom partijom zavisi tamo od vas. Vi treba da odmah uspostavite čvrste veze sa CK Bugarske u Sofiji i između nas. Uspostavite tehnički punkt koji će imati zadatak da organizira na granici Makedonije i Srbije, blizu Leskovca, punkt za prebacivanje kako ljudi tako i materijala. Sto se tiče sastanka između pretstavnika našeg CK i bugarskog CK radi dogovora o zajedničkoj deklaraciji po makedonskom pitanju, kao što to tiaži Djedo, to mislimo da bi se taj sastanak mogao održati negde na granici kod Niša. Javi bugarskim drugovima da nam poruče kada bi mogao neko od njih da dođe na taj sastanak.

Sada stoji pred vama u Makedoniji jedna od najvažnijih zadaća, a to je stvaranje partizanskih odreda — diverzija. Nemojte se zbuniti zbog toga što nemate dovoljno oružja; **Dočnite** sa ono malo što imate. Uskoro ćemo biti u mogućnosti da vam damo jednu veću količinu oružja i municije. Isto tako posla-

[1] **Original ovog dokumenta nalazi se u Arhivu CK SKJ. Objavljen je u Istorijskom arhivu KPJ, tom VII, pod br. 24 i u Zborniku dokumenata Vojnoistorijskog instituta, tom VII, knj. 1, pod br. 12. Na dokumentu nije naveden tačan datum. Verovatno je pisan u prvoj polovini oktobra 1941. godine.**

[2] **Narodni heroj Dragan Pavlović** Silja, **delegat CK KPJ u Makedoniji. Poginuo 21. januara 1942. na Pjenovcu, kao politički komesar Petog bataljona Prve proleterske brigade, zajedno sa Milanom Ilićem** Cičom i **Slavišom Vajnerom** Cičom. **Vidi dok. br. 36, napomenu br. 2.**

' **Redakcija ne raspolaže ovim pismima.**

ćemo i jedan jači odred partizana iz Srbije u Makedoniju koji je već stekao veliko iskustvo u ovdašnjim borbama. Nastojte da vaši partizanski odredi budu sastavljeni i od Srba i od Makedonaca. U svojim akcijama naši partizani i diverzione grupe treba da posvete svoju najveću pažnju komunikacijama, naročito na glavnoj liniji Niš — Sofija — Skoplje — Solun. Tu prugu treba pošto-poto držati neprekidno nesposobnu za transport.

Da biste izvršili te zadatke, da biste mogli voditi uspešno partizanske borbe i pojačati brojčano stanje partizana, potrebno je da pred partijske organizacije u Makedoniji postavite tu zadaću kao najvažniju. Ali morate strogo paziti da se Partija ne stopi sa partizanskim odredima i da ne zaboravi svoj zadatak: političko rukovođenje čitavim pokretom u Makedoniji. Partijske organizacije moraju ostati na terenu gde će i dalje razvijati svestrano svoj rad. Jedan određeni broj partijaca treba da se pošalje u partizanske grupe bilo kao komandiri, politički komesari, bilo kao rukovodioci štabova. Morate organizovati jedan glavni štab narodno-oslobodilačkih partizanskih odreda za Makedoniju, koji će rukovoditi svim akcijama i operacijama partizana i u koji će ući najmanje dva člana Pokrajinskog komiteta. U štabu treba da budu ljudi koji poznaju vojne stvari. Ako nemate dobrih oficira, onda uzmite kojeg druga koji je bio u Spaniji ili bar dobrog podoficira. Odredi se stvaraju ovako: najmanje jedinice — desetine — vod — čete — bataljoni — odred — grupa odreda. Najmanja autoritativna jedinica je četa. U svakoj četi mora biti politički komesar, a u vodu delegat političkog komesara.

Mi smo počeli izdavati naš list »Borbu« kao partijski organ koji izlazi 3 puta nedeljno. Nastojaćemo da se prebacuje jedna izvesna količina u Makedoniju. Osigurajte dopise za taj naš list. Šaljemo vam druga Jordana-Orce,[4] koji je spasen s robije sa ostalim drugovima. Šaljemo vam ga na raspoloženje i preporučujemo da ga kooptirate u rukovodstvo. Ostali drugovi Makedonci ostaju za sada ovde, a kad formiramo odred za Makedoniju, poslaćemo ih k vama u Makedoniju.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M. P.)

Tito

*** Narodni heroj Jordan Nikolov Orce. Na petoj zemaljskoj konferenciji KPJ bio je izabran za kandidata CK KPJ. Avgusta 1941. pobegao je iz zatvora u Sremskoj Mitrovici sa grupom drugova. Četvrtog januara 1942, prilikom prebacivanja za Makedoniju, poginuo u borbi sa Bugarima u blizini Bujanovca.**

BR. 18

UPUTSTVO ŠTABA NARODNOOSLOBODILAČKIH PARTIZANSKIH ODREDA ZA CRNU GORU, BOKU I SANDŽAK OD OKTOBRA 1941. ZA RAD POLITIČKIH KOMESARA[1]

OPSTA UPUTSTVA POLITIČKIM KOMESARIMA

Borba koju vodi crnogorski narod za svoju slobodu,- antifašistički narodni rat koji uključuje u sebe antifašističku revoluciju,[2] jer je okupator fašistička imperijalistička vojska, koju pomažu izdajice našeg naroda, a cilj rata je uništenje fašizma u svom korijenu. Ta borba je nacionalno-oslobodilačka, široko narodna, jer u njoj učestvuje cio narod. I taj narod traži s pravom da on sam odlučuje o svojoj upravi, o svojoj vojsci, 0 odnosima sa drugima narodima. Rukovodioci ove borbe su odabrani sinovi naroda, ljudi koji djelo narodne slobode grade zajedno sa narodom i imaju potpuno ovlašćenje naroda. Naše organizovane gerilske partizanske jedinice već naziru kakva će biti vlast poslije istjerivanja okupatora. Znaju da će to biti narodna vlast i da će oni koji najviše krvi proliše imati slobodu 1 učestvovanje u vlasti, zato, da bi osigurali to, a uzimajući i koristeći iskustvo slično borbi u Kini, Spaniji, Mongoliji, još prvih dana borbe javlja se uz komandira (iako neobučen)[3] komesar jedinice kao garancija očuvanja političkog karaktera borbe.

Razlozi pojave tog političkog rukovodioca, tog koji se u teškim političkim situacijama lakše snalazi, od komandira, bili su sljedeći: u borbi učestvuje cio narod, a među ostalima i bivši oficiri i činovnici koji su služili raznim režimima, seljaci koji su dijelom bili vođeni i zavaravani od raznih režima, jednom riječju još je sasvim neujedinjen, sasvim politički neoformljen i neiskusan narod, koga su zbog bijede i terora cijepali razni režimi i stranke. Zadaća komesara u tim prvim danima, kad je peta kolona pokušala da razbije naše redove, bila je teška i velika. Trebalo je dati odgovor na ova pitanja, trebalo je objasniti sve, jednom riječju dati programe i ciljeve naše borbe, dati garanciju narodnim strijemljenjima.

Naša borba je politička, naime narod se bori za određene političke ciljeve i on traži unaprijed obezbjeđenje tih politič-

[1] Original, pisan na mašini, umnožen na šapirografu, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 10/4, k. 172. Dokumenat Je objavljen u III tomu, knj. 1, pod br. 21.

[3] Vidi tom III, knj. 1, dokumenat br. 93, tačka 3.

" Misli se na vojno-stručnu spremu.

kih ciljeva. Nosilac tih ciljeva jeste i treba da bude naš politički komesar. On je taj koji se stara da niko (ova ili ona stranka) ne izvrne karakter naše borbe, karakter koji je jasan i određen samim ljudima koji učestvuju u borbi. Komesar je čuvar narodnog jedinstva, politička garancija, jednom riječju duša narodne vojske. Komesar nije pretstavnik nijedne političke stranke, on je u uslovima gdje postoji narodna vlada, kao što je slučaj sa Kinom i Spanijom[4] pretstavnik nosilac narodne politike, politike u vojsci, a u našim uslovima on je pretstavnik narodnih strijemljenja u gerili. On danas sprovodi želje naroda, on ih oformljava, dakle ne neku usku partisku, već široku narodnu volju.

Dužnosti našeg komesar su sljedeće: Prvo, da redovno održava političke sastanke (voda, čete, bataljona). Na tim sastancima će biti vođeni razgovori o političkoj situaciji u jedinici, u selu, u našoj zemlji i uopšte u svijetu. Tu komesar drži unaprijed pripremljeno predavanje, a na sastanku učestvuje čitava jedinica. Drugo, da održava sam ili koristi sve intelektualce za održavanje predavanja u odredu[6] iz opšte kulture, geografije, istorije itd. Treće, da izučava zajedno sa svojom jedinicom istoriju crnogorskog i ostalih njemu susjednih i bratskih slovenskih naroda, da svakog nepismenog člana jedinice, kao i onoga koji zna slabo čitati i pisati, nauči da čita i piše. Ovo komesar ne radi sam već koristi sve one iz svoje jedinice koji su za to pogodni. Pri četi, bataljonu i brigadi komesar organizuje kulturnu komisiju za ove i slične poslove, a istom i sam rukovodi. Komesar lično rukovodi uređivanjem zidnih novina u manjim jedinicama, a u većim to povjerava kulturnim komisijama, ali to sam kontroliše.

Komesar se brine da organizuje sigurnost stanovanja i da ishrana bude takva da u potpunosti odgovara interesima jedinstva jedinice. On mora zahtijevati od komandira redovne straže kad jedinica putuje održavanje stalne veze sa susjednim jedinicama i sa neprijateljem preko stalnog osmatranja, održavanje oružja u ispravnom i čistom stanju, redovno vježbanje naših vojnika u vojnim vještinama kao i u [obuci na] oružju. Za sve ovo on se savjetuje sa komandirom, posebno sa jedinicom na opštem sastanku. On se stara da autoritet komandnog sastava bude očuvan i učvršćen.

Komesar učestvuje u sastavljanju planova organizacije odbrane i napada, a prilikom operacija pomaže komandiru koji je jedini komandir na terenu u boju i u stanju logorovanja, i burno prati rad svih vojnih starješina, kao i čitave jedinice.

[4] Misli se na revolucionarnu Kinu i Španiju.
" Gerilskom odredu, tj. vodu.

Zajedno sa komandirom odabira vojne i političke kadrove i podiže ih. U boju i u izuzetnim slučajevima može opozvati naredbu komandira, ali samo onda kada ispunjenje takve naredbe znači voditi jedinicu u otvorenu propast. Komandir mora opozvati naredbu, a komesar opozivanje opravdati pred komandnim sastavom veće jedinice. U boju komesar mora biti jedan od prvih u napadu, jedan od poslednjih u otstupanju. Komesar se stara da vojnici spoljašno izgledaju pristojno, te da su okrpljeni, obrijani i čisti da ne bi ličili na komite i razbojnike.

Održavanje i jačanje morala i bojevne sposobnosti jedinice su najsvetije dužnosti komesara, jer je to oružje kojim mi pobeđujemo nadmoćnost neprijatelja, a o tome nam najbolje svjedoče naše dosadašnje borbe.

Politički komesar je u svim pravima ravan komandiru svoje jedinice.

Obaveza je svih vojnika naše vojske da odaju poštovanje komesaru i komandiru i da bez pogovora ispunjavaju naredbe. Osim ovih zadaća, više vojno-političkog karaktera, dužnost je političkog komesara da održi tijesan kontakt između jedinice i naroda, te da jedinicu mobiliše za pomoć seljacima i u mobama i u svemu onome što od njega selo zahtijeva i on nađe za potrebno. Komesar održava zajedničke sastanke jedinice i sela zajedno, i to češće, na kojima se rješavaju pitanja koja su zajednička jedinici i selu. Komesar organizuje borbu protiv pete kolone kao razbijača narodnog jedinstva i pomoćnika neprijatelja. Komesar organizuje zabave, sijela i kulturne večeri.

Ovako velike zadaće pred komesarom, kao dušom svake vojne jedinice, nalažu svakom političkom komesaru da sam sebe podiže politički, vojnički i kulturno, jer on inače neće moći da odgovara svojim velikim obavezama koje mu nameću današnje i velike sjutrašnje borbe. Komesara bira jedinica, a smjenjuje komesar veće jedinice. On mora imati uvijek pred očima djelo naroda koje se nalazi u rukama naroda. Njemu će pomagati komesari većih jedinica, no on mora znati da kakav bude komesar, takva će biti i jedinica.

Naši borci, sinovi narodne vojske koju stvaramo pokazali su najdivnije osobine našega naroda, no na komesarima leži da sve to proširе i probude, te tako politički pripreme ustanak i protjerivanje okupatora. Oni moraju razvijati do vrhunca požrtvovanost, disciplinu, odanost — te usiove pobjede i jedinstva.

IZ ŠTABA NARODNO-OSLOBODILACKIH GERILSKIH (PARTIZANSKIH) ODREDA ZA CRNU GORU, BOKU I SANDŽAK

BR. 19

PISMO OKRUŽNOG KOMITETA KPJ ZA VALJEVO OD 22. NOVEMBRA 1941. SVIM PARTIJSKIM ORGANIZACIJAMA I ČLANOVIMA O GREŠKAMA I BUDUĆIM ZADACIMA[1]

Pismo br. 2

Svim partijskim jedinicama i svim članovima partije

O.K. je ustanovio da ima članova partije i partijskih jedinica koji ne provode u život sve direktive O.K. uprkos toga što su te direktive više puta ponavljane. Zbog toga se ponavljaju krupniji nedostaci i slabosti u radu partijskih organizacija.

0.K. ističe krupnije nedostatke u radu partijskih organizacija, da bi te nedostatke članovi partije ozbiljno shvatili i otklonili:

1. Još ima partijskih jedinica, kako u partizanskim četama tako i u pozadini, koje ne održavaju redovno sastanke, mada je O.K. više puta isticao: rad partijske ćelije u današnjem vremenu, kad se mora živo i brzo raditi, neće moći da bude zadovoljavajući ako se najmanje 2 puta nedeljno ne budu održavali sastanci ćelije, a vanredno kad god budu prilike zahtevale.

Partijska ćelija je organizator i vodilac akcije narodnih masa (političkih, ekonomskih, itd.) u selu, u gradu, u partizanskom odredu itd. Partijska ćelija je i vaspitač masa u moralnom i političkom pogledu.

Ako jedna partijska ćelija ne održava redovno sastanke, ako se članovi te ćelije ne dogovaraju o najboljem, najpravilnijem, najbržem i najuspešnijem izvršenju zadataka koje naša Komunistička partija postavlja svojim članovima, ako se na sastancima partijske ćelije ne kontroliše rad pojedinih članova te ćelije i ne kritikuju pogreške i nedostaci i ne ukazuje na način otklanjanja tih nedostataka i pogrešaka, onda se takva partijska ćelija umrtvljuje. Članovi takve partijske ćelije ne mogu na svom delokrugu ispuniti ulogu predvodnika i organizatora narodne borbe i prestaju biti stvarno članovi Komunističke partije, partije koja predvodi i organizuje borbu svih

naroda Jugoslavije, i pretvaraju se u formalne članove partije, tj. ustvari se samo nazivaju članovima partije, a ne ispunjavaju veliku i časnu ulogu članova Komunističke partije.

2. Pokazuje se da članovi partije i partijske jedinice ne poznaju dovoljno kadar vanpartijskih komunista. Zbog toga još mnogi hrabri, pošteni, u borbama oprobani i našoj Komunističkoj partiji odani borci ostaju zapostavljeni van partije. Razume se, time se usporava jačanje naše partije.

Članovi partije treba da dobro upoznaju kadar vanpartijskih komunista, da upoznaju vrline i mane tih drugova, da budnim okom prate njihov rad, njihovo držanje, i da ih na vreme uvode u članstvo partije, ne preuranjujući i ne odlažući bez potrebe njihovo začlanjivanje. Isto tako članovi partije trebaju da dobro upoznaju dobre, hrabre i poštene narodne borce nekomuniste, da im se prijateljski približe i da ih vaspitaju u duhu komunizma, da ih uzdignu moralno i politički do te visine da mogu postati članovi naše Komunističke partije.

3. Članovi partije i partijske jedinice, kako u pozadini tako i u partizanskim četama, zapostavljaju rad među omladinom.

Uprkos velikog broja komunističkih omladinaca, naročito u partizanskim četama, još se nisu učvrstili rukovodstva i aktivi Saveza komunističke omladine Jugoslavije (SKOJ-a). Komunistički omladinci nepartijci vrlo su slabo povezani u SKOJ-u. . . Razumljivo je da tako slabe organizacije SKOJ-a nisu sposobne da oko sebe okupe svu ostalu nekomunističku omladinu i da je povedu u narodno-oslobodilačku borbu protiv okupatora.

O.K. je ustanovio da je glavni uzrok ovako velike slabosti SKOJ-a (pored udaraca koje je SKOJ u našem okrugu pretrpeo usled streljanja rukovodioca SKOJ-a druga Mila Pavlovića i zbog gubitaka još nekoliko svojih najboljih rukovodilaca) nedovoljno ozbiljno shvatanje članova partije da je rad među omladinom jedan od najvažnijih sektora partijskog rada.

Članovi partije ne treba da zaborave da je u prvim danima borbe partizana protiv okupatora plameni poziv naše Komunističke partije, upućen ćelom narodu da se diže na oružje protiv okupatora, našao najveći odziv u redovima omladine. To je došlo otuda što omladina najteže podnosi jaram okupatora. Omladina žudi za slobodom, za slobodnim i vedrim, i veselim i srećnim životom. Omladina žudi za svim tim što joj okupatorski jaram ne dopušta. Zato je omladina, kako u našem okrugu tako i celoj zemlji, u masama pohrlila u šume.

stupila u partizanske odrede i izbila u prve redove narodno-oslobodilačke borbe našeg naroda.

Ali još veliki broj omladinaca sedi kod kuće i pasivno posmatra borbu partizana. Njima moraju prići mladi komunisti i povesti ih u borbu. Ali samo učvršćene organizacije SKOJ-a, koje će organizaciono povezati svu komunističku omladinu u našem okrugu, mogu da mobilišu one mase nekomunističke omladine koje su još pasivne prema oslobodilačkoj borbi našeg naroda.

Zato učvršćenje SKOJ-a treba shvatiti kao najhitniji zadatak partijskih organizacija našeg okruga.

4. O.K. je ustanovio da su partijske jedinice u partizanskim četama donekle zapostavile propagandno-politički rad u narodu u selima i mestima kroz koja prolaze ili se bave partizanske čete. Neke čete operisale su po desetinu i više dana na jednom istom terenu, a da nisu organizovale nijedan zbor, nijedan sastanak u selu.

Ovo pokazuje da neki članovi partije zaboravljaju na svoje partijske dužnosti i pretvaraju se u obične vojnike — partizane.

Članovi partije ne smeju zaboraviti da je glavni uslov opstanka i stalnog porasta partizanskih odreda i pobedonosne borbe, borbe partizana protiv okupatora, ljubav narodnih masa prema partizanima. Tu ljubav moraju stalno jačati i učvršćavati baš sami partizani.

Zato članovi partije u partizanskom odredu ne smeju propustiti nijednu priliku, a da ne organizuju u selu zbor, sastanak sa seoskom omladinom, kulturnu priredbu itd.

Uz to članovi partije treba da posvete pažnju vaspitanju ostalih partizana da svojim prijateljskim držanjem prema narodu pridobiju ljubav naroda. . .

5. U toku obračuna sa ravnogorskim petokolonašima neki članovi partije ispoljili su strašnu lakovernost i oportunističku pomirljivost prema tim petokolonašima. Nesrećom, neki od tih članova bili su komandiri, komesari četa, pa su zbog njihove lakovernosti i pomirljivosti stradale neke naše čete i desetine, a oni sami platili su glavom.[2]

[1] Radi se o grupi od 360 partizana koje su četnici na prevaru zarobili i razoružali, početkom novembra 1941, dok je još uvek Vrhovni štab NOPO činio velike napore da se sa četnicima postigne sporazum o zajedničkoj borbi protiv okupatora. Srljajući sve dublje u izdaju, četnici su se.u toku prve neprijateljske ofanzive, kada je bila najkritičnija situacija u zapadnoj Srbiji, sporazumeli sa Nemcima, 14. oktobra 1941, u selu Divcima kod Valjeva, o zajedničkoj borbi protiv partizana. Istovremeno, da bi dokazao svoju lojalnost Nemcima, Draža Mihailović je naredio svom komandantu Jovanu Skavi da pomenutu grupu parti-

Prema neprijatelju, kako prema okupatoru tako .i prema svim njegovim petokolonaškim slugama, ne sme se biti lakoveran i pomirljiv. Iza najsladunjavijih reči neprijatelja kriju se pakleni planovi o uništenju naše Komunističke partije, naših partizanskih odreda i slamanju oslobodilačke borbe našeg naroda. Neprijatelj je lukav, prepreden i podmukao, upotrebiće sva i najpodlija sredstva da bi nas uništio. Mi moramo biti uvek budni i spremni da mi njega uništimo pre nego on nas.

6. U nekim partizanskim četama članovi partije zapostavili su političko vaspitanje partizana. Desilo se čak da su neke čete slate u borbu protiv Dražinih izdajničkih bandi i da im nije dovoljno objašnjena izdaja Draže Mihailovića. Zbog toga u takvim četama u toku borbe veliki broj partizana pokolebao se i dezertirao.

Naprotiv, u Kolubarskom bataljonu, gde je partizanima dovoljno objašnjena izdaja Draže Mihailovića, bilo je samo 2%> dezertera, mada je taj bataljon imao vrlo teške bitke sa Dražinim banditima.

Mada su Dražine bande uglavnom razbijene i njegova izdaja postala jasna ogromnoj većini naroda, još je potrebno razgolićavati Dražu Mihailovića kao najgoreg izdajnika srpskog naroda, služeći se činjenicama koje jasno govore o njegovoj izdaji.

7. U radu partijskih organizacija u pozadini jedna od krupnijih slabosti je slab rad među ženama. Skoro ni u jednom mestu na oslobođenoj teritoriji nema učvršćenog aktiva žena. Partija nije još uspela da mobiliše mase žena za pomaganje narodno-oslobodilačke borbe. Razlog tome je nedovoljno poklanjanje pažnje radu među ženama od strane članova partije, naročito od strane drugarica koje su u partizanskom odredu.

Jedan od najhitnijih zadataka svih partijskih organizacija našeg okruga jeste brzo razvijanje rada među ženama.

8. Zastao je rad na prikupljanju pomoći za nacionalno-oslobodilački fond. Narod još ima raznih sredstava da pomogne narodno-oslobodilačku borbu, da pomogne naše partizanske odrede. Članovi partije trebaju što pre da ožive i prošire akciju nacionalno-oslobodilačkog fonda.

zana preda Nemcima, što je odmah i učinjeno u selu Slovcu. Nakon saslušavanja i mučenja, Nemci su streljali u Valjevu 260, a ostale su internirali u Norvešku, odakle se vratilo posle rata svega nekoliko. Posle tako skupo plaćenog iskustva sa četnicima, usledila je ovakva direktiva Okružnog komiteta KPJ za Valjevo. Opširnije o tome vidi tom I, knj. 1, dok. br. 82 i knj. 4, dok. br. 59.

9. O. K. je ustanovio da sve partijske jedinice ne prorađuju na svojim sastancima sve načelne članke »Borbe«. »Borba« je organ naše partije. Sve partijske jedinice dužne su da obavezno prorađuju na sastancima sve načelne članke »Borbe«, »Omladinske borbe« i svu ostalu partijsku štampu.

10. Još nije organizovana masovna prodaja »Borbe«. »Borba« je jedini istinski narodni list i narod jedva čeka da dođe do svoga lista. Radi što šireg rasturanja »Borbe« potrebno je na pojedinim sektorima stvoriti aktivna i vredna povereništva »Borbe«.

Potrebno je da se u svima partijskim jedinicama odrede odgovorni članovi čija će dužnost biti da šalju dopise »Borbi« i »Omladinskoj borbi« o događajima i akcijama na svome delokrugu.

11. I najzad, da bi mogao kontrolisati rad svih partijskih jedinica i davati potrebna uputstva na vreme, O.K. nalaže svim sekretarima partijskih ćelija da od sada podnose O. K. i pismen izveštaj o svome radu svakog 1 i 15 u mesecu (izveštaj partijskih ćelija iz partizanskih četa dostavljati preko političkog komesara odreda).

Izveštaj treba da obuhvati:

a) brojno stanje članova i kandidata ćelije u momentu podnošenja izveštaja, prirast novih članova od poslednjeg izveštaja i predloži za kazne sa obrazloženjem i rezultatom saslušanja;

b) političko-propagandne akcije: zborovi, kulturne priredbe, zidne novine, širenje štampe i vesti itd.;

v) rad među omladinom: aktivi SKOJ-a, društva srpskog narodno-oslobodilačkog omladinskog saveza, omladinski mitinzi, omladinske priredbe itd.;

g) rad među ženama: aktivi žena, akcije žena za pomoć frontu, politički sastanci žena itd.;

d) akcije narodno-oslobodilačkog fonda (broj prilagača, suma i vrsta priloga);

đ) razna socijalna, ekonomska i druga pitanja na delokrugu ćelije i odluke ćelije po tim pitanjima.

(Izvještaje dostavljati u zatvorenoj koverti).

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

22 novembra 1941 god.

Okružni komitet
Komunističke partije Jugoslavije
u Valjevu

BR. 20

UPUTSTVO OPERATIVNOG PARTIJSKOG RUKOVODSTVA CENTRALNOG KOMITETA KPH OD NOVEMBRA 1941. PARTIJSKIM I VOJNIM RUKOVODSTVIMA ZA VOĐENJE I RAZVIJANJE NARODNOOSLOBODILACKE BORBE[1]

GLAVNI STAB
NAR.-OSLOB. PARTIZ. ODREDA
HRVATSKE
Br. 9/41
30. XI. 1941.

Komandantu Ličke grupe partiz. odreda, komandantu Kordunaškog partiz. odreda i komandantu Partiz. odreda Gorskog Kotara i Primorja.

Dostavljamo vam pismo od Oper. part. ruk. Hrvatske koje glasi:

Dragi drugovi,

Na bazi do sada stečenih iskustava iz partizanskih borbi Operativno part. rukovod. Hrvatske upućuje ovo pismo Glavnom štabu Hrvatske, kao i svim podređenim štabovima i svim part. forumima, s ciljem da se uklone dosadanji propusti i greške u vođenju partizanskih borbi, te da se još više učvrsti i proširi narodno-oslobodilački partizanski pokret.

1. Način mobilizacije za partizanske odrede:

Najbolji je način organizacije za partizanske odrede čim odlučnija akcija, ljude treba mobilisati po četama, a ne zadržavati ih po tvornicama i selima. Načelno treba odbiti da se ostvaruju takvi odredi koji bi bili dijelom kod kuće, a dijelom odlazili u akciju. Iskustvo iz Srbije je pokazalo da nekog jačeg značaja takvi odredi ne mogu imati sve dotle, dok partizani ne osvoje dio teritorija, a potom stanovnike toga oslobođenog teritorija ili neposredne okolice mobiliziraju za neke pomoćne akcije (rušenje cesta, mostova itd.). Mobilizacija u principu treba da ostane dobrovoljna, ali na oslobođenom teritoriju, ukoliko bi ga imali, dopušta se obavezna mobilizacija za razne pomoćne akcije, dijelom i za front. U takvom sluča-

[1] **Kopija originala, pisana na mašini, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 2/1, k. 1481. Dokumenat je objavljen u V tomu, knj. 2, pod br. 32.**

ju, takvu mobilizaciju treba dobro politički pripremiti i ne smije nikada ići previše široko.

2. Mobilizacija sredstava:

Jasno je da je potpuno pravilan princip koji smo postavili da partizani nasilno ništa ne oduzimaju seljacima i građanima. U cijelosti taj princip važi za početak akcije. Kada partizanski pokret zauzme maha i uzme široki teritorij, tada se neće moći uspješno dejstvovati bez konja, prevoznih sredstava itd. U takvim slučajevima treba rekviririrati od seljaka, koji mogu da odvoje bez veće štete (bogati ljudi sa više stoke itd.), konje i prevozna sredstva, automobile, motore, bicikle itd. Kada oslobodite neki kraj, neko selo, neki teritorij itd., oslobodite taj teritorij plaćanja poreza. Zato pak treba pozvati seljake da se postaraju za prehranu naših odreda. Tamo gdje je siromašniji kraj, tamo treba obavezno zahtijevati od bogatih séljaka da obezbijede dovoljnu količinu hrane. Žrtve mora dijeliti svaki u oslobodilačkoj borbi. U tom pogledu smo bili nekako previše »čistunci«, iako je to u prvim začetcima bilo korisno. U Srbiji na pr. ima svake vrste vozila, od kamiona i automobila do seoskih kola i jahaćih konja. Formiraju se konjanički partizanski odredi.

3. Kako početi?

To je pitanje koje se pojavilo kod svih odreda pri samom formiranju i nažalost vrlo skoro, a često puta i nepravilno se rješavalo. Uzimao se u većini slučajeva kurs na angažovanje (službu) pojedinih sela i mjesta, na manje ili veće diverzantske akcije, a manje se je vodio kurs k postepenom čišćenju teritorija. U nekim pak krajevima uzimalo se kao pravilo — sistem logorovanja po nekoliko nedjelja, pa čak i mjeseci, na jednom te istom mjestu. Odredi su na taj način izlagani koncentričnim napadima neprijatelja, i odrezani od sela i mjesta i djelomično uništavani. (Na pr. Gorski Kotar). Da se to ubuduće ne bi dešavalo, svaki partizanski odred mora od svoje početne točke sve više širiti teritorij po kome se kreće i brzo poduzimati sve ove mjere, koje su potrebne da protivnik ne bi mogao ponovo zaposjesti taj teritorij. Postavljati na puteve i ceste zasjede, raskopavati ceste, razbiti mostove, ukratko, uništiti sve komunikacione veze po kojima bi se protivnik mogao približiti oslobođenom teritoriju. Tako treba čistiti korak po korak i oslobađati sve veći teren. Izbjegavati treba sve frontalne borbe. Zasjeda je glavni oblik vojevanja (gledaj priložena uputstva). Najvažnije je očistiti teren takav koji nije teško očistiti i koji je lako braniti, i odakle bi se mogli širiti po ostalim dijelovima zemlje.

4. Organizacija i djelovanje štaba:

Stab treba što prije da se osamostali, da se ne bi desilo da sve padne na patr. organizacije koje takav posao ne mogu zadovoljavajuće obavljati. Veze što prije moraju biti uspostavljene. Kada se čvrsto postavi na noge štab i izvrši organizacija po četama, part. organizacije neće vršiti vojno-kurirsku službu.

5. Komandirski, komesarski kadar:

Glavni sektor naše borbe je danas vojna akcija. Veliki dio našega partijskoga kadra tamo treba dodijeliti. Naročito komandirski i komesarski sastav da bez pogovora izvršuju vaša naređenja, učite ih partizanskom vojevanju. Upozorujte politkome i partorge na njihovu izvanredno važnu ulogu da provedu najintenzivniju propagandističku djelatnost svuda i na svakom mjestu gdje dođu partizani. Bez propagande, bez neprestanog političkog ubjeđivanja nećemo moći aktivizirati seoske mase.

6. Partijska organizacija i štab:

0 tome smo već govorili i taj princip treba držati i ubuduće; vodstvo partizanskih četa mora bez pogovora ostati u našim rukama. U tom pogledu budite prema saveznicima[2] do krajnosti budni i nepopustljivi. To pak ne znači da morate biti sektaši.

Partizanski odredi moraju nositi karakter narodno-oslobodilačke vojske. No, mi moramo voditi računa o sutrašnjici i učiniti sve u okviru oslobodilačke borbe, da što jače učvrstimo svoje baze. Naročito pazite na politkomski sastav i na učvršćenje partijskih organizacija; to u prvom redu tamo gdje politkom nije komunista. Posebno pazite na sastav štabova. Ne da bi se part. organizacija formalno direktno miješala u djelovanje štabova, već tako da mora biti osigurana njena kontrola i njeno vodstvo preko partijaca koji u štabovima rade. Treba težiti za tim da se štabovi što prije osamostale i da ne budu ovisni od organizacijskih veza Partije. Nikako se ne smije dopustiti da se sekretari OK Partije miješaju neposredno u poslove štaba. Samo Glavni štab nad njima ima vodstvo u svim pojedinostima.

7. Delegati Glavnog štaba:

Iskustvo je pokazalo: G. š. mora da ima pri ruci dobrih oficira, po mogućnosti partijaca koji bi bili delegati G. š., a

[1] Misli se na ljude raznih društvenih slojeva, političkih pripadnosti i shvatanja, koji su učestvovali u oružanoj borbi.

koje bi štab slao po potrebi za vođenje vojnih operacija ili za organizaciju samih odreda, tamo gdje je potrebno. U tom pogledu važi pravilo: obezbijediti partizanskim komandirima u štabovima što veću samostalnost u izvršenju njihovih zadataka.

8. Borba protiv dezerterstva itd.

U tom pogledu je stvar jasna. Nesrazmjerno treba oštrije postupati nego što se postupalo. Treba da objavite imena strijeljanih.

Svom odlučnošću treba razviti obavještajnu političku službu. To važi za sva mjesta, a naročito za oslobođeni teritorij (da se onemogući svako rovarenje pete kolone). Obavještajnu službu treba razviti preko posebnog odjeljka u štabu, preko odgovarajućih ljudi u podređenom štabu, preko politkoma.

9. Način vodstva:

Za pravilno vodstvo partizanske akcije potrebno je dati određenim kadrovima najveću pomoć. Stalno treba davati konkretne naredbe za akciju. I to na toj bazi: ako se na pr. bataljonskom štabu da konkretno naređenje i pokaže mu se kako naređenje da izvrši, onda je nužna i potrebna oštra kritika komandnog sastava ako podređeni štab nije izvršio konkretno naređenje. To je naročito važno za one krajeve gdje je partizanski pokret tek u početku.

10. Razoružavanje:

Borbu za oružje treba pojačati. Pri razoružavanju žandarmerijskih postaja i okupatorskih posada na mnogim mjestima kod nas pristupilo se bez sistema i nacrta. Zandarmerijske postaje i okupatorske posade treba razoružavati i uništiti tako da im se onemogući ponovni povratak. To je začetak čišćenja teritorija. Treba uništiti postaju za postajom i tako očistiti teren.

11. Mobilizacija za bojkot tržišta:

»Ni zrna žita fašističkim okupatorima« — to je parola koju je istakla naša Partija od prvog dana podmukloga i razbojničkog napada fašističkih grabežljivaca naslovno[3] na Sovjetski Savez. Nažalost u mnogim našim krajevima to se nije dosljedno provodilo u život, čak ni tamo gdje su dosta jaki partizanski odredi. Nesrazmjerno odlučnije treba postupati nego što se postupalo. Provoditi treba sistematski bojkot svih

' **U originalu nejasno.**

pijaca, naročito tamo gdje logoruju fašističke horde. U tom pogledu nužno je razviti živu političku propagandu kod seoskih masa. Narodno-oslobodilački odbori, uz pomoć partizana, dužni su da rješavaju problem ishrane pučanstva. Svaka samovoljna trgovina (seoski špekulanti) je pljačka naroda i ide u prilog okupatorima. Ona se mora suzbiti, a krivce izvesti pred narodni sud.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit, komesar
V. Katić v.r.

Komandant
Ivo Vladić v.r.

(M. P.)

BR. 21

PISMO CENTRALNOG KOMITETA KPJ OD 14. DECEMBRA 1941. POKRAJINSKOM KOMITETU KPJ ZA SRBIJU U VEZI SA SITUACIJOM U SRBIJI POSLE PRVE NEPRIJATELJSKE OFANZIVE[1]

PK-u KPJ za Srbiju 14. 12. 1941.

Dragi drugovi,

Pred našom partiskom organizacijom u Srbiji nalaze se sada vanredno važni zadaci od čijih izvršenja zavisi čitav razvitak političkih prilika ne samo u Srbiji nego velikim delom i u svim zemljama Jugoslavije, pa čak i na čitavom Balkanu. Te zadatke određuju sledeće činjenice:

1) Partizanske jedinice u Srbiji su se povukle iz izvesnih krajeva, privremeno je raskomadana jedinstvena oslobođena teritorija. U napuštenim krajevima pokušava da se učvrsti Nedić, stvarajući zajedno sa raznim četničkim bandama »narodnu vlast« — naoružavajući kulake i druge reakcionarne elemente.

2) Nalazimo se na prekretnici u međunarodnim političkim odnosima. Pobedama Crvene armije na Istočnom frontu po-

[1] **Original, pisan na mašini, umnožen na šapirografu, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 11/30, k. 1641. Dokumenat je objavljen u I tomu, knj. 2, pod br. 78.**

stalo je čitavom svetu jasno da je Hitlerov vojnički i politički slom neminovan i blizak. U vezi s tim počela su važna pomeranja u međunarodnim odnosima, koja se odražavaju i u našoj zemlji.

3) Zbog strahovitog okupatorskog terora, koji je u velikoj meri sprečio kretanje naših poznatih kadrova, i zbog povezanosti našeg partiskog kadra sa partizanskim jedinicama, mnogi su se partiski aktivisti, pa čak i čitavi partiski forumi, našli daleko od područja svoga rada. Cak i sam PK prilično je odvojen od velikog dela partiskih organizacija u Srbiji.

Partisko rukovodstvo u Srbiji mora imati pred očima ove činjenice, određujući pravac svoga političkog rada.

Povlačenje partizanskih jedinica iz Užica i nekih drugih mesta ne pretstavlja neki osetljiviji vojnički poraz. Partizanske jedinice sačuvale su svoju živu snagu, dok su istovremeno zadale jake udarce neprijatelju, — a to je glavni cilj partizanskog ratovanja. Ni u političkom pogledu povlačenje ne znači za našu Partiju poraz. Nasuprot, mase znaju ceniti narodnu vlast koja je mesecima postojala na oslobođenoj teritoriji. Nasilnička vlast Nedićevih bandita samo će još više ubediti srpske mase u pravednost borbe koju vode partizanske jedinice. Prema tome, povlačenje iz nekih gradova i rejona nikako ne znači da je neprijatelju uspelo da uguši oslobodilački ustanak srpskog naroda, nego je taj ustanak prešao samo na novi stepen svoga razvitka. Da stvari stoje tako najbolji je dokaz činjenica da Nedić nailazi na najveće teškoće pri pokušaju da na osvojenoj teritoriji organizuje svoju vlast i sprovede mobilizaciju.

Ali uprkos tome nema sumnje da to povlačenje ima i negativnih posledica ne samo u pogledu materijalnih gubitaka nego i u tome što je privremeno pokolebalo jedan deo masa i omogućilo Nediću da politički iskoristi postignuti uspeh i da na toj bazi povezuje se sa raznim četničkim frakcijama i tako ujedinjava reakcionarne elemente.

Poslednja činjenica važna je naročito i zbog početka promene u međunarodnim političkim odnosima. Pobede Crvene armije na Istočnom frontu stvaraju perspektivu brzog sloma Hitlerove tiranije u Evropi. U vezi sa tom činjenicom pokazuju se već znaci da se reakcionarne snage imperijalističkih zemalja skupljaju kako bi razoružale nacionalnooslobodilačke pokrete koji niču iz narodnih dubina i pokreću nezadržive revolucionarne energije. Ta je akcija uperena u prvom redu protiv komunista i njihovog povezivanja sa masama. Taj se proces, koji će nesumnjivo imati sve većeg maha, počeo da odražava i u zemljama Jugoslavije a naročito u Srbiji. Prvi znak toga procesa bio je napad četnika Draže Mihailovića na partizane. U

poslednjim danima primećuje se sve veće ujedinjavanje četničkih frakcija svih boja na platformi borbe protiv naše Partije. Isto tako primećuje se aktivnija saradnja svih četničkih frakcija sa okupatorom protiv partizanskih odreda. Na toj istoj liniji su i — doduše neproverene ali vrlo verovatne — vesti da će okupatori prepustiti Nediću Sandžak, Bosnu, Srem i Banat. Jasno je da se na taj način okuplja jedan reakcionarni velikosrpski centar, koji će odigrati rukovodeću ulogu kontrarevolucionarnu bez obzira na sudbinu nemačkih i italijanskih okupatora. Taj reakcionarni velikosrpski centar opasan je za sve narode Jugoslavije. U njemu se nesumnjivo stvara sutrašnji glavni neprijatelj oslobodilačke borbe naroda Jugoslavije, a danas je glavno uporište okupatora. Dakle, nema sumnje da je najodlučnija borba protiv tog centra glavna politička zadaća naše Partije u Srbiji.

Jasno je da su snage u mogućnosti manevriranja tih reakcionarnih velikosrpskih snaga male i da postoje svi objektivni uslovi za njihovo potpuno uništenje. No taj proces je opasan utoliko, ukoliko naša Partija u Srbiji ne bude u pravi čas savladala svoje organizacione slabosti. A te su slabosti velike. Istina je da se ne može govoriti o opadanju političkog uticaja naše Partije. Nasuprot, taj uticaj je danas veći nego ikada. Obezbeđeno je i opšte političko rukovodstvo, no ima organizacija koje nisu povezane sa pokrajinskim rukovodstvom, neka oružana i mesna rukovodstva nisu shvatila svoju zadaću da ostanu kod svojih organizacija, nego su se udaljila sa partizanskim jedinicama. Sada se jasno pokazala štetnost klipsanja partiskih rukovodilaca za partizanskim jedinicama. I neki članovi PK privremeno su odvojeni od organizacija i nisu u stanju kontrolisati njihov rad. Sta više, PK danas ne funkcioniše kao jedinstveno telo, kao rukovodeći centar Srbije. Ukoliko bi to stanje potrajalo duže vremena, partiska organizacija u Srbiji izgubiće se u sitničarenju, doći će u opasnost jedinstvo političke linije, a time i uspesi koje je dosada Partija izvojevala. Obzirom na takav politički položaj i unutrašnje organizaciono stanje naših partiskih organizacija u Srbiji, pred našu Partiju u Srbiji postavljaju se sledeći gorući zadaci:

1) Boreći se istrajno sa ne manje odlučnosti kao i do sada za jedinstveni nacionalnooslobodilački front srpskog naroda — treba najodlučnije politički raskrinkavati i razbijati sve pokušaje pribiranja velikosrpskih reakcionarnih elemenata na kojoj bilo bazi. U prvom redu to važi za razne četničke frakcije. Uporedo sa takvom oživljenom političkom akcijom treba da se razvije i vojna akcija partizanskih jedinica protiv reakcionarnih Nedićevih i četničkih bandi. U odnosu prema

Draži Mihailoviću treba postupati u saglasnosti sa njegovim istupanjem na terenu. Svakako treba imati pred očima perspektivu ujedinjavanja svih nacionalnooslobodilačkih snaga srpskoga naroda u okviru partizanskih jedinica. Ukoliko bilo koji četnički odredi koče našu borbu protiv okupatora i Nedića, treba ih razoružavati. Na teritoriji koju su oslobodile partizanske jedinice ne treba dozvoljavati osnivanje bilo kojih drugih naoružanih formacija osim partizanskih.

2) Partija mora rukovoditi diferencijacijom koja je počela oštrije da se manifestuje u masama. Reakcionarni buržoaski elementi — braneći svoje klasne interese — otvoreno izdaju svoj narod, a time se izoliraju od radnih masa, koje se okupljaju oko našeg partizanskog pokreta i naše Partije braneći prirodan i nužan proces. Zadaća naše partiske organizacije jeste da učvršćuje radničko-seljačko jezgro u nacionalnooslobodilačkom frontu, koje će jedino sprečiti da reakcionarni buržoaski elementi iskoriste plodove narodne borbe u svoje protivnarodne svrhe. Na selu treba naša Partija da po svaku cenu okupi oko sebe seosku sirotinju i osloni se na sitnog i srednjeg seljaka.

3) Treba posvetiti svu pažnju formiranju narodnooslobodilačkih odbora. Pogrešno je misliti da su oni sada izgubili svoj značaj. Naprotiv, narodnooslobodilački odbori treba da budu u sadašnjem vremenu glavna transmisija naše Partije sa masama. Njih treba formirati kako na oslobođenoj tako i na neoslobođenoj teritoriji, u njima treba da se nalaze borbeni pretstavnici svih onih političkih struja u narodu koje su za odlučno produženje oslobodilačke borbe, a naročito radnici i sitni seljaci. U neoslobođenim krajevima narodnooslobodilački odbori treba da su organi političke borbe naroda protiv okupatora i njihovih slugu. U oslobođenim krajevima oni moraju istovremeno biti organi demokratske narodne vlasti. Oni treba da se brinu i za materijalno snabdevanje partizanskih jedinica. Oni su u svojoj delatnosti faktički onaj organ oko koga čitav narod učestvuje u opštenarodnom ustanku.

4) Nasuprot reakcionarnih Nedićevih i raznih četničkih velikosrpskih bandi koje uspostavljaju tobožnju »narodnu vlast« u Srbiji, komunisti treba da postavljaju parolu za istinsku demokratsku narodnu vlast, koja će narodu dati sva demokratska prava i aktivno raditi na razbijanju organa vlasti koju uspostavlja Nedić.

5) Na području gde je Nedić uspostavio vlast, treba razvijati ekonomsku borbu mase za hieb, protiv nestašice namirnica, špekulacije i tako dalje. Ta borba mora postati jedna od najvažnijih formi uvlačenja masa u borbu protiv Nedićevog režima.

6) Treba svestrano popularisati SSSR i uspehc Crvene armije.

7) Treba ojačati borbu za slogu i jedinstvo naroda Jugoslavije protiv okupatora. Treba oštro istupiti protiv pokolja muslimana i Hrvata od strane velikosrpskih elemenata i otkriti srpskom narodu kome koriste takvi pokolji. Isto tako treba raskrinkavati Nedićevo izdajničko trgovanje sa okupatorima na račun narodnih masa u Bosni, Sandžaku, Hrvatskoj, Vojvodini itd.

8) Treba razviti partizansku delatnost u čitavoj Srbiji. Reorganizovane partizanske jedinice treba vratiti na njihovo područje. Treba čistiti teren od okupatora, Nedićevih i raznih četničkih bandi. Pri tome treba izbegavati frontalnu borbu i pridržavati se partizanskog načina ratovanja. Partizanske jedinice treba da budu male čete od oko 50 boraca, lako pokretljive, i neka drže inicijativu u svojim rukama, tj. neka napadaju neprijatelja na najosetljivijim mestima, uništavajući njegovu živu snagu i otimajući mu oružje i materijal.

9) Treba izvršiti temeljito čišćenje i učvršćivanje partiskih ćelija po partizanskim četama, tako da one zaista postanu žarište sveg najboljeg i najhrabrijeg u četama.

10) Treba ojačati politički rad u partizanskim jedinicama, pročistiti ih iznutra i učvrstiti. Treba već jednom izići iz okvira da se politički rad u četama svodi na komentarisanje radiovesti. Treba razviti svestrani i živi političko-kulturni rad. Treba dobre, čestite i odane borce primati u Partiju i politički ih podizati. Treba savladati slabost da u četama ima nečlanova Partije koji su bolji borci i odaniji našoj stvari od onih koji su još uvek članovi Partije i koji ispoljavaju kukavičluk, kolebanje i svestranu neaktivnost.

11) Treba, s druge strane, pojačati agitaciono-propagandističku delatnost partizanskih jedinica u masama. Kuda god prolazila, partizanska četa mora za sobom ostaviti pozitivne političke tragove i masovne aktive, iz kojih će se xadati partizanske jedinice, pa čak i partiske ćelije.

12) Treba ojačati mobilizaciju masa za partizanske odrede. Baš sadašnji momenat će dati najodlučnije i najvernije borce u partizanskim redovima. Naročito treba pojačati mobilizaciju radnika po gradovima. S obzirom na razvitak budućih borbi preporučuje se formiranje pojedinih čvrstih radničkih četa i bataljona, koji će biti udarna pesnica partizanskih snaga u Srbiji.

13) Treba svestrano ojačati organizacioni rad naše Partije. Nedićev režim će biti sve slabiji, dok će se partizanski pokret sve više razvijati. Njegova širina, međutim, zavisi od

postojanja i žive svakodnevne delatnosti partiskih organizacija po svim okruzima. Okružna partiska rukovodstva, ukoliko nisu na svom području, treba ili da se vrate na svoj teren ili treba da uspostave nova koja će moći da ispunjavaju svoje zadatke. Treba smelo podizati nove kadrove koji su se u borbi pokazali kao dobri. U Partiju treba privlačiti nove članove, a istovremeno partiske organizacije treba čistiti od kolebljivaca, dezertera itd.

14) PK mora obezbediti svoje rukovodstvo i kontrolu nad radom svih partiskih organizacija u Srbiji. U tu svrhu neka sebi potraži mesta odakle će to rukovodstvo obezbediti. Biro PK ne sme da se razilazi. PK neka formira aktiv instruktora, koji će da obilaze pojedine organizacije. Članovi Biroa PK smeju da budu otsutni samo kraće vreme.

15) Treba svestrano ojačati partiski masovni rad, a naročito agitacionu i propagandističku delatnost. PK mora obezbediti mogućnost štampanja i redovnog obaveštavanja srpskog naroda o događajima u svetu i stavu naše Partije.

16) Treba podizati i vaspitavati nove rukovodeće kadrove, jer nam je neprijatelj u tom pogledu zadao teške udarce. Treba pravilno raspodeliti raspoloživi aktiv, pri čemu treba kadrove maksimalno čuvati. Drugovima na terenu treba dati najveću moguću materijalnu pomoć. Nikako nije dozvoljeno slati kadrove u nepoznate prilike, gde neprijatelj može lako da ih uništi, nego treba prethodno ispitati sve mogućnosti i prilike, što nikako ne znači da našim aktivistima treba oduzeti već u priličnoj meri stečenu smelost i prodornost. Naprotiv, ove divne osobine treba i dalje razvijati, čuvajući kadrove kao ženicu oka svog.

17) Treba popularisati našu Partiju u masama, objašnjavajući njen stav po pojedinim pitanjima i mobilišući mase u sprovođenju partiske linije.

18) Treba posvetiti najveću pažnju radu među omladinom. U tom pogledu PK je dužan dati svu pomoć SKOJ-u u izvršavanju njegovih zadaća, koje je dobio precizirane od CK SKOJ-a.

Ti zadaci su nesumnjivo teški, ali naša partiska organizacija u Srbiji može ih sa uspehom rešiti i mora ih rešiti. Od brzine i elastičnosti, od odlučnosti u rešavanju tih zadataka zavisi uspeh naše borbe u idućoj etapi koja se pred nama otvara.

S drugarskim pozdravom
CK KPJ
Tito, Marko

BR. 22

IZVEŠTAJ SEKRETARA PARTIJSKE ĆELIJE DRUGE PODGORSKE CETE VALJEVSKOG NOP ODREDA OD 17. DECEMBRA 1941. O RADU ĆELIJE OD 1. DO 15. OKTOBRA»

Od 1 do 15 X

Izveštaj o radu partijske jedinice II podg. čete V.N.O.O.[2]

1. Partijska jedinica broji 13 članova koji se nalaze u četi. Član Zivorad Todorović je ranjen u borbi sa četnicima i ne zna se gde je otišao prilikom invazije Nemaca na terenu gde je bila bolnica; član Trivun Đurić se izgubio u patroli prilikom sadašnjih borbi sa banditima u Rađevini. Kandidata partije ima 2, a za jednoga, Jovana Pakića, koji je odavno trebao postati član, znamo toliko da je viđen poslednji put u B. Bašti po specijalnom kurirskom zadatku prilikom poslednjeg nadiranja Nemaca. Novih članova bilo je 5. Od starih 2 su uzeta i dodeljena na rad po drugim četama: Zivorad Dokić i Aleksandar Babić. Što se tiče političkog komesara samo je učinjena izmena, na mesto druga Ranka Zeca dodeljen je Savo Kerković.

2. Što se tiče zborova i priredaba, od početka borbe sa Draži-nim i drugim petokolonašima bilo ih je vrlo malo, svega dva: u Donjoj Ljubovići i Gračanici.

Zidne novine u poslednje vreme nisu izlazile u četi usled nedostatka materijala. Vesti su širene gde god je četa prolazila.

3. Četni SKOJ je održao dva sastanka. U četnom SKOJ-u nalaze se svi četni omladinci, a dobrim delom je poslužio i kao škola za partijski kadar. 4 omladinca su u poslednje vreme upisana u partiju. Van čete u poslednje vreme bilo je samo uzgrednog rada sa omladinom, dok organizovanog rada nije bilo.

4. Rada među ženama nije bilo, sem uzgrednog, naime, svuda gde smo stizali govorili smo i ženama o značaju naše borbe, kao i o cilju borbe i o tome na koji bi način mogle i žene po-

[1] **Original, pisan olovkom, ćirilicom, nalazi se u Arhivu CK SKJ pod reg. br. 1760 IV, 5—1 (41).**

[2] **Valjevski NOP odred je formiran, po direktivi PK KPJ za Srbiju, krajem juna 1941. U svojem sastavu je imao: Kolubarsku, Podgorsku, Valjevsku, Tamnavsku i Azbukovačku četu. Dejstvovao je u valjevskom okrugu i za vreme prve neprijateljske ofanzive. Polovinom januara 1942. iz njegovog sastava se izdvaja Kolubarski bataljon, od kojeg se formira Suvoborski NOP odred, dok se ostali deo snaga prebacuje 6. marta preko Drine u istočnu Bosnu i ulazi u sastav Prve proleterske brigade.**

moći našu borbu. Rezultat toga bio je da su žene često puta našim drugovima prale veš, poklanjale čarape, peškire i drugo, ali do organizovanog aktiva nije došlo.
Prikupljanja priloga Nar. oslob. fonda nije bilo usled nedostatka vremena za to.
O socijalnim pitanjima tretirali smo na sastanku par. jedinice, kao i po drugim u nedelji, koji je namenjen teoretskom uzdizanju članstva partije. Pošto nismo imali knjiga, onda su drugovi Zec i Gija govorili; prvi o prakomunističkom društvu i privredi a drugi o robovskom društvu i robovskoj privredi.[3]

17-XII-1941. Sekretar partijske jedinice
Savo Kerković[4]

BR. 23

UPUTSTVO GLAVNOG ŠTABA NOP ODREDA HRVATSKE OD 25. DECEMBRA 1941. ZA RAD POLITIČKIH KOMESARA[1]

GLAVNI STAB
NAR.-OSLOBOD PARTIZ. ODREDA
HRVATSKE
Br. 25./41
25. XII. 1941 god.

KOMESARIMA GRUPA ODREDA I ODREDA

Iako su komesari narodno-oslobodilačkih partizanskih odreda odigrali vanredno značajnu ulogu u mobilizaciji narodnih masa u borbi protiv okupatora i njihovih slugu, te u formiranju, proširivanju i jačanju samih odreda pokazuje se, da oni danas nisu na onoj visini koju bi, prema dosadašnjem razvoju borbe, trebalo očekivati.

U mnogo čemu je zanemarena uloga polit, komesara, a mora se kazati da su ovi sami dopustili da do takvog zapo-

[3] Sledeći izveštaj ove ćelije vidi u tomu I, knj, 3, dok. br. 15.
*** Poginuo 27. novembra 1943. kod Glamoča, kao komesar Prve vazduhoplovne baze NOV i POJ.**

[1] Original, umnožen na šapirografu, latinicom, nalazi se u Arhivu CK SKJ pod reg. br. 2024/XII, 2—3 (41). Dokumenat je objavljen u tomu V, knj. 2, pod br. 93.

stavljanja dođe. Komesari su često propuštali, da liniju naših odreda na svom terenu konkretiziraju i da tako učine da ona prodre u dno duše svakog pojedinog partizana, te dopre i u zadnji kutak terena na kojemu pojedine jedinice djeluju. Uslijed toga nema savjetovanja na kojemu se ne bi i komandanti i komandiri, a i sami komesari tužili na nedostatak rada komesara.

Rezultati su ovog nedostatnog rada komesara da se partizanske jedinice ne mogu onom brzinom razvijati, kako bi se mogle s obzirom na svoju borbenost i stečeno iskustvo ratovanja. Naročito se opaža težak prelaz pojedinih jedinica od najsitnijih lokalnih partizanskih akcija na akcije krupnijeg značaja, u kojima trebaju sudjelovati i veće snage, a mjesto kojih je često puta izvan terena same jedinice. Poteškoće oko toga prelaza bi se mnogo lakše savladale, kad bi komesari po svojim jedinicama uvijek konkretno pratili i tumačili razvitak naše narodno-oslobodilačke borbe i samih odreda. Umjesto ovakvog dnevnog rada komesari prorađuju s partizanima ponajčešće samo opća pitanja narodno-oslobodilačke borbe a o konkretnim ih pitanjima, koja bi se pojavila na njihovom području, samo obavještavaju. Taj put vrlo sporo vodi k osamostaljivanju partizana boraca. U tom pravcu treba učiniti odlučnu prekretnicu.

Komesari se moraju u prvom redu sami dobro upoznati s linijom naše borbe o čemu ima do sada već prilično opsežnog materijala i iskustava. Oni moraju zatim povodom svake predstojeće akcije ili većeg operativnog plana razraditi način kako će svojim jedinicama protumačiti vezu između te konkretne akcije ili plana i same linije naše borbe. Oni moraju svakoj jedinici rastumačiti važnost učestvovanja te jedinice u onakvoj borbi kakva joj je planom dodijeljena, kako prema ostvarenju samog plana, tako i prema osnovnoj liniji. Oni moraju iza svake akcije organizirati pretresanje držanja same jedinice u akciji i tražiti da i sami partizani kritički i samokritički sudjeluju pri donošenju ocjene. Oni se moraju pobrinuti da se u tu svrhu iskoriste sva sredstva, počevši od predavanja, nevezanih razgovora, pjesama, šala itd. pa sve do izvrgavanja preziru kukavica. Oni moraju organizirati čitav svakodnevni život partizana tako da on sav bude vođen u onom osnovnom pravcu što ga data etapa zahtijeva. Tako će na pr. kod osnivanja grupice partizana na terenu gdje oni do tada nisu djelovali, komesari glavnu pažnju posvetiti tumačenju općih ciljeva naše borbe i prenošenju iskustva iz partizanskih borbi starijih odreda. Oni će popularizirati pojedine junačke podvige manjih

partizanskih grupica i ljudi kako iz naše zemlje tako i iz zemalja gdje su se partizani proslavili, a naročito u Sovjetskom Savezu. Oni će izabirati pjesme koje govore o narodnoj borbi, te naročito one koje govore o borbi manjih grupa i slavnih pojedinica. U starijim će i sređenim odredima veću pažnju obratiti pitanjima koja nas više vežu s vojskom i pitanjima prelaza od partizanske borbe na dizanje narodnog ustanka i formiranje narodno-oslobodilačke vojske.

* Naročito valja ukazati na tipičnu pogrešku u koju upada velik broj naših komesara. Oni umjesto da u stopu prate razvoj borbe i organizacije, prepuštaju se da ih vodi jedan dio partizana koji se još nisu uspjeli saživjeti sa zahtjevima današnje borbe. Tako oni po jedinicama organiziraju prosvjetni rad s ovakvim temama: »Razvitak društva«, »Glavne karakteristike kapitalizma«, »Porijeklo porodice«, »Kako mi gledamo na nacionalno pitanje«, »Sto je višak vrijednosti« itd. Istovremeno su partizani tih jedinica gotovo potpuno neinformirani o osnovnim pitanjima koja pred našom organizacijom stoje. Tako naročito o iskustvima masovnog mobiliziranja Hrvata u partizane, te na pr. o značenju trobojki i crvene zvijezde na partizanki. Drugovi se komesari ispričavaju da su partizani na tako »visokom« nivou da su im upravo takva predavanja i nastavni plan potrebni, a i da su sami partizani to zahtijevali. Nitko ne bi imao ništa protiv toga, da se znanje partizana proširuje, kao niti protiv toga da u okviru partizana napreduje ideološko izgrađivanje političkih grupa koje najiskrenije vode nacionalno-oslobodilačku borbu. No komesari koji provode takav plan čine rđavu uslugu i nacionalno-oslobodilačkoj borbi i partizanskim odredima i svojoj polit, grupaciji, jer ne vrše onu funkciju za koju su postavljeni. Komesari se nisu smjeli dati zavesti izjavom partizana kako su oni dobrovoljci, pa da je stoga samo po sebi razumljivo da razumiju liniju borbe. Naša nam borba iz dana u dan nameće nove probleme, koje valja u skladu s osnovnom linijom što brže i što bolje riješiti. Upoznavanjem partizana s tim problemima upravo je osnovni zadatak komesara, i u koliko ovi nisu osigurali dostatno upoznavanje partizana s tim problemima i razvijanje inicijative kod partizana, ne mogu se i ne smiju preopterećivati uzgrednim poslovima. Takav postupak komesara zatvara i partizanima, a i samim komesarima oči upravo ondje gdje bi trebali biti najbudniji. Niz pjesama koje pjevaju upravo partizani tih jedinica, koje su imale ovakav plan rada, pokazuju kako je malo učinjeno za razjašnjavanje osnovne linije naših odreda. Gotovo ni jedna se od tih pjesama ne odnosi na današnju etapu borbe. Unapred je jasno da ovakav postupak mora kočiti razvoj borbe u širinu.

Umjesto apstraktnih tema, nepovezanih s današnjom borbom, trebali bi na pr. Lička G.P.O.,[2] K.P.O.[3] i B.P.O.[4] posvetiti najveću pažnju pitanju mobilizacije hrvatskog stanovništva. Lička G.P.O. još i osnovnoj našoj liniji (borba s Talijanima), a Primorsko-goranski P.O. također osnovnoj liniji, te borbi protiv mirnog logorovanja partizana.

Evo jednog primjera kako komesari ne shvaćaju dovoljno ozbiljno svoju dužnost. Dne 3. XII. 1941 održana je nekakva »skupština« na Kordunu, koju su organizirali okupatorovi agenti, a na kojoj tobože u ime naroda traže likvidaciju partizana i narodno-oslobodilačke borbe, te prikriveno pozivaju narod da obustavi ishranu partizana, a povede borbu protiv »naoružane oslobodilačke vojske«. Nesumnjivo je da je već dne 7. XII. štab bataljona imao zapisnik s te nazovi-skupštine, no do danas se još nitko nije sjetio da o toj važnoj pojavi obavijesti ovaj štab, koji je za to morao doznati tek po pripovijedanju i nevojničkim putem. Pravilan bi postupak bio da je smjesta poslan izvještaj i zatražene direktive o postupku, a istovremeno se počelo raditi na organiziranju pretresanja toga slučaja među partizanima tog kraja, te među narodom. Trebalo je osigurati odmah raskrinkavanje, te donijeti rezolucije kako partizana tako i naroda.

Da bi se poboljšao rad, podređeni će štabovi redovno sedmično slati izvještaje komesara, kako o njihovom radu u odredima, tako i o odnosu partizana i naroda. Isto tako treba hitno poslati izvještaj o dosadašnjem radu.

Narodno-oslobodilački partiz. odredi su bili glavni gradioci seoskih, općinskih i kotarskih narodno-oslobodilačkih odbora u oslobođenim i poluoslobođenim krajevima ...

S obzirom na sve to, partizani se trebaju brinuti da na oslobođenom teritoriju narod bude u mogućnosti da slobodno bira osobe svog povjerenja a da eliminiraju sumnjive elemente. U tu svrhu najbolje je da se partizani obrate na polit, ljude mjesta (razumije se takvih političkih grupacija koje su dosljedne na liniji narodno-oslobodilačke borbe) i na ostale ugledne ljude, te da na ove prenesu težište organizacije ovog oblika civilne vlasti. Time će baš i mobilizirati širi krug ljudi. Drugo je shvaćanje naročito opasno u nacionalno miješanim selima i hrvatskim selima onog kraja gdje Hrvati još ne sudjeluju masovno u borbi. Tamo ovakvi odbori, uslijed tog pogrešnog shvaćanja, predstavljaju kakvu takvu vlast za srpski dio stanovništva, dok se hrvatski dio stanovništva prepušta da

[2] **Lička grupa partizanskih odreda**
[3] **Kordunaški partizanski odred**
[4] **Banijski partizanski odred**

ostane bez ikakve vlasti i perspektive; tu se međutim upravo pruža prilika čvršćeg približavanja i povezivanja s tim dijelom stanovništva. Na primjer treba tu pokušavati stvarati odbore na pitanjima kao što su sječa drva, putevi, dječja obuka itd., a koja pitanja su od interesa i za to stanovništvo.

Kako su ova dva pogrešna shvaćanja velika zapreka u svladavanju i prevladavanju glavnog nedostatka u radu naših narodno-oslobodilačkih partizanskih odreda, to treba s njima što prije likvidirati.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit, komesar: Komandant:
V. Katić[5] (M. P.) **Ivo Vladić"**

BR. 24

DIREKTIVA POKRAJINSKOG KOMITETA KPJ ZA SRBIJU OD JANUARA 1942. O ZADACIMA I RADU PARTIJSKIH ORGANIZACIJA U PARTIZANSKIM JEDINICAMA[1]

Zadaci partiskih organizacija u partizanskim jedinicama

Razvoj političkih prilika, kako u svetu tako i kod nas, postavlja pred čitavu partiju, a osobito pred partorg. u partizanskim četama, niz novih zadataka. Usled sve očevidnijeg brzog sloma nemačkog fašizma s jedne strane i sve dubljeg,

[5] **Vladimir Bakarić**
*** Ivan Rukavina**

[1] **Original, pisan rukom, ćirilicom, nalazi se u Arhivu CK SKJ pod reg. br. 19018/III, 6—14 (42). Ovaj dokumenat je objavljen u I tomu, knj. 3, pod br. 69, prema prepisu koji je nađen u Arhivu CK SKJ pod reg. br. 11—330 na kojem nije bilo datuma, pa ga je Redakcija svrstala među dokumenta od aprila 1942. godine. Međutim, Redakcija pretpostavlja da je ova direktiva poslata okružnim komitetima još početkom januara 1942. prema izveštaju instruktora Okružnog komiteta KPJ za Valjevo od 20. maja 1942. U pomenutom dokumentu pored ostalog se kaže: »Polovinom januara 1942. došao je kurir Vrhovnog štaba sa decembarskim pismom CK-a, pismom za OK V. i pokr. instr., pismom za Glavni štab za Srbiju. Instr. PK-a i OK V. upoznali su se sa ovim materijalom, a *nešto ranije OK je dobio direktive PK-a o zadacima part. org. u partizanskim jedinicama«* (podvukao redaktor). Vidi dok. br. 82.**

sve burnijeg, makar i pritajenog nezadovoljstva napaćenih masa s druge strane, *politička borba počela je sve očevidnije da se razvija na klasnoj osnovi.* No baš zato narodno-oslobodilačka borba pod rukovodstvom naše partije dobija sve oštriji, sve ogorčeniji oblik. Reakcionarne krupno-kapitalističke klike sve bezočnije, ne birajući sredstva, rade na tome da ometu razmah narodno-oslobodilačke borbe, ne bi li tako obezbedile svoje najsebičnije pljačkaške interese.

U Srbiji ovaj razvoj političkih prilika karakteriše akcija svih četničkih grupa, kao i nedićevaca protiv partizana. Grupa Draže Mihailovića, svojim napadima na partizane i pokušajima okupljanja velikosrpskih elemenata, danas olakšava zločine nedićevsko-nemačkih bandi u nadi da će te bande uspeti da unište partizane i našu partiju i prokrče teren grupama koje se vezuju za Dražu da jednog dana uzjašu na grbaču srpskog naroda.

Otuda se pred našu partiju postavljaju zadaće da u partizanske čete okuplja *u prvom redu radnike i siromašne seljake,* koji će pušku držati čvrsto *i do kraja u rukama, jer se bore za svoju stvar, za stvar radnog naroda i njegovu bolju budućnost.* Mora se zato voditi računa o razvoju političkih prilika *u kojima će se sve više zaoštravati klasni odnosi, kako bi partizanske čete doista postale jezgro i privlačna snaga za stvaranje* radničko-seljačke crvene armije. To nikako ne znači da je potrebno sužavati karakter narodno-oslobodilačke borbe. Naprotiv, danas se radi o tome da se u toj borbi aktiviraju jače, šire i snažnije baš oni slojevi i elementi koji će igrati odlučujuću ulogu u budućim borbama.

Da bi se učinio odlučniji korak za konsolidovanje prilika u četama, da bi se uklonile nezdrave pojave u njima i omogućio zdrav razvoj partizanskih odreda u budućnosti, potrebno je sprovesti u život sledeće direktive i uočiti sledeće okolnosti.

I.

1.) Ravna je izdaji svaka tendencija raspuštanja četa ili zaustavljanje i kočenje stvaranja novih četa i odreda. U partizanske čete — što je i bilo neizbežno pod uslovima strahovitog terora fašističkih bandi — uvukli se tuđi, kritizerski, grupaški, neprijateljski, kukavički i zabušantski elementi, oni su prodrli čak i u samu partiju, tamo se zašančili i u mnogome ometaju kako pravilan razvoj partizanskog pokreta tako i pravilan rad same partije. Tuđi elementi u četama nalaze obilatu zaštitu od tuđih elemenata koji su se uvukli u partiju. Čišćenje jeste naš *prvi i najglavniji zadatak.* Smesta treba u četama učiniti kraj takvim pojavama da pojedinci partijci zaostaju iza mno-

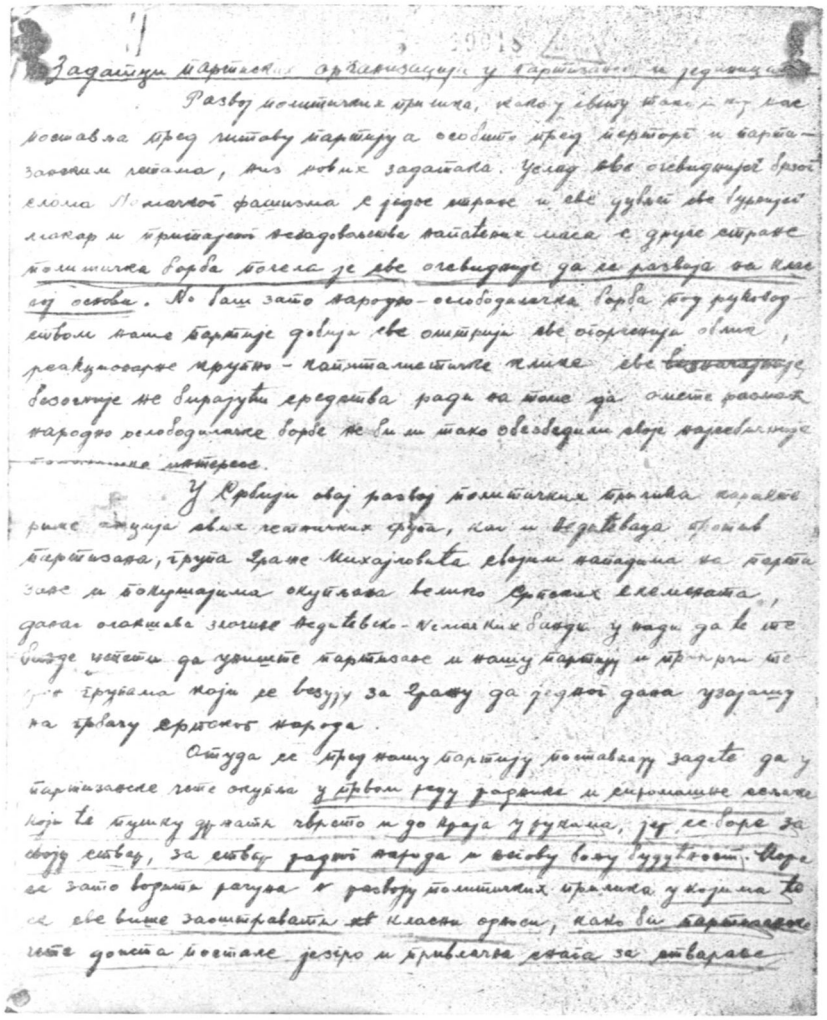

Задаци партијске организације у партизанској редници

Развој политичких прилика, како у свету тако и код нас поставља пред читаву партију а особито пред чланство и партизанским јединицама, низ нових задатака. Услед све очевидније борбе слома Немачког фашизма с једне стране и све јачег све бурнијег лагер и пристајући незадовољства читавих маса с друге стране политичка борба почела је све очевидније да се развија на класној основи. Но баш зато народно-ослободилачка борба под руководством наше партије добија све оштрије све оборенији облик, реакционарне крупне капиталистичке снаге све ~~водоградније~~ бесомучније се бирају средства рада на томе да омете развој народно ослободилачке борбе те би и тако обезбедили своје експлоатације ~~економске интересе~~.

У виду овог развоја политичких прилика борећи се против свих непријатељских фракција, као и водећег утицаја партизана, група Драже Михајловића својим нападима на партизане и бомбардовањима окупатора велико српских елемената, дала олакшица злочине четничко-усташких banди у циљу да се ти banди четници ~~да униште~~ партизане и нашу партију и при томе се служе групама које се боре за Југославију да дају узајамну помоћ српског народа.

Отуда се пред нашу партију постављају задаци да у партизанске чете окупља у првом реду радника и сиромашне сељаке који ће бити ту найчвршћи и до краја упорни, јер се боре за своју ствар, за ствар радног народа и своју боју будућност. Овде се баш воде рачуна о развоју политичких прилика у којима то се све више заоштравати ~~се~~ класни однос, како би ~~партизанске~~ чете довеле постале језгро и привлачна снага за стварање

Fotokopija prve stranice dokumenta br. 24

gih nečlanova partije u vršenju dužnosti, pa se na taj način zaklanjaju za članstvo u partiji i ruše ugled članovima partije. Članovi partije moraju da podnose najveće teškoće, da pokazuju najveću revnost u vršenju dužnosti u četama, svi moraju biti najaktivnija, najudarnija snaga četa. One članove koji ne vrše svesno, trezveno i hrabro dužnosti u četama treba odmah izbaciti iz partije, a u težim slučajevima predati ih na istragu štabovima, a primiti u partiju čestite, hrabre, revnosne, disciplinovane i našoj stvari iskreno odane borce.

2.) Nerazumevanje rukovodeće uloge partije pokazuje se u nepravilnom odnosu između partiskih ćelija i štabova. Tako se kod nekih partijaca i ćelija oseća tendencija da rukovode operacijama i komandom, a kod drugih ćelija i partijaca potpuna nezainteresovanost za rad štabova. Da bi se ovaj odnos pravilno postavio, potrebno je s jedne strane da partiske ćelije imaju čvršću vezu sa politkomima, da ih čvršće drže u rukama, da na partiskim sastancima redovno kritikuju politkome i komandire — članove partije i da ovi podnose ćelijama redovne izveštaje. Komandiri i komandanti kao i politkomi nikada ne smeju zaboraviti da su članovi partije. S druge strane potrebno je da ćelije i partijci postanu ona snaga koja naredbe štabova najaktivnije i svestrano se angažujući za njih oživotvorava u četi i bataljonu.

3.) Potrebno je imati pravilan odnos prema oficirima i podoficirima iz bivše jugoslovenske vojske. Naime, mnogi nezdravi, lakomisleni elementi održavaju u četama takvu atmosferu da se ovi ljudi iz bivše vojske osećaju proganjanim. Na politkomu i partiji leži dužnost da ljudstvu postave pravilan odnos prema svim borcima koji su se s pravom razočarali u bivšu armiju, i da istim olakšaju postepeno prevaspitanje i uklanjanje nekih postupaka, manira tuđih partizanima. Isto je tako nepravilno precenjivanje oficira bivše vojske. Naime, izvesni malodušni i oportunistički elementi zanemaruju ulogu komandira i komandanata izraslih u partizanskim borbama i nastoje da sve neuspehe i slabosti objasne time što se nema stručnjaka i stručnih oficira. Sve u svemu, prema oficirima bivše vojske treba zauzimati stav, prema svakom pojedinom posebno, u skladu sa njegovim poštenjem, hrabrošću, odanošću i sposobnošću, rukovodeći se pri tome da im se ne oteža sitničavim upadima prevaspitanje, ali i da im se time onemogući ispoljavanje negativnih osobina na štetu četa, na štetu borbeno izraslih komandira i komandanata.

4.) Zadatak ćelija jeste da potpuno raskrinkaju suštinu teorije »nismo mi buržoaska vojska«, koja pod tom maskom

olakšava neprijateljskim elementima da razaraju čete, da ruše autoritet komandnog osoblja i krše disciplinu. Činjenica da mi po ciljevima i metodama nismo buržoaska vojska daleko je od toga da znači da se u našim odredima može raditi što se hoće, nego naprotiv, u njima mora vladati gvozdena disciplina, odanost i poslušnost starešinama i naredbama.

5.) Partijske ćelije, politkomi i komandiri moraju obezbediti *da se sva pitanja* pre svega rešavaju u četi. Ne smeju se događati pojave da pojedine neprijateljske razorne elemente komandiri ćutke, krišom predaju štabovima na isleđenje. Kad već do takvih slučajeva dođe, onda se u *četi* takvi tipovi moraju raskrinkati. Tek tada pomoć štabovima može biti politički i vojnički efikasna. Inače, štabovi se ne bi pojavljivali pred ljudstvom kao stvarna pomoć u borbi protiv neprijatelja i slabosti, nego kao neka tajanstvena sila čiji rad ljudstvo zbog svega toga ne može da shvati kao opravdan i kao istinsku pomoć.

6.) Partizanske čete su vojničke organizacije, ali se njihov rad ne svodi samo na vojničke akcije. Partijske ćelije moraju oživeti u četi kao politički faktor i onemogućiti takve pojave da četa po svršenom zadatku, napr. u nekom selu, mirno logoruje umesto da se baci na agitaciono-propagandistički rad. Ćelija u četi ne samo da je žiža celokupnog života čete, nego mora delovati i onda kad se četa kreće i kad bivakuje. Na taj način se putevima kojim prođe četa stvaraju nove zdrave baze naše partije i oslobodilačke borbe; to znači da ćelija ne samo kontroliše i rukovodi preko komande (način postupanja po selima), već i radi na selima na stvaranju narodno-oslobodilačkih odbora, prikupljanju novih partizana, omladine itd. Opstanak čete zavisi od naše političke (u narodu) i vojničke (prema neprijatelju) aktivnosti kako Za njeno snabdevanje tako i za njeno fizičko postojanje. Cete moraju političkim radom i borbom obezbediti svoje snabdevanje kao i svoje financije. Pri tome treba najenergičnije suzbijati, kako kod pojedinaca tako i kod čete kao celine, duh sebičnosti koji se ispoljava u tendenciji da čitav plen zadržavaju za sebe, da snabdevaju sebe ne vodeći računa o nemaštini drugih četa i slično.

7.) Moraju se ukloniti nezdrave pojave kao izjednačavanje komandnog osoblja. Pravilo je da svi partizani pod jednakim uslovima stanuju, [dobivaju] odela, ishranu itd., ali se komandnom osoblju mora ukazivati dužno poštovanje baš zbog toga što je komandno osoblje i što je na taj položaj došlo ističući se hrabrošću, veštinom, odanošću itd. Rušenje ugleda komandi i pojedinih komandira je samo jedan od oblika zločinačkog i neprijateljskog razornog rada.

8.) Treba kontrolisati ulazak svakog pojedinca u četu kao i njegov rad. Isto tako treba onemogućiti ulazak u čete ljudima koji nisu fizički zdravi i nisu u stanju da podnesu napore.

II.

Da bi se ostvarili gornji zadaci, potrebno je da se ćelije i rukovodstva u partizanskim četama učvrste i počnu zaista živeti istinskim partiskim životom. Da bi se to postiglo, potrebno je neodložno sprovesti u život sledeće direktive:

1.) Da bataljonski komiteti, odnosno sekretari ćelija odmah uspostave vezu sa mesnim, odnosno okružnim komitetima na čijoj se teritoriji nalaze. Okružni, odnosno mesni komiteti moraju pružiti političku pomoć i obilaziti ćelije u četama.

2.) Da ćelije u četama održavaju redovne sastanke, najmanje dva puta nedeljno, na kojima se sem drugih zadataka mora posvetiti pažnja idejnom podizanju članstva. U važnim slučajevima se sastanak zakazuje vanredno. Ne sme se dopustiti da u važnim i teškim situacijama, napr. prilikom povlačenja nekih jedinica iz Srbije u Sandžak, partijci ne samo zastupaju različita shvatanja nego se i glože čak međusobno. Članovi partije moraju *uvek i u svim situacijama* braniti pred četom isto gledište, a u teškim i sudbonosnim momentima, u saradnji sa komandom preko politkoma, zauzeti jasan stav i odlučno ga braniti pred ljudstvom. Tako će se izbeći mnoge nemile pojave (predavanje 300 partizana četnicima u Gor. Milanovcu, sporovi prilikom povlačenja) i nesigurnost koju slabi elementi ubacuju u takvim situacijama među ljudstvo.

3.) Da se u ćelijama izvrši pravilna raspodela rada i da svaki pojedinac, od komandira i politkoma do običnih članova partije, snosi ličnu odgovornost i podnosi na svim sastancima izveštaj o svom radu, ponašanju, izvršenju poverenih mu zadataka. Celija mora ući u čitav život čete, u najmanje sitnice, i bdeti nad pravilnim vaspitavanjem i jačanjem morala, poboljšavanjem uslova života i ubojne sposobnosti čete. Nikako ne znači da je član partije izvršio dužnost time što se pokazao samo junak u borbi, ne štedeći svoj život jurišao na neprijatelja, ako nije uspeo da bude rukovodilac ljudstva pod svim uslovima i u svim situacijama.

4.) Čelije moraju naročitu pažnju posvetiti vaspitanju omladine komunističke u četama.

5.) Težište rada pada na sekretara (partije) ćelije i bataljonske komitete. On je pred partijom i partijskim forumima lično odgovoran kako za rad ćelije tako i za rad u četi. To nikako ne znači da je smanjena uloga i značaj politkoma. Napro-

tiv, tek tako politkom kao zastupnik linije narodno-oslobodilačke borbe pred četom i narodom može da ostvari svoje zadatke, kontrolisan i aktivno potpomognut od čitave ćelije i komunističke omladine.

6.) Pri bataljonima potrebno je formirati bataljonske partiske komitete. Bataljonski komiteti su rukovodeća partiska tela u bataljonima i odgovorni su za rad ćelija u četama.

7.) Da se povede najljuća borba protiv familijarnosti, gledanja kroz prste, liberalizma prema kritizerstvu, grupaštvu i nebudnosti, kao i prema nedovoljnom osećanju odgovornosti pred ćelijom i partijom.

8.) Da se najhitnije pristupi podizanju novih članova partije, izučavanju marksizma i lenjinizma i partiskog materijala.

9.) Da se obrati veća pažnja obnavljanju kadrova, primanju novih, svestrano proverenih drugova u partiju. Na taj način će cl. partije i partiske ćelije, čuvajući kadrove kao oči u glavi, u prvoj liniji vatre, danju i noću, na mrtvoj straži celokupnog života, i radi čete, kako vojnički tako i politički, učiniti od čete ubojno oružje, sve veću, sve borbeniju, sve privlačniju snagu u oslobodilačkoj borbi radničke klase i svih radnih masa. Na taj način će članovi partije u mnogome odgovarati zadacima koje je pred našu organizaciju postavio C.K. K.P.J., odgovarati ulozi koja danas pada na našu organizaciju, na srpski narod, ne samo pred narodima Jugoslavije nego i na Balkanu.

Početkom 1942 g. **P K. K.P**.J.

BR. 25

PROGLAS POKRAJINSKOG KOMITETA KPJ I GLAVNOG ŠTABA NOPO ZA BOSNU I HERCEGOVINU OD 19. JANUARA 1942. NARODU ISTOČNE BOSNE[1]

STANOVNIŠTVU OSLOBOĐENE TERITORIJE ISTOČNE BOSNE!

Nad ovaj kraj, oslobođen teškim žrtvama najboljih njegovih sinova, nadvila se velika opasnost. Njemački fašistički okupatori, Pavelićeva vojska, ustaški krvoloci i Nedićevi banditi krenuli su od Zvornika, od Višegrada, od Sarajeva da nam ponovo otmu izvojevanu slobodu, da pljačkaju našu imovinu., da pale i kolju, kao što su radili prije nego što smo se digli na oružje.[2]

Fašistički okupatori pripremali su taj pohod već duže vremena. Po svojoj isprobanoj taktici, oni su najprije učinili sve da među borce i narod ovog kraja unesu zabunu i razdor. Učinili su sve da zakrve one borce koji su se od prvog dana ustanka zajedno borili protiv okupatorskog terora njihovih sluga — ustaša. Za taj svoj podmukli plan njemački okupator pridobio je četničke vođe, kao majora Jezdimira Dangića, »vojvodu« Aćima Babića, majora Boška Todorovića i svu onu bu-

[1] Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu CK SKJ pod reg. br. 541/III, 3—3 (42).

[2] Početkom januara 1942. glavnina partizanskih snaga, zajedno sa Vrhovnim štabom i Prvom proleterskom brigadom, nalazila se u istočnoj Bosni, na prostoriji Sarajevo — Višegrad — Zvornik. To je dalo snažnog podstreka razvoju ustaničkih snaga koje su ozbiljno ugrozile važne komunikacije i rudarske basene. Zbog toga je nemačka Vrhovna komanda kopnene vojske, smatrajući istočnu Bosnu kao najjače žarište ustanka u to vreme na teritoriji koja je bila pod nemačkom okupacijom, naredila komandantu oružanih snaga Jugoistoka da snage opunomoćenog i komandujućeg generala u Srbiji, zajedno sa ustaško-domobranskim jedinicama i u saradnji sa Italijanima, uguše ustanak u istočnoj Bosni. U tom cilju je opunomoćeni komandujući general u Srbiji 3. januara 1942. izdao zapovest za početak tzv. druge neprijateljske ofanzive.

Plan neprijatelja je bio da jednovremenim i koncentričnim napadom iz Višegrada, Zvornika, Tuzle i Sarajeva potisne, okruži i uništi partizanske snage na prostoru Vlasenica, Han Pijesak, Zljebovi. U ovoj ofanzivi su učestvovale 342. i 718. nemačka pešadijska divizija, jedan bataljon 714. pešadijske divizije, sedam domobranskih bataljona, šest haubičkih baterija, dve pionirske čete i dve eskadrile izviđačke avijacije. Ofanziva je trajala od 15. januara do 7. februara. Opširnije o ovoj ofanzivi vidi »Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945«, knj. 1, str. 169—179.

lumentu oficira, trgovaca i seoskih gazda koji su se bosanskim četnicima nametnuli za vođe. Ti su ljudi stvorili takozvanu Privremenu upravu Istočne Bosne, preko koje su mislili da u ovom kraju vaspostave ono isto stanje kakvo je bilo do propasti Jugoslavije. Oni su nametali narodu sreske načelnike i žandare; oni su raspirivali mržnju između Srba i muslimana; oni snose odgovornost za sve one zločine koji su počinjeni nad nevinim muslimanskim stanovništvom ovog kraja. Tako su oni stvarali srpsko ustaštvo koje je osramotilo onaj dio naših čestitih boraca seljaka koji su se borili pod četničkom zastavom.

Ali najveći zločin te gospode sastoji se u tome što su ona svjesno cijepala redove ustaničke vojske. Po uputama svojih njemačkih gospodara ti petokolonaši i Brankovići širili su vijesti da njemački i talijanski okupatori nisu neprijatelji našeg naroda, da oni čak sa simpatijama prate njegovu borbu protiv ustaša. Da bi pokolebali i pocijepali naše redove, oni su u partizanske čete slali svoje agente, kupovali pojedine ljude koji su govorili borcima da fašistički okupatori gone i ubijaju partizane i njihove porodice, a četnike ostavljaju na miru. Tom podlačkom rabotom htjeli su da prevedu što veći dio partizanskih četa pod svoju komandu, kako bi lakše izvršili izdaju i bacili pod noge neprijatelju zastavu naše svete i pravedne borbe. Od Srba seljaka Istočne Bosne, koji su se nekoliko mjeseci borili kao junaci protiv fašističkih krvoloka, htjeli su da naprave bandu pljačkaša, ubica i kukavica. Major Dangić i ostalo društvo iz Uprave Istočne Bosne i četničkog štaba htjeli su da čitav narodni ustanak u Bosni svedu na borbu Srba protiv muslimana uopšte, primajući tako na sebe onu istu ulogu koju vrši Pavelić, samo s tom razlikom što Pavelić u ime »hrvatstva« vodi borbu protiv Srba.

Nasuprot toj politici velikosrpske šovinističke gospode, oficira i seoskih gazda, Glavni štab Narodno-oslobodilačkih partizanskih odreda za Bosnu i Hercegovinu činio je sve da u borbu protiv fašističkih okupatora i njihovih izmećara okupi eve rodoljube i poštene ljude bez obzira na narodnost i političko uvjerenje. Taj štab je nastojao svim silama da naša ustanička vojska bude prožeta jedinstvenim duhom borbe i nepokolebivosti, da naša pozadina bude organizovana tako da pomogne frontu i da se narod oseti kao gospodar svoje sudbine, da naš odnos prema nevinom muslimanskom i hrvatskom stanovništvu, koje nije odgovorno za zločine ustaških izroda, bude prijateljski i bratski. U tome je Glavni partizanski štab gledao zalog naše pobjede nad svim otvorenim i prikrivenim narodnim neprijateljima. Zbog toga su gospoda Dangić, Boško Todorović, Aćim Babić i ostali dizali viku na partizane kao izdaj-

nike srpstva, klevetali ih da oni u svoje redove primaju ustaše i druge zlikovce. Zbog toga su oni bacili drvlje i kamenje na Komunističku partiju Jugoslavije, koja je organizator i vod **svih** partizanskih odreda u Jugoslaviji. Govorili su protiv politike, a vodili su politiku izdaje trajnih interesa srpskog naroda. Grmili su protiv partija, a stvorili su partiju srpskog ustaštva, u koju su se okupili bogataši, seoske gazde i svi oni koji su služili svim protunarodnim režimima u bivšoj Jugoslaviji. Svojom povikom na partije oni su htjeli da našu slavnu i junačku Komunističku partiju predstave u očima naroda kao sve one propale gospodske partije, čiji su vođi ranije obmanjivali narod, a sada ga u ovim teškim časovima napustili. Oni se boje Komunističke partije, jer je ona prava narodna partija. Oni se nje boje, jer je ona jedina ostala na braniku nacionalne nezavisnosti i časti, narodne slobode i prava, kao što je stajala čitave dvadeset i dvije godine u bivšoj Jugoslaviji. Zbog toga su je progonili svi režimi. Danas je progone i kleveću oni isti ljudi koji su do juče sjedili na narodnoj grbači, a koji danas služe fašističkim okupatorima. Progone je i kleveću jer je Komunistička partija jedina organizovana snaga koja je sposobna da vodi srpski narod i ostale narode Jugoslavije u teškoj ali slavnoj borbi za nacionalnu slobodu i istinska demokratska prava.

I danas, u ovoj ozbiljnoj situaciji, Komunistička partija Jugoslavije i njen Pokrajinski komitet za Bosnu i Hercegovinu neće napustiti tešku borbu. Svi partizanski odredi Istočne Bosne i Prva proleterska udarna brigada braniče svaku stopu oslobođene teritorije.

POŠTENI BORCI SELJACI KOJI STE SE DO DANAS BORILI POD ČETNIČKOM ZASTAVOM!

Vaši su vas vođi izdali i sakrili se. Oni su svojim djelima dokazali da četnička zastava nije zastava ni nacionalne časti, ni narodne slobode, ni pravde i čovječnosti. Ali su među vama ostali sa svojim četama partizanski vođi, koji su s vama u borbi od početka ustanka i koji će s vama ostati do posljednjeg daha. Stupajte u partizanske čete, dođite pod partizansku zastavu, koja ničim nije okaljana. Samo tako ujedinjeni moći ćemo odbraniti svoju slobodu, svoja ognjišta i svoje živote.

DRUGOVI PARTIZANI ISTOČNE BOSNE!

Vi već pola godine vodite slavnu borbu nrotiv fašističkih okupatora i ustaških bandita. Sada je došao čas da još jednom dokažete da ste vi vjerni sinovi svoga naroda i jedini dosljedni borci za njegova prava. Pokrajinski komitet Komunističke par-

tije za Bosnu i Hercegovinu i Glavni partizanski štab pozivaju vas na upornu borbu do posljednje kapi krvi. Uništavajte nemilosrdno fašističke gadove i njihove slugeranje. Zajedno s bratskom Proleterskom udarnom brigadom vi ste u našem kraju prethodnica nepobjedive Crvene vojske, koja u svom pobjedonosnom hodu uništava snagu fašističke Njemačke, a time nosi oslobođenje svim porobljenim narodima Evrope. Naprijed u borbu za odbranu naše slobode, naše časti i naše budućnosti! Naša pobjeda je sigurna i bliska.

Dolje kapitulanti i petokolonaši!
Zivila narodno-oslobodilačka borba!
Živio Vrhovni štab narodno-oslobodilačkih partizanskih odreda Jugoslavije!
Zivila komunistička partija Jugoslavije!
Zivila nepobjediva radničko-seljačka vojska!
Živio drug Staljin — vođ trudbenika čitavog svijeta!

Glavni štab
Narodno-oslobodilačkih partizanskih
odreda za Bosnu i Hercegovinu

19-1-1942

Pokrajinski komitet
Komunističke partije Jugoslavije
za Bosnu i Hercegovinu

BR. 26

IZVEŠTAJ ČLANA OKRUŽNOG KOMITETA KPJ ZA NIŠ OD 21. JANUARA 1942. POKRAJINSKOM KOMITETU KPJ ZA SRBIJU O STANJU I RADU NIŠAVSKOG NOP ODREDA[1]

Članu PK i OK-u u N.[2]

Izvještaj o stanju i radu N.[3] odreda

I. Partija. Borbom kod K[4] s Nemcima i četnicima palo je 9 drugova, od toga 4 partijca. Tako se partija svela u jednoj četi na jednog člana, u ćelom odredu na 6, no posle bitke primljeno je još 8, od toga broja 3 odlaze na rad u bazi, te ostaje svega 11. Partija kao rukovodeća organizacija nedovoljno je postojala i to iz dva razloga: prvo iz nedovoljnog broja kadrova (gotovo svi članovi partije bili su članovi štaba), drugo zbog neiskustva sekretara partije. Teoriski, partija je radila, no nije dovoljno, prorađivani su svi proglasi i leci, Držanje,[s] ali Istorija SKP(b) nije — što je bio nedostatak. Od materijala postoji jedan primerak Držanja i jedan primerak prve četiri glave Istorije, što je sasvim nedovoljno — potrebno je umnožiti jedno i drugo. Održan je opšti sastanak u cilju upoznavanja svih problema koji stoje pred partijom, a i radi podizanja samih članova. Sastanak je uspeo i napravljen je zapisnik.

Karakteristika ljudi: rukovodilac — stari član, odan, budan naročito prema neprijatelju, energičan, politička svest na visini; nedostaci: za greške ljudi grdi i psuje, što nije način za podizanje naše partije, zbog istog nedostatka nije masovik. Ukazano mu je na greške, malo se popravlja, zaboravlja se, treba ga često opominjati. Drugi član rukovodstva, učlanjen u odredu [pre] 5 mes., odan, ekspeditivan, manje budan od prvog, bez oštrine u radu, no vrlo vredan, uglavnom zadovolja-

[1] Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu CK SKS pod reg. br. 4460.

[3] Niš

[3] Nišavski NOP odred formiran je 15. septembra 1941. Dejstvovao je nsj prostoriji Niš — Pirot, Svrljiške Planine — Suva Planina. Opširnije o njemu vidi tom I, knj. 3, dok. br. 50.

*** Odnosi se na borbu kod s. Krenta, blizu Knjaževca, 13. decembra 1941, koju je vodila Svrljiška četa Nišavskog NOP odreda. Vidi tom I, knj. 3, dok. br. 50.**

[1] Misli se na brošuru »Držanje komunista pred klasnim neprijateljem«.

va. Treći član je skojevac. . . Ostali članovi su mladi, treba ih još obrađivati, no zdravi, pošteni i hrabri ljudi. Za razvijanje partije postoje uslovi, postoji još broj mladih (skojevci) koji, ako se obrati pažnja, mogu se primiti u našu partiju. Clan rukovodstva odgovoran za Skoj promenjen je, veruje se da će novi drug potpuno odgovoriti zadatku.

U svim diskusijama, bilo sa partizanima bilo sa narodom, naši članovi napadaju Englesku, kao zemlju koja se sad pretvara da je prijatelj naroda, a ustvari to nije; isto tako napadaju i anglofile, te na taj način iskrivljavaju liniju naše partije (koju je i drug Staljin izneo u svom istoriskom govoru od 7 nov. 41 god.). To iskrivljavanje linije dolazi iz političke nezrelosti naših članova, iz neshvatanja da su u antifašističkoj borbi zainteresovane i ostale klase, a zadatak je naše partije da i ostale klase skupi oko radničke i uvuče u borbu. Na opštem sastanku učinjen je pokušaj da se stvar razjasni, i nadamo se da će biti ispravljene greške, no potrebna je stalna budnost rukovodstva. Iskrivljavanje je prešlo na skojevce i simpatizere.

II. **Skoj.** Partisko rukovodstvo nije dovoljno posvetilo pažnju Skoju, no oslonilo se na jednog omladinca, koji je već bio zauzet partizanskim dužnostima, ukoliko je bio slobodan, slab je politički. To nepoklanjanje dovoljno pažnje Skoju proizilazi otuda što komitet ne shvata dovoljno ulogu omladine u današnjoj borbi i Skoja u širenju i jačanju naše partije. U prilogu je poseban izveštaj o radu Skoja.

III. **Vojnički rad.** Posle bitke broj partizana smanjio se malo, tako da sada broji 90. — Naoružanje je vrlo dobro, municije relativno dovoljno. U vojničkom podizanju učinjen je jedan korak napred, no nedostataka još puno ima. Bitka koja je vođena mogla se je izbeći, no nebudnošću komandira došlo je do bitke. U samoj bici nisu se naši partizani tako rđavo držali, no sa puno nedostataka. Povlačenje nije vršeno sistematski, no je više bilo bežanje, kojom prilikom su uglavnom i izgubljeni kadrovi. Uzrok te slabosti je nedovoljna politička svest, a još više vojnička neobrađenost, slabost komandnog kadra (desetara i komandira). U samoj borbi, pored palih drugova, ostalo je na bojištu još 4 puškomitraljeza. Posle bitke, izvesni partizani su se toliko uplašili, da su išli sami kod četnika da im se predaju. Izvesni koje su četnici zarobili, budući da se u odredu nije vodilo računa o konspiraciji, odavali su naše prijatelje i simpatizere, kod kojih smo ostavljali izvesne stvari. Da bi se likvidirali ovi nedostaci do sada su preduzete vojničke i političke mere, učinjen je napredak, no u tom pravcu treba još odlučnije nastaviti, produbiti i sa više sistema. Računa se da će nedostaci poći putem likvidacije.

Prilikom akcije kod Gr.[6] učinjen je propust: a) što nije publika[7] legitimisana, kasnije se uspostavilo da se među publikom nalazili agenti policije; b) nije održan zbor sa publikom i objasnila akcija (zašto se uništava voz i tunel).

Da bi se bar unekoliko ocenila politička i vojnička sprema partizana izvršena je smotra (ispitivanje) sa sledećim programom:

1. Zašto se bore partizani, spremnost na žrtvovanje.
2. Načela partizanskog ratovanja i frontalna borba.
3. Upotreba i poznavanje puške, puškomitraljeza, bombe, pištolja i artiljerije (čišćenje terena artiljerijom).
4. Straža, patrola, zaseda, streljački stroj, opkoljavanje zgrade.

Rezultat ispitivanja pokazao je da je se išlo napred, no u tom pravcu treba nastaviti i još pojačati rad.

Akcije su vođene: čišćenje terena od četnika i drugih slugu neprijatelja, i na pruzi. U tom pravcu treba praviti zaokret — pojačati akciju na pruzi. Od naše strane sve je preduzeto da se i ti nedostaci otklone.

IV. Politički rad. Politički je rađeno sa partizanima, prorađivani su leci i proglasi, no način i forma nepravilni su. Prvo bi partija proradila letak, onda bi politkom pozvao sve politdelegate, s njima proradio, a ovi bi s partizanima. Pored toga što je sistem komplikovan, nedostatak je u tome što su politdelegati prosto ponavljali reči politkoma ili rečenice iz letka, a zatim, ili nije bilo diskusije, ili je bila svedena na najmanju meru. Nedostatak je u tome (od komiteta pa do dole) što se letak nije pokušavao prevesti na mesne prilike, da se nađe duh proglasa, no kao što je rečeno, ponavljane su rečenice, izgovarane su krupne i bombaste reči. Dalje. Nedostatak je u tome što se većina članova trudila da ubedi slušaoce da treba da budu komunisti. No to je u vezi sa iskrivljavanjem na levo partiske linije.

Disciplina, moral, red i sistem postoje i učinjen je boljitak, no potrebno je i u tom pogledu učiniti još dosta. Da bi se ovo ostvarilo date su direktive i instrukcije za stvaranje političkih aktiva iz partije, Skoja i simpatizera, stvoriti kurs za politdelegate i politkome.

Kulturni rad. Po ovom sektoru radilo se uglavnom preko Skoja. Postojali su kulturni odbori u obema četama. Oni su delali uglavnom po zabavnoj liniji, održavane su priredbe za

*** Odnosi se na akciju kod Gramade, na pruzi Niš — Svrljig. Vidi tom I, knj. 3, dok. br. 50.**

[7] Misli se na putnike koji su bili u vozu.

odred i za narod, no sa nedovoljno borbenosti u samim programima. Po kulturno-prosvetnoj liniji nije rađeno, date su direktive i instrukcije da se i tu produbi rad da bi se i sa te strane nadopunio vojnički i politički rad.

Higijena — sanitetska služba. Higijena je vrlo slabo zastupljena, čistoća veša i tela je slaba, partizani puni vašaka. Ukazano je da posledice mogu biti kobne, pojavom pegavca u odredu doživeli bi dvostruko žalosnu sudbinu. Izgubili bi veliki broj drugova od same bolesti, bili bi raznosači bolesti i narod bi sam želeo da se rasturimo. Kao prvi neposredni zadatak je — bilo u kazanima za pečenje rakije, bilo u »srpskom buretu« izvršiti parenje odela, veša, ćebadi i kupanje tela. Sanitetska služba nije na visini. Pored nedostatka sanitetskog **ma**terijala, nedostatak je i u sanitetskom kadru. Potreban bi bio jedan lekar, koji bi stalno obilazio odrede. Za takvu stvar trebao bi jedan lekar, ako ne partijac, a ono bar dobar simpatizer pa da odgovori zadacima koji pred **nama** stoje. Trebalo bi od PK-a tražiti, ako imaju na raspoloženju nekoga, da nam pošalju na našu teritoriju. Pitanje lekara postaje sve važnije u našim odredima i tome pitanju treba posvetiti dovoljno pažnje, jer posledice mogu naneti našoj partiji i narodnoj borbi veliku štetu.

Ishrana — odeća. Ishrana se obezbeđuje kupljenjem od seljaka po selima. Seljaci su dovoljno darežljivi, te to pitanje ne zadaje nikakve teškoće; jedino što je hrana jednolična i sa nedovoljno vitamina. Da bi se izbegle bolesti skorbuta, izdat je nalog da se daje partizanima povremeno nekuvani kiseo kupus, crni luk i drugo. Za sada pitanje odeće je rešeno zarobljavanjem Nedićevog celog odreda. U toku ranijih akcija činjeni su. propusti, nisu bile pripremljene akcije u rudnicima i protiv žandara, te je mnogo obuće i odeće ostalo neiskorišćeno. Problem obuće nije na dnevnom redu, no u naiskorije vreme pojaviće se.

Narodni ustanak. U cilju organizovanja narodnog ustanka učinjeni su mali koraci. Tamo gde nije stigla partija iz pozadine odred je organizovao meštanske desetine. Sve mogućnosti nisu iskorišćene. Najveći propusti činjeni su u stvaranju NOF-a. Hrana i druge [potrebe] prikupljane su od seljaka preko kmetova i sličnih ljudi, postavljenih od ranije omrznutih režima, koji su i okupatoru služili. Radi pravilnog rešenja ovog pitanja data su uputstva i direktive da se stvaraju NOF odbori.

Odred kao celina nije rđav, atmosfera je zdrava, narod ga rado prima i ima puno uslova da se razvije (odred) i kvalitativno i kvantitativno. Rukovodeći drugovi (vojnički i politi-

čki) imaju volje i smisla za rad i vođenje odreda, no im treba **pružiti** kako vojničke, tako i političke pomoći, s obzirom da se nalazi na teritoriji važnih (evro-aziskih) komunikacionih linija (Niš — Carigrad — Bagdad, Niš — Solun — Mediteran). Dalje: Ovaj odred treba da prenese akcije preko pirotskog okruga (stvaranjem jednog pirotskog odreda, što se ima u vidu), nastoji se formirati part. četa u Bugarskoj, što bi mnogo olakšalo situaciju u našoj zemlji; mišljenja sam da bi mu zbog toga trebalo obratiti veću pažnju i više pomoći. Konkretno: iz Topličkog odreda prebaciti većinu stranaca (netopličana) pošto je Toplica sposobna za vojničku i političku samostalnost. Poslati jednog Španjolca (Cićka)[8] za 15—20 dana, da prenese iskustva i pomogne oko organizovanja pomenutih kurseva. Poslati jednog iskusnog partijca na rad u P.[9] da bi se i tamo omogućilo razvijanje partizanske borbe, za koju ima puno uslova. Konkretno: druga Peru[10] (člana komiteta za Toplicu).

Mišljenja sam da bi izvršenje učinjenih predloga trebalo što pre sprovesti, s gledišta interesa partije i narodne borbe.

S drugarskim pozdravom:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Clan OK-a,
M.[u]

[U originalu dopisano mastilom, latinicom:]

Predlog za OK. Treba obratiti pažnju i nastojati da se stvori veći broj malih tehnika (šapirograf-presa, sa hem. indigom) jer takve male tehnike pokazale su se u praksi vrlo praktične. Ne zahtevaju mnogo troškova, niti rada i staranje, a daju ipak dobre rezultate. Sa njima se organizuje dobro agitacija i propaganda (radio-služba, umnožavanje letaka, proglasa, biltena, članaka, referata i drugo). To je naročito danas potrebno i to iz dva razloga: prvo, razvijanje događaja traži danas više no ranije da se piše i štampa u većem broju; drugo, što se danas uopšte ništa ne štampa što treba narodu, te treba i ono

" Narodni heroj Ratko Pavlović Cićko. Nije bio upućen u Nišavski odred nego je ostao u Topličkom odredu. Poginuo 26. aprila 1943. kod Strezimirovaca, u borbi protiv Bugara, kao komandant Drugog južnomoravskog NOP odreda.

[8] Pirot

[10] Aca Pekić Pera. Bio je upućen na partijski rad u Borski rudnik, gde je uhvaćen i streljan.

[11] Narodni heroj Sreten Mladenović Mika. Poginuo aprila 1942. u s. Rgaju, u borbi protiv Bugara i četnika, kao sekretar OK KPJ za Niš.

što je se ranije štampalo nadoknaditi tim malim tehnikama. U tom cilju predlažem OK da nabavi sledeće:

1. još 3—5 komada presa — šapirografa,

2. 10—20 kutija hemiskih indiga i glicerina,

3. veće količine hartije za šapirograf i raspodeliti na sve strane.

Hartiju, a i ostale navedene stvari treba što pre nabaviti, jer nabavka hartije sve je teža.

Male tehnike treba nastojati da svaki srez, svaki odred ima, jer mogućnosti, pa prema tome i potrebe su sve veće. Tome treba posvetiti pažnju.

21 jan. 42 M.

Pošto u Sv.[rljiškom] srezu smo još pre 5 meseci ostali bez partije, to smo tamo 3 člana iz odreda poslali u srez na rad. Data su im puna i detaljna uputstva za rad, konkretni zadaci (stvaranje male tehnike, radio-službe itd). Dvojica će doći u subotu (rezerva nedelja) 10, 12, 14 u ulicu gde je stanovao Mika — sa javkom: M. Dati im nešto novaca, do 500 din. (može i više za hart.), dati im materijal, Istoriju će dobiti od N. odreda, takođe i Držanje.

Odgovoreno
J.[1]*

" **Vasilije Buha Jova**

BR. 27

IZVEŠTAJ POKRAJINSKOG KOMITETA KPJ ZA CRNU GORU, BOKU I SANDŽAK OD 22. JANUARA 1942. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O ISPRAVLJANJU GREŠAKA U RADU I O VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI[1]

22 januar 1942 godine

DRUGARSKOM CENTRALNOM KOMITETU
KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE

Dragi drugovi,

Primili smo Vaše pismo od 22 decembra prošle godine,' pismo P.K-u Srbije[3] i pismo Centralnog komiteta Skoja.[4]

Sve greške počinjene našom direktivom od 20 novembra prošle godine,[5] na vašu intervenciju, ispravili smo našom direktivom od 21 januara 1942 godine, koju vam šaljemo.[6]

Crnogorski N. O. partizanski odred za operacije u Sandžaku. Ciljevi akcije u Sandžaku bili su kako vojnički, tako i politički od ogromnog značaja, i to vojnički što bi se očistilo zaleđe Crne Gore i tako lakše i uspešnije vodile akcije u Crnoj Gori, a politički što bi crnogorski narod sa srpskim narodom, narodom Sandžaka i Bosne, u neposrednom kontaktu, kroz borbu za zajedničku stvar, zapečatio bratstvo i jedinstvo i što bi narodu Sandžaka dalo više potstreka za borbu protiv okupatora. No, do pohoda na Sandžak došlo je u doba kada mi nijesmo bili još tako jaki za takve poduhvate. Poslije julskih akcija, kada su se mnoge naše organizacije bile raspale, mi smo uz velike napore uspijevali da neke od tih organizacija ozdravimo i da do izvjesnih granica podignemo duh i moral kod masa, ali ne i toliko da organizaciono i politički budemo u tolikoj mjeri jaki za operacije većih razmjera, kao što je bila ova u Sandžaku. Mi smo isuviše optimistički gledali na snage naše i uticaj naš. No, sam rezultat akcija u Sandžaku najjača je opomena za nas i za naš budući rad.

[1] Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu CK SKJ pod reg. br. 816/V, 1—15 (42).
[J] Vidi tom III, knj. 1, dok. br. 168.
• Vidi tom I, knj. 2, dok. br. 78.
' Redakcija ne raspolaže ovim dokumentom.
' Vidi tom III, knj. 1, dok. br. 66.
' Vidi dok. u Arhivu CK SKJ pod reg. br. 14672/III, 1—20 (42).

Napad na Pljevlja.[7] Po informacijama prelaz preko Lima nije bio moguć i da bi se osigurao prelaz partizana za dalju maršrutu, jednovremeno olakšale akcije u samom Sandžaku odlučeno je da se izvrši napad na Pljevlja. Ali, nije bilo odlučeno da se napad mora izvršiti po svaku cijenu, čak je bilo i izvjesnih rezervi i skretana je pažnja na eventualna iznenađenja. No, i da je bila izdata takva naredba, komandni kadar, ako bi uvidio izvjesne opasnosti za izvođenje takvog plana, on je trebao da predloži drugi. Iz izvještaja Štaba odreda vidi se da su se već u toku same maršrute počele javljati mnoge slabosti kod partizana, naročito nedisciplinovanost. Ta sama pojava trebala je da dade povoda za razmišljanje da li se sa tako nedisciplinovanim partizanima može izvršiti zadaća kao što je bila zauzeće Pljevalja na juriš. Pored slabosti koje su se pokazale kod mnogih partijaca i partizana, javile su se takođe mnoge slabosti i kod starijeg komandnog kadra. Nesposobnost u ocjeni kvaliteta partizana za izvršenje ovakvog zadatka, nesnalaženje poslije paničnog povlačenja, pa čak nije bilo unaprijed postavljeno šta da se radi za slučaj da se bude moralo izvršiti povlačenje. **I** kod jednog dijela nižeg komandnog kadra bilo je slabosti.

Neuspjeh [napada] na Pljevlja i slabosti koje su se preko tog neuspjeha pokazale koristi peta kolona i neprijatelji raznih boja. Oni već odavno rade na stvaranju jedinstvenog fronta protivu narodno-oslobodilačke borbe i naše partije kao rukovodioca te borbe. Na pitanju neuspjeha i velikih žrtava na Pljevljima ovi neprijatelji stalno jašu i vode razbijačku akciju. Da bi ih onemogućili u njihovim paklenim namjerama pojačali smo politički rad u masama. Iako su prilike vrlo teške, ipak energičnim radom uspijevamo da podignemo duh i moral kod masa i da ih oduševimo za dalje akcije koje se vrlo često i dosta uspješno kod nas sprovode.

Ekonomsko stanje kod nas je vrlo teško. Glad i bijeda masa iz dana u dan sve više se povećavaju. Prve mjere koje smo poduzeli da bi olakšali položaj gladnih sastoje se u prilozima i zajmovima, o čemu ćete se uvjeriti iz priložene direktive upućene organizacijama. Moraćemo takođe pristupiti, ali vrlo oprezno, i rekviziciji. Dobro bi bilo da nas čim prije pomognete novčano, i to u zlatnom ili srebrnom novcu, kako bi iz Albanije mogli da kupujemo životnih namirnica, ali samo srebrnim ili zlatnim novcem, jer drugi ne primaju.

[7] **Opširnije o tome napadu vidi tom III, knj. 1, dok. br. 56, 61, 115, 118, 121 i 147.**

Poslije obrazovanja vlade na čelu sa Slobodanom Jovanovićem, u koju je ušao kao ministar vojske Draža Mihailović, reakcija sad još jače nastupa. Naročito je jaka u dva sreza beranskom i andrijevičkom, gdje već imaju oko 8—900 naoružanih svojih ljudi, sa kojima smo već došli u oružani sukob, pri čemu smo imali oko 30 mrtvih. I u drugim nekim srezovima pojavljuju se reakcionarni elementi pojačanim radom, ali ne da bi pretstavljali neku opasnost, već kao smetnja za mobilizaciju najširih narodnih masa u borbi protiv okupatora.

Potrebno bi bilo da nam čim prije javite stav prema vladi Slobodana Jovanovića. Prema Draži Mihailoviću i onima koji se u ime njegovo ovamo javljaju mi postupamo kao i do sada i svaku njihovu pojavu u korijenu ugušujemo.

U prilogu pisma šaljemo vam materijal izdat poslije 8 decembra, kao i spisak izdatog materijala za proteklih 6 mjeseci.

Došli smo do jedne male štamparije.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

S drugarskim pozdravom P.K. K.P.J. za
Crnu Goru, Boku i Sandžak.

(M. P.)

P. S. Šaljemo vam i pismo druga Miladina,[8] iz Albanije. Graničnim organizacijama stavili smo u dužnost da u Albaniju, preko uspostavljenih veza, šalju redovno partiski materijal, a mi ćemo takođe drugu Mil. odgovoriti i dati mu uputstva koja traži.

" Narodni heroj Miladin Popović. On je od KPJ dobio zadatak da u Albaniji pomaže pri organizovanju albanske Partije i NOP-a. Ubijen 13. marta 1945. u Prištini, kao sekretar Oblasnog komiteta za Kosmet, od atentatora — pripadnika šiptarske fašističke organizacije.

BR. 28

PISMO SEKRETARA OKRUŽNOG KOMITETA KPJ ZA ZAJECAR OD 23. JANUARA 1942. ČLANU POKRAJINSKOG KOMITETA KPJ ZA SRBIJU O SITUACIJI NA TERENU I 0 STANJU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U KNJAŽEVAČKOM NOP ODREDU[1]

23 I 1942

Dragi druže,[2]

1) Potvrđujem prijem tvoga pisma[3] od 17 I i robe.

2) Ja sam danas došao iz odreda[4] i pregledao sam poštu 1 robu.

3) Po pitanju druga koji je dolazio i napravio propust postupićemo strogo, o čemu ćemo te i obavestiti. Za kurirsku službu imamo dvojicu ljudi, a ovaj treći je bio rezerva. Važnost kurirske službe znamo, a i posledice koje mogu da nastupe, zato sada šaljemo samo 2 čoveka naizmenično, ovog sada i mei.[5]

4) Za dolazak u utorak nije mogao zbog zakašnjenja voza, tako da ne bi stigao ni za poslednju rezervu. Mat.[erijal] i Savu[6] možete sada da pošaljete.

5) Mast i levove vam šaljemo. Javi nam koliko si primio leva. Suvo meso možemo idući put da pošaljemo.

6) Saradnja sa Bugarima nekako ide,[7] jedan naš part. [ijac] dobio je nalog da uspostavi vezu preko granice. On je

[1] Prepis originala, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu CK SKS pod reg. br. 1532.

[2] Pismo je upućeno Vasiliju Buhi Jovi, koji je tada bio član Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju i rukovodilac Pokrajinskog partijskog poverenstva za istočnu Srbiju.

[3] Redakcija ne raspolaže ovim pismom.

[4] Odnosi se na Nišavski NOP odred.

[5] Omaška. Treba da stoji »žeL«, što znači: železničar (Slobodan Milosavljević) koji je tada obavljao kurirsku dužnost.

[0] Dušan Puđa Sava

[7] Saradnja sa ljudima odanim NOB-i koji su ostali na teritoriji okupiranoj od strane Bugara, kao i sa bugarskim vojnicima, naročito posle dolaska Prvog okupacijskog korpusa u Srbiju, bio je jedan od zadataka Pokrajinskog partijskog poverenstva za jugoistočnu Srbiju. U tom smislu su susedni i okružni komiteti (Zaječar, Niš i Leskovac) preduzimali izvesne mere još od 1941. Korišćene su veze preko poverljivih ljudi, kao i pojedini bugarski vojnici koji su bili u našim odredima (Lomski i Balkanski), i pisani su leci na bugarskom jeziku, namenjeni bugarskoj vojsci itd. Vidniji rezultati su se pokazali tek 1944, kada je u Jablanici formiran bataljon »Georgi Dimitrov«, koji je kasnije prerastao u istoimenu brigadu, a u Crnoj Travi Prva i Druga sofijska brigada.

učinio i čak je bio tamo. Situacija je tamo sledeća: narod eras složen, jedan beshlebni dan u nedelji, lekova i vune ima, EU bi i municije nešto da se nabavi. Pojava odreda u tom kraju dobro bi delovala.

7) Po pitanju ovog ljotićevca, N. Krsmanovića iz Neg. **fotina].** obavestili smo drugove.

8) Povezivanje sa naprednim slojevima bug. vojske protiv zajedničkih neprijatelja još ide sporo, samo na ličnoj pajnji- Ne možemo da dokučimo nekog ko je nešto već radio.

9) Sada obraćamo pažnju na mesne desetine. Sa Mikom[8] sam o svemu razgovarao, a na konferenciji[9] N.[10] odreda bilo je o tome govora, pa ćemo sada više pažnje posvetiti mesnim **desetinama.** Još i to: naš odred je bio sputavan od štaba N. **odreda.**[11] što mnogo koči rad. U vezi sa pojavljivanjem odreda **rad** na formiranju desetina biće bolji.

10) O stvaranju »srpske drž. policije« načuli smo nešto. Ne znamo hoće li skoro da preuzimaju službu današnjih četnika i nedićevaca.

11) O hvatanju padobranaca došla je i kod nas naredba." Seljaci se smeju strahu naših izdajica.

12) U Boru i Zaj.fečaru] nema četnika niti nedićevaca, već su samo uniformisani belogardejci za održavanje reda. Tačno stanje i broj poslaćemo ti idući put.

13) Objave za putovanje ne možemo da vam nabavimo.

14) O borbama u Jablanici Mika mi je pričao. Takođe i o organizaciji odreda. Ja sam učestvovao na part. konferenciji N. odreda. Čišćenje part. i reorganizacija našeg odreda (Knj.)[13]

i

' Narodni heroj Sreten Mladenović

" Ova konferencija je održana sredinom januara 1942. u s. Gornji Rinj kod Svrljiga. Na njoj su bili članovi Partije Nišavskog i Knjaževačkog odreda, koji su u to vreme zajednički dejstvovali, sekretari OK za Niš i Zaječar i još neki komunisti sa terena.

[10] Nišavski NOP odred

[11] Pošto je u to vreme Nišavski odred bio brojniji i jači, to je po direktivi Okružnog komiteta KPJ za Zaječar, Knjaževački (Zaglavski> odred krajem 1941. došao na teren Nišavskog odreda radi zajedničkog dejstva i razmene iskustava, s tim da se posle kraćeg vremena, ojačan i osamostaljen, vrati na svoj teren. Jedan deo rukovodstva Nišavskog odreda je nastojao da Knjaževački odred zadrži stalno pod svojom komandom i da njime popunjava svoj odred. Međutim, to pitanje je raspravljeno između okružnih komiteta, tako da se Knjaževački odred ponovo vratio na svoj teren marta 1942. godine.

" Odnosi se na naredbu okupacione ili kvislinške vlasti Srpskoj državnoj straži o hvatanju padobranaca, koje bi eventualno Rusi bacili kao pomoć partizanima, pošto su u to vreme kružile vesti o takvoj mogućnosti, mada stvarno nije bilo osnova za takvu bojazan. Zbog toga je ta naredba izazivala podsmeha u narodu.

" Knjaževački NOP odred

mnogo će doprineti jačanju i osamostaljenju. Ojačan odred će moći da primi veći broj ljudi novih (ima izgleda za oko 20 ljudi iz baze i nešto iz Topi.[ice]) i da samostalno vrši neke akcije kao neka četa Niš. odreda dok se sasvim ne oporavi.

15) Čišćenje part. sledilo je stoga što su neki intelektualci unosili intelektualštine i prema sebi ravnali part.; mesto da budu hrabri, odani, inicijativni i organizatori odreda, oni su se pretvorili u pričala. Tako je od 12 članova ostalo 8. Izabrano je novo rukovodstvo i sekr. rukovodstva ulazi u komit. N. odreda kako bi prenosio iskustvo političke prirode, a komandir ulazi u štab da bismo se koristili iskustvom vojničke prirode. Čišćenje odreda je isto pretstojalo. [Dva] druga idu u Topl.[icu], a jedan u N. odred. Stvaranju bolesnog stanja mnogo je doprineo neživot P.O.[14]

16) Sa ozdravljenjem i ojačanjem našeg odreda moći ćemo odmah na prugu, pošto znamo svako kretanje vozova.

17) Da li je moglo nešto da se učini za onaj valjak od geš.[tetnera]?

Očekujem odgovor!

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za OK
Duško[15]

[14] **Partijske organizacije**

[15] **Narodni heroj Miodrag (Mija) Stanimirović. Poginuo oktobra 1943. u okolini Zaječara, u borbi protiv nedićevaca.**

BR. 29

DIREKTIVA CENTRALNOG KOMITETA KPJ OD 29. JANUARA 1942. O IZGRADNJI PARTIJSKE ORGANIZACIJE U BATALJONU I O IDEOLOŠKO-POLITICKOM VASPITANJU[1]

29 januar 1942 g. »Upute« politkomesarima*

SVIMA POLITIČKIM KOMESARIMA

Dragi druže,

U interesu aktivnijeg i pravilnog političkog rada u vojnim jedinicama, kao i njihovog političkog delovanja u narodu, potrebno je:

1) Pre svega učvrstiti partijsku organizaciju u bataljonu i neprekidnim sistematskim radom podizati teoretsko-politički nivo partijaca.

U tom cilju treba odmah sprovesti do kraja izgradnju partijske organizacije u bataljonu. Partijci u jednoj četi sačinjavaju četnu ćeliju, osnovnu partijsku jedinicu. Četna ćelija ne održava direktne veze s partijskim komitetima na terenu, nego posredno preko partijskog biroa u bataljonu. Taj biro biraju četne ćelije preko svojih delegata. Partijski biro u bataljonu rukovodi partijskim radom u bataljonu, održava direktne veze s partijskim O. K. na čijem se terenu bataljon nalazi. stoji pod njegovom kontrolom, prima od njega materijal, direktive, sugestije za rad u narodu i pomoć u instruktorima. Zamjenik političkog komesara bataljona (osim ako nije partijac, kakvih slučajeva ima u bosansko-hercegovačkim odredima) obavezno ulazi u partijski biro bataljona kao sekretar. Politički komesar čete ulazi kao običan član Partije u četnu ćeliju.

Članovi Partije u štabu bataljona sačinjavaju takođe ćeliju kao običnu partijsku ćeliju, samo s tom razlikom od četnih ćelija što štapska ćelija održava direktne veze sa OK pored svoje veze s partijskim biroom bataljona.

[1] **Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu CK SKH. reg. br. 267, a snimak originala u mikroteci Vojnoistorijskog instituta, reg. br. H-l/116. Dokumenat su umnožavala partijska rukovodstva i dostavljala jedinicama. Zbog toga su u nekim izdanjima učinjene izmene (vidi tom III, knj. 2, dok. br. 105 i tom IV, knj. 3, dok. br. 34).**

' **Dopisano rukom na originalu.**

O sprovedenoj organizaciji, brojnom stanju i t. d. kao i o izboru bataljonskog biroa Partije izvestiti odmah OK Partije na svom terenu.

2) Kod rada na podizanju kadrova u četi i partijskim jedinicama posvetiti naročitu pažnju podizanju i učvršćivanju partijnosti svih članova. Pored predavanja iz teorije Partije (objašnjavanje osnovnih organizacionih principa lenjinističke Partije) objašnjavati naročito kakav treba da bude partijac kao partizan, primer hrabrosti, požrtvovanja, nesebičnosti, discipline, mudrosti u čuvanju ljudi, trezvenosti, dobar drug, nosilac optimizma, borac protiv panikerstva, malodušnosti, uvek spreman na izvršenje najtežih zadataka. Ilustrovati to primerima iz života naših, sovjetskih i drugih partizana.

Kao teme koje treba da proradite u ćelijama predlažu vam se slijedeće:

1) Partija i narodnooslobodilačka borba (rukovodeća uloga Partije)

2) Partija i nacionalno pitanje u Jugoslaviji

3) Odnos KPJ prema buržoaskim partijama.

Kao jedna od političkih tema koju treba najhitnije proraditi u četnim ćelijama i sa svima partizanima, kako bi bili sposobni da je prenose u narodne mase, šaljemo vam u prilogu teze pod naslovom »Zašto se bore partizani u Bosni i Hercegovini«.[8]

Za temu o Partiji i narodnooslobodilačkoj borbi upotrebite priloženu brošuru koja je članak druga Tita preštampan iz »Borbe«.[4]

Šaljemo i različite proglase koje treba takođe s partijcima i partizanima proraditi i preneti u narod.

Upozoravate se da se strogo držite linije izražene u priloženim materijalima. Narod treba naročito upoznavati sa nastankom i istorijatom partizanskog pokreta i borbi u Jugoslaviji, s karakterom i zadacima Narodno-oslobodilačke partizanske dobrovoljačke vojske, kao i sa karakterom i zadacima narodnooslobodilačkog odbora, o čemu držati predavanja narodu.

Kao dalje teme za proradivanje u ćelijama, četama kao i u narodu predlažu vam se slijedeće: 1. O stvaranju Jugoslavije (Versaljski mir, suština velikosrpske politike, položaj porobljenih naroda u Jugoslaviji, stav KPJ po nacionalnom pitanju, narodno-frontovska politika u Jugoslaviji, stav KPJ po pitanju rata, 27 mart i kapitulacija, karakter rata i značaj pakta

*** Članak Moše Pijade (vidi tom IV, knj. 3, dok. br. 1).**

[4] Taj članak je prvi put štampan u užičkoj seriji »Borbe«, u broju 8—9/1941, pod naslovom »KPJ u Narodnooslobodilačkoj borbi«.

o prijateljstvu i nenapadanju sa SSSR). — 2. **Drugi imperijalistički rat** (karakter rata, SSSR i imperijalistički rat, pretvaranje imperijalističkog rata u narodnooslobodilački rat stupanjem SSSR-a na čelo narodnooslobodilačke borbe porobljenih naroda). — **3. O SSSR**-u **(1905** i **1917,** spoljna politika SSSR-a, unutrašnja politika i socijalna struktura SSSR-a, Staljinski ustav, Crvena Armija i narodnooslobodilačka borba, život seljaka u SSSR-u, žena u SSSR-u, SSSR kao bratstvo naroda).

CK KPJ

BR. 30

PISMO CENTRALNOG KOMITETA KPJ OD JANUARA 1942. OBLASNOM KOMITETU ZA SANDŽAK O NAJVAŽNIJIM ZADACIMA PARTIJSKE ORGANIZACIJE[1]

OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA SANDŽAK

Dragi drugovi,

Zadaće koje stoje pred čitavom našom Partijom, u vc-zi sa razvitkom političkih prilika kako u našoj zemlji tako i u čitavom svijetu, traže i od vas pojačanje opšte političke akcije u Sandžaku. Svi objektivni uslovi u toj zemlji, takvu oživljenu akciju omogućuju i traže.

U Saadžaku se pod uslovima okupacije silno pooštravaju njegove osnovne suprotnosti: a) Položaj italijanskih okupatora u Sandžaku je vrlo labav kako radi opštih političkih prilika tako i radi vojno-strateškog položaja. Ta će slabost ojačavati mobilizaciju sandžačkih masa u borbi protiv okupatora i olakšavati našu partizansku akciju, b) Zbog svoje slabosti okupator privlači i u Sandžak nedićevske i razne četničke bande, kako bi njihovom pomoću učvrstio svoju vlast na tom terenu. Prema nekim vestima Nedić je dobio dozvolu od okupatora da zaposedne Sandžak. Nema sumnje da će ta činjenica silno ojačati otpor Muslimana i okrenuti ih tako protiv velikosrpskih elemenata kao i protiv italijanskih okupatora koji te elemente

[1] **Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu CK SKJ pod reg. br. 15410. Jedan primerak istog originala, umnoženog na šapirografu, pod reg. br. 19117/1, 1—13 (43). Dokumenat je objavljen u II tomu, knj. 2, pod br. 82.**

dovlače u Sandžak. Postoji dakle mogućnost mobilizacije muslimanskih masa za oružanu akciju protiv okupatora, te nedićevskih i dr. raznih četničkih bandi. Muslimanske mase postaju time vanredno važna rezerva naše oslobodilačke borbe, naročito u etapi koja se približuje i u kojoj će velikosrpska reakcija biti glavni neprijatelj oslobodilačke borbe.

c) U vezi sa pobedama SSSR-a na Istočnom frontu i razvitkom opštih političkih prilika u svetu, koje se razvijaju u pravcu oštrije klasne diferencijacije, primećuje se i promena držanja buržoaskih elemenata prema oslobodilačkoj borbi koju vode partizani. Ti elementi se ujedinjuju i oslanjaju na okupatore i sve oštrije nastupaju protiv oslobodilačke akcije narodnih masa, bojeći se revolucionarnih energija koje se kriju u tim masama. Taj stav ide sve do otvorenog izdajstva oslobodilačke borbe, što se je naročito jasno pokazalo kod raznih četničkih grupa. Jasno je da će takav stav reakcionarnih buržoaskih elemenata izazvati otpor radnih masa. Dužnost je naše Partije da — ne obustavljajući i ne slabeći svoju akciju za jedinstvo nacionalno-oslobodilačke akcije — rukovodi tom diferencijacijom u pravcu okupljanja radnih masa oko Partije. Partija mora da stvara svoju čvrstu radničko-seljačku bazu, koja će sprečiti sve izdajničke pokušaje reakcionarnih buržoaskih elemenata, kojima su najuži klasni interesi bliži od nacionalnih. Naročito je to važno u Sandžaku i zbog suprotnosti između Muslimana i Srba. Naglašavanjem zajedničkih interesa radnih masa, bez obzira na nacionalnu i versku pripadnost, prevazići će se nacionalne i verske suprotnosti i time stvoriti mogućnost formiranja čvrstog oslobodilačkog fronta narodnih masa u Sandžaku.

Rukovodeći se tim činjenicama naša partijska organizacija u Sandžaku treba da postavlja sebi osnovne zadaće. Gore navedene činjenice pokazuju da postoje sve objektivne mogućnosti da se Sandžak pretvori u čvrstu bazu oslobodilačke borbe, ako Partija bude ispunila te svoje osnovne zadatke:

1) Partija mora u središte svoje političke akcije postaviti parolu jedinstva Muslimana i Srba u Sandžaku. To jedinstvo treba iz opšte deklaracije pretvoriti u živu borbenu akciju protivu svih onih snaga koje imaju interesa na zaoštravanju tih suprotnosti: protiv okupatora, Nedića i raznih velikosrpskih reakcionarnih elemenata, kao i protiv ustaških plaćenika.

2) Treba objašnjavati Muslimanima da je borba protiv okupatora sastavni deo njihove borbe za opstanak, jer okupatorske snage samo otvaraju put Nedićevim i drugim četničkim velikosrpskim bandama.

3) I obratno, treba objašnjavati srpskim masama u Sandžaku da je borba protiv nedićevskih i raznih reakcionarnih četničkih bandi, koje pozivaju na pokolj Muslimana, preduslov uspešne borbe protiv okupatora. Boreći se na pridobijanju Muslimana za oslobodilačku borbu protiv okupatora i njihovih agenata, naše partijske organizacije ni u kom slučaju ne smeju dozvoliti da oslabe svoju povezanost sa srpskim masama. Samo istovremena mobilizacija i srpskih i muslimanskih masa dovešće do pobede oslobodilačke borbe u Sandžaku.

4) Jedina iskrena oružana oslobodilačka snaga u Sandžaku jesu partizanske jedinice. Nacionalno-oslobodilačko jedinstvo treba da se odražava u tome, što na teritoriji Sandžaka neće biti drugih oružanih snaga osim onih koje su u okviru partizanskih. Svako drugo uspostavljanje oružanih trupa pretstavlja rušenje jedinstva, to jest službu okupatoru i njegovim slugama. Sve takve pokušaje treba politički raskrinkavati, pa i oružjem razbiti. Mi se moramo boriti za jedinstvo naroda, koje će se odražavati u jedinstvenim partizanskim odredima.

5) Partija mora već sada mobilisati narodne mase u Sandžaku, a naročito muslimanske, za oružani otpor protiv nedićevskih bandi, koje se spremaju da upadnu u Sandžak. Naše partijske organizacije moraju imati pred očima činjenicu da muslimanske mase moraju postati najvažnija pokretna snaga u borbi protiv izdajničke akcije nedićevskih i raznih reakcionarnih četničkih bandi.

6) Treba objašnjavati radnim masama Sandžaka, bez obzira na nacionalnu i versku pripadnost, da njihovo učešće u oružanoj oslobodilačkoj borbi protiv okupatora i njihovih agenata garantuje i bolji život u budućnosti, demokratska prava i bolji komad hleba. Jedino takova odlučna borba sprečiće povratak starih protivnarodnih režima i obezbediti istinski demokratsku narodnu vlast.

7) U oslobodilačkoj borbi naša Partija mora da stvara čvrsto jezgro od radničkih i seljačkih a naročito sitno-seljačkih masa, koje treba da budu udarna snaga oslobodilačke borbe. Jedino postojanje takvog jezgra sprečiće na etapi koja već nastupa razne izdajničke istupe unutar opšteg oslobodilačkog fronta.

8) Treba razviti maksimalnu mobilizaciju za partizanske odrede na čitavoj teritoriji Sandžaka, sprečavati okupatorskim snagama i reakcionarnim četničkim bandama kretanje, uništavati ih i čistiti zemlju korak po korak, strogo se pridržavajući partizanskog načina ratovanja.

9) Treba organizovati masovnu materijalnu i moralnu pomoć partizanskim jedinicama kao i onom stanovništvu koje

je nastradalo od neprijateljskih represalija itd. Isto tako treba bezuslovno obezbediti pomoć partizanskim porodicama koje su ostale bez hranitelja.

10) Treba organizovati narodno-oslobodilačke odbore na čitavoj teritoriji Sandžaka u koje će ući demokratski izabrani pretstavnici Srba i Muslimana, bez obzira na političko ubedenje, koji su spremni da se bore protiv okupatora i njihovih slugu. U neoslobođenim krajevima ti organi će biti organi političke borbe masa protiv okupatora i njihovih slugu, u oslobođenim krajevima ti odbori treba da budu u isto vreme nosioci demokratske narodne vlasti. Narodno-oslobodilački odbori treba da budu glavna i najvažnija veza naše Partije sa širokim narodnim masama. Zbog toga u te odbore stvarno treba da uđu pretstavnici svih onih političkih struja koje iskreno stoje na stanovištu odlučne borbe protiv okupatora i njihovih slugu. N. O. treba istovremeno da budu glavni faktori materijalnog obezbeđenja partizanskih jedinica. Svojom delatnošću N.O. će narodne mase privlačiti u opšti narodni ustanak.

11) Treba ojačati masovnu političku delatnost, a u prvom redu agitaciju i propagandu. Treba formirati aktiv agitatora i propagandista koji će obilaziti teritoriju Sandžaka, ili đa partizanskim trupama ili odvojeno, objašnjavajući masama stav naše Partije. Naročito u oslobođenim krajevima treba da obilaze selo za selom naše kulturne i agit. prop. grupe, koje će u popularnom obliku tumačiti narodu ciljeve naše borbe.

12) Treba ojačati politički rad u partizanskim jedinicama kako aktivnim tako i pozadinskim. Treba unutar tih jedinica stvarati partijske ćelije. Taj rad nije samo važan zbog unutrašnjeg političkog učvršćenja partizanskih jedinica nego i zbog toga što te jedinice treba pri svom kretanju da vrše važan politički i agit. propagandistički rad. Gde god prolaze, partizanske jedinice treba da ostave za sobom pozitivne političke tragove i aktive iz kojih će se rađati i partizanske jedinice i naše partijske organizacije.

13) Treba ojačati partijsko-organizacioni rad. U tom pogledu u poslednje vreme bili su činjeni nedozvoljeni propusti. Oblasni komitet se izgubio u sitnicama a propusti da radi na brojčanom i unutarnje-organizacionom, te političkom ojačanju Partije. Međutim, sav uspeh naše borbe u Sandžaku zavisan je od toga da li će naša partijska organizacija u Sandžaku uspeti istovremeno da pro iri i učvrsti Partiju i time obezbedi njeno rukovodstvo u budućim borbama koje će pred partijske organizacije postaviti teže zadatke.

14) S obzirom na malobrojnost i slabost našeg sandžačkog kadra, partijsko rukovodstvo treba da posveti naročitu pažnju vaspitanju i pravilnoj raspodeli partijskog aktiva. Ne sme se nerad opravdavati nedostatkom kadrova. Pravilna raspodela i brzo podizanje novih kadrova, koji su se u borbama pokazali, omogućava već danas da Partija može uspešno da rešava svoje osnovne zadatke.

15) Naročitu pažnju treba u tom pogledu posvetiti muslimanskim krajevima, gde su do sada pozicije naše Partije bile najslabije.

16) Potrebno je hitno likvidirati zaostalost omladinskog rada u Sandžaku. Na terenu kao i u partizanskim četama treba organizovati SKOJ i ostvariti jedinstveni front srpske i muslimanske omladine u obliku Sandžačke narodne omladine.

Ako naša partijska organizacija u Sandžaku bude brzo rešila te zadatke, onda će nesumnjivo da izvojuje rukovodeće mesto u Sandžaku i time onemogući izdajničku delatnost reakcionarnih elemenata. Treba raditi brzo i odlučno, jer se dani odlučnijih borbi brzo približavaju.

1941—1942 g.

S drugarskim pozdravom
CK KPJ

BR. 31

NAREDBA ŠTABA NOP ODREDA »ZVIJEZDA« OD 5. FEBRUARA 1942. ZA RAD POLITIČKIH KOMESARA CETA I BATALJONA[1]

STAB
N.O.P. ODREDA »ZVIJEZDA«'
5 februara 1942
Položaj

NAREDBA BR. 2

Kakav treba da bude rad bataljonskog i *četnog političkog komesara*

Publikacija »Zašto se bore partizani u Bosni i Hercegovini«[3] treba da se detaljno prouči na četnim sastancima. Letak Vrhovnog štaba »Bosanci, Muslimani i Hrvati!«[4] također treba proučiti. Naređenje Vrhovnog štaba o stvaranju dobrovoljačkih odreda Narodno-oslobodilačke vojske treba također proučiti kao osnovnu direktivu u pogledu prikupljanja napuštenih četničkih masa.

Ne izgubiti iz vida mogućnost dolaska Nedića u Bosnu. Njegov dolazak je moguć s obzirom na činjenicu da se Njemačka nalazi u ropcu na Istočnom frontu, pa su moguća svaka pogađanja između Pavelića i Nedića. Dolazak Nedića treba objasniti kao posljednji pokušaj okupatora da likvidira našu partizansku borbu. Njega treba pretstaviti kao nosioca bratoubilačkog rata.

Pravilno postaviti stav naše partije prema nacionalnom pitanju. Pri ovome radu osposobiti domaće ljude da samostalno politički djeluju. Sa četom vršiti pokrete u cilju političke propagande po selima kao i po četama koje ćemo privući u Narodno-oslobodilačku dobrovoljačku vojsku.

[1] Prepis originala, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu CK SKJ pod reg. br. 7155/IV, 26—3 (42).

[2] Posle savetovanja u Stolicama, po odluci Glavnog štaba NOPO za BiH, formiran je od ranijeg Semizovačkog bataljona partizanski odred »Zvijezda«. Dejstvovao je na prostoriji: Sarajevo — Zenica — pl. Zvijezda, držeći znatnu slobodnu teritoriju koja je preko Srednjeg bila povezana sa slobodnom teritorijom na Romaniji i Glasincu. U novembru 1941. narastao je na 3 bataljona sa 12 četa.

[s] Vidi tom IV, knj. 3, dok. br. 1.

6) Pol. komesari u štabu čete kao i u štabu bataljona moraju **odmah** preduzeti mjere **da** se zavede disciplina. Ona mora da bude primjerna i da počiva na uvjerenju boraca. Odnos starješina prema borcima treba da postane vojnički. Proleterska brigada neka nam je primjer.

7) Sve prekršaje discipline treba najstrožije kažnjavati. Dosta je bilo bosanskog javašluka!

8) Četni sastanci moraju se održavati redovno. Na njima pretresati sva pitanja koja interesuju četu. Svojim sadržajem sastanci moraju biti takvi da se svi drugovi zainteresuju i aktivno učestvuju u diskusiji i stavljanju predloga. Izvještaje sa sastanka stalno dostavljati višem štabu.

Pol. komesari treba da odmah pristupe organizovanju zabavnog života čete. Pjesme, recitacije, zabavni komadi, marševi i sijela po selima trebaju da postanu predmet naročite pažnje. Nikakvog potcjenjivanja u tome. U ovome radu naročito je potrebno aktivizirati omladinu, koja za taj posao ima najviše smisla i volje.

9) Pol. komesari budno prate svakoga borca. Nikakvog rovarenja po četama. Demokratizam koji se u tom pogledu sprovodio danas nam se osvećuje. Nesigurne i kolebljive, nedisciplinovane i nepopravljive odmah uklanjati iz četa. Sa čišćenjem preduzeti mjere obnavljanja naših četa. Omladini posvetiti naročitu pažnju.

NASA VOJSKA TREBA DA POSTANE VOJSKA OMLADINE

10) U pogledu drugarstva, borbenosti i samopožrtvovanja pol. komesari trebaju da budu primjerom ostalim borcima. Hrana, stanovanje, higijena, obuća i odjeća treba da su predmetom svakodnevnog staranja pol. komesara. Tu treba postupiti partizanski i ne čekati na pomoć višeg štaba. Takvim svojim radom postići će stvarne simpatije kod svojih drugova.

11) Treba uspostaviti što užu saradnju sa komandirom i pomoći ga u njegovoj dužnosti. U praksi smo vidjeli da komandiri imaju veliki uticaj na čete, oni su uspijevali da za sobom povuku cijelu četu iako je bilo ljudi koji su naklonjeni nama i našoj borbi. Zato je potrebno da komandiri budu pod stalnim našim uticajem i kontrolom. Nastojati na svaki način da komandir postane član partije. Posvetiti pažnju vodnicima i desetarima.

12) Dužnost je pol. komesara da organizuje obavještajnu službu n? sektoru čete. Pronaći povjerljive seljake, koji će stalno obavještavati šta se dešava u neprijateljskoj teritoriji. Sve podatke dostavljati višem štabu.

13) Ishrana će se često vršiti na terenu. U tu svrhu rekvirirati od bogatijih seljaka sve što četi treba. O rekviziciji izvještavati viši štab. Pri tom paziti da ne bude samovoljnosti i pljačke. Politički objašnjavati taj način ishrane.

14) Stab N.O.P.O. »Zvijezda« odlučio je da zavede najstrožiju odgovornost pol. komesara. Svi oni koji ne budu odgovorili zadatku biće uzeti na odgovornost partije i štaba.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Stab odreda »Zvijezda«:
drug Vojo,[5] s. r.
drug Aco,[6] pol. kom., s. r.

P. S. Po ovoj naredbi odmah postupiti!
Br. službeno — februar 1942

BR. 32

UPUTSTVO ŠTABA GRUPE KORDUNAŠKIH ODREDA OD 6. FEBRUARA 1942. POLITIČKIM KOMESARIMA ODREDA ZA RAD NA RAZVIJANJU BRATSTVA I JEDINSTVA SRPSKOG I HRVATSKOG NARODA I NA RASKRINKAVANJU NEPRIJATELJSKE PROPAGANDE[1]

STAB
GRUPE KORDUNAŠKIH
NAR. OSL. PARTIZ. ODREDA
Komesarijat, br. 16
6-II-42

KOMESARIMA ODREDA

Zaoštrenjem Narodno-oslobodilačke borbe sve više i više se određuju snage koje učestvuju u Nar.-osl. pokretu, a naročito reakcija traži nove i nove saveznike. Okupator i okupatorski agenti trude se svim silama da povedu narodne mase

[5] **Vojo Ljujić**
" **Hasan Brkić**

[1] **Kopija originala, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta pod reg. br. 2/24, k. 1612.**

na put šovinističkih nastrojenja i pokušavaju mobilizirati veliko-srpske elemente i četničke bande za bratoubilački rat protiv Hrvata. Ti pokušaji su se naročito jasno ispoljili u Srbiji, Lici i djelomično u Slunjskom srezu.

Ti pokušaji okupatora i reakcije predstavljaju najveću opasnost za širenje Nar.-osl. pokreta, jer ukoliko bi ma gdje okupatoru i reakciji uspjelo povesti narodne mase u bratoubilački rat, tada bi nastao zastoj i opadanje snage Nar.-osl. pokreta i partizana koji rukovode Nar.-osl. borbom. Zato je nužno da predstavnici partizana na svakom zboru i pri svakom doticaju sa narodnim masama budu jasni u tumačenju stava partizana prema jugoslovenskoj vladi u Londonu, izdajicama četnicima, Mačeku i bivšem rukovodstvu H. S. S. i uporno ubeđuju narodne mase o podlim namjerama okupatora i njegovih agenata.

Najvažniji politički problem koji stoji pred partizanima na Kordunu jeste borba za uspostavljanje što šireg jedinstva između Srba i Hrvata i uvlačenja Hrvata u partizanske redove. Sve teškoće na koje mi nailazimo na Kordunu za uspostavljanje jedinstva Srba i Hrvata i za uvlačenje Hrvata u partizanske redove proizlaze iz toga što je okupatoru i njegovim agentima uspjelo posijati nepovjerenje među Srbe i Hrvate, što im je uspjelo među Hrvatima naći šaku kriminalnih bandita i povesti ih u borbu protiv srpskog naroda, te na taj način pokušavaju produbiti jaz među Srbima i Hrvatima. Okupatoru i njegovim agentima uspjelo je među srpskim narodom naći šaku prodanih duša koje rade na tome da prodube nepovjerenje srpskog naroda prema hrvatskom, da organizuju četničke izdajničke bande koje treba da vrše pokolje među hrvatskim narodom, da bi na taj način onemogućili svako stvaranje jedinstva Srba i Hrvata, i iz toga što mi partizani nismo do danas bili potpuno jasni u našem odnosu prema jugoslovenskoj vladi u Londonu i prema Mačeku i vodstvu H.S.S. Međutim danas je situacija takova da od nas iziskuje što veću jasnoću po tim pitanjima, jer nezadovoljstvo hrvatskog naroda raste, objektivni uslovi za mobilizaciju hrvatskih masa postoje i mi partizani moramo naći puta i načina da Hrvate masovno uvlačimo u partizanske redove.

Jugoslovenska vlada u Londonu vodi danas štetočinsku politiku prema nar.-osl. pokretima naroda Jugoslavije. Da ona zaista vodi štetočinsku i izdajničku politiku jasno se vidi iz svih nastojanja jugoslovenske vlade u Londonu da popularizira i prikaže kao borca za slobodu izdajicu Dražu Mihailovića koji je sa svojim četničkim bandama u Srbiji bio posljednja

rezerva reakcije u našoj pozadini i trebao da posluži jugoslovenskoj reakciji kao sila koja će uništiti partizanski pokret, i kao sila koja bi bila povedena od velikosrpskih elemenata, pod uticajem okupatora, u bratoubilački rat protivu Hrvata. Takova štetočinska politika jugoslovenske vlade jeste glavni razlog da zaključci trojne konferencije u Moskvi po pružanju oružane pomoći narodima Jugoslavije nisu sprovedeni u djelo. Dakle, zbog takvog činjeničnog stanja i zbog potrebe da i samim hrvatskim masama kažemo jasno naš odnos prema jugoslovenskoj vladi, jer u mnogim hrvatskim mjestima vlada uvjerenje da mi vodimo rat u ime jugoslovenske vlade u Londonu koja ima namjeru da uvede isto ono što je bilo i prije sloma Jugoslavije, dakle, iz toga proizlazi nužno da se javno kritikuje takova štetočinska politika vlade u Londonu, pri čemu treba biti pažljiv i ne kritikovati je zato što je u Londonu i zato što je gospodska, jer to je vlada koju je priznao Sovjetski Savez i sovjetski saveznici kao jedinu legitimnu vladu Jugoslavije. Isto tako je nužno razgolićavati štetočinsku politiku Mačeka i rukovodstva H.S.S. prema Nar.-osl. pokretu jer su oni glavni kočničari Nar.-osl. pokreta u Hrvatskoj govoreći da nije još vrijeme, da treba još čekati, a naročito Maček sa svojim reakcionarnim izjavama o Crvenoj armiji i o Sovjetskom Savezu i zbog svojih zabrana nižim H.S.S-ovskim organizacijama da stvore savez sa komunistima. Maček i vodstvo H.S.S -a također priželjkuju povratak one iste Jugoslavije koja je bila prije sloma.

Pri svakom kontaktu sa Hrvatima nužno je ukazivati na stalnu opasnost koja prijeti hrvatskom narodu od pokušaja okupatora da se uvuku Srbi i Hrvati u bratoubilački rat.

Među domobranima se osjeća nezadovoljstvo i demoralizacija, a mi sa naše strane još nismo uspjeli postići to da nam se predaju i prelaze domobrani, a i onda kada smo ih imali zarobljene nismo iskoristili sve mogućnosti da ih ubijedimo o nužnosti da ostanu u redovima partizana.

Mi na Kordunu moramo u što kraćem vremenu imati jedan hrvatski vod ili četu, jer to je od vrlo velikog značaja za daljnje širenje Nar.-osl. pokreta na Kordunu.

Na svim zborovima, skupštinama i sastancima komesari će organizovati govornike koji će objašnjavati stav partizana prema vladi i čeničkim bandama. .. povešće stvarnu borbu za uspostavljanje masovnih veza sa Hrvatima a ne kao [do] sada pojedinci održavaju te veze, i provesti preko tih veza propagandu za stupanje Hrvata u partizanske redove i Proletersku brigadu.

Naročitu pažnju treba posvetiti suzbijanju okupatorske propagande među stanovništvom i raskrinkavati sve te izdajice.

Komesari će odreda razraditi ove stavove i uputiti ih komesarima bataljona. Obavijestiti komesarijat Grupe o načinu na koji se sprovodi ova kampanja.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komesar:

BR. 33

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA TREĆE CETE TREĆEG BATALJONA DRUGOG KRAJIŠKOG NOP ODREDA OD 7. FEBRUARA 1942. ŠTABU ODREDA O PARTIJSKO-POLITICKOM RADU U CETI I NA TERENU[1]

116/42 III

Drugarskom

ŠTABU III BATALJONA
II KR. N.O.P. ODREDA

Kozara

Izvještaj političkog komesara III čete

U četi ima 8 (osam) partijaca i to:
1) Atif Topić
2) Nikola Rončević
3) Miroslav Jurišić
4) Havlik Vaclav
5) Danilo Borković
6) Gerjak Andrija
7) Mirjanić Trivun
8) Novković Milutin

Postoje 2 (dvije) partijske grupe. Sekretari su: Atif i Danilo. U prvu spadaju pod brojem 1, 2, 7 i 8, a u drugu ostali.

[1] **Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu CK SK BiH, a snimak originala u mikroteci Vojnaistorijskog instituta pod reg. br. BiH 1/265—266.**

Socijalni sastav partijaca: 3 intelektualca, 1 namještenik, 3 radnika i 1 seljak. Uslijed toga što nam prilike ne dozvoljavaju da se svaka grupa sastane zasebno, te onda obje grupe sastaju se skupa. Stariji članovi su dosad prešli I i III glavu Istorije Partije, jer druge nismo ni primili, dok se sa mlađim članovima radi ispočetka. Sastanci se održavaju 2 puta nedjeljno, ali kad je potrebno onda se odmah sastanemo i sva pitanja važna rješavamo na part. sastancima.

Kandidati u našoj četi su:

1) Radić Savo
2) Malešević Đuro
3) Malešević Niko
4) Bokan Pero
5) Dragojević Đoko
6) Dević Mihajlo
7) Slijepčević Jovo
8) Mitrašinović Branko
9) Šmitran Rajko
10) Kević Mirko
U) Jovo Mandić
12) Pepić Gojko
13) Gajić Dušan
14) Vujić Pantelija
15) Sladojević Branko
16) Popović Brane
17) Zrnić Lazo
18) Mandić Ljubo
19) Husić Ostoja

Kandidati su raspoređeni u 5 (pet) grupa. Sa grupama rade: Danilo, Miroslav, Havlik, Gerjak i Nikola. Sa kandidatima se radi najviše na terenu, jer je naša četa, veći dio, stalno u zasjedama po selima u koje neprijatelj pokušava prodrijeti da ih popali i opljačka.

U četi postoji SKOJ-evski aktiv. U aktiv su ušli:

1) Žeželj Ostoja
2) Perović Danilo
3) Bavrljić Slavko
4) Popović Rajko
5) Malidian Slavko
6) Todorović Dušan

Sekretar te grupe je Zeželj Ostoja, a rad je povjeren Atifu.

Politički rad u četi sastoji se: iz redovnog čitanja i tumačenja radio-izvještaja, raznih vrsta letaka, čitanja »Borbe«, kao i raznih predavanja političke i kulturne naravi u bajti, stroju i na terenu gdje se nalaze naše zasjede.

RAD U POZADINI

Ovaj rad se sastoji u svakodnevnim i čvrstim vezama sa našom pozadinom, koja je pravilno shvatila cilj naše borbe, kao i njezinu težinu. Politička svijest je kod pozadine na dosta visokom stupnju, a to se može zaključiti po tome što prevaljuju po nekoliko sati hoda da bi došli čuti najnovije novosti, obilaženjem sela gdje narod moli da se dođe i drži zbor gdje je već održan. U svim oslobođenim selima formirani su naro-

dno-oslobodilački odbori. U nekim selima formirane su i kandidatske grupe i to:

Turjak
Damjan Šukalo
Mićo Mirjanić
Trivun Samardžija
Mihajlo Borković

Mašići
Vujo Topić
Branko Vidović
Mihajlo Topić
Dragoja Raković
Ostoja Blagojević

Jazovac
Milovan Ljubojević
Đuro Skorić
Đorđo Smitran
Milan Rudić

Jurkovica
Dušan Laloš
Jokić Mirko
Mihaljčić Mirko
Mihaljčić Milan
Stanišljević Mile

U pozadini je prije dolaska ove čete bilo nekoliko ustaških špijuna, ali je dolaskom ove čete na ovaj teren to likvidirano. Što je najglavnije ne postoji četničkih elemenata. Sela su u većini srpska, ali ima i galicijanskih,[2] kao i jedno hrvatsko čije je stanovništvo u većini iselilo. Taj slučaj desio se odmah nakon našeg zauzimanja, i kada je naša vojska napustila isto selo — Mičije, uveče su došle ustaše i zaprijetile im da moraju svi iseliti u susjedno selo — Šimiće, što je i jedan dio učinio. Mi smo sve poduzeli da se odbjeglo stanovništvo vrati u svoje domove, ali u tome nismo uspjeli.

Moral čete je na visokom stupnju. Svi su svjesni partizani. Nose propisne partizanske znakove i spremni su da se bore protiv svih izdajica svoga naroda. Nema četničkih elemenata i svi sa gnušanjem slušaju krvava nedjela četnika i jako ih osuđuju. Ova četa mogla bi da se bori pod crvenom zastavom i svi bi partizani to rado prihvatili. Pokazuju veliko interesovanje za revolucione pjesme i stalno ih pjevaju.

U četi ima 2 ranjena, kao i 3 sa jačom prehladom. Svi se bolesnici osjećaju dobro i nadamo se da će uskoro ozdraviti.

Ishrana u četi je vrlo dobra. Meso se dobiva svaki dan i svi su partizani potpuno zadovoljni sa hranom. Jedino u čemu osjećamo oskudicu to je duhan, koga nemamo već nekoliko dana, jer je neprijatelj zaposjeo sve prilaze kuda smo prolazili da se snabdjemo sa raznim stvarima kojih ne možemo u selu dobiti.

U četi ima pismenih 70%, a nepismenih 30%. Nismo dosad ništa poduzeli da se nepismeni nauče čitati i pisati.

' **Misli se na sela** u **kojima** su **živell Poljaci doseljeni iz Galicije.**

Socijalni sastav je 88%> seljaka, 10% radnika (od toga 1% namještenika) i 2% intelektualaca.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Turjak
7 februara 1942 god.

Pol. komesar 3 čete III batalj.
Atif

BR. 34

IZVEŠTAJ OKRUŽNOG KOMITETA KPJ ZA POZAREVAC I DELEGATA PK OD 21. FEBRUARA 1942. POKRAJINSKOM KOMITETU KPJ ZA SRBIJU O RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U ODREDU I NA TERENU[1]

21 II 1942

Dragi drugovi,

Odgovaramo na vaše pismo od 11 II 1942[2] i šaljemo izveštaj.

U poslednjim našim izveštajima[3] mi smo vas detaljno izveštavali o situaciji na našoj teritoriji i teškoćama u kojima smo se nalazili. Isto tako detaljno smo vam pisali o našim nastojanjima da te teškoće savladamo, kao i o svim značajnim akcijama koje je naš odred izvršavao. Međutim, u vašem navedenom pismu pridajete veći značaj obaveštenjima sa strane i vestima iz neprijateljske štampe. — Odgovorićemo vam samo na obaveštenja koja ste dobili od »dva partizana« koja su stigla kod vas.

Bran. Marković nije partizan, već član OK SKOJ-a, uhapšen oko Božića i na već utvrđenu vezu nije se javio (pušten je u međuvremenu). Tražili smo ga, ali ga ni do danas nismo mogli pronaći nigde. O Borozanu još nemamo nikakvih informacija. Štab je sa momentanim prekidima stalno imao, a i danas ima vezu sa nama. Isto tako sve čete imaju vezu sa štabom, pa i Buđonijeva.[4] Sekretar part. org. u odredu i član štaba je

[1] Prepis originala, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu CK SKS pod reg. br. 5692/75.
[2] Vidi tom I, knj. 3, dok. br. 25.
Vidi tom I, knj. 3, dok. br. 4, 10 i 24.
[4] Boža Đorđević Buđoni, komandir Treće (Ramske) čete Požarevačkog NOP odreda. Streljan na Banjici 1942.

član OK, na čije je sastanke redovno (jedanput nedeljno) dolazio do kraja decembra, a otada, zbog teškoća u kojima smo se **nalazili,** sekretarijat OK je imao samo pismenu vezu s njim. Iz svega ovoga izlazi da ova »dva partizana« nisu mogla biti poslana da traže vezu sa part. u ime odreda, već za sebe lično pošto su se bili izgubili, a zbog teškoća svakako nisu mogli da nas pronađu mimo zakazane veze na koju B.M. nije došao.

U zadnjem našem izveštaju javili smo vam da je momentano prekinuta veza sa štabom, ali da smo indirektno obavešteni da je odluka štaba da odred privremeno zimuje. Pisali smo vam naš stav o tome i da ćemo odmah preduzeti sve mere da ovu odluku, ukoliko bude tačna, izmenimo. Međutim, posle uspostavljanja veze pokazalo se da su ova obaveštenja bila netačna. Vi, na bazi informacija sa strane i na bazi naših obaveštenja, za koja smo rekli da nisu proverena, izvodite zaključak da odred nema naše podrške. Međutim, drugovi, i ranije i danas poklanjamo punu pažnju odredu, i part. org. u odredu ima čvrste veze sa OK-om. Sekretar part. org. u odredu je član Biroa OK-a, a sem toga članovi sekretarijata OK su odlazili na sastanke part. jedinica u četama. Danas je veza sa štabom pismena, ali sve direktive poslane su part. org. u odredu kao i opširna pisma sa detaljnim konkretizovanim zadacima za njih.

U poslednjim izveštajima pisali smo vam šta smo sve preduzeli da ceo rad prilagodimo novim uslovima, da part. org. bude očuvana, a odred nastavi gerilsko ratovanje. Na osnovu naših izveštaja vi ste nam u pismu od 3 II odgovorili: »Mere koje ste preduzeli, smatramo da će vam mnogo pomoći«. Isto tako na bazi direktiva CK mi smo za našu teritoriju konkretizovali direktive koje se nalaze delom u pismu OK-a članovima partije (koje vam šaljemo), a delom u pismenim i usmenim direktivama organizaciji i odredu.

Savetovanje još nismo mogli održati i teško da ćemo ga moći uskoro održati, ali smo postavili i sprovodimo sve direktive part. na sledeći način:

1) navedenim pismom i letkom,

2) pismenim detaljnim uputstvima sekretarijata OK-a organizacijama,

3) usmenim kontaktom sekretarijata sa pojedinim aktivistima i instruktorima.

Direktive CK i PK sprovodimo ovako:

1) Političku liniju preko letaka, obaveštenja, političkih konferencija.

2) Ne samo Nedićeve, Ljotićeve i Pećančeve ljude, nego i Dražine smo politički razbili i oni nemaju skoro nikakvog političkog uporišta.

3) Postavili smo popularizaciju SSSR-a ne samo kao bratske slovenske zemlje, već i kao zemlje socijalizma, objašnjavajući masama suštinu radničko-seljačke vlasti (kolhoze itd.).

4) Nac. osi. komiteti se stvaraju, ali nismo još obuhvatili sva mesta. Nastojaćemo da u najskorije vreme obuhvatimo sve. Oni već pokazuju rezultate za sada uglavnom na sabirnoj akciji.

5) Popularizaciju part. široko sprovodimo ističući njeno rukovodstvo u borbi, žrtve koje je ona dala i koje daje. Prilozi za partiju rastu.

6) Osobitu pažnju posvetili smo stvaranju novih kadrova i rukovodilaca. U tome već imamo izvesnih rezultata, ali nastavljanjem pravilnog rada imaćemo ih još više. Novo članstvo, koje niče, potpuno je legalno na svom terenu. I kompromitovani drugovi, ukoliko su u životu i na slobodi, nalaze se na terenu gde svestrano obezbeđeni partijski rade.

7) Rad sa omladinom ide uspešno, mada još uvek nismo formirali OK SKOJ-a. Rad sprovodimo preko part. ćelija. Očekujemo nove direktive CK SKOJ-a o kojima se govori u pismu CK.

8) Rad sa ženama pokazuje izvesne rezultate, mada još neznatne. Postavili smo da se specijalna pažnja posveti ženama čiji su muževi u ropstvu i odredu. Prilozi u naturi za odred uglavnom se skupljaju od žena.

9) Tehnika funkcioniše, njen kapacitet raste, ali još uvek ne zadovoljava sve potrebe. Postavili smo njeno pojačanje.

10) Kao jednu od najvažnijih stvari postavili smo mobilizaciju masa za odred, naročito zbog toga što su neprijateljske snage vrlo velike, a naš odred dosta oslabljen. U tome imamo već rezultata. Očekujemo ovih dana veći priliv za odred.

11) Odred je potpuno gerilski, nastupa u trojkama, petorkama i deseti[namaj. Izvodi sledeće akcije: uklanjanje petokolonaša, razoružavanje seoskih straža, manjih neprijateljskih patrola, uklanjanje poreznika.

12) Odredom rukovodi part., a autoritet komandira i politkomesara je veliki ne samo u odredu nego i u čitavom kraju. Njihova imena, kako onih poginulih tako i onih živih su inkarnacija svega dobrog, čestitog i borbenog u čitavom kraju.

13) Većih akcija nije bilo sem razoružavanja seoskih straža u više sela (Dragovac, Lučica, Prugovo) i jedne neprijateljske patrole (Dražine) u Toponici i uklanjanja nekih petokolonaša. 15 o. m. na noć jedan naš vod kombinovan od raznih četa imao je sukob sa jakim snagama neprijatelja. Imamo nešto gubitaka, detaljan izveštaj još nismo dobili.

14) Akcije u trojkama, petorkama i desetinama nismo postavili kao stalan metod borbe, već da se prema potrebama mogu kombinovati više grupa radi izvođenja većih akcija.

15) Pored akcija koje izvodi odred, ilegalne desetine, koje smo stvorili po selima (od ljudi, još nespremnih da pođu u odred, ali spremnih da vrše ilegalne akcije), operišu sve više. Imamo nekoliko uspešnih akcija. U Malom Crniću je omladinska desetina porušila u toku noći 6 zidova kuće koja se podiže za Nemce koji su ovde dosta nastanjeni. Parole su takođe ispisane u svim selima oko M. Crnića.

16) Kao jedna od naših najvećih slabosti jeste nemanje part. org. po svima mestima. Postavili smo zadatak susednim org. da što pre tamo prodru, a isto tako i OK nastoji da se poveže sa pojedincima da bi se što pre i tamo stvorila part. uporišta.

Tako isto nam je velika slabost u nemanju dovoljnog broja part. rukovodilaca i instruktora. Tome posvećujemo stalno veliku pažnju.

To bi, drugovi, bio odgovor na vaše pismo i naš izveštaj.

Sta je bilo sa materijalom koji smo vam tražili?

Da li biste nam mogli nabaviti za naš novac jedan dobar radio-aparat na baterije?

Da li nam možete poslati na javljenu adresu sanitetski materijal?

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Drugarski pozdraT
OK i Ćora[5]

Po naknadnoj vesti iz štaba — za druga Č.,[8] koji je član OK u štabu i sekretar part. org. u odredu, nemaju vesti već 18 dana. On se od njih otkačio posle jednog njihovog povlačenja. Bio je sa četvoricom partizana. U to doba je otuda nastao prekid naše veze sa štabom. Njegovu funkciju vrši zamenik.

OK

° **Moma Marković**

" **Narodni heroj Cedomir Vasović. Poginuo u borbi sa četnicima januara 1942.**

BR. 35

IZVOD IZ ZAPISNIKA SA PRVE OBLASNE KONFERENCIJE KPJ ZA BOSANSKU KRAJINU ODRŽANE OD 21. DO 23. FEBRUARA 1942. U SKENDER-VAKUFU[1]

ZAPISNIK

SA I OBLASNE KONFERENCIJE KPJ ZA BOSANSKU KRAJINU, ODRŽANE 21, 22 i 23 FEBRUARA 1942, NA KOJOJ SU UČESTVOVALI DELEGAT GLAVNOG ŠTABA NOPO ZA B. i H., CLAN PK. PRETSTAVNICI OBLASNIH KOMITETA, PRETSTAVNICI OKRUŽNIH KOMITETA SKOJ-a I PRETSTAVNICI IZ NOPO BOSANSKE KRAJINE

Konferenciju otvara drug Stari,[2] član PK KPJ, sa nekoliko prigodnih riječi, sjeća se drugova palih u dosadanjim borbama za stvar narodne slobode i poziva prisutne da ćutanjem od jednog minuta odaju poštu svima onima drugovima koji su pali u ovoj našoj borbi za bolji život.

Nakon toga drug Stari predlaže pretsjedništvo konferencije u koje ulaze drugovi: dr. Stojanović,[3] komandant Štaba za Bosansku Krajinu, drug Osman,[4] delegat Gl. štaba za B. i H., a sada politički komesar Štaba za Bos. Krajinu, drug Stari, drug Došen,[5] politkomesar Petrovačkog bataljona, i drug Obrad,[6] politkomesar II krajiškog NOPO. Usvaja se jednoglasno.

Zapisničari su drugovi: politkomesar 1 čete I bataljona II NOPO, sekretar Štaba II NOPO, politkomesar 4 čete III bataljona II NOPO i zamj. komandanta IV bataljona III NOPO. Usvaja se jednoglasno.

Dalje drug Stari predlaže sljedeći

DNEVNI RED

1) Politička situacija
2) Vojno pitanje
3) Stanje partije

[1] Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu CK SK BiH, a snimak originala u mikroteci Vojnoistorijskog instituta, reg. br. BiH — 1/234—248.

[2] Đuro Pucar Stari

' Narodni heroj dr Mladen Stojanović. Ubili ga četnici aprila 1942. u Gornjoj Jošavci, kod Banje Luke.

' Osman Karabegović

[5] Ilija Došen

* Obrad Stišović

4) SKOJ
5) Razno

koji se isto tako usvaja jednoglasno.. ?

II. Vojničko stanje

Izvještaj za I odred podnosi drug Veljo,[8] politkomesar odreda.

Izvještaj o vojnom stanju u II odredu podnio je drug polkom odreda.

Drug politkomesar I bataljona govorio je o stanju u bataljonu koje je sljedeće: bataljon broji 4 čete sa soc. sastavom: Ys radnici iz rudnika, ostalo seljaci. Bataljon je partizanski, ali sistematskog rada, kurseva, nema zbog nedoraslosti pol. kadra. Pozadina je pol. obrađivana preko konferencija, zborova itd.

II bataljon, prema izvještaju njegovog politkomesara, ima 4 čete i 1 u formiranju, sadrži oko 90% seljaka. Komandni kadar: partijci i kand. grupe. Bataljon je partizanski, politički rad odvija se normalno. Četničkih elemenata, kao i u I bat., nema. Hrana je zdrava i dobra i ima je za 6 mjeseci. Pozadina je dobra.

III bataljon pruža se na velikom prostranstvu i broji 4 čete. Partizani su dobro obrađeni, ali 60% je nepismeno. Rad sa pozadinom dobar, u 2 muslim. sela formirani su n. o. odbori. Politički rad u četama je dosta mlad.

0 vojničkom stanju IV odreda govorio je drug Danko.® Taj odred postao je razdvajanjem biv. III odreda na dva dijela. Odred broji najviše oružja od sviju u Bosanskoj Krajini, ali zbog slabog i zanemarenog pol. rada to oružje još nije »naše«, ono to može tek da postane. Odred ima 4 bataljona.

1 [bataljon] ima najviše oružja, ali politički i po disciplini najslabiji je.

II [bataljon], koji se nalazi između Vrbasa i Vrbanje, nije formaciski potpun, i na njegovom sektoru, osim B. Luke, nema vojničkih neprijateljskih uporišta. Prije par mjeseci, dolaskom Laze Tešanovića,[10] nastala je kriza u bataljonu, koja je sretno prebrođena.

[7] Iz zapisnika su izostavljeni pojedini delovi koji se ne odnose na partijsko-političku delatnost jedinica.

[8] Veljo Stojnić

" Narodni heroj Danko Mitrov. Poginuo juna 1942. u borbi protiv četnika u centralnoj Bosni (ispod Motajice), kao komandant Četvrtog krajiškog NOPO.

[10] Zloglasni četnički komandant u centralnoj Bosni. Ubili ga posle rata organi narodne vlasti kao odmetnika. Vidi tom IV, knj. 3, dok. br. 133.

III bataljon, na sektoru Teslić — Doboj, je mješovit, jer ima 2 partizanske čete i 1 mješovitu koja je nastala od četničke u koju su prodrli naši ljudi.

IV bataljon, Prnjavorski, je potpuno partizanski.

Ima još harange četničkih elemenata koje treba čistiti, ali oni nisu uspjeli da prodru sa svojom politikom, barem za sada ne.

Dalje drug Danko govori o neophodnosti čišćenja vojske i pozadine od svih štetočina, čišćenja bez kojega nema napredovanja, nema N.o. vojske.

Govori o posljednjim uspelim akcijama: Krupa,[11] Karanovac, sekcija kod B. Luke,[12] i o posljednjoj na Kotor Varoš, u kojoj smo, prema nepotvrđenim vijestima, i izgubili dosta drugova, te zamjenika komandanta odreda, političkog komesara, zamjenika komandanta bataljona i dva komandira.[13] Ako je to istina, veli dalje drug Danko, to će biti veliki udarac za nas, ali to nas ne smije pokolebati, jer to će dokazati samo činjenicu da su u istinu komunisti oni koji uvijek idu prvi. Zadaci i odgovornost biće veći, ali mi ćemo ispuniti ono što postavlja pred nas naša partija i narod.

Vojničko stanje I odreda iznio je politkomesar odreda drug Veljo. Odred ima 3 bataljona sa zadacima da blokiraju

[11] Krupa na Vrbasu kod Banje Luke bila je jako neprijateljsko uporište koje su likvidirale jedinice Trećeg krajiškog NOP odreda 10. februara 1942. Tom prilikom poginulo je 40 a zarobljeno 80 domobrana i ustaša. Vidi tom IV, knj. 3, dok. br. 93, str. 287, i dok. br. 154.

" Odnosi se na žandarmerijsku stanicu Karanovac koju je 5. februara 1942. likvidirala jedna grupa iz Drugog bataljona Trećeg krajiškog NOP odreda. Tom prilikom su ubijena 22 i zarobljen 31 neprijateljski vojnik. Vidi tom IV, knj. 3, dok. br. 93, str. 287.

" Ova vest je bila tačna. Drugi bataljon Četvrtog krajiškog NOP odreda, u sadejstvu sa delovima Prvog proleterskog (krajiškog) bataljona, koji je tada bio u formiranju, napao je 20. februara jako ustaško-domobransko uporište Kotor-Varoš, koje je do tada držano u blokadi. Zahvaljujući izdaji četničkih elemenata, neprijatelj je bio obavešten o napadu, pa je pojačao svoju odbranu. Posle uporne borbe na spoljnim prilazima, delovi Drugog bataljona prodrli su u grad, ali su se usled jake koncentrične vatre, i posle pretrpljenih gubitaka, morali povući na polazne položaje, držeći grad i dalje u blokadi, sve do polovine aprila, kada su ustaško-domobranske i nemačke jedinice iz Banje Luke, potpomognute četnicima iz pozadine, odbacile delove Četvrtog odreda i prodrle u grad. U toj borbi, prema izjavi preživelog učesnika pukovnika M. Trkulje, koji je tada bio politički komesar Celinačke **čete, poginulo je oko 20 partizana, medu kojima i narodni heroj Rade Ličina, politički komesar Četvrtog krajiškog NOP odreda, Ratko Bročeta, zamenik komandanta Odreda, oficir biv. vojske** i **član KPJ, Milan Bubić, komandir Maslovarske čete, Braco Radić, komandir Jošavačke čete (sin zloglasnog četničkog komandanta Rade Radića, koji je nekoliko dana posle toga izvršio mučki napad na Stab Četvrtog odreda i na bolnicu u Jošavci), Duško Koščica, komandir čete 1 drugi. Neprijatelj je takove imao velike gubitke.**

gradove na sektoru odreda u kojima se nalaze neprijateljske snage i da kontroliše pruge i puteve između tih naseljenih mjesta.

Postupak prema zarobljenicima je tolerantan, smjene su prebrođene, vojska živi logorskim životom, pitanje bratstva između Srba, Hrvata i Muslimana uređeno je. Komandni kadar su partijci.

Nedostaci jesu što se akcije ne vode na svim terenima i što nije prikupljeno sve oružje.

Drug komandant I odreda, Milorad,[14] dopunjava politkomesara i zamjerava mu što nije podvukao da u odredu nema reda i discipline, navodi nekoliko akcija koje govore tom tvrđenju u prilog i čudi se kako se može dogoditi da se starješine ne slažu između sebe.

1 bataljon, prema izvještaju njegovog politkomesara, ima 3 čete na sektoru Sanica — Sanski Most — St. Majdan — St. Rijeka — Budimlić Japra. Rezervne hrane ima dovoljno. Politički rad bio je priličan, tako da četničkih elemenata nema, talijanaši su suzbijeni. KP je popularna.

II bataljon na sektoru Krupa — Novi nešto je slabiji što se tiče pol. rada.

A u III bataljonu stanje se popravilo za 99%. Bataljon se nalazi na sektoru Petrovac — Bihać.

IV bataljon ima 5 četa na sektoru Drvar — Oštrelj — Grahovo. Kod Grahova treba da se organizuju čete.

Politkomesar 1 čete I bataljona iznosi da zalihe iznašaju 3 vagona žita.

Drug Vojo Stupar, politkomesar 1 čete II bataljona, veli da se je očajno stanje ove čete mnogo popravilo.

Politički komesar Prijedorsko-ljubijske čete veli da je pol. rad bio vrlo intenzivan, i da je stanje zadovoljavajuće.

Krupska četa ima zalihe za 400 ljudi za 6 mjeseci.

2 četa II bataljona formirana je 8-II.

1 četa IV bataljona nije ni bila rasturena poslije pada Drvara.

Ishrana 1 čete II bataljona nije obezbijeđena. Pol. rad na visini.

Broj oružja 8 čete III bataljona nije se povećao, jer nije postojala mogućnost sudjelovanja u akcijama.

Omladinska 7 četa III bataljona postala je i naoružala se razoružanjem maninovaca.[15] Pol. rad je lak i dobar.

[14] Milorad Mijatović

[15] Pristalice četnika Mana Rokvića, koji je prišao Italijanima u jesen 1941.

4 četa III bataljona bila je raspuštena dolaskom Talijana; nema polit, svijesti a ni dovoljno hrane za partizane.

[Brojno stanje] 5 čete III bataljona povećalo se od zadnje konferencije za 20%. Četa je ispočetka bila šovinistički nastrojena, osjećao se je razorni rad Mane R. i talijanaša. Danas je stanje unekoliko popravljeno. Pol. rad je težak zbog velikog [nasilja] koje su ustaše počinile na sektoru čete.

3 četa III bataljona malo se je popravila, ali komandir čete i danas još mnogo koči pol. rad.

Bataljon »Starca Vujadina« nije postojao.

Ove primjedbe iznijeli su drugovi politkomesari navedenih četa.

Uzima riječ drug dr. Stojanović i govori o Kličkoviću i njegovom četničkom radu na sektoru II bataljona, gdje se također nalazi Velikoradićki vod. Samovoljac Skendić prebacio se je prema Cazinu, a Kličković imao je nekoliko aduta za spovođenje svoje samovolje, dok drug Mladen Stojanović istovremeno nije imao podršku za njegovu likvidaciju. Likvidacija Skendića predočena je borcima iz V. Radića i suženo im je operaciono područje, tako da su oni putem jednog pisma tražili obnavljanje veza sa Štabom.

Zatim dobija riječ drug Kazaz,[16] politkomesar I bataljona, koji govoreći o stanju bataljona iznosi da se akcije sistematski pripremaju i izvode, hrabrost je na zavidnoj visini, dok se pol. rad nije odvijao kako treba zbog obilja akcija. Jedno od osnovnih pitanja bataljona jesu pozadinski odredi. Traži da se riješi pitanje komandnog kadra i da saglasnost između politkomesara i komandira bude što veća.

Drug Adem,[17] politkomesar IV bataljona IV odreda, iznosi stanje bataljona koji zahvata 3 sreza i stanje pozadine koje je prilično, kao i samo stanje bataljona. Stvorena je nova, Celinačka četa. Civilna vlast je odijeljena. Broj oružja povećao se je 2 puta.

Politkomesar 1 čete II bataljona, drug Morača,[18] iznosi da se na sektoru čete nalazi 25 organizovanih sela. Od organizovanja voj.-četn. odreda broj oružja povećao se je za 300%.

Drug Kapor,[19] politkomesar 3 čete I bataljona, govori o pol. stanju čete, koje nije onakvo kakvo bi trebalo da bude jer četa graniči sa četničkim teritorijem.

[16] Muhamed Kazaz
[17] Adem Ercegovac
[19] Pero Morača
" Momir Kapor

Drug Nemanja[20] iznosi akcije III odreda u vremenu od 2 posljednja mjeseca.

Drug Doktor[21] upozorava da je pol. stanje odreda ozbiljno, objašnjavajući to time što kada je on došao za komesara nisu postojali politički komesari četa i bataljona. Mladi kadrovi su bez iskustva. Od 29 članova komandnog kadra svega ima 7 partijaca.

Nakon toga izlaganja drug Stari ga pita koliko je puta obišao bataljone III odreda. Drug Vaso objašnjava da su on i drug Danko podijelili sektor između sebe.

Drug politkomesar I bataljona podnosi izvještaj po kome je bataljon sastavljen od 4 čete, a socijalno 100% od seljaka. Naoružanje nije bogzna kakvo. Disciplina dobra, linija borbe prilično ispravna. Povećanje oružja za 25%. Odnos prema četnicima je čisto komunistički. Disciplina je dobra ali ima samovoljnih. Politička svjest na visini, odnos prema Muslimanima i Hrvatima je korektan. Ima i vod za vezu (Jajce) i obavještajna služba. Rad politkomesara po četama je bez prigovora.

II bataljon. Prema izvještaju politkomesara ima 95% seljaka u svom sastavu. Broj pušaka se povećao za 30%. Druga četa je 100% četnička, ostale 30—50%. Komandant je n. o. borac. . . Politički komesar se tuži da je on postao neka vrsta intendanta bataljona a drugovi Vaso i Nemanja rade kao politički komesari bataljona.

Drug Stari upravlja na druga Dragu[22] pitanja da li on smatra da su se politkomesar odreda i njegov zamjenik pretvorili u politkomesare bataljona, i da li drug Drago radi po četama, ide li u čete. Drug Drago odgovara da pomenuti drugovi svršavaju sa komandantom bataljona poslove politkomesara bataljona, a on sam radi koliko može u četama, u čemu mu pomaže drug operativni oficir.

Na pitanje druga Osmana, drug Drago odgovara da je njegov ugled u jedinici slab, doktorov dobar, a Nemanjin odličan. Drug Stari nastavlja sa pitanjem da li drug Drago zna kako zovu doktora. Drago kaže da ne zna a drug Stari veli da će mu reći u četiri oka. Dalje upravlja na druga doktora pitanje zašto je u sastavu bataljona IX četa. Drug doktor odgovara

[20] Nemanja Vlatković, zamenik polit, komesara Trećeg krajiškog NOP odreda.

[11] Dr Vaso Butozan

[22] Drago Prole, politički komesar Drugog bataljona (»Iskra«) Trećeg krajiškog NOP odreda. Ubili ga četnici aprila 1942. godine.

da je drug Danko pozvao Šolaju[23] da se formira još jedan bataljon a ovaj mu je odgovorio da tu ima i vodova.

Drug Zirojević[24] dodaje da je napad na komoru spremljen već dva mjeseca, da je Hotić[25] trebao da napadne prvi a na Previli je bila četa koja je trebala da napadne, ali nije otvorila vatru, sve dok nije jedna četvrtina kolone prošla, a onda traje borba.[26] Na prtini je ležalo 40 konja i mnogo vojnika.. ,[27]

Politkom I čete I bataljona govoreći o svojoj četi, koja je upoznata sa ciljevima borbe i disciplinovana, u kojoj se zajednički čitaju Bilteni Glavnog štaba, »Borba« itd., veli da Drenović u nju neće prodrijeti.

Politkom I čete I bataljona kaže da je u tu četu prebačen prije 10 dana, da je politički slabo rađeno, disciplina je neznatna, ali za najkraće vrijeme biće to čelična partizanska četa.

U izvještaju o II četi I bataljona, njen politkom izvještava da je svijest na dostojnoj visini, četničkih akcija nema. postoji četna knjižica, odnos prema Muslimanima dobar a Kom. partija popularna.

VII četa I bataljona (Kupreška) bila je na Solajinom terenu pa je prebačena na svoj teren. Naoružana je talijanskim oružjem. Politička situacija je dobra a borci naklonjeni svemu dobrom, osim dvojice milicionera. Pozadinski rad je organizovan, živi se u kasarnama. Prema izvještaju borci su većinom seljaci i radnici, talijanaška politika nije uspjela.

Drug Zirojević podnoseći izvještaj o Livanjskom partizanskom odredu, koji je sastavljen od 16 Hrvata (3 pobjegla iz vojske, 7 pozvanih u vojsku), 5 Muslimana i 4 Srbina, kaže **da** se rad odvija prilično normalno, jedino ga četnici svojim upadima ometaju. Muslimansko stanovništvo i svi pošteni Hrvati oduševljeni su za saradnju.

Zamjenik komandanta IV bataljona III odreda iznoseći stanje u svom bataljonu ukazuje na položaj bataljona koji se nalazi uklopljen u četničke grupe tako da je postojala opa-

" Narodni heroj Simo Šolaja. Poginuo noću između 13. i 14. avgusta 1942, prilikom napada na Kupres.

[24] Narodni heroj Vojin Zirojević. Ubili ga četnici juna 1942. godine.

[25] Mesud Hotić

" Ova borba je vođena 15. februara 1942. na putu između Jajca i Mrkonjić-Grada. Tom prilikom je razbijena i dobrim delom uništena Druga bojna Devete domobranske pukovnije. Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 3, dok. br. 93, str. 287.

" Na ovom mestu dokumenat je nečitak.

snost da postane četnički. Osjeća se nedostatak municije uslijed toga što bataljon drži položaj nad Ključem i prema Sanici, tako da su puškaranja na dnevnom redu. Talijanaška politika uspjela je da zauzme maha, danas je prilično suzbijena. Četnički su se elementi pritajili, i trebaće mnogo truda da se bataljon izvuče.

Politkomesar Bravske čete ne zna kome bataljonu i odredu četa pripada i traži da se to pitanje riješi.

Politkom sa Kupresa izvještava da se na njegovom sektoru pojavio pjegavi tifus.

Umjesto politkoma Proleterske udarne čete govori drug Soša,[28] koji objašnjava kako su formirali tu četu, veli da su u njoj komunisti radnici i seljaci iskovani kroz posljednje borbe. Zamjerava odnosu starješina i veli da je to trulo anarhističko drugarstvo bez discipline.

Drug Osman komentariše svrhu ove konferencije i veli da je ona politička ali ujedno i konferencija na kojoj komunisti polažu račune o vojničkom i političkom radu, pošto oni treba da drže u svojim rukama ustanak i vojnički i politički. Kom. partija kroz razne periode i oblike borbe kovala se je u krvi svojih boraca i za cijelo vrijeme svoje djelatnosti polagala je težak ispit a danas najteži...

Mnogi od nas nisu se popeli na stepen pravog člana Partije koja vodi ovu bitku, jer sav nemar, greške, uzmaci proističu iz slabe partijnosti.

Uzima riječ drug Obrad koji konstatuje žalosnu činjenicu da nakon toliko mjeseci borbe ima vojnih jedinica koje se udaljuju od nas, umjesto da se približavaju. Sramota je to za sve nas i svi snosimo krivicu jer nismo odgovorili na povjerenje koje nam je Partija dala. Treba da smo svjesni da je ova borba najteža od svih dosadašnjih, to je klasna borba u kojoj treba biti majstor i pripremati mase. Mi u tome nismo uspjeli ni za vrijeme od više mjeseci, a da dođe samo jedan četnik pa da uspije za jedan do dva dana.

Kako se je mogao desiti slučaj sa drugom Jozom, tu se na praksi dokazao nerad. Tamo gdje je politička svijest mala nema borbe, nema akcija, treba pojačati politički rad, treba raskrinkavati one koji nas napadaju, borba se mijenja i treba zato pratiti sve promjene te borbe da bi se moglo povesti pravim putem jedinicu i drugove.

Drug Kazaz uzima završnu riječ i konstatuje da kod mnogih drugova ne postoji samokritika, da su mnogi na ovoj konferenciji pokušali da nađu bilo kakav razlog da sebe po-

[28] **Narodni heroj Josip Mažar Šoša. Poginuo 20. oktobra 1944, prilikom oslobođenja Travnika.**

kriju. A ispravljati svoje greške možemo samo ako ih uočavamo. Ne smije se u borbi izgubiti iz vida klasna perspektiva i interesi, ne treba se zavaravati time da nam istorija ide u prilog, jer buržoazija je prepredena i ona može da odgodi našu pobjedu. Ne pojavljuju se slučajno četnici, samovoljnici i druge štetočine, to je organizovani pokret protiv naših interesa. Završava apelom da Dovučemo iskustva sa ove konferencije i dosadašnjeg rada i da popravimo sve ono što je u vezi sa ustankom i našom pobjedom.

MK B. Luka: »Postoji razlika između partijskih članova u oslobođenom kraju i članova u neoslobođenom kraju. Dok broj članova u B. Luci opada zbog ustaškog terora, dotle broj članova na oslobođenoj teritoriji povećava se. U B. Luci imamo 11 članova, 6 muških i 5 ženskih, 4 kandidata. Samo 2 člana su stari članovi. Rad MK je uglavnom na rasturanju letaka, Narodno-oslobodilačkom frontu, gdje se sakuplja 25—30 hiljada dinara mjesečno, pomoći partizanskim porodicama koje su u zatvoru i slanju hrane u zatvor. Rad među omladinom i ženama prilično je slab. Sa vojskom radimo samo pojedinačno, teškoće su ogromne. Umnožavali smo 2 letka CKJ i CKH. »Borbu« smo podijelili među naše simpatizere. Nedostaci: stalno se mijenja mjesni komitet i često puta stojimo pozadi događaja. Objektivne mogućnosti za širok rad postoje. Djelujemo na SKOJ-u, ne vodimo dalje ekonomske akcije. Teško je popularizirati Partiju zbog velike ilegalnosti. Dobili smo jedan letak za vojsku koji smo rasparčali među vojnicima. Letak je naišao na odličan odjek, u 3 kvarta organizovani su vodovi i čete sa 83 čovjeka. Po omladinskoj liniji ništa se nije radilo. Obrazovali smo OK SKOJ-a u koji su ušla samo 2 člana.

Na sektoru Glamoča ima 23 aktiva sa oko 300 aktivista. Zakazali smo konferenciju OK za 1 mart.

U gradovima Glamoču, Jajcu, Mrkonjiću i Donjem Vakufu i Kupresu nema rada po omladinskoj liniji uopće. U Livnu postoji OK SKOJ-a, premda mi ništa o njemu ne znamo, o njegovom radu«.

Stari: »Ova konferencija je važna baš radi svoje forme i širine. Znači obuhvatila je najšire što može da se obuhvati od najboljih kadrova Krajine. Na ovim ljudima leži cijeli teret Komunističke partije, a ove zadaće su nove i teške. Zadaće: danas se mi borimo protiv okupatora i njegovih slugu. Ne borimo se za sovjetsku vlast.

Ovo je konferencija po svojoj širini od velike važnosti, naročito sad kad se postavljaju pred nas vrlo krupni zadaci. Nije vrijeme da se borimo sada za vlast kako su to neki rekli.

Mi se nalazimo još uvijek u periodu Nar. osi. borbe, pa svaka **zastranjivanja** u tom pogledu mogu biti vrlo štetna. — U početku ustanka bio je formiran Stab za Bos. Krajinu, ali bio je ukinut jer je nametala to tadašnja situacija. Ustanak se proširio, zato je Glavni štab poslao svoje delegate u pojedine pokrajine. Danas, kada je politička situacija izmijenjena, formiran je ponovo Glavni štab za Bos. Krajinu. On **se** mora što više popularisati i njegove odluke poštovati. U Glavni štab ulaze ovi drugovi: Komandant drug dr. Stojanović, zamjenik drug Slavko Rodić, politkom drug Obrad, zamjenik drug Osman. Pri svakom štabu mora da postoji vojni sud sa 3 lica koji će suditi špijunima i izdajicama. — Vrhovni štab i CK donijeli su odluku da se formiraju Nar. osi. dobrovoljački odredi od onih ljudi koji hoće da **se** bore a neće da sarađuju ni sa partizanima ni sa četnicima. Ne slažem se s mišljenjem da ko nije partizan da mora biti bandit. Postoje borci koji nisu spremni da se bore kao partizani a koji se ipak bore za oslobođenje i pravo naroda. Gdje se pojave takve mase, mi ćemo ih upućivati u tom pravcu, jer mi to pitanje nećemo izbjegavati. CK i Vrhovni štab za Jugoslaviju ustanovljavaju naziv heroja za žive i mrtve koji se pokazuju i ističu svojim junaštvom u borbi. Zato drugovi iz Pokrajinskog komiteta treba da pišu i govore o takvim ljudima, da se o njima dozna.

Mora se pristupiti energičnom čišćenju vojske. Danas mi pravimo razliku između poštenih, dobrih i borbenih četnika i bandita. Sa ovim posljednjim ne može biti nikakvog sporazuma.

Pitanje Livanjskog sektora: bez obzira na zahtjeve i mišljenja njegovog OK, mi ćemo zbog vojne gravitacije zadržati ga i vojno i politički u sastavu Bos. Krajine. Drugovi su naglašavali poteškoće koje se ne mogu izvršiti. Mnogo veće poteškoće savlađivali su ruski boljševici za vrijeme revolucije. Mi se nalazimo u predvečerju revolucije, neprijatelj ne spava, znači, nema izvrdavanja i pravdanja (snijeg itd.), boriti se mora, ako je potrebno i živote i glave dati (slučaj Kotor Varoši). Tako treba shvatiti naše zadatke. Kukavice ne trebamo u našim redovima. Zar da kukavice budu avangarda proletarijata? Uslijed toga nerada, iako su poteškoće bile velike, moglo se stvoriti više. Stab Trećeg odreda pošao je stranputicom i tražio lažne dokaze da se tuče neprijatelj. Događa se naposljetku to da ti isti argumenti biju nas same. (Slučaj druga iz Štaba Trećeg odreda koji je rekao da je Drenović primao pare od Talijana a za to nema dokaza. Drenović je na to odgovorio: »Onaj ko meni donese mjenicu da sam primio 100.000 din. od Talijana neka mi odmah odsiječe glavu, a ako mi se ne donese

dokumenat, ja tražim glavu onoga koji se služio takvim lažima«.[29]). Sprovođenje Talijana od strane Drenovićevih četnika cestom Mrkonjić — Ključ, druže Vaso, nije nikakvo naše oružje u borbi protiv Drenovića jer on kaže: »Komunisti lažu kao što su lagali i za one mjenice« ...

Kažu: OK nije bio tu i tu. Zašto? Kao da se naša Partija sastoji samo od OK. Partija mora da postoji u vojsci i u selu, ona daje direktive. Ako je selo bez Partije, ko će da vodi masu? Raditi se mora svugdje i to svi zajedno. U mnogim slučajevima partijsko komandno osoblje napravi se »gazdama« i neće da mu se iko miješa u njegov rad. Mi ćemo to iskorijeniti«.

Na izjavu druga Branka Babića da pojedini drugovi izbjegavaju partijsko savjetovanje i kontrolu, drug Stari kaže: »Ne treba se plašiti kontrole Partije, jer ona bez razloga neće ničiji ugled srozati, i obrnuto, koga ona hoće da populariše, on će i da bude popularan. Do sada je Partija malo kažnjavala svoje članove, to će u buduće činiti. Nedostaci u vojsci i pozadini jesu rezultat nerada, neodlučnosti, aljkavosti, straha za bijedan život...

Ima još mnogo drugova koji lutaju bez funkcija, treba im podijeliti dužnosti.

Član Partije u četi je partizan, i kao partizan snosi kaznu i vojne komande i Partije. Kazna Partije je strožija. Partijske jedinice moraju se sastajati prije i poslije svake akcije, jer one mora da vode računa o svemu.

Ljudi koji dolaze iz grada primaju se samo sa propusnicom«.

IV. Stanje SKOJ-a

Bosnić,[30] pretstavnik Oblasnog komiteta SKOJ-a:

»Ne mogu vam podnijeti cjeloviti izvještaj o radu na čitavom području našeg oblasnog komiteta, iz razloga što drugi član komiteta nije došao a ja nisam obišao čitavu našu teritoriju.

Omladina Drvara i Petrovca iz redova je osiromašenog seljaštva, sa većim brojem radničke omladine u okolini Drvara. Na ovom sektoru se radilo sa omladinom i prije ustanka.

" Uroš Drenović je u početku ustanka sarađivao sa partizanima. Bio je komandant Trećeg bataljona (»Petar Kočić«) Trećeg krajiškog NOP odreda, ali je početkom 1942. izdao NO borbu i prešao na stranu okupatora. Poginuo u borbi protiv jedinica NOVJ 1944. O njegovom izdajničkom radu ima dosta dokumenata. Vidi tom IV, knj. 3, dok. br. 76, 84, 88 i 93, str. 288 i knj. 5, dok. br. 55 i 76.

so Narodni heroj Rajko Bosnić. Ubili ga četnici u Gornjoj Jošavci kod Banje Luke, aprila 1942, zajedno sa dr Stojanovićem

Ustanak je za neko vrijeme ugušio rad [Partije] pa prema tome i SKOJ-a. Ponovnim oživljavanjem partijske organizacije SKOJ je stao na čvrste noge. U okolini samog Drvara omladina je vrlo [aktivna] i rad SKOJ-a zamašan i plodan. U Petrovačkom srezu omladinski rad je također uzeo velikog maha, ali omladina nije još najbolje politički [izgrađena]. Januara ove godine održana je konferencija pretstavnika SKOJ-a sa područja čitave Drvarske doline, koja je bila na dostojnoj političkoj [visini], što se vidilo iz izvještaja, referata i diskusija. Na ovoj konferenciji učestvovalo 50 pretstavnika seoskih aktiva i ostalih omladinskih organizacija iz sela i iz vojske. Bila su prisutna i dva člana Okružnog komiteta Partije, 2 člana Sreskog KP i dva člana Oblasnog komiteta SKOJ-a.

Na čitavom području III odreda do februara ove godine nije se nikakva pažnja posvećivala omladini i niko nije bio angažovan na omladinskom radu; tek početkom februara formirali smo, u zajednici sa OK naše Partije, OK SKOJ-a, koji je još uvijek nepotpun jer mu fali jedan član.

Na sektoru Glamoča postoje 23 omladinska seoska aktiva sa oko 300 aktivista. Na tom čitavom području ima 20 skojevaca i to u selima koja su u neposrednoj blizini Drvara. U Glamoču, Jajcu, Mrkonjiću, Donjem Vakufu i Kupresu nema nikakvog omladinskog rada. U Livnu postoji OK SKOJ-a, ah ništa ne znamo o njegovom radu.

Na Jajačkom sektoru postoje sada 4 seoska aktiva i jedan četni. Ima 5 skojevaca.

Zakazali smo konferenciju pretstavnika omladine sa čitavog područja ovog OK za 1 mart ove godine. Ona će pokrenuti omladinski rad u tom kraju. Osim toga, na ovom terenu stalno će se nalaziti jedan član OK SKOJ-a«.

Prilog: pismeni izvještaj.

Drugarica Rada,[31] ispred OK SKOJ-a za Krupu, Bihać, Sanski Most i Novi, podnosi izvještaj o omladinskom radu. (Prilaže se pismeni izvještaj).

Drug Lang[32] nadopunjuje izvještaj i kaže da se još SKOJ nije omasovio i prodro u najšire redove omladine.

Drug Braco[33] podnosi izvještaj ispred OK SKOJ-a za okrug kozarski. (Prilaže se pismeni izvještaj).

" Narodni heroj Rada Vranješević. Poginula prilikom desanta na Drvar, 25. maja 1944, kao član Oblasnog komiteta KPJ za Bosansku krajinu.

" Narodni heroj Drago Lang. Ubili ga četnici kod S. Bunarevi, na Manjači, početkom maja 1942, zajedno sa Kasimom Hadžićem.

" Narodni heroj Vladimir Nemet-Braco Kozarčanin. Poginuo na putu između Ključa i Petrovca, 2. avgusta, 1944, prilikom vazdušnog napada.

Drug Ahmet:[34] »Nije bilo organizovanog rada s ove strane Vrbasa sve do dolaska druga pretstavnika PK SKOJ-a«.

Drug Morača: »Bili su uslovi povoljni za rad među omladinom, ali niko o tom pitanju nije vodio računa«.

Drug Milan[35], pretstavnik PK SKOJ-a:

»Politički komesari moraju mnogo više da rade među omladinom u vojsci. SKOJ nije Partija, pa zato u njega treba uvući sve snage koje hoće da se bore za svoj bolji položaj«.

Drug Bosnić: »Naročito tamo gdje je četnička haranga našeg političkog rada, kao na području III odreda, i gdje nema dovoljno omladinskih kadrova iz toga kraja, SKOJ uglavnom može da djeluje iz vojske. Politički komesari morali bi ovo najozbiljnije shvatiti«.

BR. 36

IZVEŠTAJ SEKRETARA PARTIJSKOG BIROA PETOG BATALJONA PRVE PROLETERSKE BRIGADE OD 1. MARTA 1942. O RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE[1]

IZVJEŠTAJ PARTIJSKE ORGANIZACIJE V BATALJONA

1. Stanje u bataljonu (moral, kolektiv i disciplina). U bataljonu se sve to popravlja, naročito kod I čete, kod koje je dosta bilo popustilo posle borbe na Pjenovcu.[2]

2. Političko stanje u bataljonu (konferencije). Konferencije se održavaju po četama od kako smo na odmoru.

[31] Ahmet Sehović

[35] Narodni heroj Milan Ličina. Četnici ga ranjenog zaklali u Gornjoj Jošavci kod Banje Luke, aprila 1942.

[1] Original, pisan mastilom, ćirilicom, nalazi se u Arhivu CK SKJ pod reg. br. 917/VI, 2—13 (42).

[2] Ovaj bataljon se nalazio 21. januara 1942. na železničkoj stanici Pjenovac, gde se pripremao da krene vozom za Olovo. Iznenada ga je napao jedan nemački skijaški odred, predvođen četnicima, pa je pretrpeo teške gubitke. Sa bataljonom se nalazio i komandant Romanijskog NOP odreda Slaviša Vajner Ciča, koji je tom prilikom poginuo zajedno sa komandantom Sumadijskog bataljona Milanom Ilićem Cičom, političkim komesarom Draganom Pavlovićem Šiljom i 59 proletera. To je bio jedan od najtežih gubitaka partizana za -vreme druge neprijateljske ofanzive. Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 3, dok. br. 37 i 50.

3 Kulturno-prosvetni rad (zidne novine, pesme, recitacije). **Jedan** broj zidnih bataljonskih **novina** izašao je **i drugi** se **broj** uređuje. Pesme i recitacije se uče po četama. Organizovaćemo predavanja u bataljonu po temama koje su preporučene.

4 Rad na terenu (zborovi, sela, konferencije). Imali smo zborove i sela u selima Kruščica, Gačice, Dubovi. Laz, Kopilovi, potpeć, Ječmište, Velenići, Papratno, Brusna, Prnjići. Skoro svuda je istupao i omladinski govornik. Sada naš bataljon priprema priredbu za proslavu 24 godišnjice Crvene armije.

5. Stanje partije (koliko ima partijaca, koliko kandidata, kako se sastaju ćelije, šta se raspravlja, kritika i kazne). Iz biografije vidi se koliko ima partijaca. Ćelije se u redovnom stanju (bez pokreta) sastaju redovno 2 puta nedeljno. Sva se pitanja raspravljaju koja nas interesuju. Na svakom praktičnom sastanku postavlja se pored ostalih tačaka i kritika i samokritika. Od strane biroa kažnjena su 2 druga ukorom (zna za to drug Marko).

Rad Skoja: U četama imaju skojevski aktivi koji deluju među omladinom u četi i van nje. *Da li treba stvoriti biro Skoja?* Sekretari aktiva su članovi Partije, pa i preko njih može se rad kontrolisati i sprovoditi. Jedan član Partije u polasku u akciju na Čelebić vratio je se sam bez ičijeg pitanja. Ziko Marković je izbačen iz naših redova.

Foča
1-IIÌ-1942

Sekretar biroa
Radoje Ljubičić
pekarski radnik

BR. 37

IZVEŠTAJ MESNOG KOMITETA KPJ ZA HERCEG-NOVI OD 4. MARTA 1942. OKRUŽNOM KOMITETU ZA NIKŠlC O VOJNO-POLJTIČKOJ SITUACIJI I RADU NA TERENU[1]

MJESNI KOMITET, HERCEGNOVI
4. III. 1942. g.

OKRUŽNOM KOMITETU

Dragi drugovi,

Primili smo prekjuče uveče direktive i materijal za ovo područje. Opet se desilo da stigne sa zakašnjenjem, te nam onemogućuje da stvari solidno pripremimo i odgovorimo na vrijeme (odnosi se na upućivanje 50 partizana). I ovog puta oni će stići dan-dva docnije nego je predviđeno. Vjerujemo da •u u velikoj mjeri i okolnosti kod vas nametnule takvu brzinu.[2]

Upućuje se 30 partizana sa svom spremom i naoružanjem, koliko smo god u ovim prilikama mogli da dodijelimo van našeg područja. Nismo odgovorili ni brojem partizana ni brojem rukovodilaca koje ste tražili. Po našoj ocjeni dali smo maksimum sa ovoga sektora u ovim okolnostima. Naime, dužina naših položaja (fronta) iznosi 2—3 dana hoda. Veći dio toga fronta stalno je u pripravnosti, na oprezi i neprekidno se redaju čarke i akcije. Negdje smo mi u napadu a negdje i neprijatelj. Takođe rukovodeći kadar je neophodan da bude stalno na licu (napominjemo da i inače u njemu oskudijevamo). Sto je specifično za ovaj sektor, prosto je neophodno da držimo čvrste frontove, jer bi neznatno povlačenje izazvalo gubljenje većeg dijela područja i uništenje velikog broja naselja. Možete vidjeti po sekciji kako izgledaju naši položaji (linija je ova): od Zubci — Sitnica — Bjelotina — Sutorina — Mojdež — Mokrine — Zlijebi — Bakoči — Repaji — Kruševica — (to je Kruševica na moru kod Bijele, svega 300 m. od mora) — *Morinj* — Ubli — Zvečeva — Duboki Do — Mačija Stopa — Bojanić — Lupoglav. Prije tri dana bilo je sudbonosno za pet ***tela*** da ih okupator pretvori u prah i pepeo. Naši rukovodioci,

[1] **Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu CK SKJ pod reg. br. 14688/V, 5—38 (42).**

*** Radilo se o udarnom bataljonu koji je Nikšićki NOPO, po naređenju Glavnog štaba za Crnu Goru i Boku, formirao i uputio za borbu protiv četnika u Kolašinu. Vidi tom III, knj. 2, dok. br. 112.**

komandiri i politički komesari sa pol. bataljona, uvidjeli su tu opasnost, pa su sa smjelim nastupanjem i na kraju junačkim **jurišem** potukli okupatora do nogu i bacili ga na more. Mislimo da ste dobili nepotpun izvještaj od Komande I sektora, ali će se on sad upotpuniti izvještajem Štaba (mi se ovdje obaziremo više i na vojni sektor da bi se izvještaji upotpunili). Ova sadanja naša pobjeda silno je odjeknula u cijeloj Boki i smatra se dobrom lekcijom okupatoru i dostojnom osvetom Orahovca. Ovaj uspjeh nametnuo je još veću budnost cijeloj vojsci, pošto je okupator na izvjesnim mjestima toliko ugrožen da mu je neizdržljivo, a saobraćaj mu se ometa i samom obalom. Takođe se je pojačao sa 1500 alpinaca prije 10 dana. To su razlozi koji su nas rukovodili da se saglasimo o broju upućenih partizana i partijaca (četiri). Kako predviđate druga Gliga[3] za komandira Udarnog bataljona, to smo mišljenja da mu je neophodan jak politički komesar. Ovdje je imao jakog političkog a imao je i podršku ostalih drugova. Naročito to je važno što dolazi u sasvim novu sredinu.

Soldatović Stojadin (oficir—partijac) neophodan je ovdje za komandu bataljona. Otkako je Mirko[4] ranjen imali smo samo zamjenika kom. bataljona Gliga, koji nije mogao da rukovodi cijelim područjem, a sada nema ko drugi do Stojadin da uđe u štab bataljona. Branko Košić (tehničar) sada nam je jedini vojni rukovodilac na II sektoru (i on nema stručne naobrazbe).

Rad u partiji po sektorima dosta je živ. Sve je veće interesovanje i naroda i vojske za naobrazbu, te se nameće i naporniji rad. Svuda se osjeća priliv (kod omladine, žena itd.) te se mora sve to i organizaciono učvrstiti. Stalno drugovi iz vojske i pozadine obilaze teren i održavaju sastanke partijske, konferencije i priredbe. Vrlo često su sastanci partijaca zajednički da bi se bolje koordinirao rad vojske i n. o. odbora. Još nijesmo uspjeli da centralizujemo n. o. odbore zbog terenskih poteškoća i velikog snijega, ali se ipak rješavaju problemi cijelog područja. Koordinira se rad preko povremenih sastanaka i savjetovanja. Baš smo prije četiri dana imali savjetovanje naročito po pitanju izravnanja ishrane vojske na cijelom području. Uspjeli smo da »gornji i donji«[5] izvrše razmjenu namirnica, a s druge strane da se dodijeli hrana izvjesnim sektorima bez nadoknađivanja. Tako je riješen problem ishrane za neko vrijeme.

[3] **Gligo Mandić**
[4] **Mirko Matković**
[5] **Odnosi se na naselja pored mora i na brdima.**

Partijski materijal obrađuje se redovno po svim jedinicama. Literatura koju ste nam uputili, zatim 4 glave Istorije [SKP(b)], sa prikupljenom literaturom na našem području, omogućiće nam temeljitiji političko-vaspitni rad. Priredbe i mitinzi, omladinski skupovi stalno se održavaju. Proslava dana Crvene armije izvela se na cijelom području sa uvodnim predavanjem, recitacijama, pjesmama, poz. komadom »Djedo« i sa zabavom poslije programa. To je imalo svuda koristi i uspjeha za produbljivanje borbe i jedinstva.

Prosvjetni i kulturni rad sastoji se u uređivanju zidnih novina (gdje su vodovi razbacani — I sektor — izdaju se džepne novine »Partizan«), recitivnih horova i muzičkih grupa. Sve se pokazalo korisno a staraćemo se da se to razvije u većoj mjeri i organizovanije.

Veza sa područjima koje okupator kontroliše i dalje prilično funkcioniše mada se svela skoro na jedan kanal koji je opterećen i preko koga izvlačimo svakovrsni materijal koliko se god može. Za koji dan uputićemo hartije od M.K. Skoja i nas.

Organizujemo desetinu specijalista — telefonista. Pripremamo uspostavljanje telefonske veze sa Zupcima. Takođe već imamo na izvjesnim položajima vojne telefone koji su u upotrebi. Raspolažemo sa još jednom radio-stanicom koju spremamo za instaliranje, pa ćemo je probati ako nemate ništa protiv (tj. ako uspijemo da je dovedemo u red). Početak bi bio koncert i čitanje naših publikacija. — Stigao nam je Simić i već smo ga zaposlili na ovome sektoru. On je sasvim zadovoljan i disciplinovan.

Rastureni su leci kod okupatora. Ovi leci sadrže razlog skorašnjeg strijeljanja italijanskih zarobljenika i pisma upućena komandama od preostalih zarobljenika. Izgleda da su imali dobrog odjeka, jer se sutradan čula velika galama u garnizonima.

Obavještajna služba prilično funkcioniše, te nam omogućuje da pravilnije podešavamo taktiku. Često se dešavaju protesti ital. vojske pa i negodovanje oficira. Stalno govore da im je stanje neizdržljivo a viši oficiri često u očajanju govore građanima: »Za petnaest dana moramo se predati mi buntovnicima ili oni nama«, i nagovještavaju akcije. Poslije poraza kod Sv. Jeremije kažu da će avionima sve uništiti itd.

Sto se tiče Orahovca mi smatramo da je tu napravljena izrazita izdaja od elemenata u Cucko-ćeklićkom bataljonu i da bi korisno bilo povesti energičnu istragu od strane O.K. Cetinje, pa i P.K. i Glavnog štaba. (Možda je sada teško zbog zauzetosti). Sigurno je da su pozicije bile odlične za zaštitu Ora-

hovca i tačno su predviđeni svi eventualni pokreti okupatora. Međutim Cuce su se povukle sa položaja prije nego što je okupator uopšte pokušao sa pokretom (i to dva-tri dana ranije) **razumljivo,** bez ijedne opaljene puške. Vrlo je vjerovatno da je okupator to znao (preko špijuna) i tek tada se riješio na pokret. Okupator je sve opljačkao, popalio i internirao, izuzev nekoliko mladića koji su umakli. To je bilo najbogatije selo u Boki (samih volova 150 komada), a i odlična pozicija da se ugrozi opstanak okupatoru u Risnu — Perastu pa sve do Dobrote, čime bi se znatno poboljšale pozicije našeg područja. Ipak, sada kod nas je moral vojske i partizana na visini, naročito poslije ovog zadnjeg uspjeha.

Došli smo u dodir — vezu sa dr. Miljanićem, koji je voljan da se izvuče od okupatora samo ako bude mogućnosti. Vjerovatno, ako uspije, da će se izvući sa njim i bolničkog materijala.

Imali smo prije nekoliko dana tešku žrtvu zločinačke igre nemarnosti, baratanja oružjem. Desilo se na Ublima prije partijskog savjetovanja. Partijci Mirko Zmukić i Jovan Samardžić nagađali su se oko razmjene pištolja. U tome je Mirko okinuo pištolj i Jovan je na mjestu ostao mrtav, pogođen iznad samog oka. Jovu smo sahranili na Ublima uz veliko učešće mještana i vojske. To se desilo 27. II. t.g. Gubitak je težak i žalostan po svojoj vrsti. Djelovao je teško na sve a naročito partijce. To nije prvi slučaj kod nas, ali je prvi po žrtvi koju je donijela nesvijest i nedisciplina u našim redovima. Na savjetovanju smo donijeli odluku da po svaku cijenu stanemo tome na kraj. Prema partijcu Mirku preduzeli smo to: njegovo isključenje iz partije i partizanske vojske sa javnim razoružanjem pred njegovom četom. Da se u vojsci preduzmu oštre mjere propagandom (zidnim novinama, džepnim i sastancima) i kaznama. Sto se tiče partijaca, M.K. će izdati saopštenje i odluku da se svaki partijac strijelja ako mu se desi takva »omaška«, pa makar i ne bila takva posljedica. Razumljivo, to otpada ako bude baratao oružjem van zone gdje ga okružavaju drugovi. Stvarno to namjeravamo sprovesti u život. Također će i Stab izdati saopštenje za vojsku da se pojača budnost itd.

Na kraju napominjemo i ovo u vezi primjedbe iz prošlog izvještaja: list »Omladinski pokret« — u podnaslovu stoji": Crnogorske narodne omladine. Smatramo da bi pravilno bilo staviti: List Narodne omladine Crne Gore, Boke i Sandžaka. Također se i vama potkralo u posljednjim direktivama O.K.: »da se okuplja crnogorska narodna omladina i neka ona bude glavni nosilac seoskih i radnih četa« (direktive O.K. od 27 febr.

t.g.). I ovde nije obuhvaćeno cijelo područje. Ovo ne cjepidlačimo, pa ako smatrate pretjerivanjem, primamo kritiku.[8]

4 marta 1942 god.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Drugarski pozdrav
M. K. i instruktor

BR. 38

IZVEŠTAJ ČLANA POKRAJINSKOG KOMITETA KPJ ZA BOSNU I HERCEGOVINU OD 5. MARTA 1942. O PARTIJSKOJ ORGANIZACIJI U BOSANSKOJ KRAJINI«

DRUGARSKOM PK-u B. i H.

Dragi drugovi,

Po našem dogovoru, šaljem vam opširan izvještaj o stanju partije i o akcijama u Bos. Krajini.

Prije nego što pređem na sam izvještaj napominjem da na zakazano savjetovanje od 21. II. 1942. g. nismo mogli stići.[3] Krivica je odgovornih drugova iz Sarajeva koji su nas puna tri dana držali u Sarajevu, iako im je ranije bilo javljeno da pripreme isprave, a također drugova iz Banje Luke koji nas nisu mogli iz grada prebaciti čitavih dva dana. Ipak smo uspjeli da stignemo delegate, te smo iznijeli pred njih političku situaciju i rezultate prošloga savjetovanja PK. Šteta što nismo stigli na savjetovanje očita je. Prvo: samom savjetovanju nismo mogli dati pomoć u pitanjima koja su se postavila pred delegate; drugo: mi sami nismo mogli ući u situaciju Krajine, jer su se delegati morali hitno vraćati na teren.

[6] Ova primedba je usvojena. Vidi pismo Okružnog komiteta KPJ za Nikšić od 27. februara 1942. u Arhivu CK SKJ pod reg. br. 14685/III, 6—12 (42).

[1] Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu CK SKJ pod reg. br. 770 VII, 1—24 (42).

[2] Odnosi se na oblasno partijsko savetovanje Bosanske krajine, koje je održano u Skender-Vakufu 21—23. februara 1942. (vidi dok. br. 35).

1) Još jedna stvar: ovaj izvještaj će okasniti, jer sam stala na stanovište da on mora biti detaljan i tačan, a da bi takav bio potrebno je bilo nekoliko dana da se upoznam sa stanjem ovdje.

2) Odgovorni drugovi po vojnoj liniji tražili su vremena da sastave iscrpan vojni izvještaj, kakav sam zahtjevala od njih.

3) Prošlo je vremena dok smo došli u vezu sa drugovima jer od Foče dovdje trebali smo 12 dana.

ORGANIZACIONO PITANJE

U Bos. Krajini postoje 4 OK:

1) OK za Drvar,
2) OK za Bihać,
3) OK za Prijedor,
4) OK za Jajce.

OK Drvar ima:

12 ćelija u vojsci,
14 ćelija u pozadini,
160 članova partije.

Ovaj OK obuhvata srezove: Drvar, Bosan. Petrovac, Bos. Grahovo i Ključ. U Drvaru i Bosan. Petrovcu partija stoji dobro, u Bos. Grahovu i Ključu sasvim slabo (tek se prodire). Sekretar Kolak,[3] ad. pripr. Po izvještaju drugova radi dobro.

OK Bihać ima:

2 Sreska komiteta (Bos. Krupa, Bos. Novi),
6 ćelija u vojsci,
10 ćelija u pozadini,
79 članova partije.

Ovaj OK obuhvata srezove: Bihać, Bos. Krupa, Cazin, dio Bos. Novoga. U Bos. Krupi i Bos. Novome partija stoji dobro, u Bihaću slabo, a u Cazinu partija još nije prodrla. U Bos. Krupi ima MK. Sekretar OK Sefket.[4] Prema izvještaju drugova radi dobro.

OK Prijedor ima:

1 sreski komitet (Prijedor),
12 ćelija u vojsci,
12 ćelija u pozadini,
193 člana partije.

Ovaj OK obuhvata srezove: Prijedor, dio Bos. Novog, Bos. Dubica, Bos. Gradiška. U Prijedoru i Bos. Dubici partija stoji

[3] **Rudi Kolak**
[4] **Šefket Maglajlić**

dobro, u Novome i Gradiški slabije. Sekretar Slovenac Branko,[5] trg. pomoćnik. Prema izvještaju drugova radi dosta dobro. Obzirom na povoljne uslove za proširenje partije, rad ovoga OK nije zadovoljio. Sektašilo se u primanju novih članova.

OK Jajce ima:

4 sreska komiteta (Jajce, Kupres, Livno i Glamoč),
20 ćelija u vojsci,
15 ćelija u pozadini,
208 članova partije.

Ovaj OK obuhvatao je dosada srezove: Jajce, Mrkonjić Grad, Glamoč, Kotor Varoš, Teslić, Prnjavor i Derventu. Na tako velikome teritoriju drugovi iz OK se nisu mogli snaći. Zato je na savjetovanju odlučeno da se obrazuje novi OK koji će obuhvatiti: Kotor Varoš, Teslić, Prnjavor i Derventu. Sekretar OK Jajce je Kasim,[6] radi prilično, ali se nije potpuno snašao. Iako je broj članova partije priličan, uticaj partije je slab. Sekretar novoosnovanog OK je Bosnić,[7] intelektualac, koji je radio u obi. SKOJ-a mjesto Cvitkovića.

VOJNO PITANJE

O vojnoj situaciji prilažem izvještaj drugova odgovornih po vojnoj liniji, sa kojim su se saglasili drugovi iz partiskog rukovodstva.[8]

SKOJ — OMLADINA

U Bos. Krajini postoje 4 OK SKOJ-a, čija se teritorija poklapa sa teritorijom OK partije.

OK *SKOJ-a Drvar*

Aktiva	23,	članova	108.
Vasp. grupa	45,	članova	285.
Horova	1,		
Omi. konferencija	77,	učesnika	2.130.
Omi. zborova	3,	učesnika	500.
Analf. tečajeva	30,	učesnika	396.

OK SKOJ-a Bihać

Aktiva	25,	članova	186.
Vasp. grupa	45,	članova	614.
Horova	9,	članova	285.

[3] Branko Babić Slovenac
[0] Narodni heroj Kasim Hadžić
[7] Narodni heroj Rajko Bosnić
" Vidi tom IV, knj. 3, dok. br. 93.

Održali:

omi. konferencija 78, učesnika 3.500 (1.600 žena),
omi. zborova 2, učesnika 520 (280 žena),
omi. zabava 28, učesnika 5.200 (1.800 žena),
kult. večeri 21, učesnika 1.800 (1.000 žena).

OK SKOJ-a Prijedor

MK SKOJ-a Prijedor
MK SKOJ-a Dubica
Aktiva 84 (poz. 78. voj. 6), članova 418.

Broj **omladinaca obuhvaćenih** SKOJ-**evim radom** 2.500.

Održali:

vojno-političkih omi. kurseva 6, **učesnika** 403,
omi. zborova 49.

OK SKOJ-a Jajce

Aktiva 14.
Održali konferencija 13.

OK SKOJ-a Jajce formiran je krajem januara, te su rezultati mali, a dotada, prema izvještaju drugova, nije bilo nikakvog našega rada sa omladinom.

Rad SKOJ-a u Krajini nije postavljen na zdrave temelje. SKOJ je shvaćen usko, a postoji mogućnost širokog zahvata omladine koja učestvuje u ustanku. Odgovorni drugovi SKOJ-a nisu znali kako treba organizovati rad sa omladinom. Pravljene su iste greške kao i u Sarajevu.

AGITACIJA I PROPAGANDA

Ovdje su drugovi shvatili pravilno potrebu održavanja što širih zborova i konferencija.

Na sektoru drvarskog OK održano je mnogo zborova i konferencija dobro posjećenih, a samo u mjesecu decembru na zborovima je uzelo učešća 2.150 ljudi i žena.

Na sektoru Bihaćkog OK održano je:

4 zbora sa 2.500 učesnika,
81 konfer. sa 7.550 učesnika.

Sa sektora prijedorskog OK nema podataka, ali prema izvještaju drugova bilo je mnogo zborova i konferencija.

OK Jajce:

Održano 8 zborova i 31 konferencija.

Podaci o zborovima i konferencijama su nepotpuni, ali izgleda bilo ih je mnogo više.

Od propagandnog materijala drugovi su pokušali da izdaju neke samostalne listove za partizane, ali nisu usDjeli da u njima održe pravilnu liniju.

Dosada je izdato:
3 broja drvarskog **»Partizana«,**
2 broja kozarskog **»Partizana«,**
1 broj **»Krajiškog partizana«,**
2 broja **»Partizana«** V bat. III odreda.

Od partiskog materijala izdavano je letaka sa potpisom pojedinih OK-a. Te letke i ostali partiski materijal koji su drugovi ovdje samostalno izdavali nisam još dospjela sakupiti i pregledati, a kad to učinim, poslaću vam sve da i vi pregledate. Osim toga umnožavan je sav poslani materijal i rasparčavan.

ŽENE ,

Rad sa ženama u Bos. Krajini dosta je slab, ali ga ima naročito na drvarskom sektoru, gdje postoje odbori žena, održavaju se ženske konferencije i sastanci ženske omladine, a čak postoji i jedan ženski vod koji se vježba u rukovanju oružjem. Na bihaćkom sektoru žene masovno učestvuju na zborovima i konferencijama i članovi su narodno-oslobodilačkih odbora. Rad sa ženama na ta dva sektora vidi se i po većem broju žena u partiji. Rad sa ženama na sektoru Prijedor i Jajce vrlo je slab. Na sektoru Prijedor drugovi su se sektaški odnosili prema radu sa ženama. Iako postoje svi uslovi širokog učešća žena u narodno-oslobodilačkoj borbi i velika volja žena da uzmu učešće u toj borbi, nema ni jedne žene u narodno-oslobodilačkim odborima, a malo ih je u partiji.

Uspjesi. Drugovi su u svome radu u Bos. Krajini, po mome mišljenju, imali dobrih uspjeha.

1) U početku ustanka partiski kadar bio je raspoređen na pojedine sektore, gdje su se vodile borbe. Taj kadar nije bio međusobno povezan. Po selima i u vojsci nije bilo partiskih organizacija. *Uspjeh je u tome da su one sada stvorene i dosta su brojne.* U partiju je ušao veliki broj boraca — seljaka. Prema procjeni drugova ovdje, a i po mojim prvim utiscima, osieća se da se ostvaruje rukovodeća uloga partije u ustanku (ljudi traže partiju).

2) Partija je ostvarila svoj najvažniji zadatak — *stvaranje vojnih jedinica pod našom jedinstvenom komandom.* Komandni kadar je u partiji ili je blizak partiji, osim u dva bataljona III odreda nekoliko vodnika i komandira četa.

3) U vojsci postoji kadar boraca doraslih da se bore u proleterskim brigadama.

4) Prije nekoliko mjeseci kod vojske je bilo kolebanje u **odnosu** na borbu protiv okupatora. *Partija je uspjela da to likvidira.* Danas se partizani u Bos. Krajini bore protiv njemačkog i italijanskog okupatora istom žestinom kao i protiv **ustaša.** U nekim partizanskim jedinicama borci koji nose kokardu, a toga ovdje još ima, bore se jednakom žestinom protiv Njemaca kao i oni sa petokrakom zvijezdom. Bataljon druga Solaje (III odred), čiji se borci smatraju skloni četnicima, hrabro se kod Mrkonjić Grada borio protiv Talijana, a i neki borci **iz** Drenovićeva četničkog bataljona, protiv vođa izdajice Drenovića.

5) Akcije su izrazito partizanske, samo ponegdje se drži fronta, a i tu se vrše noćne akcije, prepadi.

6) Kadar novih partijaca seljaka dobar je, tj. dobro izabran. Dokazano je da je dosada u borbama poginulo oko 20 novih partijaca seljaka.

7) *U čete je uspjelo okupiti radnike* iz šumskih preduzeća oko Drvara, iz rudnika Bos. Krajine (Ljubija, Lješljani itd.), iz Sipada i ostalih šumarskih preduzeća. Oni su dali čvrstinu partizanskim četama i iz njihovih redova su se najviše primili novi članovi partije. Naprotiv, ondje gdje nismo imali radništva (sektor Jajce) jači je uticaj četnika i kolebanje partizana.

Neuspjesi, greške, propusti. Pored uspjeha, drugovi ovdje imaju dosta neuspjeha, grešaka i propusta. Dosta toga oni pravdaju slabom pomoću od strane PK. Pismene direktive koje su im davane od PK, tvrde oni, da su sasvim kratke, upravo lakonske. Primjer: pismo druga Kulturnoga o rezultatima zadnjeg savjetovanja PK.

Mnoge slabosti partije ovdje iste su kao i one u istočnoj Bosni."

Inače ovdje ima grešaka svojstvenih, koje tamo nismo nalazili:

1) Lijevo skretanje koje je došlo do izražaja u propagandnom materijalu (kozarački »Partizan«). Na savjetovanju se ono ogledalo u riječima mnogih delegata koji su govorili: o borbi za vlast, o vlasti radnika i seljaka, o kontrarevoluciji. Jedan delegat napr. kaže: »Ko nije četnik, a nije partizan, treba ga smatrati banditom«. Drugi jedan delegat, da bi, tobož, spriječio uticaj Drenovićevog četničkog bataljona, rekao je da se zabrani svaki doticaj partizana i stanovništva na našoj oslobođenoj teritoriji sa četnicima Drenovićevog bataljona i sa stanovnicima u pozadini četnika. Ti stavovi mogu nas odvojiti od

*** Izostavljen je deo izveštaja koji se ne odnosi na partisko-političku delatnost jedinica.**

masa ako se oštro ne udari po njima. Na kraju savjetovanja drugovi su oštro udarili po tim lijevim skretanjima.

2) Pogrešno prenošenje direktiva. Ovdje su drugovi postavili da komandante mjesta biraju narodno-oslobodilački odbori i da su komandanti mjesta odgovorni tim odborima. Oba druga tvrde da im je takvu direktivu dao drug Tempo kad su bili na Romaniji.

3) Ovdje vlada izvjesna organizaciona zbrka. Drugovi po vojnoj liniji održavaju široke zborove sa narodom, politički najodgovorniji drug svršava čisto vojničke stvari itd. Drugovi tvrde da će se ovo likvidirati obrazovanjem sekretarijata Oper, štaba.

Prvi zadaci partije biće likvidiranje ovih grešaka i slabosti, a već je počelo. Razoružano je 40 četnika, a u toku je akcija za razoružanje ostalih. Četnici se okupljaju u Blatnici Pribiniću, Cečavi i po svojoj staroj taktici zabijaju klin među naše odrede, u ovome slučaju između odreda ist. Bosne i Bos Krajine. Ovdje je kapetan Račić, tj. u Pribiniću.

Izvještaj sam pročitala ostaloj dvojici drugova iz rukovodstva i oni su se sa njim saglasili.[10]

5. III. 1942. Drugarski pozdrav

Mara"

Pri završetku izvještaja dobili smo izvještaj o borbi sa četnicima u s. Lipniku, Kotor Varoš srez. Četnici su se utvrdili u lipničkoj školi i dali žestok otpor. Naši se nisu nadali otporu te upali u gadnu vatru. Imamo 11 mrtvih i 8 ranjenih. Ranjen je i drug Stojanović[12] (doktor) u glavu. Zasada izgleda da nije opasna ta rana. Noću četnici su se izvukli i pobjegli, te nisu razoružani. Bilo ih je oko 80. Ovdje izgleda da neće njima ići tako lako kao u ist. Bosni.

Mara

Baš dok ovo pišem stiže kurir od Glavnog štaba Hrvatske. On nosi pismo za Tempa ili Roćka.[13] Mi smo tražili da ga otvorimo, ali on nije dao, jer tvrdi da samo lično Tempu ili Roćku mora predati. Mi ćemo mu dati pratnju a kada -će stići i da li će stići ne znamo. On ima pismo i za Vrh. štab..

M.

[10] Odnosi se na Đuru Pucara Starog i Osmana Karabegovića.
[11] Lepa Perović Mara
" Narodni heroj dr Mladen Stojanović. Vidi dok. br. 74, pri medbu br. 2.
" Rodoljub Čolaković

BR. 39

IZVEŠTAJ SEKRETARA PARTIJSKOG BIROA BATALJONA »TRINAESTI JULI« LOVĆENSKOG NOP ODREDA OD 7. MARTA 1942. OKRUŽNOM KOMITETU KPJ ZA CETINJE 0 RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE I O SITUACIJI NA TERENU'

Dragi drugovi,

U vezi vašeg pisma upućenog ovom bataljonskom birou izvještavam vas:

Naš biro faktički ne postoji jer su dva druga otišla da se bore na drugom terenu a ostali samo nas dvojica.

Na području ovoga biroa postoje četiri četne partijske jedinice.

Političko stanje na području našeg bataljona moglo bi se okarakterisati, sa izvjesnim izuzecima, dosta dobro. U Ljubotinu polit, stanje dobro, izuzimajući Građane gdje je situacija još nesređena. To dolazi zbog dosada slabog političkog rada i grešaka koje su drugovi pravili u radu među narodom. Naš biro je uputio drugove iz Građana kako i što treba da rade, pa se stanje već popravlja. To poboljšanje polit, rada osjeća se u organizaciji straža, broju prisutnih na političkim konferencijama, prilivu u partizane i dr. Peta kolona u Ljubotinu ne osjeća se na radu iako vjerujemo da je ima. Našim drugovima skrenuta je pažnja da budno motre na rad pete kolone i da je uništavaju.

U Ceklinu, izuzev Strugara, gdje su dosada živjeli i radili dva petokolonaša koji su nebudnošću naših drugova pobjegli u Cetinje, političke Drilike su dosta dobre. Narod se, istina, plaši gladi, a i okupatora jer je pod njegovom neposrednom kontrolom. Evakuisali smo Donje i Gornje Uliće, kao i jedan dio Strugara.

U Bokovu — Kosijerima i Đinovićima političko stanje u znaku ozdravljenja, iako još nije dobro. Tamo je peta kolona dosta dugo vršljala i sprečavala rad. Ubistvom špijuna i petokolonaša Nika Đurkovića stanje je okrenuto na bolje. Peta kolona je obezglavljena ali ne i uništena. Ona sad pokušava da se uvuče u partizane i da nas otuda bije. Našim drugovima na tome terenu [ukazano] na razoran rad pete kolone, na njenu novu [taktiku i preporučeno] da najbudnije motre na njen rad.

Na tom terenu likvidirana je nedavno Marica S. Borozan, koja je špijala i došaptavala okupatoru i njegovim pomagačima sve što je znala.

Priliv u partizane je velik (oko 60 ljudi) naročito iz Kosijera, jer je tamo bilo dosta ljudi sposobnih za partizane, ali ih je u tome sprečavala peta kolona i njihov strah. Jedan dio prijavljenih nije primljen s obzirom na njihovo dosadašnje držanje.

U Konaku je političko stanje još prilično teško, naročito u Ugnjima i Vrelu. Peta kolona i špijuni radili su nesmetano do sada. Sada su, međutim, likvidirani nekoliko petokolonaša i špijuna (Drago Kapa, Blažo Kapa, Mihailo Jovanović, Lazo i Kićo Paovići). Peta kolona je razbijena i uplašena, ona sad još ne preduzima ništa, ali naši drugovi tamo moraju budno paziti na njen rad, jer su organizatori njeni, Dušan Kapa, Stevo Perović i Milo Lipovina, u Cetinju. Ovih dana će tamo biti održane proslave dana Crvene armije, kao i niz drugih širokih političkih konferencija.

Stanje u našim partizanskim jedinicama još ne zadovoljava. Još ima masa partizana, naročito ovih sada pridošlih, nepismenih, kulturno zaostalih, sa niskom političkom sviješću i često puta koji ne poznaju cilj ove naše borbe. Naši drugovi nastoje da preko partizanskih zborova, političkih i kulturnih priredbi podignu te ljude, [za što] pored partijskih jedinica odgovaraju najviše drugovi politički komesari.

Zborovi partizana održavaju se: zbor voda jednom nedjeljno, zbor čete jednom u petnaest dana. Bataljon je dosada imao svega dva zbora, jer usljed terenskih prilika ne može da se češće redovno sakuplja. Na tim zborovima govori se o političkoj situaciji kod nas i u svijetu, o političkom stanju u našim jedinicama, o disciplini, spremnosti, akcijama i svim stvarima koje interesuju partizane.

Skrenuta je pažnja drugovima političkim komesarima i drugovima koji govore na skupovima, da govore o našoj Partiji, da je popularišu, da ukazuju na njenu ulogu u ovoj borbi kao i na žrtve koje ona daje u ovoj borbi, da vaspitavaju partizane u duhu internacionalizma i discipline kako bi riješili zadatke koji se pred njih postavljaju.

Naši partizani priredili su sami i u zajednici sa drugovima iz pozadine široke političke konferencije: u Donjim Selima 4, u Građanima 2, u Prekornici 2, Ljubotin (rupa) 3, na Začiru 1, na Ceklinu 2, u Konaku 2, Bokovo — Kosijeri 1.

Održavaju se takođe kulturne priredbe, dosad samo na Ljubotinu svakih 15 dana otprilike. Naši partizani priredili

su jedno zajedničko veče sa starijima i zajedničkom večerom na kojoj je došlo do lijepog odnosa starih i mladih.

Proslava dana Crvene armije održana je po svim selima na terenu ovoga biroa, sem u Konaku gdje će naši drugovi održati ovih dana. Broj prisutnih na proslavi bio je rekordan za naše prilike: Donja Sela 110, od kojih 30 žena, Smokovci 50, Građani 158, Vignjevići 40, Dubova 60, Začir 63, Mužovići 50, Bo°uti 39, Bokova — Kosijeri 150, od kojih 20 žena. Broj prisutnih u Ceklinu nije mi još poznat. Proslava je potpuno uspjela i po broju prisutnih i po manifestacijama Crvenoj armiji. Govornici su bili polit, komesari i drugovi partijci, omladinci i žene.

Šaljem 30 lira članarine za Bokovo — Kosijere i to za januar i februar od dvojice drugova a druga dvojica su oslobođeni plaćanja. Sekretar ovog biroa drug Ilija Lubarda, koji nije sada ovdje, pokupio je članarinu od ostalih jedinica, sem od Ceklinjana koji takođe nijesu ovdje, te kako sam obaviješten to je vama predao drug Milo S. Lubarda.

Na području našeg biroa ima četiri partijske četne jedinice. Rad u tim jedinicama još nije onakav kakav je trebao da bude. To dolazi usijed dosta niskog teoretskog nivoa naših drugova, nesnalaženja, često puta ljenosti i nepartijnosti, kao i usijed toga da su nam neki bolji drugovi otišli na drugi teren da se bore. U jedinici čete Bokovsko-kosijerske ima nezdravih pojava, nekomunistički odnos među drugovima, nepartijnost, slabo teoretsko i praktično znanje i oportunizam što se naročito ispoljilo po pitanju likvidiranja pete kolone i špijuna. Tim drugovima je skrenuta pažnja i upućivani su od ovog biroa kako treba da rade i da te svoje greške isprave.

Molim vas, drugovi, da nam šaljete što je moguće više partijskog materijala.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

7-III-1942 god. Blažo Lompar

Prilog 30 lira.

BR. 40

PISMO POKRAJINSKOG KOMITETA KPJ ZA SRBIJU OD 8. MARTA 1942. OKRUŽNOM KOMITETU KPJ ZA SREM O USPOSTAVLJANJU ČVRSTIH VEZA I O PARTIJSKO-POLITLCKOM RADU NA TERENU[1]

OK-u za Srem 8 III 1942

Dragi drugovi,

Posle vašeg sastanka sa drugom Đ.[2] nismo dobili od vas nikakav izveštaj. Pre toga smo dobili pismo od 5 I 1942,[3] dva pisma od 20 I, jedno od 5 II 1942, pismo druga Toze,[4] letak o SKOJ-u, konspiraciji i drugi štampani materijal. Mi smo vam malo pisali, a od materijala smo vam poslali pismo CK od 14 XII 1941 upućeno PK-u za Srbiju,[5] a rekli smo MK-u za Zm.[6] da vam šalje sav materijal koji oni štampaju i dobijaju. Na osnovu vaših izveštaja i u vezi sa prilikama u part. rukovodstvu i part. organizacijama u Voj.[vođini] Ćaća[7] će vam u najskorije vreme dati detaljnija uputstva i direktive. Mi ćemo vam sada odgovoriti na najhitnije stvari iz vaših izveštaja i staviti vam u zadatak da sprovedete najpotrebnije mere u vezi sa sređivanjem prilika u Vojv. i u vašem OK-u.

Pre svega potrebno je da nam javite način kako bi se mogao s vama povezati *direktno* (preko javke) organizacioni sekretarijat Ćaće. To je potrebno kako radi izvesnih stvari u vezi sa vašim odredom tako i radi sređivanja prilika u Vojv. i direktne pomoći vama. Ta veza treba da se uspostavi preko nekog punkta na vašoj teritoriji ili preko Zemuna. Ukoliko biste imali teškoća na vašoj teritoriji, predlažemo vam da izaberete za to Zemun. Mislimo da bi tim punktom u Zem. rešili i pitanje vaše veze sa drugom Đ., odnosno s nama. To je utoliko potrebnije, jer je drug Đ. izgubio vezu (direktnu) s vama koju je bio udesio prilikom prelaska, te smo opet prinuđeni da se služimo starim putem. Za punkt radi vezivanja sa org. sekr. Ćaće vi izaberite što je vama najzgodnije, ali za vezu sa nama

[1] Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu CK SKS pod reg. br. 1751.

[2] Dura Jovanović

[3] Vidi tom I, knj. 6, dok. br. 7.

[4] Narodni heroj Svetozar Marković Toza. Obešen 9. februara 1943. u Novom Sadu.

[5] Vidi tom I, knj. 2, dok. br. 78.

[6] Zemun

[7] Centralni komitet KP Jugoslavije

iedino dolazi u obzir Zem. i to ili onako kako vam je drug D. bio poručio ili da tražite od druga Puške[8] da vam da onu drugaricu Katicu (ako ne radi ništa drugo). Mi bismo odavde slali k njoj našeg kurira, a vi svog u određene dane. Kako za punkt za org. sekr. tako i za ovu vezu s nama udesite sve što pre pa nam pošaljite tačne adrese javki sa ugovorenim znacima i za nas i za org. sekr., a vi ćete već udesiti na isti način za svoje kurire. Tako bi izbegli nepravilno povezivanje preko MK za Zem.

Težak udarac koji je zadobila naša partija gubitkom druga Z. (Matori)[9] oseća se već duže na celoj part. org. u Vojv. Stanje u Banatu, koje vam je izneo drug Đ., pogoršalo se, jer smo čuli da je OK za Sred. Banat nastradao prilikom blokade sela K.[10] Da bi se došlo do ljudi i organizacija u Banatu, potrebno je da, pored mera koje se preduzimaju, odmah pozovete k vama druga Tozu koji treba da zna najbolje i ljude i organizacije. Na vama je da to učinite da ga što pre pozovete k sebi. Sto se tiče Todora,[11] mi smo pitali drugove iz štaba i očekujemo odgovor. S tim treba otpočeti da bi se uz vašu pomoć sredilo stanje u part. org. u Vojv.

Vi tražite oružje i vojne stručnjake. Znamo da je manje oružja ostalo kod vas nego u drugim pokrajinama, ali vi treba da imate u vidu da se naši odredi u drugim pokrajinama naoružavaju kroz akcije oduzimanjem oružja od neprijatelja. To je glavni i jedini način da se i vi naoružate pomoću oružja koje već imate, a tražiće se oružja i od susednih vam odreda. Sa stručnjacima se stoji isto kao i kod vas. Nemaju naši odredi ili imaju vrlo malo kao rukovodeće kadrove profesionalne vojnike. Naši vojni rukovodioci su odani, samopožrtvovani borci koji su se prekalili kroz borbu. Zato i vi držite taj kurs kao najsigurnije rešenje pitanja kadrova.

Vi ste dali drugu D. imena nekih Vojv. koji treba da se nalaze u B.[12] Drugovi u B. ne znaju za njih. A što se tiče, uopšte, drugova iz Vojv., vrlo malo ima u B. takvih koje bismo mi trebali kao kadrove za Vojv., a ukoliko ih ima, doći će u obzir za rad u OK-ima koji su nastradali.

[8] Narodni heroj Janko Lisjak, tada sekretar SK KPJ za Zemun. Ubijen 1943. u logoru na Banjici.

" Narodni heroj Žarko Zrenjanin Uča. Poginuo 5. novembra 1942. u **s. Pavlišu kod Vršca. (Prema tome, nije tačno da je on poginuo ranije, kako stoji u ovom pismu PK KPJ za Srbiju, koji tada o njemu nije imao nikakvih vesti.).**

[10] Kumane

[11] Jusuf Tulić Todor. Poginuo u Srbiji za vreme prve neprijateljske ofanzive.

" Beogradu

U vezi sa vašim pitanjem o srezovima koji pripadaju CK KPH i uopšte o problemu Vukovara dobićete kasnije odgovor.

Sigurno da ste upoznati od druga Puške o drugu Slovaku.[1'] Mi insistiramo aa se sve ućini za njegovo oslobocienje.

Fismo CK od 14 XII ly41 treoa da vam osvetu protekle događaje i buduću perspektivu naše borbe u Srbiji. Ali kako su dogadaji u SrOiji u tesnoj i uzročnoj vezi sa stanjem i događajima u drugim pokrajinama, to je pismo od ogromnog značaja i za vašu part. org. Cak i mnoge konkretne zadaće iz pisma oanose se i na vas. Samo što su kod vas nosilac vlasti i uporište okupatora Pavelić i ustaše, te prema tome i mi na njih kao na centar uperujemo sve udarce. Oživljavanje velikosrpskih tendencija utoliko više nameće vašoj part. org. da bude uvek na čelu oslobodilačkog pokreta protiv Pavelića i ustaša, da se istovremeno borite protiv tih velikosrpskih elemenata koji žele da iskoriste srpske mase u velikosrpske šovinističke svrhe danas u borbi protiv oslobodilačkog pokreta, sutra za ugnjetavanje ostalih naroda, za sprečavanje dokončanja oslobodilačke borbe. Nasuprot velikosrpskim parolama vi treba da postavljate parolu bratstva svih naroda u borbi protiv Pavelića i ustaša, za slobodu, ravnopravnost i jednakost svih naroda. Na toj bazi i treba ostvariti narodno-oslobodilačke odbore, onako kako je to postavljeno u pismu CK.

Kod vas se sprovodi mobilizacija za hrvatsku i nemačku vojsku. Potrebno je da uložite sve sile da to onemogućite. Preko borbe protiv mobilizacije moći ćete da pokrenete hrvatske mase i mase drugih nacionalnosti, moći ćete da ih mobilišete protiv Pavelića i ustaša, protiv Nemaca. Tom borbom moći ćete da pokrenete sve one koji su do sada sedeli po strani, pa čak i one koji su slušali Pavelića i Nemce. Tome treba priključiti borbu za hieb i namirnice, protiv oduzimanja žita i stoke.

Šaljemo vam pismo PK za Srbiju upućeno svim partijskim organizacijama u partizanskim jedinicama u Srbiji.[14] To je pismo važno i za vas, te smatramo da treba da ga proradite i uputite vašoj part. org. u odredu na proradu i sprovođenje u život. Tu su sva iskustva partije o partizanskim odredima u Srbiji.

Dragi drugovi, smatramo da ćemo ubuduće biti u tešnjoj vezi, a naročito kada se povežete sa org. sekr. Ćaće. Time ćete imati punu podršku Ćaće koja vam je naročito sada potrebna. Tako će se uskoro rešiti i teškoće oko obnavljanja i učvršćenja

[13] Narodni heroj Janko Cmelik. Clan OK za Srem. Ranjen, uhvaćen je novembra 1941. Posle strahovitog mučenja u bolnici i zatvoru, streljan je maja 1912. u Sremskoj Mitrovici.

[14] Vidi dok. br. 24.

part. org. u Vojvodini. S vaše strane vi učinite sve da se to što pre omogući.

Odgovorite nam što pre na ovaj isti način.

Pored napred pomenutog pisma PK šaljemo vam naređenja Vrh. štaba o formiranju dobrovoljačke vojske.[15] Upoznajte se sa tim.

Da li ste dobili sav materijal koji je dobio i štampao MK u Zem.?

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Drugarski pozdrav

BR. 41

IZVEŠTAJ SEKRETARA PARTIJSKOG BIROA ČETVRTOG (KRALJEVACKOG) BATALJONA PRVE PROLETERSKE BRIGADE OD MARTA 1942. POLITIČKOM KOMESARU BRIGADE O STANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE[1]

Druže Fićo,

Na tvoj zahtev da ti podnesem izveštaj o radu kako u bataljonu tako i van njega, u pozadini po selima, izveštavamo te:

Što se tiče partijske organizacije i partijskog rada može se reći da do Rudog nije ni postojala. U Rudom je više na našu sopstvenu inicijativu došlo do reorganizacije partijskih ćelija, ali je definitivno formiranje izvršeno u Rogatici, na sastanku politkomesara i sekretara partijskih ćelija, na kome si i ti prisustvovao. Tada su formirane definitivno ćelije i partijski Biro bataljona, samo s tom razlikom što nije ušao politkom bataljona, uostalom tada to nije ni rešeno, u Biro. Međutim je to učinjeno čim smo dobili zadnji cirkular CK.

Sada se Biro sastoji od 5 članova i to:

1) Sekretar partijske ćelije 1 čete drug Momčilo Dugalić
2) „ „ „ 2 „ drug Stanimir Đokovlć *
3) „ „ „ 3 „ rudarske drug Vitomir Sekulić

" Vidi tom II, knj. 1, str. 115.

[1] Prepis originala, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu CK SKJ pod reg. br. 940 VII, 1—12 (42).

*** Poginuo prilikom napada na Kupres avgusta 1942.**

4) Sekretar štabne partijske ćelije drug Momčilo Petrović.[$]

Sekretar Biroa je sekretar štabne ćelije Momčilo Petrović, intelektualac.

Na prvom sastanku Biroa, još u Rogatici, rešeno je da se svake nedelje najmanje jedanput održavaju partijski sastanci, što je uglavnom i sprovođeno kada su to prilike dozvoljavale. Od tada pa do danas broj članova se udvostručio. Tako I četa ima 18 članova, II četa 10 članova, III četa 20 članova, štabna ćelija 4 člana, a kandidata ima momentano 10.

Ukoliko smo dobijali partijski i drugi materijal umnožavali smo ga, razdavali po našim i meštanskim četama. Izdaju se takođe i vesti sa kojima kako u sadržajnom, tako i tehničkom pogledu i obimu možemo se pohvaliti.

Po odluci ovoga Štaba i sa odobrenjem V.S. poslati su u meštanske čete naši drugovi—partijci kao privremeni politički komesari, koji imaju za zadatak da podignu politički nivo ljudstva i da osposobe neke od njih samih za preuzimanje dužnosti političkog komesara. Ima izgleda da će se u nekim meštanskim četama stvoriti i partijske organizacije.

Inače u našem bataljonu po četama često se priređuju četne konferencije.

U našim četama uzeli smo po tri meštana kao naknadu za drugove koji su otišli u njihove čete kao privremeni politkomesari. Skrenuta je pažnja partijcima da posvete najviše truda ovim meštanima.

Van položaja takođe se sprovodi politički rad. U najvećem delu sela na našem sektoru (a on nije mali: Pale — Renovica — Bogovići) održane su političke konferencije, a još se i sada održavaju. Politkom bataljona i sada je na terenu.

Rad sa N.O.O. ide po našem mišljenju vrlo dobro ako se to može reći po tome kakav je on, kako radi i ko je unutra. Sada smo uzeli da organizujemo. upravo reorganizujemo odbor u Jabuci.

Naše drugarice obišle su nekoliko sela i održale političke konferencije sa ženama. Rezultat se video već drugog dana, jer su nam žene iz sela Bukvice donele preko 30 čarapa i malo veša.

U vezi poslednjih direktiva pristupiće se radu po omladinskoj liniji.

U poslednje vreme međutim desile su se u bataljonu, upravo u jednoj (rudarskoj) četi i njenoj partorganizaciji izvesne bolesne stvari. Na partijskim sastancima u toj četi otkrivene su neke nepravilnosti u radu kako nekih partijaca, tako i nepartijaca. Osnovno je u tome da su neki članovi imali nepartijsko držanje i shvatanje reda, discipline i odnosa partijaca

' Poginuo prilikom napada na Bugojno jula 1942.

prema komandnom kadru, naročito Stabu bataljona. Osim toga jedan deo drugova u rudarskoj četi bio je u uverenju da je naš **kombat** ubio druga Sotru,[4] kombata Kopaoničkog bataljona u čijem sastavu su u Srbiji bili i rudari. Politkom čete kao i celokupno članstvo pokazali se u ovom slučaju nebudno i neenergično, te su dozvolili da taj deo čete bude tako dugo vremena u tom uverenju, dok nisu pre 15 dana pouzdano saznali da je Sotra živ i da je u Hercegovini. Ali činjenica da je taj deo čete živeo tako dugo vremena u pogrešnom uverenju u odnosu na druga kombata dovela je dotle da se stvorio jedan nezdrav i **nevojnički** odnos između jednog dela čete i našeg kombata.

Ta stvar je još u ispitivanju, ali čim se dođe do konkretnijih podataka pristupićemo energičnim merama, kako prema nepartijcima, tako još više prema partijcima.

O konačnom rezultatu ovoga i drugih slučajeva izvestiću te.[5]

Do sada je u partijskoj organizaciji nečvrstina discipline, koja je uostalom i učinila u mnogome da do ovoga dođe, bila uzela priličnog maha. U nekoliko slučajeva morao je Biro da interveniše i da povisuje kazne pojedinim drugovima, a jednog i isključi (od četne ćelije je kažnjen ukorom) jer se kod drugova izgleda počela razvijati neka familijarnost. Preduzete su sve mere da se ovome stane na put.

Uglavnom je stanje u bataljonskoj partijskoj organizaciji, a s tim i u bataljonu, ovakvo:

Dostavljamo ti imena:

politički komesar bataljona drug Miro Dragišić[6]
„ „ I čete drugarica Olga Jovičić[7]
„ „ II „ drug Dušan Ristić
„ „ III „ drug Rade Milićević.[8]

Primili smo tvoje sugestije o potrebi stalnog pojačavanja partijskog rada kako u bataljonu, tako i u meštanskim četama, kao i u pozadini. Ovo smo uvek imali pred očima i u tom smislu naša pažnja i naš rad uvek su bili usredsređeni. Priznajemo ipak da se u radu nije uradilo onoliko koliko bi se stvarno moglo uraditi, a i mišljenja smo da ma koliko uradili može se još uvek dati od sebe i više uraditi. Naročito se nije uradilo **u** našim četama koliko je trebalo. Ali pravo reći svi smo se

' Branko Sotra, slikar, umro u Beogradu 1960.
• Vidi dok. br. 43.
° Zvani Piper. Poginuo kod Jajca 1943, kao član Politodjela Prve prolet. divizije.
' Narodni heroj Olga Jovičić Rita. Poginula u borbi za Prozor 12. jula 1942.
' Narodni heroj. Poginuo u borbi na Zlatnom Boru kod Uzlupa krajem maja 1943.

bacili na rad više sa meštanima, jer smo uvek imali pred očima mogućnosti da ćemo brzo otići sa ovog terena. Osim toga ovde smo skoro svakodnevno, naročito do pre nekoliko dana, bili u oružanom dodiru sa neprijateljem. U zadnjoj borbi izgubili smo dva člana i jednog kandidata.

Svesni svoje dužnosti kao članova Komunističke partije i kao vojnika uložićemo sve napore da odužimo svoj dug prema Partiji i prema narodu.

Očekujemo, druže, tvoje sugestije i kritike i pozdravljamo te uz

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar Part. biroa bataljona Za političkog komesara
Momč. Petrović

PS. — Druže Fićo, mi se baš potpuno otuđismo. Ostaviše nas ovde na pretstraži i tako se odvojismo za duže vreme. Nadamo se ipak da ćemo se skoro sastati i lično porazgovarati. Miro nam je na terenu ... Stvari idu dobro za nas. Pobeda nam neće izmaći. Pozdravi druga k-nta Brigade, koga još nisam ni video, i sve ostale drugove.

Smrt faš. — Slob. narodu!

K-nt bat. P.[9] Đ. Jakšić

mart 1942 g.[10]

' **Pavle**

" **Datum dopisan mastilom. Sudeći** po **drugim dokumentima, Ugleda da je ovaj pisan sredinom marta.**

BR. 42

OBAVEŠTENJE ŠTABA GRUPE KORDUNAŠKIH NOP ODREDA OD 17. MARTA 1942. SVIM PARTIZANIMA KORDUNA O POLITIČKOJ SITUACIJI I PREDSTOJEĆIM ZADACIMA[1]

STAB
GRUPE KORDUNAŠKIH
NAR- OSL. PARTIZ. ODREDA
17-111-42, komesarijat br. 35

OBAVJEŠTENJA KOMESARIJATA SVIM PARTIZANIMA GRUPE K.P.O.

Zadnji događaji na Kordunu i u ostalim krajevima naše **zemlje** jasno nam govore o veličini zadatka koji pred nama partizanima u narodno-oslobodilačkoj borbi stoji. Danas jasnije **nego** ikada prije vidimo da se sve ono što je mračno, nevaij**alo i** reakcionarno u našoj zemlji ujedinjuje sa jednim jedinim ciljem: uništiti naš partizanski pokret, koji se svakim danom sve više i više širi i koji svakim danom zadaje sve teže i teže udarce okupatoru i njegovim slugama. Danas vidimo da se ujedinjuju u borbi protiv nas svi bez razlike, zvali se oni ustaše, četnici ili njima slični. U Srbiji četnici Draže Mihailovića i Koste Pećanca zajedno sa nedićevcima i Njemcima bore se protiv partizana, koji dosljedno i nemilosrdno vode borbu za slobodu srpskog naroda. Partizani u Srbiji i opet su oslobodili 2 sreza, Toplički i Timočki. Unatoč ujedinjene ofanzive Njemaca i izdajnika srpskog naroda, četnika i nedićevaca. Srpski narod danas **je** više nego ikada prije uz svoje partizane i spreman je da dade **sve** za svoju slobodu.

U Bosni Prva proleterska udarna brigada nastavlja dalje borbu protiv okupatora i' njegovih slugu. Najnoviji uspjesi Prve proleterske udarne brigade jesu oslobođena mjesta Foča **i** Goražde. Prva proleterska udarna brigada pretstavlja elitu partizanske vojske. Naoružanje Proleterske brigade je odlično **i** neprijatelj je to najbolje osjetio na svojim leđima. Unatoč tome što su na Prvu proletersku brigadu išli Talijani zajedno sa četnicima da je unište, oni su dobili takove udarce kod Ruda **i** Međeđe da ih je prošla volja da se bore protiv Proleterske brigade. Jasno je da je oslobođenje Foče i Goražda opet jedan uspjeh više u nizu uspjeha koje polučuje Prva proleterska udarna brigada.

U Sloveniji ima preko 2000 partizana koji su do sada zadali vrlo osjetljive gubitke okupatorima. U Sloveniji su sve stranke i političke grupacije ujedinjene i priznaju jedino svoj Narodno-osvobodilni odbor za Sloveniju. Slovenački partizani ratuju u ime svoga osvobodilnog odbora i svakim danom partizanski pokret u Sloveniji postaje sve jači i jači. Najteže udarce zadali su slovenački partizani okupatoru u onom dijelu Slovenije koji je okupiran od Talijana. Slovenački partizani uglavnom uništavaju talijanske transporte hrane i materijala koji kreću prugom i cestama.

U Hrvatskoj iz dana u dan sve se više širi i jača partizanski pokret. Danas već u Hrvatskoj ima partizana u svim krajevima: u Slavoniji, Hrvatskom Zagorju, Zumberku, Gorskom Kotaru, Hrvatskom Primorju, Dalmaciji, Lici, na Kordunu i u Baniji. Proljeće će zateći mase i mase Hrvata u šumama među partizanima. Danas već ima primjera da čitava četa domobrana iz Zagreba otiđe u partizane. Mobilizacija koju hoće da sprovede Pavelić neće uspjeti. Hrvatski seljaci ne odaziviju se pozivima i neće da idu u domobrane. Pred nama partizanima Korduna stoje veliki zadaci. Naša borba mora da se prenese u hrvatske krajeve, mi moramo da se krenemo i da na taj način pomognemo da se partizani u hrvatskim krajevima što više ojačaju. Ugledajmo se u primjer dalmatinskih partizana, koji pod teškim uslovima ipak vode borbu protiv okupatora. Mi, partizani Korduna, moramo širiti našu borbu i raditi na tome, da uvjerimo svakog, da moramo borbu prenesti u hrvatske krajeve i da je pogrešan stav nekih partizana koji kažu da treba braniti samo Kordun i samo svoja sela. Mi moramo razbiti te iluzije i otpočeti sa pravom partizanskom borbom, tj. prebacivati se u muslimanske i hrvatske krajeve, stvoriti tamo partizanske odrede i pomoći onima koji već tamo postoje.

Pavelić mobilizira, on se sprema zajedno sa okupatorom na generalno čišćenje i uništenje partizana. Mi ga moramo spremni dočekati. Okupatoru ne smije uspjeti da uništi partizanski pokret u Hrvatskoj. Mi, partizani Korduna, uradili smo već mnogo, mi smo već dokazali što znamo i možemo, i mi ćemo to i u buduće dokazati. Pred svoju proljetnu ofanzivu neprijatelj je pokušao da razbije naše redove. On je mislio da nam učini našu pozadinu nesigurnom, no prevario se. Protunarodna i izdajnička akcija koju je poduzeo Rakinić[2] sa ostalim četničkim banditima nije uspjela. Narod je osudio izdajnički rad Rakinića i njegove bande i kao jedan čovjek ustao

[2] Milić Rakinić. Opširnije o njegovom izdajničkom radu vidi tom V, knj. 3, dok. br. 133, str. 420.

uz svoje partizane i počeo da hvata četničke bandite. 2ene i djeca pljuvali su po uhvaćenim izdajnicima u Skradu. Okrupator i njegove sluge prevarili su se u računu, oni nisu računali sa jednim a to je jedinstvo naše partizanske vojske i našeg naroda. Oni su se nadali da će u našem narodu naći svoje istomišljenike. No, prevarili su se. Svega desetorica bandita pridružila se Rakiniću. I to ljudi koji su čitavog svog života gulili i pljačkali narod. Bivši financi, propali žandari itd. Uhvaćeni izdajnik Simo Dobrosavljević u svom iskazu kaže: ,.Rakinić nam je govorio da moramo sprečiti širenje narodno-oslobodilačke borbe. Mi moramo sprečiti da na Kordun dolaze Hrvati i muslimani«. Ta izdaja četnika nije uspjela. Naši partizani su im stali na rep, a njima kao i njima sličnima desiće se ono što se dešava svima izdajicama naroda. Kakav rad, onakova i plaća!

Udarac koji nam je okupator mislio zadati u našoj pozadini nije uspio. Na taj način mi smo uspjeli da otklonimo jednu opasnost, koja je trebala da razjedini naše redove i da učini našu pozadinu nesigurnom. Partizani Korduna odbili su prvi pokušaj neprijatelja pred njegovom proljetnom ofanzivom a isto tako uspjeće da ga dočekaju na proljeće u svim krajevima naše zemlje i da mu zadaju nemilosrdne udarce.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komesar: Komandant:[4]
F. Kovač[3]

' Većeslav Holjevac
' Komandant je u to vreme bio Srećko Manola.

U Sloveniji ima preko 2000 partizana koji su do sada zadali vrlo osjetljive gubitke okupatorima. U Sloveniji su sve stranke i političke grupacije ujedinjene i priznaju jedino svoj Narodno-osvobodilni odbor za Sloveniju. Slovenački partizani ratuju u ime svoga osvobodilnog odbora i svakim danom partizanski pokret u Sloveniji postaje sve jači i jači. Najteže udarce zadali su slovenački partizani okupatoru u onom dijelu Slovenije koji je okupiran od Talijana. Slovenački partizani uglavnom uništavaju talijanske transporte hrane i materijala koji kreću prugom i cestama.

U Hrvatskoj iz dana u dan sve se više širi i jača partizanski pokret. Danas već u Hrvatskoj ima partizana u svim krajevima: u Slavoniji, Hrvatskom Zagorju, Zumberku, Gorskom Kotaru, Hrvatskom Primorju, Dalmaciji, Lici, na Kordunu i u Baniji. Proljeće će zateći mase i mase Hrvata u šumama među partizanima. Danas već ima primjera da čitava četa domobrana iz Zagreba otiđe u partizane. Mobilizacija koju hoće da sprovede Pavelić neće uspjeti. Hrvatski seljaci ne odazivlju se pozivima i neće da idu u domobrane. Pred nama partizanima Korduna stoje veliki zadaci. Naša borba mora da se prenese u hrvatske krajeve, mi moramo da se krenemo i da na taj način pomognemo da se partizani u hrvatskim krajevima što više ojačaju. Ugledajmo se u primjer dalmatinskih partizana, koji pod teškim uslovima ipak vode borbu protiv okupatora. Mi, partizani Korduna, moramo širiti našu borbu i raditi na tome, da uvjerimo svakog, da moramo borbu prenesti u hrvatske krajeve i da je pogrešan stav nekih partizana koji kažu da treba braniti samo Kordun i samo svoja sela. Mi moramo razbiti te iluzije i otpočeti sa pravom partizanskom borbom, tj. prebacivati se u muslimanske i hrvatske krajeve, stvoriti tamo partizanske odrede i pomoći onima koji već tamo postoje.

Pavelić mobilizira, on se sprema zajedno sa okupatorom na generalno čišćenje i uništenje partizana. Mi ga moramo spremni dočekati. Okupatoru ne smije uspjeti da uništi partizanski pokret u Hrvatskoj. Mi, partizani Korduna, uradili smo već mnogo, mi smo već dokazali što znamo i možemo, i mi ćemo to i u buduće dokazati. Pred svoju proljetnu ofanzivu neprijatelj je pokušao da razbije naše redove. On je mislio da nam učini našu pozadinu nesigurnom, no prevario se. Protunarodna i izdajnička akcija koju je poduzeo Rakinić[2] sa ostalim četničkim banditima nije uspjela. Narod je osudio izdajnički rad Rakinića i njegove bande i kao jedan čovjek ustao

*** Milić Rakinić. Opširnije o njegovom izdajničkom radu vidi tom V, knj. 3, dok. br. 133, str. 420.**

uz svoje partizane i počeo da hvata četničke bandite. Zene i djeca pljuvali su po uhvaćenim izdajnicima u Skradu. Okrupator i njegove sluge prevarili su se u računu, oni nisu računali sa jednim a to je jedinstvo naše partizanske vojske i našeg naroda. Oni su se nadali da će u našem narodu naći svoje istomišljenike. No, prevarili su se. Svega desetorica bandita pridružila se Rakiniću. I to ljudi koji su čitavog svog života gulili i pljačkali narod. Bivši financi, propali žandari itd. Uhvaćeni izdajnik Simo Dobrosavljević u svom iskazu kaže: ,,Rakinić nam je govorio da moramo sprečiti širenje narodno-oslobodilačke borbe. Mi moramo sprečiti da na Kordun dolaze Hrvati i muslimani«. Ta izdaja četnika nije uspjela. Naši partizani su im stali na rep, a njima kao i njima sličnima desiće se ono što se dešava svima izdajicama naroda. Kakav rad, onakova i plaća!

Udarac koji nam je okupator mislio zadati u našoj pozadini nije uspio. Na taj način mi smo uspjeli da otklonimo jednu opasnost, koja je trebala da razjedini naše redove i da učini našu pozadinu nesigurnom. Partizani Korduna odbili su prvi pokušaj neprijatelja pred njegovom proljetnom ofanzivom a isto tako uspjeće da ga dočekaju na proljeće u svim krajevima naše zemlje i da mu zadaju nemilosrdne udarce.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komesar: Komandant:[4]
F. Kovač[3]

' Većeslav Holjevac
' Komandant je u to vreme bio Srećko Manola.

BR. 43

IZVEŠTAJ SEKRETARA PARTIJSKOG BIROA ČETVRTOG (KRALJEVACKOG) BATALJONA PRVE PROLETERSKE BRIGADE OD 19. MARTA 1942. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O STANJU U BATALJONU I O BORBI PARTIJSKE ORGANIZACIJE ZA UCVRŠCIVANJE DISCIPLINE[1]

P. br. 22 (II. Br.).

Druže Crni,[2]

Znao sam već unapred da je moj prvi izveštaj nepotpun,[3] ali ti drugačiji u onom momentu nisam mogao poslati. Razlog je taj da se još, od postavljanja pitanja koja su sadržana u pismu tebi kao i Birou, Biro nije sastao zbog neprisustva političkog komesara bataljona,[4] koji bi u pravilnom rešenju svih pitanja mogao dosta pomoći, s jedne strane, a s druge strane što je u nekim pitanjima direktno vezan. Malo je teško da ti na sva pitanja dadem pun izveštaj ovako u pismu, ali ću se ipak truditi da budem koncizniji a potpuniji.

Sve do dolaska našeg bataljona na položaj gde smo i sada, u čitavoj partiskoj organizaciji, ili bolje reći samo u partiskoj organizaciji 3 rudarske čete, pošto se stvarno u najvećem delu pisma samo o njoj i radi, prividno nije bilo nekih nezdravih pojava koje su se međutim sada pokazale i još uvek se pokazuju.

Mada naš bataljon nije, kako sam ti već rekao, deo jednog odreda — Kraljevačkog — ipak je disciplina u njemu bila i jeste na zavidnoj visini. Stupanjem našeg bataljona u sastav Brigade, od strane komandnog kadra politički i vojnički rad, disciplina shvaćeni su najozbiljnije. U svakoj prilici išlo se za tim da se ove osobine boraca Brigade još više uzdignu. Nešto zbog prilika koje su nastale nemačko-hrvatskom[5] ofanzivom u januaru, a u mnogome i zbog položaja i zadatka koji smo dobili od Vrhovnog štaba na ovom delu fronta — ne samo vojni već još više političko-organizacioni rad — od prvog dana dolaska na ovaj teren od drugova se tražilo još više discipline, još više reda. Ovde je trebalo da se pokaže na delu da su obični borci u Brigadi ustvari politički komesari i komandiri

[1] Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu CK SKJ pod reg. br. 925/VII, 1—17 (42).

[2] Sreten Zujović Crni

[3] Vidi dok. br. 41. I Centralnom komitetu je poslat takav isti izveštaj, koji se nalazi u Arhivu CK SKJ pod reg. br. 944/V, 4—66 (42)

[4] Miroslav Dragišić

[5] Misli se: domobranskom.

i komandanti. Stab naročito a i čitav bataljon našli su se pred ogromnim zadacima. Trebalo je raditi ne samo na položajima sa oko 1000 vojnika — ranijih četnika, već i u pozadini kako sa Srbima tako i sa muslimanima. Ovakav obim rada i česti oružani dodiri sa neprijateljem učinili su da se od naše strane posvećivala mala pažnja našim borcima, upravo rudarskoj četi. **Ovde** moram da te upoznam sa činjenicom da se u rudarskoj četi nalazi jedan deo samo pravih rudara, dok su ostali intelektualci—činovnici, zemljoradnici i zanatlije. Najveći deo čete je politički bio nesvestan ili nedovoljno svestan pre dolaska u partizane, a i od onda se nisu mnogo uzdigli. Cak među njima ima i ljudi koji su ranije bili i negativni — alkoholičari n.pr. i slično. Uglavnom rudarska četa ni politički ni jedinstveno nije ono što bi na prvi pogled moglo da se kaže s obzirom na naziv (»rudarska«),

I tada su se pojavile prve negativnosti, naravno da sam ja došao do takvog shvatanja i kao prema takvima i zauzimao i zauzimam stav, a spreman sam da podnesem i kaznene mere ukoliko nisam bio u pravu.

1) Već pri dolasku u selo došlo je do prve nezgode. Vojnici su razmeštani. Iz vojnih obzira tada je jedna desetina premeštena iz jedne kuće u drugu. Jedan drug je na to odgovorio: »Sta nas zafrkava kapetan?« ...

2) Jedan drug koji je u borbi izgubio oko upućen je u Foču. Data mu je puška bez nišana, pošto u Foči može da se opravi, a njegova ispravna zadržata je za borca na položaju. Ovaj drug se naljutio i izišao napolje zalupivši vratima. Drug kombat i polkombat su ga pozvali natrag i prekorili ga radi ovakvog postupka. Jedan deo drugova (10) smatrao je da kombat nije smeo da »viče«, dok je 5 drugova dalo za pravo kombatu, a sa njima i ja. O ovom i sličnim pitanjima raspravljano je na jednom sastanku čitava dva sata. Prvi su bili uporni osuđujući postupak kombata. Tada sam drugovima rekao da će se ovo pitanje postaviti pred viši forum i da će strana koja ne bude u pravu biti kažnjena. Drugovi su se sa tim složili.

3) Pred ćeliju je bilo postavljeno i pitanje »generalovog brašna«. Kada je general Novaković[8] upućen za Foču. pored drugih stvari zadržana mu je i izvesna količina brašna, jer je on za vreme bavljenja kod nas jeo naše sledovanje. Ishrana je vršena po kućama gde je vojska bila smeštena. Da je i Stab jeo zasebno. Od toga brašna ispečena su tri povelika hleba i

*** General biv. jugoslovenske vojske Novaković bio je krajem januara 1942, kao četnik, zarobljen i sproveden u Vrhovni štab, odakle je za vreme treće neprijateljske ofanzive (aprila 1942) prebegao četnicima i poginuo 1943. u borbi protiv partizana. Vidi tom TV. knj. 3. dok. br. 12 i 39.**

utrošena u Stabu. Drug polkom 3 čete mislio je da je bilo 60 kilograma brašna pa je postavio to pitanje. Međutim kada sam mu rekao koliko je bilo, odbacio je to kao pitanje.

4) Takođe je postavljeno pitanje zašto je kombat vadio revolver na jednog druga. Pre svega kombat nije vadio revolver na tog druga, već ga je u tom momentu primao, a dotični drug nije hteo da izvrši kombatovo naređenje da ne sme prelaziti iz čete u četu...

5) Prilikom prelaska Prače pri januarskom povlačenju kombat je rekao jednom seljaku—četniku koji je smetao prelazak: »vucibatino«.

Jednom prilikom je rekao da se konji moraju držati čisto i dodao da kod jugoslovenskog kaplarice si morao ti da budeš za 20 minuta sav mokar a konj suv, a danas svoje konje, koji su u borbi isto tako važni i koji se moraju takođe hraniti i održavati u čistoći, nećeš da paziš.

Prilikom isleđenja nad dvojicom meštana u vezi sa krađom konja Stabu, kombat je ošamario obadvojicu uhvativši ih u laži i izvrdavanju.

Na opomenu druga koji je otišao u jednu meštansku četu kao polkom da dotični drug ne čita poštu koja je za Stab, na što je ovaj odgovorio »šta mari«, Stab je — upravo kombat — rekao ovom drugu da to nije smeo da radi, a naročito ne da diskutuje pred meštanima sa polkomom, upozorujući ga na neke njegove druge greške, napominjući mu da će ga zbog ovakvih i sličnih grešaka isključiti iz Brigade. Drug polkombat se umešao u raspravu i oštro napadajući druga koji je čitao pismo i odgovarao na polkomove primedbe, govoreći mu: »Zar mi se ubismo radeći sa tim meštanima da ih nečemu naučimo, pa smo zato poslali i komesara, a ti da takvim držanjem i nedisciplinovanošću ništiš sve ono što se tamo uradi«, oduzeo mu je pušku, koju je najzad na molbu okrivljenog vratio, pošto je priznao svoju grešku.

Polkombat je u jednom objašnjenju sa četnim ekonomom — partijcem istom rekao »marš napolje«.

Na sastanku kombata i polkombata sa jednim delom partijaca treće čete, gde je govoreno uglavnom o gornjim pitanjima, polkombat je saopštio drugu polkomu treće čete da je smenjen sa dužnosti. Razlozi: nerad u četi kao komesara, nepartijsko i nevojničko držanje po gornjim pitanjima, nekonstruktivnosti kritike i cinizam. Pošto je drug polkombat potom otišao na put u pozadinu, neko vreme četa je bila bez komesara, koji je kasnije izabran.

Uglavnom radi se o ovim pitanjima. Postoje još druga pitanja iste ili slične prirode, koja se uostalom svakodnevno postavljaju, no ona ni od drugova u četama ni od strane Štaba

nisu postavljena u tako oštroj formi. Rešenje ovih pitanja daće odgovor i na sva druga.

Mada se Biro nije sastajao na rešavanje ovih pitanja, iz nezvaničnih razgovora da se zaključiti da među Biroom postoji puna saglasnost po istima. Biro će na svom sastanku čim dođe polkombat, rešiti sva ta pitanja i dostaviti ih tebi na definitivno rešenje.

Na tvoj zahtev ja ću ti dati svoj sud o svim tim pojavama, o kombatu i politkombatu o ljudstvu i četama.

Vera jednog dela ljudstva iz treće čete da je naš kombat ubio druga Sotru učinila je mnogo da je jedan deo čete, huškan od izvesnih destruktivnih elemenata, stvorio jedno nezdravo, i ne samo nezdravo, već nevojničko, nedrugarsko držanje prema kombatu. Već sam ti naglasio da je dobar deo drugova u četi nedovoljno svestan a veliki je deo onih koji svoju vrednost precenjuju i smatraju se svesnijim nego su stvarno. S jedne strane potpuno vojničko držanje kombata prema vojnicima na dužnosti, a s druge strane isuviše i često nepravedno držanje druga kapetana prema njima — to otuđivanje od druga kombata još je više produbljeno, što su pak destruktivni elementi iskoristili. Drug kapetan često uzme u odbranu rudare i kada nije u pravu, i to pred njima. On pretpostavlja rudarsku četu svakoj drugoj. On dozvoljava, a naročito je ranije dozvoljavao njoj mnoge sitnije greške i prelazio preko njih, n.pr. pitanje ličnog snabdevanja, pitanje alkohola i slično.

Kod takvog stanja stvari nije bilo teško tim negativnim tipovima da razviju svoju razbijačku delatnost. Za to su oni koristili ma i najmanji povod a za povod im je moglo služiti sve. Pri tome se nisu ni najmanje ustezali. I to je išlo tako daleko da je jedan od njih rekao da ovaj Stab nije smeo da izvesti V. **Stab** o napadu na Praču i Sjetlinu **a** koji nije uspeo. Jedan opet uporno koristi priliku da uvek govori o **Sotri** i, naravno, pri tom nametne i izjavi da je **Sotra** ubijen. Jedan drug, inače vrlo dobar, naravno ranije, kad mu je saopšteno da je primljen u članstvo Partije, rekao je: »Idem ja u crnogorsku partiju«. Jedan je, primetivši da naši partijci rade sa jednim mladim drugom iz rudarske čete, jednom prilikom ovome govorio kako komunizma uopšte nema niti pak komunista, da je komunizam samo u tome što može nekome reći »ti« i »druže«. Ova banda je održala izgleda i sastanke u selu gde je naša ambulanta, otišavši pod izgovorom da će kod doktora ... Sa njima je i bivši politkomesar rudarske čete koga je polkombat smenio. On je na njihovoj strani a oni na njegovoj uzajamno se braneći. Politkom je znao za mišljenje jednog dela

čete o slučaju kombat—Sotra ali nije uopšte ništa protivu toga preduzimao. Kada sam ja na jednom partiskom sastanku oštro napao sve koji su za to znali i njega koji je za to morao znati, on je ćutao. Po mome mišljenju on je inicijator i pokretač svega, jedan nezdrav elemenat, na silu napravljen svesnim borcem (uostalom na silu je i postao član i to kada je u Rudom postavljeno pitanje polkoma te čete: ta ista grupa koja sad rovari izbacila je i energično tražila njega, a pošto nije bio član, tada je učlanjen i naimenovan za polkoma), svesni razbijač, o čemu dokazuje njegov postupak u vezi sa pismom tebi. Sva ova pitanja koja sam ti izneo, a koja su postavljana na dnevne redove ćelije rudarske čete, na istima su i rešena i sa rešenjem su se svi složili, pa i on. Međutim on ta ista pitanja postavlja na ćeliji novoosnovane četvrte čete, gde su ušli po deset drugova iz 1, 3 i crnogorske čete. Zašto? Meni je sasvim jasno. Uostalom i on sam je dao odgovor kad je kazao da rudari sasvim drugačije misle kada Momčilo nije na sastanku a drugačije kada je tu. A to ne zbog toga što sam ja tu, već i zbog toga što su tu svi ostali drugovi koji isto tako uviđaju i svoje i njegove greške. Najbolji dokaz za to je da se stanje u rudarskoj četi u mnogome sredilo od kako je on otišao iz čete i kako je zabranjen svaki duži boravak u ambulanti od dva dana, kao i uopšte šetanje do ambulante. Takođe se stanje i u ćeliji popravilo.

Još jedan njegov razbijački, antipartiski i antivojnički stav. Na partsastanku u novoosnovanoj četi on je postavio pitanje: »Zašto je drug komandant dao Žarku Vukotiću (to njemu) netačnu opomenu«. Stvar je u ovome. Posle borbe na Prači i Sjetlini a u kojoj je došlo do vrlo nezdravih gestova od strane rudara (neopravdano napuštanje položaja i drugo), kombat je izdao jednu vrstu pisma rudarima kojima je ukazao na te pojave i imenovao prestupnika. Među njima je bio i Žarko, bivši politkom čete, koji je na naređenje kombata da uspostavi vezu sa desnim krilom rekao da ne može jer je brisan prostor. Radi te i svih ostalih grešaka rešavalo se na jednom partsastanku gde sam i ja prisustvovao, pa su se svi drugovi složili da je kombat u pravu i svi su manje ili više kažnjeni na zahtev samih članova. I on je svoju grešku priznao i saglasio se sa kaznom. A sada opet potrže to pitanje pred ljudima koji ne znaju kako su se stvari stvarno odigravale i još govori o »netačnoj opomeni«. Ovo kao i većinu drugih, gornjih pitanja postavljao je on na dnevni red.

To je uglavnom njegov rad i rad te razbijačke grupice. Ja mislim da ćeš iz ovoga moći dobiti u mnogome pravu sliku o stanju u rudarskoj četi, naravno ukoliko vidiš da je tako. Ja bih pak najviše voleo kada bi mogao da dođe jedan drug

iz nekog foruma koji bi na licu mesta i pred drugima mogao da vidi stvarno stanje.

Sto se tiče moga mišljenja o kombatu i polkombatu apsolutno su pozitivna. Ja sam sa tim drugovima od prvog dana borbe, gledao sam ih i gledam uvek na radu. Možda u pojedinim od navedenih slučajeva oni nisu u pravu, ali tu se radi o izvesnim principima u odnosu na komandno osoblje i borce, kao n.pr. da li kombat ili polkom ili ma ko od rukovodstva vojnog ili političkog smeju viknuti na borca, da li smeju reći »vucibatino« u konkretnom slučaju, ili, »marš napolje«, ili potrgnuti revolver, itd. Polkomu bi se možda moglo prebaciti to što u izvesnim momentima plane, dok moja jedina primedba veća kombatu mogla bi da bude ta da je, naravno na dužnosti, još strožiji, još ozbiljniji prema vojniku, stvarajući na taj način još veću disciplinu. Za njihov ispravan stav dokaz je i to što su kod svih ozbiljnijih i svesnijih drugova omiljeni i imaju ugled pravičnih ali strogih starešina. O njihovoj potpunoj odanosti stvari narodne borbe ne može biti ni govora. Uostalom to su komunisti još od pre nekoliko godina i to aktivni.

U pismenom izveštaju i žalbi Birou postoji i tačka: Zašto je drug sekretar Biroa bataljona dao netačne dokaze Stabu bataljona o diskusijama koje su vođene na partiskoj ćeliji prve čete? Na ovo ti za sada ne mogu odgovoriti dok prethodno ne vidim bliže o čemu se radi. Pre svega me interesuje kako je mogao drug koji je postavio ovo pitanje da zna kakav izveštaj sam ja podneo Stabu bataljona.

O ovome kao i o svakoj sitnici **u** radu partorganizacije izvestiću te.

Zaseban izveštaj sa sastanka Biroa dobićeš.
Materijal sam primio i dobro je došao.
Uz drugarske pozdrave

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

19/111-42 g.

Sekretar Biroa,
Mom. Petrović

BK. 44

IZVOD IZ PISMA POKRAJINSKOG KOMITETA KPJ ZA SRBIJU OD 22. MARTA 1942. SRESKOM KOMITETU ZA ZEMUN O PRAVILNOM SPROVOĐENJU POLITIČKE LINIJE I MOBILIZACIJI SNAGA ZA BORBU[1]

SK-u u Zem. 22. III. 1942.

Dragi drugovi,

Odgovaramo vam na vaše poslednje izveštaje.*[3]

II

Kurs oružane borbe u oslobodilačkom pokretu, na čijem je čelu naša partija, mora se sprovoditi u celoj zemlji. Sve ostale forme borbe su podređene tom osnovnom zadatku. Taj kurs podrazumeva akcije manjih i većih partizanskih jedinica sve od akcija sabotaže i diverzije na objektima koji služe neprijatelju za vođenje rata i ugnjetavanje naroda. Pošto vi do sada niste imali partizanskih jedinica na vašoj teritoriji, a akcije sabotaže i diverzije su izvođene uglavnom u gradu, a pošto vi takvo stanje i opravdavate polazeći od nepotpunih i pogrešnih pretpostavki, to je potrebno taj vaš stav ispraviti i dopuniti.

Vi na vašoj teritoriji nemate mogućnosti da stvorite veći odred usled strategiskih nedostataka, ali zato možete mobilisati u prvom redu ljude za odrede u Fruškoj Gori, a kasnije i za odrede u Srbiji. Mi ćemo preko nadležnih drugova tražiti da vam se to omogući preko drugova iz Srema.

Sasvim je sada nemoguć dolazak naših odreda iz Srbije da bi pokrenuli Srbe iz Srema za odrede, a nepravilno bi bilo izvući Srbe iz Srema i povući ih u Srbiju, pošto Srbi iz Srema treba da dejstvuju na svojoj teritoriji, i to u zajednici sa Hrvatima i drugim, sada u odredima u Fruškoj Gori. Ali pored mobilisanja vaših ljudi za odrede u Fruškoj Gori (gde bi oni popunjavali već postojeće odrede ili bi čak i formirali zaseban odred, ali koji bi bio u potpunosti pod političkim rukovodstvom

[1] Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu CK SKS pod reg. br. 8630.

[2] Vidi tom I, knj. 6, dok. br. 11.

[s] Izostavljen je deo dokumenta koji se ne odnosi na rad Partije u jedinicama NOV.

OK-a za Srem, a pod vojnim rukovodstvom Štaba za Frušku Goru), vi možete i morate da formirate i manje jedinice (trojke, četvorke i desetine) koje će dejstvovati kao *stalne* partizanske jedinice (dakle, stalne, a ne da noću vrše akcije, a danju da rade kod kuće) na vašoj teritoriji, a kojima će biti glavni zadatak, ne napadi na veće neprijateljske vojne formacije i ne, sada, zauzimanje vlasti u jednom selu, već diverzije i sabotaže u prvom redu saobraćajnih objekata, uništenje i razoružavanje manjih snaga neprijatelja, jedinice, koje će biti vrlo pokretljive, energične u akcijama i vešte da sakriju potpuno svoj trag od neprijatelja. Sa izrastanjem kukuruza i kada ozeleni biće im lako kretanje, a za takve akcije neka izabiraju najpogodniju tačku ne samo obzirom na izvođenje same akcije, već i obzirom na blizinu i sastav naselja, obzirom na mogućnost represalija. Takvim malim jedinicama treba da rukovode dobri i isprobani drugovi, da u svakoj ima bar po jedan radnik. Za opstanak takve jedinice na jednoj teritoriji neophodno je da svaka jedinica ima svoje zasebne prihvatne i obaveštajne punktove u narodu. Svaka takva jedinica je povezana partijskim putem sa partijskom jedinicom na svom području tako da tim vojnim jedinicama rukovode partijske jedinice, tj. vi preko njih.

Ali pored tih *stalnih* jedinica potrebno je formiranje *pomoćnih desetina* koje će stupati u akciju samo po potrebi. Znači da bi stalne partizanske jedinice bile formirane od ljudi koji ne bi svi bili sa teritorije na kojoj će delovati, a pomoćne od ljudi sa te teritorije. Ako se seljaci ustežu da idu u akcije iz razloga koje navodite, to mogu činiti samo oni iz tih pomoćnih desetina, a ne iz onih jedinica koje biste formirali kao stalne, a same pomoćne desetine bi se osposobile takođe za akcije i seljaci se ne bi odvojili od nas radi reakcije koja nastupa posle akcija ako biste pravilno sprovodili svoje političke zadatke i ubeđivali narod u potrebu aktivne borbe. Jedini rezultat vašeg pravilnog i upornog političkog rada praćenog akcijama bio bi prekidanje toga mira koji je uspostavljen zahvaljujući ne dobrom životu seljaka, već vašoj otsutnosti i vašem prepuštanju seljaka kulacima, mira koji znači izdaju oslobodilačke borbe, koji je rezultat onoga »što je rano«, »nije vreme« i si. Jačim vašim političkim radom i akcijama »odvojiće« se od vas reakcionarni elementi, koji ne samo da i sada nisu sa vama, što još nije tako zlo, nego su i ostale borbene elemente sa sela privukli na svoju stranu i demobilisali ih od borbe, što je veliko zlo!

Osnovni problem za organizovanje vojnih jedinica i akcija je oružje i municija. Za drugove koji odlaze u odrede u Fruškoj Gori taj će se problem nekako rešiti tamo, u prvom

ceđu razoružavanjem neprijatelja. Za jedinice i desetine na rašoj teritoriji ostaje vam da ih ili vi naoružate ili da se same naoružaju razoružavanjem neprijatelja.

Za odrede i jedinice treba u prvom redu mobilisati radnike u gradu, siromašne seljake u selu, kojima pripada rukovodeća uloga.

Sve vojne jedinice sa vaše teritorije pored toga treba da rrše i politički rad, agitacioni i propagandni, mobilisanje za odrede u Fruškoj Gori, za jedinice sa terena.

Vaši vojno-politički zadaci su sledeći:

1) Mobilisanje i slanje drugova iz sela i grada u odrede ie Fruške Gore u prvom redu.

2) Stvaranje stalnih manjih jedinica na vašoj teritoriji.

3) Stvaranje pomoćnih seoskih desetina.

III

Za izvršenje iznetih političkih i vojnih zadataka potrebno je učvrstiti part. org. u srezu i gradu. Vaša osnovna part. org. je u gradu. Zato su potrebni najbolji drugovi za rukovođenje tom part. org. Zato mislimo da ne treba formirati nov MK pored SK-a, već postojeći SK popuniti s dvojicom najboljih drugova za rad u gradu, tako da bi 4 druga u gradu sačinjavali Biro SK-a, a članovi SK-a koji rade na selu sačinjavali bi u zajednici sa Biroom Plenum SK-a. Na taj bi način stvarno učinili to što predlažete, tj. raspodelili bi rad tako da dva nova druga i jedan od starih drže jedinice i fond, a drug sekretar da drži samo tehniku i sastanke sa drugovima iz popunjenog SK-a i sa sela. Stvaranje novog MK pored već krnjeg SK-a oslabilo bi kvalitet part. rukovodstva u gradu, a ne bi mnogo pomoglo srezu. Pored toga bi se mnogo izgubilo u efikasnosti rukovođenja. Sa proširenjem rada na selu i podizanjem novih rukovodilaca za grad ukazala bi se potreba i bilo bi i moguće tada pristupiti stvaranju zasebnog MK-a pored SK-a.

Prilike, koje vladaju ne samo u Srbiji, već i po čitavoj Hrvatskoj, nalažu vam pored rečenog još i sledeće:

Da pojačate do maksimuma budnost prema stranim i slučajnim elementima, prema onima koji izlaze iz zatvora, da povećate konspiraciju i partijsku disciplinu, da vaspitate i podižete mlade drugove na primerima herojskog držanja naših drugova pred klasnim neprijateljem, koji su beskrajno odani stvari radničke klase, njenoj avangardi — Kompartiji, na primerima naših heroja iz partizanskih jedinica, koji ulažu i poslednju kap svoje krvi za dobro radnog naroda i svih ugnjetenih i obespravljenih.

To su, drugovi, u osnovnom vaši zadaci u sadašnjem momentu. Na vama je da ih ostvarite i da povedete u borbu narod sa vašeg područja protiv našeg zakletog neprijatelja — nemačkog fašizma i njegovih slugu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

S drugarskim pozdravom
PK

BR. 45

IZVEŠTAJ SEKRETARA PARTIJSKOG BIROA BATALJONA »VOJVODA MOMČILO« DURMITORSKOG NOP ODREDA OD 22. MARTA 1942. O STANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE[1]

IZVJEŠTAJ O PARTIJSKOM RADU U BATALJONU »VOJVODE MOMČILA«[2]

1) Bataljonska ćelija od 3 člana. Svi intelektualci.
2) Imaju 3 (tri) četne ćelije.

I četa ima 7 članova — 5 seljaka, dva intelektualca.

U ovoj ćeliji primljena su dva kandidata u partiju koji su se dobro pokazali u akcijama.

Ima jedan kandidat intelektualac koji će na prvom sastanku biti primljen jer ispunjava uslove.

II četa ima 4 partijca, među njima 3 seljaka i jedan radnik — dva su primljena poslije izvedenih akcija u Bosni. Kandidata nema.

III četa ima 7 partijaca, dva seljaka, jedan podoficir i 4 intelektualca. Među njima su dvojica primljena od kad su u akcijama u Bosni.

Ova ćelija ima tri kandidata.

Bataljonski Biro sastavljen je od pet članova i to: sekretara bataljonske ćelije, političkog komesara bataljona i sekretara četnih ćelija.

[1] Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu CK SKJ, reg. br. 932'VI, 2—14 (42).

*** Ovaj bataljon je bio u sastavu Durmitorskog NOP odreda. Zajedno sa bataljonom »Bajo Pivljanin« upućen je prema naređenju Vrhovnog štaba NOP i DVJ u istočnu Bosnu po specijalnom zadatku Opširnije o tome vidi dok. br. 48, napomenu br. 2.**

Partijski rad svodi se na rad ćelija, rad sa kandidatima i rad preko političkih konferencija. Sastanci ćelija održavaju se dva puta nedeljno, osim kad akcije onemogućavaju. Sastanci su praktični i teoriski.

Teoriski nivo kadrova dosta slab.

Partijnost i disciplina dobri.

Uticaj partije u I i III četi dobar, partijci su masovni. U II četi uticaj slab, masovnost partijaca slaba.

Usijed slabe veze sa partijom na terenu nedostajalo je materijala II i III četnoj ćeliji. Međutim I četa, koja je bila u Trnovu, imala je uredne veze sa partijom i sa materijalom nije oskudijevala, — dolazio je na vrijeme, pa je i ćelija radila najbolje.

Ova je ćelija postigla prilično uspjeha u radu sa omladinom — tako da je učlanila u Bosansko-hercegovački omladinski savez 564 omladinca. Ceta kao cjelina uživala je veliki ugled među stanovništvom.

Na terenu gdje su radile ove dvije čete, tj. II i III, nije se moglo do našeg polaska postaviti organizaciono povezivanje omladine zato što to partija sa terena nije postavljala. Sazivane su seoske omladinske konferencije, kao i šire političke sa svim stanovništvom.

Brojno stanje partijaca u bataljonu: 21.

Socijalni sastav: 10 seljaka, 1 radnik, 1 podoficir i 9 intelektualaca.

Za sada ima 4 kandidata.

Partijski materijal slabo je pristizao.

Direktivskog materijala uopšte nijesmo primali dok smo u akcijama, osim jedno pismo od M.K. za Savnik sa nalogom za osnivanje bataljonskog Biroa.

Posljednje pismo od M.K. za Šavnik, u kome se traži izvještaj po partiskom radu, imalo je dvije okružnice P. Komiteta za C. Goru, Boku i Sandžak. Dvije »Borbe« C.K.K.P.J. koje su posiate nijesmo primili.

Potrebno je da se ovakav materijal šalje na vrijeme pravim putem, da bude tačno adresovan i po sigurnim kuririma.

S. F. — S. N!

22-111-1942
Foča

Za bataljonski Biro
sekretar Biroa
Vojin N. Đerković

BR. 46

IZVOD IZ IZVEŠTAJA SEKRETARA OBLASNOG KOMITETA KPJ ZA KOSMET OD 23. MARTA 1942. DRUGU TITU O SITUACIJI NA KOSMETU[1]

Dragi druže Tito,

Po vojnoj liniji smo radili ali do skoro nismo imali tačne pretstave, sada smo preuzeli tempo u povezivanju i stvaranju odreda. Najviše je obuhvaćeno u Peći. Ima obuhvaćeno blizu 700 ljudi. Priština 500. Mitrovica oko 300. Tu postoje uslovi. Prizren 200, Uroševac 200. Sve su ovo brojke od pre mesec dana.[2] U slučaju partizanskih akcija nedostatak je samo u neiskustvu ljudi. Zato u jednom pismu koje smo poslali za vas i jednom za PK Srbije tražili smo da nam pošalju nekoga instruktora, pošto već imaju ljudi koji su prošli kroz vatru. Oružje ljudstva koje je obuhvaćeno slabo stoji. Svega 110 [pušakaj i 2 p.mitraljeza. Snage okupatora u ovom momentu su: Mitrovica ima 2—3 bataljona Nemaca. Italijana u ostalim delovima: Priština, Peć, Prizren itd. oko 20.000 ljudi. Okupator je neverovatno slab. Boji se da ide u borbu. Kosovo je arterija koja ide za Sandžak. Ona, naravno, ide preko Albanije.[3]

Primite mnogo drugarskih komunističkih pozdrava

23-111-1942 g. od **Crnog**[4] i svih ostalih drugova

[1] **Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu CK SKJ pod reg. br. 1695/V, 3—79 (42).**

[2] **Reč je o broju simpatizera NOP-a koji su bili obuhvaćeni u terenskim partizanskim jedinicama.**

[3] **Odgovor na ovo pismo poslao je CK KPJ 22. septembra 1942 (vidi tom II, knj. 6, dok. br. 58).**

[4] **Narodni heroj Boro Vukmirović Crni, tada sekretar Oblasnog komiteta KPJ za Kosmet. Streljan 20. aprila 1943. kod s. Landovice, blizu Prizrena, zajedno sa Ramizom Sadikom.**

li«

BR. 47

IZVEŠTAJ SEKRETARA PARTIJSKOG BIROA PETOG BATALJONA PRVE PROLETERSKE BRIGADE OD 23. MARTA 1942. O STANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE[1]

IZVJEŠTAJ PARTISKE ORGANIZACIJE V BAT. I P.N.O.U. BRIGADE

Biro ćelija ovog bataljona održao je svoj drugi sastanak od podnošenja izveštaja br. 4.

Na ovome poslednjem sastanku biroa dnevni red je bio ovaj:

I) Izveštaji (organizacija i njen plan)
(kandidacije)
(izveštaj po sektorima)
(odluke partiske jedinice)

II) Diskusija po izveštaju i budući rad

III) Odluke biroa, direktive

IV) Samokritika i kritika

V) Eventualije.

Izvještaj jedinice br.l (Sumadiska)

Za poslednjih 7 dana održana su 2 teoriska sastanka vodnih grupa i jedan praktični cele jedinice.

1) Partiski rad (organizaciono pitanje): članova partije 23, kandidata 3. Jednica je podeljena u dve vodne grupe. Sekretar jedinice ide na sastanke i jedne i druge grupe. Partijci rade ali ne svi. Rad ponekoga partijca u četi ne vidi se.

2) Politički rad u četi: Održane su 3 četne konferencije. Na teoriskom podizanju ljudi radi se po grupama (kružocima) koje vode partijci. Tim grupama daje se materijal prema sastavu te grupe (jačoj teži materijal). To se do sada pokazalo kao dosta dobro. Već su se počele grupe da javljaju da polažu ispite iz pređenoga materijala. Ispiti će se polagati na sastancima četa gde će ta grupa referisati.

3) Kulturni rad: Spremamo priredbu sa komadom »Proces Pavlu Vlasovu i drugovima« iz knjige »Mati«. Zidne novine postoje, samo ne sarađuje na njima veći broj drugova. Svako se veče priređuju igranke, zabave itd.

4) Skojevski rad: Posle sastavljanja ove dve čete skojevski rad je zastao. Izgleda da naši skojevski rukovodioci nisu

se mogli organizaciono snaći. To smo sada uredili i Skoj treba da nastavi rad.

5) Vojni rad: Pored svakodnevnog egzercira, održana su i dva teoriska sastanka, gde su drugovi prenosili svoje praktično iskustvo na drugove, crtajući na tabli položaje i objašnjavajući gde su i kada bili nedostaci u borbi.. .

Izvještaj jedinice br.2 (Omladinska)

Održan je jedan sastanak part. jedinice za poslednjih 7 dana. Partijaca ima 3, kandidata nema. Skojevsko četno jezgro (rukovodstvo) ima 7 ljudi. Članova Skoja ima 17. Skojevski aktiv podeljen je u 5 grupa, u te grupe ulaze i omladinci koji nisu članovi Skoja.

1) Politički rad: Čitaju se knjige kao: Sovjeti osvajaju Severni Pol, Moj život (Aleksej, Stahanov). Grupe spremaju referate po onim referatima, odnosno predavanjima koja su omladinci imali. Posle čitanja referata dele se pitanja koja su napisana na osnovu toga referata. Ko izvuče koje pitanje on na njega i odgovori. To ih je dosta dobro zainteresovalo.

2) Kulturni rad: Sada je spremljen skeč »U okružnom uredu«. U četi postoji Diletantska sekcija koja je prepisala još nekoliko skečeva. Sa 5 ljudi drži se analfabetski tečaj (više ih i nema nepismenih). Postoje četne novine, samo nisu »zidne«, već u obliku knjige. Na njima saraduje jedan broj omladinaca, većinom intelektualaca; seljake je teže naterati da pišu.

3) Vojni rad: Vršeno je praktično učenje ljudi, dok teoriskih časova nije bilo, te je odmah skrenuto komandiru, koji je partijac, da to malo marljivije otpravlja.

Izvještaj jedinice br.3 (Užička)

1) Partiski rad: Zadnji sastanak jedinice održan je pre 7 dana. Partijaca ima 11, kandidata ima 4. Članovi partije dosta su dobri, izuzev jednoga kojega je biro kaznio *ukorom sa poslednjom opomenom* zato što je pustio neke drugove te su pred njime činili nekakve greške, a on ih u tome nije sprečio, već im još odobrio. On je slabo aktivan.

2) Politički rad: Odražavaju se često četne konferencije, gde se prorađuje materijal. Daju se referati i pojedinačno — odnosno nekada i dvojici, trojici da prorade pa da referišu po istome na četnom sastanku. U poslednje vreme čita se pred četom knjiga »Mati« itd.

3) Kulturni rad: I ova četa učestvuje u spremanju priredbe. Skoro svako veče priređuje se četna igranka, sa pesmama, šalama itd. Zidne novine izlaze svake nedelje po jedanput i dobro su uređene, može se reći da su postigle svoj

cilj, jer svi drugovi sarađuju na njima. Nedeljno dadu drugovi po 40 radova.

4) Vojni rad: I u ovoj četi je slabo teoretski rađeno po vojnoj liniji. Za celu nedelju nije bio ni jedan teoretski čas.

5) Skojevski rad: Članova Skoja ima 21, a rukovodstvo je od 8 ljudi. Skojevska organizacija izdaje zidne novine. Skoj radi na kulturno-političkom polju po desetinama, pošto su to jedinice većinom kompaktne.

ODLUKA BIROA

Pošto je razmotrio stanje u četama biro je odlučio:

1 — Da se u najskorije vreme stvori bataljonski biro Skoja.

2 — Da se skojevski rad u svim četama pojača, a naročito u Sumadiskoj četi, gde je rad bio zaostao.

3 — Kao najglavnije primećeno je da u četama, iako je to govoreno da mora da se stvori plan rada, to ili je plan nepotpun ili skoro i ne postoji. Biro je odmah postavio da se to mora da ispravi.

4 — Da se pređe na rad što aktivnije, kako po svim sektorima tako i po vojničkom naročito, jer je bio taj sektor za poslednjih 7 dana zapostavljen. A ako nije bio zapostavljen sasvim, on je bio štur. Jer je se do sada samo govorilo o stražarskoj dužnosti i rukovanju puškomitraijezom, sve se svodilo na to. Od sada mora se učiti signalizacija, koja je za nas od neobično velike važnosti. Takođe moraju se učiti i druge vojne veštine.

5 — Biro je rešio da se po četama sprovode kursevi za vodnike i desetare. Ti kursevi ne moraju da budu po četama, već bataljonski. Na tim će kursevima morati da govore neki vojni stručnjaci. Tim kursevima vodnika i desetara mogu da se pridodaju i komandiri četa, da i oni prisustvuju. Da bi se izgrađivali...

To su odluke biroa sa poslednjega sastanka, koji je odžan 23-III-1942 g.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

U Foči
23-111-1942 god.

Sekretar
RADOJE LJUBICIC

BR. 48

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA BATALJONA »VOJVODA MOMČILO« OD 23. MARTA 1942. VRHOVNOM STABU NOP I DVJ O MORALNO-POLITICKOM STANJU BATALJONA[1]

IZVJEŠTAJ

o radu i prilikama u N.O.P. bataljonu »Vojvoda Momčilo«:[2]

13 januara ove godine ovaj bataljon, sastavljen iz tri čete, pošao je sa Žabljaka u pravcu Šćepan Polja. Usput, po svim selima gdje se je bataljon zadržavao, održavane su četne konferencije kao i konferencije sa seljacima. Ljudstvo je pri polasku bilo dobro raspoloženo i zadovoljno sa svojim starješinskim osobljem, koje je sastavljeno od seljaka i intelektualaca.

18 januara bataljon je stigao na Sćepan Polje, odakle je I četa (I četa ima 43 partizana) produžila dalje u pravcu Trnova. U Trnovu je ostala sve do 1 marta. U ovoj četi održavani su češći četni sastanci kao i sastanci po vodovima. Isto tako rađeno je mnogo i politički po selima oko Trnova i održavane konferencije po selima. Četa je učestvovala u akcijama prilikom napada na selo Dujmoviće, ostavivši 6 (šest) mrtvih partizana. Partizani ove čete zauzimali su pravilan stav prema četnicima, a isto tako i u odnosu prema seljacima gdje su prolazili, tako da su po svim mjestima gdje su bili ostavili vrlo

[1] **Original, pisan mastilom, ćirilicom, nalazi se u Arhivu CK SKJ pod reg. br. 937/VI, 2—8 (42).**

[2] **Vrhovni Stab NOP i DVJ naredio je 25. decembra 1941. Durmitorskom NOP odredu da formira dva bataljona i da ih uputi u istočnu Bosnu prema Kalinoviku, Foči i Goraždu, gde će u sadejstvu sa Kalinovičkim NOP odredom očistiti teren od četnika, proširiti slobodnu teritoriju i pripremiti uslove za dolazak Vrhovnog štaba u Foču. (Vidi tom III, knj. 1, dok. br. 176). U tom cilju formirani su, pretežno od novomobilisanih boraca, bataljoni »Bajo Pivljanin« i »Vojvoda Momčilo« i upućeni početkom januara 1942. na određeni zadatak. Krajem marta 1942. Vrhovni štab je vratio oba bataljona u sastav Odreda, sa napomenom da su izvršili dobiveni zadatak, ali da im je pri kraju nedostajalo izdržljivosti i discipline, i dalje, kaže se u pismu Vrhovnog štaba: »Drugi put kada mobilišete ljudstvo, nikad mu ne postavljati rok zadatka. Tu su i ovoga puta, kao na Pljevljima, pogriješili naši rukovodeći drugovi. Mobilisali su ljudstvo za određeno vrijeme, pa se za taj rok hvataju vojnici. Poslije toga roka neće da se bore«.**

Prema tome, pored razloga koji su navedeni u ovom dokumentu, ovaj momenat je imao znatnog uticaja na stanje bataljona »Vojvoda Momčilo«, kako je prikazano na kraju izveštaja. Opširnije o dejstvima ovih bataljona vidi tom III, knj. 2, dok. br. 12, 14, 19, 20, 176 i 201.

dobar utisak. Poslije 1 marta četa se je nalazila u okolini Kalinovika učestvujući u blokadi istog i vršila manje akcije. Ljudstvo ove čete je nešto bolje nego u drugim dvjema četama. Jedna polovina od ukupnog broja partizana u ovoj četi je dosta svjesna, disciplinovana, požrtvovana, kuražna, odana Nar. osi. borbi. Partizanski uticaj je dosta jak, većina su simpatizeri komunizma i drugarstvo je razvijeno vrlo dobro. Posljednjih dana tražili su smjenu štaba čete, ali budući da štab čete nije počinio nekih krupnijih grešaka, koje bi iziskivale njegovu smjenu, nije im se izašlo u susret.

II četa, koja ima 90 partizana, ušla je u Foču 19 januara zajedno sa III četom. Prilikom ulaska u Foču partizani ove čete pokazali su se vrlo dobrim i disciplinovanim, a takođe i za vrijeme boravka u Foči, izuzev što se kod izvjesnog broja pojedinaca pokazala gramzivost i nedostatak svjesnosti i discipline. Ova četa je 25 januara pošla u pravcu Kalinovika radi opsade istog i učestvovala u manjim akcijama oko Kalinovika, kao i prilikom napada na Ulog i čišćenja sela u Župi od ustaša. U svim tim akcijama partizani ove čete, izuzev jednog malog broja, pokazivali su hrabrost, požrtvovanost i disciplinu. Politički se nije radilo koliko i u druge dvije čete iz tih razloga, što je ljudstvo ove čete bilo podvojeno po vodovima i desetinama i većinom su se nalazili u akcijama, mada su ipak održavane četne konferencije kao i sastanci po vodovima. Pojedini odgovorni drugovi iz ove čete radili su i po selima, tako da je i ova četa ostavljala dobar utisak na mještane, sve do momenta iznenadnog nezadovoljstva većine partizana... Razlozi za izbijanje nezadovoljstva i njihovog nepartizanskog ponašanja su sljedeći:

1.) Nedovoljan politički rad, 2.) Što je četa sastavljena od seljaka, koji su postali partizanima tek sa formiranjem ovog bataljona. 3.) **Sto** štab čete nema dovoljno potrebnog autoriteta, 4.) **Sto** je ljudstvo naviklo samo na kraće akcije, 5.) **Sto** ima izvjestan broj starijih i oženjenih partizana, koji teže shvataju cilj današnje nar. osi. borbe i 6.) **Sto** većina partizana iz ove čete dosada je samovoljno napuštala borbeni položaj na Krnovu, Pljevljima i Sandžaku, tako da im je prešlo u naviku napuštati položaj i smjenjivati štab čete.

III četa (III četa ima 95 partizana) ušla je zajedno sa II [četom] u Foču 20 januara, a 5 februara stigla je na položaj kod Kalinovika radi opsade istog i ostala sve do ponovnog polaska za Foču. Vršila je manje akcije prilikom pokušaja prodora Talijana iz Kalinovika, gdje ih je uspješno povraćala, kao i prilikom čišćenja sela Golubića od ustaša. Većina partizana odavali su kuraž, svjesnost, disciplinu, a jednom izvjesnom broju ove osobine su nedostajale. Održavani su češće

i četni i vodni sastanci, a pojedini drugovi iz ove čete održavali su konferencije po selima. Drugarstvo nije na zavidnoj visini mada nije primijećeno gramzivosti. Partijski uticaj je dosta jak. Partizani ove čete zauzimali su ispravan stav prema četnicima, kao i prema mjesnom stanovništvu, tako da su ostavili vrlo dobar utisak.

Na četnim odnosno vodnim sastancima partizana govoreno je o političkoj situaciji, čitane vijesti, iznošeni ciljevi našeg dolaska u Bosnu, »Zašto se bore partizani u Bosni«, ciljevi nar. osi. borbe, uloga Komunističke partije u današnjoj nar. osi. borbi, uloga SSSR u današnjem oslobodilačkom ratu, brošura druga Tita, »O Crvenoj armiji«, »Ko su ustaši«, »Tasove vijesti«, saopštenja našeg Durmitorskog odreda, saopštenja Vrhovnog štaba nar. osi. partizanske i dobrovoljačke vojske Jugoslavije, »Narodni borac«, o četnicima i stavu prema istima itd. i redovno se otvarala diskusija. Na konferencijama po selima održavani su skupovi seljaka, žena i omladine i postavljani odnosno birani n. o. odbori, ženski i omladinski odbori. Na konferencijama je govoreno o političkoj situaciji, zadacima n. o. odbora, ciljevima borbe, razgolićavanju četničkih vođa itd. Odnos između naših partizana i mještana bio je vrlo dobar, te se je donekle i uspjelo u radu, tako da je danas ipak nešto drukčiji odnos između srpskog i muslimanskog življa u ovim krajevima.

Naš bataljon ima 225 partizana, osim štabova četa i štaba bataljona, a sa njima ukupno 235 partizana. Od ovog broja njih 50—60, računajući i partijce, su vrlo dobri, svjesni, požrtvovani, disciplinovani, kuražni, ispunjavaju sve partizanske uslove ... Ostalo, ako bi se držalo stalno mobilisano, s većim političkim radom i većom disciplinom, moglo bi se popraviti. Većina, skoro svi partizani traže da za kraće vrijeme pođu kućama. S obzirom na izloženo i s obzirom na to da skoro svi oni nijesu navikli na duže akcije, mišljenja sam da čitavi bataljon treba poslati kućama, s tim što će se izmijeniti poneki članovi štaba bataljona kao i štabova četa i što iz bataljona treba izbaciti izvjestan broj starijih, oženjenih, onih koji se žale da su bolesni ili umorni a vjerovatno nijesu, kao i svi oni koji kvare ugled bataljona. Mjesto njih morali bi se uzeti mlađi ljudi, od 18—30 godina, pa ako bi dozvolila situacija, držati ih izvjesno vrijeme u našem srezu, ali samo kratko. Mišljenja sam da bi jedino na taj način ozdravili situaciju u našem bataljonu, inače ljudstvo sad nije ni Za kakve akcije.

S obzirom da ishrana ovdje nije dobra, mislim da bataljon treba odmah krenuti, pošto se i zbog ishrane počinje stvarati nezadovoljstvo. Pojedinci iz II čete moraju se svakako kazniti a štab njihove čete ne bi trebalo smjenjivati zasad.

Potrebno bi bilo da neki od drugova iz Vrhovnog štaba upozori na jednom bataljonskom sastanku na grešku traženja otsustva i da ukori II četu zbog njenog nepartizanskog istupa.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Foča
23-111-942

Politkom
Vojin D. Jauković

BR. 49

IZVOD IZ IZVEŠTAJA OKRUŽNOG KOMITETA KPJ ZA FOČU OD 25. MARTA 1942. CENTRALNOM KOMITETU O STANJU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U VOJNIM JEDINICAMA NA SVOJOJ TERITORIJI[1]

Dragi drugovi,[2]
s

II

Teritorijem ovog OK prolazi mnogo jedinica. Mnoge od njih, koje nisu domaće, ne shvataju još uvijek potrebu izvještavanja ovog OK unatoč direktive CK KPJ — osim nekoliko izuzetaka. Zato ćemo podnijeti izvještaj o ova četiri odreda: fočanskom, kalinovičkom, drinskom i jahorinskom.

Veliki dio boraca u našim jedinicama je prišao našoj borbi iz bivših četničkih formacija, sa svim onim predrasudama i krivim obavještenjima, sklon pljački i osveti nad muslimanima. Čišćenjem ovog teritorija i stvaranjem dobrovoljačke vojske stečeni su uslovi da se ta sirova masa, okupljena u našim redovima, prevaspita i uputi na pravi put borbe, da se u njoj razbiju sve one loše osobine koje je naslijedila od četnika.[4]

[1] Kopija originala, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu CK SKJ pod reg. br. 774/V, 1—1 (42).

*** Izveštaj je verovatno upućen Centralnom komitetu KPJ, koji se u to vreme nalazio u Foči.**

*** i " Izostavljeni su delovi izveštaja koji se ne odnose na partijsko-političku delatnost jedinica.**

' Dolaskom Prve proleterske brigade u istočnu Bosnu i stvaranjem šire slobodne teritorije u januaru 1942. na prostoriji Kalinovik — Foča — Cajniče — Goražde — Jahorina, kao i formiranjem Druge pro-

1) Fočanski odred je dobrovoljački.[5] Broji četiri bataljona. Postavljeni su politički komesari po svim bataljonima i jednom dijelu četa. Veliki dio se osjeća partizanima. To se ima zahvaliti u prvom redu pol. komesarima. Do kraja sprovedena partijska organizacija ne postoji. U svim četama skoro su stvoreni aktivi. Perspektiva za dalji razvitak ovog odreda u partizanskom pravcu sasvim je povoljna. Politički instruktor obilazi čete i pol. komesare ovog odreda, daje instrukcije za organizacioni i političko-prosvjetni rad.

2) Kalinovički odred je partizanski,[6] mada jedan dio bataljona ne živi još partizanskim duhom, a ima i četa koje su dobrovoljačke. U velikom dijelu bataljona postoji partijska

leterske brigade (1. marta 1942) u Čajniču, stvoreni su veoma povoljni uslovi za vojno-političku delatnost na tom području. »Za vreme boravka CK KPJ i Vrhovnog štaba u Foči, od 25. januara do 10. maja 1942, ispoljila se veoma intenzivna delatnost u svim pravcima«. (Vidi »Oslobodilački rat naroda Jugoslavije«, knj. I, str. 180—183). Uporedo sa radom na organizacionom učvršćivanju partizanskih jedinica, Vrhovni štab je radio i na stvaranju dobrovoljačke vojske od četnika koji su prozreli izdajničku ulogu svojih vođa i pokazali spremnost da se zajedno sa partizanima bore protiv okupatora. Tako je u februaru i martu na teritoriji istočne Bosne formirano sedam narodnooslobodilačkih dobrovoljačkih odreda: Fočanski, Drinski, Jahorinski, Rogatički, Vlasenički, Srebrenički i Krajiški (formiran od ljudstva iz Krajine koje se zateklo oko Han-Pijeska). Za vreme treće neprijateljske ofanzive ponovo je ojačao četnički uticaj u ovim odredima i oni su se raspali.

[5] Odlukom Vrhovnog štaba NOP i DVJ od 24. februara 1942. formiran je Fočanski NO dobrovoljački odred koji je imao četiri bataljona: Zakmurski, Dragočavsko-čelebićki, Jošaničko-slatinski i Miljevinski. Štab Odreda su sačinjavali: komandant Strahinja Kočović, politički komesar Steva Marković Singer, a zamenik komandanta Momčilo (Moma) Kočović. Citava teritorija fočanskog sreza bila je pod rukovodstvom ovog odreda (vidi tom IV, knj. 3, dok. br. 80).

Za vreme treće neprijateljske ofanzive, kada su Italijani i ustaše prodrli u Foču, jedna grupa od oko 20 okorelih četnika, na čelu sa Vasilijem Bodirogom i Markom Elčićem, iz Zakmurskog bataljona, izvršila je u toku noći 17/18. maja 1942. mučki napad na štabove Odreda i Bataljona koji su bili u s. Popi. Tom prilikom su poginuli Steva Marković Singer i Moma Kočović, dok su neke pohvatali i hteli da predaju Italijanima da bi dokazali svoju lojalnost prilikom prelaska na njihovu stranu. Brzom intervencijom Trećeg (Kragujevačkog) bataljona Prve proleterske brigade pohvatani drugovi su oslobođeni, a četnici su pobegli. Neki od tih četnika su poginuli u kasnijim borbama protiv partizana. Opširnije o tome vidi tom II, knj. 4, dok. br. 63 i 76 i tom IV, knj. 5, dok. br. 36.

• Kalinovički NOP odred je formiran oktobra 1941. u Zagorju. Komandant je bio Rade Hamović, politički komesar Boriša Kovačević Šćepan, narodni heroj, poginuo na Bistrici 14. juna 1943, a zamenik komandanta Vojislav Đokić, major bivše jugoslovenske vojske, poginuo u petoj ofanzivi kod Foče, kao načelnik Štaba Sedme NOU divizije. Opširnije o dejstvima odreda u tom periodu vidi tom IV, knj. 3, dok br. 115 i knj. 4, dok. br. 27 i 31.

organizacija i biro bataljona. Ali po četama ima jedan ili dva partijca.

U Zagorskom bataljonu bavio se jedno vrijeme politički instruktor Fočanskog odreda[7] i stanje politički dosta popravio. Održao je nekoliko konferencija sa raznim temama, jedan kurs sa polit, komesarima koje su ranije izabrali sami borci, u cilju da ih osposobi da politički djeluju dok se zaista ne razviju u polit, komesare ili ne pronađu bolje. Oformljena je jedna partijska ćelija u drugoj četi i stvoreni svi uslovi da se za najkraće vrijeme priđe stvaranju aktiva. Naročitu pažnju je posvetio članovima Partije koji još nijesu organizaciono povezani nego razbacani po bataljonu.

Političko stanje u Trebevićkom bataljonu prilično se popravilo obzirom na to da su to ranije u ogromnoj većini bili četnici. Disciplina je takođe porasla, naročito u Trebevićkoj i Paljanskoj četi. Ima nekoliko članova Partije.

U Kijevskom bataljonu u svakom pogledu se ističe Krupačka četa.

3) U Jahorinskom odredu[8] postoji nekoliko članova Partije razbacanih po četama a Drinski odred[9] u partijskom pogledu sasvim je zaostao.

Sta se iz ovog izvještaja vidi? — Partijska organizacija u ovim odredima nije još stvorena. Članovi su većinom iz komandi odreda ili bataljona, tu i tamo po koji član Partije iz redova samih boraca. To je ogroman nedostatak i u tom pogledu, preko formiranja aktiva, mora se učiniti sve da se što prije stvori Partija. Naši drugovi partijci u odredima ne pokazuju dovoljno aktivnosti u ovom pravcu, zatvaraju se u štabove i sektaški postavljaju prijem u Partiju, te se ni partijska organizacija ne stvara onom brzinom za koju postoje uslovi. Ima dobrih boraca, sirovih istina, ali koji našu borbu prihvataju i politički se slažu sa svim mjerama našim, koje treba samo pronaći, aktivizirati i organizaciono povezati. Mora se priznati, s druge strane, da to dolazi i otuda što u velikom dijelu četa nema pol. kom[esara], nego su za to birani ljudi od strane samih boraca koji u većini politiku shvataju onako

" Dobrivoje Vidić. Vidi dok. br. 51.

[8] Ovaj odred je formiran januara 1942. na Korjenu. Njegovo jezgro je sačinjavala Treća četa Drugog bataljona Prve proleterske brigade i jedan partizanski vod iz Kalinovičkog odreda. (Vidi tom IV. knj. 3, dok. br. 27). U februaru Odred je imao tri bataljona: Ustikolinski, Jabučki i Pračanski. Štab su sačinjavali: komandant Mirko Šćepanović, politički komesar Tomo Međović i načelnik štaba Veljko Vuković, bivši aktivni oficir, komunista, teško ranjen u borbi na Koleškom 24. maja 1942. i posle nekoliko dana umro u bolnici u s. Izgori. Opširnije o njemu vidi tom IV, knj. 4, dok. br. 17.

• Opširnije o Drinskom odredu vidi tom IV, knj. 4, dok. br. 24.

kako su je vodile nenarodne partije u Jugoslaviji, tj. kao galamu i lažna obećanja. Pored ostalog neke čete i zbog toga nisu htjele primiti pol. komesara, a s druge strane pokazalo se da tamo gdje ga ima situacija se iz temelja izmijenila, drugi je duh zavladao četama i borci uviđaju da je politika stvar naroda a ne laž. Upornim i brzim radom moći će se stvoriti partijska organizacija u vojsci i stvarno uzeti političko rukovodstvo čvrsto u ruke, a s tim će se i duh ovih odreda sve više približavati duhu partizana, jer je ogromna većina siromašni i srednji seljak koji misli da je partizan i komunista. »Svi smo mi komuniste, partizani, jer svi smo sirotinja«.

U vojnim jedinicama na teritoriji ovog OK radi 127 čl. Partije i 35 kandidata, od članova 40 radnika, 36 seljaka i 51 intel. Kandidati su u većini seljaci. Slabost Partije se iz ove statistike jasno vidi.

Omladinski rad je samo u nekim četama postavljen, te se 0. Komitetu SKOJ-a mora postaviti zadatak hitnog formiranja SKOJ-evske organizacije u odredima, jer će se od mladih ljudi u prvom redu i najbrže stvoriti Partija.

10

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Foča, 25 marta 1942

S drugarskim pozdravom
OK KPJ

BR. 50

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA JABUCKOG BATALJONA JAHORINSKOG NOD ODREDA OD 28. MARTA 1942. ČLANU CK KPJ O POLITIČKOM STANJU U BATALJONU[1]

Druže Crni,[2]

Tvojem interesovanju za rad i prilike u Jabučkom bataljonu[3] donekle ću udovoljiti s tim što ću ti u kratkim potezima iznijeti dosadašnji naš rad i njegove rezultate. Odmah poslije ofanzive ustaša i Nijemaca i izdaje četnika, III Crnog, četa Prol. brigade došla je da organizuje ljudstvo ovog kraja u vojničkom pogledu i da učini prve korake u pravcu pravilnog političkog djelanja.[4] Kada smo mi došli situacija je bila skroz nezdrava: prevareno ljudstvo koje je izgubilo vjeru u svačemu. Nije postojalo ni minimum vojničnosti, reda i discipline. Svojim zločinačkim i prljavim radom četničke vode su kod ljudi probudile životinjski instinkt. Sve što je zdravo i pozitivno u narodu bilo je potisnuto pljačkaškim i hohštaplerskim postupcima. Komandno osoblje se naročito izdvajalo po svojoj negativnosti, jer biti komandir ili komandant bio je unosan posao. Ispod ruke turalo im se u džep. Naš predlog za postavljenje pol. komesara po četama i u bataljonu ispočetka je kategorički odbijen. Komandiri su se bojali kontrole a vojsci su govorili da će pol. komesari ponovno unijeti, kako oni kažu, »politiku i nered«, i tako je za izvjesno vrijeme odloženo postavljenje pol. komesara u četama. Ali poslije oružanih akcija, kad se vojska uvjerila da se mi istinski borimo za narod, njihovo povjerenje je poraslo u nas te se stvorila mogućnost za odlazak pol. komesara po četama. U Jabuč. bataljonu sada ima tri čete. U svakoj se nalazi pol. komesar i bataljonski pol. komesar. Prije nego smo

[1] **Original, pisan rukom, ćirilicom, nalazi se u Arhivu CK SKJ pod reg. br. 939/V, 1—62 (42).**

[2] Sreten Zujović

[3] **Vidi dok. br. 49, napomenu br. 8. Opširnije o ovom bataljonu vidi tom IV, knj. 3, dok. br. 71 i knj. 4, dok. br. 17, str. 61.**

' **Treća četa Drugog bataljona Prve proleterske brigade, po naređenju Vrhovnog štaba, došla je na taj sektor da pomaže' u reorganizaciji i prevaspitavanju dobrovoljačke vojske i u suzbijanju četničkog uticaja. Ona je to uspešno obavila u Jabučkom i Ustikolinskom bataljonu Jahorinskog NOD odreda. Osnovni zadatak u tome imali su politički komesari bataljona i četa koji su regrutovani iz Prve proleterske brigade.**

pošli po četama u svojoj ćeliji smo detaljno pretresali o zadacima našeg rada i o odgovornosti koja stoji pred nama. Naš dolazak je najprije bio primljen dosta rezervisano. Ali simpatije prema nama su rasle iz dana u dan. Stalno iskreno ukazivanje na istinu lomilo je onaj njihov krajnji skepticizam i nevjerovanje u svoje sopstvene snage, što je bila opšta karakteristika. U našem radu odmah smo postavili: raskrinkati neprijatelje narodne borbe svih boja i truditi se da im se ukaže pravi i istinski put borbe koji vodi ostvarenju njihovih želja i potreba. Dalje upornim radom nastojati da se vaspita i odabere izvjestan kadar najboljih ljudi u četi kako bi se od njih danas-sutra stvorio partiski kadar. U tom smislu možemo sa srećom konstatovati da smo pripremili 10—15 ljudi u bataljonu o kojima se već sada može najozbiljnije govoriti kao o partiskim kandidatima. Karakteristične crte tih dobrih momaka jesu: karakternost, poštenje, bespoštedna borbenost i dovoljna bistrina, sa žednjom interesovanja da što više saznaju o istini života. Da li je taj *kriterijum koji u sebi uključuje sve te pozitivne strane tih kadrovaca dovoljan i ispravan za njihovo učlanjenje?* Želio bih da mi ti odgovoriš i da dadeš sugestije kao i direktive kako organizovati partiju u bataljonu. *Da li stvoriti ćelije po četama ili u početku jednu u bataljonu.* Meni se čini da bi u interesu organizacionog i teoretskog školovanja najprije trebalo stvoriti jednu ćeliju u bataljonu pa se kasnije razdijeliti. Inače što se tiče drugih formi rada praktikujemo četne skupove i konferencije. Na njima se oštro šibaju svi nedostaci bilo to u svakidašnjem poslovanju, bilo u pogledu discipline i borbe. Svake nedjelje imamo redovne sastanke komesara i komandira u štabu na kojima analiziramo uspjehe i neuspjehe našeg rada. Donosimo zaključke za buduće djelanje. Partiskoj ćeliji redovno podnosimo izvještaj o našem radu. Opšta karakteristika ljudstva u bataljonu je zadovoljavajuća. Povjerenje u partiju i partizanski pokret je čvrsto. Vjera u svoje sopstvene snage je porasla. Autoritet pol. komesara je na zavidnoj visini.

Sto se tiče pozadine sa njom imamo dosta poteškoća. Srećemo se sa krajnjom škrtošću i nesocijalnošću. Prvenstveno narodni odbor je prilično neaktivan. Mi nastojimo da forsiramo njegov rad. *U zajednici sa odborom izvršili smo konfiskaciju ustaškog imetka.* Konfiskovano će se razdijeliti vojsci i narodu. Trudimo se da narodu u pozadini što jasnije ukažemo na potrebu uske saradnje fronta i pozadine. Problem sjetve kao sada gorući nastojimo riješiti što je moguće potpunije, kako bi se odgovorilo što bolje ciljevima naše borbe. Otpočelo se sa stvaranjem radnih četa. Poslali smo dva druga u opštinski n.o.o. koji će pomagati odboru u njegovom poslovanju. Ishrana vojske do sada je dobro išla.

I pored preopterećenosti posla koji na sebi nosiš nadamo se da ćeš nam s vremena, na osnovu naših izvještaja, davati sugestije i pomagati nas savjetovanjima.

S komunističkim poz.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Mrkodol, 28-111-1942

Vlado Kovačević
pol. komesar Jabuč. bat.

Molim te, druže Crni, ako imaš neku naučnu stvar iz marksizma-lenjinizma pošalji mi za izvjesno vrijeme, ili dobre beletristike.®

Vlado

Odgovoreno
29/III[6]

BR. 51

IZVEŠTAJ DOBRIVOJA VIDlCA OD 30. MARTA 1942. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O PARTIJSKO-POLITlCKOM RADU NA TERENU FOCANSKOG I KALINOVIČKOG NOP ODREDA[1]

IZVEŠTAJ O RADU

od 18/111 — 30/111 1942

I

1) 16-og sam pozvan da dođem u Foču[2] gdje mi je rečeno **da** idem na nov zadatak ka Kalinoviku sa zamjenikom komandanta odreda* radi zakletve II miljevinske čete.[4] Na Jelašca smo došli 17-og uveče a osamnaestog sam pred I četom Zagorskog

• Dopisano crvenom olovkom.
*** Dopisano olovkom.**

[1] Original, pisan olovkom, latinicom, nalazi se u Arhivu CK SKJ pod reg. br. 1705AVI, 3—12 (42).

[2] Tada su se u Foči nalazili Vrhovni štab NOP i DV i Centralni komitet KPJ. Vidi dok. br. 49, napomenu br. 4.

*** Momčilo Kočović**

[4] Ta četa je bila u sastavu Četvrtog bataljona (Miljevinskog) Fočanskog narodnooslobodilačkog i dobrovoljačkog odreda. Vidi tom IV, knj. 3, dok. br. 80.

bataljona[5] govorio o političkoj situaciji. 19/111 — na Obiju sastao sam se s polit, komesarom bataljona drugom Filipčevim i pretresao situaciju u bataljonu. Potom smo svi otišli u Tmuše Drugoj miljevinskoj četi. Pored ovih napora, i političkog obrazlaganja što sam učinio tumačeći im kome ustvari polažu zakletvu i ko je Vrhovni štab, odgovarajući na njihove sumnje da će poslije zakletve moći biti bačeni na »Srbe« — ništa se nije uspjeio. U četi, na čelu sa komandirom Vašom Elezom[6] koji je kulak, postoji organizovano istupanje. Po pitanju političkog komesara i nadalje zauzimaju negativan stav. »Nas su 20 godina lagali pa ne možemo imati vjere u strance« — to je argumenat. Dakle, ono što ih naša Partija uči oni obrću na glavu i upotrebljavaju kao arg. protiv nas. Do kasno u noć, potom, sjedili smo i ubjeđivali. Podkraj razgovora bili su kapitulirali, ali mi nismo htjeli ponovo nuditi zakletvu jer bi to bilo cjenkanje, nego smo odlučili da se četa pozove u Miljevinu, razoruža ili položi zakletvu, što je i učinjeno. Političkog komesara nijesu htjeli primiti zato što se plaše kontrole i onemogućavanja pljačke, itd. Svakako Eleza treba ukloniti sa položaja komandira.

2) U Stranama sam se sastao sa Fočanskom četom i održao dvije vodne konferencije o Crvenoj armiji i njenom stvaranju, o našim odredima, borbi, jedinstvu reakcije, Borču, borbama koje pretstoje, budeći vjeru u skoru pobjedu nad fašizmom i ističući rukovodeću ulogu i vjernost narodu Kompartije. Četa je dobra i rad u njoj će napredovati.

3) U Obiju sam održao sastanak sa Dragočavskom četom. Sastanak je odlično uspio. Po istom pitanju — i ova četa napreduje.

4) Održao zajednički sastanak sa politkomesarima bataljona i četa. Dnevni red sastanka:

1) Izvještaj o radu u četama i pozadini.

2) Diskusija po izvj., utvrđivanje nedostataka i postavljanje linije daljeg rada.

3) Organizacioni rad (stvaranje aktiva i part. org.). Nisu svi politkomi partijci.[7] Dnevni red je detaljno pretresen i donijete potrebne odluke.

5) Na zboru seljaka u Obiju govorio o političkoj situaciji: 9 mjeseci rata, ofanziva Crv. armije, polit, situacija kod nas, Kompartija u oslobodilačkoj borbi. Drugovi sa razumijevanjem pratili izlaganje. Po pitanju formiranja opštine nijesu se mogli sporazumiti, zbog izbjeglica i pljačke.

[5] Taj bataljon je bio u sastavu Kalinovičkog NOP odreda.
" Kao neprijatelj NOP-a, osuđen na smrt i streljan 1942.
' U originalu je ta rečenica dopisana mastilom.

6) U Jelašcama se sastao sa politkomesarom Zagorskog bataljona, i donio plan za rad u njemu: održati jedan kratak kurs sa politkomesarima četa i bat. jer su birani od strane samih boraca, kako bi ih upoznao sa njihovim zadatkom i ostalim osnovnim stvarima.

7) Sastanak sa politkomesarima Zag. bataljona:

1) O značaju i ulozi politkomesara u revolucionarnoj vojsci za vrijeme ruske revolucije — i sada kod nas.

2) Dužnosti i zadaci politkomesara.

3) Kako raditi.

Utisak: Politički nivo sasvim nizak. Nepokretni, možda uslijed neznanja — vidjećemo.

[Takođe kao zadatak sam postavio posvetiti najveću pažnju članovima partije — njih nekoliko — koji nisu organizaciono povezani nego razbacani po četama.][8]

8) Teorijski sastanak sa članovima Ristom i Urošem, prisutan i polit, komesar I čete Zagorskog bataljona:

Izučavanje nekih stvari iz Istorije SKP(b). Detaljno prorađeno sa objašnjenjima šta je feudalizam, zašto je morao biti srušen, šta je kapitalizam, klase u kapitalističkom društvu, je li seljaštvo klasa, potreba organizovane borbe, savez proletarijata sa siromašnim i srednjim seljaštvom, šta je apsolutizam, imperijalizam, imperijalistički ratovi, proleterska revol. — to najkraće kao pojmovi radi daljeg rada i razumijevanja.

9) Sa politkomesarima Zagorskog bataljona. (Prisutan još Risto). Prorađivali referat: »Kompartija i nar. oslob. borba«. Naročito proučeni zahtjevi KPJ u unutrašnjoj i spoljnoj politici prije kapitulacije.

10) Zbor seljaka u Vihovićima. Čitao im vijesti i govorio o Kompartiji.

11) Sastanak sa Ristom: Utopijski socijalizam — naučni socijalizam. Kapitalističko društvo i klasna borba. Klasna svijest. Diktatura proletarijata. Revolucija kao jedini način oslobođenja. Radnička klasa kao rukovodilac. Narodnjaci — ekonomisti i Lenjinov plan partije. Maksimalni i minimalni program — II kongres partije i pojava boljševika i menjševika. Ko može biti čl. partije.

12) Sastanak sa politkomesarima Zagorskog bataljona (prisutan Risto):

Karlo Marks i F. Engels. Njihov rad. Komunistički manifest. Program Kompartije, naročito stav o diktaturi proletarijata. Savez radnika i seljaka. Zašto proletarijat mora imati svoju političku partiju.

" U originalu je taj odeljak u uglastim zagradama.

13) Politička konferencija sa II četom Zag. bataljona:

O nastanku i razvitku partizanskog pokreta u Srbiji, 0 Nediću, Pećancu, Draži — povezao sa radom KPJ, pa situaciju sada u Srbiji povezao za prilike u B.H., Evropi, napredovanjem Crvene armije — perspektiva pobjede, Kompartija kao organizator oslob. borbi i pobjeda.

14) Sastanak sa politkomesarima Zagor. bataljona (plus Uroš, čl. part.):

Partizanske jedinice kao škola za nove ljude.

15) Politička konferencija sa I četom Zagor. bat.:

Religija u SSSR-u. — Bilo je vrlo živo i zanimljivo. Drugovi shvataju stav SSSR-a i naš prema religiji.

16) Sastanak sa politkomesarima Zag. bataljona (prisutan Risto i Gavro):

Seljaci u SSSR-u — život pod carizmom, Ruska revolucija i seljaci, podjela zemlje, kolektivizacija, život u kolhozu. Laži o životu seljaka u SSSR-u.

17) Obišao III četu Zag. bataljona u Božanovićima i držao političku konferenciju:

Uzroci kapitulacije, KPJ i druge stranke, KPJ i nar. osi. borba, rast partizanskog pokreta u cijeloj zemlji 1 Evropi, veliki uspjesi partizanske i dobrovoljačke vojske otkad je postignuto jedinstvo komande i uklonjeni narodni neprijatelji. Pobjeda će biti naša.

18) Sastanak sa politkomesarima Zag. bataljona. Prisutni još Risto, Četko Kovač, komandir jurišne čete, Rade.

Teme: Kako je nastao fašizam i šta je fašizam. Istorijski pregled uloge buržoazije od Francuske revolucije do danas. K. Marks, I internacionala, II internacionala, stvaranje kompartija i nemogućnost buržoazije da dalje upravlja demokratskim metodama te poziva fašističke partije na vlast.

Kako fašizam nastupa u unutrašnjoj a kako u spoljnoj politici.

19) Sastanak sa politkomesarima. Prisutan još Četko, komandir i zamjenik komandira II čete, Risto, komandir I [čete], Đido.

Ko može biti član partije.

(Organizacioni principi, primjeri i upoređenja naše partije sa građanskim i socijaldemokratskim. Partija novoga tipa i njeni članovi! Pažnja potpuna.)

20) Sastanak sa partijskom jedinicom II čete Zag. bataljona. Prvi sastanak.[9]

1) O članstvu u partiji, dužnostima i obavezama člana.
2) Izbor sekretara.
3) Rad partijske jedinice — šta i kako raditi na svojim sastancima i među drugovima: podijeljen rad i postavljen zadatak proširenja jedinice.

21) Sastanak sa politkomesarima Zag. bataljona isključivo.
1) Kakav treba da bude politkomesar.
2) Postavili zadatke: Stalan i neprekidan kontakt sa četama, konferencije u toku nedjelje, čitanje vijesti, koliko ima nepismenih. Podnošenje izvještaja politkomu bataljona.

Ovaj sastanak imao je cilj da i konkretno uvede u rad politkomesare. prema njihovim sposobnostima. Pismen izvještaj da podnose radi toga jer će biti aktivniji i prisiljeni da osjete odgovornost svoga posla.

22) Imao nekoliko razgovora sa politkomom Obaljskog bataljona, dao mu uputstvo za njegov rad i upoznali se. Na Obiju takođe postoji jedna drugarica, bolničarka Anka Martinović, koja može da radi sa ženama i ženskom omladinom. Razgovarao sam u tom pogledu sa njom.

Kad god sam imao vremena bio sam sa drugovima iz četa.

II

Poslije ovoga rada koji sam obavio na ovom sektoru situacija u četama, kao i kod boljih drugova, znatno se izmijenila. Pokrenuta je u njima inicijativa. Mislim da je ovaj rad bio nužan preduslov i da su sada stvoreni svi uslovi da se priđe organizacionom radu — stvaranju aktiva po četama i formiranju partijske i skojevske organizacije.

U četama Fočanskog bataljona na tome sektoru stvoreni su aktivi i rad se razvija povoljno.

Najbolji drug u Zagorskom bataljonu je Risto Dorem i njemu treba posvetiti svu pažnju.

Najlošije stoji I četa Zagor. bataljona . . .

Poslije kursa sa politkomesarima probuđena im je volja, dato nekoliko osnovnih stvari i ukazana perspektiva rada. Poslije zadnjeg sastanka vidjećemo kako će sami u četama raditi. Inače sam preko boraca kontrolisao da su uvijek poslije časova diskutovali o pitanjima koja su raspravljana među svojim drugovima.

Politički komesar Zagorskog bataljona Mile Elez je siromašan seljak, vrlo inteligentan inače, samo voli da se oko njega pletu priče o njegovoj sposobnosti. Zaista uživa ugled i među borcima i u narodu, samo što on taj ugled ne ume da pretvori u ugled naše Partije (on je kandidat), upravo do sada nije htio,

Kompartiju rijetko pominje i to samo među nama, pa se u tom smislu mora njemu ukazati da se ispravi (što je i učinjeno) — izgleda da će to ići teško.

Ima u četama dobrih — sirovih, istina — drugova; partijska organizacija će se moći brzo postaviti.

Dobrivoje Vidić

BR. 52

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA PRVOG BATALJONA OD MARTA 1942. ŠTABU PRVE PROLETERSKE BRIGADE[1]

IZVJEŠTAJ O RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE

I BATALJONA I PROL. N. O. BRIGADE ZA POSLJEDNJIH MJESEC DANA

U našem bataljonu ima sada pet part. ćelija i to: tri četne, štapska i ćelija pratećih djelova. Sastanci part. ćelija, i pored svih teškoća i nenormalnog života, borbi i marševa, održavaju se, od prilike, svaki 8 dana dva puta. U posljednje vrijeme, usijed neprestanih borbi, rad ćelija i čitavi kulturno-politički rad bio je prekinut. Disciplina u pogledu dolaženja i rada na sastancima ie zadovoljavajuća. Citavo članstvo sa radošću očekuje svoje part. sastanke. Oni su podijeljeni na praktične i teorijske. Praktični sastanci imaju za cilj rad u svojim bazama, masama, po sektorima, koji su razdijeljeni, i vaspitanje samoga članstva u duhu boljševizma. Razgovori na praktičnim sastancima kreću se po onim pitanjima koja su konkretno tada aktuelna i koja se postavljaju pred ćeliju.

Jedan opšti dnevni red tih sastanaka izgledao bi ovako:

1) Nova obavještenja, direktive i dr. u tom smislu.
2) Organizaciono pitanje: kadrovi, kandidati i dr.
3) Izvještaji po sektorima: a) SKOJ b) pol. c) kult. i dr.
4) Kritika i samokritika i vaspitanje u tom duhu.
5) Eventuali je.

Ovo nije šablon našeg rada, dnevni red zavisi od konkretnih pitanja i prilika života i rada.

Usijed politički slabog nivoa našeg članstva odlučili smo da na jedan prak.ftični] dolaze dva teorijska sastanka, na kojima se obrađuju razna teor. pitanja, a naročito smo skrenuli pažnju pitanjima u vezi sa našom partijom, njenom istorijom i njenom današnjom ulogom. U tom smislu nijesmo još ni izdaleka postigli željeni cilj, u čemu nas naročito ometa nedostatak takvog materijala. Radi što boljega uspjeha u tom smislu, pored tema koje se obrađuju na tim sastancima i prorade part. materijala, odlučili smo da na part. sastancima budu prorađena sva pitanja i teme koje će se kasnije proraditi na četnim sastancima. To se pokazalo kao veoma korisno iz više razloga: 1) Uzdiže se i osposobljava samo članstvo, uzima riječ u diskusiji i na jednim i drugim sastancima. 2) Četni sastanci mnogo bolje uspiju. O temama koje su prorađene na taj način reći ću kasnije.

Članstvo je u pogledu partijnosti, discipline, unutarnjeg odnosa, iskrenosti, na zavidnoj visini, iako ima izvjesnih izuzetaka, koji će biti, nadam se, uskoro likvidirani. Sa pravom možemo reći da u tom pogledu naše članstvo zadovoljava. Svi uspjesi I bataljona imaju se zahvaliti članstvu naše partije. Najbolji, najhrabriji vojnici su članovi partije. Teškoće koje je izdržao I bataljon mogli su izdržati samo komunisti i niko više, i baš zato što je naš bataljon sastavljen više od 50% partijaca, ostalo skojevci i bliski prijatelji partije, bataljon je izdržao ogromne teškoće i iz dana u dan postajao sve bolji, čeličniji i izdržljiviji.

Najbolnije pitanje našega članstva je slaba politička naobrazba, iako ono raspolaže sa osnovnim poznavanjem ciljeva i puteva naše borbe, uloge partije i radničke klase u toj borbi. U tom smislu i skrenuta je naša glavna pažnja.

Rad Skoja kod nas od skora je otpočeo. Postoje četiri skojevske grupe, četne grupe, koje vode mladi članovi naše partije. Rad u tim grupama kreće se poput rada partij. ćelija.

Rad naših ćelija u četama i bataljonu je zadovoljavajući. On se kreće na pol., kul., teorijskom i vojničko-stručnom polju. Pod iole mogućim prilikama svakodnevno se održavaju četne konferencije, na kojima se prorađuju raznovrsna pitanja. Ja ću samo iznijeti bilans takvog rada za nedjelju dana našeg boravka u selu Vlaholju kod Kalinovika. Svakoga dana bile su četne konferencije; na njima su prorađena ova pitanja (ona su prethodno prorađena na part. sastancima): razvitak društva, Crvena armija, ustrojstvo Crv. armije i njeno naoružanje, sunčani sistem, kolhozi i poljoprivreda u SSSR-u i dr., čitavi materijal koji smo dobivali; odpočelo se i sa proradom »Istorije SKP(b)«. Njeno prorađivanje ide po pojedinim djelovima, poglavljima, iz pojedinih glava, kao napr. narodnjaštvo, razvitak

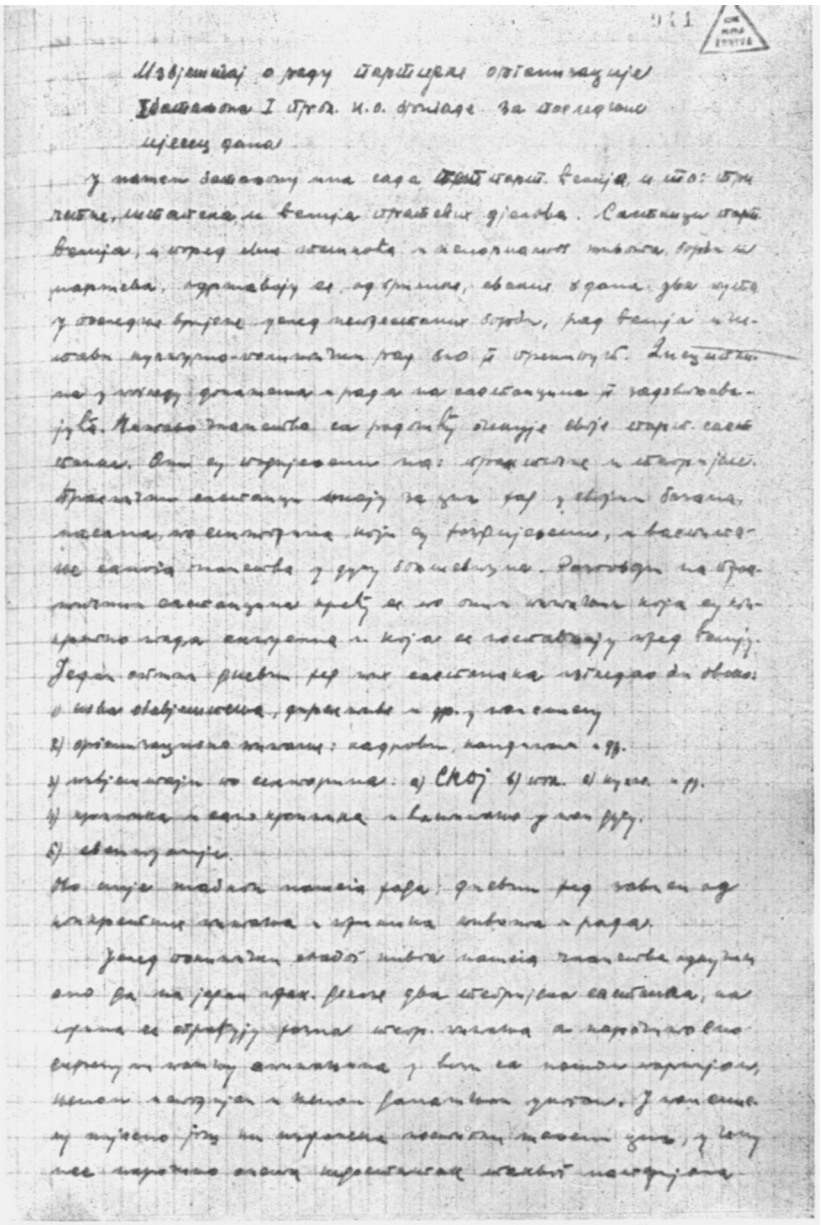

Fotokopija prve stranice dokumenta br. 52

radn. pokreta itd. U četama su obrazovane grupe, koje imaju za zadatak proradu pojedinih sektora iz poznavanja društva i prirode, kao napr.: grupa geografije i istorije, grupa medicine, grupa prorade pitanja marksizma-lenjinizma itd. U svim četama pokrenuti su listovi. Prvi brojevi su već izašli i pripremaju se drugi. Prvi brojevi četnih listova »Crvenoarmejac« i »Sloboda« pobudili su veliku pažnju i interesovanje kod svih vojnika.

Ceste su priredbe — programatska sijela za bataljon, koja imaju kulturno-zabavni karakter. Prorađena su i mnoga pitanja vojničkog karaktera, kao napr.: noćni napadi, dejstvo automatskih oruđa i dr.

Uslovi života u posljednje vrijeme nijesu nam dozvolili da sprovodimo naš plan rada, po kojemu smo radili vrlo intenzivno i uspješno u prvim mjesecima naše borbe, u narodu, na selu, u sredinama u koje smo dolazili. No ipak uspjeli smo da održimo niz zborova, konferencija, sijela, među srpskim i muslimanskim stanovništvom, ženskim i muškim, na putu Igman — Trnovo — Kalinovik. Za tu svrhu part. organizacija je odabrala političke ekipe od najboljih političkih i organizacionih radnika.

Citavi bataljon je pored masovnog pol.-kulturnog rada obuhvaćen i drugim načinom rada: čl. partije radom ćelija, čl. Skoja radom grupa, pojedinačni rad sa kandidatima i prijateljima partije, poseban rad (i pored četnog) bolničkog odjeljenja — svih drugarica u bataljonu, tako da je čitavi bataljon prožet punim radpm i uticajem naše partije, što se izrazilo u naročitoj borbenosti i izdržljivosti na Ulogu i Župi.-' Te borbe svjedoče o uticaju naše partije na naš bataljon. No i pored toga mi ni iz daleka nijesmo još postigli zadatke naše organizacije u bataljonu, i pored toga mi imamo još slabih vojnika u bataljonu, nedovoljno hrabrih, neizdržljivih, radi čega smo i predlagali odašiljanje kućama takvih i slabih i iznemoglih elemenata. I pored velike hrabrosti i izdržljivosti koje pokazuje naše članstvo, ima izuzetaka, ima pojava slabosti naših članova partije... koji ni izdaleka ne odgovaraju onom: komunista mora da pokaže ličnim primjerom kako se treba boriti. I drugi, manji, slučajevi kažnjavanja ukorom i opomenom pokazuju nedovoljno shvatanje discipline, nedovoljnu svijest o ulozi partije i njenih članova u današnjoj borbi.

br. čl. 73
br. skojevaca 32
br. kand. 6

Za biro
Vlado Šćekić

BR. 53

INSTRUKCIJA CENTRALNOG KOMITETA SKOJA OD MARTA 1942. O ZADACIMA SKOJEVSKIH ORGANIZACIJA U PARTIZANSKIM JEDINICAMA[1]

9. br. 32 (SKOJ)

ZADACI SKOJEVSKIH ORGANIZACIJA U PARTIZANSKIM JEDINICAMA

Razvoj političkih prilika kako u svetu tako i kod nas, napredovanje Crvene armije i vidno slabljenje nemačkog fašizma, pokrenuli su sve reakcionarne i krupno-kapitalističke klike, na brzo grupisanje, kako bi ne birajući sredstva omeli razvoj narodno-oslobodilačke borbe i na taj način ostvarili svoje razbojničko i prljavo delo, obezbedili sebi ugodan život preko leđa radnika i seljaka. No i okupator kao i njegove sluge u Jugoslaviji, koje su se primile tog sramnog posla da organizuju vlast za račun okupatora, prevarili su se. Oni su mislili da će masovnim ubijanjem stanovništva, radnika, seljaka i omladine uspeti da uguše narodni pokret. Oni su mislili da će streljanja, vešanja i paljenja tela naših mrtvih drugova po pijacama gradova zbuniti naš opljačkani napaćeni narod i da će ponizno saviti glavu oni koji su se vekovima borili sa svim teškoćama za ostvarenje svog velikog dela — za slobodu.

Dostojan odgovor dao je naš narod za sve zločine učinjene prema njemu: još nepomirljivija borba koja se vodi u svim krajevima naše zemlje, još veći priliv u partizanske jedinice odraz su sve pravilnije orijentacije prema onima koji se pošteno bore za slobodu svoju i svoga naroda i sve veće rešenosti da se istraje u borbi protiv okupatora i njegovih slugu.

Da bi SKOJ odgovorio zadacima i da bismo masu radničko-seljačkih omladinaca koji svakodnevno dolaze u naše čete pravilno vaspitavali, to se pred našu organizaciju postavlja kao nužno: stvaranje čvrste organizacije SKOJ-a u vojsci. To je još davno postavljeno, ali pored svega naše čete nisu to ni danas ostvarile, mada u svakoj četi ima skojevaca koji su pre dolaska u vojsku radili u nekoj od organizacija SKOJ-a. Dosadašnji rad SKOJ-a u vojsci i pored toga što je dao dobre rezultate tamo gde je rad pravilno postavljen, iz izveštaja koji se dobijaju dà se videti niz slabosti i nedostataka kao sektaštvo, slab plan u radu, nesprovođenje odluka itd., što je mnogim našim organizacijama onemogućilo dobar razvoj i pravilno vaspitavanje omladine.

Da bi se učinio odlučan korak u stvaranju jedne moćne i čvrste omladinske organizacije i da bi se pomoglo pravilnom razvoju partizanskih četa, potrebno je uočiti niz nedostataka.

1. — Mnogi naši drugovi su stvaranje aktiva po četama postavili skroz sektaški i pogrešno. Naime, i pored toga što u četama ima najveći procenat omladine i to dobre, poštene, odane i borbene, omladinski aktivi se vrlo često sastoje od 4 do 6 omladinaca, jezgro od 2 do 3, tako da desetine omladinaca u svakoj četi, pored višemesečnog učešća u svim borbama, po mišljenju nekih naših drugova ne zaslužuju da budu članovi skojevskog aktiva. Umesto održavati sastanke aktiva na kojima bi bili svi omladinci, ono jedared se sastaju 5 kao aktiv, jedared 3 kao jezgro, a treći put svi na konferenciji čete. Ovakav rad ne samo da zahteva mnogo više sastanaka, nego ometa brz razvoj i ideološku izgradnju mladih komunista.

2. — Kod nekih naših aktiva dešava se da oni postoje koliko da se zadovolji forma, a od konkretnog rada i stvarnih rezultata nema ništa. To dolazi najviše otuda, što kod nekih naših drugova nema dovoljno plana u radu, ono što je osnovno za našu organizaciju. Sektori na koje je podeljen omladinski rad u vojsci: vojni, politički, vaspitni, kulturni, rad na selu (stvaranje Saveza) ne postoje samo da bi se o njima govorilo na sastancima aktiva, već iz stvarne potrebe omladinskog rada. Zato što je potrebno okupljati omladinu na selu, zato što je potrebno stvaranje Omladinskog saveza, zato što je sa omladinom potrebno raditi politički, vaspitno i kulturno, tako prema tome sektore rada nije niko izmislio nego su nikli iz potreba vremena i uslova u kojima živimo. Oni su glavno i osnovno na što treba obratiti pažnju. Bez planske podele rada po sektorima unutar aktiva nema rezultata.

3. — Isto tako se dešava da neki naši drugovi zanemaruju političko-vaspitni i kulturni rad sa omladinom. Naša organizacija neće odgovoriti zadacima i opravdati nade naše Partije, ako omladinske mase koje su još zaostale ne digne na jedan viši stupanj političke svesti, što je glavni uslov za uspešnu borbu. Takođe se dešava kod naših drugova da im je svejedno politički i vaspitni rad. Ne može politički čas na kome se pretresa spoljna i unutrašnja politička situacija, razni politički referati, popularisanje naše Partije i SKOJ-a, Sovjetskog Saveza, Crvene armije biti isto što jedan vaspitni sastanak na kome jedan određeni broj ljudi sistematski prorađuje na primer neku glavu iz

[1] **Kopija originala, pisana na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu CK SKJ pod reg. br. 1565 IX, 1—7 (42). Ovaj dokumenat je objavljen u II tomu, knj. 3, pod br. 19.**

Istorije Partije ili neki drugi vaspitni materijal. Nepravilnost ovakvog dosadašnjeg rada jeste u tome što su se svi dosadašnji sastanci pretvarali samo u političke konferencije i što sistematskog čitanja i izgrađivanja na taj način nije bilo, što je veliki nedostatak.

Kulturni rad takođe nedostaje u nekim organizacijama. A i tamo gde ga ima vrlo često je jednostran, tako da se kod nekih organizacija čitav kulturni rad svodi na zidne novine, kod drugih na pripremanje običnih i horskih recitacija, ili na pripremanje pozorišnih komada.

4. — Takođe se grešilo u radu na selu. Na više mesta bilo je diskusija o tome da li je pravilno prvo stvarati skojevsku organizaciju na selu ili Omladinski savez. I što je najgore, vrlo često se je odlazilo na selo i razgovaralo sa omladinom onako nevezano, tako da niti je stvarana organizacija SKOJ-a niti Omladinski savez, što je vidni dokaz nesnalaženja naših drugova. Pred našu Organizaciju je jasno postavljen zadatak, a kojim ćemo putem ići, zavisi od uslova. Ako se u dotičnom selu nije radilo i nemamo nikakvo uporište, onda je razumljivo da se stvar postavlja elastično i stvaramo ono gde ćemo lakše okupiti omladinu, što je u ovom slučaju Savez. A kasnije, kada se već učvrstimo u selu, onda od najboljih omladinaca stvaramo SKOJ-evski aktiv. Tamo gde u selu imamo već nekoga na koga možemo da se oslonimo odmah stvaramo i učvršćujemo SKOJ. U svakom slučaju, stvarali jedno ili drugo, ne bi pogrešili. A ako budemo samo prepričavali koje je važnije a ne stvarali ni jedno, onda grešimo svakako.

Takođe su neki drugovi po pitanju Saveza grešili na taj način što su umesto da ga stvaraju po selima, oni su ga stvarali u četama. Omladinski savez jeste organizacija koja široko okuplja omladinu za učešće u narodno-oslobodilačkoj borbi, i kao takav stvara se tamo gde ima dosta omladine koja je po strani i ne učestvuje aktivno, a ne od omladinaca u četama koji već mesecima učestvuju u svim borbama i svi su skoro članovi SKOJ-a. Takvih pojava bilo je u Bosni.

Da bi se ostvarili zadaci koji su pred nama i da bi naša organizacija postala čvrsta komunistička omladinska organizacija potrebno je ispraviti gore navedene nedostatke i sprovesti u život sledeće direktive:

II

1. — Svugde gde za to ima mogućnosti, kao u proleterskim brigadama, treba formirati bataljonske komitete, odnosno rukovodstva svuda tamo gde je organizacija u stvaranju. Stvaranje ovih komiteta, odnosno rukovodstava, ostvariće se na taj način što će pretstavnici omladine iz četa u jednom bataljonu

sačinjavati komitet odnosno rukovodstvo, koji će se redovno sastajati. Bataljonski komiteti su rukovodeća omladinska tela u bataljonu i odgovorni su za rad aktiva u četama.

2. — Treba pristupiti odmah stvaranju *širokih aktiva* u koji će ući svi omladinci iz jedne čete, tako da će svaki pojedinac imati veće mogućnosti za pravilno vaspitavanje. Aktivi su naša glavna uporišta na čiju pomoć može i treba Partija da računa, a koji treba da budu svagda prvi, u svim teškim situacijama, prvi u izvršenju zadataka bili oni vojni ili politički. Kod svakog našeg aktiviste treba razvijati osećaj lične odgovornosti, tako da povereni posao svaki pojedinac svesnc obavi do kraja.

Sastanke aktiva treba održavati najmanje dva puta nedeljno, a na kojima se, sem dnevnih zadataka koji se sastoje u radu po sektorima, mora posvetiti pažnja i idejnom podizanju svakog aktiviste, odakle treba pripremati kadrove za našu Partiju.

3. — Da se u aktivima izvrši pravilna *podela rada* po *sektorima:* politički, vaspitni, kulturni, rad na selu (Omladinski savez) i da svaki pojedinac snosi odgovornost i podnosi iscrpan izvještaj na svim sastancima o svom radu, ponašanju i izvršenju poverenih zadataka. Na svim sastancima redovno određivati svakom pojedincu šta ima da radi do idućeg sastanka, tako da bi na taj način mogli tačno znati šta smo od postavljenih zadataka ostvarili a šta ne.

[4. —] Da se obrati više pažnje političko-vaspitnom i kulturnom radu kao sektorima za sebe:

a) Osnovno u političkom radu sa omladinom jeste: upoznavanje omladine sa unutarnjom i spoljnom političkom situacijom. Svakom, pa i zadnjem omladincu ukazati koliko je značajna današnja borba koju vodi naš narod i od kakvog je značaja za današnju borbu učešće [na] hiljade omladinaca, i da će samo takvom borbom u kojoj bude učestvovao čitav narod i sva omladina, moći da se odoli navali okupatora i njegovih slugu i da će na taj način moći da se osvoji mnogo željena sloboda.

U spoljno-političkoj situaciji treba ukazati na veliku važnost Saveza između SSSR, Engleske i Amerike u borbi koja se danas vodi za uništenje najvećeg neprijatelja čovečanstva — nemačkog fašizma. Savez između SSSR, Engleske i Amerike jeste čvrst Savez, jer je stvoren u borbi protiv zajedničkog neprijatelja i jer su simpatije čitavog sveta na strani saveznika, i, pored borbe koju vode porobljeni narodi za svoje oslobođenje, jeste velika garancija da se fašistički zavojevač dotuče do kraja.

Objasniti omladini grupisanje svih izdajničkih kapitalističkih klika. Da je njihov cilj ugušenje narodno-oslobodilačke

borbe koju vodi naš narod, i da brzo grupisanje dolazi od straha pred rastućim pokretom narodno-oslobodilačke borbe na čijem čelu stoji naša herojska komunistička partija i da se izdajnici ne stide ni najsramnijih poslova, kao što je izdaja, kada su u pitanju njihovi pljačkaški interesi.

Ojačati borbu za jedinstvo naroda Jugoslavije protiv okupatora. Treba oštro istupiti protiv raspirivanja nacionalne mržnje i protiv pokolja koji se vrši nad Muslimanima i Hrvatima od strane velikosrpske gospode i [nad] Srbima koje se vrši od strane ustaša a po naređenju izdajnika Pavelića. Čitav narod treba da zna da ovi pokolji jedino koriste okupatoru i njegovim slugama za očuvanje vlasti i da ne sme nasedati zlikovcima i klati se između sebe onda, kada je jedinstvo čitavog naroda najveći zalog da se zbaci jaram okupatora i osvoji sloboda.

Isto tako treba popularisati našu Partiju i SKOJ. Partija se mora i treba prikazati narodu kao organizator i rukovodilac narodno-oslobodilačke borbe protiv okupatora i njegovih slugu, a naš Savez komunističke omladine Jugoslavije kao glavni rezervoar omladinskih snaga koji danas učestvuje u borbi i od koga naša Partija, kao i naš narod, očekuje još veće napore, da napregne sve svoje snage i da ih stavi u službu fronta.

O sovjetskoj omladini i njenom učešću u današnjoj borbi vrlo je značajno govoriti danas. Treba podvući kolike je žrtve dala sovjetska omladina. Treba isticati mnogobrojna herojstva koja svakodnevno čine omladinci i omladinke u Sovjetskom Savezu.

Sva politička predavanja, sve konferencije koje se održavaju moraju biti unapred pripremljene tako da svaki referent mora dobro da poznaje temu o kojoj govori.

b) Sa vaspitnim radom početi odmah i neodložno. Na sastancima svih aktiva treba odmah početi sa sistematskim prorađivanjem Istorije SKP(b), dnevne štampe do koje dolazite kao i drugih partijskih materijala.

v) Kulturni rad svestrano oživeti: zidne novine, pevački i recitativni hor, pozorišni komadi, analfabetski tečajevi, razna predavanja iz kojih će se učiti najosnovniji pojmovi iz geografije i istorije — omogućiće našoj omladini svestrano vaspitanje.

5. — Naši aktivisti moraju obratiti veću pažnju radu sa omladinom na selu. Selo je neiscrpan rezervoar omladinskih snaga, kojima ako pravilno priđemo i uspemo da je ubedimo u potrebu učešća u današnjoj borbi, imaćemo ogroman priliv kadrova u naše čete. Njoj se danas mora naročito objasniti zašto se mi borimo i protiv koga.

Stvaranje Omladinskog saveza nije učinjeno zato da tek stvorimo Savez. Narodno-oslobodilački Omladinski savez ima i

konkretne zadatke. Kao najglavniji zadatak Saveza jeste *mobilizacija omladine za oružanu borbu protiv okupatora.* Dalje, mobilisati svu omladinu u pozadini koja nije kadra sa puškom u ruci da se bori — da se stavi u službu fronta, da pletenjem čarapa, pranjem veša četama koje prolaze kroz selo, krpljenjem odela, skupljanjem priloga, pokazivanjem puteva našim drugovima pomogne narodno-oslobodilačku borbu. To je jedan deo zadataka našeg Saveza. Dalje, naš Omladinski savez dužan je organizovati pomoć svake vrste porodicama izginulih partizana, pogorelcima, onim porodicama čiji su hranitelji u aktivnoj borbi u partizanskim četama, porodicama onih koji se nalaze u zarobljeništvu i svima onima kojima treba pomoć a može im se pomoći. Naročito danas treba obratiti pažnju na oranje i zasejavanje svakog parčeta zemlje, da ništa ne ostane neobrađeno, o čemu treba i pored narodno-oslobodilačkih odbora da se staraju narodno-oslobodilački omladinski savezi. Isto tako u Savezima treba oživeti političko-vaspitni i kulturni rad.

6. Naši omladinci moraju biti pravi udarnici. Svaki naš aktivista mora se upoznati sa svim vojnim dužnostima i rukovanjem svim raspoloživim vrstama oružja. Svaki pojedinac mora biti primer hrabrosti i požrtvovanja. I ne samo što treba da bude primer lične hrabrosti, već i rukovodilac u borbi. Omladina mora da bude čuvar morala u najtežim situacijama i najljući neprijatelj svim panikerima, kukavicama i svima onima koji rade na rovarenju i slabljenju borbene snage naših četa.

1942 g.

Centralni Komitet
Saveza Komunističke Omladine Jugoslavije

BR. 54

IZVOD IZ IZVEŠTAJA POKRAJINSKOG KOMITETA SKOJA ZA BOSNU I HERCEGOVINU OD 5. APRILA 1942. CENTRALNOM KOMITETU SKOJA O STANJU ORGANIZACIJE U JEDINICAMA ISTOČNE BOSNE[1]

CENTRALNOM KOMITETU SAVEZA KOMUNISTIČKE OMLADINE JUGOSLAVIJE

Na teritoriji odreda »Romanija«. Od našeg zadnjeg sastanka stanje se prilično poboljšalo. Stvoreno je rukovodstvo od 4 člana (1 radnik i 3 intelektualca). U čitavom Mokranjskom bataljonu, u svim četama, stvorena je skojevska organizacija. Postoje aktivi, ali oni još uvijek nisu onako široki kako je to bilo postavljeno. Ta greška biće ispravljena i rad će se sprovesti u duhu posljednjih direktiva koje smo dobili od vas. U bataljonu je stvoren bataljonski komitet. U Romanijskoj i Semizovačkoj četi, koje se nalaze pod direktnom komandom Štaba odreda, takođe su stvoreni aktivi i u njima je već izvršena podjela rada. Jedino te aktive treba još proširiti. U pozadini, u 7 sela, stvorena je organizacija Saveza. Tu se prilično malo uradilo.

Do 1-IV-1942 ovaj O.K. uradio je slijedeće: u dvije čete Gajevskog bataljona stvoreni su aktivi, kao i u 3 čete Vareškog bataljona. Ti aktivi su postavljeni sektaški. U 6 sela stvoreni su odbori Saveza. Kako se vidi, urađeno je vrlo malo jer je na sastanku bilo postavljeno da se stvori organizacija u svim četama sva tri bataljona ovoga odreda, da se uspostavi veza sa gradovima (Vareš, Visoko, Breza) i da se stvori Savez u mnogo većem broju sela nego što je učinjeno. Krivicom ovoga O.K. od drugova koji su došli iz Vareša, Visokog i Podlugova (došlo je 25 drugova) nije stvorena omladinska četa iako je to bilo i postavljeno za zadatak. Odnosi sa vojskom i Partijom su nenormalni i gotovo nikako i ne postoje.

U ovom kraju su se nalazila i dva bosanska proleterska bataljona. U I bataljonu stvoren je bataljonski komitet i aktivi po svim četama. U aktivima ima prosječno 20—30 skojevaca, a ukupno je zahvaćeno radom u aktivima oko 100 skojevaca. Rad teče vrlo dobro. II bataljon formiran je prije 7 dana, a

pošto se nalazi razvučen na frontu dužine preko 50 kilometara, ne možemo vam sada poslati tačno stanje iako je rad i tamo postavljen.

Mišljenja smo, i tako smo uradili, da sekretari bataljonskih komiteta SKOJ-a uđu u partijske bataljonske biroe, radi čvršće veze i kontrole Partije. Molimo vas da nam pišete vaše mišljenje o tome.

Doznali smo da su se svi naši drugovi sa Majevice povukli na Ozren.

Na Ozrenu se nalazi drug koji je do sada bio u »Zvijezdi« i kako čujemo od drugih (jer nam se on nikako nije javio) već je počinio neke greške (stvaranje Saveza u vojsci). Uputili smo mu jedno pismo sa detaljnim uputama kako za rad u pozadini tako i u vojsci, a danas ćemo pisati i drugo koje ćemo uputiti drugovima iz rukovodstva SKOJ-a sa Majevice da oni odvoje nekoliko ljudi za rad na Ozrenu.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

5-IV-1942 god.

Za P. K. SKOJ-a
Betika[2] Rato'

' Betika Romano
*** Rato Dugonjić**

BR. 55

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA JABUCKOG BATALJONA JAHORINSKOG NOP ODREDA OD 6. APRILA 1942. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE[1]

Mrkodol 6. IV. 42.

Druže Crni,

Ranije sam poslao izvještaj o radu u Jabučkom bataljonu.[2]

Odgovor sam dobio od tvog zamjenika sa izvjesnim direktivama za rad.[3] Postupio sam po direktivi o stvaranju radnih aktiva po četama. U sve tri čete mojeg bataljona obrazovani su ti radni aktivi od najboljih ljudi. Ukupan broj za sada je 14. Izabrani su sekretari tih aktiva koji su za sada politkomesari četni. Odziv je veoma dobar. Sa najvećom ozbiljnošću može se računati da će se ti aktivi u najkraće vrijeme pretvoriti u partijske ćelije. Poslije odlaska IV kraljevač. bataljona sa ovog sektora izvršena je izvjesna preformacija, odnosno reorganizacija komandnog osoblja. Dosadašnji komandant Jabuč. bataljona Miloš Bobić postavljen je za komandanta Jahorinskog odreda. Za komandanta Jabuč. bataljona postavljen je Trifko Pavlović, komandir jedne mještanske čete. U vezi sa jednim naređenjem Vrh. štaba da će se naša Crnog, četa[4] privremeno ovdje nalaziti, a prema tome i politički komesari četa, kao i pol. komesar bataljona, koji su iz Crnog, čete, te da je potrebno projektovati pol. komesare mještane — to smo i uradili. U svakoj četi naimenovani su polkomesari kao i u bataljonu, koji će poslije našeg odlaska stupiti na naše mjesto. U Crnogorsku četu bili su još iz početka poslati po dvojica iz svake čete da bi se tamo bolje osposobili i izdigli. Četna ćelija ovih dana primila je u partiju dvojicu od tih mještana i oni su poslati jedan u četu kao pol. komesar a drugi u bataljon isto kao polkom. Novi komandant bataljona je isto tako primljen u partiju, tako sada u štabu su trojica svi partijci. Mi sad možemo obrazovati bataljonsku ćeliju, a uskoro će i četne ćelije biti organizovane, pošto aktivisti prođu izvjesnu organizacionu i teoretsku školu kroz radne aktive koji sada postoje. Inače rad po četama ide dosta dobro. Nove misli i osjećaji postepeno obaraju

[1] Original, pisan rukom, ćirilicom, nalazi se u Arhivu CK SKJ pod reg. br. 948/VI, 2—15 (42).

[2] Vidi dok. br. 50.

[3] Redakcija ne raspolaže tim odgovorom.

*** To je bila Treća četa Drugog bataljona Prve proleterske brigade.**

onaj četnički duh koji je do nedavno carovao. Uvjeravaju se svaki dan sve bolje da partizani jedino vode pravilno borbu. Četnike smo uspjeli da potpuno raskrinkamo i sad više ne postoji sumnja u to da se neko veže za njih i da što pokušava u tom pogledu. Sigurno ti je poznato za onu trojku: Trifkovića,[5] Skakavca i Suka. Šuko je od Kraljevačkog[0] osuđen da sjedi kod kuće i razoružan je, a Trifković i Skakavac bili su ostali kod Kraljevačkog na prisilnom radu. Sada pri kretanju Kraljevačkog bat. oni su dvojica pobjegli plašeći se da ih sa sobom ne odvedu i prijavili se svojoj četi. Sta će Štab odreda preduzeti još ne znam. Ja sam uvjeren da će oni svoju huškačku rabotu produžiti, mada sada kroz njih kukavički strah govori i šute.

Dalje što se tiče rada. Po četama postoje i omladinski aktivi kt>ji rukovode omladinskim radom. Juče je proslavljen Uskrs na vrlo svečan način. Čitav bataljon zajedno je slavio.[7] Održana je i priredba sa vrlo uspjelim programom. Program je izvodila kulturno-priređivačka ekipa Crnogorske čete.

Želio bih da mi odgovoriš i da dadeš sugestije i direktive za rad na ovom sektoru.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkom. Jabuč. batalj.
Vlad. Kovačević

[5] Bio je zamenik komandanta Jabučkog bataljona Jahorinskog dobrovoljačkog odreda, ponovo je prešao četnicima i kao takav je poginuo u borbi protiv partizana početkom marta 1945.

" Odnosi se na Četvrti (Kraljevački) bataljon Prve proleterske brigade.

[7] Verske svetkovine su održavane u dobrovoljačkim jedinicama, što je odgovaralo mentalitetu i političkoj zrelosti većine njihovog sastava. Postepenim prevaspitavanjem i preobražavanjem dobrovoljačke u partizansku vojsku, nestale su dobrovoljačke jedinice i proslave verskih praznika.

BR. 56

PISMO OKRUŽNOG KOMITETA KPJ DRUGOG KRAJIŠKOG NOP ODREDA OD 6. APRILA 1942. PARTIJSKIM ORGANIZACIJAMA U VOJSCI I NA TERENU[1]

OKRUŽNI KOMITET K. P. J.
II. KRAJIŠKOG N. O.P. ODREDA

Drugarskim

BATALJONSKIM PARTIJSKIM BIROIMA, SRESKIM KOMITETIMA I PARTIJSKIM GRUPAMA

Novonastala politička situacija — otvorene borbe protiv četnika — i izvjesna partijska reorganizacija ukazale su potrebu da sve članove partije, odn.[osno] odgovorne partijske forume obavijestimo o slijedećem:

S obzirom da je morala partija odn.fosno] narodnooslobodilačka partizanska vojska preduzeti najoštrije mjere za likvidaciju četničke opasnosti koja se u zadnje vrijeme pojavila ne samo svojom političkom nego i vojničkom aktivnošću protiv nas, pojavilo se u četama, a naročito u pozadini, izvjesno političko previranje ili možda čak otvorene simpatije prema četnicima. Takvo raspoloženje u narodu jeste uglavnom posljedica nedovoljnog političkog rada naše Partije općenito a naročito po pitanju četnika. Radi toga treba što hitnije i aktivnije prići raskrinkavanju politike tih četničkih bandi koje danas raznim lažima obmanjuju narod i pridobijaju ga uza se. Rastumačiti treba narodu i partizanima šta zapravo oni hoće i kakvim se sredstvima oni služe u borbi protiv naroda i partizana koji danas vode narodnooslobodilačku borbu. Navoditi konkretne slučajeve njihovog povezivanja sa Nijemcima i nedićevcima u Srbiji, sa Nijemcima i ustašama u Istočnoj Bosni, i sa Talijanima kod nas. Raskrinkavati njihovu izdajničku ulogu kao slugu gospode koja *iz* Londona pokušava da se opet silom nametne radnom narodu u cilju dalje pljačke i iskorišćavanja radnika i seljaka.

Sve to treba objašnjavati narodu preko zborova, konferencija, narodnooslobodilačkih odbora. Politički komesari u četama kao i svi partijci trebaju partizanima o svemu tome najpodrobnije tumačiti i uporedo s tim tumačiti ciljeve naše borbe.

' Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u[1] Arhivu CK SK BiH, a snimak originala u mikroteci Vojnoistorijskog instituta, reg. br. BiH 1/319—320. Dokumenat je objavljen u IV tomu, knj. 4, pod br. 54.

Drugovi partijci moraju ovo shvatiti ozbiljno, jer danas treba da se mobilizira čitava Partija u borbi protiv četnika. Naša parola — parola Partije — mora danas biti borba protiv pete kolone, protiv tih kontrarevolucionarnih bjelogardejskih bandi.

Pored političkog rada, treba da Partija budno pazi na kretanje četničkih propagatora koji se najviše pojavljuju kao šverceri. Svaka partijska jedinica, svaki partijski forum na svom terenu trebaju organizovati dobru obavještajnu službu preko koje će Partija imati kontrolu nad svakim pojedincem u četama i u pozadini. Svaku aktivnost četnika sprečavati unaprijed i nemilosrdno kažnjavati i uništavati sve one koji se ogriješe 0 našu borbu. Na svakom sastanku partijske grupe treba da se postavlja pitanje četnika i njihove aktivnosti, kao i naše protivmjere. Naročito treba paziti da su članovi narodnooslobodilačkih odbora pošteni i naši ljudi, i u koliko bi se negdje pojavile simpatije za četnike, odmah smijeniti odbor i izabrati nove ljude svjesne, i odane našoj borbi.

Po najnovijim direktivama formiraju se po bataljonima bataljonski partijski biroi. U te biroe ulaze delegati partijskih grupa u četi a koji ne smiju da budu politički komesari četa. Sekretar bataljonskog partijskog biroa jeste zamjenik političkog komesara bataljona. (Vidi cirkular CK).[2] Sve partijske grupe u četama odgovorne su za svoj rad bataljonskom partijskom birou od kojega primaju direktive i uputstva za rad i izvještavaju ga o radu. Bataljonski biro šalje svakih 15 dana pismen izvještaj O.K. o svome radu odn. o radu svih partijskih jedinica u bataljonu.

Ako jedna partijska jedinica u četi broji mnogo partijaca, tako da u svakom vodu ima od 3 na više članova, onda treba po vodovima formirati ogranke četne grupe. Ti ogranci po vodovima biraju svoje delegate u biro četne ćelije (grupe). Četni partijski biro rukovodi radom svih ogranaka po vodovima. Upozoravaju se drugovi da ne bi pravili greške i formirali u jednoj četi više partijskih jedinica po vodovima. U četi postoji samo jedna grupa ma koliko bilo članova i na redovne sastanke kao 1 na važnije sastanke na kojima se riješavaju pitanja čitave čete pozivaju se svi partijci te čete. Partijski ogranci po vodovima formiraju se zato da bi se mogao bolie i uspješnije sprovoditi partijski rad u četi a naročito danas kada su čete napustile svoje logore i vodovi razbacani i odvojeni jedni od drugih. Partijski ogranci u vodovima riješavaju sva pitanja i sav rad u vodu, a preko svoga delegata u četnom partijskom birou imaju stalno vezu sa četnom partijskom grupom. Ime kandidata Partije treba odbaciti i kandidate imenovati aktivistima.

Formiraju se prosvjetne i čitalačke grupe po četama i u pozadini iz kojih se vade aktivisti, i u koliko se isti pokažu dobri — prevoditi ih u Partiju. Kriterij za primanje u Partiju mora biti oštar u pogledu prošlosti, poštenja i odanosti našoj borbi i našoj Partiji. Ne primati u Partiju kolebljivce i kukavice i ljude kojima njihova prošlost nije dostojna da budu članovi Komunističke partije. Drugove partijce koji su se u toku svoga članstva pokazali nedostojnim zvanja člana Komunističke partije treba izbaciti iz Partije i primati nove borbene drugove radnike i seljake a naročito omladince.

Partija mora posvetiti svu pažnju omladini. Sve partijske jedinice u četama kao i u pozadini moraju u svemu pomoći skojevskim aktivima i voditi računa o njihovom radu a ne ometati ih u radu kako je bio do sada slučaj kod mnogih starijih drugova. Za omladinu treba imati više razumijevanja, jer omladina politički izgrađena u našem smislu jeste naša najbolja snaga.

Svi partijski forumi kao i partijske jedinice u pozadini gdje nema sreskog komiteta šalju petnaestodnevne pismene izvještaje O.K. o svome radu. U izvještajima treba da iznesu sljedeće:

1. Broj članova Partije i partijskih aktivista.
2. Politička i ideološka izgradnja partijaca.
3. Partijski i nepartijski materijal s kojim partijska jedinica raspolaže i koji materijal je na partijskim sastancima obrađen.
4. Politički uticaj Partije u četama kao i u pozadini.
5. Politički rad partijske jedinice u četama među partizanima (šta se je sa partizanima radilo, koji materijal se s njima pročitao, kako su partizani to shvatili — naročito u pitanju četnika).
6. Partijski rad partijskih jedinica u pozadini (zborovi, konferencije, rad narodnooslobodilačkih odbora, šta se je na zborovima govorilo i kakav se je materijal podijelio narodu. Raspoloženje naroda prema četnicima).
7. Odnosi između drugova u partijskim grupama (da li ima neslaganja i kakve ... prirode).
8. Plan rada (da li je izvršena podjela rada između drugova u partijskoj grupi i kako je ta podjela izvršena).
9. Kako i šta se radi sa partijskim aktivistima i sa prosvjetnim i čitalačkim grupama.
10. Eventualne primjedbe.

Sve partijske izvještaje O. k.fomitetu] potpisuju samo sekretari bataljonskih biroa, sreskih komiteta ili partijskih jedinica.

Upozoravamo sve partijske jedinice da skrenu pažnju na **partijski** cirkular CK KPJ od 29 januara ove godine u kome je navedeno šta treba raditi na partijskim grupama za podizanje ideološkog znanja naših članova.

Izvještaji OK-u treba da budu realni, da se kritički iznesu sve greške i nedostaci a ne izvještavati samo pozitivne stvari koje su u stvari češće puta nerealne. OK mora imati realnu i istinitu sliku o radu svih partijskih jedinica, jer jedino tako može partijskim jedinicama pomoći, savjetovati i ispravljati njihove eventualne greške.

Bataljonski partijski biroi kao i sreski komiteti moraju se starati da bi mogli samostalno da umnožavaju partijski i propagandni materijal za svoj teren.

Operativni štab i uredništvo »Krajiškog partizana« izdali su prije kratkog vremena jednu okružnicu po pitanju propagande i pisanja članaka za »Krajiški partizan«. Sve partijske jedinice dobile su ovaj cirkular, ali do danas nijedna partijska jedinica nije po tome postupila. Upozoravamo sve drugove da opet pročitaju taj cirkular i po njemu postupe.

Sve ove direktive i upute trebaju partijske jedinice ozbiljno shvatiti, jer se nalazimo u ozbiljnim vremenima. Ove upute proraditi na partijskim sastancima detaljno i po njima postupiti.

Pitanje četnika mora biti danas za nas najvažnije pitanje. Nije dovoljno njih vojnički uništiti, nego treba ih i politički **u.** narodu likvidirati. Skrećemo pažnju svim drugovima da temeljito i detaljno prorade brošuru »Zašto se bore partizani Bosne i Hercegovine«[3] u kojoj je prikazana najnovija politička situacija i nova partijska linija. Svaki partijac mora biti detaljno upoznat sa ovom brošurom, jer jedino tako će moći politički da djeluje među partizanima ili u pozadini.

Po primitku ove okružnice obavjestiti OK.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

6 aprila 1942 g.

SEKRETAR OK
Slovenac[4] s.r.

(M. P.)

[3] **Članak Moše Pijade, vidi tom IV, knj. 3, dok. br. 1.**
[4] **Branko Babić**

BR. 57

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA PRVE PROLETERSKE BRIGADE OD 11. APRILA 1942. VRHOVNOM ŠTABU O POLITIČKOM RADU U JEDINICAMA I NA TERENU[1]

Primljeno 12/IV/1942 u 22[h]
preko Goražda i Brke.
Crni

VRHOVNOM ŠTABU

Dragi drugovi,

Na vaše traženje da vam pošaljem izveštaj o političkom radu kako u našim bataljonima tako i na prostoriji na kojoj smo se nalazili, nisam mogao odmah uputiti usled kretanja našega i pripremanja napada na Rogaticu.[2] Što se tiče rada na prostoriji na kojoj smo se nalazili, naš politički rad među stanovništvom i meštanskim četama bio je intenzivan ali ipak bez nekih rezultata, jedno što smo brzo prešli kroz čitav ovaj deo istočne Bosne i nije rad mogao da bude sistematski. Održavali su se zborovi po selima, izdavali smo letke za stanovništvo, na zborovima su birani n.o. odbori, a pošto u nekom selu nije bilo ni jednog sigurnog čoveka na koga bi se moglo osloniti, to ni odbori nisu u samom početku bili organi narodne vlasti, niti su primali te odbore kao svoje. Rad u četama meštanskim isto tako nije dao nikakve naročite rezultate iako se sa tim četama održavalo dosta konferencija. Nekima od njih su dodati naši borci bilo kao polkomesari, komandanti ili prosto kao mitraljeska, odnosno puškomitraiješka odeljenja, konferisalo se sa komandirima i komandantima tih jedinica, ipak se u praksi pokazalo da su rezultati toga rada vrlo slabi, pokazalo se da ni stanovništvo kao celinu niti čete kao deo toga stanovništva nismo pridobili za sebe. Jedan, veći, deo ostao je i dalje neutralan a drugi, manji, deo direktno neprijateljski se odnosi prema nama. O tome govore događaji kod Han Pijeska, Rogatice i naročito poslednji kod Hadrovića Duba gde su nas napali."

[1] Original, pisan mastilom, ćirilicom, nalazi se u Arhivu CK SKJ pod reg. br. 2620/IV, 3—16 (42).

*** Napad na Rogaticu je izvršen 7/8. aprila 1942. U njoj su bila blokirana dva ustaško-domobranska bataljona. Napad nije uspeo usled jakog otpora neprijateljske posade i napada četnika od Višegrada.**

*** Za vreme treće neprijateljske ofanzive (april—jun 1942), pružajući ogorčen otpor nadmoćnim neprijateljskim snagama, proleterske brigade su se povlačile iz istočne Bosne ka Crnoj Gori. U toj situaciji ponovo**

Politički rad u našim bataljonima je vrlo slab, sem nekih. Razlog toj slabosti jeste raštrkanost bataljona, a usled te raštrkanosti nemoguće je bilo sprovoditi kontrolu nad političkim radom u bataljonima, naročito kad se uzme u obzir da smo do skora ja i Koča[4] bili sami u Stabu, tako da nisam mogao odlaziti u bataljon ako je to bilo skopčano sa otsustvom. Izneću konkretno: I Crnogorski bataljon politički i vojnički dobar, konferencije četne i bataljonske redovno se održavaju, prorada materijala koji se dobija marljiva i na taj način političko uzdizanje zadovoljavajuće. Odnos između komandanta i politkomesara, kao i zamenika, normalan i pravilan, tako da Bataljon pretstavlja zdravu i čvrstu vojničku jedinicu sposobnu za izvršenje svakog vojničkog i političkog zadatka. Bataljon je uradio dosta na političkom i vojničkom zadatku u Goraždu a koji je dobio od V.S.

IV Kraljevački i V Bataljon bili su dugo odvojeni, i vi bolje znate za njihov rad od mene. Koliko sam mogao ispitati, vidim da je Kraljevački bataljon na sektoru na kome se nalazi imao dobre rezultate vojničke i političke, ali unutrašnji rad u jedinicama vrlo slab. VI Beogradski bat. je dobar i vojnički i politički, i u svakom pogledu pokazali su dosta inicijative i vojničke i političke, unutrašnji odnos vrlo dobar. Bataljon sposoban za [izvršenje] svake akcije i vojnički i politički, može se kazati da je ravan I Bataljonu. S obzirom da smo dobili zamenike i da će nam bataljoni biti više skoncentrisani, verujem da ćemo brzo otkloniti sve naše slabosti o kojima sam vam izneo. Zdravstveno stanje ljudstva je dosta slabo, ima dosta slučajeva pegavog tifusa, ali smrtnih slučajeva nema. Odnos u Stabu brigade drugarski i dobar u svakom pogledu . . .

Sa drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

ll/IV-1942

Politkomesar I Proleterske n. o. udar. brigade

(M. P.) Fića[5]

je pojačana četnička propaganda na terenu istočne Bosne i u dobrovoljačkim jedinicama koje su se počele raspadati. Neke su prelazile na stranu okupatora i sa njim vršile napade na partizansku vojsku. Takar je bio slučaj kod Duba (blizu s. Hadrovića, Rogatice i u Zakmurskom bataljonu Fočanskog dobrovoljačkog odreda. Vidi totn II. knj 3, dok. br. 150 i 168 i knj. 4, dok. br. 17, 63, 64 i 76.

' Koča Popović

[5] Narodni heroj Filip Kljajić Fića

BR. 58

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA PRVE PROLETERSKE BRIGADE OD 11. APRILA 1942. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O STANJU PARTIJSKE ORGANIZACIJE[1]

ll-IV-1942 god.
p. br. 29 (I B.)

Primljeno 12/IV/1942 u 22h
iz Goražda preko Brke. **Crni-**

Izveštaj o stanju part. org.
u I Proleterskoj n.o.u brigadi

CENTRALNOM KOMITETU K.P.J.

Dragi drugovi,

Od kako sam primio ovu dužnost ja sam bio stalno sa II, III i VI Bataljonom, koji su imali zajedničke akcije u Istočnoj Bosni, pa sam samo radio sa part. organizacijama u tim bataljonima. Part. org. V Bataljona obišao sam još prvog dana u Foči, održao sastanke sa svim ćelijama i bat. biroom — no oni su dugo bili tamo i vi, mislim, imate izveštaj o njihovom stanju. Od I Bat. sam tek danas primio jedan nepotpun izveštaj iz koga vidim da su oni imali veze sa vama, a sa IV Bat. nisam imao nikakve veze. Tek sada sam u mogućnosti da ova dva bataljona obiđem i ostanem sa njima po nekoliko dana dok pregledam i učvrstim njihove organizacije.

II Bataljon

a) ***Stahna ćelija:*** 3 čl. (2 int. + 1 priv. nam).
b) 1. *četa:* 16 čl. (6 selj., 7 int., 3 priv. čin.).
c) *2. četa:* 17 čl. (1 r., 11 selj., 5 int.).
d) *3. četa:* nalazi se van bataljona.
e) *Omladinska četa: 2* čl. (komandir i politkom, sada će biti stvorena ćelija učlanjivanjem 1 omi.).

Ovaj bataljon čine gotovo potpuno seljaci sa nešto intelektualaca i priv. čin. Taj soc. sastav četa ne odražava se potpuno u ćelijama. Ukazano im je da moraju posvetiti veću pažnju uvlačenju seljaka u partiju. Part. kadar dosta mlad, mada,

[1] Original, pisan zelenim mastilom, ćirilicom, nalazi se u Arhivu CK SKJ pod reg. br. 950/VII, 1—8 (42).

' Napisano na originalu plavim mastilom, u vreme kada je izveštaj primljen u CK KPJ.

u poređenju sa drugim bataljonima, ima priličan broj učlanjenih pro partizanskih borbi. Teoretski nivo nizak, partijnost dosta slaba — što je uostalom karakteristika svih bataljona. Raspodela rada po ćelijama bila je nepravilna — gotovo stara raspodela kakva je vršena po preduzetnim i si. ćelijama — tako su izabrani sektori. To smo odmah ispravili. Omladinski rad kod njih nije uopšte ranije postavljan, jer »u njihovim četama nema po svega 2—3 omladinca«. Međutim pošto je ćelija dužna da dela i među omladinom van čete, to je potrebno da se svi partijci upoznaju i sa tim sektorom da bi mogli pomoći omlad. radu. Ovde su izbile neke nezdrave pojave... i ja sam trebao juče da čitav slučaj ispitam na sast. biroa svih ćelija, ali me je omela borba sa četnicima na Dubu. To će mi sada biti prvi zadatak.

Politički rad po četama bio je ranije dosta slab. Uglavnom **se** diskutovalo o polit, situaciji, komentarisale vesti. Na teoretskom podizanju kako članova tako i svih boraca nije se preduzimalo ništa. Njihov izgovor — nemanje materijala. To je bio izgovor svih bataljona kad sam ih prvi put obilazio. Međutim osnovno je da oni nisu imali inicijative da sami pripremaju pojedine referate i da umnožavaju pojedine materijale. Sada smo to popravili, prvo, jer materijal stalno stiže, a i ja sam umnožavam ukoliko ne dođe u dovoljno primeraka, i drugo, postavili smo to kao najvažniji zadatak pored učvršćivanja part. ćelija.

Politički rad van čete, kao ni onaj u četi nije za ovo vreme bio onoliko intenzivan koliko bi trebalo da bude, prvo zato što su ovi bataljoni imali velike i gotovo stalne pokrete, a drugo što drugovi još ne umeju da koriste sve pukotine u vremenu za ovaj rad.

III Bataljon

a) **Stabna ćelija:** 4 **čl.** (3 r. **i** 1 **int.).**
b) 1. četa: 13 čl. (10 r., 3 int.), 6 kand.
c) 2. četa: 18 čl. (12 r., 4 selj., 1 int., 1 of.), 3 kand.
d) 3. četa: 16 čl. (10 r., 1 selj., 5 int.), 1 kand.
e) Mitraljeski vod: 4 čl. (2 r., 2 int.).

Bataljon radnički, 50°/o omladina. U Partiji 50%, van SKOJ-a i Partije manje od 20%. Kadar vrlo mlad — gotovo svi učlanjeni u Odredu, teoretski nivo nizak, partijnost nedovoljna. U nekim ćelijama nema čvrste part. discipline.

Pošto sam obišao sve ćelije, ukazao im na nedostatke i dao uputstva za rad, oseća se intenzivniji part. život. Politički rad u četama i van njih pojačan. **Cete** male, veliki broj bolesnih, pa im vršenje vojn. dužnosti u logoru (straže, patrole i t.sl.) oduzima dosta vremena. U SKOJ-u se nalazi sva omladina. Pro-

pustima Štaba bat. i greškama pojedinih drugova iz Štaba u bataljonu popustila disciplina, opao autoritet kombata, smanjila se ubojnost bataljona. Preko svih ćelija i Štaba pronašli smo uzroke i pred sav part. aktiv postavili zadatak hitnog ozdravljenja i podizanja autoriteta drug. iz Štaba. Ove slabosti su koristili neki nezdravi elementi i pomogli slabljenju bataljona. Mislim da će za najkraće vreme uspeti da preodole sve slabosti.

Ostale karakteristike su zajedničke svim bat. org. pa ću ih izneti na kraju.

V/ Bataljon

a) Štabna ćel.: 6 čl. (3 r., 2 i., 1 of.).
b) 1. četa: 17 čl. (13 r., 4 selj.).
c) 2. četa: 14 čl. (8 r., 1 selj., 5 i.).

U bataljonu većina radnika, oko 30°/o seljaka. Međutim u Partiji samo 5 seljaka. Obratio sam im pažnju na tu činjenicu i sada ću posvetiti veću pažnju seljacima u bat. Svi raniji nedostaci drugih organizacija bili su i ovde. Međutim ova organizacija pokazuje najveću aktivnost u preodolevanju ranijih slabosti. Idejna izgradnja je mnogo intenzivnija, rad van četa takođe. Sekretar biroa, drug Vanjka-Slovenac, radnik ozbiljan, vredan i odan, ali pošto je politkom Ceda Minderović politički izgrađeniji i elastičniji od njega, on se teško osamostaljuje da sam kao najodgovorniji preuzme inicijativu. Ukazao sam mu da mu je pomoć i saradnja Cedina potrebna i korisna, ali da bi on kao sekretar morao imati više inicijative i samostalnosti. Opšta je karakteristika ovih organizacija (i Šumad. bat.): kadrovi disciplinovani i odani, ali mladi i sa dosta niskim nivoom. Otuda se u svim četama ne oseća dovoljno intenzivan partiski život. U radu ćelija se često nema jasnog plana, ne shvata se dovoljno sadržina rada pojedinih sektora, pa su i sastanci ponekad besadržajni. Na pr. vojničko uzdizanje i usavršavanje četa kao celine, izrastanje pojedinih komandira u odlične vojne rukovodioce, nicanje novih sposobnih rukovodilaca iz redova radnika ide vrlo sporo. To znači da se ne koriste dovoljno iskustva iz svakodnevnih borbi. To je nepotpuno shvatanje vojnog sektora. Komandiri — članovi partije obično na toj tačci dnevnog reda referišu koje su akcije protekle i kako se ko držao, bez jedne dublje analize svoje i neprijateljske taktike iz koje će se izvući potrebna iskustva i preneti preko konferencije na sve borce.

Glavnu pažnju smo posvetili sada podizanju kadrova i učvršćivanju part. ćelija, a sa time pojačanom radu u četi i van nje. Proširenje part. organizacije mora ići uporedo sa ovim. Materijali koji sada stižu mnogo nam koriste.

Rad ćelije smo podelili na sledeće sektore:

a) ***Politički rad u četi*** (polit, konferencije, kulturno-prosvetni rad, teoretsko podizanje boraca iz marksizma-lenjinizma itd.).

b) ***Politički rad van čete*** (zborovi, mitinzi, konf., kult.-zabavne priredbe, N.O.O., organiz. aktiva pa i part. ćelija).

c) *Vojni sektor.*

d) *Omladinski sektor.*

Glavni nedostatak omladinskog rada bio je taj što svi **SKOJ**-evci nisu ulazili u aktiv već su birali neko uže telo. To smo odmah ispravili. Formirana su u svim bataljonima (sa kojima sam radio) bataljonska omladinska rukovodstva — sastavljena od rukovodilaca aktiva, a sekretar ovog rukovodstva ulazi u biro bat. kao odgovorni za omladinu. Omladinski rad u četi se dobro razvija, ali van čete još ne dovoljno.

Mislim da se naša Brigada ne oseća kao jedna jedinstvena vojna jedinica. Bataljoni se kao vojne jedinice ne razvijaju istim tempom i jednoobrazno. Ne oseća se da se njima rukovodi (u njihovom vojničkom podizanju) sa jednoga mesta i po jednom određenom jedinstvenom planu. Uzrok tome je njihova daleka i duga podvojenost i doskora nepotpun Stab brigade (samo Koča[1] i Fića,[4] koji nisu mogli obaviti sav ovaj * posao i to u vreme velikih borbi). Sada ćemo zajednički moći sav taj posao da obavimo.

Nisam vam dao konkretne detalje šta je koja org. uradila, mada ja to od sekretara biroa tražim, ali mislim da vam to nije ni potrebno.

Od sada ću vam slati izveštaje svakih 15 dana i o celoj Brigadi, jer su mi svi bataljoni na domaku.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Mijalko*

[1] **Koča Popović**
[4] **Narodni heroj Filip Kljajić Fića**
[1] **Mijalko Todorović**

BR. 59

IZVEŠTAJ POKRAJINSKOG KOMITETA KPJ ZA BOSNU I HERCEGOVINU OD 14. APRILA 1942. CENTRALNOM KOMITETU O VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI U ISTOČNOJ BOSNI I O FORMIRANJU NOVIH OKRUŽNIH I MESNIH KOMITETA PARTIJE[1]

CK KP JUGOSLAVIJE

Položaj

Dragi drugovi,

Zasad vam ne možemo poslati iscrpniji izvještaj o stanju u ovoj pokrajini, jer ne raspolažemo svim potrebnim podacima. O političkoj situaciji u ovom dijelu Bosne upoznati ste, kako iz pisama Glavnog štaba, tako i iz izvještaja brigada. Dodajemo samo najnovije: Borko Radović u Knežini ispoljio se potpuno kao otvoreni agent Dangića i sa svojim bataljonom ometa svaki rad u pozadini. Mi zasad ne raspolažemo dovoljnim snagama da se obračunamo s tim banditom, jer se udarni Bosanski bataljon nalazi udaljen od *ovog* kraja, a ostale naše snage stalno su angažovane u borbama s Nijemcima i ustašama oko Olova. Isto tako otvoreno neprijateljski nastupa u Sokolovićima Radivoje Kosorić, koji je povezan s Borkom Radovićem. (U zasjedi koju je Radivoje Kosorić bio pripremio Beogradskom bataljonu učestvovao je i jedan Borkov komandir). Kod Borka Radovića kriju se Dura Đukić i Mića Stanar, oba dangićevci i naši otvoreni neprijatelji. U Sokolovićima je već počeo teror nad našim pristalicama. Postoji, prema kazivanju Pera Kosorića, spisak naših ljudi koje treba likvidirati. Među njima je Grujo Novaković, Pero Kosorić i drugi naši istaknutiji ljudi. Ova sé banda sigurno već povezala sa Srbijom, otkuda se svaki dan prebacuju manje grupe nedićevaca.

Naglo raspadanje Vlaseničkog n.o. dobrovoljačkog odreda, bjekstvo nekih njegovih dijelova prema Srbiji, napuštajući pri tome čak i svoja sela, neprijateljski stav dobrovoljačkih bataljona R. Kosorića i Borka Radovića još nas više učvršćuje u uvjerenju da je prva i najpreča naša zadaća u vojsci da stvaramo omladinske čete i pokretne udarne jedinice, koje valja vojničkom obukom i sistematskim političko-vaspitnim radom osposobiti za borce protiv svih naših neprijatelja. Dva pokretna bataljona već su u formiranju: jedan u odredu »Zvijezda«,

[1] **Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu CK SKJ pod reg. br. 760/V, 1—20 (42).**

drugi u odredu »Romanija«. Riješili smo da sve čete tih bataljona propustimo kroz specijalne kurseve, kojima će rukovoditi članovi P.K. ili odgovorni drugovi iz štabova tih odreda. Osim toga odlučili smo da održimo kratak kurs s političkim komesarima četa u odredu »Zvijezda« i »Romanija«.

U vezi s razvojem vojno-političke situacije u krajevima bliže Drini, riješili smo, na prijedlog druga Tempa, da se stvori poseban Zenički odred. Taj svoj prijedlog drug Tempo motiviše kako socijalnim sastavom stanovništva tog kraja, tako i otsustvom zamorenosti od borbi, koja se nesumnjivo osjeća kod stanovništva istočnijih srezova. Kao osnova tog odreda poslužiće Zenički bataljon, koji je dosad ulazio u sastav odreda »Zvijezda«. U vezi s tim formirali smo O.K. za taj kraj. S obzirom na važnost tog kraja po razvitak naše borbe, postaraćemo se da tamo pošaljemo što više dobrih kadrova. Osim ovog O.K. formirali smo O.K. za sjevernu Hercegovinu koji treba da obuhvata teritoriju Konjičkog, Jablaničkog i Nevesinjskog sreza. Učinili smo to zbog toga što je dosad na čitavoj oslobođenoj teritoriji, tj. od Konjica do mora postojao svega jedan O. K. Dalje, zbog ogromnosti teritorije O.K. Romanija riješili smo da stvorimo sreski komitet za kraj oko Rogatice, čiji će sekretar ulaziti u sastav O.K. Romanija. Javili smo O.K. Foča da obrazuju M.K. u Trnovu, Foči, Goraždu i Cajniču, te opštinske komitete u opštinama, gdje za to postoje uslovi.

Prema kazivanju drugova koji su zbog provale pobjegli iz Sarajeva, tamo je provala uzela velike razmjere. Provaljuje jedan od uhapšenih članova M.K.[2] Očekujemo svaki dan drugaricu Ljubicu,[3] pa ćemo vas na osnovu njenog izvještaja opširno obavijestiti o toku i rezultatima provale. Na osnovu izvještaja jednog druga iz Mostara, odlučili smo da iz Mostara povučemo na teren oko 20 drugova kojima prijeti opasnost da budu pohapšeni.

Primijetili smo da se uslijed izvjesnih postupaka Vrhovnog štaba stvara neraspoloženje kod članova Operativnog i Glavnog štaba. Na primjer, neki bataljoni, koji po odluci Vrhovnog štaba potpadaju pod neposrednu komandu Operativnog štaba, opšte direktno s Vrhovnim štabom, a da o tome ne obavještavaju štab pod čijom su neposrednom komandom. To su bataljoni Pračanski i Glasinački. Dalje, neki odredi, kao »Romanija«, dobivaju naređenje iz Vrhovnog štaba s napomenom da se to isto naređenje u prepisu dostavi Glavnom štabu, što nesumnjivo krnji autoritet Glavnog štaba. Zatim, izvještaji koji stižu Vrhovnom štabu iz odreda koji su pod njegovom nepo-

[2] To je bio Savo Bogdanović (vidi tom II, knj. 3, dok. br. 150, nap. br. 3).

[3] Olga Marasović, tada sekretar MK KPJ za Sarajevo.

srednom komandom ne dostavljaju se u prepisu Glavnom štabu, tako da on pojma nema o stanju u tim odredima. Takvo stanje nije štetno dok se Vrhovni štab tamo nalazi, ali u slučaju promjene mjesta V.Š., Glavni štab ostaće bez uvida u stanje tih odreda. Stoga vas, drugovi, molimo da najhitnije regulišete ove stvari.

Molimo vas [za] razjašnjenje po ovim stvarima:

1) Na osnovu vaše direktive funkcija zamjenika političkog komesara u četi i bataljonu jeste funkcija rukovodioca partijske organizacije. On je odgovoran za partijski rad u četi, odnosno bataljonu. Sekretar bataljonskog biroa stoji u vezi sa O.K. dotične teritorije. Postavlja se pitanje: je li analogna funkcija i zamjenika politkoma odreda. O tome nema ništa u pomenutoj direktivi. Naše je mišljenje da bi trebalo da zamjenik politkoma odreda bude rukovodilac čitavog partijskog rada u odredu i da kao takav ulazi u sastav O.K. na dotičnoj teritoriji. Dalje, osim toga potrebno bi bilo da se stvara biro odreda u koji bi ulazili pored zamjenika politkoma odreda pretstavnici svih bataljonskih biroa. Razumije se da bi i drugi članovi O.K. pomagali dotičnom drugu ako bi se za to ukazala potreba. Molimo vas da nas o tome najhitnije obavijestite.[4]

2) Iz izvještaja O.K. Foča vidimo da se u Foči formirao radnički savez. Nama nije jasna zadaća tog saveza. Sam naziv nas potsjeća na prve forme organizacije radničke klase u Njemačkoj i Rusiji. Mi nismo dovoljno upoznati sa sadržinom rada tog saveza, ali nam izgleda da se ona svodi na političko-vaspitni rad. Mišljenja smo da je taj savez nastao pod uticajem stvaranja saveza omladine, antifašističkog saveza žena, i da to nije forma organizacije koju bi trebalo zadržati. Mjesto nje trebalo bi, u mjestima u kojima ima za to uslova, oživjeti ili iznova stvarati radničke sindikate, dajući aktuelnu sadržinu njihovom radu. To bi više doprinijelo klasnom osvještavanju radnika, naučilo ih organizovanom radu, nego ovakav savez koji, barem tako izgleda, čitavu svoju djelatnost svodi samo na jednu stranu sindikalnog rada. Obavijestite nas po ovom pitanju.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

14. IV. 1942- za P. K. Isa[5]

(M. P.)

[4] CK KPJ odgovorio je na ovo pismo (vidi tom II, knj. 3, dok. **br. 150).**

[5] Isa Jovanović, tada sekretar Pokrajinskog komiteta KPJ za Bosnu i Hercegovinu.

BR. 60

IZVEŠTAJ SEKRETARA KOMITETA PRVOG BATALJONA DRUGE PROLETERSKE BRIGADE OD APRILA 1942. O RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE[1]

IZVEŠTAJ

O RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U I BATALJONU II PROL. N.O. UDARNE BRIGADE OD 1 DO 15 APRILA 1942 GOD.

ORGANIZACIONO PITANJE

1) **Rad na učvršćivanju partije.** Najveći broj članova partije, iako do kraja odanih i proverenih u borbama, jeste sa malim partijsitim stažom, radi toga su na dosta niskom teorisko-političkom nivou, pa i partijnost nije na visini. Zato je bataljonsko rukovodstvo nastojalo da intenzivnim teorisko-političkim radom kroz jedinice podigne članove partije na dostojnu visinu u teorisko-političkom pogledu, a samim tim da uzdigne i partijnost. Nedostatak partijnosti ogleda se u pravljenju sitnih grešaka drugova partijaca, u držanju naspram ostalih drugova nepartijaca, najčešće se to izražava u sitnim prepirkama, osornom držanju itd. Iz dana u dan to se popravlja. Rad partijske organizacije po pitanju sprovođenja gvozdene discipline u našem bataljonu, kao i ostalim pitanjima iz života i rada naše vojne jedinice je zadovoljavajući. Partija na svakom koraku nastoji da u jedinicu unese što više discipline, političke svesti, čvrste vere u pobedu, ona takođe radi na odgajivanju drugarske ljubavi i uzajamnog poverenja među borcima, kao i podizanju borbenosti koja je na velikoj visini.

Sastanci Batkoma i jedinica održavaju se redovno. U toku ovih petnaest dana održani su sastanci:

a) Bataljonskog komiteta: 4. Na dva sastanka pretresana su pitanja praktičnog rada, a na dva prorađeno: Nacionalno pitanje i Narodno-oslobodilačka borba i organizaciono pitanje naše partije. Bataljonski komitet donosio je odluke po svim tekućim pitanjima koja su se pojavila u vezi sa radom partijske organizacije u našem bataljonu. Rukovodioci četnih partijskih jedinica su uglavnom mladi po partijskom stažu, izuzev Bogomira Karaklajića koji je u partiji nešto duže, ali glavna karakteristika svih je da ne raspolažu sa dovoljno teoriskog znanja i

[1] **Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu CK SKJ pod reg. br. 1104/VII, 1—35 (42).**

zato ne mogu u pogledu teoretskog rada mnogo pomoći uzdizanju drugova iz svoje jedinice. Ostale osobine drugova rukovodilaca četnim jedinicama su sasvim zadovoljavajuće.

b) Jedinica Prve čete je održala ukupno 6 sastanaka, od kojih su 3 posvećena pitanjima praktičnog rada (izvještaji sa sektora, ukazivanje na nedostatke pojedinih drugova i njihovo raskritikovanje, ukazivanje na nedostatke cele part. organizacije u vezi sa radom), a na ostala 3 prorađen je sledeći materijal: Komunistička partija i narodno-oslobodilačka borba — članak druga Tita, Nacionalno pitanje — iz Osnova lenjinizma, Komunistička partija i ko su sve sasveznici okupatora i Narodno-oslobodilačka borba i organizaciono pitanje naše partije — članci iz »Proletera«. Članovi partije pokazuju dovoljno interesovanja za teorisko uzdizanje. Mahom su mlađi ljudi, stoga sa puno interesovanja i mogućnosti razvoja. Kod njih je na visokom stupnju razvijena kritika i samokritika. Pojedinci raspolažu sa neobično inicijative u radu po svom sektoru.

v) Jedinica Druge čete održala je ukupno 7 sastanaka. Na dva sastanka pretresana su pitanja praktičnog rada, a na ostalih pet prorađen je sledeći materijal: Proglas CK, Komunistička partija i narodno-oslob. borba — članak druga Tita, prorađen »Proleter«. Članovi partije u ovoj jedinici pokazuju dovoljno interesovanja za teorisko-političku izgradnju i dosta brzo napreduju, izuzev nekolicine koji dosta sporo shvaćaju stvari. Skloni su da prave sitnije greške, ali se svakodnevno u tome popravljaju. Jedinica će u najkraćem vremenu, ukoliko se bude nastavilo sa intenzivnom političkom izgradnjom, uzdići se na veći stupanj partijnosti. Članovi partije su mahom mlađi ljudi i mogu se izgraditi vrlo brzo na stepen rokovodilaca.

g) Jedinica III čete je održala ukupno 7 sastanaka. Na dva sastanka su pretresana pitanja praktičnog rada, a na ostalih 5 obrađen je sledeći materijal: Proglas CK, Komunistička partija i narodno-oslobodilačka borba — članak druga Tita, Nacionalno pitanje — iz Osnova lenjinizma, I glava Istorije SKP(b), Komunistička partija i ko su sve saveznici okupatora i članak iz »Proletera«. Kod drugova partijaca uglavnom postoji interesovanje za teoriski rad, nekolicina se teže razvija. Njima je potrebno obratiti posebnu pažnju. Odanost i disciplina su na dosta dobroj visini.

d) Štapska jedinica je održala 4 sastanka. Od toga dva na kojima su pretresana pitanja praktičnog rada, a dva na kojima je obrađeno: Proglas CK, Komunistička partija i narodno-oslobodilačka borba i Komunistička partija i ko su sve saveznici okupatora. Drugovi se interesuju za teorisko uzdizanje i nastoje da što više nauče.

Kroz sve jedinice je sprovedena raspodela rada po sektorima (politički rad u četama, politički rad u narodu, vojni, kulturno-prosvetni i omladinski sektor). Svi drugovi partijci dobijaju na praktičnim sastancima konkretne zadatke, čije se **izvršenje** kontroliše na sledećem sastanku.

Na vojnom sektoru partija nastoji da se u vojničkom pogledu što više osposobe drugovi partizani. Svakodnevno se izvodi obuka teoriska ili praktična. Komandiri održavaju sastanke sa vodnicima i desetarima, koji dalje prenose na ostale drugove partizane pitanja iz vojnih znanja. Nastoji se da se desetina, vod osamostali za izvršavanje vojnih zadataka. Velika se pažnja poklanja unošenju vojničkog reda i discipline i to se politički objašnjava. Borbenost i disciplina su na visokom stupnju.

I po ostalim sektorima partijska organizacija uzima najživlje učešće. Politički rad u četi sprovodi se preko politkomesara i političkih delegata. Partija ih u tome pomaže, daje sugestije i kontroliše. Po kulturno-prosvetnom radu se takođe dosta radi. Sve čete imaju svoje zidne novine, koje redovno izlaze **svakih** sedam dana. Spremaju se pojedinačne i horske recitacije i pozorišni komadi, pesma se gaji naročito, peva se svakodnevno i na odmoru a kroz slobodnu teritoriju i u pokretu. Pri Batkomu postoji komisija za kult.-prosvetni rad sastavljena od odgovornih drugova za taj sektor iz svih jedinica, koja uglavnom postavlja zadatke u pogledu kult.-prosvetnog rada.

RAD SKOJ-a

Svi omladinci iz bataljona su članovi SKOJ-a. Izvršen je izbor za bataljonsko rukovodstvo SKOJ-a. Svega u bataljonu ima 70 skojevaca (37 radnika, 17 seljaka, 14 đaka, 2 domaćice).

SKOJ održava teoriske i praktične sastanke. Na praktičnim sastancima se pretresaju pitanja praktičnog rada. Izvršena je raspodela rada po sektorima. Za svaki sektor odgovaraju pojedini drugovi. Drugovi skojevci, ukoliko dolaze u dodir sa omladinom, održavaju sa njima konferencije i stvaraju saveze. U toku zadnjih petnaest dana kroz SKOJ je proađen »Ekonomski razvitak društva«.

SARADNJA SA DRUGIM PARTIZANSKIM ORGANIZACIJAMA

Prilikom našeg zadržavanja na položaju prema Sokolcu došli smo u dodir sa partijskom organizacijom I Glasinačke čete. Sa njima smo održali dva sastanka, na kojima je pred drugove postavljen rad, jer drugovi ne raspolažu ni sa dovoljno znanja ni sa dovolino iskustva u partijskom radu. Rad nije bio podeljen po sektorima, te je to tom prilikom učinjeno. Pred jedinicu su postavljeni zadaci po pitanju organizacionog i teoriskog učvršćavanja kao i proširivanja partijske organizacije.

RAD NA PROSIRAVANJU PARTIJE

Saglasno direktivi CK, Bataljonski komitet na svom zadnjem sastanku odlučio da se na osnovu predloga partijskih jedinica primi za kandidate partije 27 drugova. Za kandidate **će** se pri svakoj jedinici održati kratak kurs na kome će se oni upoznati sa dužnostima članova partije.

NEDOSTACI I PLAN RADA

Glavni nedostatak cele partijske organizacije našeg bataljona je niska teorisko-politička svest, a s tim i partijnost **je** na niskom stupnju. Da bi se to otklonilo, Batkom je odlučio da organizuje kurs za teorisko podizanje. Najpre će se kroz sve jedinice proraditi »Ekonomski razvitak društva« a zatim Istorija SKP(b). Svakih sedam dana obrađivaće se po jedna glava Istorije. Dalje po planu dolazi obrada »Osnova lenjinizma«. Kurs se organizuje pri svakoj jedinici, a sekretar Batkoma je obavezan da rukovodi radom kursa.[2]

Sekretar Batkoma,
Mićo Matović[8]

[1] **Naredne izvještaje vidi u dok. br. 67, 78 i 89.**

[8] **Narodni heroj Milosav Matović Mićo. Poginuo u selu Kalinu, kod Bugojna, 13. jula 1942.**

BR. 61

IZVEŠTAJ ŠTABA DRUGOG ZLATARSKOG BATALJONA OD 17. APRILA 1942. GLAVNOM ŠTABU NOPO SANDŽAKA O MORALNO-POLITICKOM STANJU I RADU U BATALJONU[1]

STAB
II **ZLATARSKOG BATALJONA***
17-IV-1942 g.

GLAVNOM ŠTABU NOPO SANDŽAKA

Položaj

U vezi naređenja Glavnog štaba od 10 aprila ovaj štab podnosi sledeći izveštaj:

Politički rad u četama nije zadovoljavajući. Pol. komesari nemaju još samoinicijative. U početku radili su bez plana. Radi toga nije bilo ni uspeha. Sada je rad postavljen na boljoj osnovi. Svi pol. komesari stvorili su plan rada za proradu materijala.

Politička svest partizana u bataljonu je dobra. Postoji interesovanje kod većine. Prilikom čitanja pažljivo slušaju a u diskusiji učestvuje priličan broj. Nedostatak u svim četama je taj, što sve isti ljudi uvek čitaju i podnose referate. Skrenuta je pažnja pol. komesarima četa da nauče svakog partizana da govori, a naročito o političkoj situaciji. Da se ne bi događalo da partizani ne znaju ništa više reći samo: »Naši napreduju a Rusi gone Nemce i kako će skoro u Berlin«, kao što se to do sada obično događalo. Smatram da svaki partizan mora u svako doba da zna referisati u najglavnijim crtama političku situaciju bar u našoj zemlji. U cilju izgradnje političke svesti kod parti-

[1] Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu CK SKJ pod reg. br. 951/VII, 1—28 (42).

' Septembra 1941. formirana je na Zlataru, kod Nove Varoši, Zlatarska partizanska četa, koja je u početku imala 30 boraca. U novembru iste godine narasla je na 130 boraca. Tada ju je, na zahtev Vrhovnog štaba, uputio Glavni štab za Sandžak u Užice, gde je učestvovala u borbama protiv četnika i Nemaca. Sa povlačenjem naših snaga iz Srbije, došla je ponovo u Sandžak. Početkom februara 1942. od nje i novih boraca sa tog područja formiran je Prvi i Drugi zlatarski bataljon, koji su do kraja maja 1942. operisali u Sandžaku. Tada je iz njih izdvojeno oko 50 boraca koji su ostali na terenu kao Zlatarska gerila, a od oba bataljona formiran jedan koji je ušao u sastav Treće proleterske brigade, prilikom formiranja, kao njen Prvi bataljon.

zana održavaju se četne konferencije i politički časovi. Na četnim konferencijama, kojih je održano od l-III do danas 9, zastupljena je naročito kritika i samokritika. Političkih časova u sve tri čete, za isto vreme, održano je 64. Prorađivan je sledeći materijal: Istorija SKP(b) I, II i III glava, Ekonomski razvitak društva, Ustav SSSR-a, Partizanski odredi škola za nove ljude, 22[godišnjica] Crvene armije, Zašto se bore partizani Bosne i Hercegovine, J. V. Staljin, Lenjin i Staljin, Staljinski ustav, Osmi mart, Omladina Bosne i Hercegovine, Lenjin je umro, Ko su Nedić, Draža Mihailović i njihov izdajnički rad, Dnevna zapovest druga Staljina, Povodom 24 godišnjice Crvene armije, Ko su ustaše, Narodi porobljene Jugoslavije, »Narodni borac« broj 1—4, Bilten Vrh. štaba, roman Kako se kalio čelik, Umovanje zdravog razuma, Vladimir Ilić-Lenjin, Lenjinov govor od 5-XII od 1919 g., Uloga Sovjetskog Saveza u n.o. borbi, Omladina SSSR-a, Vera u SSSR-u, O značaju Crvene armije, Uloga seljaštva u narodno-oslobodilačkoj borbi, Muslimanski živalj u Sovjetskom Savezu, Porodica i moral u Sovjetskom Savezu, O fašizmu, Država i revolucija, Komunistička partija Jugoslavije u n.o. borbi, Partizanska borba i muslimanska sirotinja, Položaj žena u Sovjetskom Savezu.

Partizani su dobro disciplinovani. Gunđanja i kritizerstva nema izuzev kod nekolicine. Određeni su ljudi koji će ih popravljati i pratiti njihov razvitak. Ako ne bude na taj način leka, biće najureni iz partizana. Grupaštva i sektaštva nema, i ako se pojavi neka grupa, odmah se razbija. Sebičnjaštva ima prilično. Bataljon kao celina mogao bi biti bolji, ali ni sada nije loš. Većina partizana revolucionarno je raspoložena. Kroz ovu borbu prvenstveno bi hteli da reše socijalno pitanje.

Moralno stanje bataljona kao celine zadovoljava. Borbenost i jedinstvo u borbi dobro je. Neke čete ističu se pozitivno (3. četa) a neke i negativno (2. četa). Odnos komandnog kadra prema partizanima nije dobar. U nekim četama bio je birokratski (2. četa), u nekim bio je prijateljski (1. četa). U 3. četi odnos komandnog osoblja prema partizanima dosta je dobar. Stab 1. i 3. čete izmenili smo. Ako bi negde opet ramalo, ispravljaćemo.

Odnos partizana sa selom je dobar. Patrole niti pojedinci ne zalaze u kuće da traže za sebe hranu bez odobrenja ili naređenja. Cete održavaju vezu sa selom pomoću kulturnih priredaba, konferencija i zborova. Od l-III do danas održano je: 18 kulturnih priredaba, 21 konferencija i 1 zbor.

Hrana s obzirom na prilike dobra je. Snabdevanje se vrši preko intendanture Gl. štaba, putem konfiskacije i kupovinom.

Odeća je dosta dobra izuzev veša. Obuća je sasvim slaba.

Odnos sa selom u pogledu ishrane nije najbolji. Dobrovoljnih priloga bilo je svega 90 kgr. krompira i jedno tele.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol. komesar,
(M. P.) Rodoljub[3]

BR. 62

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA PRVOG ZLATARSKOG BATALJONA OD 19. APRILA 1942. GLAVNOM ŠTABU NOPO ZA SANDŽAK O STANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U BATALJONU[1]

STAB
I **ZLATARSKOG BATALJONA'**
METALJKA
19 aprila 1942 god.

GLAVNOM ŠTABU N.O.P.O. ZA SANDŽAK

Kovač

Prema aktu od 10 aprila o.g. zamenik političkog komesara bataljona dostavlja vam sledeći izveštaj o radu u toku poslednjeg meseca:

Članova partije u bataljonu je 40.

Socijalni sastav partijaca je sledeći:
Radnika ima . . . . . 11.
Seljaka ima . . . . . 18.
Intelektualaca ima . . . . 10 (2 drugarice).
Podoficira ima . . . . . 1.

Jedinice su održavale radne sastanke svake nedelje sa dnevnim redom: politička situacija, izveštaj o radu (vojni, politički, ekonomski, higijena, kulturno-prosvetni), partiski rad, ako ima neki član da kaže nešto lično, kandidati, skojevski

[s] **Narodni heroj Rodoljub Stević Rodo. Ranjen u borbi s četnicima na Zlataru, aprila 1943, oduzeo je sebi život da ne bi pao neprijatelju u ruke.**

rad, budući rad, kritika i samokritika. Po svakom posebno sektoru rada se diskutuje. Teorisko znanje ne zadovoljava, ali smo preduzeli mere za osposobljavanje. Otežavala je vojnička dužnost skupne teoriske časove, zato smo podelili jedinicu na nekoliko grupica i učinili po jednog druga odgovornog za njin rad i one proučavaju materijal.

Kandidata ima . . . . . 11.

Socijalni sastav je ovaj:

Šegrta . . . . . 3.
Kvalifikovanih radnika . . 1.
Seljaka . . . . . 6.
Intelektualaca . . . . . 1.

Vode ih iskusni drugovi. 1 sastanak nedeljno je obavezan, ali se održavaju i više puta.

Skojevski rad. Ima ih u bataljonu 36.

Socijalni sastav:

Šegrti . . . . . 11.
Seljaci . . . . . 22.
Intelektualci . . . . . 3.

Skojevci se sastaju 1 nedeljno sa dnevnim redom: politička situacija, izveštaj o radu: vojni, politički, kulturno-prosvetni, ekonomski, higijena, budući rad, kritika i samokritika. Postoji pretsedavajući koji se stalno menja, diskusija je opširna, sastanci su dugi. Svaki skojevac ima svoju određenu dužnost, o čemu podnosi izveštaj na sastanku. Usled masovnosti otežan je teoriski rad posebno, zato omladinsko pitanje prorađujemo pred svima partizanima.

Imamo bataljonski komitet Skoja od 7 članova (iz svake čete po 2 i 1 iz bataljonskog biroa partije — drug odgovoran po omladinskoj liniji koji rukovodi omladinskim radom u bataljonu).

Neorganizovanih ima u bataljonu 31. Ali sa svima se pojedinačno razgovara.

Rad u štabu bataljona je sledeći:

Održavamo sastanke štaba na kojima pretresamo sve stvari što se tiče bataljona, a posebno sastanke za teorisko izgrađivanje.

Rad politički van bataljona slab. 12 aprila održali smo zabavu u Cajniču. Poseta dobra, utisci dobri. 19 aprila zbor na Metaljci, prisutno 32 (3 ženske).

U bataljonu postoji biro partije sastavljen prema uputstvima C. K.

Jezdo:!

Главном штабу НОПО за Санџак

Ковас

Према наређењу од 10 априла ц. заменика, бојног комесара батаљона достављам вам следећи извештај о раду у току последњег месеца.

Чланова партије у батаљону № 46

Садашњи састав партијаца је следећи

Радника	11
Сељака	13
интелектуалаца	10 (2 друга)
штићеника	1

Једанпут су одржавали радне састанке сваке недеље са дневним редом: политичка ситуација, извештај о раду (војни, политички, економски, културно просветни) народних одборника, задаци на даљем раду у истим, нашој борби, кандидати, скојевски састанак. Дужности у раду, пријатно и самокритика. У свакој посебно елиминисан рад са омладином. Изграђивање утиче на другове да се ангажују и више раде. Ми смо предузели мере за отклањање. Свакада је вођена дужности зададе и извршене зададе, а исто тако отклањали недостатке на терену, борбама и у штабовима. Од првог састанка друго је мало рад а све предузети мере.

Кандидата има 11

Садашњи састав је овај

Жена	3
Квалификованих радника	1
Сељака	6
Интелектуалаца	1

Воде се месечни састанци. Састанак недељно је обављан сам са одржавањем и виших одбора.

Скојевске орг. има се у батаљону 36

Садашњи састав

Жена	11
Сељаци	22
Интелектуалци	3

Скојевци се састају 1 недељно са дневним редом политичка ситуација, извештај о раду: војни, политички, културно просветни, економски, месечна, дужности, пријатно и самокритика. Месечно предавање код се свакако неки, дискусија је оштрија, полазници су дуги. Сваки скојевац има свој одредац. Дужности о чему говорити извештај, на састанку. Састанци посетиоци отворени је изграђивањем рад посебно. Било отклањања недостатака у раду скојевца.

Чланова батаљонских комитета има 7 чланова (из сваког чета по 2 и 1 из батаљонског штаба) Једно партијске-друге борбе су отклањали, а неке руководе отклањањем рада у батаљону.

Организованих има у батаљону 31. Они се свакако се одређивање.

Рад у штабу батаљона је следећи:

одржавамо састанке штаба. На састанку прикажемо све ствари које се односе батаљона, а посебно скојевске по изграђивању одговорности.

Рад отпадника у батаљону сам, 12 априла отишао у чету. Рекао добро, учитеља добри. 19 априла дошао на батаљон. Данас 32 (30 комада).

У батаљону постоји збиро и одређе сопствени чета у батаљону ц. к.

Фотокопија документа бр. 62

BR. 63 i

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA MILEŠEVSKOG NOP BATALJONA OD 21. APRILA 1942. GLAVNOM STABU NOPO ZA SANDŽAK O STANJU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U BATALJONU[1]

GLAVNOM ŠTABU N.O.P.O. ZA SANDŽAK

Posljednji mjesec dana protekao je u ispravljanju grešaka koje su se pokazale u dotadanjem radu i na daljem podizanju partijske organizacije. Bataljon ima sada tri čete a s tim i veću mogućnost za odmor. Isto tako bataljon se sada može da zadržava duže na jednom mjestu, pa i to mnogo doprinosi poboljšanju rada kako u bataljonu, tako i van njega.

Glavni nedostatak sastojao se u dosadašnjem radu u tome što nije bilo dovoljno plana. Sada se rad razvija po planu, koji je ovako izrađen: Svaki partijac mora dobiti određen zadatak i na ćelijskim sastancima dužan je referisati šta je učinio. U prvom redu svaki partijac mora raditi sa kandidatima, a onda i sa drugim partizanima, da bi se tako rad prenosio i na najzaostalije partizane. Isto tako zadatak dobijaju i kandidati.

Partijci i kandidati dužni su u svakoj desetini obrazovati grupu koja će politički da radi, ne pribjegavajući nikakvim naređenjima. Preko tih drugova koji pokazuju želju za radom dužni su podići čitavu desetinu na potrebnu visinu. Naše greške koje naprave partizani raspravlja desetina, tako da svaki partizan ocijeni značaj zajednice. Svaki partizan snosi moralnu odgovornost ako je svojim radom doprinio da njegova desetina izostane iza drugih. Između desetina, vodova i četa vodi se socijalistička utakmica, koja će više postići uspjeha u radu planom predviđenim.

Partijcima je stavljeno u zadatak da na svakom koraku nastoje da se isprave greške i da stalnim nastojanjem doprinesu da se uklanjaju rđave navike, psovke, nedrugarsko ophođenje, neispravno vršenje dužnosti, itd.

Rad na ćelijskim sastancima svodi se na proradu partijskog materijala i referisanje proučavanog materijala, ukoliko su drugovi osposobljeni za to.

Za posljednjih mjesec dana partijska organizacija pojačala se za 8 partijaca i 6 kandidata. Ona sada broji svega 26 članova i 22 kandidata.

[1] **Original, pisan mastilom, ćirilicom, nalazi se u Arhivu CK SKJ pod reg. br. 956/VI, 2—17 (42).**

Na partijskim sastancima proučava se u prvom redu Istorija SKP(b) i Osnovi lenjinizma.

Rad partijske organizacije sastoji se uglavnom u održavanju zborova i konferencija. Druge forme rada teško su se mogle sprovoditi, jer se bataljon nije mogao duže zadržavati od 1—2 dana na jednom mjestu. Sada pak kada je bataljonu omogućeno duže zadržavanje na jednom mjestu, on može uzeti na sebe zadatak pomaganja u radu našim drugovima iz pozadine, da prodru u mase u onim mjestima gdje to oni nisu sami u stanju.

Partijska organizacija nastoji da stvori nar.-oslobodilačke odbore u onim mjestima gdje ih nema, kao i da oživi rad onih koji nisu na dovoljnoj visini.

Partijska organizacija je postavila sebi za cilj da tješnjim vezivanjem sa omladinom onih opština koje su politički zaostale ojača partijski uticaj i mobiliše što veći broj partizana. Ona je u tom pogledu već postigla izvjesne rezultate.

SKOJ-u je stavljen u zadatak kulturno-prosvjetni rad u bataljonu. Aktiv SKOJ-a se povećao, a sam SKOJ obuhvata svu omladinu u bataljonu. SKOJ izdaje zidne novine, organizuje horove, priređuje komade, održava analfabetske tečajeve, itd.

Druga greška part. organizacije u bataljonu sastojala se u tome što je partija imala suviše spor kriterijum za prijem novih članova. Ova greška je sada ispravljena, pa je tako i sa ove strane rad živnuo.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

21. IV. 1942 god.
Položaj

Zam. politkoma
Mileševskog bataljona »Lj. M.«,[2]
V.[3] Ljujić

[2] **»Ljubiša Miodragović« (po imenu poginulog narodnog heroja iz Prijepolja). O njegovim dejstvima vidi dokumenta u tomu I, knj. 16.**
[3] **Velibor**

BR. 64

PISMO OKRUŽNOG KOMITETA KPJ ZA SREM OD 22. APRILA 1942. RUKOVODSTVIMA PARTIJSKIH JEDINICA NA TERENU I POLITIČKIM RUKOVODIOCIMA FRUŠKOGORSKOG I PODUNAVSKOG NOP ODREDA[1]

RUKOVODSTVIMA PARTISKIH JEDINICA I KOMESARIMA FRUŽKOGORSKOG I PODUNAVSKOG NOP ODREDA

Dragi drugovi, nadamo se da će se veza koja je uspostavljena između vas i nas očuvati i proširiti. Na tome treba da radite i vi i mi, jer je stalna veza između vas i nas neophodno nužna za uspešan rad i kod vas i na terenu. Sada o nekim konkretnim pitanjima.

1) Partiske jedinice u partizanskim četama potpadaju pod neposredno rukovodstvo OK-a. Od njega će dobijati direktive za rad, njemu će slati izveštaje o političkom i moralnom stanju u odredima, o akcijama itd. Ovu vezu održavaju ćeliska rukovodstva. Partiske jedinice u saradnji sa komesarima treba da organizuju celokupan život u četi. Kao uputstvo u tome pogledu neka vam za sada služe ona uputstva koja je izdao PK za Srbiju. Ta uputstva treba, razume se, primeniti na naše uslove.

2) Odnos između partiske jedinice i vojnog rukovodstva treba urediti tako da partijci svestrano ukazuju pomoć štabovima u izvršavanju vojnih zadataka. Partijci na svojim sastancima ukazuju na eventualne greške vojnog rukovodstva, daju razne predloge o akcijama, kako da se neka mera bolje sprovede u život itd., ali oni ne mogu donositi odluke suprotne odlukama štaba niti se smeju suprotstaviti rešenjima vojnog rukovodstva. Da bi se izbegao svaki nesporazum između jednog i drugog rukovodstva, potrebna je najuža saradnja među njima. Partija treba da rukovodi celokupnim radom i borbom u četi, ta rukovodeća uloga treba da se oseća na svakom koraku, ali se to ne postiže time što će ćelija donositi odluke obavezne za štab, već tako što će preko komesara i drugih partijaca koji rade u štabu sprovoditi liniju Partije.

3) Treba jačati uticaj Partije i čuvati njen autoritet. Svaki član Partije prilikom svakog istupanja, pa makar se to radilo i o sitnim pitanjima, treba da ima na umu da je komunista i da

[1] **Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi PK SKS za Vojvodinu pod br. 61. Dokumenat je objavljen u I tomu, knj. 6, pod br. 18.**

zbog toga njegovo nepravilno ili neozbiljno držanje nanosi štete Partiji. Treba sistematski raditi među ostalim partizanima, popularizirati našu Partiju, a najbolje uvlačiti u Partiju.

4) Partijci treba da se podižu u dva pravca: s jedne strane svestranim upoznavanjem partiske linije i s druge strane izuča[va]njem marksizma-lenjinizma. Već su spremljene četiri teme (O Partiji, Seljačko pitanje, Nacionalno pitanje i O fašizmu) koje ćete uskoro dobiti. Taj materijal treba prorađivati u kružocima kojima će rukovoditi najizgrađeniji drugovi. U ove kružoke, koji su obavezni za sve članove i kandidate, treba uvlačiti i sve partizane koji to žele. Skojevci takođe obavezno prorađuju sve.

5) Svaka četa treba da izdaje svoj list u kojem treba **u** prvom redu pisati o životu i borbama čete.

6) U svim četama treba proslaviti Prvi maj. U referatima treba govoriti o borbi našeg naroda za slobodu i nezavisnost, uspesima Crvene armije, borbama ostalih porobljenih naroda, našoj Partiji kao organizatoru partizanskih odreda, vašim četama i njihovim zadaćama, palim drugovima itd. Organizujte i kulturnu priredbu makar i sa malim programom, a ako možete, slušajte paradu na Crvenom trgu. Bilo bi dobro da uoči Prvoga maja odu manje jedinice naših drugova, po mogućnosti naoružanih u sigurnija sela i da tamo s grupama seljaka održe sastanke posvećene Prvom maju. Drugovi mogu poneti sobom crvenu i srpsku zastavu. Na vidnim mestima u šumi mogli bi izvesiti crvene zastave koje bi stajale preko celog dana da ih narod vidi. Prvoga maja uveče mogli bi se takođe spustiti u neka sela sa istim ciljem kao i dan ranije. Pozovite seljake na proslavu. Po selima, salašima, kolibama i drugim vidnim mestima možete ispisati sledeće parole: »Ziveo 1 maj«, »Smrt fašizmu — sloboda narodu!«, »Zivela KPJ!«, »Ziveo SSSR!«, »Zivela nepobediva oslobodilačka Crvena armija!«, »Ziveli partizani!«, »Ziveo drug Staljin!«, »Smrt okupatorima i domaćim izdajicama!«

7) OK Partije i OK SKOJ-a izdaće prvomajske proglase. Postarajte se da to prodre u svako selo s kojim imate veze.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

22 IV 942

S drugarskim pozdravom
OK KPJ ZA SREM

BR. 65

UPUTSTVO ŠTABA PRVOG KRAJIŠKOG NOP ODREDA OD 24. APRILA 1942. ŠTABOVIMA BATALJONA I SAMOSTALNIH CETA ZA PROSLAVU PRVOG MAJA[1]

STAB
I KRAJIŠKOG N. O. P. ODREDA
Broj 573/42
dana 24. IV. 1942 g.

ŠTABOVIMA BATALJONA I ŠTABOVIMA CETA

NAREDBA POVODOM PROSLAVE 1 MAJA

I. 1 Maj je dan međunarodnog proletarijata. To je dan smotre snaga radničke klase i svih njenih saveznika koji ujedinjeni vode borbu protiv zajedničkog neprijatelja.

Ovogodišnji 1 Maj treba da bude proslavljen u znaku bratstva svih naroda uopće, a posebno bratstva slavenskih naroda u njihovoj oslobodilačkoj borbi protiv zlikovačkog fašizma i svih njegovih pomagača, u znaku borbe za narodno oslobođenje i u znaku organiziranja narodne vlasti.

Ovogodišnji 1 Maj proslavlja se u znaku isticanja i označavanja rukovoditelja i organizatora narodno-oslobodilačke borbe protiv fašizma i okupatora.

II. U toku ove godine naša narodno-oslobodilačka partizanska vojska, u početku neorganizirana i nedisciplinirana, puna grešaka i nedostataka, počela je da postaje prava partizanska vojska koja će biti u stanju da do kraja izvrši svoje zadatke.

Pod vodstvom jedine narodne partije — junačke Komunističke partije Jugoslavije — i jedine prave narodne države Sovjetskog Saveza i njegove slavne i nepobjedive Crvene Armije, naša partizanska vojska uspjela je da fašističkim banditima nanese velike gubitke, da se naoruža priličnim brojem raznovrsnog oružja, da svoje redove čisti od neprijateljskih elemenata i od ostalih rušilačkih i razarajućih elemenata.

Ona je iz svojih redova stvorila slavnu I Proletersku brigadu i proleterske čete, i istovremeno razbijala četničke bande, koje su se danas razgolitile kao glavni pomagači fašističkih okupatora i ustaša, kao glavnih neprijatelja naše narodno-oslobodilačke borbe.

[1] **Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta pod reg. br. 24/1—3, k. 1702.**

III. Povodom ovogodišnjeg 1 Maja, naše narodno-oslobodilačke partizanske čete i naši narodno-oslobodilački partizanski bataljoni imaju da sebi stave kao glavne zadatke:

da se potpuno očiste od svih ostataka četničkih i ostalih neprijateljskih elemenata;

da se pretvore u prave partizanske, dobro organizirane i dobro disciplinirane jedinice;

da podignu političku svijest svakog partizana do najvišeg mogućeg stepena.

Stoga, povodom ovogodišnje proslave 1 Maja, štabovi naših četa i naših bataljona *moraju:*

I. organizirati, tamo gdje dozvoljava budnost prema neprijatelju, zajedničke zborove i smotre s narodom;

II. održavati predavanja po najkonkretnijim pitanjima današnje borbe: Uloga Kompartije Jugoslavije; Sovjetski Savez i Crvena armija u borbi protiv fašizma; O bratstvu naroda uopće, a slavenskih naroda napose u borbi protiv zajedničkog fašističkog neprijatelja; O borbi za slobodu naroda i za bolji život. O borbi protiv okupatora i ustaša kao i protiv četnika kao njihovih glavnih pomagača i saveznika; O našoj narodnoj vlasti; O tome zašto se partizani bore; O 24 godišnjici Crvene armije; O tome kako postaje prava partizanska vojska i kako se vode partizanske akcije i o štetama koje nam, u današnje vrijeme, nanosi frontalna borba; O partizanskim akcijama i disciplini;

III. priređivati kulturne proslave sa partizanskim pjesmama, horovima, parolama i priredbama po četama i zajedno s narodom i omladinom;

IV. voditi partizanske akcije i budno paziti na namjere neprijatelja.

O svemu sprovedenom tačno izvjestiti Štab ovog odreda.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POLITKOMESAR,
na terenu

KOMANDANT:
Milorad[2]

ZAMJ. POLITKOMESARA:
Levi[5]

ZAMJ. KOMANDANTA:
P. Vojnović[4]

(M. P.)

[1] **Milorad Mijatović**
* **Dr Moni Levi**
[4] **Petar Vojnović**

BR. 66

PROGLAS ŠTABA DRUGOG KRAJIŠKOG NOP ODREDA OD APRILA 1942. MUSLIMANIMA BOSNE I HERCEGOVINE[1]

BRACO MUSLIMANI!

Današnja narodno-oslobodilačka borba nije borba samih Srba protiv ustaških krvoloka i Hitlerovog sluge Pavelića, to je borba kroz koju su povezani svi narodi Evrope koje je porobio Hitlerov fašizam.

Na čelu te borbe stoji moćni Sovjetski Savez, voljena zemlja radnika i seljaka i njena nepobjediva Crvena armija koja sve više progoni i uništava Hitlerove fašističke horde u svojoj zemlji i pobjedonosno ide prema zapadu.

Danas kada se bliži čas pobjede i slobode, ni vi, braćo Muslimani, ne ostanite po strani od te borbe i ne slušajte laži i klevete ustaških razbojnika, nego stupite u ovu svetu borbu i uzmite što vidnijeg učešća u njoj. Za vrijeme krvave ustaške vladavine nastradao je veliki broj i poštenih Muslimana, još uvijek se vrši hapšenje Muslimana po raznim mjestima Bosne.

Ulaskom naše partizanske vojske u pojedina mjesta, pred strahom ustaški razbojnici šire laži i nastoje vas upregnuti da vi budete izvršioci zločinačkih planova i pokolja nad srpskim narodom i nad poštenim Muslimanima i Hrvatima koji se nalaze s nama u borbi.

Oni vam šire laži o tobožnjim zločinima naših partizana prilikom zauzeća Kozarca nad mirnim i poštenim muslimanskim življem i njihovim porodicama. Neka ta banda navede poimenično primjere, ko je sve od poštenih ljudi nastradao od naše partizanske vojske, pa bio taj Musliman, Hrvat ili ma koje druge narodnosti. Na taj način oni žele skinuti odgovornost za svoja prljava djela sa sebe i izbjeći kazni koja ih neminovno čeka.

Ustaška vlast ponovo vas mobiliše da lijete krv za njihove račune, da ginete u borbi sa braćom, koja vam više dobra žele nego što ste imali i za vrijeme Jugoslavije i ustaške države. Partizani vam svojom pobjedom nose potpunu slobodu, oni ne paze na vjersku pripadnost.

Fašizam je već u raspadanju. Da li ćete dopustiti da ga vi spasavate odlaskom na Istočni front ili na rad u Njemačku, kada se on spasiti ne može, ili ćete krvariti po svojoj rođenoj

[1] **Kopija originala, pisana na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta pod reg. br. 6/1—3, k. 1703.**

grudi za tuđinske račune — Hitlera, Pavelića i njihovih uli. žica i plaćenika, sa braćom koja se bore i za vašu istinsku i pravu slobodu, koju do sada niste nikada imali.

Oni vam šire laži da su partizani isto što i četnici. Ne, partizani i četnici nisu isto. Partizani jednako poštuju svaki narod bez obzira na vjeru i [nacionalnu] pripadnost, oni se bore za slobodu svih naroda i za bolji život radnika i seljaka. U partizanskim redovima nalaze se i svi pošteni sinovi Muslimana i Hrvata, njihov broj iz dana u dan raste. Partizansku vojsku stvorila je partija koja je jedina ostala vjerna narodima, Komunistička partija, koja se oduvjek borila za ravnopravnost svih naroda Jugoslavije i koja je tu borbu produžila protiv okupatora i njihovih slugu. Ta vojska prožeta je idejom slobode i ljubavi prema svim narodima, kao što je prožeta i Crvena armija čijim se snažnim udarcima po fašističkim hordama vesele svi porobljeni narodi Evrope.

Ko su četnici? Četnici su isto razbojnici i krvnici kao i ustaše. Vođe su im iste. Na jednoj strani Hitlerov sluga i plaćenik Pavelić, na drugoj strani klika velikosrpske buržoazije i petokolonaški oficiri, koji siju mržnju među Srbe, Muslimane i Hrvate, da ustaške zločine nad Srbima osvete nad poštenim Muslimanima i Hrvatima. Oni hoće da produže bratoubilački rat do istrebljenja.

Ta gospoda su isto tako sluge Hitlera i Musolinija, koji ih pomažu u njihovoj zločinačkoj raboti kao što pomažu Pavelića. Da li onda možete odazivati se mobilizaciji Pavelića i ići na Istočni front ili u borbu protiv partizana?

Partizanska vojska nema ništa zajedničkog sa četnicima, nego naprotiv, protiv njih i njihovih načela borbe boriće se svim silama i učvršćivati jedinstvo i bratstvo Srba, Muslimana i Hrvata protiv svih narodnih neprijatelja.

Braćo Muslimani, ne odazivajte se mobilizaciji i ne idite na istočni front i rad u Njemačku, gdje vas čeka sigurna smrt.

Prelazite svugdje na stranu partizana.

Progonite ustaše iz vaših sela i okrenite oružje protiv njih.

Pridružite se borbi protiv okupatora, Njemaca i Talijana, i njihovih slugu ustaša i četnika.

Živjela narodno-oslobodilačka borba svih porobljenih naroda Evrope!

Živio Sovjetski Savez i pobjedonosna Crvena armija!

Živjela Komunistička partija Jugoslavije, predvodnica narodno-oslobodilačke borbe!

Aprila 1942 god.

Stab
II Krajiškog narodno-oslobodilačkog
partizanskog odreda

BR. 67

IZVEŠTAJ SEKRETARA KOMITETA PRVOG BATALJONA DRUGE PROLETERSKE BRIGADE OD 1. MAJA 1942. O BROJNOM STANJU PARTIJSKE ORGANIZACIJE I O TEORETSKOM OBRAZOVANJU[1]

I Z V E Š T A J [2]

o radu partijske organizacije u I bataljonu II proleterske **n**.o. udarne brigade od 15 aprila do 1 maja 1942 god.

I. Organizaciono pitanje

Broj članova partije i socijalni sastav:

	rad.—	selj.—	L.ntelek.—	podof.—	nameš.—	domać.—	UKUPNO
I četa:	14	5	8	**2**		–	29
II „	**12**	18	6	–			36
III „	**11**	**6**	4	–	**2**	2	25
Štab	1	3	1	–	1	–	6
Svega:	38	32	19	2	3	2	96

Kandidati i njihov socijalni sastav:

I četa:	radnika 4	4
II „	„ 1	1
III „	» —	
Štab	„ 2, seljaka 1 — svega	3
Svega:	radnika 7, seljaka 1 — svega	8

Procenat članova partije iznosi u bataljonu 53,6. Skojevska organizacija obuhvata 39,1%. Znači da je samo 7,3 procenata članova bataljona van partijske i skojevske organizacije.

U partiju je saglasno direktivi CK primljen veliki broj odanih i proverenih boraca našeg bataljona. Zato se sada nastoji da se kroz partijske organizacije ti drugovi uzdignu u političko-teorijskom pogledu, da se kod njih razvije partijnost. U svakoj jedinici organizovan je u tom cilju kurs za teorisko podizanje. U zadnjih 15 dana kroz sve jedinice je obrađen Ekonomski razvitak društva i I glava Istorije SKP(b). Po predviđenom planu je trebalo da se obradi i deo II glave Istorije SKP(b), ali je bilo mnogo pokreta, tako da se za to nije imalo dovoljno

[1] Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu CK SKJ pod reg. br. 1106/VII, 1—36 (42).

*** Prethodni izveštaj vidi u dok. br. 60, a naredne u dok. br. 78**

vremena. Praktični sastanci se održavaju redovno i na njima se postavljaju zadaci i kontroliše izvršenje članova partije. Oseća se da se svakodnevnim radom povećava partijnost kod članova partije i partija se sve više učvršćuje.

Rad je po jedinicama podeljen po sektorima i za jedan sektor odgovara više drugova.

Rešeno je da se Istorija SKP(b) obrađuje u buduće sa ćelom četom, tj. da se kurs proširi na sve članove bataljona, a to iz sledećih razloga: što će se uštediti vreme jer se neće posebno obrađivati sa jedinicom i sa skojevcima, a biće obuhvaćeni vaspitnim radom i članovi bataljona koji nisu u partiji i Skoju.

Redovno se kroz sve jedinice održavaju praktični sastanci, pored teoriskih, jedanput nedeljno.

Sekretarima jedinica nedostaje teorisko-političke izgradnje, inače su vredni i zadovoljavaju na svojim položajima.

Sekretar batkoma,
Mil. Matović

BR. 68

IZVEŠTAJ SEKRETARA BIROA BATALJONA »BUDUĆNOST« TREĆEG KRAJIŠKOG NOP ODREDA OD 1. MAJA 1942. OKRUŽNOM KOMITETU KPJ ZA JAJCE I ŠTABU ODREDA O MORALNO-POLITICKOM STANJU U BATALJONU I O RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE[1]

**SEKRETAR
BATALJONSKOG BIROA
BATALJONA »BUDUĆNOST«**

DRUGARSKOM OK KPJ I III ODREDU

— IZVES TAJ —
od 21 marta do 1 maja 1942 godine

1) Do 21 marta u vojsci je bio vrlo slab partiski rad. Razlog tome objasnit će drug sekretar našeg S.K. Tek poslije održane sreske konferencije na 21 marta 1942 g., kada je for-

miran partiski biro, počelo se je sa pravilnim radom a on je sljedeći:

2) Reorganizacija je izvršena u mnogom, tako da je formiran štab bataljona u kome su komandant, njegov zamjenik, politkomesar, njegov zamjenik, sekretar štaba i intendant — drugovi partijci.

a) Stapska grupa nije imala ni jedan potpun svoj sastanak iz razloga što je odmah po svome formiranju krenula na čišćenje Glamočkog i Drenovićevog[2] sektora od četničkih bandi. Oni drugovi iz ove grupe koji su u akciji čišćenja, prisustvovali su sastancima u grupi Udarnog bataljona, a drugovi koji su ostali pri štabu bataljona održavali su po potrebi mješovite sastanke sa drugovima iz S.K.

Kroz ovo vrijeme zapazio sam da drug Jović[3] u narodu populariše više sebe, kao komandanta, nego partiju. Ostali drugovi, koliko ih do sada poznajem, zadovoljavaju.

b) I četa. — Imala je 4 partijca, od kojih su bili komandir, politkomesar i još dva druga. Sada ima 9 partijaca koji su mladi. U toj četi ima 15 kandidata za prijem u partiju i 25 omladinaca sa kojima rade 2 druga omladinca — partijca. Ova četa je dobra. Moral na visini. Politička svijest dobra. Učestvovala je u akcijama čišćenja na Glamočkom i Drenovića sektoru. Sastav iste je 80% radnici, ostalo seljaci.

c) II četa. — U ovoj četi bila su 3 partijca, među kojima zamjenik komandira, politički komesar i jedan vodnik. Primljena su još 3 druga u partiju, među kojima i komandir čete. Kandidata za prijem u partiju ima 8 i 15 omladinaca sa kojima radi jedan drug omladinac iz te čete. Ova četa je mlada, ali dobra. Moral na visini. Politička svijest dobra. Njen sastav je 60% radnici, ostalo seljaci. Učestvovala u čišćenju kao i prva.

d) III četa. — U ovoj četi bilo je 6 partijaca, među njima komandir i politički komesar. Novoprimljenih u partiju nema. Kandidata za partiju ima 5 i 12 omladinaca sa kojima radi jedan drug partijac iz te čete. Ova četa nije najbolja, ali zadovoljava. Moral na visini. Njen sastav je sto posto seljaci i nekoliko žandara. Politička svijest nije na potrebnoj visini. Učestvovala je u istim akcijama kao I i II četa.

e) IV četa. — U ovoj četi bila su 3 partijca, među kojima komandir, politkomesar i jedan partizan. Novoprimljenih u partiju 3 druga. Kandidata za partiju 3 i 13 omladinaca sa ko-

[1] Odnosi se na Uroša Drenovića, jednog od četničkih vođa u zapadnoj Bosni. Vidi dok. br. 35, napomenu br. 29.

[3] Dušan Jović, tada komandant bataljona »Budućnost«. Krajem maja 1942, pred ofanzivu na Kozaru, iz kukavičluka je sam sebe ranio, te je zbog toga streljan po presudi Vojnog suda.

jima radi jedan drug partijac. Ova četa nije zadovoljavajuća, jer sve do sada u njoj je bilo četničkih harangera, koji su u posljednje vrijeme razoružani i sad se stanje popravlja. Moral u ovoj četi nije na potrebnoj visini. Ovoj četi je sada posvećeno mnogo pažnje. Politička svijest je slaba, sastav sto posto seljaci.

f) **V** četa. — U ovoj četi bio je jedan partijac, polit-komesar. Novoprimljen u partiju jedan drug. Kandidata za partiju ima 3. Ova četa je nesređena, pošto u njoj ima harangera (talijanaša), od kojih je sam komandir takav. Ovaj je komandir postavljen u mjesecu januaru. Iz ove čete uhapšeno je 12 ljudi, koji trebaju izići pred sud, među kojima i sam pretsjednik N.O.O. sela Vagana. Uhapšeni su radi krađe 80.000. dinara vrijednosti i zapalili su dvije zgrade u selu Vaganu.

g) Sektor koji pripada ovom bataljonu, a nalazi se između Glamoča i Livna je skroz nesređen. On je četnički i mora se oružano što prije prečistiti kao i V četa.

h) Iz iznesenog se vidi da je situacija u posljednje vrijeme popravljena na sektoru I, II i IH-e čete, koja je sada zadovoljavajuća, dok na ostalom dijelu politička svijest je slaba i nikakva, taj dio sektora mora se prečistiti, jer harangeri i talijanaši onemogućavaju svaki rad.

3) Akcije su vođene sa Talijanima 4 puta.[4] Dvije su uspjele a dva puta smo se morali povući. Ove akcije nisu bile od partije pripremljene, već su došle neočekivano. Izvršena je akcija kojom prilikom je zapaljena pilana i mlin u Glamoču.[5] Ovu akciju partija je pripremila, ali drug Jović nije taj zadatak izvršio onako kako je to partija predvidila, jer je partija predvidila evakuaciju hrane i materijala, što drug nije pripremio i radi toga je izgorila. Vođene su akcije za čišćenje četnika. Ovim akcijama rukovodila je partija u početku i sa uspjehom sve do borbi sa Talijanima, a poslije toga članovi S.K. pozvali su da se produži čišćenje na sektoru između Glamoča i Livna, što nije učinjeno iz razloga što nisu pozvati svi partijci na sastanak, nego su drugovi Jović i Tica[6] zaključili da se ne ide.

4) Sve čete imaju delegate za partiski biro i partiske grupe. Svi delegati su zamjenici političkih komesara četa, izuzev V-e čete u kojoj je sam politički komesar delegat, jer isti nema nego još jednog novouvedenog člana. Pošto nismo imali mogućnosti umnožiti partiski materijal, to smo dobili od S.K. sljedeći materijal: 4 komada »Partija je avangarda proletarijata«, 3 komada »KPJ u narodno-oslobodilačkoj borbi«, 2 ko-

[4] **O tim akcijama vidi tom IV, knj. 3, dok. br. 91 i 93.**
[5] **Vidi tom IV, knj. 3, dok. br. 110.**

mada »Sta znači biti član KP i kakve su njegove dužnosti«, 5 komada letaka ustanicima Bosne i Hercegovine.

Umnožili smo sami:

6 primjeraka letaka V krajiškog N.O.P. odreda narodu,

6 primjeraka »Svim političkim komesarima«,

6 primjeraka »KPJ u narodno-oslobodilačkoj borbi«.

Ovaj materijal dostavljen je svim našim grupama.—

Partiski kadar se povećao od 23 na 35.

Kandidata za partiju 34.

Omladinaca 65.

5) Pripremili smo proslavu za 1 maj po dobivenim direktivama. Četama smo dostavili govore koji su pri štabu izrađeni, jer one ne mogu napustiti svoje položaje da prisustvuju proslavi u Prekaji.

Odlučili smo da svaka četa pošalje po 5 drugova partizana kao delegate ispred četa u Prekaju gdje će pozadina proslaviti taj dan.

Sa svim partiskim grupama održao sam 10 sastanaka.

I i II četa nalaze se u sastavu Udarnog bataljona, one vjerovatno imaju redovne sastanke.

Uz drugarski i borbeni pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar biroa
M.[7] Polić

Pošto sam ispustio reći koliko je likvidirano bandita sa ovoga sektora, ovo naknadno dostavljam. Na našem sektoru do sada likvidirano 12 bandita, a 6 je bandita pobjeglo četnicima u Grahovo. Još ima nekoliko bandita da se likvidira a to ne možemo bez naših četa iz Udarnog bataljona.

Sa ovoga sektora je razoružano u I odredu 42 puške i 2 puškomitraljeza i veća količina municije.

Jedan nam je drug partijac teško bolestan, to jest politički komesar II čete. —

Sekretar biroa
M. Polić

[7] Miloš

BR. 69

PROGLAS OKRUŽNOG KOMITETA KPJ ZA GRMEC I ŠTABA PRVOG KRAJIŠKOG NOP ODREDA OD 1. MAJA 1942. NARODU BOSANSKE KRAJINE[1]

PRVI MAJ 1942 GOD.

NARODE BOSANSKE KRAJINE!

Ovogodišnji međunarodni praznik rada slave svi porobljeni i slobodoljubivi narodi, na čelu sa velikom i slobodnom zemljom radnika i seljaka — **Sovjetskim Savezom,** u znaku borbe protiv okupatora Hitlerovog i Musolinijevog fašizma. Protiv njihovih slugu, krvavih pasa Pavelića, Nedića, kao **i** protiv novih narodnih izdajica i narodnih neprijatelja — četnika. Kao dan smotre svojih snaga i svojih izvojevanih pobjeda, kao dan manifestacije bratske sloge svih porobljenih naroda.

Prvi maj 1941 godine osvanuo je u cijeloj Jugoslaviji **u** znaku neopisivih patnji i poniženja za cio naš narod. Od zločinačkih ruku ubijeno je i bačeno u koncetracione logore na desetke hiljada najboljih sinova naroda, članova slavne **Komunističke partije.** Na stotine hiljada nevinih žrtava našeg naroda palo je od krvavih ruku narodnih ubica. Popaljena su i opljačkana mnogobrojna srpska sela, zlostavljane i ponižene majke, sestre kao i čitave familije srpskog naroda.

Lažnom propagandom, kao i raspirivanjem nacionalne **i** vjerske mržnje, krvavi Hitler, Musolini i njihove plaćene sluge Pavelić sa muslimanskim begovima, Nedić, Košta Pećanac, Ljotić, a zatim Draža Mihailović pokušali su i danas pokušavaju da stvore bratoubilački rat između hrvatskog i muslimanskog naroda s jedne i srpskog naroda s druge strane, kako bi u toj međusobnoj borbi naših naroda istrijebili sav pošteni srpski, hrvatski i muslimanski narod, i sebi omogućili nesmetanu pljačku i gospodstvo fašizma nad narodima Jugoslavije.

Na poziv jedine i prave narodne partije, slavne **Komunističke partije Jugoslavije** koja je i ranije pozivala i pokazivala put prave narodne borbe, organizovala i rukovodila nacionalnom, ekonomskom i političkom borbom radnog naroda, narodi Jugoslavije, Srbi, Hrvati, Crnogorci, Slovenci, kao i narodi

[1] **Original, pisan na mašini, ćirilicom, i umnožen na geštetneru, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta pod reg. br. 3/1—2, k. 1702.**

Bosne, digli su se u sveti **narodno-oslobodilački rat.** Rat za istjerivanje i uništenje okupatora **i** njihovih slugu sa svete narodne **zemlje.**

Narodi Jugoslavije, i naš narod Bosne, dočekuju **Prvi** ro**aj** 1942 g. kao dan prvih narodnih pobjeda nad fašizmom. Veliki dijelovi teritorije u Srbiji, Crnoj Gori, Bosni i Hercegovini i u drugim krajevima naše zemlje očišćeni sU i oslobođeni od fašističkih bandita. Stotine i hiljade **ranije** porobljenih sela, sa stotinama hiljada stanovnika, uživaju prve blagodati narodne slobode. Narod je na slobodnoj teritoriji uspostavio svoju privremenu narodno-oslobodilačku vlast, sve više se ona čisti od svih narodnih neprijatelja, sabotera i **narodnih** izdajica. Sve više ona omogućuje širenje i političko jačanje narodno-oslobodilačke borbe, sve više raste uvjerenost u skoru pobjedu nad fašizmom, a sve veći broj narodnih boraca prelazi u narodno-oslobodilačke partizanske odrede. Naši partizanski odredi sa proleterskim četama, u savezu sa svim narodno-oslobodilačkim pokretima cijele Evrope, na čelu sa slavnom i pobjedonosnom **radničko-seljačkom Crvenom armijom,** vode nemilosrdnu borbu za uništenje fašizma i daju nam garanciju za uspostavljanje istinske narodne slobode i skore pobjede. Sve jače i u širim razmjerima pojavljuje se glad i nezadovoljstvo u svim fašističkim zemljama. Sve je veća demoralizacija i masovno bježanje hrvatskih domobrana — vojnika u šume i formiranje partizanskih odreda u Hrvatskoj. Sve više pošteni srpski narod ispoljuje svoju mržnju prema narodnim izdajicama, slugama njemačko-talijanskog fašizma, Nediću, Ljotiću, Pećancu, Draži Mihailoviću **i** drugima. Stotine zavedenih seljaka od četničkih vođa, uvidjevši njihovu izdajničku ulogu kao i opravdanu borbu i snagu naših partizanskih odreda, napuštaju četničke vođe i predaju se partizanima.

USTANIČKI NARODE!

Njemačko-talijanskom fašizmu, uz pomoć nenarodnih vlada naroda Evrope, uspjelo je porobiti i opljačkati cijelu Evropu. Tako uz pomoć nenarodnih režima jugoslovenskih bogataša, izdajica, petokolonaša, fašistička neman dovela je u našu zemlju dželate Pavelića, Nedića i druge plaćenike i narodne izdajice.

Porobljavanjem naroda Evrope, krvavi luđak Hitler kovao je svoj zločinački plan vjerolomnog napada na veliku i slobodnu zemlju, zemlju radnika i seljaka **Sovjetski Savez.** Porobljeni narodi Evrope i njihove zemlje trebali su poslužiti kao gospodarska, vojno-strateška baza za pljačkanje i snabdijevanje Hitlerovih i Musolinijevih hordi hranom i topovskim mesom, za napadački rat protiv slobodnih naroda **Sovjetskog Saveza.**

Krvavi Hitler i njegov bijedni vazal Musolini pokušali su da stvore ujedinjeni front protiv **Sovjetskog Saveza,** ali **taj** front danas je ostvaren u borbi protiv fašističke Njemačke **i** njenih saveznika, od svih slobodoljubivih naroda na čelu sa trima najvećim i najsnažnijim državama svijeta: **Sovjetskim Savezom, Engleskom i Sjedinjenim Državama Amerike.**

Pobjedonosna Crvena armija radnika i seljaka već prije nekoliko mjeseci prešla je u protunapad za uništavanje podivljalih hordi, koje su za devet mjeseci ratovanja protiv **Sovjetskog Saveza** izgubile oko 7 milijuna svojih najboljih vojnika. Nepobjedive jedinice **Crvene vojske** neumorno razbijaju, progone i uništavaju fašističke bande. **Crvena armija, mornarica i avijacija, zajedno sa junačkim partizanskim odredima, zajedno sa svima narodima Sovjetske zemlje, s velikim oduševljenjem odazvale su se pozivu slavne Boljševičke partije i vjerno izvršavaju sve naloge svoje vlade i velikog Staljina.**

DRUGOVI I DRUGARICE, DRUGOVI PARTIZANI, RADNICI, SELJACI I GRAĐANI!

Na današnji dan praznika narodno-oslobodilačke borbe, **Komunistička partija Jugoslavije** poziva vas da izvršite vašu zakletvu pred svim porobljenim narodima, da ćete još više dizati i širiti sveti narodno-oslobodilački rat protiv okupatora **i** svih njegovih slugu. Da ćete čistiti sve narodne izdajice, koji **u** naša sela dovode najveće narodne neprijatelje Hitlerovu i Musolinijevu vojsku, i pomoću njih ubijaju naše majke, sestre i djecu, pale naše kuće, a sami prolijevaju bratsku krv srpskog naroda ubijajući naše najbolje narodne borce. Znajte da samo nemilosrdnim uništenjem slugu narodnih neprijatelja i u zajedničkoj borbi poštenih Srba, Hrvata i Muslimana možete se konačno osloboditi od okupatora i njemačko-talijanskog fašizma, njihovih bijednih slugu i svih ostalih pljačkaša.

Srbi Bosanske krajine! Ne nasjedajte špijunima četnicima. Ne dozvolite da se razvija bratoubilački rat i mučki ubijaju najbolji sinovi naroda. Zbijte i jačajte redove narodno-oslobodilačke vojske. Pođite svi za junačkim partizanskim odredima u borbu za čišćenje naše zemlje od okupatora i svih izdajica — četnika.

Pošteni Hrvati! Komunistička partija Jugoslavije poziva vas da date i održite svoju bratsku i poštenu riječ da oružje koje vam nasilno daju ustaše neće nikada biti upotrijebljeno protiv vaše braće poštenih Srba. Kujte bratstvo Srba, Hrvata i Muslimana u zajedničkoj borbi protiv fašizma i Pavelićevih ustaša! Stupajte u zajedničke redove narodno-oslobodilačke vojske, u partizanske odrede! Oslobodite se sami!

Pošteni Muslimani! Vama Pavelić obećava vjerske povlastice, u Zagrebu vam gradi džamiju, da bi vas na taj način pridobio da gladni, goli i bosi ubijate mirno sprsko stanovništvo, pljačkate i palite njihovu imovinu. On vas poziva da na Istočnom frontu ginete za interese Hitlerovog i Musolinijevog fašizma. Vi time sebi samima stvarate okove i prezrenje svih poštenih ljudi u cijeloj našoj zemlji. Odbacite vjersku mržnju **i** bratoubilačku borbu protiv srpskog naroda, koju među vama siju hrvatske ustaše i muslimanski begovi. Ne idite u hrvatsku vojsku! Stvarajte partizanske odrede! Kako su to učinili Muslimani Rogatičkog i Fočanskog sreza, kao i u drugim krajevima Bosne i Hercegovine.

Junaci partizani! Okupite se oko slavne **Komunističke partije Jugoslavije,** koja vas poziva da nastavite i dalje sa nemilosrdnim uništavanjem neprijatelja, njemačko-talijanskog fašizma i njegovih slugu, onako kako to rade partizani **Sovjetskog** Saveza. Smjelo i neustrašivo stupajte u boj protiv svih narodnih neprijatelja! Smjelo stupajte u boj za slobodu svih naroda Jugoslavije!

Omladino! Ugledaj se na hrabru **sovjetsku omladinu,** koja bez obzira na nacionalnu i vjersku pripadnost junački brani svoju socijalističku domovinu, koja joj je osigurala srećnu **i** bezbrižnu budućnost. Pokaži **i ti** svoje junaštvo u borbi protiv fašističkih okupatora i njihovih slugu narodnih izdajica. Kuj borbeno jedinstvo sve omladine bez razlike na vjeru **i** nacionalnu pripadnost. Stupaj u prve redove narodne borbe! Borbe za slobodu.

Majke, žene i sestre! Vi ste se do danas odazivale pozivima i davale pomoć našoj partizanskoj vojsci, ali vi u ovoj pravednoj borbi ne možete ostati po strani neorganizovane. Stupajte u **Antifašistički front žena, front borbe i bratstva svih porobljenih naroda!**

Komunisti! Kao i dosada budite u prvim redovima narodno-oslobodilačke borbe. Pokažite cijelom svom porobljenom narodu herojske primjere neustrašivosti u borbi protiv fašizma **i** svih narodnih izdajica. Vjerno primjenjujte iskustvo slavne **Boljševičke partije Lenjina i Staljina!** Prezrite smrt u današnjoj narodno-oslobodilačkoj borbi!

Živio Prvi maj, dan narodno-oslobodilačke borbe!
Živio drug Staljin! Živjela Komunistička internacionala!

Živjela Komunistička partija Jugoslavije!

Živjele slavne proleterske brigade! Živjeli junački partizani!

Živjelo jedinstvo svih porobljenih naroda u borbi protiv fašizma!

Dolje okupatori i njihove sluge! Dolje četničko-oficirski izdajnici!

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Stab I Krajiškog narodno-oslobodilačkog partizanskog odreda

Komunistička partija Jugoslavije
Okružni komitet
za Grmeč

BR. 70

ZAPISNIK SA SASTANKA PARTIJSKOG BIROA TREĆEG BATALJONA DRUGE PROLETERSKE BRIGADE OD 2. MAJA 1942. GODINE[1]

2 maj 1942 g.

ZAPISNIK SA SASTANKA BAT. BIROA III BAT.
II PROL. BRIGADE

Dnevni red: 1) Akcije, 2) Dosadašnji rad, 3) Budući rad, 4) Organiz. pitanje i 5) Razno.

1. *Akcije:* Napad na Borač dobro izveden.[2] Od komandnog osoblja istakao se komandir Orašačke čete drug Marko[3] i zamenik komandira Račanske čete drug Čedo.[4] Na Jezera i Sela naš bataljon je izvršio dobro svoj zadatak. Na Borču je ranjen jedan drug iz Orašačke čete nepažnjom. Pri čišćenju meštanskih dobrovoljačkih jedinica Orašačka četa je učestvovala.

2. *Dosadašnji rad:* U Obiju održana priredba sa kulturnim delom za partiz. prve čete Kalinovičkog udar. bataljona. Program: Partizanka, Marš Kominterne, Smelo, Buđonovka, Oj

[1] Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu CK SKJ pod reg. br. 1107/VTI, 1—47 (42). Nije sačuvan završetak dokumenta.

*** Bataljon je, po naređenju Vrhovnog štaba (vidi tom II, knj. 3, dok. br. 146), pridodat Severnoj operativnoj grupi (Kalinovičkom NOP odredu) radi razbijanja ustaškog uporišta na Borču. O tim borbama vidi opširnije u tomu IV, knj. 4. dok. br. 84, 88, 90 i 97.**

*** Narodni heroj Marko Milanović. Poginuo kod sela Stubline blizu Obrenovca 1944, kao komandant Četvrte vojvođanske brigade Šesnaeste NOU divizije.**

*** Ceda Branković**

Moravo, Internacionala, Kod lekara — skeč, Pesma o Kuznjecstroju od Majakovskog, Majka. 23. IV. 1942 g. zbor seljaka u Obiju, dnevni red zbora: referat o pol. situaciji — drug Tasa,[5] 0 narodno-oslobodilač. odborima — drug Boško,[6] biranje novog odbora i razno. Zbor je veoma uspeo. Prisustvovalo je oko 80 ljudi i žena. 22. IV drug Tasa je održao govor pred strojem **III** bataljona 2 brigade, Miljevinskog bat., Obaljskog i udarnog [bat.] Kalinovičkog odreda, posle saopštenja presude Vojnog suda o streljanju 16-torice. 28. IV konferencija sa odbornicima u Miljevini.

Vojni rad: 21. IV sastanak celog komandnog kadra — sviju jedinica »Severnog sektora«,[7] kritika akcije na Borču. Drug Rade Hamović, komand. Kalinovičkog odreda, održao je predavanje o vođenju borbe, prisustvovali su svi naši desetari. 23. IV izviđan je teren, gde su prisustvovali ceo komandni kadar 1 desetari, za akciju na Jezera i Sela.

Omladina: Održana omladinska konferencija u Pomoravskoj četi. 28. IV sastanak bat. komiteta SKOJ-a; dnevni red: biranje sekretara. Prorađeno: Zadaci skojevske organizacije u partizanskim jedinicama i uputstva za rad Narodno-oslobodilačkog omladinskog saveza u B.H. Razno: Za sekretara izabran je drug Dimitrije Todorović iz Orašačke čete. Da se pripremi program za proslavu 1 maja. Da se u četama održi omladinska konferencija, da se pomogne organizovanju kursa istorije za skojevce. Da se u Orašačkoj i Račanskoj četi stvori hor, a u Pomoravskoj recitacioni hor. Da se u selu radi sa omladinom na stvaranju skojevskih aktiva.

Pomoravska četa: 23. IV sastala se part. jedinica; dnevni red: organizaciono pitanje, novi zadaci, razno. Pretresalo se pitanje o kandidatima i začlanjivanju dobrih i poštenih boraca. O izvođenju akcije i na Igrima **i Sipovici.** Jednom vodu držano je predavanje o rukovanju puškomitraljezom. Akcija u Počelju dobro izvedena. Pokazalo se da su desetine još nedovoljno čvrste. Neprijatelju od naše čete naneti su gubici. Imao je pet mrtvih. U akcijama su se istakli Janković, Kočić, Tasić, Zoran.

Politički čas nije održan. Održan je četni sastanak. Na terenu: priredba u Obiju za partizane prve čete udar. bataljona. Priredba je bila sa programom. Pesme i skeč. Priredba se pretvorila u igranku i opšte veselje.

Omladinci čitali su članke iz 7 i 8 broja »Borca« i iz »Proletera«.

[5] Tanasije Mladenović
*** Boško Đuričić, poginuo prilikom napada na Kupres, avgusta 1942.**
' U stvari: Severne operativne grupe.

Kritikovan je Nikola radi izgubljenog novca (1000 dinara u nemačkom).

Novi zadaci: da se prorade članci iz »Proletera«, održi politički čas, naročita pažnja da se obrati omladini, pojedinačno i u grupama, da drugovi obavezno prorađuju materijal. Svakom drugu dodeljena su dva do tri druga da rade s njima. 25.IV prorađen članak Narodno-oslobodilačka borba i organizaciono pitanje naše Partije.

Račanska četa: 23.IV [održala sastanak], dnevni red: akcije, org. pitanje, zadaci i razno. 1) Akcije: 8 drugova učestvovalo u jurišu na žand. kasarnu. Ubijena su tri neprijatelja. Drug Čeda je vodio. Ovo odeljenje je pohvaljeno od Herc. oper. štaba. Po drugoj tačci odlučeno je da se kandiduje drug D ...

Kritikovan drug M... zbog toga što je izgubio part. materijal. Nije održan politički čas. Na omladinskom sastanku čita se »Kako je čovek postao div«, Partiz. i Narod.-oslobod. borba. Zadaci: komandir u četi da održi vojn. predavanje, da se spremi priredba za seljake i osnuje omladinski savez, stvarati omladinske aktive na terenu, politički časovi moraju se redovno držati.

27.IV prorađeno: Narodno-oslobod. borba i org. pitanje naše Partije.

Orašačka četa: 23.IV održala sastanak. Dnevni red: akcije, org. pitanje, izveštaji i budući rad i razno.

1) Akcije: U akcijama na Šipovici i Igrima partizani su se dobro pokazali. Jedino je ranjen puškomitraljezac i to nepažnjom.

2) Odlučeno je da se kandiduju četiri druga. Kritikovan je drug Drakče što nije izvršio svoj zadatak i drug Laza koji nije hteo da dà municiju koja je trebala da se izravna po desetinama.

3) Održana je jedna priredba za partizansku prvu četu Udarnog bataljona sa programom: pesme i komad »Izdajica«.

4) Određeni zadaci da se redovno održavaju polit, časovi, da svaki radi sa dva do tri druga, da se svi članci iz »Proletera« prorade.

BR. 71

IZVEŠTAJ ŠTABA PETOG BATALJONA PRVE PROLETERSKE BRIGADE OD 3. MAJA 1942. ŠTABU BRIGADE O POLITICKO-PROSVETNOM RADU I O PRVOMAJSKOJ AKCIJI[1]

STAB V BAT.
I **N. O. U. BRIGADE**
3 maja 1942 god.

ŠTABU I PROLETERSKE NARODNO-OSLOBODILAČKE UDARNE BRIGADE

Položaj

Za vreme boravka u Foči nismo podnosili pismeni izveštaj, stoga ćemo se ovom prilikom ukratko osvrnuti na rad u Foči.

Obzirom da su čete bile na okupu, to je bilo moguće organizovati svestran rad celokupne čete. Vreme koje je bataljon proveo u gradu iskorišćeno je potpuno za rad na političkom i vojnom vaspitanju partizana. Svakodnevno su održavani sastanci celokupnih četa. Rad je bio organizovan po školskom sistemu. Težište rada je bilo bačeno na čete, pored toga se radilo, s jedne strane, sa celokupnim bataljonom, a sa druge, čete su bile podeljene na kružoke koji su posebno radili. Na svakodnevnim sastancima četa čitalo se, diskutovalo i vršeni su ispiti iz pređenog gradiva. S vremena na vreme četni sastanci su imali na dnevnom redu kritiku i samokritiku. Ovi sastanci su bili oslobođeni uobičajenoga sitničarstva već su stvari postavljene načelno i brzo rešavane. Sve čete su imale svoj plan rada za nekoliko dana unapred.

U prvoj četi je pređena prva i druga glava Istorije i Uvod u pol. ekonomiju od Segala. I četa je bila podeljena na 12 kružoka koji su pred četom polagali ispit iz pređenog materijala. II četa je novoformirana, uglavnom od omladinaca iz Bosne, manji deo sačinjavaju omladinci koji su iz raznih odreda došli sa Kamene Gore. Ceta je formirana 6-III-1942. Cela četa je prošla kroz politički i vojni kurs. Održana su predavanja: 1. O partizanskom načinu ratovanja, 2. O postanku Jugoslavije, 3. O SSSR-u uopšte, 4. Bosna i Hercegovina u Nar.-oslobodilačkoj borbi, 5. Staljinski ustav, 6. Kompartija u narodno-osl. borbi, 7. tri predavanja o uzrocima ratova i ekonomskom razvitku društva, 8. O državi i raznim oblicima vladavine, 9. O postanku

čoveka, 10. O kolhozima, 11. Iskustva iz borbe, 12. O Crvenoj Armiji,' 13. O postanku života i sveta. Predavači su bili drugovi: Mitar,[2] Marjan,[3] Dedijer, poručnik Martinović[4] i Švabić.[5] Po ovim predavanjima omladinci su davali referate i vršen je ispit. Održano je 7 četnih sastanaka koji su imali da upoznaju omladince sa disciplinom i da isprave greške. 8-IV četa je podeljena na kružoke koji su u Foči održali 36 sastanaka prorađujući razne referate. Po vojnoj obuci održano je 10 teorijskih i 10 praktičnih časova egzercira i borbene obuke. III četa je održala 4 sastanka na kojima su raspravljana pitanja i problemi iz čete... Na ostalim sastancima prorađivana je Istorija i drugi materijal. Ceta je bila podeljena na 6 kružoka prema stražarskim mestima.

Za kulturni rad u bataljonu postoji kulturni odbor sastavljen od pretstavnika kulturnih odbora četa. Održane su tri priredbe za građanstvo, od kojih jedna nije u potpunosti uspela dok su ostale dve bile dobre. Pored ovih samostalnih priredbi bataljon je učestvovao na priredbama koje su organizovali drugi bataljoni i kulturni odbor Foče. Održano je predavanje za bataljon »O životu radnika u SSSR-u«, predavač je bio drug Ćeća.[6] Po prelasku u kasarnu bataljonski kulturni odbor [je napravio plan] po kome je svako veče bilo ispunjeno. Po nedeljnom planu imalo je tri zabavne večeri koje su davale čete, dva predavanja i jedne usmene novine. Održane su 4 zabavne večeri, 4 predavanja: »O fašizmu«, »O životu i radu Georgi Dimitrova«, »O postanku čoveka« i »O polnim bolestima«, i jedne usmene novine. Ovaj rad je prekinut pokretom. Pored kulturnog odbora bataljona svaka četa je imala svoj kulturni odbor. Ovi odbori su izdali po tri broja zidnih novina na kojima je sarađivalo do 75% drugova. Svaka četa ima svoj hor i diletantsku sekciju. U prvoj i drugoj četi održani su analfabetski tečajevi. To je ukratko izveštaj o radu u Foči.

Rad od polaska iz Foče

Brojno stanje po četama je sledeće:

četa	po spisku	u bolnici	na licu
I	60	1	59
II	58	—	58
III	61	5	56

Bataljon ima jedan teški mitraljez, 8 puškomitraljeza, 1 mašin-gever, ostali borci su naoružani puškama.

' **Mitar Bakić**
' **Marijan Stilinović**
[4] **Ratko Martinović**
• **Mihajlo Svabić**
" **Svetislav Stefanović Ćeća**

Bataljon ima 4 bolničarke, od kojih jedna vrši funkciju lekara, postoji oko 90 prvih zavoja.

Novaca ima 15.080 din. u papiru, 1.940 u srebru i lirama 2.010. Osim ovoga po četama ima oko 10.000 din. u srebru što je dato na čuvanje.

Na polju vojne obuke u vremenu od 16 aprila do 1 maja, održana su dva egzercira, 1 sastanak vodnika i desetara na kome je pretresano pitanje discipline u četi, na istom sastanku je vršena teoretska obuka vodnika i desetara. Održana je jedna četna konferencija na kojoj je komentarisana akcija po selima opštine Čelebićke. Jedan čas praktične borbene obuke i rad sa mitraljeskim vodom. II četa je održala 2 egzercira i 3 teoretska vojna časa. III četa je održala 1 teoretski i 1 praktični čas iz borbene obuke, 2 časa egzercira i telesnih vežbi i jedno predavanje o zasedama.

Političko-prosvetni rad. Za vreme bavljenja na Čelebiću čete su bile na okupu pa je rad bio pretežno na četnoj bazi. U I četi 6 puta je čitana pred ćelom četom knjiga »Na zapadu ništa novo«. Pored toga je pročitan »Proleterski sanitet« i na jednom sastanku je ooradivan referat »Diktatura proletarijata — oruđe proleterske revolucije«. Sve dobivene radio vesti čitane su i komentarisane. Prorađen je prvomajski proglas i proglas o padu Borča. Aprilski bilten V.Š., je takođe prorađen. Na kulturnom polju četa je učestvovala na bataljonskoj priredbi za seljake. Kulturni odbor je spremao program za prvomajsku proslavu. Prilikom dolaska u Celebić četa je izvršila reorganizaciju kružoka kojih sada ima 8 tj. u svakoj desetini po 2. Kružoci rade svakodnevno bez obzira na to da li je četa na okupu ih ne. Od polaska sa Čelebića četa je stalno rasturena po kućama tako da je političko-prosvetni rad prenet u celini na kružoke. Ipak je održana jedna četna konferencija. II četa je održala jednu konferenciju na kojoj su raspravljana pitanja iz čete, i 5 teorijskih sastanaka na kojima je prorađeno: »Narodni borac«, »Bilten V.S.«, TASS-ove i radio vesti, knjiga »Kako se kalio čelik« pročitana od 134 strane. Jedan kružok je polagao ispit iz pređenog materijala »O religiji u SSSR-u«. Kružoci su u vremenu od 16 do 26 aprila održali 18 sastanaka. Hor je imao 4 časa na kojima su učene bosanske narodne pesme i horske recitacije. Diletanska sekcija je održala 2 probe. III četa je prorađivala na dva časa Istoriju VKP(b) na ostalim časovima čitana je knjiga »Kako se kalio čelik« do 160 str. Od drugog materijala čitane su vesti i prorađen je »Bilten V.S.«. Kulturni odbor je organizovao predavanje iz gramatike 22-IV-og. 17-IV održana je jedna četna priredba. 22-IV je izdat prvi broj džepnih novina.

Rad na terenu. 19-IV na Čelebiću je organizovana priredba za seljake bilo je prisutno oko 80 seljaka. Program je bio slabo spremljen. Održane su dve konferencije u Stanetiću i na jednoj od njih je izabran Saćir Tataragić za odbornika, pošto to selo do sada nije imalo svoga pretstavnika u opštini slatinskoj. U selu Vojvodiču održana je takođe jedna konferencija na kojoj je bilo prisutno oko 15 ljudi.

Prvomajska akcija. U akciji je učestvovalo 172 borca V-og bataljona. Za ovu akciju nam je bila pridodata 1 četa IV bataljona II Proleterske brigade, dok je naša II (omladinska) stavljena pod komandu IV bataljona. Naš bataljon je bio na. desnom krilu, levo krilo je držao I bat. II brigade, dok je IV bat. II brigade išao pozadi i imao za zadatak da pokupi plen. Neprijatelj se je bio utvrdio na strani jednoga brda u blizini Čajniča. Pokret za napad počeo je 30 aprila posle podne. Obišavši brdo, na mesto odakle je trebalo da počne napad, stigli smo oko tri sata izjutra. Našu kolonu koja se još nije bila razvila u streljački stroj, primetila je neprijateljska straža i sa dva pucnja napravila uzbunu. Napad je izvršen po magli što je jedan od uzroka naših tako malih gubitaka, obzirom na jačinu neprijateljske vatre. Neprijatelj se je žestoko branio naročito minobacačima i bombama. Naš bataljon je izvršio svoj zadatak time što je na desnom krilu očistio neprijatelja iz utvrđenja. Pored toga III četa je izvršivši svoj zadatak pošla u pomoć levom krilu. Jedan deo te čete poseo je ivicu jedne jaruge odakle je trebao da štiti povlačenje ostalih jedinica dok je drugi deo uspeo da se podvuče pod najglavnije neprijateljsko utvrđenje, koje međutim nije uspeo da zauzme, jer je uzbrdica bila velika, neprijatelj bacao velike količine bombi na levo krilo, koje je imalo za zadatak osvajanje tog utvrđenja, već je bilo u povlačenju. Obe čete, u celini pokazale su primernu hrabrost, iako je bilo pojedinaca kojima je bilo važnije da preturaju po šatorima ili da pretresaju ubijene neprijateljske vojnike. Još u početku borbe počele su da se kidaju veze, što je došlo do izražaja naročito u povlačenju. Povlačenje je izvršeno u neredu, uglavnom u dva pravca. Jedan, pored popaljene pilane u Lukama, i drugi, oko Čajniča, prešavši drum između Cajniča i Metaljke. Prilikom prelaska puta naša I četa je držala zasedu, na koju je naišla jedna grupa ustaša. Po izjavi drugova koji su bili u zasedi, 4 neprijatelja ostalo je na drumu, dok su ostali pobegli kroz neku jarugu. Bataljon se je iskupio na mestu odakle je pošao tek 2-V. Od zapljenjenih stvari samo je jedan deo izvučen, jer IV bataljon zajedno sa našom omladinskom četom nije izvršio svoj zadatak. Veći uspeh akcije omelo je i to što u samom početku nije bilo dovoljno odlučnosti i time se dalo vremena neprijatelju da zauzme mesta u utvrđenjima.

U borbi su nam poginuli drugovi: Cira Dimitrijević, politiconi I čete i Slavoljub Gudurić, kurir III čete. Imamo 8 lakše ranjenih drugova, od kojih su 5 u bolnici a trojica su na lečenju u četi. Od ranjenih I četa ima 3, III ima 4 i komandant bataljona.[7] Od zapjenjenog oružja u bataljonu se nalazi 1 puška, 2 pištolja, 8 bombi i oko 350 metaka. Jedan puškomitraljez i oko 2.500 metaka predato je štabu II brigade, dok je 18 zaplenjenih bombi upotrebljeno u samoj borbi. O gubitcima neprijatelja ne možemo dati tačne podatke, ali se kao sigurno zna da je ubijeno 6 vojnika i 1 oficir kome je oduzet revolver.

Utrošeno je 629 metaka i 21 bomba.

Drug Ćira Dimitrijević, politkom I čete, rođen je u Bitolju 1915 g. grafički radnik, član partije. U radnički pokret stupio je vrlo mlad. Osuđen na 4 god. robije zbog ilegalnog rada. Pobegao sa 30 drugova iz zatvora i od tada se nalazi u raznim odredima kao borac i kao politički komesar. Bio je vrlo hrabar i odan tako da je služio za primer ostalima. Poginuo je u jurišu na neprijateljska utvrđenja 1 maja 1942.

Drug Slavoljub Gudurić, opančarski radnik, rođen 1922 god. član komunističke partije. U odred je stupio od prvih dana. Za sve vreme bio je hrabar i odan borac. Poginuo je pri jurišu na neprijateljska utvrđenja.

Politkom bat.
Švabić

Zam. kombata
Veljko[8]

Nikola Ljubičić
Veljko Tomić

BR. 72

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA BANIJSKOG NOP ODREDA OD 3. MAJA 1942. POLITIČKOM KOMESARU GLAVNOG ŠTABA HRVATSKE O MORALNO-POLITICKOM STANJU ODREDA I O SITUACIJI U BANIJI[1]

STAB
PARTIZANSKOG ODREDA
NAC. OSLOBOD. POKRETA
BANIJE
3. V. 1942.

KOMESARU GLAVNOG ŠTABA HRVATSKE

Sa ofenzivom neprijatelja na Petrovu Goru sve veze između nas i Korduna bile su pokidane i naši izvještaji koji su redovno slani nisu još došli gore i vi sigurno nemate već mjesec dana nikakvog zvaničnog izvještaja od nas. Stoga ću pokušati da iznesem sve ono što se odigralo za posljednji mjesec dana kod nas.

Aktivnost našeg Odreda u mjesecu aprilu je bila prilično dobra. Poslije održanih savjetovanja sa svim štabovima bataljona i ukazivanjem na sve greške koje smo učinili u svome radu krenuli smo svojski na rad. Odred se vojnički oformio, izvršene su mnoge promjene i 'čišćenja od vrha pa do dolje i osjetio se odmah zdravi duh i bolji polet za rad. Disciplina u Odredu je zadovoljavajuća, ali bi mogla biti još mnogo bolja. Borbenost i svijest partizana je odgovarajuća, ali bi mogla biti još mnogo bolja. Borbenost i svijest partizana o neophodnoj borbi protiv fašizma kao i linija narodno-oslobodilačke borbe i njeno tumačenje dobra je. Istina, imade u pojedinim bataljonima kao i u drugom bataljonu dvorskom još mnogo posla da bi se mogao postignuti jedan stvaran partizanski bataljon. Sva naređenja koja je izdavao Stab Banije izvršavala su se bez pogovora i u tom smislu nije bilo nikakovih smetnji.

Rad političkih komesara po bataljonima kao i po četama nije svagdje jednak. Sav materijal koji je dolazio od strane pretpostavljenih štabova kao i od strane partije čitan je i prerađivan, ali dovoljno nije. Mnogi su se polit, komesari četa zadovoljavali da ga samo pročitaju a vrlo malo da ga prokomentarišu i razvijaju diskusiju po njemu. Dnevni radio-izvještaji davali su se po četama i partizani bili su uvijek obavješteni o stanju na frontovima kao i o radu pojedinih partizanskih jedinica.

Najbolji rad bio je u I i III bataljonu, jer je održano najviše savjetovanja sa komesarima četa i delegatima vodova i dotični bataljoni su pokazali najviše aktivnosti. Dok rad komesara II bataljona dvorskog je bio slab. Dotični komesar, bez inicijative i bez pregleda nad radom štaba i partizana, pridonio je mnogo da se njegov bataljon nije razvio onako kako bi to trebalo. Ma kako smo mi sa strane štaba, pokojni drug komandant[2] i ja, nastojali svim snagama da to očistimo i da taj bataljon krene ozbiljno na posao, vuklo se to neriješeno i nedozvoljeno stanje sve do danas, smatrajući uvijek da će se ono popraviti i dotjerati. Danas je to sve sazrelo kako u Odredu, tako i u pozadini. Baš sa ofenzivom neprijatelja na naš sektor svi ti reakcionarni elementi koji su se prikrivali izbili su naglo na površinu. Ma kako nas je ofenziva izbila iz jedne dobre vojničke kolotečine kojom smo pošli, jer vojničke perspektive našeg Odreda pred samu ofenzivu bile su upravo sjajne. Veze sa hrvatskim selima, obavještenja i podaci o domobranima i domobranskim oficirima svaki dan su postajali sve bolji i bolji. Oružje je padalo iz dana u dan i mogli smo pristupiti već akcijama šireg stila. Politički ofenziva donijela je mnogo.

Narodno-oslobodilačke odbore sastavljene u prvim danima naše borbe, danas u drugoj fazi naše borbe, kad su četnici počeli da ubijaju naše drugove i kad se okupljaju sve reakcionarne sile i od Srba i od Hrvata, mnogi su odbacili, a nekoji odbornici manifestirali su svoju klasnu pripadnost vidno protiv partizana i Kom. partije. Neprijatelj koji je šutio u našoj pozadini počeo je hvatati vezu sa Bosnom i tražiti kanale u narodno-oslobodilačkoj vojsci, koji će mu poslužiti u borbi protiv partizanske vojske. Da su oni izletili napolje razlog je i novi stav hrvatske vlasti, njena nova taktika koju je sprovodila za vrijeme ofenzive na Baniji. Ušavši na našu oslobođenu teritoriju neprijatelj je zauzeo potpuno pomirljiv stav i ustaše su pričale kako su zaštitnici naroda koga su komunisti otjerali u šume, i ne samo to nego i otvoreno pričale o saradnji s četnicima.

Dvorski sektor, zahvaljujući slabom radu komesara, nečišćenju Odreda i slaboj pozadini, u tome je bio prvi. Prvi, da se pokuša četnički oformiti i otpočeti sa svojim zločinačkim namjerama, i čim su naše snage došle iz Bosne, otkrili smo ih uskoro sve... Mi smo ih danas pohapsili sve, istragu ćemo temeljito povesti i o rezultatu istrage obavjestiti ćemo vas .. ,[3]

[2] **Narodni heroj Vasilj Gaćeša**
[5] **Radi se o pokušaju jedne grupe četničkih elemenata da iskoriste odsutnost jedinica Banijskog odreda i njihovu nebudnost (Drugog bataljona) i da stvore svoju organizaciju na teritoriji dvorskog sreza. Vidi tom V, knj. 4, dok. br. 63.**

Naš odlazak u Bosnu bio je rukovođen s tim da izbjegnemo udarac koji nam je spremao neprijatelj. Bili smo još dosta slabo naoružani, sa mnogo civilnog oružja, i manevar snaga bio bi prilično težak jer smo imali slabu vatrenu moć. Zato smo nastojali da sačuvamo snage, da nemamo gubitaka i da otpočnemo poslije ofenzive jedinstveno na rad. Dosad nam bar izgleda da nismo izgubili ni vojnički ni politički, jer se Odred u automatskom oružju baš za vrijeme ofenzive podvostručio, jer su akcije normalno vršene, gdje god smo bili. Na sektoru Banije ostavili smo bili proletersku četu i četu III bataljona pojačanu sa nekoliko drugova iz ostalih četa i bataljona.[4]

Političko raspoloženje u Baniji općenito uzeto dobro je. Na mjestima držanje naroda prema neprijatelju bilo je odlučno, ma kako je neprijatelj nastojao pomirljivom politikom da ga odvoji od nas. Odnosi prema hrvatskom narodu kao i raspoloženje hrvatskog naroda prema nama iz dana u dan postaju sve bolji. Sela koja smo razoružali počinju se aktivno organizovati za pomoć partizanima. Za ulazak u partizane još se drže po strani, jer je ipak uticaj neprijateljske propagande o konačnoj pobjedi Njemačke još prilično jak. Takvo držanje uvjetovano je i našim stavom. Nismo prodrli i obuhvatili hrvatski narod sa našom propagandom i nismo ga ubijedili još u potrebu njihove borbe protiv fašizma. Nismo prikazali snagu fašizma u današnjem momentu kao i njegov historiski završetak i njegovu nužnu propast. Zatim treba vojnički prilično ojačati, naoružati, zaći među njih i demonstrirati svoju snagu. Naš je zadatak baš sada da zagrizemo u sve to i da povedemo još mnogo odlučnije i energičnije borbe za stvaranje borbenog jedinstva Srba i Hrvata u borbi protiv fašizma.

Po završetku istrage protiv četničke grupe izradićemo plan masovne agitacije i propagande kao i jedan letak narodu da ih politički potpuno likvidiramo. Isto tako održaću savjetovanje sa svim komesarima bataljona o nastaloj političkoj i vojnoj situaciji kao i o našim zadacima koje moramo riješiti.

Odnosi prema muslimanima su više nego slabi jer tu se baš može vrlo malo stvoriti. Pokušali smo na sve načine i uspjeli smo uhvatiti neke veze, ali nijesu donijele nikakove koristi. Nije se ništa moglo stvoriti. Pojas muslimanskih sela od Vranograča preko Bužima do Otoke je potpuno zaostao, i pljačkaški nastrojen. Svaki dan navaljuju na obližnja sela i

[4] Prebacivanje Banijskog NOP odreda preko Une na Grmeč izvršeno je od 8. do 12. aprila 1942. po prethodnom dogovoru sa Okružnim komitetom KPJ za Baniju. Međutim, Glavni štab Hrvatske bio je protiv tog manevra, pa je naredio da se Odred vrati na svoj teren, što je i učinjeno početkom maja iste godine. Opširnije o tome vidi tom V, knj. 4, dok. br. 18 i br. 46, str. 164.

pljačkaju. To pitanje izgleda da će se riješiti samo puškom. U tu svrhu smo formirali jedan bataljon sa zadatkom prodiranja u Cazinski srez. Bataljon je dosta slabo naoružan jer je postavljen kao osiguranje, ali ćemo ga pojačati i oformiti za šire akcije. Sa pogibijom druga Gaćeše naš Odred je vrlo mnogo izgubio jer su autoritet i borbenost njegova vrlo mnogo značili za partizane. Drug Gaćeša je poginuo u selu Brubno, gdje je bila namjera da se postavi zasjeda, koji je trebao poći iz 2irovca za Glinu preko Klasnića. Drugovi u postavljenju zasjeda su bili potpur.o neoprezni, jer smatrajući da će neprijatelj ići bez jakih bočnih osiguranja i oslanjajući se na kišu i veliku maglu mislili su da on uopšte neće ići. I baš kad su ušli u kuću da se malo osuše, neprijatelj je preko šume naišao i došao baš pred kuću u kojoj je on bio s jednim vodom. Iznenađeni oni su potrčali napolje, ali ih je vojska u jačini od 150 ljudi dočekala i komandant je pao s još 8 partizana. Ostali drugovi uspjeli su pobjeći. Izgubili smo od oružja 9 karabina i teški mitraljez.

Stab Banije u zajednici sa O.K. Banije postavio je privremeno, do odobrenja G.S.H., druga Stanka Bjelajca. Ujedno ga i predlaže za komandanta Banije.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar:
Đuro Kladarin, v.r.

BR. 73

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA ŠTABA BJELOPOLJSKOG NOP ODREDA OD 3. MAJA 1942. 0 BROJNOM STANJU PARTIJSKE ORGANIZACIJE I SKOJA[1]

STAB BJELOPOLJSKOG NARODNO-OSLOBODILACKOG PARTIZAN. ODREDA*
Br. si.
3 maj 1942 g.

ZAMJENIKU POL. KOMESARA GLAVNOG ŠTABA

Položaj

Šaljem ti izvještaj o stanju partije u 4 (četiri) udarna bataljona: prvom, drugom, trećem i petom. Četvrti udarni omladinski bat. tek je u projektu. Za sada ne mogu poslati opširan izvještaj, jer nemam podatke iz svih bataljona (neki su formirani tek prije nekoliko dana, naprimjer peti) a isto u svima još nije potpuno postavljen rad. ***Opširan izvještaj*** poslaću najdalje za 5—10 dana, tako da ćete imati potpun pregled rada i stanje u bataljonima i četama, sa svima dobrim i lošim stranama.

S. F. — S. N.

3 maja [19]42
Šahovići

Zamjenik pol. komesara
Štaba odreda
Strunjo[3]

Pobjeda je naša!

(M.P.)

[1] **Original, pisan mastilom, latinicom, nalazi se u Arhivu CK SKJ pod reg. br. 963An, 2—19 (42).**

*** Bjelopoljska partizanska četa formirana je krajem septembra 1941. kod Mojkovca, decembra je prerasla u Prvi bjelopoljski bataljon, a ovaj početkom 1942. u Bjelopoljski NOP odred.**

[3] **Vojislav Bulatović Strunjo. Poginuo juna 1943. na Sutjesci.**

Stab odreda

Brojno stanje: 5 članova Ima ćelija: 1

	Seljaka	Radnika	Daka	Intelek-tualaca	Žena	Svega
Članova kom. partije	1	1	_	2	_	4
Kandidata .	_	_	_	.	_	_
Skojevaca	_	_	_	_	_	_

I udarni bataljon

Brojno stanje boraca: 91 Ima ćelija: 3

	Seljaka	Radnika	Đaka	Intelek-tualaca	Žena	Sv ga
Članova kom. partije	7	_	3	4	_	14
Kandidata .	3	2	1	1	_	7
Skojevaca	22	2	3	1	2	30

II udarni bataljon

Brojno stanje boraca: 95 Ima ćelija: 3

	Seljaka	Radnika	Daka	Intelek-tualaca	Žena	Svega
Članova kom. partije	6	1	4	1	1	12
Kandidata ,	1	_	_	1	_	2
Skojevaca	18	_	3	_	1	21

III udarni bataljon

Brojno stanje boraca: 89 Ima ćelija: 3

	Seljaka	Radnika	Đaka	Intelek-tualaca	Žena	Svega
Članova kon. partije	12	–	–	2	–	14
Kandidata .	3	–	–	1	–	4
Skojevaca	15	–	–	–	2	15

V *udarni bataljon*

Brojno stanje boraca: 134 Ima ćelija: 2

	Seljaka	Radnika	Đaka	Intelek-tualaca	Žena	Svega
Članova kom. partije	7	1	1	1	–	10
Kandidata .	10	1	–	–	–	11
Skojevaca	32	1	–	–	–	3a

3 maj [19]42
Sahovići

Zamjenik pol. komesara
Štaba odreda
Strunjo

(M.P.)

BR. 74

IZVEŠTAJ ŠTABA DRUGOG KRAJIŠKOG NOP ODREDA »MLADEN STOJANOVIĆ« OD 4. MAJA 1942. OPERATIVNOM ŠTABU ZA BOSANSKU KRAJINU O POLITIČKOM RADU U ODREDU I NA TERENU[1]

STAB II K.N.O.P. ODREDA
»MLADEN STOJANOVIĆ«
Br. 93/42
(Komesarijat)
4 maja 1942 g.

Drugarskom

OPERATIVNOM ŠTABU ZA BOS. KRAJINU
(Komesarijat)

Izvještaj o političkom radu i stanju od 16 do 30 aprila 1942 g. na terenu ovoga odreda.

a) Kod četa I bataljona prorađivan je sljedeći materijal: brošura »Zašto se bore partizani u B. i H.«, letak o ubistvu druga Mladena, govor hrvatskog javnog radnika Salaja na Sveslovenskom kongresu u Moskvi, »Komunistička partija u današnjoj narodno-oslobodilačkoj borbi«, »24 godišnjica Crvene armije«, brošura o sedamnaestogodišnji« Lenjinove smrti, brošura »Lenjinova djela«.

Redovno čitanje radio-izvještaja part. obavještajnog biroa II odreda. Zločinstva četnika nad drugovima u bolnici Jošavki nastojalo se da se iskoriste do maksimuma za raskrinkavanje četnika među partizanima i u narodu.[2]

[1] Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta pod reg. br. 6/2—8, k. 162 A.

*** Noću između 31. marta i 1. aprila 1942. četnici su iznenada napali bolnicu Četvrtog krajiškog NOP odreda, koja je bila smeštena u selu Jošavci kod Banje Luke. U njoj je lečena grupa bolesnih i ranjenih partizana, među kojima i n. heroji Rajko Bosnić, sekretar Okružnog komiteta KPJ za Banju Luku, Milan Ličina i dr Mladen Stojanović, načelnik Operativnog štaba za Bosansku krajinu, jedan od organizatora ustanka na Kozari. Sve ranjene i bolesne borce četnici su poklali, a dr Stojanovića, ranjenog u glavu, poveli sa sobom, mučili i ucenjivali da bi prešao na njihovu stranu, pa pošto je to sve bilo uzalud, najzad ga ubili.**

Partijske organizacije i štabovi NOP odreda u Bosni i Hercegovini koristili su ovaj i druge zločine za raskrinkavanje politike četnika i njihove izdaje. Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 4, dok. br. 48, 75 i 78 i knj. 5, dok. br. 76.

Za rad u pozadini iskorišćen je dolazak pozadinskih radnika iz Banije.

Pošto se ukazala potreba premještanja komandnog kadra u tome bataljonu, kao i vodova iz jedne čete u drugu, to je u 1 četi toga bataljona došlo do ovog slučaja: vod te čete koji je prekomandovan u 3 četu I bataljona pravio je pitanje zašto da ide u drugu četu. Štab čete je objašnjavao potrebu premještanja vodova iz jedne čete u drugu, ali su opet bili nezadovoljni s tim. Pozvani su tada u Štab bataljona i rečeno im je da su pogazili zakletvu i pozvani su da odlože oružje. Pokorili su se svi i odložili oružje. Zatim im je govoreno o veličini greške koju su učinili i o potrebi premještanja i da će se ići gdje god to bude potrebno i ma gdje to bilo, a tko se s tim ne slaže, da izdaje našu borbu i da takove čistimo iz naših redova. Poslije svega toga priznali su učinjenu grešku. Štab bataljona za ovaj put im je oprostio, i upozorio da za takav ponovljeni slučaj sleduje stroga kazna. Pošto su dali riječ da se to više neće desiti kod njih, povraćeno im je oružje. Ostali vodovi išli su bez ikakvog pitanja i razumjeli potrebu premještanja.

Sam ovaj slučaj potvrđuje da politička svijest partizana nije zadovoljavajuća.

b) Kod četa II bataljona prorađivan je sljedeći materijal: Ustav SSSR, Istorija partije, »Mati« od Gorkoga, leci o zločinima četničkih bandita nad drugovima u bolnici Jošavka i drugih, letak C.K. K.P.H., »Zašto se bore partizani B. i H.«. Govori im se o bratstvu naroda i redovno čitaju radio izvještaji part. obavještajnog biroa II odreda.

Moral i borbenost četa na dosta visokom je stepenu. Disciplinskih ispada većih nije bilo.

Iskorišćavaju se za političku agitaciju četnički teroristički akti i povezivanje četnika s okupatorima.

U pozadini je bilo rovarenje od nastrojenih četničkih elemenata, ali im se na vrijeme stalo na put. Inicijatori pohvatani i likvidirani.

Na terenu toga bataljona održano je niz konferencija nižih, širih i užih. Narod je obaviješten o četničkoj izdajničkoj ulozi. Na nekim mjestima gdje su održavane konferencije bilo je prisutno 2000 a negdje 3000 ljudi.

Strijeljanjem nekolicine zametnika bunta, stanje pozadine znatno se popravilo.

c) Kod četa III bataljona prorađivan je sljedeći materijal: leci naroda oslobođenog kraja, »Zašto se bore partizani u B. i H.«, čitani članci iz »Krajiškog partizana«, »24 godišnjica Crvene armije«. Radio izvještaji redovno se čitaju.

Pored toga materijala redovno se govori po četama o bratstvu naroda, o izdajničkoj ulozi četnika u današnjoj narodno-oslobodilačkoj borbi i njihovom vezivanju sa okupatorima.

Politička svijest partizana još nije zadovoljavajuća, ali se popravlja radom među njima.

U pozadini su održana dva zbora, gdje je govoreno o izdajničkoj ulozi četnika.

d) Kod četa IV bataljona obrađivan je sljedeći materijal: svi leci koji su dobivani od Štaba odreda, radio izvještaji, brošura o 24 godišnjici Crvene armije, letak C.K. K.P.H., »Zašto se bore partizani u B. i H.«, »Sovjetska industrija i poljoprivreda u odbrani otadžbine«, »Uloga Kom. partije u današnjoj narodno-oslobodilačkoj borbi«. Stalno se govori o bratstvu naroda.

Primicanjem četnika terenu prema Kozari, osjetila se četnička propaganda, kojoj su brzo nasjeli i prihvatili je partizani iz sela koja graniče sa terenom bivšeg manjačkog bataljona, a najviše oni koji su bili povezani rodbinskim vezama sa četnicima.

U selima su održavane konferencije i pristupljeno je izmjeni N.O.O.

Politički rad među četama sada je mnogo intenzivniji nego ranije, prije nadiranja četnika.

Cete žive logorskim životom, te je zbog toga i lakši politički rad.

Politički rad i u pozadini aktivniji je nego ranije. Održani su zborovi u više sela, gdje je govoreno o četničkoj izdaji i njihovom povezivanju s okupatorom kao i zločinima koje su izvršili nad narodnim borcima.

Politički rad među ženama u ovom bataljonu vrlo je aktivan. Na 11 sastanaka prisustvovalo je oko 400 djevojaka i žena.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

ZAMJ. POL. KOMESARA:
Dušan[3]

(M.P.)

' **Dušan Misirača**

BR. 75

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA DRUGOG ZLATARSKOG BATALJONA OD 6. MAJA 1942. O BROJNOM STANJU I RADU PARTIJSKE I SKOJEVSKE ORGANIZACIJE[1]

Izveštaj o radu part. organizacije u II Zlatarskom bataljonu[2]
od 10 aprila 1942 g. do 6 maja 1942 g.

Č l a n o v i

	1 četa	2 četa	3 četa	Svega
muških	7	10	11	28
žena	1	1	_	2
seljaka	6	4	6	16
radnika	1	3	3	7
daka	1	4	2	7
pravosl.	8	10	11	29
muslim.	_	1	_	1
prlnovljenlh	_	2	_	2
Svega £1.	8	11	11	30

Svi članovi su mladi. Većinom im nedostaje teorijsko znanje i smisao za organizaciju. U borbi su svi hrabri, ali u radu su neaktivni, ne zbog toga što neće, već što ne umeju, zbog toga se ne oseća život partije, rad partije i zbog toga partija još ne istupa kao organizovana celina, već se oseća rad pojedinaca više. Stariji članovi (mislim na godine starosti), seljaci, skloni su da naprave poneki istup, kad je u pitanju konspiracija i rakija. Odanost je vrlo razvijena.

[1] **Original, pisan rukom, ćirilicom, nalazi se u Arhivu CK SKJ pod reg. br. 977/IX, 5—9 (42).**

*** Vidi dok. br. 64, napomenu br. 2.**

Kandidati

	1 četa	2 četa	3 četa	Svega
muških	5	5	5	15
žena	_	_	2	2
radnika	2	4	1	7
seljaka	3	_	5	8
daka	_	1	1	2
pravosl.	5	3	7	15
musllm.	_	2	_	2
prlnov.	2	1	_	3
Svega kand.	5	5	7	17

Kandidati se naročito primećuju u borbi. Skoro svi su radnici i seljaci. U nauku se ne razumeju, te se zbog toga s njima radi naročito na polju teorije. Imamo dva skroz nepismena. Održavaju se radni i teorijski časovi. Na njima se radi:

1 čas: Značaj primanja za kandidata, osobine komunista.

2 čas: Organizacija partije, opširno o osobinama komunista.

3 čas: O ulozi kom. partije u nar. osi. borbi.

4 čas: Višak vrednosti i eksploatacija radnika i seljaka.

5 čas: Držanje pred klasnim neprijateljem.

6 čas: Partijnost i budnost.

7 čas: Današnja narodno-osl. borba i period građanskog rata.

Davati im da čitaju, postavljati im zadatke, kontrolisati rad i lični život. Svi partijci ne mogu da vode kandidate. Zbog toga izvesni drugovi koji umeju da vode kand. imaju kao sektor rada samo vođenje kandidata. Da li je to pogrešno?

Rad u jedinicama

Održano sastanaka part. organizacija				
	1 četa	2 četa	3 četa	ćelija pri štabu
radnih	4	2	4	1
teor.	2	2	1	2
Svega	6	4	5	3

U jedinicama se prorađivalo			
1 četa	2 četa	3 četa	Ćelija pri štabu
1) Istorija SKP(b) 2) Kom. partija i ko su sve saveznici okupatora	1) Istorija SKP(b) 2) N. 0. borba i organizaciono pitanje partije	Teorija partije	1) Društveni razvitak J 2) Teorija partije
3) Narodno-oslobodilačka borba i organizaciono pitanje partije			

Rad u četama

Održato	1 četa	2 četa!	3 četa
konferencija	1	2	_
polit. konf.	16	10	_
predavanja	4	1	2

Rad na terenu

Održato	1 četa	2 četa	3 četa	Svega
konteren.	5	1	4	10
sijela	1	_	3	4

Bat. komitet održao jedan sastanak 25-IV-42 gde je podeljen rad po sektorima:

1) partijski sektor
2) omladinski sektor
3) politički sektor
4) kulturno-prosvetni rad
5) ekonomski
6) higijena.

Odgovorni drugovi podnose izveštaj o radu na svome sektoru.

Brojno stanje na licu mesta 117.
Organizovanih na licu mesta 102.
Neorganizovanih na licu mesta 15.

Drugovi koji su u rashodu duže vremena kod Gl. štaba [za Sandžak] i u bolnici, sa kojima nemamo priliku da radimo, a nisu organizovani: 12.

Skojevci

	1 četa	2 četa	3 četa	Svega
muških	14	16	18	48
žena	3	2	2	7
seljaka	10	8	14	32
radnika	3	7	5	15
daka	4	3	1	8
pravosl.	16	17	20	53
musllm.	1	1	–	2
prinov.	1	–	–	1
Svega sk.	17	18	20	55

Skojevci su među najboljim vojnicima. Uvek se u borbi ističu, ali slabo rade u organizaciji. Jedan drug kad je video da je pogođen neprijateljskim kuršumom tako da nije mogao dalje, rekao je drugovima koji su otstupali: »Drugovi, uzmite pušku, da ne padne razbojnicima«. Drugi je bos (raniji slugai, bez opanaka i čarapa, učestvovao u borbi i čitav kilometar jurio daleko od borbene linije da uhvati ranjenog četnika. Ima puno divnih primera njihove borbenosti. Postoje aktivi po vodovima od po **10** članova i bat. komitet od odgovornih po četama u bat. kom. i po dvojica najboljih iz četa. *Svega 10.* Za poslednjih mesec dana četvorica su iz Skoja primljeni za kandidate. — Teškoće u radu su pokreti i borbe skoro svakodnevne (ali se oni baš tu čeliče) i neiskustvo drugova partijaca u radu.

Dajte nam uputstva, savete, kontrolu i materijala. Primetio sam da mi ne dobijamo neki part. materijal koji dobijaju drugi bat., recimo Prvi zlatarski bat. To vi sigurno zaboravite

ili nam ga neko ne donese. Drugovi, povedite računa da dobijemo svaki raspoloživi materijal i uputstvo, jer nam je svako slovce dobrodošlo i dragoceno.

Pitaćemo, tražićemo i dosadićemo. Slaću češće izveštaje po mogućstvu.

6 maj 1942 g. Položaj

Zam. politkoma II Zl. bat. ;
Milojko"

BR. 76

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA DRUGOG BATALJONA PLJEVALJSKOG NOP ODREDA OD 13. MAJA 1942. O RADU PARTIJSKE I SKOJEVSKE ORGANIZACIJE[1]

ZAMJENIKU POLIT. KOMESARA PLJEVALJSKOG N.O.P. ODREDA

Položaj

Dragi druže,

Šaljem ti izvještaj za posljednjih 15 dana.

U našem bataljonu broj članova se za posljednjih mjesec dana osjetno povećao a tako isto i broj kandidata i skojevaca. Sada u našem bataljonu ima 21 partijac, računajući tu i štab bataljona. Od toga broja ima 10 seljaka, 1 radnik, 9 intelektualaca i 1 bivši narednik mornarice. U bataljonu ima 5 partijskih ćelija: biro, štapski i tri četne. Svaka partijska ćelija održava jedanput nedjeljno organizacioni sastanak a čete su u toku ovih 15 dana održale po dva vaspitna sastanka, sem biroa, pošto su članovi biroa prisutni tim vaspitnim sastancima po četnim jedinicama. Sa materijalom smo do danas bili vrlo oskudni. Prorađivali smo onaj obični materijal koji je šiljat svim partizanskim jedinicama, a od partijskog materijala »Narodnu borbu«, »Proleter«, »Partija« iz »Osnova lenjinizma«, referat »Klasna čistoća Komunističke partije«, »Partija proletarijata i

' **Milojko Drulović**

[1] **Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu CK SKJ pod reg. br. 966'VI, 2—21 (42).**

klasa proletarijata«. Ovo dvoje posljednje je prorađeno krajem prošlog mjeseca. Materijal je prorađivan kolektivno u jedinicama.

Skojevaca imamo 49. Rad u Skoju je postavljen na ovaj način: Svaka četa ima prvo skojevsko jezgro od pet najboljih skojevaca. U to jezgro ulazi po jedan partijac koji je odgovoran za skojevski, odnosno omladinski rad u njegovoj četi, zatim skojevski aktiv u koji ulaze svi organizovani skojevci iz te čete. Skojevskim radom obuhvaćeni su i ostali omladinci koji nijesu još skojevci. Isto tako skojevci rade sa starijim drugovima u pogledu likvidiranja nepismenosti i slično, jer su svi skojevci dobili sektore rada i zato svi podnose izvještaje. U bataljonski aktiv Skoja ulaze po dva najbolja skojevca iz svakog skojevskog jezgra sa još po jednim partijcem koji je odgovoran za rad Skoja u njegovoj četi. Prema tome u bataljonskom jezgru ima 6 skojevaca i 3 partijca. Rad u Skoju je isto tako [organizovan] kao i rad u partiji. Organizacioni sastanci se održavaju jedanput nedeljno a vaspitni skoro svakog dana kad god to prilike dozvoljavaju. Kako u partiji tako i ovdje oskudni smo sa materijalom. Zato je potrebno da se o tome povede računa i da nam se šalje materijal. Do sada smo sa njima prorađivali pojedine referate a od sada ćemo sa bataljonskim aktivom i skojevskim jezgrom po četama prorađivati partijski materijal ukoliko ga budemo imali. Potrebno bi bilo da nam pošaljete što više primjeraka Istorije, jer je potrebno za svaku jedinicu bar po jedan primjerak. Rezultat rada sa skojevcima je dobar.

Sa kandidatima prorađujemo partijski materijal kao i sa partijcima. Kandidati su dobri i imamo u tom pogledu dovoljno uspjeha.

Sto se tiče političke svijesti u bataljonu, zadovoljavajuće je u I i II četi, koje su stare partizanske čete, ali što se tiče dvije čete koje su nazad mjesec dana mobilisane, tu nije dobro, zbog toga što su skoro svi bili u bosanskim četnicima i ne mogu da podnesu partizansku disciplinu te se dešavaju česta dezertiranja. Zbog toga smo morali rasformirati III četu, koja je bila zbog takvih slučajeva mala, i stvoriti tri čete u bataljonu. Sada će sigurno biti bolje u svima četama.[2]

' Radi se o ljudima sa područja Pljevlja — Cajniče koji su 1941. bili u četničkim jedinicama u istočnoj Bosni, pa su se posle dolaska Prve proleterske brigade u te krajeve vratili na svoj teren, odakle su, u duhu sporazuma o saradnji i zajedničkom dejstvu, uzeti u sastav Drugog pljevaljskog bataljona. Međutim, ti elementi su za vreme treće neprijateljske ofanzive dezertirali i ponovo odlazili u četnike, zahvaljujući podrivačkoj delatnosti nekolicine bivših četničkih funkcionera koji su otkriveni i po odluci Vojnog suda pri Glavnom štabu NOPO za Sandžak osuđeni na smrt i streljani.

Sto se tiče komandnog kadra stvar stoji ovako: Komandant bataljona nije komunista ali ima izgleda da će biti. Svi komandiri četa su komunisti sem jednoga.

U pogledu našeg rada van bataljona moramo priznati da nije mnogo urađeno, jer smo svakoga dana u zasjedama. Za posljednjih 15 dana održali smo dvije konferencije na kojima je bilo prisutno po 30 — 40 ljudi.

Toliko bi za sada bilo da vam rečem.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

13 maja 1942
Položaj

Zamjenik politkoma
II pljevalj. bataljona,'
Dane[4] Jauković

BR. 77

PISMO OKRUŽNOG KOMITETA ZA CETINJE OD 14. MAJA 1942. SVIMA ČLANOVIMA PARTIJE O STROGO ILEGALNOM RADU NA PONOVO OKUPIRANOJ TERITORIJI[1]

ČLANOVIMA KPJ NA TERITORIJI OK — CETINJE

Dragi drugovi,

U toku posljednja dva mjeseca kod nas su se desili krupni događaji koji su u mnogome izmijenili vojnički i politički položaj na području naših tamošnjih partijskih organizacija. Fašistički okupator preko domaćih izdajica uspio je da ponovo okupira veliki dio oslobođene teritorije. Domaće izdajice, zahvaljujući krupnim pogreškama naše part. organizacije, uspjele su da u nekim krajevima privremeno zavedu i bace u borbu protiv partizana jedan dio seljačkih masa, te se danas okupator i četničko-krilaške bande nalaze u ozbiljnoj ofanzivi protiv narodnooslobodilačke vojske. O pogrešnim shvataniima koja su vladala

[s] Ovaj bataljon je formiran od Druge pljevaljske partizanske čete. Prilikom formiranja Treće proleterske brigade ušao je u sastav kao njen Peti bataljon.
*** Danilo**

[1] Prepis originala, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu CK SKJ pod reg. br. 14703/III, 5—21 (42).

u našoj part. organizaciji, kako u pogledu političkom (shvatanje da sovjetsko-engleski savez slabi, da ulazimo u nekakvu »drugu etapu«, tretiranje četnika kao vojske jugoslovenske vlade a ne kao vojske okupatora u najvećoj mjeri) tako u pogledu organizacionom (neshvatanje rukovodeće uloge Partije u nar. osi. borbi, nepostavljanje partije kao rukovodioca u vojsci i pozadini i si.), govori se u **otvorenom pismu** Centralnog komiteta[2] koje ste vi već dobili. Otvoreno pismo treba temeljito proraditi i shvatiti njegov duh, suštinu. U vezi sa pogreškama i skretanjima naše part. organizacije koja se pominju u Otv. pismu mi smo prilikom povlačenja napravili nove organizacione pogreške; zajedno sa partizanskim jedinicama sa našega područja povukla se gotovo i sama part. organizacija, ostavljen je nedovoljan broj partijaca na okupiranom teritoriju.

Vi, drugovi, danas morate shvatiti to: da se naši frontovi teško mogu držati, da teško možemo danas pobjeđivati neprijatelja, da teško možemo mi, s ove strane fronta, otvarati oči zavedenim seljačkim masama koje pucaju na nas a koje su u osnovi naše, ako vi ne oživite politički i vojnički rad u pozadini neprijatelja. Baš zato što na vama leži ogromna odgovornost pred partijom i pred narodom, pišemo vam ovo pismo u kome ćemo vam dati osnovna uputstva za rad.

1. Jedan od prvih zadataka jeste da se organizaciono povežete i učvrstite, da stvorite partijsku organizaciju, part. ćelije. Ćelije stvarati prema konkretnim uslovima, opštinske. čak i međuopštinske. Partijsku organizaciju, sve njene veze s narodom, ljude, mjesta prebivanja, — sve mora biti postavljeno na ilegalnoj osnovi, držeći se svih principa konspiracije u part. radu, krijući organizaciju od očiju neprijatelja i njegovih špijuna. Pored svih teškoća ćelije moraju živjeti partijskim životom.

2. Vaši politički zadaci danas jesu: borba za raskrinkavanje izdaj, četničko-krilaških vođa kao slugu okupatora, borba protiv njih kao izazivača bratoubilačkog rata za račun okupatora, borba za mobilizaciju masa protiv okupatora i za dalje razvijanje narodnooslobodilačke borbe. Poučite se iskustvom i kritikom u Otvorenom pismu, čuvajte se svakih sektaških pogrešaka na tom polju. Prema mobilisanoj četničko-krilaškoj vojsci — seljaštva istupati ne kao prema izdajicama već kao prema zavedenim i nesvjesnim elementima, odvajati ih od vođa, politički razarati uporišta pete kolone i njene vojske na sljedeći način:

a) U čet.-kril. vojsku ubacivati naše odane simpatizere i ljude odane oslobodilačkoj borbi, pa gdje ima uslova i ponekog

[2] **Vidi tom III, knj. 3, dok. br. 15.**

člana KPJ. Tu ići do izvjesne granice, ne ubaciti odveć veliki broj, već oko sebe okupljati opet jedan broj boraca radi izvođenja vojničkih akcija i radi pol. rada na terenu. Zadaci onih koji se nalaze u čet.-kril. vojsci jesu: vojsku razarati politički, objašnjavajući izdaju okupatorskih slugu, istupajući protiv bratoubilačkog rata, postavljajući zahtjeve za demobilizaciju, za povratak na svoje kuće i svojim porodicama, pripremajući predaju partizanima u toku borbe, šireći paniku i demoralizaciju među neprijateljem, organizujući (na samom frontu) prenos ratnih oruđa, municije, partizanima, organizujući ubijanje istaknutih vođa itd. Drugovi, vrlo velike su mogućnosti toga rada, prema prilikama postavljajte zadatke i odlučno ih sprovodite u život.

b) Veoma je važan zadatak pravilno i na vrijeme obavještavati mase, i one koji se bore pod zastavom neprijatelja, o događajima kod nas i u svijetu, o borbi na Istočnom frontu itd.; zato organizujte radio-službu, a koliko znamo imate i tehničkih uslova za ostvarenje toga zadatka.

3. Pored političkog rada pred vas se postavlja hitan zadatak na organizovanju manjih udarničkih partizanskih grupa koje će vojnički djelovati. Te grupe mogu brojati od 3 pa do 10—15 ili više drugova, već prema situaciji, koje će na komitski način izvoditi akcije: likvidiranje petokolonaških vođa, prepad na njihove štabove, prepadi na okupatorske snage, i sve ono što spada u dornen sabotaže i diverzije. Svaka od ovih grupa treba da ima svog starješinu — rukovodioca a part. organizacija će tim grupama određivati zadatke. Sa ovim akcijama treba otpočeti odmah, one se moraju u najvećem razmjeru izvoditi tamo gdje je u blizini naš front. Imati u vidu čuvanje naših kadrova od uništenja, ali neka to ne smije biti izgovor i razlog za neizvođenje akcija. Vaše akcije učiniće pozadinu neprijatelja neodrživom za njega, a naše jedinice će u tom slučaju moći uspješno razbijati njegove frontove i oslobađati narod iz dvostrukog ropstva u koje su ga bacile sluge fašističkog okupatora.

4. Vaši naredni zadaci jesu: organizovanje prikupljanja (pored onog što ćete u akcijama plijeniti) oružja i municije, hrane, sanitetskog i tehničkog materijala, pravljenje sigurnih skrovišta za pomenute stvari, organizovanje obavještajne službe, kanala — veza za prebacivanje part. materijala, ljudi itd. Svi ovi poslovi su izvanredno važni i oni će omogućiti aktivan i plodan rad part. organizacije pod okupatorom, oni će biti od ogromne važnosti za uspješnu borbu protiv okupatora i s ove i s te strane fronta koji nas privremeno razdvaja.

Drugovi, KPJ vas poziva da date sve od sebe, ne štedeći nijednoga momenta ni svoj život, u borbi za sprovođenje svih

pomenutih zadataka u život, bez kolebanja i oklijevanja, bez straha i panike, kako to komunisti jedino mogu raditi. Svi oni koji su se i u toku dosadašnjih borbi, u toku povlačenja pokazali kao panikeri, kukavice, svi oni koji su otkazali poslušnost i vjernost partiji, svi oni koji pokazuju težnje da prespavaju sadašnji odlučni i teški period borbe za slobodu — takvima u našoj partiji mjesta nema. takvima partija ovo pismo i ne upućuje, njihov broj je malen, oni su partiju izdali u momentu kada se pokazivala odanost stvari partije, stvari naroda. Ovo pismo je upućeno partijskom kadru koji je odlukom part. org. ostao na terenu kojim je privremeno zavladao okupator i njegove sluge, upućeno je onim drugovima koji su se probijali kroz neprijateljske frontove da bi izvršili svoje partijske dužnosti, i vaš Okružni komitet ne sumnja u to da ćete ispuniti teške zadatke koji se danas postavljaju pred komuniste koji su ostavljeni da sprovode politiku KPJ pod jarmom fašističkog okupatora i njegovih slugu.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

14 maja 1942 g.
Položaj

KOMUNISTIČKA PARTIJA JUGOSLAVIJE
Okružni komitet — Cetinje

BR. 78

IZVESTAJ SEKRETARA KOMITETA PRVOG BATALJONA DRUGE PROLETERSKE BRIGADE OD 15. MAJA 1942. 0 BROJNOM STANJU I RADU PARTIJE I SKOJA U BATALJONU[1]

I Z V E S T A J
o radu partijske organizacije I bataljona II proleterske brigade od 1 do 15 maja 1942 god.[2]

I. ORGANIZACIONO PITANJE

Partijsko članstvo je raspoređeno u 4 jedinice, u tri čete po jedna i u štabu bataljona jedna. Broj i socijalni sastav članstva je sledeći:

Jedinice :	rad. -	sei). —	Intel. -	nam.—	dom-ca —	podof.—	Sve^a
I četa :	15	5	6	–	–	2	28
II „	12	19	7	–	–	–	38
I" .	11	6	4	2	2	–	25
Štab bat. :	1	3	1	1	–	–	6
Ukupno :	39	33	18	3	2	2	97

Kandidati :

I četa :	6 radnika,	1 seljak		svega 7
II „	—	2 „	1 intel.	„ 3
III „	—	—	—	—
Štab:	2	2	—	4
Ukupno :	8	5	1	14

Jedinica I čete održala je za zadnjih 15 dana 4 sastanka (2 teorijska i 2 praktična). Na praktičnim sastancima su pretresana pitanja praktičnog rada, podnošeni izveštaji o radu po sektorima i postavljeni zadaci za dalji rad. Na teorijskim sastancima prorađeno je: iz knjige »Ratni komunizam«, članak »O radu na selu« i dnevna zapovest druga Staljina za 1 maj 1942 god.

Jedinica II čete održala je u zadnjih 15 dana svega 6 sastanaka (2 praktična i 4 teorijska). Na praktičnim sastancima

[1] Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu CK SKJ pod reg. br. 1105/VII, 1—38 (42).

[2] Prethodni izveštaj vidi u dok. br. 60 i 67, a naredni u dok. br. 89.

su pretresana pitanja praktičnog rada, a pored ovoga na sastancima je govoreno o vojničkim akcijama, koje je četa izvodila u sastavu bataljona, podeli piena koji je u akciji zahvaćen, pitanju pravilne raspodele municije na borce. Na teorijskim sastancima obrađivana je Istorija SKP(b), zaključno sa II glavom.

II. POLITIČKI RAD U ČETAMA I NARODU

a) Polit, rad po četama:

1 četa: Obrađivano: Istorija SKP(b) — II glava, »Borac« br. 10, dnevna zapovest druga Tita za 6 maj t.g., čitane radiovesti. Održana je jedna četna konferencija na kojoj je govoreno 0 vojničkoj i političkoj situaciji u vezi sa ofanzivom okupatora 1 njegovih slugu i o našim vojnim i političkim zadacima, raspravljano o poslednjim vojničkim akcijama našeg bataljona i kritički osvrt na naše nedostatke i slabosti u njima, podeli piena koji je četa u akcijama zadobila, pitanju ishrane i discipline u četi.

2 četa: Istorija SKP(b) zaključno sa II glavom, dnevna zapovest druga Staljina i druga Tita. Jedna četna konferencija na kojoj je raspravljano: vojnička i politička situacija u vezi sa ofanzivom okupatora[3] i njegovih petokolonaških slugu, o našim zadnjim vojničkim akcijama — kritički osvrt na njih, podeia piena do koga je četa u akciji došla.

3 četa: Istorija SKP(b) — I glava, dnevna zapovest druga Staljina i druga Tita. Na četnoj konferenciji govoreno o političkoj i vojnoj situaciji, o zadnjim akcijama koje je četa izvodila u sastavu bataljona, o podeli piena, o disciplini.

b) Polit, rad u narodu:

Održane konferencije u selima: Donje Papratno, Meljeni i Stražice. Na tim konferencijama je bilo prisutno svega oko 65 ljudi. Na konferencijama je govoreno o političkoj situaciji kod nas i u svetu, o narodno-oslobodilačkoj borbi naroda Jugoslavije, o proleterskim brigadama.

Sa ženama su održani sastanci u selima: Donje Papratno, Moćevići, Stražice i Meljeni. Na tim sastancima je bilo prisutno oko 60 žena. Govoreno je o političkoj situaciji, o narodno-oslobodilačkoj borbi i učešću žena u njoj.

III. VOJNI RAD

Po četama obrađeno:

1 četa: O značaju patrola i kako treba postupiti u slučaju iznenadnog napada na patrole, obnavljanje dosada pređenog gradiva.

[3] **Odnosi se na treću neprijateljsku ofanzivu.**

2 četa: Obnavljano ranije pređeno gradivo.

3 četa. „ u ??

U poslednjim akcijama napada našeg bataljona na Italijane članovi partije su se pokazali na visini. Članovi partije su prednjačili u junačkom naletu na neprijatelja. Nije bilo slučajeva da se neki od članova partije kukavički poneo.

IV. KULTURNO-PROSVETNI RAD

1 četa: Recitacije: »Crvena košulja« i »Crveni pasoš«. Od revolucionarnih pesama spremljeno: pesma o Matiji Gupcu, Čapajevka. Zidne novine postoje. One su kroz članke pretresale naše zadnje akcije. Priredbi nije bilo.

2 četa: Spremljene samo dve solo recitacije. Zidne novine nisu pisane.

3 četa: Spremljene recitacije: »Mati«, »Maskenbal na Rudniku« i »Bosno«. Zidne novine u posljednjih 15 dana nisu pisane.

V. RAD SKOJ-a

Svi omladinci u bataljonu su članovi SKOJ-a. Broj članova SKOJ-a i,njihov socijalni sastav je sledeći: 37 radnika, 17 seljaka, 14 intelektualaca, 2 domaćice, svega 70. U SKOJ-u je izvršena podela rada po sektorima. Održavaju se praktični i teorijski sastanci. Na praktičnim sastancima se raspravlja o pitanjima praktičnog rada. Na teorijskim sastancima skojevci su proradili do kraja »Ekonomski razvitak ljudskog društva« i počelo se sa proradom Istorije SKP(b).

VI. NEDOSTACI I SLABOSTI

U organizacionom pogledu pokazalo se da zbog velikog broja članova partije ne može da se razvije pun partijski život. Zbog toga je potrebno da se jedinice po četama razdvoje. Onda će se moći razviti pun partijski život...

Naročito je zaostao rad po pojedinim sektorima, kao na sektoru vojnog i kulturno-prosvetnog rada, i to se mora što pre otkloniti postavljanjem pred odgovorne drugove konkretnih zadataka, jer im nedostaje samoinicijative. U radu SKOJ-a nedostatak je u radu sa omladinom. Nije se povezivalo dovoljno sa omladinom na selu i nisu stvarani omladinski antifašistički savezi. U političkom radu u narodu nije bilo organizacionog postavljanja, preduzete su mere da se taj nedostatak otkloni.

VII. POGINULI ČLANOVI PARTIJE

Prilikom napada na Italijane na Potkamenu kod Čajniča uoči 1 maja junački su poginuli drugovi: Alimpijević Dragan i Milojko Maslac, članovi KPJ.

Drug Dragan Alimpijević rodio se u Dragačevskom srezu. Završio je tri razreda učiteljske škole u Užicu. Još od I razreda učiteljske škole je bio član SKOJ-a. U partizansku vojsku je stupio septembra meseca prošle godine. U partizanima se pokazao kao pravi junak. Na svaki zadatak je sa oduševljenjem išao. Voleo je pesmu i šalu, te su ga drugovi neobično voleli. **Postao** je članom KPJ 15 aprila ove godine. Kao član partije se pokazao kud i kamo aktivniji. Vrlo se brzo razvijao i za kratko vreme se mogao razviti u rukovodioca. Imao je sektor kulturno-prosvetnog rada i na njemu se sasvim dobro pokazao. **Poginuo** je kao bombaš u momentu kada je junački naletao **ka** neprijateljskim bunkerima.

Drug Milojko Maslac se **rodio** u Jelen Dolu, Srez požeški. **Završio** je osam razreda gimnazije. U sedmom razredu je postao članom SKOJ-a. Kao skojevac je bio zapažen i njegov rad je cenjen od drugova. U partizane je stupio početkom septembra. Kao borac pokazao se neustrašiv, a kao drug odličan. Bio je neobično inteligentan i brzo je ulazio u teoriju marksizma-lenjinizma **i** u tome je pomagao ostalim drugovima. Bio je neobično disciplinovan. Članom KPJ je postao 15 aprila ove godine. Radio je po sektoru SKOJ-a i taj sektor rada unapredio. Za njega je najvažnija karakteristika **što** se vrlo brzo razvijao i za vrlo kratko vreme bi se razvio u odličnog partijskog rukovodioca. Prilikom naleta na neprijateljske bunkere bio je ranjen od neprijateljske bombe u stomak. Drugovi su ga izneli i u otstupanju nosili, ali je u putu u selu Ponikvama umro. Tamo je i sahranjen.

SLAVA PALIM JUNACIMA ČLANOVIMA KPJ!

Sekretar
bataljonskog komiteta,
Mil. Matović

BR. 79

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA ČETVRTOG BATALJONA DRUGE PROLETERSKE BRIGADE OD 15. MAJA 1942. O STANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U BATALJONU[1]

IZVEŠTAJ
O STANJU PARTISKE ORGANIZACIJE U IV BAT.
II PR. BRIGADE OD 1 DO 15-V

Naš bataljon broji po spisku 157 drugova i **10** drugarica. Od toga su partijci 54 druga i 3 drugarice. 17 drugova su stariji i nisu ni u SKOJ-u ni **u** partiji, ali oni su obuhvaćeni radom kroz kružoke i sa njima rade politkomesari četa. U bataljonu imamo 4 omladinca, koja su skoro došla, a nisu organizaciono obuhvaćena radom SKOJ-a. Ostali drugovi omladinci svi su u SKOJ-u.

Batkom — Održao je dva sastanka i to: 3-V i 14-V.

3-V pretresano je o tome da li se izvršuju postavljeni zadaci pred jedinice i pretresano je o akciji izvršenoj 1 maja,[2] o ostavljanju ranjenog druga Huncika[3] i gubljenju veze između četa prilikom povlačenja kod Mrković Kola. Na ovom sastanku je konstatovano da za gubljenje veze krivicu snosi zam. komandanta, koji se nije snašao pri postavljanju zasede na putu, a takođe i komandiri II i III čete. Rešeno je da se ovi drugovi prokritikuju na partiskim sastancima. Za ostavljanje druga Huncika kriv je **I** bataljon, koji je imao zadatak da sprovede ranjenike, kao i partijci koji su ga nosili. Predloženo je jedinicama da ispitaju krivicu ovih partijaca. — Na ovom sastanku je konstatovano da pojedini drugovi po svojim sektorima ne izvršuju zadatke. Rešeno je da se najenergičnije istupi pred ovakvim drugovima. — Iz izveštaja se vidi da je rad sa starijim drugovima, koji nisu obuhvaćeni ni partiskom ni Skoj-

[1] Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu CK SKJ pod reg. br. 1111'VII, 1—39 (42).

[2] Reč je o napadu delova Druge proleterske brigade na Italijane u Cajniču.

• Grupa boraca koja je nosila ranjenog Milana Huncika naišla je na ustašku zasedu, i ova je. prilikom napada, ubila ranjenika.

evskom organizacijom, pokazao dobre rezultate, samo ga treba energično nastaviti.

14-V održan je sastanak u prisustvu zam. politkoma brigade.[4] Na ovom sastanku je pretresano o planu rada u jedinicama i njegovom izvršivanju. Videlo se da pojedini drugovi nisu do kraja izvršivali zadatke svog sektora i da prorađivanje naučnog materijala nije išlo po predvidenom planu. Krivica za ovo uglavnom pada na sekretare jedinica, koji nisu energično nastojali da se zadaci izvrše onako kako je bilo predviđeno. Konstatujući naše nedostatke u pogledu prorađivanja materijala, zam. politkoma brigade dao nam je uputstva po kojima treba osnovati po vodovima kružoke u kojima će se prorađivati naučni materijal. Svi drugovi u bataljonu biće obuhvaćeni ovim k-ursevima. Pošto se u pogledu higijene slabo stajalo, rešeno je da se u vodovima zavede dežuranje svih partizana naizmenično, koji će se starati o čistoći, kako drugova samih tako i stvari i prostorija u kojima se spava. Ove odluke su prenete odmah preko partiskih jedinica. Na tome sastanku smo pročitali materijal upućen od CK za prikupljanje podataka od članova KPJ, a zatim smo izabrali kadrovika za naš bataljon: drugaricu Anđu.[5] Odmah su preduzete mere da se ovi podaci prikupe.

Na ovom sastanku je za zamenika politkoma I čete predložena drugarica Anđa a za politkoma njegov dotadašnji zamenik. Ovo je urađeno radi toga jer se pokazalo da dotadašnji politkom ima više smisla za vojnu struku. Predloženo je dalje da se i komandir II čete promeni zbog slabog držanja u akcijama a na njegovo mesto predložen je drug Dušan Đurđić, vodnik I čete.

Partiske jedinice održale su sastanke i uradile sledeće:

Jedinica I čete održala je sastanak 4-V na kome je pretresala o poslednjim akcijama i ostavljanju, druga Huncika. Konstatovala je da je nebudnost drugova koji su ga nosili doprinela te je on ostavljen. Imajući u vidu položaj i njihovo dosadašnje držanje partiska jedinica predlaže da se kazne najblažom partiskom kaznom. Rešeno je dalje da se održi četna konferencija na kojoj će se govoriti o greškama učinjenim u po-

[4] **Spasenija Babović Cana**

[5] **Narodni heroj Anđa Ranković. Poginula 11. juna 1942. blizu s. Dumića, kod Gacka, u borbi protiv četnika.**

slednjim akcijama i da se raskritikuju neki drugovi zbog slabog držanja.

8-V održan je teoretski sastanak partiske jedinice na kome je završeno prorađivanje Razvitka društva.

12-V održan je praktični sastanak na kome je objašnjavana politička situacija da bi partijci imali jedinstven stav. Takođe se pretresalo kako o vodnicima i desetarima tako i o kandidatima za buduće komandno osoblje. Pokazalo se da su sastanci vodnika i desetara, koji se održavaju redovno, vrlo korisni. Obuka na italijanskom puškomitraljezu i »Brnu« završena je i nastavlja se po drugi put.

7-V održana je četna konferencija na kojoj je objašnjena politička situacija, pretresana razna pitanja u četi i kritikovani neki drugovi čije je držanje u zadnjim akcijama bilo slabo.

Rad na terenu: u selu Ifsaru održano je sjelo na kome je prisustvovalo oko 20 seljaka. Govoreno je 0 političkoj situaciji a zatim je dat kratak kulturni program.

U četi su pisani članci za »Bataljonske novine« koje su izašle ovih dana. Takođe je četa učestvovala na proslavi 1 maja priređenoj za čitav bataljon.

Jedinica II čete 5-V održala je praktični sastanak. Na ovom sastanku je pretresano o akcijama 1 maja i gubljenju veze sa bataljonom. Konstatovalo se da glavna krivica pada na komandira koji nije energično nastojao da četu zadrži na položaju da bi zaštitio povlačenje ostatka bataljona.

8-V održan je sastanak na kome je završeno prorađivanje I glave Istorije SKP(b).

11-V održana četna konferencija na kojoj je objašnjena politička situacija, pretresana razna četna pitanja.

Drugovi odgovorni za rad na terenu iz ove čete radili, su sa drugovima iz Krezovićevog" odreda. Bili su na položaju u Fatmićima i nisu mogli ništa drugo uraditi.

Iz ove čete drugovi su učestvovali na proslavi 1 maja. Oni su naučili i jednog omladinca muslimana, koji je skoro došao kod nas, da piše.

' Gojko Krezović, tada komandant Drinskog dobrovoljačkog NOP odreda (o tome odredu vidi tom IV, knj. 4, dok. br. 24). Poginuo 1943. kao kapetan NOV i POJ.

Jedinica III čete održala je sastanak 3-V. Na ovom sastanku je pretresano o akciji kod Cajniča, o neizvršenom obezbeđenju koje je imala u zadatku ta četa. Konstatovalo se da se desetari nisu snašli i da im treba pokloniti veću pažnju da bi postali samostalni u izvršavanju zadataka.

5-V na sastanku je završeno prorađivanje Razvitka društva.

14-V održan je praktični sastanak na kome je posle izveštaja konstatovan slab rad i prenesene direktive batkoma. Na sastanku je kritikovan komandir zbog zapostavljanja zam. politkoma.

3-V održana je četna konferencija na kojoj je pretresana politička situacija u vezi sa praznikom 1 maja.

10-V održana je konferencija u selu Planskom na kojoj je bilo oko 10 ljudi. Govoreno je o političkoj situaciji.

7-V održana je kulturna priredba u četi. Na priredbi je govorio politički komesar o značaju kulturnog rada u četi. Recitovane su tri recitacije i pevane pesme. I ova četa je učestvovala na proslavi **1 maja.**

Jedinica Štaba bataljona održala je 3-V sastanak na kome smo pretresali o akciji na Cajniču. Konstatovano je da zadatak nismo izvršili u potpunosti jer je izvršenje zavisilo od dva bataljona koji su se nalazili pred nama. Za druga Huncika, koga smo izneli iz najveće vatre kod talijanskih bunkera, krivicu snose drugovi koji nas nisu na vreme obavestili da je ostavljen.

7-V održan je sastanak na kome je pretresano o akciji 6 maja na Kozari. Konstatovali smo da zadatak nije izvršen u potpunosti, jer nas je neprijatelj primetio na čitav sat ranije, i dok smo mi moral: čekati dok drugi bataljoni napadnu, neprijatelj se je pripremio za odbranu. Podaci o neprijateljskim utvrđenjima koje smo imali bili su netačni, pa umesto da u napadu učestvuju sve tri čete učestvovala je samo jedna. Krivica što je drug Mutavdžić poginuo od neprijateljske artiljerije pri povlačenju je do drugova koji nisu prenosili komandu i do komandanta koji nije predvidio da može neprijateljska artiljerija da dejstvuje na tom sektoru. Pretresajući o sanitetskoj službi konstatovali smo da sanitetski materijal koji imamo, nedovoljan je, a i nedostatak

jednog odgovornog druga za sanitet u ćelom bataljonu. Rešeno je da se u saglasnosti sa batkomom pošalje predlog o menjanju komandira II i politkoma I čete.

14-V održan je sastanak na kome su pretresana pitanja koja se odnose na našu ćeliju i prenesene su odluke batkoma. Rešeno je da se osnuje bombaško odeljenje od 24 druga iz celog bataljona sa vodnikom na čelu. Oni će u akcijama dobijati zadatak kao i čete. Razgovarano je o organizovanju pravljenja opanaka jer 90% drugova nose opanke. Preduzeto je takode krpljenje i šivenje odela.

Direktivni materijal proradili smo svi zajedno. Naučni materijal prorađujemo, nekad dvojica nekad trojica, skoro nikad svi zajedno.

Održan je jedan sastanak sa komandirima a drugi sa čitavim komandnim kadrom. Na njima je pretresano o akcijama na Cajniču i Kozari, kao i o stanju u bataljonu i nedostacima po vojnoj liniji.

Sa politkomesarima se održavaju sastanci desetodnevno.

Politkom bataljona uz pripomoć drugova iz I čete organizovao je zbor u selu Borje na kome je prisustvovalo oko 20 seljaka.

4 maja organizovana je proslava za čitav bataljon u znak 1 maja. O značaju proslave 1 maja govorio je politkom bataljona a o političkoj situaciji politkom brigade, zatim je priređen program.

13-V održana je bataljonska konferencija na kojoj su pretresana sva pitanja koja se tiču bataljona. Ona zbog noći nije završena.

U svim četama uče se i pevaju revolucionarne pesme. Skoj — Sastanak rukovodstva SKOJ-a održan je jednom na kome su pretresana pitanja koja se tiču omladine i određen materijal za proradu u vaspitnim grupama.

Sastanci aktiva po četama održavaju se redovno. Omladinci često ne učestvuju u diskusijama kada se čita materijal. Odnosi među omladincima vrlo su dobri, mali izgredi brzo se likvidiraju. Odnosi omladinaca prema starijim drugovima takođe su dobri

15 maja 1942.

Sekretar batkoma,
Aleksa Dejović[7]

*** Narodni heroj. Smrtno ranjen prilikom prelaska Drine, aprila 1943. ubrzo je podlegao ranama.**

BR. 80

IZVEŠTAJ MILENTIJA POPOVICA OD 19. MAJA 1942. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O SLABOSTIMA PARTIJE U HERCEGOVINI[1]

CENTRALNOM KOMITETU K.P.J.

Dragi drugovi,

Za ovo vreme koje smo do sada ovde proveli uspeli smo da se upoznamo sa situacijom i to uglavnom preko drugova iz Operativnog štaba,[2] pošto nismo zatekli nijednog druga iz partije koji bi nas mogao detaljnije upoznati sa stanjem partijske organizacije.

Imali smo prilike da se iz prakse u radu Operativnog štaba još više uverimo koliko su opasna i štetna skretanja u radu kako same partijske organizacije, tako naročito Operativnog štaba, koji je, u celini, izgubio donekle [pretstavu] o rukovodećoj ulozi partije u našoj borbi. To se manifestuje kako u potcenjivanju uloge partije kao organizacije koja treba da bude rukovodilac ustanka koji se u Hercegovini veoma rasplamtio, tako i u odnosu prema partijskom članstvu u vojsci... Umesto da se partijska organizacija nalazi iznad svega, Operativni štab je do sada bio sve. To je imalo za posledicu da je čitavom životu i radu partije u celini dat vojnički pečat. To je utoliko opasnije što se takvo shvatanje prenelo na mase partijaca i na sve ostale borce u vojsci.

Mi smo im u razgovorima sa njima ukazali na te njihove nedostatke i greške. U samokritici koju su oni izvršili oseća se do kako su se opasne mere ukorenila kod njih samih pogrešna shvatanja, koja su, kako oni sami priznaju, mogla da ih odvedu do »odmetništva« od partije.

Rad partijskih organizacija kako u pozadini, tako i u vojsci veoma se slabo oseća i pored velikog ugleda koji u masama ovde uživa naša partija. Veoma se slaba pažnja posvećivala učvršćenju i proširenju partijskih organizacija, naročito u vojsci. (Do sada je bilo jedinica od sedamdeset boraca koje su imale svega jednog partijca). Ustanak koji se razvija sve više i više nije rezultat i rada partije u masama već uglavnom vojničkih uspeha kojih je ovde dosta bilo, te postoji opasnost da

[1] Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu CK SKJ pod reg. br. 747/V, 2—4 (42).

*** Odnosi se na Operativni štab NOP odreda za Hercegovinu.**

u jednom određenom momentu sve to prsne. Mi smo izradili uputstva za rad partije u vojsci, koja vam šaljemo, a koja će svakako doprineti za prvi momenat postavljanju partijskog rada u vojsci.

S obzirom na slabost i nesamostalnost u radu okružnih komiteta, a takođe imajući u vidu veoma brzo narastanje ustanka, mislimo da je potrebno da se rad partije centralizuje preko jednog Oblasnog komiteta koji bi obuhvatio teritoriju oba okružna komiteta, odnosno teritoriju Operativnog štaba. Ovo još i zbog toga što su veze okružnih komiteta sa P.K. za Bosnu i Hercegovinu za sada veoma slabe. Zbog toga smo bili prinuđeni, sa čim su se drugovi iz Operativnog štaba potpuno složili, da iz štaba izvadimo druga zamenika politkomesara, Pavia Kovačevića, koji će biti sekretar Oblasnog. On je pre dan-dva došao i prihvatio rad partije. Definitivnom formiranju Oblasnog komiteta pristupićemo tek 30-og ov.m., na Oblasnom savetovanju koje smo za tada zakazali i na kome će se Oblasni i izabrati.[3]

Pošto je izvor svih uspeha, kako vojničkih tako i u pogledu uticaja naše partije u masama, a tako isto i neuspeha, odnosno svih levih skretanja, bio Operativni štab, a kako su drugovi iz Operativnog u početku davali priličnog otpora pravilnom postavljanju političke linije a naročito postavljanju partijskog rada, odnosno odnosa štaba prema partiji, mi smo morali ostati ovde do sada, jer bi bez ovoga svršenog posla Operativni štab bio i dalje objektivno kočnica razvitka partije, i svojom praksom, odnosom prema članovima partije, objektivno srozavao ugled člana partije i onemogućio partiji da se stavi na čelo narodnog ustanka. Posle ovoga uvereni smo da će drugovi iz Operativnog štaba sve to ispraviti, te smo odlučili da krenemo za Južnu Hercegovinu, do Oblasnog savetovanja. Za ovo vreme smo obišli i neke sreske komitete partije i SKOJ-a, n.o. odbore i neke bataljone. Vodimo kurs na obrazovanju Oblasnog komiteta SKOJ-a. Zakazali smo takođe i sastanak Plenuma Oblasnog n. o. odbora.

Operativni štab vas je svakako obavestio o političkoj ofanzivi četnika, koji su u svojim lecima prilično iskoristili leve greške naših drugova ovde. Ma koliko da je peta kolona ovde razbijena, ipak ova ofanziva nije ni malo za potcenjivanje, naročito ako se ima u vidu to da je razbijanju pete kolone doprinelo više ubijanje organizatora — vođa pete kolone, a ne učvršćenje našeg uticaja u masama.

[3] Toga dana savetovanje je održano i izabran je Oblasni komitet. Vidi tom II, knj. 4, dok. br. 106.

Šaljemo vam nekoliko izvadaka iz pisama Operativnog štaba iz kojih se vide njihova ranija skretanja i greške u odnosu prema partiji. Takođe vas molimo da nam javite da li su uputstva koja smo napisali dobra.[4]

Vidimo da nameravate da pošaljete nekoliko drugova za politički rad ovamo. Bilo bi dobro kad bi oni, ukoliko je moguće, što pre stigli, jer su ovi kadrovi veoma mladi i [bez iskustva].

Pišite nam preko Operativnog štaba za Hercegovinu.

Sa drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

19-V-1942 god. Milentije'

BR. 81

IZVEŠTAJ SEKRETARA BIROA TREĆEG BATALJONA BANIJSKOG NOP ODREDA OD 19. MAJA 1942. OKRUŽNOM KOMITETU KPH ZA BANIJU O POLITIČKOM STANJU U BATALJONU I NA TERENU[1]

STAB III BATALJONA
PARTIZANSKOG ODREDA
BANIJE
19 maja 1942

Drugarskom
OKRUŽNOM KOMITETU

Banija

Dragi drugovi,

Primili smo poslane okružnice i po njima ćemo najsavje- - snije postupiti. Iste su dostavljene svakoj jedinici u četama sa opširnim razjašnjenjem i uputama.

*** Redakcija ne raspolaže tim uputstvima.**
*** Milentije Popović**

Šaljemo izvještaj prema vašem dopisu i u buduće svakih 8 dana poslaćemo iscrpan izvještaj iz III bataljona.

Politička situacija na sektoru III bataljona:

1.) Politička svijest kod stanovništva na sektoru III bataljona jest na visini. To se najbolje odrazilo ovih dana kada je neprijatelj primijenio svoju staru taktiku uništavanja stanovništva i pljačke. Prilikom hvatanja civilnog stanovništva neprijatelj je primijenio taktiku opkoljavanja čitavih sela i sektora sa velikim snagama, a ujedno govoreći narodu da ne bježe nikuda, da im se neće ništa dogoditi. Kada su potpuno opkolili sela počeli su sa hvatanjem, a one koji su bježali ispred njih progonili su ih, pucali za njima, tako da je poginulo nekoliko ljudi i jedna žena. Uglavnom neprijatelj je 17. V opljačkao potpuno sela Kinjačku, Bestrmu i Blinjski Kut, a pohvatano stanovništvo iz tih sela strpali su u kamione i odvezli u logor Jasenovac.

Dok je neprijatelj vodio politiku pomirenja, mi smo na ovom sektoru ubjeđivali narod u lažnost te politike i privremeno njeno stanje i govorili da će opet neprijatelj primijeniti svoje stare metode pljačke i klanja, kada vidi da metodom pomirenja ne može postići svoj željeni cilj.

Prilikom tog posljednjeg manevra neprijatelja stanovništvo je bilo oprezno i nije nasjedalo njihovim obmanjivanjima. Većina stanovništva pobjegla je ispred neprijatelja i sklonila se, a ono što su uhvatili, uhvatili su zbog toga što su došli iznenada kamionima tako da seoske straže i patrole nisu mogle na vrijeme obavjestiti sela.

Dobili smo obavještenja da neprijatelj ima namjeru sve stanovništvo Petrinjskog i Kostajničkog kotara pohvatati i strpati u logore, a sela opljačkati. Može biti vjerovatno jer su prilikom ove pljačke bili njemački oficiri i vojnici prisutni i vodili nadzor nad pljačkom.—

Ovaj štab će izdati jedan letak u kom će stanovništvu objasniti namjeru neprijatelja, i što treba da radi da se očuva ispred reakcije.

Stanovništvo na sektoru III bataljona pruža pomoć partizanima u hrani, odjeći i obući koliko im je moguće i sa oduševljenjem dočekuje partizane u svojim selima. Kao primjer oduševljenja za narodno-oslobodilačku borbu, navodim skup koji je održan više Mečenčana. Na tom skupu govorio je komesar III bataljona drug Simo,[2] drug Uroš[3] i drug Cižmek.[4] Na tom skupu bila su zastupljena sela Mečenčani, Prevršac, Kuku-

[1] **Simo Todorović**
[3] **Uroš Krimić**
[4] **Duro Cižmek**

ruzari, Babina Rijeka, Gornja i Donja Velešnja; iako je kiša padala, narod je izašao u šumu i sa oduševljenjem saslušao govornike.

2.) Politička svijest bataljona po četama. *I četa.* Partizani se po pitanju četnika odnose pravilno [prema] Draži Mihailoviću, vladi u Londonu i ustaškoj taktici. Njima su ti pojmovi jasni, pošto su upoznati sa svim radom, protunarodnim radom istih. Prorađivao se materijal gdje se govorilo o Draži Mihailoviću, vladi u Londonu i drugima.. To su im detaljno objasnili politički komesari i delegati. U četi nema partizana koji bi se odnosili negativno prema narodno-oslobodilačkoj borbi naše partije.

Partija je na vrijeme preduzela potrebne korake da se ne pojave ovakvi elementi. . .

3.) Vojna aktivnost čete. Prva četa je bila u zasjedama iznad Komogovine, Borojevića, Mlinoge, Jabukovca, Graduse, Bijelnika. Trnjana kroz svih 8 dana, međutim neprijatelj nije naišao ni na jednu od postavljenih zasjeda. No s druge strane nije se ukazala ni jedna prilika da ta četa izvrši napad na neprijatelja. Tek 16. V ta četa izvršila je po bijelom [danu] upad u Komarevo te je tom prilikom otela 7 karabina, 70 metaka i radioaparat. Uhvatila je takođe ustaškog tabornika — bandita učitelja Ljubešića, koji je likvidiran po štabu bataljona, pošto je prije toga detaljno saslušan. Prva četa u zajednici sa Drugom četom »Pavia Babića« išla je zajedno na jednu poveću akciju u Kotaru kostajničkom, međutim je ta akcija otpala, zbog velike koncentracije neprijateljskih snaga na pruzi Kostajnica, Majur, Hrastovac, Sunja.

U Prvoj četi stanje dobro i rad partije dobar. Ima 10 partijaca, koji održavaju partijske sastanke redovno i prorađuju materijal, a ujedno po desetinama rade na političkom podizanju svijesti partizana.

Druga četa »Pavia Babića«

1.) Politička svijest partizana u četi je isto na priličnoj visini. Odnose se pravilno po pitanju četnika Draže Mihailovića, vlade u Londonu i najnovije taktike ustaške vlasti. Materijal koji govori o raskrinkavanju protunarodne rabote protunarodnih elemenata u detalje je prorađen na političkim časovima koje su održavali komesari, delegati, a tako isto i partijci po desetinama svojim. Elemenata koji se negativno odnose prema narodno-oslobodilačkoj borbi naše partije nema.

2.) Vojna aktivnost II čete »Pavia Babića«: Druga četa u roku ovih 8 dana imala je zasjede u blizini Komogovine, Borojevića, kod Panjana (blizu Kostajnice), u Gor. Velešnji i

prema Volinji i Čukuru, Velikoj Gradusi i Starom Selu. Izvršila je diverzije: porušila i spalila »Šareni most« i tako potpuno spriječila saobraćaj Petrinja — Kostajnica, u Donj. Velešnji spalila je školu gdje se smještala vojska, zaplijenila je školski materijal, srušila most između Panjana — Kukuruzara —- Mečenčana.

Pošto neprijatelj nije nailazio na zasjede, nije toj četi uspjelo da uhvati bilo koji komad oružja.

3.) Stanje i rad partije u četi dobri. Partijaca u četi ima 7, koji održavaju redovne partijske sastanke, upoznavaju se sa novim materijalom i okružnicama, koje prenašaju u svoje desetine gdje partizanima tumače iste.

Treća četa:

1.) Politička svijest partizana jest prilična. Pravilno se odnose prema svim protunarodnim elementima. Objašnjeno im je od strane komesara i delegata po pitanjima četnika Draže Mihailovića, londonske vlade i ustaške taktike.

Vojna aktivnost III čete: bila je na zasjedama oko Mačkova Sela. Tremušnjaka, Jabukovca, Mlinoge. U to vrijeme uhvatila je 1 karabin upadom u selo Boltužiće. No kako ustaše nijesu spavale u selu, pa tako nije ni mogla uhvatiti ni jednoga ustašu, a ni zauzeti više oružja.

Ova četa je bila naročito aktivna u pogledu hvatanja i likvidiranja špijuna.

Od diverzija izvršila je prekopavanje ceste na dva mjesta kod Prevrščanskog mosta. Most nije mogla srušiti bez eksploziva, koga ovaj bataljon nema, jer je most od armiranog betona.

2.) Stanje i rad partije u četi dobri. Ova četa ima 9 partijaca, koji održavaju redovno partijske sastanke, upoznavaju se sa novim materijalom i okružnicama, koje prenašaju u svoje desetine gdje partizanima tumače isto.

Prilažem vam popunjeni formular: pregled partijaca u partizanskim odredima.[5]

U buduće mi naznačite da li je potreban ovako opširan izvještaj ili samo kratak pregled, po čemu ću se ja ravnati.

Drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar bataljonskog biroa:
Cižmek

[5] **Redakcija ne raspolaže tim pregledom. Pregled brojnog stanja Bataljona vidi u tomu V, knj. 4, dok. br. 54.**

BR. 82

IZVEŠTAJ INSTRUKTORA OKRUŽNOG KOMITETA KPJ ZA VALJEVO OD 20. MAJA 1942. POKRAJINSKOM KOMITETU KPJ ZA SRBIJU O RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE I VALJEVSKOG NOP ODREDA OD AVGUSTA 1941. DO MAJA 1912. GODINE[1]

PK-u KPJ ZA SRBIJU 20 V 1942

IZVEŠTAJ INST. PK-a PRI OK-u V.[2]

Zbog izvanrednih prilika a delimično i našom krivicom, PK nije dobio izveštaj OK-a V. od kraja avgusta 1941 g. do danas. U međuvremenu OK V. je bio uspostavio vezu sa CK-om i istom podnosio u dva maha izveštaj i primao direktive. Ti izveštaji nisu bili detaljni, već u glavnim linijama.

Da bi PK upoznao rad OK-a V. i naše organizacije od poslednjeg izveštaja koji je PK primio, ovaj izveštaj obuhvatiće rad od kraja avgusta 1941 g. do danas.

I

Nužno je prethodno izložiti nekoliko činjenica bez kojih se ne bi mogao jasno shvatiti razvitak i rad naše partiske organizacije.

1) Pod OK V. spadaju V. i Srez v., Srez kolubarski (Mionica), Srez podgorski (Kamenica), Srez rađevski (Krupanj), Srez azbukovački (Ljubovija — Pecka) i rejon Sreza kačerskog (Ljig — Belanovica). Srez tamnavski koji je takođe potpadao pod OK V. u avgustu 1941, izdvojen je i priključen Posavini.

Kada je Nemačka napala SSSR, partiska org. brojala je oko 50 članova (bez Tamnave) od kojih su bili oko 30 iz V., a ostali su [sa] sela. U srezovima rađevskom, azbukovačkom i podgorskom, dakle na ogromnoj teritoriji od Drine do V., nije bilo nijednog člana. Do radnika rudnika olova Tisovik, rudnika antimona u Beloj Crkvi, Krupnju i Stolicama, fabrike antimona u Krupnju i šumskih radnika, koji seku drva u ogromnoj šumi Boronji, nije nikada dopirala Partija. Seljačke mase u tim srezovima vodili su oduvek najreakcionarniji političari.

U nekim selima Sreza v., kolubarskog i rejona Ljig — Belanovica postojale su slabe part. org. ili uporišta.

[1] Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu CK SKS pod reg. br. 1451. Dokumenat je objavljen u I tomu, knj. 3, pod br. 74.

[2] Miloš Minić, instruktor Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju pri Okružnom komitetu KPJ za Valjevo.

Kao što se vidi, rad Partije na selu bio je sasvim slab.

2) Kada je počeo rat Nemačke protiv SSSR-a, polovina članova Partije morala je da se skloni u nelegalnost, a docnije su bili organizatori našeg partizanskog odreda. Od 6 članova OK-a V.[1] samo trojica su mogla ostati u V. zajedno sa instr. PK-a. Jedan od te trojice je malo docnije postavljen za politkoma odreda,[4] tako da je rukovodstvo stvarno palo svega na dva člana OK-a i instr. PK-a. Pošto kompromitovani drugovi nisu mogli dolaziti na redovne sastanke, dvojica su stupili u odred,[5] a jedan je upućen na rad u selo.[6]

OK V. je bio malo docnije popunjen jednim novim članom[7] i od tada pa sve do polovine septembra u OK-u V. bilo je svega 3 člana.

Da bi se mogli savladati ogromni zadaci, OK V. je formirao MK V. koji je neprekidno rukovodio mesnom part. org.

I u OK-u V. i u MK-u V. bilo je pojedinačnih promena — dopuna, zbog toga što su se pojedini članovi kompromitovali u radu, te su morali bežati u odred.

OK V. je ostao u V. sve do kraja avgusta kada su sekretar[8] OK-a V. i instr. PK-a morali izbeći u selo zbog jako pooštrenih progona. Ipak veza i sastanci sa druga dva člana OK-a, koji su ostali u V., bili su osigurani. Sekretar OK-a posvetio se radu u selu, a instr. PK-a je usredsredio pažnju na odred, i part. org. u odredu, pošto se odred nalazio neposredno pred izvršenjem krupnog zadatka koji mu je postavio Gl. štab, zadatka dizanja ustanka.

3) Desilo se da pri stvaranju odreda OK propusti da izda direktivu članovima Partije da niko od njih bez odobrenja Partije ne sme stupiti u odred. Kao posledica toga došlo je do stupanja u odred i onih članova Partije koji nisu bili kompromitovani. Tako je napr. jedna part. ćelija iz sela cela ušla u odred.

Inače smanjeni kadar članova partiske organizacije u pozadini zbog odlaska u nelegalnost kompromitovanih drugova,

' Članovi Okružnog komiteta bili su: Milosav Milosavljević (sekretar), Obrad Stefanović (poginuo, kao sekretar Okružnog komiteta za Valjevo, u prvoj neprijateljskoj ofanzivi, decembra 1941. god., kod Užica), Mile Milatović, Milan Kitanović (obućarski radnik iz Valjeva, poginuo 1943. god.), Milivoje Radosavljević (student, poginuo 1941. god. na Kosmaju) i Milka Minić.

[4] Milosav Milosavljević

[5] Mile Milatović i Milivoje Radosavljević

[0] Milka Minić — upućena na rad u okolinu Ljiga.

[7] Mile Pavlović, došao za sekretara Okružnog komiteta SKOJ-a namesto Milivoja Radosavljevića.

*** Obrad Stefanović**

još se više smanjio nekontroliranim odlaskom u odred članova Partije za koje to nije bila potreba ni **nužda.**

Zbog toga je OK V. posvetio veliku pažnju stvaranju partiskih uporišta po selima u periodu stvaranja odreda (kraj juna) do kraja avgusta, jer je OK bio svestan toga da se odred ne može dobro i brzo razvijati ako mu ne bude osigurana podrška Partije u selu (obaveštajna služba, nacionalno-oslobodilački fond, akcija za pristupanje u odred itd.). Akcije odreda i politički rad part. org. u odredu (zborovi, leci itd.) izazvali su u masama raspoloženje za borbu protiv okupatora. Tako su se stvorili povoljni uslovi za organizacioni i masovni rad Partije, pa su zaista brzo postignuti znatni rezultati (formirano nekoliko seoskih ćelija, aktiva, n.o. odbora, Skoj itd).

II

PARTIJA U PERIODU OD 1 SEPTEMBRA 1941 G. DO POLOVINE MAJA 1942 G.

1) Period od 1 septembra do 1 novembra 1941 g.

Naše partizanske čete bujno su narasle i jačale se iz dana u dan. Redale su se jedna za drugom sve krupnije akcije i borbe protiv okupatora privlačeći u borbu sve šire mase. Drugog, trećeg i četvrtog septembra Rađevski bataljon uspešno potuče nemački garnizon u Krupnju i Stolicama zarobivši sto nemačkih vojnika i ogroman ratni materijal. Time je započeo ustanak u Zap. Srbiji. Ova bitka, okončana našom pobedom, pokrenu najšire slojeve seljaka Rađevine. Oko 1000 seljaka još u toku ove trodnevne bitke prijavi se u odred. ali. nažalost, nije bilo pušaka ni za 200, pa su ostali vraćeni kućama. Za nekoliko dana naše čete su stigle do pred samo Valjevo okruživši ga potpuno. Nemci su uspeli da utvrde Valjevo i da privuku znatna pojačanja, pa je komanda odreda odustala od napada na Valjevo.

Teritorija od Drine do Valjeva bila je potpuno oslobođena. Kolubarski bataljon[9] očistio je Srez kolubarski i rejon Ljig — Belanovica od okupatora i okružio Valjevo s juga.

Uskoro su odredi Užički i Čačanski oslobodili svoje okruge. To je dalo još veći polet ustanku. Odredi u Srbiji jačali su se i isprekidali komunikacije, pa je neprijatelj zaista dospeo u situaciju »opsednutog u tvrđavi«.

Ceo septembar i oktobar protiču u bezuspešnim pokušajima okupatorske vojske da se probije na oslobođenu teritoriju.

*** Od ovoga bataljona, tada u sastavu Valjevskog NOP odreda, početkom januara 1942. god., formiran je Suvoborski NOP odred.**

Krajem oktobra okupator polazi protiv Mačvanskog i našeg odreda sa svojom prvom kaznenom ekspedicijom i nešto ustaša i nedićevaca. Ova ekspedicija uspeva da očisti Mačvu. Ona je izvršila takva zverstva protiv naroda kakva istorija ne pamti.[10] Ona se dalje probija do Valjeva uz teške borbe, izgubivši oko 1000 mrtvih i oko 20 tenkova. Ali naš odred ostaje sa neokrnjenom snagom i vraća se na stare položaje.

Nekoliko pokušaja okupatora da prodre ka Užicu odbio je Kolubarski bataljon uz teške gubitke neprijatelja.

U svim borbama partizani su pokazali besprimerno herojstvo. Samopouzdanje kod partizana raslo je iz dana u dan.

Ogromno su porasli poverenje i ljubav narodnih masa prema partizanima.

Vojni četnici Draže Mihailovića, koji su do podizanja ustanka sabotirali našu borbu propagandom da je borba »prerano« počeia, uplašiše se da narodne mase listom ne priđu partizanima i razviše vrlo živu propagandu i organizacioni rad. Varali su narod da i oni hoće da stupe u borbu. I zaista neki njihovi delovi zauzeše položaje pored naših četa. ma da su za sve vreme potajno održavali veze sa Nedićem.

Mi smo prema njima zauzeli stav kao prema saveznicima, tako da su oni mogli nesmetano razvijati organizacioni rad na teritoriji koju smo mi oslobodili.

U redove vojnih četnika počeše stupati u velikom broju Nedićevi agenti **i** žandarmi, koji uz podršku reakcionarnog vođstva vojnih četnika počeše da sabotiraju savezički odnos i da vrše mnogobrojne provokacije. Na ove provokacije mi smo uvek oštro reagirali zahtevajući da se lojalno pridržavaju sporazuma, jer je Partija nastojala da na svaki način održi savezički odnos sa vojnim četnicima koji su zaista narasli u ozbiljnu masovnu organizaciju, ma da su se njihove čete u borbama držale kukavički, saboterski.

Vojnočetnički odred rađevski popa Zečevića[11] i poručnika Martinovića[12] otcepili su se od Draže Mihailovića i stupili su u lojalni savez sa nama učestvujući u svim borbama pored nas. Pećančeve bande nisu se usuđivale da udare na nas zbog vlastite slabosti. Neki Pećančevi odredi priključili su se Draži u provokatorskoj nameri.

Dakle na strani okupatora borili su se samo nedićevci, čija je snaga bila beznačajna.

[10] Tada su Nemci, ustaše i četnici ubili nekoliko stotina seljaka u selu Draginjcu (srez jadarski — Loznica) i spalili nekoliko stotina seoskih kuća duž druma Loznica — Valjevo.

[11] Vlada Zečević

[12] Ratko Martinović

Takva je bila politička i vojna situacija u kojoj se razvijao narodni ustanak i rad naše part. org. u periodu od 1 septembra do 1 novembra 1941 g.

Ovakva situacija postavila je pred partisku organizaciju sledeće zadatke:

a) učvršćenje odreda, u koji su stupile mase većinom siromašnih seljaka koji do tada nisu učestvovali u političkim borbama kao progresivni faktor i koje su u odred sa sobom donele političku nesvesnost, otsustvo političkog iskustva i kolebljivost;

b) organizovanje istinske narodne demokratske vlasti i učvršćenje veza sa narodnim masama koje nisu stupile u odred, ali su se sa ljubavlju odnosile prema partizanima i Narodnooslobodilačkoj borbi, obezbedenje materijalne podrške odredu od strane tih masa.

Za savlađivanje ovih zadataka partiske organizacije u odredu i u pozadini bile su preslabe. Trebalo je brzo pojačati partiski kadar, razviti part. organizaciju i organizacije SKOJ-a u odredu i u pozadini.

Početkom septembra mesna part. org. u V. dobija prve teške udarce od neprijatelja. Policija prvo hapsi rukovodioce SKOJ-a, člana OK-a V.[13] Zatim zbog nekonspirativnog održavanja jednog partiskog sastanka bivaju uhapšena dva člana MK V.[14] i jedan član Partije. Zatim policija traži jednog člana OK-a V. i jednog člana Partije koji su se na vreme sklonili u selo. Opasnost od hapšenja preti i novom rukovodiocu SKOJ-a[15] i trećem članu MK-a i još dvojici članova MK-a SKOJ-a. Pošto' su u to vreme vršena u V. streljanja talaca, OK V. rešava da ova četiri člana napuste V. Tako je od 12 članova mesne part. org. ostalo samo dva člana. I zaista Nemci u jednoj grupi talaca steljaše rukovodioca SKOJ-a[10] — radnika i člana MK V.[17] — a pustiše onog uhapšenog člana Partije — intelektualca,[18] koji sam likvidira, te drugog člana MK-a[19] koga OK V. također povuče iz V. bojeći se novih streljanja.

Kada se gleda iz sadašnje perspektive, jasno je da su OK V. i instr. PK-a učinili grešku što su, takoreći likvidirali par-

[13] Mile Pavlović

[11] i " Rato Vasiljević, metalski radnik iz Valjeva. Avgusta 1941. god. došao za sekretara Mesnog komiteta u Valjevu i na toj dužnosti pao u ruke neprijatelju. Ko je bio drugi član Redakciji nije poznato.

[15] Ljubomir Petrović

Mile Popović, radnik iz Valjeva.

[18] Cvetko Jovanović

" Bora Atanacković, inženjer agronomije. Streljan u jesen 1942. god. na Krušiku kod Valjeva.

tisku organizaciju u V., jer je po cenu izvesnog rizika mogao ipak ostati u V. novi rukovodilac SKOJ-a, dva člana MK-a SKOJ-a, jedan član MK-a, pa čak i onaj iz zatvora pušteni član MK-a i još jedan član Partije, pa čak i onaj jedini član OK-a[20] koji je bio ostao u V. Do ove pogreške došlo se što su drugovi iz OK-a V. i pokr. instr. PK-a hteli da sačuvaju kadrove od streljanja pa su precenili opasnost za te kadrove (jer nije bila u pitanju provala) i nisu imali kao moguću perspek. tivù onakvog razvoja događaja, kakvi su već posle 1 novembra 1941 g. nastupili. Ova pogreška je stvorila docnije ogromne poteškoće OK-u u obnovi part. org. u V., pa se posledice te pogreške osećaju još i danas.

Kao što se vidi, osnovni i glavni zadatak koji je stajao pred Partijom bio je što je moguće brže brojno pojačanje i učvršćenje part. org. i SKOJ-a u odredu, a naročito u pozadini.

U sporazumu sa drugom Markom,[21] instr. PK-a je formirao novi OK V. u koji su ušla četiri stara člana OK-a V. i još tri nova.[22] Nešto docnije formiran je i OK SKOJ-a od četiri člana. Sekretar i instr. PK-a posvetili su se radu na učvr-* šćivanju part. org. u odredu, a ostalih pet članova raspoređeni su po srezovima i radili su na stvaranju part. org. i part. uporišta u pozadini — selu. Sa ona dva člana part. u V. držala se samo redovna veza i preko njih organizovana je obaveštajna služba.

Uslovi za razvitak organizacionog i masovnog političkog rada bili su vrlo povoljni. U borbama partizana i u akcijama u pozadini za pomoć i podršku partizana ispoljili su se mnogobrojni novi kadrovi svojom hrabrošću, aktivnošću i odanošću narodu i Partiji. Zatim, Narodno-oslobodilačka borba razbudila je dugogodišnjim snom uspavane seljačke mase u čijem su se krilu sada razvijale velike revolucionarne snage. Oštar, odlučan i nepomirljiv stav partizana i Partije prema petokolonaškim elementima, koji su se uglavnom regrutovali iz redova varoške krupne buržoazije i seoskih kulaka, privukao je u odred siromašne seljake (ma da, kada se gleda iz sadašnje perspektive, taj stav nije bio dovoljno ni oštar, ni odlučan, naročito prema prikrivenim petokolonaškim elementima).

I zaista part. org. u odredu počela je bujno da raste, nastao je veliki priliv novih članova iz redova radnika i široj

[20] Milica Pavlović, narodni heroj, član Okružnog komiteta za Valjevo. Zarobili je četnici i streljali 1944. godine.

[2]- Aleksandar Ranković

[22] Sreten Citaković i Milica Pavlović. (Treći član Redakciji nije poznat).

masnih seljaka koji su stupili u odred. Ubrzo se broj članova partije u odredu utrostručio, to su bili mladi, praktično neiskusni i partiski neizgrađeni, ali hrabri, odani i disciplinovani kadrovi. U svakoj četi bila je stvorena part. ćelija (odred je jmao tri bataljona a petnaest četa — oko devet stotina boraca). U svakoj četi formirani su takođe aktivi SKOJ-a i kulturne grupe. Politički rukovodioci odreda, partiske i skojevske organizacije i kulturne sekcije odreda i bataljona izvršili su ogroman agitaciono-propagandistički rad. Ogroman broj letaka razdeljen je narodu, održani su zborovi skoro u svim selima (a u nekim i više puta), veliki broj koncerata priredile su kulturne grupe (tako napr. kulturna sekcija Rađevsko-azbukovačkog i Podgorskog bataljona[23] organizovala je ogroman broj koncerata na kojima je učestvovalo preko 20.000 ljudi).

Politički rukovodioci odreda i bataljona formirali su na celoj teritoriji po svim selima narodno-oslobodilačke odbore, koji su preuzeli vlast umesto starih opština. Ove odbore skoro isključivo birali su sami seljaci. Ovi odbori su pružili ogromnu pomoć odredu u materijalnom snabdevanju odreda i u akciji za mobilisanje novih dobrovoljaca u odred. Oni su zaista bili glavna transmisija odreda i Partije sa narodom, sa seljačkim masama. Seoske straže, kojima su zapovedali ovi odbori, pružile su odredu ogromnu pomoć u borbi protiv petokolonaša i neprijateljskih špijuna. Narod je tek prvi put osetio pravu, istinski demokratsku vlast kao svoju vlastitu vlast.

Četne part. ćelije pretstavljale su kičmu čete. One su učvršćivale disciplinu u četama i organizovale unutrašnji život četa. Bilo je nedostataka, i to dosta nedostataka u radu četnih ćelija koji su uglavnom uzrokovani neiskustvom mladog partiskog kadra i nedostatkom sposobnih ćeliskih sekretara. Dešavalo se često da zbog toga jasne direktive OK-a ostanu nesprovedene ili se samo delimično sprovedu.

Partiska organizacija u pozadini razvijala se takođe brzo, ali mnogo sporijim tempom nego u odredu. U rejonima, u kojima je i ranije bio zasnovan part. rad (Mionica, Ljig, Belanovica), nikle su nove partiske ćelije po selima, novi seoski aktivi, aktivi SKOJ-a, aktivi žena i narodno-oslobodilački odbori. Malo je bilo sela u kojima nije bilo stvoreno nijedno partisko uporište. U rejonu Ljig — Belanovica OK V. je formirao rejonsko rukovodstvo, a isto tako OK je rešio da formira sresko rukovodstvo u rejonu Mionica (Srez kolubarski), ali do formiranja ovog rukovodstva nije došlo usled sukoba sa draži-novcima koji je stvorio potpuno nove uslove za part. rad.

" Rađevsko-azbukovački i Podgorski bataljon bili su u sastavu Valjevskog NOP odreda.

U Rađevini i Azbukovici, gde ranije nije bilo partisk rada, partiska organizacija razvijala se sporije. Ali i tamo je formirano nekoliko partiskih ćelija. U većem broju sela stvo-- reni su aktivi SKOJ-a, seoski aktivi, u nekim selima aktivi! žena i kulturne grupe. U Peckoj je bilo stvoreno masovno dru-1 štvo žena za pomaganje Narodno-oslobodilačke borbe, koje je pokazalo dobru aktivnost.

Partiske organizacije u pozadini vršile su veliki agitaciono-propagandni rad. Održan je veliki broj konferencija i razdeljeno narodu mnogo letaka, »Borbe« i nekih brošura.

Najveći nedostatak u radu Partije, kako u odredu tako i u pozadini, bila je velika oskudica u materijalu za teorisko] izgrađivanje kadrova. OK V. je činio pokušaje da svojom tehnikom popuni tu prazninu. Umnoženo je nekoliko glava Isto-] rije SKP(b), ali to je bilo sasvim nedovoljno. OK je pokušao da izradi popularne referate po glavnim pitanjima naše teorije, ali je to ostalo neostvareno.

U periodu od 1 septembra do 1 novembra 1941 naša partiska organizacija je brojno porasla trostruko i više, znatno se učvrstila i proširila, ogromno povećala svoj ugled i uticaj **u** masama, naročito seljačkim, i ogromno produbila svoje veze sa masama. Jedino mesna org. u V., koja je bila spala na dva člana, nije, a nije ni mogla pokazati porast i jačanje, ali je ipak uspela da delimično očuva organizaciju SKOJ-a, rad među ženama, narod/no-oslobodilački fond i obaveštajnu službu. I pored sve slabosti, Partija nije bila prekinula sve veze sa masama u V. zahvaljujući tome bilo je omogućeno njeno docnije obnavljanje.

U ovom periodu instr. PK-a i OK V. povezali su se sa našim CK-om i u dva maha mu podnosili izveštaj i primali direktive.

Period od 1 novembra do kraja novembra 1941 g.

Prvi dani novembra doneli su krupne i značajne promene u unutrašnjoj situaciji koje su u daljem razvitku Narodno-oslobodilačke borbe imale ogroman uticaj. Već krajem oktobra naglo su se počele umnožavati provokacije dražinovaca. Petokolonaški elementi u redovima vojnih četnika svakodnevno su provocirali sukobe sa partizanskim jedinicama.

Već poslednjih dana avgusta 1941 g. u akcijama oko Ljiga Kolubarska četa zarobila je i streljala zameniika komandanta srpske žandarmerije Olujevića, koji je sa jednim Dražinim kurirom išao iz Beograda na Ravnu Goru radi pregovora sa Dražom na bazi Nedićevog plana za uništenje naših odreda. Ovaj plan našli su naši partizani, pa smo već od tada sumnjali da

praža potajno održava vezu sa Nedićem, ma da je on to najenergičnije odbijao na pregovorima sa nama.

Ali krajem oktobra 1941 g. naša obaveštajna služba otkrila je neke tajne sastanke i veze dražinovaea i valjevskih nedićevaca i ljotićevaca. Zatim žandarmi su neposredno pred sukob masovno stupali u Dražine odrede. Trojica Pećančevih »vojvoda« (Kalabić,[24] Budimir Cerski[25] i Jovan Kolubarac[26]) sa svojim slabim odredima, u strahu od naše kazne, stupaju pod okrilje Draže.

Iste pojave dešavale su se i u drugim okruzima. a naročito u Užičkom okrugu (sukob kod Požege i još ranije kod Kosjerića).[27]

Tako je već krajem oktobra organizacija vojnih četnika i u redovima komande i u redovima prostih vojnika bila prožeta petokolonačkim elementima, koji su podržavani od najreakcionarnijih oficira iz kruga Draže Mihailovića. Tako je više ili manje prikriveno organizovana peta kolona na oslobođenoj teritoriji u krilu vojnih četnika pod okriljem Draže Mihailovića.

U međunarodnoj situaciji nastale su takođe sudbonosne promene koje su uticale takođe kao jedan od glavnih faktora na opredeljenje u daljem razvoju Narodno-oslobodilačke borbe anglofilskih elemenata, koji su sačinjavali komandu vojnih četnika i kakav je sam Draža Mihailović. Zaustavljena je nemačka ofanziva. Odbranbena moć Crvene armije silno je porasla. Približavala se zima i perspektiva brzog kraha još u toku zime Hitlerove Nemačke postala je najverovatnija. Anglofilski reakcionari strahovali su od partizanskih odreda i naše Partije i od Narodno-oslobodilačke borbe uopšte, jer je ova borba pokretala silne revolucionarne energije iz dubine narodnih masa. Taj strah od Narodno-oslobodilačke borbe i perspektiva brzog sioma Hitlerove Nemačke približili su anglofilske reakcionare po pitanju uništenja naših odreda fašističkim elementima. Tako se počeo formirati velikosrpski reakcionarni centar protiv Narodno-oslobodilačke borbe o kome govori decembarsko pismo CK-a naše Partije PK-u za Srbiju. [Vidi dok. br. 21]. Tako je Narodno-oslobodilačka borba u Srbiji dobijala sve više karakter klasne borbe.

[21] Nikola Kalabić, major, komandant četničkog korpusa, uhvaćen je 1945. i streljan kao narodni neprijatelj 1946. godine.

" Budimir Ilić. Uhvaćen u Bosni 1945. god. i streljan.

[26] Jovan Kolubarac Škoba. Uhvaćen 1946. god. i streljan.

[27] Dražin kapetan Ajdačić napao je septembra 1941. god. jednu četu Valjevskog NOP odreda čiji je komandir bio Andra Savčić (poginuo 1944. god.). Valjevska četa razbila je napad četnika.

I već prvih dana novembra 1941 g. došlo je do oružanog napada Dražinih odreda, koji su se povukli sa položaja fronta protiv okupatora, na naše odrede.

Situacija je bila izvanredno teška. Posle prve neuspele kaznene ekspedicije okupatora, očekivala se nova, još jača kaznena ekspedicija. Po celoj oslobođenoj teritoriji vodila se teška borba sa dražinovskom petom kolonom. Aktivnost naših odreda protiv okupatora bila je smanjena na najmanju meru. To je omogućilo okupatoru da nesmetano pripremi novu kaznenu ekspediciju koja je poslednjih dana novembra krenula protiv oslobođene teritorije. Tako je petokolonaško izdajstvo dražinovaca pripremilo teren za docniji razvoj događaja koji je doveo do privremenog ugušenja narodnog ustanka u Srbiji.

Mesec novembar protekao je za naš odred u teškim borbama sa dražinovcima uz istovremenu borbu sa okupatorskim jedinicama.

Naši odredi su sa manjim snagama relativno brzo potukli Dražine odrede. Uzroci toga su, prvo, veća borbena sposobnost i čvrstina naših odreda od Dražinih i, drugo, masovno dezertiranje iz Dražinih odreda seljaka koji nisu hteli da daju svoje živote u izdajničkoj borbi dražinovaca.

Borba dražinovaca protiv nas kompromitovala ih je u očima masa kao izdajnike i većina naroda bila je na našoj strani.

Takva je bila situacija u periodu od 1 novembra do kraja novembra 1941.

Borba sa dražinovcima imala je velikog uticaja na naš odred. Izvestan, neveliki broj kolebljivijih seljaka (naročito iz Rađevsko-azbukovačkog bataljona) pobegao je iz odreda kući. Mnogi od njih imali su svoje bliske rođake u četnicima, pa ih je to navelo na dezerterstvo. Ova dezerterstva nisu smanjila snagu odreda ni za petinu, ali su oslabila čvrstinu odreda.

Kod seljačkih masa borba sa dražinovcima unela je veliku zabunu i potištenost. Trebalo je najhitnije zaustaviti proces slabljenja odreda i objasniti narodnim masama izdajstvo dražinovaca. Za taj zadatak OK V. je mobilisao celu partisku organizaciju u odredu. OK je istog dana, kada je za sukob saznao, uputio pismo svim članovima Partije u kome je objasnio situaciju koja je nastala i karakter izdajstva dražinovaca. Ovo pismo je učinilo da je vrlo brzo i članovima Partije i partizanima situacija postala jasna. Na inicijativu OK-a štabovi su izdavali letke za narod, pa je i narodnim masama postajalo sve jasnije da su dražinovci izvršili izdajstvo. Ovo se odrazilo i na Dražinim odredima u vrlo slabom borbenom moralu ljudstva njegovih odreda u borbi protiv nas. Ali se kod

naroda učvrstilo ubeđenje da su dražinovci izvršili izdajstvo tek onda kada se proširila vest da su dražinovci predali u Valjevu Nemcima 300 partizana. Ovaj događaj otkrio je pred licem naroda vezu između dražinovaca i Nemaca.

U ovoj borbi sa dražinovcima strahovito je stradao naš kadar pozadinske partiske organizacije, naročito u Kolubari i rejonu Ljig — Belanovica. Dražinovci su u tim rejonima pohvatali sve one koji su se isticali svojom aktivnošću na potpomaganju odreda (članove n. o. odbora, članove Partije, partizanske rukovodioce itd.). Između ostalih uhvatili su i jednog bivšeg člana MK-a V.,[28] rukovodioca MK-a SKOJ-a u V.,[29] dva člana tek formiranog OK-a SKOJ-a[30] i jednog člana OK-a Partije.[31] Mnogo drugova dražinovci su sami streljali u Brajiću. Tako su napr. streljali sva četiri člana part. ćelije u Gornjoj Toplici[32] i još nekoliko dobrih drugova u Mionici.[33] Ostale su predali Nemcima. Srećom, od napred pomenutih drugova iz OK-a V., MK-a i SKOJ-a pušteni su na slobodu od Nemaca svi osim onog bivšeg člana MK-a V., a za jednog člana OK-a SKOJ-a ni do danas ništa ne znamo.

Partiska organizacija kod nas je ostala za sve vreme zakonspirisana i u odredu i u pozadini, ali su se članovi Partije isticali u akcijama za pomaganje odreda. To je bilo docnije dovoljno da čovek bude zarobljen od dražinovaca. Staviše, sami dražinovci su streljali nekoliko članova n. o. odbora koji nisu bili članovi Partije. Teror dražinovaca nad golorukim narodom u danima borbe protiv nas nadmašio je teror okupatora.

Veze sa preostalim kadrovima Partije i SKOJ-a u pozadini, gde su vršijale dražinovske bande, bile su skoro onemogućene. Ovo se uglavnom odnosi na rejon Mionica — Ljig — Belanovica. U rejonu, pak, Rađevine, Azbukovice i delu Podgorine naši odredi su bili gospodari situacije, pa je rad Partije nesmetano produžen. Ceo OK' V. se nalazio na oslobođenoj teritoriji.

Oko 20 novembra 1941 g. naš Vrhovni štab je zaključio sporazum sa do nogu potučenim Dražom Mihailovićem o obustavi neprijateljstva. I zaista, na našem terenu neprijateljstva su obustavljena.

" Bora Atanacković
" Zivorad Gajić, sekretar Okružnog komiteta SKOJ-a.
Zivorad Gajić i Jakov Dudić
[31] Mića Radojević
" Radivoje Radovanović, Milivoje Uskoković, Milojko Srećković i Sava Nešković
" Tika Marić, Milutin Ćosić, Milan Stojanović, Despot Sekulić, Dragiša Radović i Ratko Petrović

Nekoliko dana posle obustave neprijateljstva navalila je nova kaznena ekspedicija koju je okupator nesmetano pripremio za vreme dok smo se mi borili sa dražinovcima.

Period od kraja novembra 1941 g. do danas.

Kaznena ekspedicija okupatora zatekla je naše jedinice dosta zamorene borbom sa dražinovcima i, što je najgore, dekoncentrisane. U uništenju Dražinih odreda znatne naše snage morale su se udaljiti od najugroženijih tačaka fronta prema okupatoru. Na najugroženijim tačkama oslabljene su snage. Kako je kaznena ekspedicija[34] usledila brzo posle obustave neprijateljstva sa dražinovcima, to mnoge naše čete nisu ni stigle da se vrate na svoje položaje preko kojih je okupator izvršio napad. Zbog toga, a delom i zbog nebudnosti komande Valjevskog odreda, ekspediciona grupa, koja je išla pravcem Valjevo — Ljubovija — B. Bašta — Užice, prošla je bez snažnijeg otpora sve do B. Bašte. Pomato je da je ova kaznena ekspedicija relativno brzo uspela da prodre do Užica zahvaljujući tome što je naše odrede zatekla u nepovoljnom položaju, tako da nije mogla doći do izražaja sva snaga i borbena sposobnost naših odreda u borbi sa ovom kaznenom ekspedicijom.

Na povratku iz Užica Nemci su razbili ostatke dražinovaca na Ravnoj Gori, jer nisu u njih imali puno poverenje kao u nedićevce i ljotićevce. Dražinovci su predali oružje ne opalivši ni metka.

Valjevski odred sa Mačvanskim odredom i Tamnavskim bataljonom[35] ostao je na svom terenu, ograničenom na prostor od užičkog puta pa severnim padinama Povlena, Jablanika i Medvednika.

Veza sa Vrh. štabom bila je prekinuta kao i veza sa partiskim forumima. Postojala je bojazan da pad Užica može delovati demoralizatorski na partizane, kao i na široke narodne mase. Zato je trebalo da se hitno partizani i narod obaveste o značaju i pravim uzrocima prodora okupatora na oslobođenu teritoriju.

Još 1 decembra održao je instr. PK-a sa nekim članovima mačvanskog OK-a i političkim i vojnim rukovodiocima Mačvanskog odreda, koji se nalazio na našem terenu, sastanak na kome je analizirana situacija. Zaključci ovog sastanka nisu ni u čemu otstupali od docnijeg decembarskog pisma CK-a i

" Prva neprijateljska ofanziva, upravo prva faza prve neprijateljske ofanzive.

" Tamnavski bataljon bio je u sastavu Posavskog NOP odreda. Bataljon je uništen marta 1942. god. kod Mionice. (Vidi tom I, knj. 3, dok. br. 56).

direktiva PK-a o »zadaćama part. organizacija u partizanskim odredima«. Odmah zatim okuplja se OK V. (bez sekretara druga Obrada,[36] koji se povukao pred Nemcima sa nekim četama ka Uzicu, od kada OK nikada ništa nije o njemu saznao sve do danas) i pretresajući situaciju i perspektive daljeg razvoja događaja donosi sledeće glavne zaključke.

a) Okupator je uspeo da prodre na oslobođenu teritoriju i time nam naneo veliku štetu.

b) Ali okupator nije uspeo da uništi živu snagu naših odreda, pa prema tome ne može biti govora o ugušenju našeg ustanka.

v) Borba se nastavlja, ali treba preći od frontalnog na gerilski način borbe i da se po mogućstvu odredi vrate na svoje terene.

g) Treba učvrstiti, ojačati i povećati riaše odrede.

Ovi zaključci odgovarali su docnijim direktivama CK-a i PK-a.

Već 4 decembra 1941 g. na inicijativu OK V. dolazi do zajedničkog savetovanja političkih i vojnih rukovodilaca Valjevskog i Mačvanskog odreda i Tamnavskog bataljona na kome su uglavnom usvojeni zaključci OK-a V. Nekoliko dana posle toga dolazi drug Seljak,[37] sa kojim je OK održao sastanak, **a** odmah zatim ponovo je sazvano savetovanje političkih i vojnih rukovodilaca na kome je drug Seljak izneo direktive Vrh. štaba i ocenu momenta.

Prodor okupatora zaista je uticao demoralizatorski na kolebljive, naročito seljačke mase u odredu. Posle pada Užica dezertirao je izvestan, ne mali broj kolebljivih seljaka. Dezerterstvo za vreme borbe sa dražinovcima i ovo novo dezerterstvo smanjilo je snagu odreda tako da odred u decembru nije brojao više od oko 500 partizana.

U tim danima članovi OK-a V. i instr. PK-a[38] obišli su partiske ćelije da bi mladim članovima Partije pomogli da usvoje direktive Vrhovnog štaba i OK-a V.

Moral preostalih partizana bio je tih dana visok.

Od stvaranja odreda pa do tog dana, kao i sve do kraja, pa i u najtežim danima, između instr. PK-a i OK-a V. s jedne strane i političkih i vojnih rukovodilaca s druge postojala je puna saradnja. ..

U Tamnavskom bataljonu partiski rad bio je sasvim zapušten, a za rukovodioca part. rada određen jedan mlad i neis-

[36] Obrad Stefanović, sekretar Okružnog komiteta za Valjevo.

" Mirko Tomić, narodni heroj, član Glavnog štaba NOP odreda i član Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju. Ubili ga agenti specijalne policije u Beogradu 17. januara 1943. Vidi tom I, knj. 5, dok. br. 7.

" Radovan Vuković

kusan intelektualac, koji je svojim nezgodnim držanjem izazvao sukobe sa polit, i voj. rukovodiocima bataljona.

S obzirom na perspektivu teške borbe, OK V. je odlučio da naročitu pažnju posveti teoriskoj izgradnji mladih članova Partije u odredu i uzdizanju svesti partizana. OK V. u saradnji sa R. Vukovićem i drugom Vukadinom[39] pokreće list »Partizan«[40] (izašao u 6 brojeva). Taj list je bio dosta dobro uređen i unekoliko je popunio ogroman nedostatak koji se osetio otkako je »Borba« prestala da dolazi. Pored toga otštampan je veći broj referata, izvadaka iz »Pitanja lenjinizma« i Istorije SKP(b). Jedan od članova OK-a V. rukovodio je celim tim radom, koji je bio dosta obiman s obzirom na tehnička sredstva. Izdato je nekoliko letaka za narod i partizane povodom početka ofanzive Crvene armije. Svakodnevno su izdavane vesti.

Jedan od najvećih nedostataka part. organizacije bio je u tome što su članovi OK-a V. kao i instr. PK-a bili kompromitovani i u novonastaloj situaciji bili su primorani da se sklone u odred. Na velikom delu okruga zavladala je četnička banda, a veza sa Valjevom bila je strahovito otežana. Rad OK-a V. stvarno se ograničio na odred i jedan manji deo teritorije koji se nalazio pod partizanskom kontrolom. Instr. PK-a i OK V. jasno su videli da je nužno da se partiski rad postavi baš na ovoj teritoriji na kojoj su četničke bande bile zavladale, ali je postojala ogromna opasnost da drugovi, koje pošaljemo, neće moći sačuvati ni glavu, a nekmoli postaviti rad. Trebalo je najozbiljnije voditi računa o kadrovima i ne slati ih olako neprijatelju u ruke. Pokušaj sa slanjem nekoliko, ne mnogo poznatih drugova završio se njihovim padanjem u ruke četnika ili prekidanjem svake veze sa nama. Jasno je bilo da bez koliko toliko sigurnih legitimacija ne smeju se ljudi slati u krajeve u kojima vladaju četnici i da ni legitimacije neće pomoći onima drugovima koje banditi lično poznaju.

Polovinom januara 1942 došao je kurir Vrh. štaba sa decembarskim pismom CK-a, pismom za OK V. i pokr. instr. pismom za Glavni štab za Srbiju. Instr. PK-a i OK V. upoznali su se sa ovim materijalom, a nešto ranije OK je dobio direktive PK-a »o zadacima part. org. u partizanskim jedinicama«. [Vidi dok. br. 24]. CK je OK V. upućivao na vezu sa drugom Mih. i na saradnju sa drugom Seljakom. Uspostavu veze sa drugom Mih. potpuno je preuzeo na sebe drug Seljak.

" Redakciji nije poznato na koga se odnosi.

[40] List »Partizan« izdavali su Štab Valjevskog NOP odreda i Okružni komitet KPJ za Valjevo.

Dani januara postajali su sve teži. U borbama sa neprijateljem iscrpljivala se municija. Naši odredi su se držali padina Medvednika, Maljena i Povlena zadržavši frontalni način borbe. Na periferiji te teritorije- gomilale su se četničke, nedićevske i ljotićevske bande. Borb^ su trajale svakodnevno. Broj ranjenika kao i naših gubitaka, te promrzlih partizana povećavao se iz dana u dan. Pokušaji Tamnavaca da se probiju u Tamnavu pretrpeli su neuspeh. Neprijatelj je imao inicijativu u napadima. Cilj mu je bio da nas iscrpe u municiji.

Koncem januara neprijatelj koncentriše 2500—3000 bandita sa četiri strane u nameri da nas opkoli. Deset dana naši odredi su odolevali i naneli banditima strahovite gubitke, ali je municije nestajalo. Tada je ukupna snaga svih oč.eda na našoj teritoriji bila sledeća: Valjevski odred — 20u joraca, Suvoborski (bivši Kolubarski bataljon Valjevskog od, vosi — 230, Kosmajski — 100, jedna Šumadijska četa — 50, .v ina Mačvanska četa — 50 (Mačvanski odred uništen je pri p*. ušaju prodora u Mačvu. Od 350 boraca ostala je samo gore pomenuta četa, štab je uništen, osim druga Španca (L.), uzrok propasti uglavnom sastoji se u lakomislenosti komande) i Posavsko-tamnavski odred — oko 150 boraca.

Odredi su bili prinuđeni da se povuku sa teritorije, koju su sve dotad držali, u noći uoči 1 februara. Neprijatelj nije zaista uspeo da opkoljavanjem uništi odrede.

Ali od toga dana redali su se napad za napadom svakodnevno. Neprijatelj je imao dobru obaveštajnu službu koja ga je izveštavala o kretanju naših odreda.

Baš pred 1 februar drug Seljak je formirao grupnu komandu za sve odrede. Grupna komanda dala je direktivu da se izbegavaju borbe zbog male količine municije i da se tom politikom dobije u vremenu dok grane proleće.

U prvoj polovini februara pod sugestijama druga Seljaka na savetovanju sa polit, i vojnim' rukovodiocima rešeno je da se sa polovinom snaga krene ka Toplici za municiju, koje je po tvrđenju druga Seljaka bilo obilno u tom kraju (on je predlagao i pravac Homolja, ali je uzet pravac Toplice). Računalo se da u rejonu Čačka i Užica ima odreda i da se na njih osloni. Sve su se odluke stvarale na osnovu golih pretpostavki. Veza sa Vrh. štabom bila je prekinuta, a veza sa drugom Mih. nije bila uspostavljena sve do prve polovine marta iako je Seljakov kurir sa tim zadatkom otišao još polovinom januara.

Pokušaj prodora ka Toplici završio se neuspehom još u Srezu takovskom zbog napada četničkih bandi.

Odmah potom, oko polovine februara, opet na jednom savetovanju... sa vojnim i političkim rukovodiocima, drug

Seljak i grupna komanda odlučuju da pošalju Kosmajski odred na Kosmaj, Posavski u Posavinu, Valjevski u Rađevinu, a Suvoborski da operiše oko Suvobora. Svi odredi imali su tada malo municije, ali su Kosmajci tvrdili da će na Kosmaju lakše doći do municije.

I zaista, svaki odred pošao je kuda mu je određeno. To je bio početak uništenja odreda. Ljudi su bili iznureni dugim marševima po strašnim mrazevima, slabo odeveni i obuveni, prilično demoralisani zbog stalnog izbegavanja borbi, sa jako izraženim osećanjem nesigurnosti zbog malo municije. A četničke bande od Užica, Kosjerića, Požege, Arilja, G. Milanovca, Valjeva. Ljiga, Belanovice, Mionice, Tamnave (Uba), Obrenovca, Lazarevca, Pocerine, Mačve, Radevine, Azbukovice, **Sumadije,** Bajine Bašte, koje su ranije većinom bile pod Dražinom komandom, povezane sa nekoliko nedićevskih i ljotićevskih odreda i četa, pomagane od Nemaca, gonile su u stopu naše odrede.

Ubrzo je uništen Posavski odred pri pokušaju prodora u Tamnavu.[41] Kosmajski odred je stradao blizu Kosmaja.[42] Valjevski odred, kome je bila priključena Mačvanska četa u snazi od oko 230 ljudi, spao je na 70 ljudi, koji su se prebacili u Bosnu. Suvoborski odred izdržao je do 18 marta 1942 g., svakodnevno napadan, često po dva i tri puta. On je pokušao da se probije do Toplice, stigao do Ovčarsko-Kablarske Klisure, odakle je bio prinuđen da se vrati natrag ka Suvoboru i Maljenu. Ljudi su bili premoreni, municija svedena na najmanju meru, četničke i nedićevske bande gusto raspoređene. Svakodnevno su se trpili gubici. U selu Radanovcima pogibe i 2. J. **-Spanac,**[43] član grupne komande, koji je ranije bio komandant odreda Suvoborskog i uživao silno poverenje partizana... U noćnom povlačenju po gustoj tmini preko reke Zabave izgubi se izvestan broj drugova, među kojima sva četiri vodnika. Odred od 230 ljudi (na dan 1 II 1942) sveo se na 60 ljudi (ostalo se izgubilo, zarobljeno, izvestan deo dezertirao, poginuo). Od pet četa ostale su 2.

Analizirajući sve događaje koji su doveli do raspada odreda došlo se do nekoliko zajedničkih zaključaka o uzrocima uništenja odreda.

1) Jaka koncentracija neprijateljskih snaga.

[11] Od Posavskog NOP odreda ostao je sa Valjevskim samo Tamnavski bataljon, dok je sve ostalo ljudstvo otišlo sa Kočom Popovićem ka Užicu.

" Vidi tom I, knj. 3, dok. br. 34.

**** 2ikica Jovanović, narodni heroj**

2) Propušten momenat da se svi odredi skupa prebace i da provedu zimu u naslonu na neke jače partizanske snage (to je moglo da se učini krajem januara), napr. u Bosnu.

3) Ova grupa odreda bila je potpuno izolovana, bez svake veze sa drugim odredima i sa Partijom.

4) U velikom delu Srbije nije bilo partizana, pa je neprijatelju bila omogućena koncentracija protiv naših snaga.

5) Nestašica municije.

6) Pogrešna odluka o upućivanju odreda u svoje krajeve gde su bili potpuno ili delimično uništeni. (U vreme izvršenja te odluke još se moglo pokušati sa prebacivanjem u Bosnu, ali situacija u Bosni nije bila komandi poznata).

7) Popuštanje discipline i čvrstine odreda u vezi sa gomilanjem teškoća.

8) I zbog svega toga opadanje moralne čvrstine kod partizana.

Tako je ugušen privremeno partizanski poket u Zapadnoj Srbiji. Nesumnjivo je da je ovo jedan krupan naš poraz.

U najvećem delu Srbije zacarila se nedićevsko-ljotićevska reakcija. Stvorio se velikosrpski reakcionarni izdajnički centar. Narodne mase su zastrašene terorom, kakav naš narod nije zapamtio. Narod nemilosrdno pljačkaju okupatori i izdajnici. Seljačke mase u ogromnoj većini mrze izdajnike, ali ih teror čini pokornim. Seljaci pominju partizane sa poštovanjem i ljubavlju.

Teror je u poslednje vreme popustio. Nedićevci i ljotićevci se trve. Verovatno će teror sve više slabiti u vezi sa razvojem situacije na Istočnom frontu. Okupator se sprema da poveća pljačku naroda. Godina ne obećava da će biti rodna. Teror, glad i mržnja protiv okupatora i domaćih izdajnika stvaraju ponovo povoljne uslove za razvitak partizanske borbe. Razvoj događaja na Istočnom frontu može samo ubrzati ili usporiti ponovno narastanje revolucionarnog raspoloženja radničkih i seljačkih masa.

Zato je sada glavna zadaća obnova i oživljavanje naše Partije. Bez Partije, koja će biti sposobna da povede mase u događajima koji će uskoro poteći, neće se moći upraviti revolucionarne mase ka cilju za koji se borimo.

Radu na oživljavanju Partije pristupilo se krajem marta 1942 g. Formirani su OK V., MK V. i Sresko poverenstvo za Kolubaru. Sa Rađevinom i Azbukovicom još nije uspostavljena veza. Broj članova koji učestvuju u radu još je veoma mali, ali, u početku polako, pa sve brže, part. org. u V. se učvršćuje obuhvatajući i zanatsko i industrisko radništvo i omladinu. Na selu taj proces teče mnogo sporija Veliki nedostatak oseća

se u nemanju tehnike (stara tehnika je u jednoj teškoj situaciji upropašćena).

U rukovodstvima su novi kadrovi (u OK-u V. je samo jedan stari član OK V., ... još jedan stari član OK V. učestvuje radom u sreskom rukovodstvu, a jedan je u rukama neprijatelja, kao što je napred rečeno).

Period koji stoji pred nama nameće nam zadatak da ubrzamo uprkos terora razvitak partiske organizacije i da izvršimo opsežne pripreme za stvaranje odreda...

Važan zadatak stoji pred Partijom isto tako da sačuva stare iskusne kadrove koji su još ostali u životu...

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Instr. PK-a .pri OK-u V.
Crni[44]

BR. 83

IZVEŠTAJ MESNOG KOMITETA KPJ ZA HERCEG-NOVI OD 23. MAJA 1942. OKRUŽNOM KOMITETU ZA NIKŠlC O RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE I VOJNO-POLITlCKOJ SITUACIJI NA TERENU[1]

OKRUŽNOM KOMITETU

Nikšić

Dragi drugovi,

Od zadnjeg izvještaja kojega smo vam poslali[2] do danas najvažniji rad kod nas bio je na reorganizaciji naše vojske, tj. pretvaranje u udarnike. Odmah poslije događaja u Gornjim Krivošijama mi smo donijeli odluku o pretvaranju našeg bataljona u udarni. Do savjetovanja na Osječenici već smo bili dvije čete pretvorili u udarne, osim postojeće prve udarne koja je ranije formirana.

" Miloš Minić

[1] Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu CK SKJ pod reg. br. 14705/V, 5—37 (42).

' Vidi tom III, knj. 3, dok. br. 13.

Po povratku sa savjetovanja drugova Krsta[3] i Nikole,[4] sproveli smo u život odluke savjetovanja te smo formirali dva udarna bataljona sa po 3 čete. Ovaj rad je potpuno završen i dvije čete od tih bataljona nalaze se na položajima prema Katunskoj Nahiji, a ostale su raspoređene po našim položajima. Odziv u udarnike bio je dobar iako nijesu bile izvršene prethodno pripreme, jer se moralo raditi brzo. Vjerujemo da će broj udarnika iz dana u dan rasti. Cete sad broje od 50—60 ljudi. Sad smo u formiranju omladinske čete i već ima oko 30 omladinaca za ovu četu. Uzeli smo u obzir i drugarice. Njih ćemo u prvom redu upotrijebiti za pozadinsku službu (tj. omladinsku četu) a ujedno će se vježbati i u rukovanju oružjem. Opširnije o stanju u vojsci pisaće Odredu Stab bataljona.

Poslije savjetovanja na Osječenici, a u vezi sa situacijom u Crnoj Gori održali smo široke sastanke s partijcima, na kojima je izložena novostvorena situacija. Nije bilo nikakvih nezdravih pojava kod partijaca, naprotiv držanje svih je bilo dobro.

U partiju smo primili tri druga i to: Petra Radovića, biv. žandarma iz Kruševica, Marija Zlodra, biv. mornaričkog vodnika iz Splita i Rada Radojkovića, biv. radnika — šofera iz Peći.

Po svim novim četama su obrazovane partijske jedinice kao i bataljonski biroi. Rad već potpuno normalno teče, tako da u 6 četa imamo 36 partijaca, dvojicu u pozadinskom vodu. U komandama bataljona imamo 7 partijaca. Komandant II udarnog bataljona nije partijac. On je bivši poručnik jugosl. vojske. Pokazao se dobro u borbama — odan, pošten, vojnički spreman, poštuje Komunističku partiju, te smatramo da ne postoji nikakva opasnost što je došao na takav položaj. Nalazi se stalno u društvu svoga polkoma druga Nikole Đurkovića kao i članova Mjesnog komiteta. Postoji mogućnost da se na njega utiče u dovoljnoj mjeri. U pozadini imamo na oslobođenoj teritoriji 12 drugova, od kojih u N.O.O. [devet], a ostali su tri djevojke koje rade na terenu. Jedna drugarica je u Stabu, tri druga su u pozadini pod okupatorom, 7 članova je u zatvoru. Jedna drugarica je ekonom u bolnici, 5 drugova je bolesno. Na terenu Crne Gore su dva, u Vrhovnom štabu pri tehnici jedan i tri člana M.K. To je brojno stanje i raspored naše organizacije. Među drugovima koji rade u pozadini ima četiri radnika, jedan privatni namještenik, dva poluradnika i ostalo seljaci. M.K. se sastoji od jednog radnika i dva intelektualca.

*** Krsto Crnogorčević**

*** Narodni heroj Nikola Đurković. Poginuo u s. Podi kod Herceg-Novog, 21. januara 1943, u borbi protiv Italijana.**

Ovih dana smo održali konferencije po svim našim oslobođenim selima, a u toku narednih dana održaće se konferencije u nekoliko sela pod okupatorom, koja se nalaze na donjoj strani Igala, prema Konavlima. Na svim ovim konferencijama govorili su drugovi Nikola, Krsto i Dašo.[5] Konferencije su imale ogromnog uspjeha i bile su zaista odraz narodnog raspoloženja kako prema našoj partiji, tako i u odlučnosti za borbu protiv okupatora i svih izdajica. Narod je potpuno otvorio dušu, te je govorio sve što mu je bilo na srcu, a konferencija Kruševičana bila je pravi narodni sud za one koji su bili bacili oružje ne htijući u udarnike. Narod se bio uplašio pri brzom formiranju udarničke vojske kao i razoružanju onih koji su otpali, misleći da će sva vojska da ide sa ove teritorije, ali na samim konferencijama narod je odobrio ove mjere, uvjerivši se da ćemo još bolje da se borimo s udarničkom vojskom. Rad po Skoju u pozadini teče normalno — radi se politički i teoretski na kursevima. Ovo isto važi za ostalu omladinu. U vojsci se formira omladina po novim jedinicama, a u formiranju su i bataljonski komiteti Skoja. Omladina isto tako praktično radi, naročito ona na primorju gdje je većinom rad, usled hapšenja partijaca, pao na leđa omladine. Za nas je najvažnije izvlačenje municije koju dobijamo odozdo, koja se prenosi čak s onu stranu Bokeškog zaliva, i sve to uglavnom radi omladina. Tako da smo Nikšićkom odredu uputili preko 12.000 metaka a sav materijal koji šaljemo vama i tehnici na Vilusima opet je zasluga omladine. Rad po liniji žena u poređenju s drugim sektorima najslabiji je. Nastojaćemo da popravimo. Kulturni rad je usljed stalnih događaja i reorganizacije vojske skoro na mrtvoj tačci, ali ćemo pokušati da ga oživimo. Raspoloženje naroda kod nas je dobro, iako narod zna kolika opasnost prijeti od pete kolone iz Katunske Nahije i okupatora, i jasno mu je da bi se naša vojska mogla povući u slučaju prodora neprijatelja.

Rad pete kolone kod nas je uglavnom ograničen na teritoriji primorja pod okupatorom, i zaista svi njeni pokušaji da organizuje nešto ozbiljnije ostali su dosad bez ikakvog uspjeha. Imaju oko sebe oko 30 kukavica koji su ranije pobjegli od nas i koje su skupili dolje. Međutim, bez mnogo pretjerivanja, ti ljudi nijesu kadri da krenu nigdje. Njihov glavni organizator, bivši sudija Obrad Novaković, toliko je ocrnjen u narodu zbog ranijeg i današnjeg držanja da ga svako prezire. On još nije ispunio ni jednu od svojih poruka da će doći da pali naša sela. Okuipator se mrači da pronađe novu ličnost, još neuprljanu, te je ponudio nekim uglednim ljudima, ali su svi ovi to odbili. S druge strane okuipator u Boki trenutno nema niti je dosad

" **Danilo Pavičić**

imao većih snaga, pa nas već duže vremena ne uznemirava. Okupator je, izgleda, od onih jadnika koji su pobjegli na Crkvice osnovao »agit-prop« grupu, koja je u dva maha izlazila na neke čuke ispod naših položaja kod Ubala i obećavala Ubljanima žito, samo da odlože oružje, isto su radili i kod naših položaja na Mokrinama. Naši su ih nazivali svakakvim pogrdnim izrazima, vikali »dolje izdajice«, otvorili vatru na njih, na što su oni bezglavo počeli da bježe. Poslije toga naši su jednog od tih izdajnika ubili na položajima Ubala. Ista ova grupa bijednika poslije bjekstva na Crkvice odvedena je od strane okupatora kamionom u Novi, gdje je prodefilovala, primila fasung i vratila se natrag. Narod ih je sa gađenjem gledao i izlazio iz kafana gdje su oni ulazili. U Gornjim Krivošijama naši partizani su zarobili dva petokolonaša. Na saslušanju su izjavili da ih Talijani drže ko pse izvan logora i kad im neki od njih treba, onda ga pod stražom uvedu i pod stražom izvedu. Sedamnaestoricu njihovih su uzeli za taoce i rekli im: ako se išta desi i jednom talijanskom vojniku da će oni biti postrijeljani, a jedan kapetan im je rekao da su se do juče s njima tukli, a sada kad su ogladnjeli da su došli kod njih. Za trojicu ništa ne znaju gdje su, a mi smo čuli da su nekolicinu strijeljali.

Talijani su na primorju vršili nova hapšenja, pored ostalih su uhapsili i jednog druga partijca u Novome i jednu drugaricu partijku u Denoviću, tako da smo partijski prilično oslabili na tim sektorima.

U našem komšiluku, u Konavlima, Talijani su vršili veliko hapšenje, te su Konavljani počeli da bježe u borbu, tako da su kod nas u partizane došla petorica sa oružjem.

Ovo bi bila u glavnim crtama situacija u našoj organizaciji i na njenom terenu.

Na savjetovanju u Osječenici, na kojem je bio i drug Veljko, sa naše strane su izneseni nedostaci veza kao i obavještenja naše organizacije sa vaše strane o situaciji i događajima u Crnoj Gori, tako da smo mi bili prilično iznenađeni situacijom kakva nam je na savjetovanju izložena. Usljed toga nismo ni narod mogli pravilno obavještavati, pa se prilično čudio i primjećivao da se od njega krije, što je, naravno, imalo štetnih posljedica. Savjetovanje je takođe zaključilo da je to bio veliki propust i greška te da u buduće ne bi smjelo da se ponovi. Međutim od tada pa do sada ibilo je raznih događaja u Crnoj Gori, posebno na frontu prema Katunskoj nahiji, nama svakodnevno se pričaju razne stvari, nekad istinite, češće lažne, i rijetko smo kad u mogućnosti da provjerimo. Kroz narod se to pronosi a mi nijesmo u stanju da kažemo šta je istina a šta nije, jer ni od koga nijesmo dobijali zvanične izvještaje, dok iz Hercegovine, s kojom nemamo zvaničnih dodira, dobijamo

redovno, skoro svaki dan, obavještenja o svim događajira Smatramo da bi O.K. morao o tome da povede računa, da bÉ od nekoga dobijamo tačna obavještenja o događajima i stanju na frontu, te da se uopšte pojača obavještajna služba i spriječi širenje lažnih i paničarskih vijesti iz Crne Gore. To je važr^ kako s informativne strane, tako i da ne bi bili iznenađeni i mi i narod.

Stanje ishrane kod nas: U narodu u ovim danima nastala! je prilična glad zato što su sve rezerve potrošene a nove još nisu počele da stižu. Ta glad je bila još veća u primorju sve do ovih dana, gdje je bilo sučajeva umiranja od gladi, malo se tamo poboljšalo sa zelenilom koje pristiže i mlijekom. Međutim do pristizanja novoga žita i krtole biće u svim selima svaki dan sve teža glad. U vezi sa glađu u narodu naravno da je i u našoj vojsci zavladala glad. Rezerve krtole u Donjim Krivošijama su skoro potrošene i za nekoliko dana biće pojedena i posljednja. U Kruševicama je nestalo sasvim, u donjim selima već nije ni bilo odavno. Na Ublima ima još izvjesna količina krtole, međutim seljaci koji su evakuisani nijesu raspoloženi da nam tu krtolu dadu i voljniji su izgleda da im propadne pod naraslom travom u trapovima. Učinili smo jedan pokušaj, te smo poslali jednu delegaciju kod njih da nam zajme ukoliko budu htjeli, pod garancijom da će im naša sela vratiti. I ukoliko bi dobili, sve bi to bilo za nekoliko dana. Sa mesom isto tako stojimo slabo. Jedino pozadina što ima malo stoke, to su Kruševice, i od toga je jedna trećina dosad pojedena, dok ostala sela imaju malo i nimalo.

Od Operativnog štaba smo tražili da nam iziđu u susret i da nas pomognu u ishrani, međutim smo dobili odgovor da ne treba da se nadamo ničemu. Isto tako smo molili Južnohercegovački odred, pa su nam rekli, ukoliko budu mogli, da će nam nešto izići u susret. Međutim i to su slabe nade, tako da smo mi došli u pravi ćor-sokak sa ishranom, iako je brojno stanje na kazanu u naša dva bataljona preko 400 boraca i neboraca. Kod nas je vojska zadnjih dana jela 600 grama krtole i 400 grama mesa, a sad je količina mesa smanjena na 300 grama. Međutim ukoliko ne dobijemo makar sa koje strane pomoć, mi ne znamo šta ćemo raditi, jer nećemo imati čime da hranimo vojsku.

Primili smo sav materijal koji ste nam uputili, a i mi smo vama uputili u dva maha veće količine roto-papira, nekoliko tuba masti, matrica i još nekih sitnica."

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

23 maja 1942 god.

Za Mjesni komitet
drugarski pozdrav,

BR. 84

PISMO POKRAJINSKOG KOMITETA KPJ ZA SRBIJU OD 25 MAJA 1942. PARTIJSKOM POVERENIŠTVU ZA JUGOISTOČNU SRBIJU I OKRUŽNOM KOMITETU KPJ ZA NIS O RADU U ODREDIMA[1]

pp-u i OK 25-V-42

Dragi drugovi,

Drug J.[2] (VI.) je kod nas. Tamo se je vratio part.fijac] koji ga je dopratio ovamo, zna dru-ca Krš.[3] On se treba da nađe sa njom i Zinetom[4] preko Stanke.[5] On će vam izneti neke usmene predloge od nas, da vam pomogne za kurir, službu s nama, pa ga zato treba čuvati i ne vezivati ga sa drugim ljudima.

Zine i dr-ca Krš. treba da se kao čl. OK o svemu dogovaraju i odlučuju da svršavaju najvaž. i najh. poslove dok tamo ne dođe dr-ca Duš.[6] iz L.,[7] koja treba da preuzme ruk. dužnosti, kao neposredni zamenik J. (VI.). Javite joj da dođe k vama što pre, a posle izveštaja o situaciji u vašem kraju donećemo definitivne odluke.

J. je podneo opšti izveštaj o situaciji u vašem kraju, a vi nara pošaljite najnovije iz odreda i okoline bez obzira da li ste na njih odgovorili. Vi ćete u smislu direktiva i naših poruka nastaviti da rukovodite čitavim radom u tom kraju. Sto ne možete sami rešiti mi ćemo vam pomoći. Važna je redovna veza sa nama, sa istokom (Duš.[8] i Bob.[9]), sa Topl.[icom] preko Srbe[10] i Budnog[11] (Žarka), zatim sa jabl.[aničko]-lesk.[ovačkim] krajem preko Lenke.[12]

[1] Kopija originala, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu CK SKS pod reg. br. 1543.

[2] Vasilije Buha Jova

[3] Radmila Obradović Gojka. Tada je bila član OK KPJ za Kruševac.

[4] Dušan Puđa Zine

[5] Stanka Ilić, službenica pošte u Nišu. U njenom stanu su često održavani sastanci OK KPJ za Niš.

[6] Dušanka (Razumenka, Zuma) Petrović

[7] Leskovca

[5] Narodni heroj Mija Stanimirović Duško

[9] Dobrivoje Radosavljević

[10] Dragi Stamenković Srba. U to vreme bio je član Pokrajinskog partijskog povereništva za jugoistočnu Srbiju.

[11] Gligorije Diklić 2arko, član OK KPJ za Kruševac. Poginuo marta 1943. u Kruševcu, u borbi protiv bugarske policije.

[12] Lepa Stamenković Lenka, sekretar OK KPJ za Leskovac. Uhvatili ju agenti Gestapoa u Nišu 2/3. septembra 1942. i streljali na Banjici novembra 1943.

Šta je sa Prc.[13]? Njega treba izolovati.

Ponovo poručite našim ruk. drugovima da se dobro ču. vaju, i ako su ugroženi u jednom kraju, prebacite ih k vama ili gde će biti van opasnosti i moći nastaviti rad. Kurire koji su vezani s nama ne smete upotrebiti ni za kakav drugi posao pa prema tome oni ne smeju biti povezani ni sa jednim drugim čovekom ili drugim poslom. Njih treba dobro čuvati. Ovo isto važi i za kurire sa odredom. Kuriri odreda ne treba da se pojavljuju među partizane i da se sa njima lično upoznaju, već da drže vezu samo sa štabom.

Rukovodeći i kompromitovani dr.[ugovi] ne smeju se bez velike potrebe kretati. Budite oprezni i dosledni u izvršavanju odluka. Šaljemo novi materijal. Umnožite ga i proradite ga. Za Jast.[rebački] i Ras.[inski] odred poslali smo 50.000. din. Neka ovu sumu podele za prvi momenat i sa dr. okol. odre-, dima, a mi ćemo još poslati.

Primljene materijale što pre šaljite našim odgovornim[1] drugovima u odrede da se sa njima na vreme upoznaju i sprovode u život.

Partiz. rad. stanica daje svaki dan i drugu emis. ujutru u 7.10 č. na istim tal. kao i uveče (40).

U vezi sa odredima napominjemo:

1. Tražite da nam redovno šalju izveštaje svi štabovi odreda, potpisani od komandanta i polkoma.

2. Izbegavati stvaranje nepouzdanih mes. desetina po selima, već što veći broj slati u odrede, gde će biti pod jačom kontrolom.

3. Stvarati čitav niz sigurnih punktova po selima do odreda, koji će nam služiti za vezu sa odredom i obaveštajnu službu.

4. Municiju i oružje prikupljati što više od seljaka koji neće sada da pođu u borbu. Ovo važi i za nesigurne desetine.

5. Pribirajte sanitet, mat. i organizujte san. tečajeve. Obratiti najveću pažnju na čistoću. Čistite vaši na sledeći način: U kazanu napr. od 50 1. nalije se 6—7 1. vode. Na dno kazana ukrsti se nekoliko drveta, koje voda tek prekrije, na drva se metne jedan sloj slame kojim će se pokriti čitavo dno, a zatim obložiti zidove kazana takođe slojem slame. Na taj način zapremina kazana ostaće tolika da u nju može stati odelo zavijeno. Kada se odelo smesti, onda se pokrije dobro slamom, a preko sloja slame metne se ćebe ili neka zablava. Zatim se

" Spasoje Prcović, železnički službenik na Crvenom krstu u Nišu. Vršio kurirsku dužnost. Bio u zatvoru, pa pušten usled nedostataka dokaza. Zbog toga puštanja smatralo se izvesno vreme da je nepoverljiv. Međutim se pokazalo da nije bilo ničega sumnjivog.

podloži vatra i kada voda počne da ključa onda treba držati 25 do 20 minuta odelo u kazanu da se ispari. Ovo je primitivan način uništenja vašiju, ali je siguran. Odelo ostaje suvo i može se odmah obući. Naročito treba obratiti pažnju da odelo bude dobro izolovano slamom od zidova kazana, inače će izgoreti. Ukoliko je kazan veći, utoliko više odela odjednom može da se ispari, samo se mora veća količina vode doliti. Vodu treba s vremena na vreme dolivati, jer se isparava.

6. Organizujte po selima smeštaj ranjenih i bolesnih kod **sigurnih** ljudi koji će ih čuvati.

7. Preporučite najveću štednju municije, pucati samo kada se neprijatelj približi.

8. Pribavljati šatore. Preporučite NOF-u da hvata vezu sa bugarskim vojnicima i da od njih kupuje šatore i šatorska krila.

9. Sve izveštaje štabova šaljite nama da bi ih doturali Glavnom štabu za Srbiju.

10. Strogo se pridržavati načina gerilske borbe, a izbegavati svaku frontalnu borbu.

11. Raskinuti sa kolebanjem u odlukama, učvrstiti disciplinu i osigurati autoritet partije, vojnom i političkom rukovodstvu. Sabotere likvidirajte, kolebljivce uklonite. Pojačati odgovornost svih rukovodećih drugova u odredima tražeći od njih savesnost i maksimum inicijative u akcijama.

12. Upoznati sve odgovorne drugove sa svim našim pismima i poukama. Sotirovića[14] skloniti iz odreda, ne tražiti nikakve usluge od njega.

13. Posebno nam javite o Ćićku,[15] Marku,[16] Mirku[17] i Vojinu.[18] Šta rade oni i kako se drže.

14. Orijentirati se više na noćne akcije.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

S drugarskim pozdravom
PK

[14] Ratko Sotirović, bio obaveštajni oficir Draže Mihailovića.
[15] Narodni heroj Ratko Pavlović Cićko
[15] Jelisije Popovski Marko (Spanac)
[17] Narodni heroj Milić Rakić Mirko. Poginuo 18. februara 1943. na V. Jastrepcu, u borbi protiv Nemaca, kao politički komesar Jastrebačkog NOP odreda.
" Aleksandar Vojinović Vojin

BR. 85

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA DRUGE PROLETERSKE BRIGADE OD 29. MAJA 1942. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE[1]

CENTRALNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE

IZVEŠTAJ PARTIJSKE ORGANIZACIJE II PROLETERSKE BRIGADE

Dragi drugovi, iako se uglavnom u našoj partijskoj organizaciji do sada rad razvijao pravilno, ja nisam sve do sadašnjega dana uspela da vam podnesem izveštaj. To je moja velika krivica i nedostatak koji mislim da u buduće popravim.

1. Bataljonski biro, koji sačinjavaju sekretari jedinica plus politički komesar, do pre izvesnog vremena izgledao je kao skup sekretara i rad je bio vrlo skučen, pošto su sekretari ceo rad sveli na svoje jedinice a rad drugih jedinica malo ih je interesovao i nisu se osećali kao samostalno političko rukovodstvo u bataljonu. U tome smo izmenili utoliko što je u samom birou raspoređen rad po sektorima i svaki član biroa dužan je da kontroliše rad i drugih jedinica da bi na taj način biro osetio se kao političko rukovodstvo i omogućio veću kontrolu rada partijskih jedinica u bataljonima. Raspodela rada po sektorima: 1) organizaciono pitanje; 2) politički rad u četi; 3) politički rad na terenu; 4) rad po vojnoj liniji (akcije, obuka itd.); 5) kulturno-prosvetni rad; 6) omladina. U jedinicama isto tako postoji raspodela rada. Na taj način omogućeno je da se ceo rad u vojnim jedinicama razvija pod kontrolom Partije.

2. U I bataljonu ima 97 članova partije, tako da su pojedine jedinice brojčano bile velike i po svojoj glomaznosti otežavale pravilno funkcionisanje i rad jedinice. U prvoj i drugoj četi podelili smo part.[ijske] jedinice na dve grupe i to po vodovima; to ćemo uskoro morati da učinimo i sa trećom part. jedinicom I bataljona.

U II bataljonu ima 50 članova part. i jedinice ostaju kao i do sada. III bataljon ima 38 članova partije, ali to su stari podaci koji svakako ne odgovaraju sadašnjem stanju, sa njima

[1] **Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu CK SKJ pod reg. br. 1112/VII, 1--10 (42).**

nemamo već duže vremena veze. IV bataljon ima 50 članova partije. Socijalni sastav članova part. kao i brojno stanje bataljona poslaću naknadno sa novijim podacima.

Nivo članova je vrlo slab, izuzev pojedinaca. Većinom su postali članovi partije u odredima. Po svojoj odanosti, borbenosti i poštenju oni svi zaslužuju da budu u partiji, ali im nedostaje partijnost na većem stupnju i teoretska izgradnja.

Proradom članka druga Tita »Narodno-oslobodilačka borba i organizaciono pitanje naše Partije« mnogo se doprinelo kako na proširivanju tako i na uzdizanju part. organizacije u Brigadi. Članak je prorađen prvo po biroima pa posle po svim jedinicama. Ja sam direktno učestvovala u proradi toga članka.

Napravljen je plan za teoretsku izgradnju partijskih jedinica kao i vojnih jedinica. Svaka ćelija dužna je da pored praktičnih sastanaka održava i teoretske sastanke na kojima se u prvom radu prorađuje Istorija SKP(b), Osnovi lenjinizma (koje smo umnožili i imamo u dovoljnoj meri primeraka), Ekonomski razvitak društva. Naročito je posvećena pažnja izgradnji partijnosti na viši stupanj, u vezi s tim prorađen je članak po svim part. ćelijama — Staljin: »O značaju Partije«, iz druge glave smo izvadili »Organizacioni principi Komunističke partije« i druge članke iz Lenjinovih dela o Partiji. Naročito na ovim pitanjima zaoštravamo pažnju drugovima.

Mnogo je bilo brkanja u proradi partijskog materijala direktivnog sa proradom teoretskog materijala. Uvek su te dve stvari bile nerazdvojene. To smo razdelili i zaoštrili pažnju na proradi direktivnog materijala tako da sada svaka partijska jedinica obavezno na svom sastanku prorađuje direktivni partijski materijal, kao »Proleter«, koji je već prorađen po svim jedinicama, proglase itd. i po svim tim pitanjima diskutuje se.

3. Da bi olakšali izgradnju članova partije kao i ostalih drugova iz četa, formirali smo kružoke po uzoru vojnih formacija, po desetinama, koji će olakšavati u mnogome rad na izučavanju, pošto desetine ili zajedno spavaju ili idu u patrole, zasede i uvek će na taj način moći da koriste svoje slobodno vreme. To se već do sada pokazalo kao vrlo dobro i prihvatljivo. Na tim kružocima prorađuje se Istorija, Osnovi lenjinizma i druge naučne stvari iz marksizma-lenjinizma. Uzelo se u obzir da se prorađuje i iz oblasti drugih nauka, ukoliko to imamo, kao geografiju, istoriju itd. Onda čitanje beletristike. Knjiga imamo vrlo malo i zato vas molimo ako bi mogli da nam pošaljete neku knjigu na uslugu. U prvom redu došla bi u obzir dela Maksima Gorkog, Korčagin i druga naša literatura, koje vi možda imate. Sa osnivanjem kružoka u mnogome

se olakšava rad političkih komesara, koji će moći svu pažnju da posvete proradi tekućeg materijala i političkom radu u četi, jer su do sada prorađivali teoretski materijal na četnim sastancima. Ponegde je održano i predavanje o postanku čoveka, o postanku zemlje, takva predavanja nastojimo da što češće održavamo jer se oseća velika potreba za tim, a i ljude interesuje.

4. Politički rad po četama dosta je živ, a naročito ih interesuje politička situacija u svetu, Istočni front i situacija kod nas, partizanske borbe u drugim delovima Jugoslavije, tako da uvek posle vesti nastane življa diskusija. Ima još pojedinaca koji ne uzimaju učešća u diskusiji, ali svakim danom sve ih je manje. To je opšta slika.

Po pitanju političkog rada u vojnim jedinicama kao i na terenu nije bilo nikakve saradnje između mene i političkog komesara Brigade. On se je po ovom pitanju slabo bavio, tako da smo to u poslednje vreme otklonili i rad je sada mnogo življi. Sa sva tri bataljona održane su bataljonske konferencije na kojima je govorio politički komesar Brigade. A inače redovno se održavaju četne konferencije koje imaju karakter praktičnih sastanaka za proradu tekućeg materijala, referata o političkoj situaciji. Materijali koje smo do sada dobijali uglavnom su svi prorađeni po četama. Dnevna zapovest druga Staljina prorađivana je uz pomoć političkih komesara bataljona, kao i Titova dnevna zapovest koja je čitana pred strojem.

Politički rad na terenu, iako je postojao, nedovoljan je. Tom pitanju partijska jedinica malo je posvećivala pažnju, tako da je taj rad većinom prepušten štabovima bataljona ili četa, političkim komesarima. U poslednje vreme to smo otklonili i stavili u dužnost partijskim jedinicama da one o tome vode računa i da se i taj rad obavezno razvija kroz partijsku ćeliju. Ima malo uzroka i u tome što smo mi često puta nailazili i na prazna sela, kao u istočnoj Bosni, tako da se taj rad često puta ograničavao na sastanke žena, a i u tome što se većina naših drugova ustručavala da govori, jer nemaju »govorničkih sposobnosti«. Shvaćamo od kolikog je velikog značaja rad u narodu, naročito sada kada imamo ogromnog materijala. Objašnjavanje narodu politike okupatora, četničkih i ustaških bandi, jer gde god su prošli okupatori palili su, pljačkali i silovali, pa bilo to muslimanski ili srpski živalj.

Rad po vojnoj liniji kao i obuci dosta je štur. Ograničavamo se na pretresanje akcija, iskustvo iz njih, patroliranje, straže itd. Nedostaje nam materijal o vojnoj obuci koji bi trebao da bude stalno obrađivan. Mislim da bi nam vi mogli u tome pomoći.

политичка ситуација у свету, источни фронт и ситуација код нас, партизанске борбе у другим деловима Југославије, тако да увек после вести настане жива дискусија. Има још појединаца који ћутају учешћа у дискусији али сваким даном све их је мање. То је општа слика.

По питању политичког рада у војним јединицама као и на терену није било никакве сарадње између мене и политичког комесара Бригаде. Он је се по овоме питању слабо бавио, тако да смо то у последње време отклонили и рад је сада много живљи. Са сва три батаљона одржане су батаљонске конференције на којима је говорио политички комесар бригаде. А иначе редовно се одржавају четне конференције које имају карактер практичних састанака и прораду текућег материјала, реферата о политичкој ситуацији. Материјале које смо до сада добијали углавном су сви прорађени по четама. Дневна заповест друга Стаљина прорађивана је уз помоћ политичких комесара батаљона као и Титова дневна заповест која је читана пред стројем.

Политички рад на терену како је постојао недовољан је. Том питању партијска јединица мало је посвећивала пажњу тако да је тај рад већином препуштен штабовима батаљона или чета, политичким комесарима. У последње време то смо одклонили и ставили у дужност партијским јединицама да оне о томе воде рачуна и да се и тај рад озбиљно развија кроз партијску ћелију. Има мало узрока и у томе што смо ми често пута напуштали и на празна села као у источној Босни тако да се тај рад често пута ограничавао на састанцима жена, а и у томе што је већина наших другова устручавала се да говоре, јер немају "говорничких способности". Схватамо од колико је великог значаја рад у народу нарочито сада када имамо огромног материјала. Објашњавање народу политике окупатора, четничких и усташких банди, јер где год су прошли окупатори палили су, пљачкали и силовали па било то муслимански или српски живаљ.

Рад по војној линији као и обуци доста је мршав. Ограничавамо се на претресању акција, искуство из њих, патролирању, стражама итд. Недостаје нам материјала о војној обуци који би требао да буде стално обрађиван. Мислим да би нам ви могли у томе помоћи.

Културно-просветни рад по четама постоји али није на таквој висини на којој би требао да буде. Недостатак је у томе што рад појединих чета није у пуној мери координиран. Ради се на изучавању песама, рецитација, појединих комада (којих имамо врло мало), видиш новина које имају сви батаљони. У IV. батаљону постоје и усмене новине које су се показале врло добре.

5. Рад по СКОЈ-у доста је жив. У свим батаљонима формирана су скојевска руководства и секретар СКОЈ-а улази у штаб. Сви омладинци који су у батаљонима скојевци су. Они засебно одржавају своје састанке. По свим батаљонима одржани су скупни састанци скојеваца. На тим састанцима бирана су руководства легалним путем и говорено је о значају СКОЈ-а. На једном од ових састанака присуствовао је и друг Инде. Прорађено је упуства за рад по СКОЈ-у. Иначе у последње време већина скојеваца постали су чланови Партије.

6. Штабска јединица Бригаде у почетку свога постојања није се редовно састајала и то је ометало у многоме наш рад. То је један од узрока да није постојало сарадње између мене и политичког комесара Бригаде. То смо све отклонили и сада рад функционише како треба. Направили смо расподеду рада и сваки друг одговара за свој део посла.

То је опште стање партијске организације 11 Бригаде. Од сада ћу у својим извештајима бити конкретнија, а слаћу и извештаје појединих секретара из којих ћете моћи имати цео преглед партијског рада у Бригади.

Прикупљање података односно биографије чланова Партије ради се интензивно и од сада ћемо вам слати редовно.

СМРТ ФАШИЗМУ – СЛОБОДА НАРОДУ!

29. маја 1942.г.

Богдан

Fotokopija poslednje stranice dokumenta br. 35

Kulturno-prosvetni rad po četama postoji ali nije na takvoj visini na kojoj bi trebao da bude. Nedostatak je u tome što rad pojedinih četa nije u punoj meri koordiniran. Radi se na izučavanju pesama, recitacija, pojedinih komada (kojih imamo vrlo malo), zidnih novina, koje imaju svi bataljoni. U IV bataljonu postoje i usmene novine, koje su se pokazale vrlo dobre.

5. Rad po SKOJ-u dosta je živ. U svim bataljonima formirana su skojevska rukovodstva i sekretar SKOJ-a ulazi u biro. Svi omladinci koji su u bataljonima skojevci su. Oni zasebno održavaju svoje sastanke. Po svim bataljonima održani su skupni sastanci skojevaca. Na tim sastancima birana su rukovodstva legalnim putem i govoreno je o značaju SKOJ-a. Na jednom od ovih sastanaka prisustvovao je i drug Mile.[2] Proređeno je uputstvo za rad po SKOJ-u. Inače u poslednje vreme većina skojevaca postali su članovi partije.

6. Štapska jedinica Brigade u početku svoga postojanja nije se redovno sastajala i to je ometalo u mnogome naš rad. To je jedan od uzroka da nije postojalo saradnje između mene i političkog komesara Brigade. To smo sve otklonili i sada rad funkcioniše kako treba. Napravili smo raspodelu rada i svaki drug odgovara za svoj deo posla.

To je opšte stanje partijske organizacije II brigade. Od sada ću u svojim izveštajima biti konkretnija, a slaću i izveštaje pojedinih sekretara iz kojih ćete moći imati ceo pregled partijskog rada u Brigadi.

Prikupljanje podataka odnosno biografije članova partije radi se intenzivno i od sada ćemo vam slati redovno.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

29 maja 1942 g. **Pelagija**[3]

[3] **Milan Radosavljević**
[s] **Spasenija (Cana) Babović**

BR. 86

PISMO POKRAJINSKOG KOMITETA KPJ ZA SRBIJU OD 31. MAJA 1942. PARTIJSKOM RUKOVODIOCU JASTREBAČKOG NOP ODREDA O POTREBI POVEZIVANJA I SARADNJE SA SUSEDNIM ODREDIMA[1]

31-V-42

RUKOVODSTVU NA JASTREPCU (Srbi[2] i dr.)

Dragi drugovi,

1) U prilogu vam šaljemo kopiju pisma upućenog Rasincima.[3] Proučite ga i izvucite potrebne pouke iz njega. Ponovo naglašavamo (a to smo i ranije napominjali Srbi i vašim rukovodećim drugovima) da pružite svesrdnu pomoć okolnim odredima u svakom pogledu (a naročito u oružju i municiji). Vi ste u mogućnosti da saznate tačno kakvo je stanje u svakom odredu u vašoj okolini, u čemu su slabi i u čemu oskudevaju, pa da im neposredno i brzo pomognete. Vidite kako stoje sa oružjem i municijom Ozrenci, Nišavci sada, pa možete i od njih tražiti da vam prebace koliko mogu da odvoje za odrede koji u tome oskudevaju, u ovom slučaju *da se Rasincima preda nekoliko puškomitraljeza sa municijom.* Mi se nadamo da ćete vi to učiniti brzo i ravnomerno, jer im je to nužno kako bi samostalno mogli delovati.

2) Potrebno je da učvršćujete i jačate čete i odrede, da ste pokretljivi, da štedite municiju, da iznenadno napadate neprijatelja i po mogućnosti iz dobrih zaseda, da se mudro koristite dosadašnjim iskustvom i da iskorišćavate sve prirodne uslove i ostale pogodnosti (dobru vezu, obaveštajnu službu itd.) kako bi se naši odredi što bolje zaštitili od naleta neprijatelja.

3) Iz novog part. materijala (Prolet, i dr.) kojeg vam šaljemo videćete jasno situaciju i šta i kako treba da se dalje radi.

4) Srba ili njegov zamenik treba da je obavezno upoznat sa stanjem ili akcijama u Ozrenskom i Nišavskom odredu i da im povremeno pišete dajući im vaše sugestije i prenoseći im vaša iskustva, koja će im u daljem radu koristiti. To je nužno

[1] Prepis originala, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu CK SKJ pod reg. br. 12472/III, 6—13 (42).

[2] Dragi Stamenković

radi toga što sada nema ko iz rukovodstva da ih neposredno posećuje i da ih pomogne u radu.

5) Mi smo javili Duš.[4] iz L.,[5] koja je živa i zdrava, da što pre pređe u N.[6] i da u svemu zamenjuje Jovu[7] dok se ne donese definitivna odluka o popunjavanju P.P. i O.K. u međuvremenu drug 2ine[8] i dr-ca G.[9] iz Kš.[10] (njih dvoje zajedno) kao članovi O.K. svršavaće najvažnije i najhitnije stvari u čitavom tom kraju dok se stvari srede. Oni će se truditi da mudro i vešto održavaju svoje veze i kurire, vodeći računa da se savladaju sve teškoće i otklone glavni nedostaci u radu. Pored njihovih odgovora na vaše izveštaje P.K. će odgovarati na sve važnije izveštaje iz vaših krajeva i pružiti vam svaku moguću pomoć.

6) Ako dr-ca Lena[11] ne može opstati u njenom kraju, a vi joj pružite najveću sigurnost i sporazumite se s njom gde i kako bi bilo najkorisnije i najsigurnije da vi produžite tako za naš pokret važan rad. Upoznajte je sa najnovijim promenama, vestima i događajima u vašem kraju.

7) Part, arhivu i sva naša pisma, koja čuvate zbog važnosti i vaše potrebe, držite na najsigurnijem mestu da vam ne bi pala u ruke neprijatelju.

8) Javite nam opširnije o stanju u Toplici, posle svega što se je desilo, da bi imali jasniji pregled kako je sada i čemu se možemo nadati u pogledu našeg uticaja i daljih akcija i rada u Toplici. Naročito iznesite pouke iz toga iskustva koje je veliko a koje je za nas dosta teško i bolno.

9) Kako se snalazi Žarko[12] (Budni) i da li napreduje? Javite nam koji su vam najbolji ljudi u svakom pogledu i dajte nam njihove glavne karakteristike. Da li ste stvorili (popunili) rukovodstvo za Toplicu i šta ste sve preduzeli i ispunili od zadataka koje smo vam postavili kao hitne posle gubitka naših dragocenih kadrova? Šta mislite dalje u tome pogledu da uradite? Da li ste sve naše direktive i uputstva usvojili i sproveli u život?

10) O Srbinom bratu (Tr.[13]) javićemo kada tačno saznamo gde je i šta je sa njim.

[4] Dušanka (Razumenka, Zuma) Petrović
[5] Leskovac
' Niš
[7] Vasilije Buha Jova
[8] Dušan Puđa Zine
" Radmila Obradović Gojka
[10] Kruševac
[11] Lepa Stamenković Lenka
" Gligorije Diklić Žarko
JS Narodni heroj Trajko Stamenković. Streljan na Banjici krajem 1942. godine.

11) Drug Brka[14] iz Krš. ne treba da ide za N. već da se pod najsigurnijim uslovima vrati u svoj Okrug gde će se naći sa Dr.[15] i produžiti rad prema direktivama P.K. koje su mu već posiate preko Krš.

12) Sotirovića[16] (koji je poslat od Draže da radi za njih u Toplici) najurite iz vaše sredine i ne sme niko od vaših ljudi da sa njime održava ma kakve veze. Ko i dalje održava veze s njime, treba s time postupiti najstrože.

13) Pošaljite nam izveštaj o držanju Ćićka u zadnje vreme i vaše mišljenje o njegovim slabostima još od ranije.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU'

ZDRAVKO (VI.)"

BR. 87

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA TREĆEG BATALJONA DRUGOG KRAJIŠKOG NOP ODREDA »MLADEN STOJANOVIĆ« OD 31. MAJA 1942. POLITIČKOM KOMESARU ODREDA O MORALNO-POLITICKOM STANJU BATALJONA[1]

POLITIČKI KOMESAR III BATALJONA
II K.N.O.P. ODREDA
»MLADEN STOJANOVIC«
31 maja 1942

15-dnevni izvještaj
o političkom radu

POLITIČKOM KOMESARU ODREDA

Negdje u Kozari

Sav pristigli materijal u toku ovih 15 dana redovno je slat svim četama, bolnicama odnosno ambulantama, omladin-

[14] **Nedeljko Karaičić Brka**
[15] **Dragoljub Jovanović Doktor**
Ratko Sotirović
[17] **Vasilije Buha Jova**

skom kursu i opštinama. Iz izvještaja političkih komesara vidi se da je isti obrađivan i tumačen drugovima partizanima.

O političkoj svijesti — partizanskoj svijesti, moralu i borbenom raspoloženju ovog bataljona u toku ovih 15 dana akcija na Prijedor najbolje govori.[2] Pokret snaga koje su učestvovale [u akciji] na Prijedor izvršen je pod rukovodstvom političkih komesara. Put je bio naporan, mi smo morali stići u određeno vrijeme, a za put smo imali vrlo malo vremena, čitavo vrijeme puta, koji je bio jedan prilično forsirani marš, nije bilo nikakvih disciplinskih ispada, nikakvog nepartizanskog ponašanja niti otkazivanja poslušnosti. Snage našeg bataljona logorovale su dva dana u neposrednoj blizini Prijedora i za to vrijeme također u svakom pogledu zadovoljile. Sam nastup na određene položaje napada na Prijedor izvršen je prilično kasno i pod vrlo teškim uslovima i okolnostima. U samom nastupu pa i u samoj borbi gazila se je voda do iznad samog pojasa. Ni jednog slučaja dezerterstva, panikerstva niti otkazivanja poslušnosti nije bilo. Od 3 sata ujutro pa kroz čitavo vrijeme trajanja borbe politički komesar bio je stalno sa partizanima ovoga bataljona. Njemu kao mještaninu svakako da bi se potužio neko od građana u toku same borbe, pa i poslije, dok je on bio u Prijedoru, na neke ispade drugova partizana. Dakle, u samom gradu, u dodiru kako sa stanovništvom srpskim tako i sa muslimanskim i hrvatskim, partizani su se ponašali u pravom smislu riječi partizanski. Naime neke pljačke, nasilja, kakvih grubosti, i tome slično, nije bilo. Karakteristično je osjećanje i svijest — što sam primjetio u razgovoru sa pojedinim partizanima, koja se jasno ispoljava — drugova partizana kao oslobodilaca, kao onih koji nose slobodu porobljenom narodu. Kroz akciju na Prijedor i u akciji na Prijedor ovaj bataljon, naime partizani ovoga bataljona premašili su lično sva moja očekivanja u svakom pogledu. Osvjedočio sam se i tvrdim da je bataljon u svakom pogledu u mnogome uznapredovao i dorastao za veće akcije. U prilog tome dokazuje i to što smo

[1] Napad na Prijedor su izvršile kombinovane snage Prvog i Drugog krajiškog NOP odreda 15/16. maja 1942. Tom prilikom su jedinice ispoljile veliku izdržljivost u savlađivanju teškoća i upornost u borbi. Oslobođenje Prijedora i bliže okoline imalo je veliki vojno-politički značaj za dalji razvoj borbe u Bosanskoj krajini: likvidiran je jedan od najvećih neprijateljskih garnizona u toj oblasti, zaplenjena je znatna količina oružja i municije i naoružan je velik broj novih boraca, čvrsto su povezane slobodne teritorije Prvog i Drugog krajiškog NOP odreda, oslobođene su snage koje su grad mesecima- držale u blokadi, okupatoru je onemogućena eksploatacija rudnika željeza u Ljubiji, a kod naroda je ogromno porastao ugled partizana i vera u pobedu, zbog čega je sve veći broj novih boraca stupao u partizanske odrede. Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 5, dok. br. 13, 19 i 37.

imali vrlo malene gubitke kada se uzme u obzir kakve su ulične borbe bile i da naši partizani po prvi put učestvuju u njima. Pa samo povraćanje iz akcije potkrepljuje gore navedeno mišljenje. U toku iste noći po zauzeću Prijedora, po narede* nju, naš bataljon je maršovao na svoj teren. I u tom maršu ni jednog slučaja nediscipline ili ma kog drugog izgreda nije bilo. Raspoloženje partizana iza akcije na Prijedor je neopisivo. Pozadina isto tako. Sam doček u Podgradcima, iako neorganizovan, bio je takav da su nas zasipali cvijećem.

U zadnje ove dvije navale neprijatelja, koji je poražen morao da bježi, moral kod drugova partizana bio je na visini.

Jasno je da poslije svakog uspjeha vlada oduševljenje, ali je činjenica da se uspjesi postižu samo čvrstom, organizovanom, politički svjesnom, izgrađenom i borbenom vojskom i pozadinom.

Ogorčenje i spremnost na borbu sa izdajničkim četničkim bandama a naročito u sadašnjem njihovom momentu saveza sa ustaškom bandom je ogromno. Kako kod partizana tako u pozadini, koja je krcata izbjeglicama, ne osjeća se zamorenost niti spremnost na kapitulaciju, a i svakodnevno avioni zasipaju naš teren takvim letcima takvog sadržaja, iako se izbjeglička raja poprilično pati, a naročito sada u momentu saveza i kapitulacije četničkih bandita. Nego naprotiv žilavost i otpor sličan onome u prvim danima ustaškog terora, no sada samo organizovan i kroz toliki niz mjeseci predvođen našom partijom.

U posljednje vrijeme desila su se tri slučaja neprijateljski raspoloženih lica prema našoj borbi. Slučajevi su poznati drugarskom Stabu odreda a ista lica su likvidirana.

Uz drugarski pozdrav:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar;
Coče[3] s. r.

[3] **Ratko Vujović Coče**

XNSTRUKCIJA OPERATIVNOG ŠTABA ZA HERCEGOVINU OD MAJA 1942. POLITIČKIM KOMESARIMA ODREDA, BATALJONA I CETA[1]

INSTRUKCIJE POLITIČKIM KOMESARIMA BR. 1

SVIMA
POLITIČKIM KOMESARIMA ODREDA, BATALJONA
I CETA

U današnjoj situaciji okupatorske snage, zajedno sa četnicima i ustašama i ostalim slugama, vrše vojničku i političku ofanzivu u nekim krajevima. Zbog toga je potrebno da svi naši **vojnički** rukovodioci, a u prvom redu politički komesari, obrate pažnju da se naše vojničke mase, kao i one iz pozadine, pripreme i da im se objasne namjere neprijatelja i njegov način borbe.

U južnoj Bosni, gdje je uticaj izdajnika naše borbe i naroda, pete kolone još vrlo veliki, italijanska i njemačka okupatorska vojska vrši ofanzivu. Oni imaju za cilj da razbiju partizanske snage, da ponovo povrate svoje stare položaje i učvrste uticaj četnika. Tim bi sebi olakšali posao i uspjeli da se duže zadrže u našoj zemlji. Do sada smo na stotinama primjera vidjeli da okupatorske vojničke snage, koliko god one bile jake, ne mogu da nam nanesu štetu ako nemaju naslona na domaće izdajnike. One od nas trpe strahovite gubitke. Zato okupator, u svojoj borbi protiv nas, mnogo više računa na političku ofanzivu domaćih izdajnika nego na svoju vojničku snagu i zato on tu ofanzivu priprema sa najvećom brižljivošću. Izdajnici srpskoga naroda, četnici su po instrukcijama okupatora mjesecima pripremali teren za ovu sadašnju ofanzivu i uložili sve napore da uspije koliko-toliko. Mi tek sada vidimo, kad se već podugo razbuktala borba protiv okupatora na ovome terenu, šta bi bilo da su naše mase nasjele paroli četničkih izdajnika o čekanju sa borbom protiv okupatora do proljeća. Danas kad je došlo proljeće, kad je okupator pri izdisaju, oni zajedno s njim preduzimaju ofanzivu protiv narodne borbe. Oni su iskoristili pojedine svoje prikrivene saradnike i nesvjesne elemente u pojedinim jedinicama dobrovoljačke vojske, a ponegdje i u nekim partizanskim, i pripremili ih da, u

[1] **Primerak dokumenta, umnožen na šapirografu, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta pod reg. br. 45—3, k. 1708.**

momentu navale okupatorske vojske, razbiju jedinice koje vode borbu sa okupatorom. Pri tome su se služili raznim metodama, u mnogome novim, koje do tada nisu upotrebljavali Gdje god su imali oslonca i svojih prikrivenih banditskih saradnika, čega je bilo u priličnoj mjeri, naročito u redovima dobrovoljačke vojske u južnoj Bosni, organizovali su ubistva pojedinih rukovodilaca odanih narodnoj borbi. Time su htjeli da obezglave i razbiju naše jedinice. U tome pogledu su prilikom sadašnje neprijateljske ofanzive uspjeli da učine mnogo zla i da razbiju mnoge jedinice, koje su bile sastavljene od politički zaostalijih boraca. Uspjeli su preko nekih bandita da pobiju čitav štab Trebevićkog bataljona i da rasprše jedinice Igmanskog bataljona, kao i mnoge jedinice sa teritorije Kalinovičkog odreda. Pri tome se peta kolona služila i starim oprobanim metodama agitacije među vojničkim masama, unošenjem panike, uveličavanjem snage okupatorske vojske i njegovog naoružanja i ostalim raznim lažima. Time je peta kolona omogućila da okupatorske trupe, sa četnicima i ustašama na čelu, ovladaju mnogim putevima južne Bosne i da se spoje sa nekim svojim garnizonima, koji su do tada bili blokirani. U selima su okupatorske trupe zajedno sa četnicima i ustašama pljačkale sve, na mnogim mjestima palile kuće, a odrasle muškarce odvodile u ropstvo. Okupator je prodro sa vrlo malim snagama na izvjesnim sektorima, iako mu vojna snaga nije bila velika, zahvaljući petoj koloni. Uz put je pretrpio teške gubitke od jedinica koje su pošle u borbu. Kod nas, u Hercegovini, okupator je pokušao nešto slično u poslednje vrijeme, u gatačko-nevesinjskom kraju. Peta kolona je i tu, koliko je mogla, primjenila iste metode kao i u Bosni. Ubila nam je nedavno političkog komesara u Krekavici, a povela je italijanske snage, koje su trebale da osvoje neka sela i u njima učvrste Petra Samardžića, popa Perišića i ostale svoje sluge. Spremnost hercegovačkih partizanskih jedinica, visoka politička svijest boraca i vojničkih rukovodilaca spriječile su planove okupatora i njegovih slugu na jedan dostojan način. Okupator ponovo pokušava, preko četnika, da izvrši političku ofanzivu kako bi oslabio otpor naše vojske i pozadine i kako bi pripremio teren za vojničku ofanzivu. Ovih dana italijanski avioni bacili su letke sa potpisom Jevđevića, Samardžića i popa Perišića. Ti letci sami po sebi dovoljno kažu kakva im je namjera i po .čijem su naređenju pisani. Okupatorske sluge pokušavaju da iskoriste izvjesne naše slabosti i naročito nastoje da pocijepaju mase na pitanju ubijanja pojedinih narodnih izdajnika, što oni hoće da pretstave kao klanje srpskoga naroda. Oni iskorišćavaju našu, ponekad suvišnu oštrinu u borbi protiv pete ko-

Ione u svoje svrhe. Sem tih letaka sigurno je da četnici nastoje da organizuju svoje još preostale oslonce i da preko njih pokušaju da oslabe našu borbu. Najpreča dužnost naših drugova, vojnih rukovodilaca, naročito političkih komesara, biće da na vrijeme preduzmu mjere kako bi obavjestili borce i pozadinu o metodama kojima se služi okupator u sadašnjoj borbi protiv nas, da preduzmu sve da se pojača budnost prema planovima okupatora i njegovih slugu. Oštrinu u borbi protiv domaćih izdajnika usmjeriti pravilnim putem, strogo razlikujući zavedene ljude od svjesnih plaćenika, izdajnika, zlikovaca i njihovih organizatora. Oštrina kojom su nastupali naši borci i manje greške prema zavedenim pojedincima koje su učinjene u borbi protiv pete kolone moraju se ispraviti. Opaža se sklonost naših rukovodilaca i boraca da pojednostavljuju stavove i da dijele ljude na partizane i neprijatelje narodne borbe. U dosadašnjoj borbi protiv pete kolone, prilikom primjena represalija i kažnjavanja, strogo ispitivati svaki pojedinačni slučaj. *Sve mase, a naročito one nesvjesne i zavedene, moraju u našoj vojsci vidjeti vojsku reda, vojsku koja štiti i obezbjeđuje i život i imovinu svakog poštenog pojedinca, a koja na pravedan način nemilosrdno kažnjava i* čisti sve *one koji su to zaslužili. U pogledu ustaša i četnika mora se znati osnovno, a to moramo i pokazati svakome, da mi razlikujemo organizatore, zlikovce i svjesne izdajnike od zavedenih pojedinaca i masa.* Jedino ako budemo tako radili, ako budemo u svome radu dosljedno sprovodili naš načelan stav i objašnjavali ga pred masama, ispravićemo sve naše slabosti i neće se dešavati da jedan dio masa u Hercegovini, koje bi trebale da budu naše, iskorišćava peta kolona. Neće se desiti da ima ljudi koji su spremni da se bore protiv okupatora, a boje se nas, neće se desiti da pojedina sela nasjedaju ustaškim i četničkim banditima i da bježe kada nastupa naša vojska.

Šalje vam se dnevna zapovijest druga Staljina od 1 maja 1942 i dnevna zapovijest našega vrhovnog komandanta druga Tita od 6 maja.[2] Obje ove zapovijesti politički komesari moraju detaljno proraditi sa svim borcima, pomoći svima da shvate svaku misao, da je usvoje i da podignu svoje znanje i ovaj put za još jedan stepen više. Prema ovim dokumentima mora se masama objasniti kako je neizbježan brzi slom fašizma i svih njegovih slugu, pa prema tome i ustaša i četnika!

Svi vojnički rukovodioci, naročito politički komesari, moraju pojedinačno raditi i objašnjavati masama ciljeve naše borbe, naše zadatke, moraju još više podizati moral našim junačkim borcima, koji su zadali tolike strašne udarce neprija-

telju. Oživljavati pjesmu i kroz to povećavati raspoloženje i spremnost za borbu. Jačim oživljavanjem političkog rada u vojničkim masama mi ćemo skršiti lako sve pokušaje ofanzive okupatora i izdajnika našega naroda.

Vrhovni štab narodno-oslobodilačke partizanske i dobrovoljačke vojske Jugoslavije, cijeneći velike uspjehe koje su postigli u borbama naši junački partizani, odao im je priznanje svojim pismom našem Operativnom štabu od 7 maja o.g. Uz pohvalu naših herojskih boraca, Operativnog štaba i ostalih štabova odao je priznanje našoj borbi i time što je našega komandanta Operativnog štaba naimenovao za člana Vrhovnog štaba narodno-oslobodilačke partizanske i! dobrovoljačke vojske Jugoslavije.

Svi drugovi politički komesari bataljona održaće odmah sastanak sa političkim komesarima četa, na kome će se pretresati ove instrukcije i izvršiti organizacija za održavanje sastanaka četa sa svojim političkim komesarima. Na tim sastancima biće pretresana i objašnjena pitanja o kojima je riječ, da bi se preduzele sve mjere za postizavanje ciljeva koji su postavljeni ovdje. Na tim sastancima treba da se proradi i zapovijest druga Staljina i druga Tita.

U prvom izvještaju Operativnom štabu politički komesari bataljona izvijestiće detaljno i o ovome.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,
Miro Popara[3], s. r.

Komandant,
Petar Ilić,[4] s. r.

*** Narodni heroj. Četnici ga na prevaru uhvatili i predali Italijanima, a ovi ga jula 1942. u Nevesinju streljali.**

*** Narodni heroj Petar Drapšin. Poginuo nesrećnim slučajem krajem 1945. godine.**

BR. 89

IZVEŠTAJ SEKRETARA KOMITETA PRVOG BATALJONA DRUGE PROLETERSKE BRIGADE O RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE OD 15. MAJA DO 1. JUNA 1942. GODINE[1]

I Z V E S T A J

o radu partijske organizacije I bataljona II proleterske n. o. udarne brigade od 15 maja do 1 juna 1942 godine[2]

I. Organizaciono pitanje

Broj članova Partije i njihov socijalni sastav

Jedinica	rad..	sei)..	intel,	nameš,	podof..	domać.,	svega
I vod I č.	9	3	1	–	1	–	14
II * n »	7	3	4	–	1	–	15
I „ II „	7	9	3	–	–	–	19
II „ „ „	5	10	3	–	–	–	18
III četa	12	7	6	–	–	2	27
Stapska jedin.	2	4	3	3	–	–	12
Ukupno:	42	36	20	3	2	2	105

Broj održanih sastanaka

Batkom: 18 maja. Na ovome sastanku podnošeni su izveštaji o petnaestodnevnom radu. Na osnovu ovih izveštaja vođena je diskusija o daljem radu bataljonske partijske organizacije. Da bi se razvio pun partijski život izvršena je reorganizacija partijskih jedinica u I četi i u II četi. Naime, jedinice ovih četa su razdvojene i stvorene jedinice po vodovima. Te jedinice će potpuno samostalno raditi i imati svoje sekretare, samo što u bataljonski komitet ne ulaze oba sekretara, već samo jedan. Koordinacija rada sprovodi se preko sekretara koji ulazi u batkom, on može da prisustvuje sastancima i jedne i druge jedinice po vodovima. U cilju što boljeg i potpunijeg teorijskog i političkog podizanja kako partijaca tako i nepartijaca formirani su u svakoj desetini kružoci za izučavanje marksizma-lenjinizma. Svaka desetina sačinjava jedan takav kružok. Radom kružoka rukovodi jedan partijac koga jedinica odredi. Kružoku jedinica postavlja zadatke i kontroliše njegov

[1] **Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu CK SKJ pod reg. br. 1114/VII, 1—41 (42).**

*** Prethodne izveštaje vidi u dok br. 63, 69 i 81.**

rad. Na kružoku će se pored materijala iz marksizma-lenjinizma proučavati i materijal iz drugih nauka u cilju sticanja opšteg znanja, koja su komunistima neophodno potrebna, kao znanja iz istorije, zemljopisa, matematike, fizike, pravopisa i dr. Na ovom sastanku izvršena je podela rada po sektorima među članovima bataljonskog komiteta. Pored ovoga na ovome sastanku izabran je za kadrovnika pri bataljonskom komitetu drug Milosav Matović, za kadrovnika po četnim jedinicama izabrani su drugovi: za jedinicu I čete Jovan Stamatović, za jedinicu II čete Svetolik Lazarević, za jedinicu III čete Milka Petrović. Sastanku je prisustvovala Spasenija Babović, zamenik politkoma brigade.

30 maja. Na ovom sastanku podnošeni su izveštaji o petnaestodnevnom radu... Posle podnetih izveštaja razvila se je diskusija o nedostacima dosadašnjeg rada i o budućem radu. Donet je zaključak da se kroz kružoke spovede kampanja za proučavanje marksizma-lenjinizma, da partijski sekretari sprovode odluke batkoma sa više odlučnosti i do kraja, da se odnos partijaca i nepartijaca pravilno postavi, da se pomogne samoizgradnja drugova partijaca, da se u cilju osposobljavanja za rukovodioce daje partijcima da rukovode radom kružoka, naime da jedno vreme radom kružoka rukovodi jedan drug partijac, a zatim drugi itd. Donet je plan rada za idućih 7 dana po jedinicama. Sastanku je prisustvovao politkom brigade.

I četa:

18 maja održan praktični sastanak cele jedinice, kome je prisustvovao sekretar batkoma. Na tome sastanku jedinica je podeljena na dve jedinice. Sekretar jedinice I voda ostao je dosadašnji sekretar cele četne jedinice drug Bogomir Karaklajić, a za sekretara jedinice drugoga voda izabran je drug Milun Zečević. U batkom ulazi drug Bogomir Karaklajić, a njegova je dužnost da koordinira rad jedinica u vodovima. Na ovom sastanku postavljen je rad po kružocima i izabrani drugovi koji će rukovoditi njima. Posle ovoga sastanka sa ćelom jedinicom održani su sastanci jedinica po vodovima, kojima je takođe prisustvovao sekretar batkoma. Na tim sastancima je izvršena raspodela rada po sektorima i izabrani su odgovorni drugovi za rad po svakom sektoru. Pored toga donet je plan rada za sedam dana po sektorima i po kružocima.

21 maja održan je teorijski sastanak cele partijske jedinice čete. Na tom sastanku je prorađen članak druga Staljina »O značaju partije«. Povodom članka se razvila diskusija i svi članovi su u njoj učestvovali. Drug sekretar batkoma, koji je prisustvovao sastanku, govorio je o strukturi Komunističke partije.

24 maja održani su praktični sastanci jedinica oba voda posebno. Na tim sastancima bilo je reči o konfiskaciji i o greškama koje su tom prilikom počinjene. Na tim sastancima bilo je kritike i samokritike skoro svih članova partije.

27 maja održan je praktični sastanak jedinica oba voda posebno. Na tim sastancima podneseni su izveštaji o radu po sektorima i kružocima, iznošeni nedostaci dosadašnjeg rada i stvoreni zaključci i plan rada za idućih sedam dana.

29 maja održan teorijski sastanak jedinica oba voda zajedno. Na tome sastanku je obrađen članak druga Staljina »Klasa proletarijata i partija proletarijata«. Povodom članka razvila se diskusija u kojoj su učestvovali svi članovi partije.

II četa:

19 maja održan je praktični sastanak cele partijske jedinice, kome je prisustvovao sekretar batkoma. Na ovome sastanku jedinica je podeljena na dve jedinice po vodovima. Za sekretara jedinice I voda izabran je drug Vojin Todorović, a sekretar jedinice drugoga voda ostao je raniji sekretar cele part. jedinice drug Vidan Maslarević. Na tome sastanku postavljen je rad po kružocima i izabrani odgovorni drugovi za rad svakoga kružoka.

27 maja održani su sastanci jedinica oba voda posebno. Na sastancima je izvršena raspodela rada po kružocima i raspravljano o konfiskaciji i greškama koje su tom prilikom počinjene i o greškama pojedinih drugova.

28 maja održan je praktični sastanak jedinica I voda. Sastanku je prisustvovao zamenik politkoma brigade i sekretar batkoma. Na sastanku su drugovi podnosili izveštaje o radu. Uočene su organizacione greške, do kraja nije bila izvršena raspodela rada po sektorima, što je tom prilikom učinjeno. Uočeni su nedostaci u radu na koje je ukazano da bi se ispravili.

29 maja održan je sastanak jedinice II voda, kome je prisustvovao sekretar batkoma. Na sastanku su podnošeni izveštaji o radu po sektorima. Posle toga je vođena diskusija po radu i donet plan rada za idućih sedam dana za rad po svim sektorima i za rad po kružocima. Podela rada po sektorima nije bila do kraja izvršena, što je na ovom sastanku učinjeno.

III četa:

19 maja održan je praktični sastanak na kome raspravljano o dosadašnjem radu jedinice.. . Postavljen je rad po kružocima i izabrani odgovorni drugovi za rad svakoga kružoka. Sastanku je prisustvovao sekretar batkoma.

21 maja održan je teorijski sastanak, kome je prisustvovao sekretar batkoma. Na sastanku je prorađen članak druga Staljina »O značaju partije«. Povodom članka vođena je diskusija. Drug sekretar batkoma govorio je o strukturi naše partije u vezi sa člankom.

25 maja održan je teorijski sastanak na kome je obrađen članak druga Staljina »Klasa proletarijata i partija proletarijata«. Povodom članka je vođena nadugačko diskusija. Sastanku je prisustvovao sekretar batkoma.

26 maja održan je praktični sastanak, na kome su podnošeni izveštaji o radu po sektorima i kružocima. Na sastanku su kritikovani pojedini drugovi koji nisu zadovoljili po radu na svojim sektorima, kritikovani su pojedini istupi drugova partijaca, govoreno je o konfiskaciji i greškama koje su u njoj učinjene, donet je plan rada za idućih sedam dana. Sastanku je prisustvovao sekretar batkoma.

Štapska jedinica:

20 maja održan je sastanak (praktični) na kome je podnesen izveštaj o radu. potom je vođena diskusija o radu, doneseni zaključci o daljem radu jedinice. Uočeno je da jedinica malo radi na teorijskom izgrađivanju, pa je odlučeno da se u tome da mnogo više. Stvoren plan rada za idućih sedam dana.

29 maja držan je praktični sastanak. Tom prilikom u jedinicu su učlanjena tri druga, kuriri Đelkapić i Nikitović i Dragiša Karapetrović koji radi u bataljon. intendanturi. Podnošeni su izveštaji o radu, kritikovani nedostaci u radu pojedinih drugova. Konstatovano je da je u teorijskom radu mnogo više učinjeno nego ranije. Doneta odluka da se održi jedna bataljonska vojna vežba.

II. Izveštaj o radu po sektorima

1. Sektor vojnoga rada:

I četa

19 maja održan teorijski čas na kome je rađeno: opis lakog bacača sa praktičnom upotrebom.

22 maja. Rad sa italijanskim lakim mitraljezom, opis delova, rasklapanje i upotreba.

26 maja. Ponavljanje i utvrđivanje o bacaču i lakom italijanskom mitraljezu. Ovoga dana je izvršen i pešadijski egzercir.

U vojničkom radu još uvek nedostaje plana. Pokazalo se u konfiskacijama da niži starešinski kadar nije sposoban da izvodi samostalno zadatke, već da u tome greši. Disciplina u

četi nije na zavidnoj visini. Borbenost je na visini. Ne sprovodi se dovoljna kontrola na izvršenju vojnih zadataka od strane starešinskog komandnog osoblja.

II četa:

22 maja o italijanskom lakom mitraljezu (upoznavanje i upotreba).

27 maja o teškom mitraljezu tipa »Svarcloze« (upoznavanje i upotreba).

29 maja o italijanskom lakom bacaču (upoznavanje i upotreba).

U vojnom radu nedostaje što on nije povezan sa političkim radom i izvršavanje postavljenih vojnih zadataka nedovoljno se kontroliše sa strane starešinskog kadra. Nedostaje produbljavanje izvesnih tema iz vojnih znanja i nedostaje plana u radu. Ne radi se u dovoljnoj meri na osposobljavanju desetina i vodova za samostalne akcije.

III četa:

20 maja obuka na lakom italijanskom minobacaču.
21 „ obuka na teškom mitraljezu tipa »Svarcloze«.
22 *II II 91 II II II II*
26 „ egzercir i sastanak sa vodnicima.
28 „ obuka na teškom mitraljezu tipa »Svarcloze«.
29 „ obuka na italijanskom lakom mitraljezu.
30 „ ratna služba i borbena obuka u sastavu bataljona.

Drugovi naročito interesovanje pokazuju u obuci na automatskom oružju. Skoro svi znaju da rukuju svim oružjem sa kojim mi za sada raspolažemo. Borbenost je na dovoljnoj visini, naročito se u tome ističe I vod. Disciplina je nešto popustila. Ne kontroliše se u dovoljnoj meri izvršavanje postavljenih zadataka. Komandni kadar na visini. Nešto malo je opao ugled zamenika komandira, zbog nekih njegovih sitnih grešaka.

2. *Sektor političkog rada u četama:*

I četa:

Pred četom su obrađeni sledeći članci: Ko su ustaše, Ko su partizani i čiji su oni pretstavnici, Dnevna zapovest druga Staljina.

Održane su dve četne konferencije. Na jednoj je govoreno o političkoj situaciji kod nas i u svetu i raspravljano o nedostacima i greškama pojedinih drugova. Na drugoj konferenciji raspravljano o konfiskaciji, disciplini i konspiraciji. Učešće drugova u diskusiji bilo je veliko.

II četa:

Sa četom je obrađen članak »Ko su ustaše« i na jednom političkom času govoreno je o političkoj situaciji kod nas i u svetu.

Držane su dve četne konferencije. Na prvoj je raspravljano pitanje konfiskacije i greške koje su se potkrale tom prilikom i o držanju drugova u konfiskacijama. Na drugoj konferenciji pretresano je o životu čete u poslednje vreme, o greškama i nedostacima pojedinih drugova, o konspiraciji. Učešće drugova u diskusiji na konferencijama bilo je veliko.

III četa:

Sa četom je obrađeno: Ko su partizani i čiji su oni pretstavnici, na jednom času je govoreno o spoljnoj i unutrašnjoj političkoj situacijii, govor Lenjina 5 decembra 1919 god.

Održane su dve četne konferencije. Dnevni red na prvoj konferenciji: promena politkoma, pitanje pravilne raspodele bombi, diskusija o spoljnoj i unutrašnjoj političkoj situaciji. Na drugoj konferenciji raspravljano je o konfiskaciji i držanju pri konfiskovanju, kritika i samokritika.

3. Sektor političkog rada u narodu:

I četa:

17 maja održan sastanak u selu Ruda Glavica. Bilo je prisutno 12 ljudi i 2 žene. Govoreno o političkoj situaciji, o našoj borbi, ko pomaže okupatora, pročitane radio vesti.

18 maja održan sastanak u selu Kušlatu. Bilo prisutno 7 žena i 1 čovek. Pročitane su vesti od 16 maja i razgovarano 0 političkoj situaciji. Osnovan je aktiv žena, kojim rukovodi Vukosava Avramović. Pred aktiv su postavljeni sledeći zadaci: obaveštajna služba, prorađivanje našeg političkog materijala 1 pomoć borcima za narodno oslobođenje.

18 maja u selu Mirićima. Bilo je prisutno 14 žena i 5 ljudi. Citane radio vesti, razgovarano o političkoj situaciji. Osnovan je ženski aktiv, kojim rukovodi Zorka Kalajdžić. Pred aktiv su postavljeni zadaci.

28 maja održan je sastanak u selu Draževu. Bilo je prisutno 10 žena. Citane su radio vesti i razgovarano o političkoj situaciji, pred žene je postavljen zadatak da pozovu svoje muževe da se vrate svojim kućama.

II četa:

22 maja održan sastanak žena u selu Draževu. Bilo prisutno 9 žena. Razgovarano o političkoj situaciji.

26 maja održan sastanak u Vikoču. Na sastanku bilo prisutno 18 žena i 6 lj. Na sastanku je govoreno o političkoj situaciji, o zverstvima ustaša i Talijana, zašto se vrši konfiskacija kod odbeglih muslimana.

III četa:

20 maja održan sastanak u selu Zavajitu. Bilo je prisutno 12 seljaka. Razgovarano je o političkoj situaciji, o našoj borbi, o našim saveznicima i neprijateljima, o zverstvima koja čine okupatorske sluge ustaše i četnici.

21 maja održan je sastanak sa ženama u selu Podi. Bilo je prisutno 14 žena. Govoreno o životu žena u SSSR-u, o životu žena pod kapitalizmom, uloga žena u današnjoj borbi.

4. Kultumo-prosvetni rad u četama i narodu:

I četa:

Izašle su zidne novine. Spremljene su dve recitacije: Crveni pasoš i Crvena komuna. Spremljen je pozorišni komad »U bolnici«. Spremljene su dve revolucionarne pesme: Marš proleterske brigade i Sloboda je mila. Priredbi nije bilo.

II četa:

Spremljene su dve recitacije: Crveni pasoš i Morača. Izašao je jedan broj zidnih novina. Održano je predavanje »O postanku čoveka«, koje je držao prof. Arsenijević. Drug Vojin Todorović održao je predavanje »Postanak zemlje«. Kroz kružoke drugovi su učili dve računske radnje: sabiranje i oduzimanje.

III četa:

Spremljen pozorišni komad »Virineja«. Sprema se jedna recitacija. Zidne novine su izašle. U nekim kružocima, ne svim, govoreno je o postanku zemlje i obučavani su drugovi u računu. Naučen: Marš proleterske brigade.

5. *Sanitet:*

U pogledu staranja o zdravlju drugova partijske jedinice svih četa vode računa. Na sastancima jedinica odgovorne drugarice podnose izvještaje o svome radu, na njima dobijaju uputstva za dalji rad. Zdravlje drugova u bataljonu je zadovoljavajuće. U II četi ima šuge, šugavih drugova ima 6. Preduzete su mere da se oni leče cađem i češćim kupanjem, jer nema sumpora da bi se spravila mast za šugu. Iznemoglim drugovima daje se poboljšica u hrani.

Vašljivih drugova ima, ali ne u tolikoj meri. Pošto nema mogućnosti da se odela ispare, preduzete su druge mere, kao: svakodnevno biskanje, češće presvlačenje itd.

III. Izveštaj o radu SKOJ-a

Skojevska organizacija u bataljonu ima 47 članova (22 radnika, 14 seljaka, 8 đaka i 3 domaćice). Svi omladinci, izuzev onih koji su već u Partiji, članovi su SKOJ-a.

29 maja bataljonsko rukovodstvo SKOJ-a održalo je sastanak sa sledećim dnevnim redom: Organizaciono pitanje SKOJ-a u bataljonu, podnošenje izveštaja o dosadašnjem radu, pitanje pozadinskog rada, pitanja i predloži. Rešeno je da se sastanci skojevskih organizacija po četama održavaju 2 puta nedeljno (jedan praktični, a jedan teorijski). Da se na teorijskim sastancima proradi »Klasa proletarijata i partija proletarijata«, kako bi se drugovi skojevci upoznali sa Kompartijom. Rad SKOJ-a po pitanju rada sa omladinom u pozadini treba pojačati, radi toga je izabran jedan odbor za pozadinski rad od 3 člana.

Rad skojevskih organizacija po četama:

I četa:

24 maja održan praktični sastanak na kome su pretresana pitanja praktičnog rada. Na teorijskom sastanku održano je predavanje o Lenjinskom komsomolu kao uzoru SKOJ-a.

II četa:

Održana su dva sastanka (jedan praktični, a jedan teorijski). Na teorijskom sastanku je obrađivan članak »Klasa proletarijata i partija proletarijata«.

III četa:

Održana su 4 sastanka (2 praktična i 2 teorijska). Na teorijskim sastancima obrađeno »Kompartija u narodno-oslobodilačkoj borbi« i ponovljeno »Crvena vojska na Lenjinovom putu«.

IV. Rad kružoka

Kroz kružoke je prorađeno:

Kružoci I čete proradili su I glavu Istorije SKP(b), nacionalno pitanje iz Osnova lenjinizma i počeli su sa proučavanjem II glave Istorije SKP(b). Takođe je kroz sve kružoke obrađeno: Seljačka buna, i računska radnja sabiranje.

Kružoci II čete proradili su: I i II kružok proradio je III glavu Istorije. III kružok je proradio iz Osnova lenjinizma: Šta je lenjinizam i počeli sa proučavanjem Staljinskog ustava. IV kružok je obradio III glavu Istorije. Kroz sve kružoke rađen je račun.

Kružoci III čete obradili su: I kružok I glavu Istorije, **II** kružok Staljinovu biografiju i Izgradnju socijalizma (članak), **III kružok prorađuje** Osnove **lenjinizma, došli** su do Seljačkog **pitanja,** IV **kružok obradio** je Ekonomski **razvitak** društva **i Staljinovu biografiju.**

1 juna 1942 god.

Sekretar
bataljonskog komiteta.
Milosav Matović

BR. 90

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA ČETVRTOG BATALJONA DRUGE PROLETERSKE BRIGADE O RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE OD 15. MAJA DO 1. JUNA 1942. GODINE[1]

I Z V E Š T A J
O STANJU PARTISKE ORGANIZACIJE U IV BATALJONU II PROLET. BRIGADE

od 15-V do l-VT-42 god.

U toku ovih petnaest dana u Partiju učlanjeno je 5 novih drugova, jedan drug izbačen je iz Partije. Brojno stanje Partije je 58 članova i 6 kandidata. Brojno stanje bataljona jp nepromenjeno. Partiska organizacija u toku ovih petnaest dana uradila je sledeće:

Bat. kom: Održao je jedan sastanak i to 28-V. Na tome sastanku je diskutovano o izveštaiima i videlo se da su sve jedinice izvršile postavljene zadatke, sem jedinice druge čete, koja nije u potpunosti izvršila zadatak, razlog je što se nalazila na položaju ispred Foče gde je bila rasturena i pretrpana velikim dužnostima. Još se razgovaralo o obaveštajnoj službi, i o izveštajima koje mi šaljemo Štabu brigade, o patrolama (jer se desilo da su u jednu patrolu bila poslata 4 skoro najslabija druga, koji su spavali a podneli lažan izveštaj). Rešeno je da se u sve važnije patrole pošalje po jedan partijac, da se to saopšti komandirima četa. Dalje smo pretresali o komandnom kadru i sa odobrenjem Štaba brigade smenjen je komandir

druge čete, a na njegovo mesto postavljen je vodnik iz **prve** čete Dušan Đurđić, a na mesto vodnika postavljen dosadašnji politkom iste čete, a za politkoma dosadašnji zamenik drug Mirko Popović. Na sastanku je bilo rešeno da drug Popović bude vodnik a drug Đajić ostane i dalje politkom; kada smo im saopštavali, izjasnili su se da bi želeli da promene uloge pošto osećaju da bi bolje ovako odgovorili; njihovim zahtevima izašlo se u susret i sa tim su se složili svi drugovi iz batkoma. Dalje smo pretresali o političkom radu na terenu i o njegovom značaju u današnjoj situaciji, i rešeno je da se ovaj rad u mnogome poboljša...

Jedinica prve čete: 16-V održan je praktični sastanak, na kome je govoreno o radu jedinice, o njenim slabostima učinjenim do sada, dat je plan za sedam dana. 26-V održan je teoriski sastanak na kome se prorađivala I glava Istorije, i na kraju doneta je odluka po kojim pitanjima ima da istupe pojedini drugovi partijci na četnoj konferenciji. 28-V održana je četna konferencija: govoreno je o političkoj situaciji, o vršenju dužnosti, oštro su kritikovani drugovi koji su imali zadatak da ispitaju teren a oni spavali, kritikovane su i druge greške koje su se pojavile kod drugova, naročito u vršenju dužnosti. 26-V održane su usmene novine gde je politkom bataljona govorio o političkoj situaciji u vezi sa dnevnom zapovesti druga Staljina. Zatim se govorilo o postanku zemlje, o pronalazačima, čitao se odlomak iz »Mati«, čitane su dve priče 0 borbi crvenoarmejaca. Po kružocima se prorađuje »Ekonomski razvitak društva« i čitan je jedan referat o fašizmu. 17-V održana je konferencija žena uz pripomoć drugarica iz druge čete u selu Putišići. Bilo je prisutno 20 žena, govoreno je o ulozi žena u narodno-oslobodilačkoj borbi naroda.

Jedinica druge čete: Održala je 17-V praktični sastanak na kome je pretresano o zadacima jedinice i o odnosima između politkoma i komandira. Rešeno je da se u jedinici pojača rad 1 unesene su izvesne izmene u planu rada . .. Zatim su postavljeni zadaci pred jedinicu. 26-V održan je teoriski sastanak na kome je prorađivana II glava Istorije SKP(b). 25-V održana je četna konferencija sa ovim dnevnim redom: o političkoj situaciji, o drugarstvu, disciplini, o vršenju dužnosti patrola. Rad na terenu: u s. Kunduci održana je konferencija na kojoj je bilo 6 seljaka. U s. Mazoču na konferenciji je bilo 15 seljaka i 8 žena. U s. Putišići i Zlatni Bor pojedinačno je razgovarano sa seljacima i objašnjena politička situacija. Na sastancima kružoka prorađen je Segai.

Jedinica III čete: 16-V održala je partiski sastanak. Na sastanku je rešeno da se za 7 slobodnih dana proradi I glava

Istorije, da se održi četna konferencija, da se održi sastanak **vodnika i** desetara, da se vrši egzercir, da se održe jedne usmene novine i jedna kulturna priredba. Jedinica je zadatak u potpunosti izvršila. 20, 22 i 26-og održani su teoriski sastanci na kojima je prorađena I glava Istorije. Četna konferencija održana je 27-V, na kojoj je govoreno o drugarstvu i disciplini, držanju u **borbi i** kritika i samokritika. U četi su još prorađena tri referata: Uloga SSSR u narodno-oslobodilačkoj borbi, Ko su partizani i KPJ u narodno-oslobodilačkoj borbi. Kulturni rad: u četi su održane jedne usmene novine i jedna kulturna priredba. Obadve priredbe dobro su uspele. Rad na terenu: u Rudoj Glavici održana je konferencija na kojoj je bilo 7 seljaka. U s. Osovu bilo je na konferenciji 8 seljaka.

Jedinica Štaba bataljona: Završen je sastanak 17-V koji je počeo 14-og a usled pokreta bio prekinut, na kome je pretresano o radu naše jedinice i postavljeni su zadaci. Održan je jedan sastanak vodnika i desetara na kome je govoreno o njihovom ponašanju prema drugovima i komandnom kadru. Završena je bataljonska konferencija. Njen drugi deo je mnogo bolje uspeo jer su partijci imali glavnu reč. Održano je predavanje u I, II, III četi o bojnim otrovima i njihovom dejstvu i zaštiti protiv njih. Izvršena je probna uzbuna sa jednom četom, komorom i pratećim vodom, koja je potpuno uspela. Zatim su održana dva zbora u selu Zavajitu, na kojima je bilo ukupno 62 seljaka. Jedinica je prorađivala Osnove lenjinizma.

U svim četama pevaju se nove revolucionarne pesme.

Sk o j: 26-V održan je sastanak bataljonskog rukovodstva Skoj-a. Posle podnetog izveštaja rešeno je da se pojača rad u dve čete gde je rad zastao zbog otsutnosti drugova koji su rukovodili radom. Zatim da se naprave pitanja iz prednjeg materijala na koja će omladinci odgovarati. Na taj način sprovešće se kontrola da li su omladinci što naučili. 21-V održana je konferencija omladinaca iz celog bataljona. Na toj konferenciji podneseni su izveštaji po sektorima rada. Iz izveštaja se videlo da je od prošle konferencije rad u mnogom napredovao, ali da ima još dosta propusta i nedostataka. Rešeno je da se preko partiskih jedinica rad još više pojača. Sastanci aktiva po četama održavaju se dosta redovno. Prorađuje se nored raznih referata i Razvitak društva. Praktični sastanci dosta su živnuli. Dobar deo omladinaca aktivno učestvuje u kritici.

1 juna 1942 g.

Zam. politkoma
Aleksa Dejović

BR. 91

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA DRUGOG BATALJONA DRUGE PROLETERSKE BRIGADE OD 2 JUNA 1942. O RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE OD 13' DO 31. MAJA[1]

I Z V E S T A J

0 radu partiskih jedinica i bataljonskog komiteta u II bataljonu II proleterske n.o. udarne brigade od 13 do 31 maja 1942 g.

Ovaj bataljon ima 4 partiske jedinice i to: štabnu, prve, druge i treće čete. Broj članova KPJ u ovom bataljonu je 62. Stabna jedinica 5, jedinica prve čete 21, druge 17 i treće **19** članova. Socijalni sastav članova KPJ u bataljonu je sledeći: radnika 19, seljaka 21, intelektualaca 16, aktivnih podoficira 5 1 aktivnih oficira 1.

Bataljonski komitet održao je dva radna sastanka 13-V i 21-V t. g. 13-V sa dnevnim redom: izveštaj po sektorima, omladina, pitanje kadrova, pitanje politkoma III čete, pitanje ekonoma bataljona, stanje u četama, o rekviziciji i podela rada među članovima komiteta. Podnet izveštaj po sektorima kao i omladinski iz koga se videlo da je dotadanji rad po jedinicama bio zadovoljavajući. Rešeno je da se što više radi na uzdizanju drugova za ulazak u partiju i da članovi rade što više na svom teoretskom uzdizanju ... Stanje u četama je bilo zadovoljavajuće. Govoreno je o rekviziciji i kako treba da se drugovi ophode prilikom iste, jer su se pravile greške, i rešeno je da se prenese na partiske jedinice po četama i na čete. Izvršena je podela rada među članovima komiteta po sektorima, tako da bi svaki član pored svoje jedinice imao i tu dužnost da kontroliše svoj sektor i u drugim partiskim jedinicama.

21-V t.g. održan je u prisustvu zamenika politkoma brigade sa dnevnim redom: organizaciono pitanje, politički rad u jedinicama i na terenu, vojnički rad u četama, kulturno-prosvetni rad, rad Skoja, zadaci i razno.

Iz izveštaja se videlo da je bilo rada ali nije bilo organizovanog, sistematskog. Rešeno je da se stvore kružoci po desetinama za izučavanje Istorije SKP(b) i drugog političkog materijala ... Za sekretara partiske jedinice I čete izabran ie

[1] **Kopija originala, pisana na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu CK SKJ pod reg. br. 1108'VII, 1—37 (42).**

Milosevic Srećko. Rešeno je da se za vršioca dužnosti komandira I čete predloži Tešić Momir, biv. ekonom bataljona, pošto je komandir te čete teže bolestan, a ekonoma bataljona da izabere štab bataljona.

Štabna partiska jedinica održala je 1 radni i 3 teoriska **sastanka.** Radni sastanak održan je 22-V sa dnevnim redom: podela rada, teorisko izgrađivanje i kritika i samokritika. Izvršena je podela tako da pored svojih redovnih dužnosti drugovi odgovaraju po pitanjima ishrane, snabdevenosti odećom i obućom, saniteta i komore sa kuririma. Rešeno da svakoga dana štabna jedinica održava po dva teoriska časa za izučavanje partiskog materijala, izuzetno kad to prilike ne dozvoljavaju. **Teoriski** rađeno. 23-V završen Razvitak društva od Segala. 24-V »Karlo Marks« od Lenjina i 30-V počet rad iz »Osnova lenjinizma«.

Partiska jedinica 1. čete održala je dva radna i jedan teoriski sastanak. Radni sastanak održan 22-V sa dnevnim redom: izveštaj sa komiteta batalj., organizaciono pitanje, izveštaj po sektorima, pitanje kadrova, vaspitavanje kadrova, kritika i samokritika i akcija. Na ovom sastanku rešeno je da se ponova prorade dnevna zapovest druga Staljina i druga Tita,- da se održi niz predavanja koja će održati pojedini drugovi iz partiske jedinice, da se održi četna konferencija, da se pripremi priredba i da se list »Veseli proleter« izdaje nedeljno, da se osnuje kurs za nepismene drugove. 24-V, u prisustvu zamenika politkomesara bataljona, održan je radni sastanak sa dnevnim redom: podela rada po sektorima, ishrana čete, odeća i obuća, pitanje komandnog kadra, sanitet, pitanje kadrova, izveštaji 1. desetine drugoga voda koja je bila kod mosta na Tari o njenom radu za provedeno vreme van čete i kritika i samokritika. Na ovom sastanku podeljen je rad ponova među drugovima. Drugovi su primili odgovorne sektore. Određeni su drugovi za nove sektore: ekonomski, za snabdovenost, sanitetski sektor i politički delegati po vodovima kao i politički radnici po desetinama. Diskusija po ovim sektorima. Ishrana čete je zadovoljavajuća, snabdevenost obućom i odećom zadovoljavajuća, komandni kadar je dobar, sanitet dobar. Začlanjena su tri nova člana i kandidovano 6.

Rad u četi po sektorima bio je sledeći:

Politički sektor: Održano je 5 predavanja iz Istorije partije (druga glava), 1 predavanje o Lenjinu, jedna četna konferencija, koja je trajala 2 do 3 časa, jedan čas prorađivana je Staljinova dnevna zapovest.

[3] **Vidi tom III, knj. 3, dok. br. 62.**

Vojni sektor: Održana su dva predavanja o patrolno-izviđačkoj službi i o italijanskom puškomitraljezu. Za ovih 15 dana imali smo jednu akciju šireg obima i to je napad na Italijane kod Foče.

Pozadinski sektor: Održana je jedna konferencija u selu Suljci.

Kulturno-prosvetni sektor: Spremljena je jedna priredba koja nije održana. Drugovi su sami napisali komad za priredbu.

Omladinski sektor: Održano je jedno predavanje, proađivan je Ekonomski razvitak društva od Segala.

Partiska jedinica druge čete održala je 2 radna i 3 teoriska sastanka. Na radnim sastancima podnesen je izveštaj po sektorima, zatim je sledovala diskusija po izveštaju, kritika i samokritika i razno. Na teoriskim sastancima proađen je I i II odeljak i deo III odeljka iz III glave Istorije. Ponovo je proađena Diktatura proletarijata iz Pitanja lenjinizma. Ceta ima 9 kandidata za Partiju.

Rad u četi po sektorima bio je sledeći:

Politički sektor: Proađivano je Poreklo religije, seljačko pitanje, I deo III glave Istorije, Ko su ustaše, održane su 2 četne konferencije, govoreno o političkoj situaciji, zatim je sledovala kritika i samokritika. Održana su predavanja o seljačkom pitanju i ko su ustaše, o diktaturi proletarijata. Održan je jedan čas ponavljanja pređenog materijala iz III glave Istorije, zatim jedan čas ispitivanja o seljačkom pitanju.

Vojni sektor: Održana su dva časa o nastupnom i odstupnom maršu, jedan čas iz nastave gađanja, 1 čas o naoružanju, 1 čas o bacaču i teškom mitraljezu, 1 čas o izviđanju neprijatelja i podnošenju izveštaja.

Pozadinski sektor: Održana su 2 zbora sa seljacima, 1 u s. Suljcima i drugi u s. Petinama.

Omladinski sektor: Održana je jedna konferencija, govoreno je o značaju Skoja i ko su ustaše.

Kulturno-prosvetni sektor: Spreman je komad »Mati« od Čapeka, održan 1 čas pevačkog hora i čitana »Konfekcija«.

Partiska jedinica treće čete održala je 2 radna i 2 teoriska sastanka. 1 radni sastanak održan je 20-V, na njemu je podnesen izveštaj po sektorima o radu jedinice u četi. Učlanjena su 3 druga u partiju i jedan drug kandidovan. Pretresano je o akciji na Foči i pripremljena četna konferencija. Drugi sastanak održan je 28-V, na njemu je pretresano pitanje kadrova. Učlanjena su 2 druga u partiju i kritikovani pojedini drugovi koji ne zadovoljavaju sa radom u četi.

Rad u četi po sektorima bio je sledeći:

Politički sektor: Održana su 2 teoriska sastanka na kojima je prorađivana II glava Istorije. Održana je četna konferencija posle akcije na Foči i pretresano je držanje pojedinih ^rugova u samoj akciji, ukorena su 2 druga zbog slabog držanja. Kritika i samokritika, i izvršena je raspodela rada po kružocima. Stvorena su **4** kružoka po desetinama. Na kružocima je pročitan materijal: Dnevna zapovest druga Staljina, Život seljaka u SSSR-u, Godina dana rata na moru i Putovanja po SSSR-u.

Pozadinski rad: Nije rađeno.

Kulturno-prosvetni rad: Nije rađeno.

Vojnički sektor: Održana su 2 časa o bacanju bombe, o puškomitraljezu. Izabrano je bombaško odeljenje od 6 drugova i predavano o podnošenju izveštaja.

Omladinski sektor: Održana su 2 teoriska časa o razvitku društva.

N.Z. Na teoriskim časovima partiske jedinice završena je II glava Istorije.

Rad Skoja u bataljonu nije zadovoljavajući. Broj članova Skoja u bataljonu je 53, i to: u I četi 18, u II 21 i u III 14. Održan je jedan sastanak bataljonskog rukovodstva Skoja 25-V, u prisustvu zamenika politkoma bataljona i postavljeno da se što više posveti radu sa omladinom. Rešeno je da se održi bataljonska konferencija Skoja, koja je i održana 28-V u selu Suljci, gde su omladinci uzeli velikog učešća u diskusiji 1 odlučili da se pojača rad na teoriskom uzdizanju omladine.

21 i 22 maja održana je bataljonska konferencija na kojoj je prisustvovao štab brigade.

2 maja 1942 g.[3]

Zamenik politkoma bataljona
Boža Tomić[4]

[3] **Tako piše na originalu, ali je očita greška. Treba da stoji: 2. juna. Naredni izveštaj vidi u dok. br. 96.**

[4] **Narodni heroj. Poginuo februara 1944. kod s. Bijela Brda, u borbi protiv Nemaca.**

BK. 92

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA KOMBINOVANOG CELEBICKO-DRAGOCAVSKOG BATALJONA I NJEGOVOG ZAMENIKA OD 8. JUNA 1942. ALEKSANDRU RANKOVICU O FORMIRANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U BATALJONU[1]

STAB
CELEBIĆ.-DRAGOČAV KOMBINOVANOG BATALJONA[5]
8 juni 1942 g.
Položaj

Drugu Marku

Dragi druže, podnosimo ti izveštaj o našem dosadašnjem radu u bataljonu od kada se nalazimo na Šćepan Polju:

1. Pre svega u bataljonu smo formirali bataljonsko partisko rukovodstvo sastavljeno od zamenika političkih komesara četa, kojim rukovodi zamenik politkomesara bataljona. Ako smo u ovome nešto pogrešili, molimo te da nam daš uputstva kako da postupimo, da bi grešku ispravili.

2. Juče, 7 ov. meseca, sazvali smo partiski aktiv bataljona na kome smo raspravljali sledeća pitanja:

a) organizacija bataljonskog ekonomata,
b) organizacija sistematskog političkog rada u bataljonu,
c) organizacija jedne bataljonske konferencije,
d) pitanje bekstva iz bataljona,
e) eventuali je.

Po ovim pitanjima konferencija je doneia sledeće zaključke:

a) Da se izmenom dosadašnjeg ekonoma, koji se pokazao slab, uklone nedostaci po pitanju ishrane u bataljonu. Za intendanta bataljona je izabran drug Miladin Brkić, partijac i pročelnik jedinice II čete. a na njegovo mesto za pročelnika je izabran drug Stanojević Milašin.

b) Po pitanju političkog rada obratili smo pažnju politkomima četa da sve slobodno vreme posvete političkoj izgradnji ljudstva, pri čemu smo stvorili plan rada za oko 14 dana.

[1] Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu CK SKJ pod reg. br. 980/VI, 1—23 (42).

[2] Ovaj bataljon je formiran 23. maja 1942. na Uzlupu od Celebićke i Dragočavske čete biv. Fočanskog NO dobrovoljačkog odreda i jedne partizanske čete iz Cajniča. Vidi tom II, knj. 4, dok. br. 76.

c) Bataljonska konferencija da se održi u 4 sata po podne istog dana.

d) Bekstvo iz bataljona izvesnog broja dobrovoljaca drugovi su pripisali kao neuspeh naše part. organizacije u bataljonu, sa čim u vezi je podvučeno da se obrati naročita pažnja na kolebljive i nesigurne elemente i da se budnost Partije u bataljonu poveća.

e) U eventuali]ama govorilo se o Partiji i ko može biti član Partije. Uz to je diskutovano o komandiru II čete našeg bataljona, koji je bio komandant četničkog bataljona i prema kome su drugovi pokazali prilično nepoverenja. Zaključeno je da se prema njemu poveća pažnja partijaca ali da se ne pada u grešku da se u svakom čoveku gleda bandit.

II

U 4 h po podne održana je konferencija u bataljonu na kojoj je drug Gagović držao predavanje o petoj koloni u vezi sa razvitkom situacije u našoj zemlji od početka rata do danas, sa diskusijom i pitanjima.

Zatim je diskutovano o stanju u bataljonu, pri čemu je obraćena pažnja na sledeće: čistoća i održavanje reda u logoru da se povećaju, da se posveti veća pažnja disciplini u bataljonu, da se vrši pravilnija podela i da se zadaci bolje izvršavaju, da se lica nevojnička, ukoliko se kreću po logoru, strogo kontrolišu i udaljavaju, da se povede veća pažnja čuvanju partizanske imovine, pozdravljanju i uopšte vojničkom stavu, da se hrana poboljša branjem zelja itd.

Priličan broj drugova uzeo je učešća u diskusiji.

Sa drugarskim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
Buda Popović

Zamenik politkoma
Drag. Bogavac[3]

' Narodni heroj Dragoslav Bogavac. Poginuo na istoj dužnosti 23. jula 1942. kod s. Rataja u borbi protiv Italijana i četnika.

BR. 93

IZVESTAJ POLITIČKOG KOMESARA BATALJONA »SOKO« TREĆEG KRAJIŠKOG NOP ODREDA OD 11. JUNA 1942 OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DV ZA BOS. KRAJINU O STANJU U BATALJONU I O POLITIČKOM RADU U JEDINICAMA I POZADINI[1]

STAB III BATALJONA »SOKO«
III KNOP ODREDA
(Politkomesar)
11/VI 42

OPERATIVNOM ŠTABU ZA BOS. KRAJINU

Pošto još nemamo sigurnih veza sa Štabom III odreda, mi ćemo za sada podnijeti izvještaj o radu politkomesara u našem bataljonu, a najhitnije ćemo pokušati dostaviti dopis toga štaba od 8/VI politkomesara III odreda.

5/V 42 g. došao je u ovaj bataljon za politkomesara drug Morača[2] po naređenju Op. štaba za BK. On je dobio zadatak da pokrene čete u vojne akcije i da ih u prvom redu sredi vojnički, pošto se osjećalo da su čete zaparložene, razjedinjene, neborbene, sa vrlo niskim moralom, uslijed dugog previranja i nevođenja akcija.

Da bi se čete vojnički sredile i da bi se u njima omogućio politički rad, bilo je potrebno prethodno postaviti dobar komandni kadar, ukinuti smjene,[3] uvesti disciplinu i vojnički život, učiniti čete pokretnim i uvući ih u vojne akcije.

U izvršenju gornjih zadataka u mnogome se je i uspjelo: prošavši kroz neke veće vojne akcije, moral i spremnost za borbu brzo su podizani, kroz same akcije izabran je bolji komandni kadar, a nestalni, samovoljni i četnički nastrojeni elementi su uklanjani. U četama je brže uvođena disciplina i poštovanje naređenja, jer se u samim akcijama vidjelo da je to prijeko potrebno, čete su postajale pokretnije i jedinstvenije. Svoju spremnost za borbu protiv četničkih bandi poka-

[1] Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 34/8, k. 162 A. Dokumenat je objavljen u IV tomu, knj. 5, pod br. 79.

[3] i * Pero Morača

' U početku ustanka, u pojedinim krajevima Bos. krajine, postojala je takva praksa da je jedan deo boraca bio na položajima i vršio akcije, dok se drugi nalazio kod kuće i radio domaće poslove. Posle izvesnog vremena, vršena je smena, tj. prvi su odlazili kućama, dok su drugi dolazili na položaj.

zale su naše čete i u trodnevnoj borbi prilikom nasrtaja tih bandi na Ribnik i okolinu.

Postavljeni su politički komesari u sve tri čete. Oni su iz redova boraca — ovdašnji seljaci. Zamjenika nemaju, niti ga ima politkomesar bataljona, ali su preduzete najhitnije mjere da se oni podignu iz redova samih partizana.

Izvršavajući gornje zadatke, politkomesar bataljona je po četama održavao političke sastanke, na kojima je govorio 0 najosnovnijim pitanjima: šta je partizanska vojska i zašto se ona bori, ko su joj saveznici a ko neprijatelji, kakav treba da bude partizan, pitanje bratstva, pitanje vojnih akcija, potrebe sređivanja četa i uvođenja discipline, zatim o potrebi podizanja političke svijesti naših boraca i s tim u vezi potreba politkomesara u našoj vojsci i njihova uloga. Pored toga najvažnija tema bila je raskrinkavanje četničke politike, čija se propaganda širila (»predaja« Mrkonjića i B. Luke Drenoviću, slobodan odlazak seljaka u B. Luku i nabavka žita itd.), 1 pripremanje četa za borbu protiv tih bandi.

Politkomesari četa su vrijedni, pošteni i odani drugovi, ali su još neiskusni i politički slabi. Njihov rad sastojao se uglavnom u čitanju i tumačenju dobivenog materijala, a naročito o borbama sa četničkim bandama i njihovoj izdaji.

Ovim vojničkim sređivanjem četa, pokretanjem u akcije, čišćenjem nepoželjnih i stvaranjem stalne vojske, izborom solidnog komandnog kadra danas je omogućeno da se otpočne sa solidnim i sistematskim radom politkomesara i na izvršenju programa koji je postavio CK KPJ, na čemu se do sada samo djelomično radilo.

Disciplina u vojsci i poštovanje komandnog kadra još nije na visini, ali se ono dosta dobro podiže. Autoritet politkomesara bataljona i njegova popularnost u vojsci je vrlo dobra, a autoritet i popularnost politkomesara četa nije još na dovoljnoj visini, iz razloga što partizani još uvijek nisu najbolje shvatili ulogu politkomesara uopće, niti im je poznat odnos komandira i komesara u štabu, ah u tome se brzo uspijeva, jer sami politkomesari su partizanima od prvih dana ustanka poznati kao odlični borci i drugovi.

Stvaranju stalne i organizovane vojske najviše je stajalo na putu nemanje nikakvih ishranbenih sredstava ni u vojsci niti u narodu. Taj problem riješili smo djelomično organizacijom razmjene soli za žito od strane naše nar.-osl. opštine sa okolnim odredima.

Tokom ovoga vremena organizovano je nekoliko omladinskih četa na sektoru ovog bataljona: u Ribniku, Treskavcu, Busijama i Crkvenom i dalje se radi na njihovom organizova-

nju, te vojnom i političkom radu sa njima. Kursevi još nisu organizovani.

U pozadini je politkomesar bataljona održao nekoliko konferencija i to najviše u onim krajevima koji su zatrovaniji četničkom propagandom. Na zborovima je učestvovao priličan broj naroda. Govorilo se najviše o izdajničkoj ulozi četnika sa navođenim konkretnim slučajevima, potom o partizanskoj vojsci, petokrakoj zvijezdi, o nar.-osl. odborima itd. Održan je jedan zbor u Sokolovu, jedan u Ratkovu, dva u Vrbijanima (oba zborovi vojske i naroda), zatim je održan jedan manifestacioni zbor naroda, vojske i omladine u Ribniku. Četnički uticaj postepeno u pozadini opada, a naročito poslije njihovog napada na Ribnik sa ustašama. Jedino raskrinkavanje četnika onemogućava to što četničke bande upadaju u sela (Grace, Orahovljane, Vrbljane itd.) i zavode narod. Mi smo nekoliko puta pokušali da ih pohvatamo ali nam uvijek pobjegnu, a nemamo dovoljno snaga da ih temeljitije čistimo prema samom Mrkonjiću i u njega.

Nemamo uopće materijala za umnažanje materijala (kane. papira, indiga itd.) te bi bilo potrebno da nam se u tome pravcu što prije pomogne.

Borbeni pozdrav:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar,
Morača[4]

Operativni Stab
NOPO za Bosansku Krajinu
Br. 326
Od 12/VIII 1942

(M. P.)

BR. 94

IZVESTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA PRVOG BATALJONA PRVE PROLETERSKE BRIGADE OD 15. JUNA 1942. O RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE[1]

15. VI. 1942 god.

Dragi druže,

Nemamo namjeru da vam podnosimo iscrpan izvještaj 0 radu naše part. organizacije iako bi to trebalo, jer bi to bio dug izvještaj, budući da su tu dva mjeseca dana kako mi nemamo veze, ali za sada to nemamo mogućnosti, nego samo da vam damo kratak pregled situacije u našem bataljonu (1. bat. 1 prol. N.O.U. brigade). To smo trebali ranije da uradimo, ali zbog udaljenosti, teškoća kroz koje smo prolazili, i promjena u našoj part. org. s obzirom da je odlukom načelnika V. štaba naš sekretar[2] bio mjesec dana na dužnosti politkoma Komskog odreda i tek je sada ponovo došao, to nijesmo mogli uraditi. Od sada ćemo to redovno raditi.

Naš part. rad za ova dva mjeseca mogao bi se skoro podijeliti na dva perioda: prvi mjesec dana, vrijeme manje-više vojničkog odmora i intenzivnog part. i pol. rada; i drugi mjesec dana, vrijeme neprestanih borbi, marševa i slabijeg rada.

U prvom periodu pred nama su stajala uglavnom tri zadatka: part. i pol. rad u svom bataljonu, part. i pol. rad u omlad. Durmitorskom bataljonu, koji je nama bio dodijeljen, i pol. rad u narodu. Sva tri zadatka, s pravom možemo reći, izvršavali smo sa uspjehom.

U to vrijeme u našoj part. organizaciji bio je pravi part. život: redovni teorijski i praktični sastanci, pravilno razvijanje kadrova u svim pogledima, poklanjanje dovoljno pažnje svim vojnicima i rad sa njima; a u bataljonu pravi vojn. život. Pravilan rad part. org. uslovio je pravilan i uspješan rad na svim sektorima. Praksa je pokazala da je sveta ona: »kakva part. org. takav bataljon«. To je bilo vrijeme punoga rada. Taj mjesec dana bio je mjesec dana škole za naš a naročito omlad. bataljon. Radilo se po unaprijed utvrđenom planu, prorađivale su se najbolje i najaktuelnije teme. Tada smo održali i jedno part. savjetovanje od svih članova partije našeg i omlad. bataljona po pitanju prorade »Otvorenog pisma« C.K.

[1] Original, pisan rukom, ćirilicom, nalazi se u Arhivu CK SKJ pod reg. br. 981/VI, 2—22 (42).

[2] Vlado Sćekić

To je savjetovanje bilo od ogromne važnosti za sve čl. naše part. org. a naročito za one iz omlad. bataljona. Čitavi poli. tički materijal i jedan dobar dio partijskog, prvo prorađen u part. jedinicama i skojevskim grupama, prorađivan je na svakodnevnim konferencijama našeg i omlad. bataljona.

Mi smo tada vodili i part. org. u omlad. bataljonu i part org. u pozadini, u jednoj opštini. Rukovodili smo na taj način što smo najbolje naše part. radnike dodijelili svim part. jedinicama i skojevskim grupama kao i biroima i odborima i u bataljonu i u pozadini.

Poslije toga slijedile su teške, svakodnevne borbe sa četničkim bandama, koje su onemogućile pun rad naše part. organizacije. Teškoće su se naročito osjetile na teorijskom polju. Prorada »Istorije SKP(b)« stala je na drugoj i trećoj glavi. Isto tako i »Osnovi lenjinizma«. No ipak se nije stalo sa radom. Umjesto redovna i cbavezna dva sastanka nedjeljno, održavani su po jedan nedjeljno ili dva u deset dana. Pored svih tih teškoća i danas se u ćelijama prorađuju, čitaju i diskutuju, pojedina poglavlja iz »Istorije SKP(b)«. Poslije toga ista se stvar prorađuje na četnim konferencijama. No to je više neredovno i povremeno. Sve one teme koje nam je preporučio CK i mnoge druge i razni materijali prorađeni su: prvo u ćelijama a onda na četnim i bataljonskim konferencijama.

Sada u našem bataljonu ima 86 čl. naše partije. Članstvo je puno postiglo u svom radu. Teorijski članstvo stoji na dosta zadovoljavajućoj visini, što je ranije bio glavni nedostatak. Odnos i držanje članstva je vrlo dobro. Moral čvrst i na dostojnoj visini. O hrabrosti i odanosti naših kadrova i da ne govorim. U dosadanjim borbama izbačeno je iz stroja 13 čl. naše part. org. (5 mrtvih i 8 ranjenih) i izgubili smo dva kandidata. Kandidata svega imamo 14. Oni se vrlo brzo razvijaju u članove pa je njihov broj nestalan. Skojevaca imamo 78. Njihov rad ide uporedo sa radom part. organizacije i malo za njim zaostaje. Skojevci se osjećaju odgovorni pred svojom organizacijom isto kao i članovi partije. Odanost, požrtvovanost, disciplina kod velikog broja skojevaca ne izostaje iza tih osobina čl. partije.

Isključili smo dva člana: Vlada Dapčevića, kao antipartijskog elementa i C. A. kao kukavicu. Dapčević je uključen u partiju u Foči, gdje smo mu dali ponovo mogućnosti da ispravi svoje stare antipartijske osobine: ogovaranje rukovodećih part. ljudi i foruma, nastojanje slomiti njihov autoritet itd., ali Dapčević je i u partiji produžio, još podlije i vještije, sa starom pjesmom: napadao, krijući i naokolo, rukovodeće part., pol. i vojn. ljude, radi čega je ponovo isključen na opšte

odobravanje čitavog članstva. Sa ukorom i opomenom ima ih 6 kažnjenih.

U naš bataljon došao je Petar Radović, za kojega ste vi sigurno čuli, koji po svom sadanjem radu zaslužuje da bude član naše partije, pa vas pitamo šta da uradimo, jer ga uključiti bez odobrenja našeg CK ne smijemo.

U našem bataljonu sada ima oko 250 vojnika. Imali smo dvije popune bataljona. Popuna od Pivljana, koja je vrlo slaba, od kojih su nam dezertirali do sada njih 20, i popuna iz omlad. bataljona, koja je relativno dobra, samo što su omladinci fizički vrlo slabi: iznureni i premoreni. Našim staranjem i našim pravilnim radom nadamo se da će se od njih moći izgraditi dobri borci.

Bataljon prebrođava vrlo velike teškoće: glad, umor, nespavanje, neprestano, i dan i noć, u borbama i na položajima, a kao posljedica toga nedovoljan pol. rad, pa kod ljudi ne postoji dobrog raspoloženja i volje, ali ipak postoji čvrsti moral, koji je nimalo nepokoleban i kojega ćemo nastojati još jače učvrstiti.

Dobro bi nam došao ma kakav part. i pol. materijal, a naročito objašnjenje današnje međunarodne i unutarnje pol. situacije s obzirom na novi razvitak događaja.

Isto pismo poslali smo i drugu Crnom.[3].

Drugarski pozdrav za biro

Vlado Šćekić

*** Sreten Zujović**

BR. 95

PROGLAS ŠTABA GRUPE PROLETERSKIH BATALJONA U ISTOČNOJ BOSNI OD 16. JUNA 1942. STANOVNIŠTVU TOGA KRAJA[1]

STANOVNIŠTVU VLASENlCKOG, KLADANJSKOG, ZVORNICKOG I TUZLANSKOG KRAJA

Ovih dana stigli su u vaše krajeve prvi bosanski udarni proleterski bataljoni u kojima su okupljeni najbolji, najhrabriji i najvjerniji sinovi Bosne i Hercegovine.[2] U njima su okupljeni najbolji borci iz redova Srba, Muslimana i Hrvata koji su jednogodišnjom borbom protiv okupatora i njegovih slugu dokazali da su pravi sinovi svoga naroda i istinski borci za njegovo oslobođenje ispod tuđinskog jarma. Sve njih vezuje zajednička mržnja protiv okupatora i njegovih slugu — domaćih izdajnika, zvali se oni ustaše ili četnici. Sve njih vezuje velika ljubav prema njihovoj zajedničkoj domovini koja stenje porobljena pod tuđinskom čizmom. Sve njih vezuje jedna jedina misao, jedna jedina želja, a to je da oslobode i izmire napaćenu i iskrvavljenu našu Bosnu i Hercegovinu.

Naši prvi bosanski udarni proleterski bataljoni došli su u danima kada se radi o sudbini ustanka u Istočnoj Bosni. Došli su u trenutku kada su okupatori i njihove sluge uvjeravali čitav svijet da je ustanak u Istočnoj Bosni likvidiran i da su razbijeni svi partizanski odredi i odredi narodno-oslobodilačke dobrovoljačke vojske. Došli su upravo u trenutku kada su žalosni ostaci četničkih vođa i vodica uveliko već počeli pregovarati sa Pavelićem, ustašama i legionarima i kada su otvoreno stupili u službu ovih krvnika srpskoga naroda. Ove podle, sitne duše, ovi izrodi sprskoga naroda ne stide se da otvoreno preko letaka priznaju svoju prljavu rabotu. Zajedno sa ustaškim satnikom na Osmacima sastaju se Dušan Kovačević iz Spreče, Marko Vidaković iz Paprače i kuju planove kako da

[1] **Original, pisan na mašini, ćirilicom, umnožen na šapirografu, nalazi se u Arhivu CK SKJ pod reg. br. 1287/IV, 2d—5 (42).**

[2] **Krajem marta i početkom aprila 1942. Glavni štab za BiH formirao je u istočnoj Bosni tri udarna bataljona s namerom da oni budu jezgro Treće brigade. Pošto je treća neprijateljska ofanziva poremetila taj plan, oni su ostali kao Grupa udarnih proleterskih bataljona i operisali u istočnoj Bosni do 2. avgusta 1942, kada je po odluci Vrhovnog štaba od nje formirana Sesta istočno-bosanska brigada. Opširnije o tim bataljonima vidi tom IV, knj. 4, dok. br. 29, 35, 43 i 95.**

unište Birčanski partizanski odred, koji je prvi u ovom kraju nodigao zastavu narodno-oslobodilačke borbe i koji je još uvijek drži visoko razvijenu. Ali uviđajući da su ustaške snage premalene da unište čvrste redove boraca Birčanskog partizanskog odreda, ove odvratne izdajice obraćaju se za pomoć Savi Derikonji i Boži Plemiću sa Romanije. Zovu ih da sa njihovim ljudstvom dođu da zajedno udare ne na ustaše i okupatore, nego na Birčanski partizanski odred. Ovakve izdaje ne poznaje istorija srpskog naroda. Ovakve izdajnike mora stići pravedna kazna.

Dolaskom naših udarnih bataljona ovi izrodi su se pritajili. Sada javno izražavaju svoju solidarnost sa partizanima, a u potaji se domunđavaju sa ustašama i legionarima. Istovremeno šire lažne glasine o tome kako su proleterski udarni bataljoni došli u ovaj kraj da ubijaju Srbe, da pale crkve i vješaju sveštenike. Mi na te laži odgovaramo samo jedno: došli smo po naređenju svoga Vrhovnog štaba da još upornije i odlučnije nastavimo borbu protivu fašističkog okupatora i njegovih slugu ustaških krvoloka. Došli smo da spriječimo izdajnike da osramote srpsko ime i izdaju prave i trajne interese srpskoga naroda, U svakom poštenom borcu za narodnu slobodu vidimo svoga brata i druga s kojim ćemo zajednički voditi borbu do pobjede koja je bliska. Ali u svakom izrodu i izdajici vidimo neprijatelja, koga ćemo zbrisati sa lica zemlje.

SRBI,

Digli ste se na ustanak prije godinu dana da sa oružjem u ruci branite svoju slobodu i svoje domove. Vaša borba bila je sveta i pravedna. Ona je odgovor na sva ona poniženja kojima ste bih izvrgnuti u takozvanoj Nezavisnoj Državi Hrvatskoj. Ona je odgovor na sve one zločine koje počiniše ustaški zlikovci nad srpskim življem. U toku te borbe dali ste ogromne žrtve. Stotine i stotine vaših najboljih sinova palo je u borbi za slobodu. Proliveni su potoci krvi. Godinu dana vi vodite žilavu i upornu borbu protivu okupatora i ustaških zločinaca. A danas izrodi iz vaših sopstvenih redova hoće da okaljaju vaš obraz i pijunu na još svježe grobove boraca koji padoše po šumama i planinama Istočne Bosne, braneći vaše živote, slobodu i čast.

Ustanak u Istočnoj Bosni doveden je u pitanje. Okupator i njegove sluge nisu, doduše, uspjele da unište živu snagu naše ustaničke vojske, ali su uspjeli da preko svojih plaćenika pokolebaju, čak rasture neke odrede. Mnogi borci lutaju danas po šumama Istočne Bosne gladni, ostavljeni sami sebi bez

ikakvih izgleda za sutrašnji dan. Mi se obraćamo tim borcima s pitanjem: drugovi iz ranijih borbi, svi vi koji ste bili strah i trepet neprijatelja našeg naroda, zar ne vidite kuda su vas doveli izdajnici naše borbe? Nekad ste bili borci i junaci kojima se divio čitav svijet, a danas ličite na bandu očajnika koja luta kao izgubljeno stado. Zar ćete i dalje dozvoliti da Savo Derikonja i Božo Plemić, koji stalno odlaze u Sarajevo Nijemcima na dogovore, trguju krvlju vaših palih drugova, vašim glavama i vašom čašću? Digli ste se u borbu kada je zakleti neprijatelj srpskoga naroda, Hitler, bio u naponu snage. U toj borbi izdržali ste mnogo patnji i podnijeli ste velike žrtve. Te su žrtve podnesene radi slobode i ljepše budućnosti srpskoga naroda. A sad kad je Hitler na izdisaju, kad po njegovim fašističkim hordama padaju sve teži i teži udarci, koje im zadaje junačka Crvena armija, vi ste malaksali i izgubili vjeru u pobjedu. Sad je upravo došao čas da našim velikim saveznicima, Sovjetskoj Rusiji, Engleskoj i Americi, da čitavom svijetu pokažemo našu upornost u borbi i našu spremnost da u toj borbi podnesemo sve. Sad je upravo došao čas da još smjelije i ponosnije razvijemo zastavu narodno-oslobodilačke borbe i da je ponesemo daleko u krajeve gdje još vlada mrski okupator i njegove sluge. Pod tom zastavom je vaše mjesto, drugovi iz minulih slavnih borbi, a ne sa Savom Derikonjom, Božom Plemićem, Dušanom Kovačevićem i ostalim miljenicima okupatora i ustaša. Pod tu zastavu mi vas pozivamo iskreno kao drugove i braću po borbi. Budite svi uvjereni, čak i oni koji su pucali na nas, da ćemo vas primiti drugarski. Oprostićemo vam vaše zablude i vaša kolebanja, čak i ona koja su nas koštala krvi. Mi ne želimo vaše krvi; mi želimo da s vama zajedno povedemo još širu i odlučniju borbu protiv svih neprijatelja naše slobode i naše budućnosti.

MUSLIMANI,

Hitlerov sluga Pavelić doveo vas je u težak položaj. Prije godinu dana on vam je obećavao zlatna brda i doline, a danas pogledajte i sami koliko vam je jada i nesreće donio Pavelić i njegovi ustaši. Izrodi iz vaše sredine, Muc1imani — ustaši, počinili su mnogo krvavih zločina nad Srbima Bosne i Hercegovine. Oni su time osramotili muslimansko ime. Ali ne samo to: srpski izrodi — četnički vođi iskoristili su te zločine Muslimana — ustaša da raspire mržnju Srba prema svemu što je muslimansko. Ta mržnja je doista zahvatila jedan dio Srba, koji su po zapovjesti četničkin vođa poklali hiljade nevinih Muslimana, pretvorili u zgarišta mnoga muslimanska sela i još više produbili jaz između Srba i Muslimana.

Mi, partizani, govorili smo i svojim djelima dokazivali da naša borba nije samo srpska borba. Ona je borba svih poštenih ljudi protiv nepravde i nasilja, protiv gladi i bijede, za slobodan i miran život svih naroda bez razlike. Danas vam se opet obraćamo s riječima: došao je krajnji čas da se trgnete i da stupite u borbu. Hitlerovi su dani izbrojani, a s njime će pasti i Pavelić, njegov krvavi najamnik. Muslimani iz Kladnja i okolice! Vi ste mnogo jada zadali svojim srpskim komšijama. Palili ste srpska sela, ubijali ste i klali. Zapitajte sami sebe: kome je to koristilo? Koristilo je samo Hitleru i ustaškoj gospodi iz Zagreba i Sarajeva, a Muslimani iz drugih krajeva skupo su platili ta vaša nedjela. Dosta je bilo klanja, dosta je bilo prolivanja nevine krvi, dosta je bilo požara po srpskim i muslimanskim selima. To vam je poruka od nas partizana, koji se nismo nikad ogriješili ni o jednog nedužnog čovjeka. Na našem putu mi smo prošli kroz mnoga muslimanska sela. Dočekivani smo kao prijatelji i ponašali smo se kao prijatelji. Nas je dočekivala kao prijatelje čak i muslimanska milicija, kojoj mi nismo oduzimali oružje jer smo znali da su oni to oružje uzeli da brane svoja sela od četnika. Takvu odbranu mi smatramo opravdanom, kao što smatramo opravdanom i borbu Srba protiv ustaškog nasilja.

Međutim, u onim selima i mjestima koja su i dalje trpila u svojoj sredini ustaše, koja su služila kao uporišta njemačke i hrvatske vojske ili ustaša, mi smo se ponašali kao neprijatelji. Mi smo, naprimjer, spalili Cersku jer je ona bila ustaško gnijezdo kad je Pavelić sa svojim bandama ušao u ove krajeve prije godinu dana. Muslimansko stanovništvo tog mjesta nije htjelo ništa da nauči iz iskustva ove krvave godine. Kad su se hrvatska vojska i ustaše vratili u ove krajeve, Cerska je opet postala ustaško gnijezdo. Iz nje su vršena nasilja i zločini nad srpskim življem obližnjih sela. To je mjesto iskorišćavano za borbu protiv naših partizanskih odreda koji se bore za slobodu i budućnost svih naroda Bosne i Hercegovine. Mi smo zato Cersku sravnili sa zemljom, a tako će biti i sa svakim onim mjestom, bilo ono srpsko ili muslimansko, kojim se okupator ili ustaši služe u borbi protiv narodno-oslobodilačkih partizanskih odreda i dobrovoljačke vojske.

Stoga se mi obraćamo vama da gonite iz svoje sredine ustaške zlikovce, da im ne date da od vaših naselja prave tvrđave. Branite sami svoja sela od četničkih bandi, ali ne dozvolite da ona budu uporišta neprijatelja i naše i vaše slobode. Pomažite našu borbu bilo davanjem hrane i odijela, bilo stupanjem u naše redove, u kojima se bore stotine Muslimana Bosne i Hercegovine.

SRBI I MUSLIMANI,

Vijekovima vas je tuđin zavađao i pljačkao vašu zajedničku domovinu Bosnu i Hercegovinu. Došao je čas da se složite u zajedničkoj borbi protiv Hitlerove vladavine i protiv svih onih koji mu u našoj zemlji služe. Najdalekovidniji vaši sinovi nalaze se u našim redovima, pod istom zastavom slobode za sve narode. Ugledajte se na njih, pružite ruke jedni drugima i tako osujetite nastojanje krvavog dželata Pavelića **da** iskorišćava čas Muslimane protiv Srba, čas Srbe protiv Muslimana. Ujedinite se u pravednoj i svetoj borbi. Kujmo to jedinstvo da bi tako osigurali našoj zajedničkoj domovini Bosni i Hercegovini srećnije dane i ljepšu budućnost.

Živjela sloga Srba i Muslimana u borbi protiv zajedničkog neprijatelja! Živjela oslobođena i izmirena Herceg-Bosna! Živjela narodno-oslobodilačka borba svih naroda Jugoslavije! Živjela Komunistička partija Jugoslavije, organizator i rukovodilac narodno-oslobodilačke borbe! Živili naši veliki saveznici: Sovjetska Rusija, Engleska i Amerika! Živjela nepobjediva Crvena armija! Živio drug Staljin, vod i učitelj trudbenika čitavog svijeta.

16 juna **1942**

STAB GRUPE
UDARNIH PROLETERSKIH BATALJONA

BR. 96

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA DRUGOG BATALJONA DRUGE PROLETERSKE BRIGADE O RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE OD 1. DO 15. JUNA 1942. GODINE[1]

I Z V E Š T A J

0 radu partijskih jedinica i bataljonskog komiteta u II bataljonu II proleterske n.o. udarne brigade od **1** do **15** juna 1942 g.[2]

Ovaj bataljon ima četiri partijske jedinice kao i pre. Broj članova KPJ u ovom bataljonu je 68. Učlanjeno je 8 novih drugova u Partiju i jedan vraćen koji je ranije bio isključen. Začlanjeni su u I četi 4 nova druga, u II 4, u ostalim partijskim jedinicama broj je isti.

Broj izgubljenih i nestalih članova je 3 i to: iz I čete 2, jedan poginuo i drugi izgubljen, i iz druge čete jedan nestao. Ovi drugovi su izgubljeni u akcijama oko Durmitora.

Bataljonski komitet nije održao ni jedan sastanak usled svakodnevnih pokreta i akcija, tako da članovi komiteta nisu bili zajedno.

Štabna partijska jedinica: održala je jedan radni sastanak sa dnevnim redom: izveštaj po sektorima, diskusija i kritika i samokritika. Iz izveštaja se zaključilo da se ljudstvo bataljona više razvija vojnički nego politički.

Partijska jedinica I čete održala jedan radni sastanak sa dnevnim redom: organizaciono pitanje, izveštaj po sektorima, akcija, kritika i samokritika i razno. Ovom sastanku prisustvovao je zamenik političkog komesara bataljona. Iz izveštaja se videlo da poslednjih dana nije rađeno zbog stalnih pokreta i akcija. Na ovom sastanku kažnjen je opomenom zbog nedrugarskog ponašanja J. J. Odlučeno da se smeni desetar prve desetine zbog nesavesnog vršenja dužnosti, da se održi četna konferencija.

Partijska jedinica 2. čete održala jedan radni sastanak sa dnevnim redom: organizaciono pitanje, izveštaj po sektorima, diskusija, podela rada po sektorima, kritika i samokritika i razno. Na ovom sastanku odlučeno je da se smeni drug koji je odgovarao po omladinskom pitanju, koji nije udovoljavao svom sektoru, i izabran novi koji će odgovarati po istom

[1] **Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu CK SKJ pod reg. br. 1116,"VII, 1—43 (42).**

[2] **Prethodni izveštaj vidi u dok. br. 91.**

sektoru. Izvršena ponovna raspodela rada po svim sektorima tako da su svi drugovi odgovorni. Predloženo da se smeni vodnik 2. voda koji nije mogao odgovarati svojim dužnostima.

Partijska jedinica 3. čete održala je jedan radni sastanak sa dnevnim redom: organizaciono pitanje, izveštaj po sektorima, diskusija, pitanje komandnog kadra, ishrana, odeća i obuća, sanitet, podela rada po sektorima, kritika i samokritika i razno. Na ovom sastanku pretresana su sva pitanja koja se tiču čete. Izvršena podela rada po sektorima tako da su svi drugovi odgovorni.

Politički rad. Održana jedna četna konferencija u 1. četi na kojoj je pretresano pitanje zadnjih akcija i u isto vreme održano predavanje o političkoj situaciji. U 2. četi održane su dve četne konferencije. Rađena 3. glava Istorije i održana dva časa iz 5. glave Istorije. Održano jedno predavanje o narodno-oslobodilačkoj borbi u Jugoslaviji. U 3. četi održana jedna četna konferencija na kojoj je prisustvovao politički komesar bataljona. Održan jedan čas o političkoj situaciji na kojoj je govorio zamenik politkoma bataljona.

Vojni rad. U 1. četi nije rađeno ništa kao i u drugoj. U 3. četi održan jedan čas iz opisa talijanskog puškomitraljeza »Breda«.

Kulturno-prosvetni rad. 2. i 3. četa održale su jednu priredbu za naš bataljon i Komski u selu Trsa. 1. četa nije radila na kulturno-prosvetnom polju.

Omladinski rad. Za poslednjih 15 dana nije rađeno ništa.

Pozadinski rad. Za poslednjih 15 dana nije rađeno ništa.

Za ovih 15 poslednjih dana u bataljonu se nije moglo više raditi pošto je bataljon svakodnevno imao pokrete ili akcije.

16 juna 1942 godine
Položaj

Zamenik politkoma,
Bož. M. Tomić

BR. 97

IZVEŠTAJ ŠTABA BATALJONA »GAVRILO PRINCIP« OD 20. JUNA 1942. ŠTABU PETOG KRAJIŠKOG NOP ODREDA O POLITIČKOM RADU U BATALJONU I NA TERENU[1]

STAB
BATALJONA »GAVRILO PRINCIP«[2]
V-og KRAJ. ODREDA
20/VI-1942

ŠTABU V-og KRAJIŠKOG ODREDA

U vezi sa traženjem posebnog izvještaja o političkom radu u vojsci i u pozadini šaljemo vam slijedeći izvještaj:

1. Politički rad u vojsci: Redovito se čitaju radio vijesti i drugi propagandni materijal. Također se održavaju posebni politički referati o vanjskoj i unutrašnjoj političkoj situaciji, zatim referati kao »Sveslavenski kongres«, »Uloga Kompartije u nar. oslobodilačkoj borbi«, »27 mart«, »Četnici prije i sada«, »Crvena armija« itd.

Naročita se pažnja posvećuje raskrinkavanju i objašnjavanju uloge četnika i ustaško-četničke saradnje. S druge strane posebno se ističe sve veće učešće hrvatskog naroda u narodno-oslobodilačkoj borbi i širenje narodnog ustanka u Hrvatskoj.

U četama se uče »Pitanja i odgovori«, izdana od V-og K. Odreda. Prilikom učenja »Pitanja i odgovora«, ona se objašnjavaju i nadopunjuju, da bi ih vojnici što bolje i pravilnije shvatili.

U svakoj četi postoji tečaj za nepismene, kao i za to odgovoran drug. Tu su se pokazali prilični rezultati. Također se posvećuje pažnja i kulturnom podizanju boraca i u tom smislu se vrše pripreme u četama za jednu priredbu, ali nam stalni pokreti i akcije otežavaju sprovođenje toga plana.

2. ***Politički rad u pozadini:*** U selima Zebe, Isjek, Radlovići. Tiškovac i Peći uspostavljeni su ponovo narodno-oslobodilački odbori. Vrše se pripreme za formiranje opštine, što je i želja samih seljaka. Stalno se održavaju konferencije na

[1] Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta pod reg. br. 11/1—9, k. 1707.

[2] Ovaj bataljon je bio u sastavu Petog krajiškog NOP odreda kao njegov Treći bataljon. Držeći položaje na sektoru Bosanskog Grahova, vodio je stalne borbe protiv četnika popa Đujića i Talijana koji su često vršili napade od Knina u pravcu Drvara i B. Grahova, a povremeno držali i svoje posadne jedinice u ovim mestima. **Opširnije** o ovim borbama vidi tom IV, knj. 5, dok. br. 44, 85, 101 i 122.

kojima se objašnjava politička situacija, a naročito uloga četnika, zatim se raspravlja o aktuelnim problemima samih sela, naročito pitanje ishrane i zbrinjavanja familija pogorelih.

Seljaci, iako upropašteni, rado pomažu svoju vojsku.

Omladinski rad u pozadini je nedavno opet oživio i obećava dobre rezultate.

Treba imati u vidu da se u blizini nalazi četnička banda, koja se skuplja sa svih strana, i koja u saradnji sa okupatorom ometa u mnogome da rad u pozadini nije na onom stepenu na kojem bi mogao biti. Također ima sela (kao Resanovci) koja su potpuno raseljena po oslobođenoj teritoriji Bosanske Krajine.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar Štaba:
Br. Vidović[3]

Zamj. politkomesara
Višić Miroslav[4]

(M.P.)

® Branko Vidović, poginuo na Romaniji 1945. u borbi protiv odmetničkih bandi.

' Narodni heroj. Poginuo sredinom 1943. na Ozrenu, u istočnoj Bosni.

BR. 98

UPUTSTVO OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU OD 21. JUNA 1942. POLITIČKIM KOMESARIMA ODREDA I BATALJONA ZA RAD U JEDINICAMA I U NARODU[1]

OPERATIVNI STAB N. O. P. i D. V.
ZA BOS. KRAJINU
dne 21 juna 1942 g.
(Komesarijat)

POLITIČKIM KOMESARIMA ODREDA I BATALJONA

Prije svega želja nam je da vam napomenemo da stvari i dužnosti u štabovima treba pod svaku cijenu razgraničavati i voditi kurs za to da se zna dužnost vojnih i političkih starješina u vojsci. Prije svega disciplina, vještina baratanja oružjem pada u dužnost vojnih starješina. Osim toga predvođenje četa u borbi i stupanje naprijed vojnih i političkih starješina ima svoju dobru i lošu stranu. Moralo se je tako u početku činiti da bi se steklo povjerenje vojnika i podigao autoritet komandnog kadra, ali to uvesti kao princip pogrešno je i to može dovesti do rasula jedinica. Vojsku, a to se tiče nižih vojnih rukovodilaca, treba učiti samostalnosti i inicijativi u izvođenju kako sitnih tako i najkrupnijih akcija. Proglasiti načelo da komandni kadar uvijek ide pred vojskom, kako to običavaju naši mnogi drugovi (to je najjače ukorjenjeno u V K. Odredu), znači voditi kurs na gušenju inicijative kod vodnika, desetara, a eventualno i komandira, ne tražiti od njih ni ono što oni mogu dati i nikada ne biti na čistu koga se ima u rukama, kakvi su ljudi i tko treba da stane na čelo jedinica. Osim toga zna se da neophodno dolazi do demoralizacije čestim ginjenjem vojnih i političkih rukovodilaca u vojsci. Primjeri su za to mnogobrojni, a posebice čete i bataljoni iz udarne brigade, u kojoj se po tom pitanju malo vodilo računa. Napominjemo da treba paziti da se kod vojnika ne rodi pomisao na izvlačenje iz akcija kao i strah od borbe kod rukovodilaca.

Kako se u posljednje vrijeme na komesarske dužnosti doveo veći broj seljaka — boraca, to po ovom pitanju treba imati na umu ovo: da su komesari iz redova boraca to je jedna dobra okolnost obzirom na obljubljenost ljudi, većinom domaćih, u

[1] **Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta pod reg. br. 11—1/8, k. 162 A.**

četi, ali politički komesari odreda i bataljona moraju shvatiti da seljaci — komesari teško mogu vršiti savjesno i cako treba svoju komesarsku dužnost. Oni su u većini slabi govornici i uske su njihove političke perspektive. Nisu oni svjesni svoje uloge kao politički vaspitači vojske. Oni se zapletu u svakodnevne poslove. Osim toga seljak — borac teško može shvatiti da onaj njegov drug, politički komesar, od njega više zna, pa i tu stoji prepreka u njihovom radu. Ovi se ljudi moraju brzo izdići znanjem među vojnicima, to će reći da komesari odreda i bataljona moraju te ljude naučiti svim komesarskim dužnostima i politički ih uputiti u najvažnija pitanja naše unutarnje i svjetske politike. Politički komesari odreda i bataljona moraju u prvi mah u takvim prilikama velikim dijelom zamijeniti političke komesare četa u pogledu političkog vaspitanja vojnika. Politički komesari odreda i bataljona moraju uvesti političke časove u četama, zvanične i redovite kao \ vojna obuka. Ne smije biti izgovaranja da čete ne logoruju, da su četni komesari slabi, da je vojna situacija bila teška itd. Jedna se pouka mora izvući iz ove borbe sa okupatorom, a pogotovo sa četnicima: Gdje su vojnici koliko toliko bili obavješteni politički, tu smo imali uporišta, a kako je ova borba sa četnicima vrlo osjetljiva i teška, kako je ona više političke nego vojne naravi, traži ona prilično naše znanje. Kako je opet vojska glavna meta političkog juriša pete kolone, to se mora bezuvjetno izbjeći stara greška guranja na vojne akcije, pa i sa četnicima, ne pripravljajući politički svaku akciju i ne popratiti svaku akciju sa politički konkretnim obukama. Ne smije se borba sa četnicima izjednačiti sa borbom protiv ustaša. I bez našeg naročitog rada, zlodjela ustaša potstrekivala su borce na borbu protiv njih. Sa četnicima je druga stvar: 1-vo, otpada ta mržnja protiv njih kao vidnih tlačitelja srpskog naroda, postoji zabluda o prevari ustaša sa strane četnika, a osim toga politika je četnika da ne ubijaju vojnike nego vođe. Zatim osjećaj boraca da mase i pozadina ne stoje iza njih bar u tim krajevima gdje su četnici, zatim oružano pojačanje četnika od strane Pavelića. Sve to treba uočiti i vidjeti kako pitanja ta postavljaju vojnici među sobom i od čega trpi njihov elan i moral u borbi. Treba konkretno ukazivati na izdaju njihovu i prelaziti na širu politiku pete kolone u zemlji i svijetu a ne udarati odmah u žicu svijetske politike. S tim u vezi treba se držati programa političkim komesarima upućenog od Cen. K. K.P.J., a naročito unići u pitanje Jugoslavije i Versalja kao i velikosrpskog karaktera vlasti u Jugoslaviji 20 godina. Odnos te politike na srpske mase i oštećavanje interesa srpskih masa tom prilikom. Posljedica takve politike je: dolazak ustaša na vlast

i pokušaj istrebljenja Srba. Raščišćavanje tih pojmova je od ogromne važnosti za danas. Pitanje bratstva naroda sada postaje veoma aktuelno obzirom da su četnici paktirali sa hrvatskim i muslimanskim ustašama i samim tim masama je postala jasna naša politika sporazumjevanja sa poštenim dijelom Muslimana i Hrvata. S tim u vezi treba analizirati odnos Srba, Hrvata i Muslimana u prošlosti u Jugoslaviji, pa i danas: Treba ukazati na inicijatore klanja i tko su to bili iz redova Hrvata i Muslimana — begovi i peta kolona u Hrvatskoj (peta kolona u Bosni su bile muslimanske bivše spahije koje su se nadale da će im Hitlerov fašizam dati bivše begluke i u tom cilju bile su nahuškane muslimanske mase na istrebljenje Srba, a klanje i ubijanje bila je osveta sa strane begovata nad bivšim svojim kmetovima). Ukazati na jedinstvo krvi i jezika — Slavenstvo. Rastumačiti ulogu vjerskih faktora u tom međusobnom klanju — svećenstvo. Ovim se hoće reći da je borba protiv četnika vezana uz aktivnije naše nastojanje u politici bratstva naroda u Krajini. Odgojiti vojnike da se bore protiv četnika, znači podići ih na viši nivo i osigurati sutrašnju pravu narodnu vlast. Gurati ga u borbu ne dobivši ga politički za to i strašeći ga svakovremeno razoružavanjem, kratkovremeno je i vodi rasulu vojske. U vezi sa najnovijom situacijom u svim pomenutim pitanjima treba održati vojsci slijedeća predavanja:

1) Sporazum ustaša i četnika: Sta je uslovilo taj sporazum, kakve su njegove političke, kakve vojničke posljedice za nas a kakve za četnike, kakve za ustaše kao velikohrvate, i kakve napokon svijetske snage podupiru taj sporazum (peta kolona u svijetu). Kakva je trajnost, solidnost i dugotrajnost ovoga sporazuma obzirom na velikosrpski i velikohrvatski ideološki pravac tih saveznika. Koliko je tim sporazumom ojačala narodna oslobodilačka fronta obzirom na prilaženje hrvatskih i muslimanskih masa nama. Slaba borbenost četnika protiv nas, neshvatanje te borbe i politička nepripravnost ljudstva od strane njihovih vođa po pitanju sporazuma sa ustašama: kolebanje njihovih ljudi, laka predaja u Istočnoj Bosni i Srbiji itd.

2) Sporazum Sovjeta i Engleske: Koristi za svijetski front protiv Hitlera i za male narode, kakvi su vojnički i politički faktori uslovili taj sporazum, dalekosežnost toga sporazuma obzirom na obaveze zemalja jedne naprama drugoj poslije rata, raspoloženje masa u zemlji Engleske i Amerike. Aktivnost radničkog pokreta u tim zemljama, vojnički položaj Engleske, centralna sila Sovjetski savez u toj koaliciji, značaj otvaranja drugog fronta za nas i napokon razbijanja laži pete kolone, a posebice četnika, o sukobu Engleske i Sovjeta poslije rata.

3) Ciljevi sadašnje ofanzive: Porast naših snaga, osvajanje gradova (letak hrvatskim domobranima viditi), koalicija pete kolone u ovoj ofanzivi, njena živa aktivnost u zemljama Jugo. »lavije, njena aktivnost kao predznak velikih promjena i do] gađaja u svijetu i rasplamsavanja ustanka u našoj zemlji. Op^H slabost okupatora i traženje novih saveznika, bojazan od otvaranja drugog fronta.

Eto to su najhitniji zadaci političkih komesara u vojsci i najaktuelnija pitanja o kojima treba govoriti vojsci, a sada treba pravilno postaviti odnos vojske i naroda, što je posebna dužnost političkih komesara i političkih pretstavnika iz vojske. < Cesto se dešava da se vojnici grubo odnose prema narodu, a posebice prema civilima koji rade razne stvari i čine razne., - usluge vojsci. Mnogi vojnici misle da zato što su naoružani da su zato i u položaju zapovjednika i tutora nad narodom. U ovim danima kada okupatorska petokolonaška vlast ide za tim da iskopa jaz između vojske i naroda, politički komesari treba da živo porade među vojskom i da stvore što snošljiviji odnos između vojske i naroda. Te odnose treba ispreplesti mnogo-strukim uslovima i djelima i s jedne i s druge strane. Ne smije se odnos vojske i naroda svoditi na golu odbranu sela, J nego taj odnos mora biti mnogo dublji, i zasnovan na snažnoj svijesti potrebe dobrog odnosa vojske i naroda. Vojsci treba objasniti koliki je to faktor u ratu sigurna pozadina i da odatle izvire najveći dio svijesti kod vojnika o pravilnom odnosu vojske prema pozadini. Tu treba iznijeti primjer četničkih sela, sabotaže u ishrani, nemogućnost dobivanja ikakvih informacija i na kraju pucanje u leđa. Dobrim postupcima naših vojnika koji su pod oružjem dokazati da naše oružane snage ne donose gospodarenje i tutorenje nad narodom nego dapače slobodu u pravom smislu riječi i da to oružje ne štiti narod samo od vanjskih neprijatelja nego da je ono i na oslobođenoj teritqMla garancija slobodnog života naroda, zdravog međusobnog nosa ljudi. Razumljivo je da se tu misli na slobodu i pravo poštenog i rodoljubivog svijeta a ne slobodu petoj koloni. Na konkretnim primjerima treba ispravljati greške kod vojnika, ' intervenisati kada god je to potrebno. U stroju o tome govoriti i iznositi uvijek grube greške pred vojskom koje se odnose na pitanje odnosa prema narodu. Naročito vojska mora biti oba-zriva prema ženama. Tu treba razbiti onu konzervativnost vojnika koji su prema politički zaostalim ženama u većini prosti i grubi. Tu se ispoljava na jedan način terorisanje žene u selu, samo u naročitom vidu.

Pljačku suzbiti pod svaku cijenu. Ne obmanjivati se time da među vojnicima nema pljačkaša. Imati u vidu da vojnici

koriste progone četnika i njihovih familija i pri konfiskaciji oni pljačkaju kuće. Prije ulaska u selo upozoriti vojnike na to a poslije oštro kažnjavati. Treba vojnicima politički objasniti šta znači vojska koja pljačka — kakav je to crv koji nagriza moralnu vrijednost vojske, kako pri tome blijedi cilj oslobođenja i vojska iz dana u dan slabi. (Hitlerovsku vojsku uzeti kao primjer). Treba napomenuti vojnicima sutrašnji njihov položaj kao čuvara i garancije sveg državnog i narodnog dobra, ako se sada ne nauče da postupaju pravilno prema seoskoj kući, manje će biti solidni sutra u gradu. Krađu i pljačku među vojnicima treba prema tome gledati sa političkog stanovišta a ne samo sa moralne strane.

Prema narodno-oslobodilačkim odborima kao organima narodne vlasti vojnici se moraju odnositi pravilno. Oni moraju znati šta su odbori, kakve su njihove dužnosti i prava, napokon kakva je njihova budućnost. Vojnici ni u kojem vidu ne smiju stajati nad organima narodne vlasti. Oni dapače u svakom slučaju moraju oružjem svojim podupirati pravilne odluke odbora, a svojim postupcima kao naoružani ljudi dizati autoritet narodne vlasti.

Odnos prema četničkim selima: Tu treba voditi računa da u takvim selima u kojima neprijatelj koristi svaku našu grešku, vojska mora biti besprekornog vladanja. Konfiskaciju kod četničkih kuća treba pravilno provoditi i to samo kod onih kojima je domaćin u četničkoj vojsci. Pri tome paziti da se familija ne ostavi gladna i ogoljela. Sve suvišno oduzeti u korist vojske. Voditi računa o tome da familija imade hrane do novog žita. Upljačkane stvari kod četničkih kuća zaplijeniti, a po mogućnosti i vratiti pravom vlasniku ako je on ispravan rodoljub. Izbjeći svako maltretiranje civilnog stanovništva po četničkim selima. Pri pretresu plijeniti vojničku opremu, oružje, kažnjavati za pronađeno oružje žitom i drugim stvarima, ali i to umjereno. Četničke kurire hapsiti. Uhvaćene četnikte klasificirati na one koji su otvoreni naši neprijatelji i ubojice, na one koji su politički zavedeni pa su se možda i borili protiv nas, na one koji su prisilno mobilisani pri razbijanju naših četa i na vodstvo. Prve strijeljati, druge voditi sa sobom i dopremati štabovima radi političke izobrazbe, treće po mogućnosti primati u naše čete i preko njih držati vezu sa njihovim selima. Vođe za koje se ustanovi da su ubijali ili da su izdavali naređenja za ubistva naših drugova, strijeljati. Sve istaknutije vođe ovamo dopremati Operativnom štabu pod jakom patrolnom stražom. Pri ovome treba napomenuti da se odbori moraju starati za siromašne porodice pa makar i neki član te porodice bio i u četnicima.

Sve ove naredbe koje su u glavnom političke naravi sprovesti u djelo i po tome podnijeti izvještaj ovome štabu.

Na položaju,
dne 22 juna 1942 g.

(M.P.)

Politički komesar
Osman[2]

Komandant
Košta*

BR. 99

IZVOD IZ IZVEŠTAJA POKRAJINSKOG KOMITETA ZA SRBIJU OD 24. JUNA 1942. CENTRALNOM KOMITETU KPJ I VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O STANJU ODREDA U SRBIJI'

CACI I VRH. ŠTABU

24. VI. 1942.

Dragi drugovi,

Jačina i raspored naših odreda su sledeći: U Zap. Srbiji, posle razbijanja Suvoborskog odreda i prebacivanja dela Valjevskog preko Drine, nemamo partizana. Za sudbinu užičkih četa, koje su prešle zimus na svoje terene, ne znamo ništa. U Šumadiji (Kosm.[aj], Ar.[anđelovac] i Krag.[ujevac]) takođe nemamo organizovanih odreda, već imamo manjih grupa u Kosm. i Ar., oko 20 do 30 partizana, razmeštenih u manjim grupicama po pojedinim selima. Na teritoriji OK-a za Pož.[arevac] sada ima isto oko 30—40 partizana, ali oni deluju kao grupa, odred. Na teritoriji Obr.[enovca], Jag.[odine] i Smed. Pal.[anke] nemamo ništa. Na teritoriji OK-a za Kruš.[evac] imamo odred od oko 60 ljudi. Na teritoriji Kralj.[eva] ništa. Na teritoriji N.fiša] imamo: 1) Ozrenski odred od 50 ljudi, 2) Nišavski — 200 ljudi, 3) Toplički (sada Jastrebački) — 120 ljudi, u koje ulazi sada i 20 drugova rudara iz bivše Kopao-

*** Osman Karabegović**
' Košta Nad

ničke (Kraljevačke) čete koji su pobegli iz logora.[2] Na teritoriji Lesk.[ovca] imamo sada: 1) Babički odred — oko 100 ljudi, više je sada na terenu okupiranom od Bugara, oko Vranja, 2) u Jablanici ima sada samo ostataka, manjih grupa od Kukavičkog (35) i Jablaničkog (50) odreda. Na teritoriji Zaj.[ečara] imamo odred od 57 drugova (Knjaževački). To su naše snage u ovom momentu. Naoružanje svih tih odreda i grupa je dobro, imaju dovoljno automatskog oružja, a municije osrednje. Danas smo dobili izveštaj da je Jastrebački odred blokiran od čitave divizije Bugara i Nemaca, a na grupu (20) Kosmajaca poslato je 7 četničkih, ljotićevskih i nedićevskih odreda, koji sistematski baš ovog momenta pretresaju čitav Podunavski i Gročanski srez.[3]

Akcije naših odreda: Stalne borbe u okolini Niša, Kruševca, Jastrepca i Knjaževca. Pre deset dana izbačen je transportni voz između Toponice i C. Krsta. Uništen transport i dve lokomotive, a saobraćaj prekinut za 20 h. Na pruzi Par.[aćin] — Zaječ.[ar] napadnut je voz pun Nemaca, Bug.[ara], nedićev.[aca] i četnika. Ubijeno 15 Nem. Tri Nem. i tri Bug. pušteni, koje je bug. komanda posle streljala. Neki Bugari — vojnici drže zborove po selima i govore da su i oni porobljeni kao i mi i sabotiraju naredbe nemač. komande.

Nemci useljavaju u Srbiju svoje izbegle porodice iz bombard. krajeva.

Očekujemo vaš opširan odgovor i mnogo vas pozdravljamo.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Mihajlo[4]
Jova[5]
Seljak"

[2] Odnosi se na bekstvo političkih zatvorenika i partizana iz nemačkog logora na Crvenom krstu u Nišu, 12. februara 1942. godine. Vidi tom I, knj. 3, dok. br. 26 i 123.

[3] Tada je sprovođena velika ofanziva na partizanske odrede u Srbiji, poznata kao »Aćimovićeva ofanziva«.

[4] Blagoje Nešković

[6] Vasilije Buha

[6] Narodni heroj Mirko Tomić Seljak

BR. 100

PISMO POKRAJINSKOG KOMITETA KPJ ZA SRBIJU OD 25. JUNA 1942. PARTIJSKOM POVERENIŠTVU ZA JUGOISTOČNU SRBIJU I OKRUŽNOM KOMITETU KPJ ZA NI§ O PROŠIRIVANJU DEJSTVA ODREDA I USPOSTAVLJANJU CVRSTIII VEZA[1]

PP-u i OK-u 15 VI1942

Dragi drugovi,

Primili smo pismo od Zin.[8] (7 VI), od Srbe» (23 V i 5 VI) od Trnavca[4] (30 V), od Lenke[5] (29 V), od Novaka[6] (27 V) i od Pere[7] (23 V).[8]

Što se tiče vaših odreda, primećujemo sledeće stvari, koje nam se čine popravljivim, jer i vi sami uviđate da su to pojave koje što pre treba ukloniti.

Ne može se dozvoliti da se rad u odredu svede na jednog ili dva čoveka, da komandant odreda preuzima funkciju komandira, a politkom funkciju ekonoma. Ovakav rad je štetan i dovodi do mnogo neželjenih rezultata. Ovakav rad umanjuje ili potpuno ubija inicijativu kod našeg komandnog aparata na prvom mestu, drugo, ceo rad u odredima svodi se na jednog ili dva čoveka koji su u nemogućnosti da ga savladaju. Najzad, ovaj rad se svali obično na one naše drugove koji su najbolji organizatori, čiji su zadaci da daju uputstva dalekosežnijih razmera političke i vojničke prirode. U krajnjoj liniji ovo može da dovede do toga da naši odredi izgube u mnogome karakter političke vojske gde svaki pojedinac misli i pretstavlja osobitu vrednost i da dobiju osobine vojno-četničkih odreda (naređenje — izvršenje, za vojnika misli starešina, za nižeg starešinu viši).

[1] **Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se** u **Arhivu** CK **SKS pod reg. br. 1501.**

[2] **Dušan Puda 2ine. Tada je vršio dužnost sekretara OK KPJ za Niš.**

[3] **Dragi Stamenković Srba. Tada je bio član Pokrajinskog partijskog povereništva za jugoistočnu Srbiju.**

*** Dimitrije Pisković Trnavac, komandant Jastrebačkog NOP odreda.**

[5] **Lepa Stamenković Lenka. Tada je bila sekretar OK KPJ** za **Leskovac.**

[6] **Vasilije Smajović Novak. Tada je bio zamenik političkog komesara Jablaničkog NOP odreda.**

[7] **Aca Pekić Pera**

' **Redakcija ne raspolaže tim pismima.**

Januarske direktive našega PK naročito su skrenule **pažnju** našim part. organizacijama u odredima na ovu slabost. Radi ovoga vi morate preduzeti sve mere da ove slabosti što pre uklonite. Partijske jedinice u odredima treba uzeti na odgovornost za ovakav rad.

Pre ovoga treba među svim članovima partije pravilno raspodeliti rad te tako da svaki pojedinac pred svojom part. ćelijom odgovara za svoj rad. Svaki sektor rada u odredu treba da ima jednog ili više naših članova koji će odgovarati šta su i koliko su uradili. Ako se ovako bude stvar postavila, onda će mnoge nezdrave pojave u odredu iščeznuti. Neće se više de**šavati** da se naši politički funkcioneri bave poslovima koji irti oduzimaju osobine organizatora, zbog kojih se oni izgube u sitnicama te tako gube perspektivu razvoja buduće naše oslobodilačke borbe. Neće se desiti ni to da se članovi partije ničir». ne osete u odredu, već padaju ispod nivoa običnih partizana.

Naši članovi treba da shvate da razvoj prilika u svetu **i** kod nas vodi ka značajnom proširenju i pojačanju nar.-osl. borbe u kojoj će učestvovati široke mase naroda. Naši odredi moraju biti ti koji će isticati iz svojih redova niz vojnički sposobnih ljudi — vojnih rukovodilaca koji će moći da organizuju i vojnički vode te mase. — Da nas ne bi događaji pretekli, mi treba još odmah da rešavamo ovo pitanje. Rešićemo ga ako ga prvo shvate naši članovi partije i ako uvedu kod sebe jednu takvu disciplinu u radu koja će uticati vaspitno na svakog partizana. Treba težiti za tim da se stvori jedna utakmica kod naših drugova u svim mogućim oblicima, koju treba prenefi na delove vojnih jedinica u četi, desetina i vodova, u odredu između četa. Ovo takmičenje treba da obuhvati sva polja, počev od higijene, ishrane, štednje municije, pribiranja municije, dobrog streljanja, vestine u iznenađenjima i političkom radu, kulturnom radu, obaveštajnoj službi, uništenju neprijatelja itd., itd.

Kada se ovako postavi rad, onda će naše vojne jedinice dobiti mogućnost da se izraze do krajnjih granica kao i ljudi u njima. Onda ćemo moći da imamo čete koje će po stvarnoj svojoj vrednosti postati *udarne.* Da bi jedna četa postala udarna, ona mora da ima sve najbolje organizovano — na vojničkom, kulturno-političkom, ekonomskom i zdravstvenom polju. Nije dovoljno da se ona vojnički pokaže ovde ili onde, već treba da ima sve najbolje pa da postane udarna.

U akcijama treba ići za tim da se što više napadaju okupatorski veći i manji garnizoni. To treba izvoditi planski i po noći. Napad treba tako da bude izveden da neprijatelj bude

iznenađen, zbunjen. Da bi ovo postigli, treba dobro znati po. ložaj neprijatelja i napraviti plan za napad tako da se zna odakle će svaki pojedinac da dejstvuje. Treba ići za tim da se neprijatelj natera u bekstvo, ali da mu se namesti zaseda radi uništenja. U ovim napadima ne treba voditi časovne i višesatne borbe. Tu treba postaviti stvar na iznenađenje i paniku kod neprijatelja. Jasno je da, ako neprijatelj ima vremena da se učvrsti za otpor, treba otstupati i ne trošiti municiju.

Ove akcije i prepadi na okupatora doneće nam veliki prestiž kod naroda. Narod će videti da smo mi jedini koji se borimo protiv okupatora i njegovih slugu pa će biti uz nas, a sve više će prozirati Dražine oficire, koji se pretstavljaju kao borci za oslobođenje, a protiv okupatora i kao prijatelji naroda.

Dalje treba preko obaveštajne službe naročito paziti na doznavanje gde se vrši rekvizicija stoke, hrane i drugih potrepština od okupatora ili izdajnika, nameštati im zasede, otimati stoku, hranu i dr. i sve vraćati narodu. Ove akcije treba popularisati i učiti seljake da odmah trče k vama i javljaju vam čim neprijatelj dođe u selo.

Šta radite sa četnicima koji se predaju?

U prilogu vam šaljemo naredbu Gl. štaba za Srbiju.[1] Dostavite je svim vašim odredima.

Kako se snalazi Taško[10] na novoj dužnosti? Čuvajte ga. Razgovarajte s njim detaljno o njegovom drugu Duletu iz B.[11] i kako se on može najbolje upotrebiti. Za sada smo protiv toga da on bude kurir. On može da pomaže u prenosu materijala, ali da ne dolazi na javke i da ne upoznaje naše ljude dok se vi ne uverite da bi on mogao i taj posao sa najvećom sigurnošću i odanošću da radi. Skrenite pažnju Tašku na to da Dule nije partijac, da je sirov i da ga treba mnogo čemu poučiti i osposobiti.

Treba da što pre osigurate novu čvrstu vezu sa Jastrepcem, a Bogdan[12] da se rastereti i da pored veza sa nama bude samo eventualna rezerva za Jastr.febac], Vi znate koliko je važna i osetljiva kurirska služba. Sa Prc.[13] budite i dalje

' Vidi tom I, knj. 3, dok. br. 80.

[10] Dušan Tasković, član OK KPJ za Niš. Poginuo 13. aprila 1944. u s. Kamenici, u borbi s Nedićevom poljskom stražom.

[11] Beograd

[1S] Narodni heroj Ratko Jović Duško. Poginuo 13. jula 1944. u s. Čukurovcu, ispod M. Jastrepca, u borbi s četnicima.

[la] Spasoje Prcović, železnički službenik na Crvenom krstu u Nišu. Vidi dok. br. 84, napomenu br. 13.

oprezni. Javite **rezultate razgovora**[14] Zine, Stari,[15] Janko,[16] **Slobodan.**[17]

Neka Pera iz B. P. podnese opširan izveštaj o stanju za tri zadnja meseca. Njemu ćemo pisati. Neka skupi i preda veze. Vi potvrdite prijem svakog pisma koje dobijete iz Bgd.[18] Peru uputite na rad u Bor. Odgovorite kratko na hitne stvari koje vi možete rešiti bez obzira na to da li ćemo mi odgovoriti na sve.

Koga predlažete kao najboljeg za novog člana OK-a, pošto Zine do daljnjeg ostaje u N.[19] kao čl. OK-a. — Pošaljite nam letak upućen četnicima Kn.[20] odreda. U Perinom kovertu pored njegovog pisma našli smo pismo Milene upućeno Stanki iz Sk. pa ne znamo od koga je i kako je došlo to pismo, jer nam vi ništa ne javljate. Pitajte Peru.

Pitajte naše želj. koje ljude poznaju na pruzi Stalać — Bgd. i neka daju karakteristike i način kako se do njih može doći. Šaljite u odrede radnike da se pojača socijalni sastav odreda. Učvrstite kanal kojim će ljudi odlaziti u odrede i da to ne budu vaši redovni kuriri pa da ih docnije neko od slabih partizana provali. Vratite odelo koje je Vera uzela iz Br. — Sva pisma koja šaljete moraju biti zatvorena. Ispitajte zašto je Lena dobila otvoreno pismo. Mi ćemo vam slati ljude za odrede. Javite da vam šaljemo i obezbedite njihovo prebacivanje. Kako »oficir«[21] i »doktor«[22] napreduju? Oficir neka da turističku kartu.

Bugari u L.[23] su hteli da puste Nadu T.,[24] no njeni pošalju njoj neke stvari po nekom agentu Gestapoa koji je došao kod nje ne tražeći dozvolu razgovora s njom i dao joj te stvari (on je mogao nesmetano da uđe u kasarnu). To je vidio jedan bug. oficir (dobar čovek), odmah je javio, oni su sma-

[14] Planirani sastanak se nije mogao održati, ali su razgovori vođeni preko pisama i odnosili su se na pripremanje šire akcije za razbijanje četnika.

[15] Dobrivoje Radosavljević Bobi

[1S] Milisav Ignjatović Janko, partijski rukovodilac Nišavskog NOP odreda. Streljan krajem 1942. zbog štete koju je naneo Odredu.

[17] Narodni heroj Konrad ZiLnik, član OK KPJ za Niš. Poginuo početkom 1944, kod Bele Palanke, u borbi protiv žandara i četnika.

Beograd

" Niš

[30] Knjaževačkog (četničkog) odreda

[31] Jovan Tošić oficir biv. vojske, iz Niša. Bio u nedićevoj vojsci, ali je radio za NOP i činio velike usluge. U njegovoj kući su održavani sastanci OK i PP za jugoistočnu Srbiju. Usled provale, on i njegova žena su uhapšeni 1942. i streljani na Banjici 1943. godine.

" Radomir Milutinović

[23] Leskovac

[34] Nada Tomić

trali da je to provokacija pošto Nemci nemaju poverenja u Bugare i Nadu su istoga dana predali Nemcima u logor. Javite to trg. ili njenom bratu.

Za Lenku pored legitimacije pošaljite *vašu objavu* (N.) i preduzmite sve mere sigurnosti da ona bez opasnosti dođe k vama.

Ako bi se Stanki obraćao ma ko od bugarskih vojnika i oficira tražeći i interesujući se za Dušanku,[25] ona treba da ih odbije izjavljujući da ne poznaje takvu ili ma kakvu prijateljicu Dušanku.

Iz svakog našeg pisma izvucite, prepišite što je glavno i pošaljite ostalim odredima i organizacijama da bi se upoznali sa svim tekućim problemima i porukama koje se i na njih odnose. — Šaljemo posebno pismo za Srbu i Lenku.[26]

Šaljemo Okružnicu br. 3 da je dobro proradite i prenesete naš stav po tome pitanju svima članovima. Nemojte je umnožavati, jer ona nije za deljenje.

Istoriju potražite u vašem kraju — pronaćićete je. Mi ćemo vam poslati kada budemo mogli.

Pošaljite Peri novac i preuzmite vezu sa B. P. (srezom), a njega ispitajte kakve su to veze sa Bug.[arima] i javke št« nam šalje pa odlučite šta se može koristiti i šta treba s njima dalje da se radi. Pošaljite mu priloženo pismo OK-a i vi dopunite sve što smatrate potrebnim.

Pošaljite opširan izveštaj o stanju i rezultatima rada Zaj.fečarskog] OK-a.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

S drugarskim pozdravom
PK

[JS] **Dušanka (Razumenka, Zuma) Petrorić**
" **Vidi tom I, knj. 3, dok. 86 i 87.**

BR. 101

UPUTSTVO POLITIČKOG KOMESARA PRVE OPERATIVNE ZONE HRVATSKE OD 25 JUNA 1942. SVIM POLITIČKIM KOMESARIMA POTCINJENIH JEDINICA ZA RAD NA PODIZANJU POLITIČKE SVESTI BORACA I NARODA[1]

primio 25/VI 1942

STAB
X. OPERATIVNE ZONE NAROD. OSLOBOD. PARTIZANSKIH ODREDA HRVATSKE
Komesarijat
Broj: 1/1942.

SVIM POLITIČKIM KOMESARIMA I DELEGATIMA

Naša borba danas poprima sve oštriji i širi zamah. Da bi je mogli uspešno voditi dalje, ići uspešno iz bitke u bitku do konačne pobede nad mrskim okupatorom i njegovim slugama, pred političkim komesarima stoje veliki zadatci, koje oni moraju rešiti a koji su od bitnog značaja za dalji razvitak i uspeh Narodno-oslobodilačke vojske. —

Ti zadatci su sledeći:

1.) Politički i vojnički u zajednici sa komandirima i komandantima organizovati našu vojsku, organizovati propagandu šire i uspešnije, postaviti mnogo tešnji odnos između vojske i N.O.O., biti mnogo budniji i oprezniji u svom komesarskom radu. —

2.) Preneti težište narodno-oslobodilačke borbe i na hrvatske i muslimanske mase, njihova mobilizacija u partizane, pitanje HSS-a i odnos prema domobranima.—

3.) Prikazivati stalno ko su i šta hoće četnici i Draža Mihailović.

4.) Ostvariti jedinstvenu borbu naših naroda u borbi protiv okupatora i izdajnika. —

I.) Bez sumnje da su politički komesari odigrali bitnu ulogu u stvaranju i organizaciji naše partizanske vojske, ali je još dosta daleko od toga da smo svoje dosadašnje dužnosti ostvarili kako treba. —

Naši odredi još uvek ne pretstavljaju jednu čvrstu borbenu i svesnu celinu. Mi moramo razviti u njima puni borbeni

[1] **Prepis originala, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta pod reg. br. 12—12, k. 1467 A.**

zamah i svest, koja će omogućiti provađanje u život svih n*9 redbi i direktiva u potpunosti. Moramo strpljivo i neumorno objašnjavati i ubedivati drugove u nužnost svih naređenja da se ostvare i da se jedino putem izvršavanja naših zadatak» I odužujemo našem narodu u narodno-oslobodilačkoj borbi. Da bi što bolje proveli u praksu i ostvarili saradnju svih narodnih snaga, treba stvoriti što tešnji kontakt u saradnji svih litičkih komesara i delegata u odredu, održavati što više savetovanja i vršiti svagde i na svakom koraku strogu kontrolu [rada] naših drugova. Svi komesari moraju biti svesni odgovornosti za svoj rad i baš tu odgovornost za rad trebamo i moramo da prenesemo na sve ostale. —

Učvrstiti disciplinu u odredu, biti svestan odgovornosti za sve ono što učiniš, stvoriti pravilan i zdrav odnos partizana i pretpostavljenih drugova, učvrstiti jedinice u borbene... formirati, ići iz akcije u akciju, — zahteva od drugova komesara da svoj rad sistematski i planski organizuju i da ga postave na šire osnove. Svaki komesar odreda i bataljona neka uspostavi svoju samostalnu tehniku, organizuje sam davanje radio-vesti, štampanje letaka i ostalog propagandnog materijala, i da na osnovu svih potreba njegove jedinice i sam stvara literaturu za čitanje i učenje. Biti uvek budan i oprezan i što je najvažnije pravilno reagirati na sve ono što se pojavi u njegovoj jedinici i u opšte na sektoru gde deluje. Biti spreman da uvek odgovoriš bilo sastankom, bilo letkom, bilo uputstvom ili okružnicom na sve greške, nerazumevanja ili podmetanja od strane neprijatelja u svom radu. —

N.O.O-ima, naročito u danima neprijateljske ofanzive,! kada je najpotrebnije, treba dati punu podršku, jer u tim danima oni se često puta potpuno izgube. Tesna saradnja sa odborima Narodno-oslobodilačke fronte, pomoći ih u organizaciji naroda, davati im stalnu pomoć i savetovanje, kontrolirati njihov rad, to je uslov i put za stvaranje jedinstvene borbe naroda protiv fašizma. —

II.) Uspeh narodno-oslobodilačke borbe u našoj zemlji, njen dalji razvitak zavisi o uvlačenju hrvatskog naroda u oslobodilački rat protiv okupatora. To pitanje postavljeno je još u početku naše borbe, ali njegovom ostvarivanju nije se prišlo onako kako treba — iako su uslovi za to dobri. —

Naši odredi koji su išli u hrvatska sela, nisu politički bili dovoljno pripremljeni. Išlo se samo zbog oružja, dok najvažnijem pitanju: mobilizacija hrvatskih masa za borbu protiv okupatora, raskrinkavanje ustaša i reakcionarnog vodstva HSS-a, traženje i stvaranje pogodnog terena za stvaranje par-

tizanskih jedinica sastavljenih od Hrvata sa delovanjem u hrvatskom narodu, nije se posvetilo dovoljno pažnje. —

Mi moramo odvojiti ustaške zločince od hrvatskog naroda isto tako raskrinkavati vodstvo HSS-a kao kočničara i protivnika narodno-oslobodilačke borbe. Mase HSS-a i više vodstvo treba pridobiti za narodno-oslobodilačku borbu. Hrvatskom narodu treba objasniti da su partizani jedina garancija njegove slobode, jedina odbrana od četničkih noževa i jedini koji stoje na liniji bratstva Srba i Hrvata, na liniji zajedničke borbe svih poštenih ljudi protiv okupatora i izdajnika. Sistematski i uporno objašnjavati i uvlačiti hrvatski narod u borbu.—

U čišćenju hrvatskih sela od ustaša treba dobro pripremiti partizane. Čuvati se pljačke i paljevine, jer to je pitanje našeg uspeha. Organizovati zborove i sastanke, tumačiti narodno-oslobodilačku borbu i pristupiti mobilizaciji za partizane. Gde nismo u stanju to izvršiti, pa makar jednu od gornjih tačaka, ne treba ni ići tamo. Ići u ona sela gde imamo najviše mogućnosti za uspeh, jer ćemo samo na temelju uspešnih akcija u hrvatskim selima uspeti i demoralizirati ostala sela gde je ustaški uticaj jači. Grupe koje ćemo slati da deluju među hrvatskim stanovništvom, a što stoji pred svima nama, treba dobro organizovati i pripremiti i staviti im sve na raspoloženje, da bi mogli što uspešnije delovati. Grupa kordunaških odreda već je dala primera ostalima u tom pogledu i prema poslednjim rezultatima vidi se da je učinjen jedan korak napred. —

Naš odnos prema domobranima nije onakav kakav bi trebao da bude i u tom pogledu učinjeno je mnogo grešaka i propusta, naročito prema zarobljenicima. Zarobljene domobrane treba zadržati što duže, objašnjavati im potrebe da i oni povedu borbu protiv fašizma i sudbina bratskog naroda zavisi 0 tome da li će hrvatski narod stupiti u tu zajednicu sa svim potlačenim narodima, u borbu protiv okupatora ili ne. Prikazati im naročito zločinački rad četnika i Draže Mihailovića kao ministra jugoslovenske velikosrpske vlade. Veze koje imamo sa domobranima u kasarnama ne iskorišćavaju se onako kako treba i uvek se svode na pojedinačno sastajanje. Tu stvar treba šire postaviti. Domobranima treba staviti u zadatak da organizuju vojničke komitete, čiji će zadatak biti da prelaze u širem obimu na našu stranu, da organizuju izdavanje oružja 1 municije i da povedu širu akciju protiv ustaške države. —

III.) Četnici iz dana u dan dižu sve više glavu. Draža Mihailović šalje svoje oficire u razne krajeve naše zemlje, koji kod nas na našem sektoru rade pod okriljem okupatora Tali-

jana i nastoje minirati i uništiti narodno-oslobodilački pokret^ U Lici oni sistematski nastoje svojim veliko-srpskim lažarija^fc i klevetama protiv partizana, na bazi osvete srpskog narpfaj raspiriti nacionalnu mržnju i skupiti srpski narod oko sefea! Mi to moramo sprečiti. Poduzimati energičnu kampanju pr^fl tiv njih i u masama ih raskrinkavati, pokazati njihovo pravo lice onakvo kakvo jest, tj. kao izdajnike i okupatorske agente Četnička žarišta treba nemilosrdno likvidirati. —

Svaki komesar, svaki borac mora danas biti budan više nego ikad. Ne dozvoliti uvlačenje četnika u naše redove, jer je to njihova taktika da nas miniraju, i znati kako koji partizan diše. Slučajevi koji su se desili, da se u pojedinim jedinicama pojavilo bežanje nekih sumnjivaca četnicima, u mnogo čemu krivi su komesari jer to je rezultat nebudnosti i nepoznavanja svojih ljudi, sa kojima dnevno radiš. Obaveštajnu službu u odredu i van odreda treba čvrsto organizirati tako, da se može paralizirati svaki pokušaj neprijatelja protiv nas. U kampanji koju treba poduzeti protiv četnika, objaviti naročito sporazum ustaša i četnika, jer je okupator uspeo da te sluge pomiri i uperi protiv nas. —

IV.) Uvlačenjem svih naših naroda u borbu protiv okupatora i izdajnika, raskrinkavajući u masama sve neprijateljske manevre, stvorićemo borbeno jedinstvo naših naroda protiv fašizma i protiv svih onih koji bi hteli opet zajašiti na grbaču našeg naroda. Sve te tipove i probisvete, kapetane i generale, vodstvo HSS-a, agente stranih sila *treba lišiti svakog •slonca u narodu,* jer ćemo samo tim osigurati siguran put narodnooslobodilačkoj borbi do konačne pobede.—

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Političk. komesar
Duro Kladarin, 8. ».

BR. 102

IZVEŠTAJ ČLANA OKRUŽNOG KOMITETA KPJ ZA SREM OP 25. JUNA 1942. POKRAJINSKOM KOMITETU ZA VOJVODINU O STANJU U PODUNAVSKOM NOP ODREDU I O PREDUZETIM MERAMA[1]

Dragi drugovi,

Danas sam pri kraju posla u Podunavskom odredu. Sutra éu sa grupom drugova krenuti za Fruškogorski odred. Dosad sam uradio sledeće stvari:

1) U Štab sam uveo druga poručnika kao komandanta[1] (stekao sam uverenje da je dobar i da ćemo sada moći sa uspehom da resimo najvažnije pitanje u pogledu vojne organizacije i naobrazbe u našim odredima); mesto zamenika komandanta ostaje zasada još prazno dok ne pronađemo pogodnog iruga. Za zamenika politkoma uzeo sam druga Mrk.[3] I on pokazuje mnogo smisla za pravilno uređenje naših odreda, dosta iobro je potkovan politički i verujem da će odgovoriti u potpunosti toj dužnosti. Stevu[4] iz Fruškogorskog predviđam da ga izmem u Štab kao pretsednika vojnog suda i glavnog organiaatora obaveštajne službe.

2) Stanje koje sam zatekao nije bilo ni malo zavidno. Naprotiv, bilo je krajnje vreme da se izvrši intervencija. Ne »ogu ulaziti u detalje u prikazivanju toga stanja. Ukratko, flavne slabosti su bile kao i ranije: slabo obezbeđenje, slaba budnost.. . Bilo je vidnijih koraka napred i ne može se izvesti zaključak kao što su ga izveli drugovi iz Z.[5] u onom pismu. Ali stanje je bilo nezdravo i niko nije bio zadovoljan s njim. Sastav ljudi — materijal je dosta dobar. Slabost rukovodstva, •sobito vojnog, glavni je uzrok toga stanja. Nije bilo sistemat»kog ni političkog ni vojnog rada.

Najpre sam razgovarao sa pojedincima, onda smo sva pitanja pretresli u part. jedinicama. Pošto sam tako pripremio stvar, postigao sam punu saglasnost firminovaca,® sazvali smo zbor partizana po četama. Na zboru sam izložio ciljeve partiz. borbe, kakvi partizani treba da budu da bi mogli da po-

[1] Prepis originala, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu CK SKJ pod reg. br. 1849AT, 5—11 (42).
" Reč je o Milanu Lužajiću Marjanu.
* Luka Mrkšić
' Josip Hrnčević Steva
* Zemun
* Odnosi se na komuniste.

bede, da bi sproveli sve zadatke koje nam je postavio Vrh štab: Disciplina, izvršavanja svih naređenja starešina, stalnò izvođenje akcija, niko da ne srne da beži iz borbe i da baca oružje i stvari, zabranjuje se upotreba alkohola itd. Razrešio sam sve zakletve i postavio pitanje: Ko hoće da ostane stalni partizan i da postupa kako je rečeno, neka ostane; ko ne može pod tim uslovima da se bori, neka slobodno ide; ko posle toga bude pokušao da grubo krši disciplinu, širi demoralizaciju i paniku, bežao iz borbe, kršio naređenja starešina i slično, biće streljan. Obe čete su jednodušno prihvatile zaključak, da se zavede čvrsta disciplina i preduzmu oštre mere u tome pravcu Primljeno je sa odobravanjem buduće imenovanje starešina. Ovih nekoliko dana oseća se novi duh i bolji red kao i veća akciona aktivnost. Razume se, tek će trebati u praksi obezbediti sprovođenje toga novog reda, jer se slabosti ne uklanjaju lako. Ali preokret je izvršen, svi partizani su prihvatili potrebu oštre borbe protiv dezerterstva i panikera i spremni su za vođenje akcija. Sada je na rukovodstvu da u praksi obezbedi sprovođenje toga zaključka. To neće ići baš lako, jer se drugovi ne snalaze lako i brzo u praktičnom radu. Ipak verujem da će sad rad teći mnogo bolje nego dosad. Pomoć i kontrola Štaba za Srem biće neophodna da se započeti zaokret izvede do kraja. Stoga moramo biti na terenu ili blizu samog terena. Uslovi za to su prilični a biće i bolji. Rešićemo to kad budemo obišli i Fruškogorski odred.

3) Drugu četu smo reorganizovali u drugu i treću. Prva će četa nositi ime druga Đoke Šundukovića, druga četa ime druga Dragoljuba Jankovića a treća četa ime druga Janka Čmelika. Zasada nismo formirali bataljone, pre svega nemamo ljude za bataljonske štabove, a nema još ni dovoljan broj ljudi. Nameravamo da iz Fruškogorskog prebacimo drugove koji pripadaju Podunavskom odredu i da od njih formiramo IV četu. U tom slučaju čete ćemo tamo razmestiti po terenu da zahvate čitav istočni deo Fruške Gore koju bi držali u svojim rukama i tako štitili pristup u šumu i zaleđe. To ćemo sigurno uspeti čim očistimo Venac.

4) Sa sobom vodim 12 drugova, nekoliko za rad u Štabu a veći broj radnika za rad u Fruškogorskom odredu.

5) Za sve čete podunavskog odreda izradili smo manji plan za akcije. Opšti plan ćemo izraditi kad izvršimo pregled i kontrolu kod Fruškogoraca.

7) Za firminskog pretstavnika pri Štabu Pod. odreda, koji će obilaziti čete, kontrolisati njihov rad i pružati im pomoć u radu, postavio sam jednog dobrog i sposobnog druga

lcoji 3[e] doskora bio u MK u Beogradu, odakle je pobegao posle provale.[7] Dosad je radio zajedno sa Perom po firm. liniji u jriškom srezu, radio je u odredu, osobito u I četi.

8) U Irigu je došlo do velike provale. Jedan partizan je pobegao iz I čete, bio je uhapšen i onda provalio neke ljude u Irigu- Ovi su provaljivali dalje i provala se širi. Teror u Irigu **j**e velik. Pre neki dan su usred dana pred opštinom ubili starog Japana,[8] koji je s nekoliko ljudi čekao da primi plavi kamen. Iz Rume su došli naoružani banditi. Jedan agent je prepoznao starog Japana i rekao: »To je taj«. Jedan je na njege, opalio i stari je pao mrtav. Pri pucanju iz p.mitraljeza ranjena je još jedna žena. Nameravamo da se izvrši akcija za oslobodavanje uhapšenih.

9) Ostalim Zadacima ćemo pristupiti kad uredimo stanje kod Fruškogorskog. Odmah ću poslati izveštaj.

10) Postoje mogućnosti da se kratki kursevi za aktiviste održe i u šumi.

11) O stanju ljudstva i naoružanja prilažem izveštaj štabova četa.

12) Ubrzo ćemo organizovati svoju tehniku za izdavanje **»Biltena«.** Za broj 3 poslaćemo materijal da ga vi umnožite.

13) Materijali od vas stižu sa neverovatnim zakašnjenjem. To se mora popraviti, inače materijal gubi u aktuelnosti. To osobito vredi za »Istinu« koja se željno očekuje.

14) Kako stoji sa onom predloženom akcijom u Z.? Da li su drugovi nešto odgovorili? Ovde su drugovi spremni da izvedu.

15) Kako tamo stoje stvari? Mogli bi i vi meni nešto da javite ako šta ima novo. Hoće li Braca[9] da skoro krene na put?

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

25 VI 1942 g.

S drugarskim pozdravom
N. N.[10]

' Stevan Jovičić Maksim

[8] Jovan Matić Japan. Bio je saradnik NOP-a i u to vreme su mu bila dva sina : dve kćeri u partizanima na Fruškoj gori.

[6] Jovan Veselinov Braca

[10] Izveštaj je napisao narodni heroj Stanko Paunović Veljko. Poginuo krajem avgusta 1942, za vreme .neprijateljske ofanzive na Fru-"ku goru, kao politički komesar Štaba partizanskih odreda za Srem.

BR. 103

IZVEŠTAJ PARTIJSKE ĆELIJE ŠTABA PRVE OPERATIV^ ZONE HRVATSKE OD 26. JUNA 1942. CENTRALNOM Ko MITETU KPH O SVOJEM RADU[1]

Drugarskom

CENTRALNOM KOMITETU K. P. HRVATSKE

20/VT ov. god. Štab I Operativne zone narodno-oslobodilačkih partizanskih odreda Hrvatske[2] konstituisao je svoju Štapsku ćeliju K.P.H. Na sastanku su prisustvovali komandant, komesar, zamjenik komandanta i operativni oficir, pomoćnik komesara i oficir u Štabu. Ćelija broji 5 članova.

Dnevni red bio je slijedeći:

1) Biranje sekretara ćelije
2) Pregled vojno-političke situacije na teritoriju I Zone
3) Pretres operacija na cesti Babin Potok — Ličko Petrovo Selo, držanje 51. Štaba I Op. zone
4) Dužnosti pojedinih članova Štaba i zadaci koji stoje pred Štabom
5) Unutrašnji život Štaba
6) O aktivnosti i vojno-političkoj naobrazbi pojedinih članova Štaba
7) Eventualije.

Ad 1) Za sekretara Štapske jedinice izabran je drug Đuro Kladarin, koji je odmah i preuzeo rukovođenje sastankom.

Ad 2) U pregledu vojno-političke situacije I Zone kao i u diskusiji koja je po tom pitanju vođena prikazan je razvitak narodno-oslobodilačke borbe u Lici, Kordunu i Baniji sa svojim specijalnim karakteristikama pojedinih krajeva. Konstatovalo se da su Kordun i Banija vojnički i politički nešto bolje i čvršće izgrađeni od Like. Isto tako je uočeno da je na sva tri sektora naše Zone učešće hrvatskog naroda u narodno-oslobodilačkoj borbi još dosta slabo iako uslovi za to postoje.

Na teritoriji Like, kao i na liniji neoslobođenog teritorija između Like i Korduna četnička propaganda je prilično jaka. Ima sela gdje su četnici uspjeli da zavedu srpski narod da su partizani saveznici ustaša i da su protivnici srpskog naroda

[1] **Kopija originala, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta pod reg. br. 9—12, k. 1467 A.**

[1] **O formiranju ovoga štaba i brojnom stanju jedinica pod njegovom komandom vidi tom V, knj. 5, dok. br. 1 i 80.**

jjao i ustaše. Taj problem je naročito razmatran i zaključeno je da se komesarijat naročito pozabavi s njim kao i da izradi **uputstva** komesarima kako likvidirati i raskrinkati četnike pred narodom. Primjećeno je isto tako da četnici pokušavaju (ja se plasiraju u svim krajevima I Operativne zone.[3]

Ugovoru između Sovjetskog Saveza i Velike Britanije posvećena je velika pažnja i dato je u zadatak komesarijatu da ga razradi u vidu jedne okružnice svim komesarima I Operativne zone sa zadatkom da ga ovi što više popularišu, prikažu njegov historijski značaj za naš narod, jer je njime izbijen važan adut iz neprijateljskih ruku da pretvori narodnooslobodilačku borbu u klasni i bratoubilački rat.

Vojnička organizacija naših odreda i bataljona ne ide uporedo sa porastom partizana. Disciplina, jedinstvenost, saživjelost četa i bataljona, odlučnost i znanje komandnog kadra zahtjeva još mnogo rada i uputa.

Ad 3) Akcije koje su vođene na cesti Babin Potok — Ličko Petrovo Selo nisu zadovoljile. Naređenje koje je dato od G.S.H. da se okupatora tuče na toj cesti nije izvršeno u potpunosti. Razlog za to bio je taj da su drugovi koji su rukovodili akcijama bili dosta neodlučni i bez ofanzivnog duha. Pri napadu okupatora, njegov prolaz cestom od Vrhovina prema Prijeboju, gdje se sastao sa ustašama, u prvi mah mislilo se da će neprijatelj krenuti za Korenicu. Naše snage koje su imale tući okupatora i ustaše na cesti Babin Potok — Ličko Petrovo Selo i oko Plitvičkih Jezera povukle su se u šumu ka Uvalici i ka cesti Babin Potok — Homoljac misleći da bi neprijatelj mogao ići i tom cestom.

Kad se poslije uvidjelo da okupator hoće izvući svoje snage iz Bihaća, pošlo se na cestu. Izvedene su dvije zasjede koje nisu donijele željenih rezultata. Prva uslijed pada Bukve pred neprijateljem, namjesto iza njega, kompromitovala je zasjedu, tako da je samo djelomično uspjela. Druga uslijed jačine neprijatelja kao i dobrog osiguranja puta neprijateljskim zasjedama nije mogla pobrati sav plijen.[4]

Sve greške koje su drugovi počinili u akciji kao i njihovo držanje predočili smo svima i uvidjeli smo da za mnoge neuspjehe je bila dosta krivica i na nama.

Ad 4) Dužnosti koje je partija dala članovima Štaba, kao rukovodiocima I Operativne zone, zahtijevaju da svi drugovi trebaju da dadu sve od sebe da bi opravdali povjerenje koje im je ukazano.

[3] **Opširnije o političkoj situaciji vidi tom V, knj. 5, dok. br. 50.**
[4] **Izveštaj o ovim borbama vidi u tomu V, knj. 5, dok. br. 31.**

Zadaci koji stoje pred Zonom jesu slijedeći: 1) mobili» zacija hrvatskog naroda u partizane, prenos narodno-oslobodilačke borbe na hrvatske mase, 2) raskrinkavanje četnika, 3) stvaranje od partizana jedne čvrste i organizovane vojske i vm. nička naobrazba. 4) preduzimanje širih operacija na okupatore i izdajnike i 5) pokretanje jednog lista, kao jedinstvenog! glasila I ojp. zone.

Upute od strane Štaba po pitanju prvih triju tačaka sul već date a operacije kojima će se odmah pristupiti jesu čišćenje terena između oslobođenog teritorija Like i Korduna, čišćenje četnika na terenu oko Ličke pruge i Škara. Isto tako date su sugestije za izradu operativnog plana pojedinim grupama i odredima u I Zoni.

Sto se tiče lista kao glasila narodno-oslobodilačkog pokreta I Operativne zone zaključeno je da se izdaje docnije jer uslijed tehničkih razloga nemoguće je sada pokrenuti.

Ad 5) Preduvjet za ispravan rad i aktivnost Štaba Zone jest njegova saživljenost, drugarsko ponašanje pojedinih članova i odgovornosti drugova za svoj određeni posao. Bez drugarske saradnje i samokritike drugova [iz] Štaba, Stab Zone ne bi mogao izvršiti zadatke koji pred njim stoje.

Ad 6) Aktivnost drugova mora biti na dva fronta. Izvršavati tačno i savjesno svoje zadatke i zahtijevati isto to od podređenih jedinica, nastojati da se sve slobodno vrijeme iskoristi u svrhu lične naobrazbe po vojnoj i političkoj liniji. Naročito proučavati partijsku literaturu kao i sve direktive i naređenja predpostavljenih štabova i partijskih viših foruma.

Ad 7) Raspravljan je odnos između Štaba Zone i pojedinih civilnih vlasti po pitanju ishrane siromašnog stanovništva u pojedinim krajevima, trgovine, cijena, šverca itd. U diskusiji iznošeno je kako su ti problemi rješavani i kako se rješavaju na Kordunu i Baniji i riješeno je da svaki štab grupe ili odreda ima jednu komisiju pri sebi koja će rješavati ta pitanja.

Kada se pročiste tereni između pojedinih odreda I Op. zone biće omogućena šira razmjena dobara, trgovine i raznih nabavki, pa će i **Stab** Zone u **tom** slučaju preduzeti neke mjere ili ustanoviti jednu komisiju koja će rješavati te probleme.

Drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Stapska jedinica I Op. zone
K. P. H.

BR. 104

IZVEŠTAJ POLITODELA TREĆE PROLETERSKE BRIGADE OD I- JULA 1942. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O PLANU I PROGRAMU RADA U BRIGADI[1]

CENTRALNOM KOMITETU KPJ

Pri III proleterskoj NOU brigadi postavljeni članovi Politodjela sastali su se na dan 30 juna t.g. i raspravljali po slijedećim pitanjima: I. Naši zadaci: a) agitprop. rad u vojsci, b) [agitrop. rad na terenu, c) omladinski rad, d) kulturno-prosvjetni rad u vojsci i na terenu, e) organizacioni rad u partijskim organizacijama, f) podizanje rukovodilaca (partijaca), g) materijal, h) rječnik stranih riječi i pojmova. II. Razno.

Po pitanju rada u vojsci odlučeno je da se drže predavanja po bataljonima iz slijedećih grana: I. Istorija: 1. Pobune robova (Spartakus), 2. Seljački ratovi, 3. Francuska revolucija, 4. Pariška komuna, 5. Napoleonovi pohodi, 6. Uzroci propasti srpske države u Srednjem vijeku (borbe i ustanci naroda), 7. borbe srpskog naroda u vrijeme robovanja pod Turcima, 8. Ustanak 1804 kao nacionalna i socijalna revolucija, 9. Borba srpskog naroda za političke slobode od II ustanka do 1912 godine, 10. Oslobodilačka borba i očuvanje nezavisnosti od 1912—1918 (imperijalistički karakter), 11. 23 godine vladavine velikosrpske buržoazije i borba naroda Jugoslavije za slobodu, 12. Borba muslimanskog naroda za ekonomsku nezavisnost u zemljama Jugoslavije (ranije pod Turcima, Austro-ugarskom i u Jugoslaviji). II. Prirodne nauke: 1. Postanak zemlje, 2. Razvoj živih bića, 3. Od životinje do čoveka, 4. Biljni život, 5. Prirodne sile i moć ljudi. III. Društvene nauke: 1. O državi, 2. Razvitak društva, 3. Klase i klasne borbe, 4. Revolucije uopšte — glavne revolucije, 5. Prvobitna slovenska zajednica i ruski mir. IV. Kultura: 1. Šta je kultura i čija je kultura, 2. Uloga knjige, 3. Naša narodna poezija, 5. Gorski vijenac.

Riješeno je da se održi 15 predavanja za 7 dana u svima bataljonima brigade i to o slijedećim temama: 1. Pobune robova (Spartakus), 2. Razvitak društva i 3. Šta je kultura i čija je kultura. Predavanja se imaju propratiti sa diskusijom.

Staranje o tome da se drže redovne političke konferencije po bataljonima.

[1] **Kopija originala, pisana na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu CK SKJ pod reg. br. 986/VII, 1—19 (42).**

Po pitanju agitprop. rada na terenu riješeno je da se u svakom mjestu kroz koje prolazimo održavaju, prema mogućnosti, konferencije i mitinzi, predavanja i pojedinačan rad po domovima.

Po pitanju omladinskog rada: pojačati aktivnost omladine preko SKOJ-a.

Po pitanju kulturno-prosvjetnog rada u vojsci i na terenu riješeno je da se izdaje jedan omladinski list brigade u 17 primjeraka na jednom tabaku hartije za pisanje previjenom (8 stranica), priređivanje zajedničkih umjetničkih sastanaka, a takve priredbe i na terenu da održavaju pojedini bataljoni ili cijela brigada, prema mogućnostima.

Po pitanju organizacionog partijskog rada da se: 1. sprovede redovan partijski život po svima četama i bataljonima brigade, 2. teorijsko podizanje partijskih kadrova, 3. čišćenje partije, 4. proširenje partije, 5. staranje o ljudima, ovladanje oružjem, disciplina, borbenost.

Po pitanju podizanja partijskih rukovodilaca riješeno je da se održavaju kursevi i to ovim redom: Istorija SKP(b).

Partija: a. Borba za pobjedu marksizma i »Savez borbe«, b. Borba za stvaranje jedinstvene socijaldemokratske partije (»ekonomisti«, Lenjin: »Šta da se radi«), c. Borba za organizacione principe partije (Lenjin: »Korak napred, dva koraka nazad« — menjševici), d. Borba protiv revizionizma, likvidatorstva i odzovizma. Stvaranje partije novoga tipa (V gl.), e. Borba za jedinstvo i učvršćenje partije protivu Buharina. Trockog i dr.

Revolucija: a. Kad u društvu nastupa revolucija i zašto? Nužnost buržoasko-demokratske i socijalističke revolucije, b. Imperijalizam i Lenjinova teorija o pobjedi revolucije pod imperijalizmom u jednoj zemlji, c. Taktika partije u I i II etapi revolucije i prerastanje, d. Strategija i taktika.

Seljačko pitanje: a. Položaj seljaštva pod imperijalizmom, b. Seljaštvo kao saveznik rad. klase u buržoaskoj i proleterskoj revoluciji, c. Seljaštvo u prelaznom periodu izgradnje socijalizma.

Nacionalno pitanje: a. Pojam nacije, naroda, nacionalne borbe, b. Kolonijalni pokret naroda i savez proletarijata sa njim, c. Nacionalna borba porobljenih naroda i njeno rukovodstvo.

Učenje o državi i diktaturi proletarijata: a. Država kao organ klasne vladavine, kao organ nasilja jedne klase nad drugom. Postanak države u istorijskim uslovima. Nužnost nestanka države sa nestankom klasa, b. Dikta-

tura proletarijata — državni oblik vlasti proleterske revolucije, c. NOO kao prelazili organ državne vlasti u etapi narodno-oslobodilačke borbe.

Određen je čuvar materijala, a da se rječnik stranih riječi j izraza izdaje u sveskama i to po 20 riječi 15-dnevno.

1 jula 1942 god. Politodjel III proleterske NOU brigade

BR. 105

IZVEŠTAJ SEKRETARA BIROA BATALJONA »MATIJA GUBEC« PRVOG NOP ODREDA PETE OPERATIVNE ZONE HRVATSKE OD 1. JULA 1942. OKRUŽNOM KOMITETU KPH ZA PRIMORJE I GORSKI KOTAR O BROJNOM STANJU PARTIJSKE ORGANIZACIJE[1]

PART. BATALJONSKI BIRO
II BATALJONA »MATIJA GUBEC«
I PART. ODREDA V OPERAT. ZONE
Broj 9/42
1. VII. 1942.

DRUGARSKOM KOMITETU ZA PRIMORJE I GORSKI KOTAR

IZVJEŠTAJ
o *radu partijskih jedinica i stanju u četama II batalj. »Matija Gubec« I part. odreda V operativne zone*

1. četa

Pošto je Štab ovog bataljona formirao Omladinsku četu, to je omladina ušla u sastav iste, a ostali drugovi prekomandovani su u IV četu koja će od danas biti I četa ovog bataljona. Tako da je ova četa likvidirana.

Partijska jedinica u ovoj četi imala je 8 članova.

Partijska jedinica u ovoj četi ima 11 članova. 2 četa je prilično borbena ali nedisciplinovana, te se često puta događaju kojekakvi neumjesni i nedozvoljeni ispadi. Ova četa sve daje na akcije, a o svim drugim pitanjima vodila je do sada premalo računa.

3. četa

Partijska jedinica u ovoj četi ima 20 članova.

U ovoj četi održavaju se redovito sastanci partijske jedinice kako radni tako i prosvjetni.

Aktiv SKOJ-a u ovoj četi ima 8 članova.

Ova četa uputiti će 15 omladinaca u Omladinsku četu.

Ova četa je borbena ali je slabo naoružana. Kad se naoruža, ima izgleda da će biti dobra.

Sa pozadinom je vezana ali još uvijek nedovoljno.

4. četa

Partijska jedinica u ovoj četi broji 16 članova.

Jedinica se sastaje redovito.

Sa pozadinom je dobro vezana.

Kulturno-prosvjetni odbor priređuje naučno predavanje na skupovima i zajedničko čitanje, te redovito izdaje **»Zidne novine«,**

U Omladinsku četu dati će ova četa oko 20 omladinaca.

Borbenost i disciplina ove čete je nezadovoljavajuća.

Stapska jedinica ima 4 člana.

U ovom bataljonu imade 59 članova partije.

Ovaj izvještaj nije dovoljno iscrpan s razloga što se ovih dana vrši pregrupacija omladinaca u Omladinsku četu, te će čete dobiti sasvim nove osobine, a k tome očekuje se bolji rad drugova koji su se vratili s kursa.

PRILOG:[2]

Prepis capisnika sastanka part. biroa od 8. VI. 1942 g.
Prepis „ „ „ „ od 30. VI. 1942 g.
Prepis „ konferencije sek. part. jed. od 28. VI. 1942 g. i
Podaci i ocjene drugova polaznika partijskog kursa.

Drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar bataljonskog biroa:
Cuculić[1]

[2] **Redakcija ne raspolaže tim dokumentima.**
[s] **Ivan Cuculić**

BR. 106

PISMO ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA PETE PROLETERSKE BRIGADE OD 5. JULA 1942. POKRAJINSKOM KOMITETU KPJ ZA CRNU GORU I BOKU O STANJU U BRIGADAMA I O DOSTAVLJANJU INFORMACIJA O SITUACIJI U CRNOJ GORI'

POKRAJINSKOM KOMITETU ZA CR. GORU i BOKU

Dragi drugovi,

Od naših partizana koji su pošli sa nama iz Cr. Gore formirali smo dvije proleterske brigade i to Četvrtu i Petu. Četvrta je sastavljena od 2 lovćenska bataljona, 1 komskog, 1 durmitorskog i 1 zetskog bataljona. Komandni kadar Brigade sastavljen je ovako: komandant Peko,[2] polkom Mitar Bakić, zamjenik polkoma Boško Đuričković, dok zamjenik komandanta još nije određen. Peta brigada je sastavljena od 3 bataljona nikšićka i jednog bataljona zetskog. Komandni kadar sačinjavaju: Sava,[3] kao komandant, zamjenik komandanta Velimir Terzić, politkom Radomir[4] i zamjenik politkoma ja.[5] Od Sandžaklija je formirana Treća brigada, a od Bosanaca Sesta brigada. Hercegovci su još u odredu, ali će ubrzo i oni formirati brigadu. Naši proleteri su na vrlo visokom stepenu morala, iako su mnogo oskudijevali u hrani i vodili gotovo svakodnevno borbu do prije 10 dana. Zbog stalne borbe u povlačenju, bezodmornog marša i oskudice u hrani naša je vojska dosta zamorena i iscrpljena, ali se za ovih deset dana odmorila prilično, a hrana joj je poboljšana u mesu, dok ćemo joj hranu u hljebu ovih dana poboljšati i tako ćemo je osposobiti i pripremiti za nove zadatke.

U borbama od vašeg odlaska, odnosno odlaska druga Brka,[6] nijesmo imali gubitaka, dok smo petokolonašima nanosili osjetne gubitke. Prije pet do šest dana imali smo od bombardovanja teške gubitke u prvom bataljonu naše Brigade. U ovoj

[1] Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu CK SKJ pod reg. br. 805/V, 5—16 (42).

' Peko Dapčević

' Narodni heroj Sava Kovačević. Poginuo 13. jula 1943. na Sutjesci, u petoj neprijateljskoj ofanzivi, kao komandant Treće NOU divizije.

' Radomir Babić

[3] Blažo Jovanović Zetin

" Narodni heroj Radoje Dakić Brko. Tada je bio srekretar Pokrajinskog komiteta KPJ za Crnu Goru i Boku. Umro januara 1946. u Moskvi, gde se nalazio na lečenju.

nesreći, tako da kažem, imali smo 8 mrtvih i 13 ranjenih. To su bili sve iz nikšićkog sreza i Luka Četković iz sreza podgoričkog, koji je bio zamjenik politkoma u jednoj četi ovog bataljona. Od ovih ranjenih su docnije umrla još tri proletera.

Politički rad u našim bataljonima bio je kao što znate vrlo slab i sada smo ga pojačali. Pojačali smo i kulturno-prosvjetni rad. Od ovoga pojačanog rada već se osjećaju dobri rezultati. U ovome je radu unošeno puno volje i radi se sistematski, a to je kod nas ranije falilo i tamo gdje se nešto ranije i radilo.

Partijski rad je sve do sada bio zanemaren i skoro nikakav. Naše jedinice nijesu živjele partijskim životom i od toga. nerada imali smo mnogo štete, jer se partija nije na djelu osjećala kao rukovodilac. Međutim sada smo u tome napravili prelom i partijski rad je oživio. Ubrzo ćemo imati dobrih rezultata.

Naša Brigada, Hercegovački odred i Kombinovani bataljon nalaze se skupa na ovom položaju vama najbližem (mjesto će vam reći kuriri). Ostale brigade su pošle dalje sa Vrhovnim štabom i Čekićem.[7] Ova operativna grupa na čelu sa našom Brigadom ima najteži zadatak u ovom momentu, koji ako uspješno riješimo značio bi prelom kod crnogorskih, hercegovačkih, sandžačkih, pa i bosanskih masa. Uspješno izvođenje ovih zadataka[8] zavisi u mnogome i od vaših izvještaja sa toga područja, kojih mi nažalost nemamo od vas.

Iako ste vi dobili u zadatak, pored drugih, i to da nam se obavezno javljate, vi to do sada nijeste učinili. .. Svjesni smo da imate dosta poteškoća u tome, ali se može doći, jer naši ljudi prelaze tamo u grupama, a dolaze otuda poneke žene od kojih mi ne možemo dobiti tačnih podataka. Ovo je dokaz da i vi možete do nas poslati svoje kurire. Pored vašeg rada tamo najvažniji je vaš zadatak da se povežete s nama i da nas pravilno i detaljno obavjestite o tamošnjoj situaciji, što je za nas od prvorazredne važnosti. Mi možemo pretpostavljati da nijeste uspjeli da se tamo na terenu povežete... Makar kolike postojale teškoće, vi ih morate savladati i povezati se sa nama. Dovoljno bi bilo da se povežete sa partorganizacijama u Pivi a ova bi se lakše mogla sa nama povezati. O ovom našemu krupnom .. .[9]

Naša Brigada izdaje redovno i svakodnevno radio vijesti, a ovih dana će početi izlaziti i list naše Brigade, koji će se zvati »Partizanska riječ«. Prvi broj pripremamo za 13 jul.

[7] Odnosi se na Centralni komitet KPJ.
[8] O izvršenju ovih zadataka vidi tom IV. knj. 6, dok. br. 83.
' Na tom je mestu tekst nečitljiv.

Otpočeli smo sa redovnim predavanjima o pojedinim aktuelnim i naučnim pitanjima. Kao što vidite, i pod ovim dosta teškim uslovima mi svestrano radimo da naši bataljoni postanu i dobra škola kako bi osposobili naše proletere za buduće rukovodioce, a ne samo za borce.

U našim crnogorskim brigadama bilo je slučajeva dezertiranja, a neke smo poslali kao pomoć tamo u radu, dok smo priličan broj poslali kao iznemogle i oboljele, koji su dužni da se pokoravaju partizanskoj disciplini pošto se oporave i ozdrave. Sa dezerterima treba pravilno postupati, jer među njima ima ipak dobrih ljudi koji su dezertirali zbog iznemoglosti, straha od gladi, prelaska na drugi teren, pomanjkanja perspektive, izvjesne malodušnosti itd. Njih ne treba od sebe odbiti već ih privlačiti uz pravilnu i pozitivnu kritiku. Shvatite da je među njima bilo i straha za svojom porodicom. Mi sigurno pretpostavljamo da među ovim dezerterima ima i takvih koji se nijesu javili neprijatelju iako su bez odobrenja napustili brigade. Onima koje smo poslali davali smo objave ili pojedinom iz grupe. Vodite računa da im se omogući ilegalan život, a naročito ranjenim i bolesnim, koji ne smiju pasti u ruke neprijatelju.

Iz nikšićkih bataljona odveo je OK veliki broj rukovodilaca i najboljih partizana, što je prilično oslabilo naše bataljone, a što nije smjelo da bude. Ovamo u svim bataljonima imamo dosta onih koji su tamo radili u pozadini, pa je bilo pravilnije da oni tamo ostanu za rad, a da se od boraca odvedu samo oni koji su bili najnužniji. Ovi pozadinci su i u zdravstvenom stanju dosta slabi a da ne govorimo o njihovoj vojničkoj neobučenosti. Odlazak iz ovog sreza gotovo svih rukovodećih drugova koji su učestvovali od početka u borbama bio je i jedan od razloga za neke da dezertiraju.

Sve izvještaje za Čekića trebate slati preko nas, a direktive od Čekića ćete tako isto dobijati preko nas. Po sporazumu sa Čekićem za neka pitanja ćemo odlučivati, zbog udaljenosti Čekića i zbog brzine, no ne o krupnim i principijelnim pitanjima. Ovo je i zbog toga što ćemo mi ovdje prije biti upoznati sa izvjesnim promjenama koje bi nastale itd.

Vi ste od Čekića dobili pravilne i jasne direktive za rad tamo. Smatram da nije [suvišno] da i ja rečem, upravo predložim vam ponešto u tom pogledu. U prvom redu trebate politički raditi među masama, jer su crnogorske mase obmanute i dosta zaplašene, a k tome i neobaviještene bile. Taj narod voli slobodu, mrzi okupatora iz dna duše, voli majku Rusiju, zna se prekoriti i uvidjeti pogrešnost svoga puta . .. uvidjeti sra-

motu koju su mu plaćenici i sluge okupatora nametnuli, QJ| mrzi nas iako je na nas partizane ljut zbog naših grubih gr©» I šaka itd. Ovo, pored toga što se malo odmorio taj narod od ! dugotrajnog ratovanja sa okupatorom i petokolonašima i §t0 je već postao nezavisniji od trebovanja, omogućuje da se uspiešno politički radi sa tim narodom. Akcije treba izvoditi proiivu okupatora u prvom redu, makar i sitnije (rušenje puta, kidanje žice, napadi na kamione i si.). Ove akcije izvoditi na partizanski i način. Borba protivu petokolonaša treba da bude usmjerena protivu glavešina bilo kao pojedinaca bilo njihovih štabova Treba se čuvati da se ne pođe linijom ubijanja sitnih i bezna-' čajnih petokolonaša, da se ne bi upalo u staru grešku i izazvao revolt masa protivu nas. Ja se toga plašim, jer sam čuo da ste likvidirali neke žandarme. Ne trebate se plašiti od toga što možda nijeste izveli neku jaču akciju pa da to nadomjestite sa akcijama protivu sitnih kokošara, jer i pored toga što bi to bila linija manjeg otpora, to bi nam se grdno osvetilo. Bolje je, makar i duže trajalo, izvesti akciju koja bi okupila mase nego poći pogrešnim putem i raditi nešto što bi mase odbijalo od nas. Potrebno je što dublje produbiti jaz između četnika i krilaša o kojemu smo obaviješteni da postoji. Njihovu neslogu treba iskoristiti pravilno i u potpunosti. Ukoliko odnosi između ove dvije grupe bandita nijesu još zaoštreni treba ih zaoštriti. Razbite zabludu kod masa da ćemo mi nad njima vršiti osvetu zbog njihovog napuštanja partizanskih redova i borbe sa nama, jer se mi borimo za slobodu širokih masa i naroda, a objasnite im da ćemo se mi svetiti nad kolovođama i svjesnim izdajnicima, koji su se prodali krvniku našeg naroda za sitne pare. Povežite se među sobom i sa masama ukoliko to nijeste već do sada učinili. Od masa se ne trebate kriti a mi u tome imamo iskustvo iz akcija poslije 13 jula. Naše mase vole da se među njih dođe i da im se u oči reče istina o svemu. Ovo ne znači da ne čuvate živote naših ljudi kao oči u glavi.

Ima mnogo pitanja koja su tamo aktuelna, a koja meni nijesu poznata zbog nemanja veze sa vama pa o njima ne mogu reći svoje mišljenje. Ta pitanja treba pravilno rješavati bez žurbe i na njima mase mobilisati i okupiti oko naše partije, jer naša partija ne samo da nije omrznuta kod crnogorskog naroda nego je naprotiv voli. ..

Ovdje su bila pitanja koja su izostala zbog kratkog indiga, a to nijesam primijetio dok sam poslao pismo

Zetin[10]

[10] Ta je napomena mastilom napisana na originalu.

tamo? Ko je sve strijeljan od naših ljudi i uopšte, kao i broj strijeljanih? Kako se narod ophodi prema našim partizanima i kako ih prima? Kako se naši partizani [drže] tamo? Koje su sve akcije izvedene od partizana tamo i koje ste sve glavešine likvidirali, ukoliko ste kojeg likvidirali? Koji su najopasniji petokolonaši i koji su poznati kao krvoloci i siledžije naroda? Koliko ima partizana koji se nalaze u grupama i četicama? Gdje partizani žive i kako žive? Koji su se naši partizani tamo istakli? Da li ste uspostavili vezu po partijskoj i vojnoj liniji među sobom? Kakav je rad u partiji i kako se drže partijci? Kakav je odnos između četnika i krilaša, kao i koliko su se njihovi odnosi zaoštrili i po kojim pitanjima? Da li su naši ljudi koje smo tamo uputili stigli ili su pali i koji ako su pali? Koji su pali da li su strijeljani i kako se sa njima postupa? Na kojim sve pitanjima petokolonaši zavaravaju mase? Kako se snalaze naši rukovodioci na terenu i da li je koji podbacio? Da li se upućeni partizani i partijci javljaju partiji tamo kad stignu? Da li se plaše partizana i da li žele naš povratak tamo, ako se plaše, zbog čega? Da li slušate radio vijesti i da li narod sa njima upoznajete? Da li ste izdavali kakav proglas masama i po kojim pitanjima? Kako stoji sa partijskim sastajanjem i radom . . . što? Jeste li izdavali kakvih drugih partrnaterijala i koje? Kako stoji sa tehnikom? Da li narod daje dobrovoljne priloge u žitu i mesu? Da li imate municije i kako dolazite do nje? Stvarate li magacine municije i namirnica? Kako postupaju neprijatelji s onima koji su im se javili? Da li se albanski partizani i rodoljubi bore sa okupatorom i da li ste sa njima uspostavili vezu? itd.

Evo vam nekoliko pitanja na koja trebate dati odgovor i po srezovima a vi i još detaljnije odgovorite, odnosno izvijestite o svemu kod vas, pa i o Sandž. ukoliko znate, i drugim teritorijama.

Pošaljite nam sve brojeve »Glasa Crnogorca« koje možete, a tako isto i onu njihovu hohštaplersku knjigu o »komunističkim zvjerstvima« koju su najavili kao dokumenat »trajne« vrijednosti. Pošaljite i druge njihove publikacije koje imaju. Tako isto pošaljite nam koliko više možete primjeraka Istorije SKP(b) kao i drugog materijala, jer u tome oskudijevamo.

Javljamo vam da je u Slovenačkoj otpočeo opšti narodni ustanak i da su partizani nanijeli velike gubitke. Tamo je ostvareno puno narodno jedinstvo, no i tamo moraće se raditi neumorno.

Kod nas ovdje postoje razne suprotnosti [između Srba] i muslimana, po negdje se složili četnici i ustaše. Ove sukobe ćemo gledati da iskoristimo. Ovdje u Bosni je pravi Meksiko,

puca puška na sve strane i ne zna se čija je ovo zemlja, upravo ničija je. U Hrvatskoj se pokret partizanski širi. U Hercego^^ je stanje pod okupatorom i četnicima nešto slično kao što ì bilo kod nas, samo što se četnici nijesu još utvrdili, a medu njima ima i nesporazuma, jer neki priznaju ustašku **vlast a** drugi hoće čistu četničku vlast. Jedan dio naroda želi nas a drugi se plaši naše osvete zato što je nas napustio. Otuda dobijamo izvještaje iako ne potpune, ali se ima veza.

Italijani koji su bili u borbi sa nama vratili su se u Gacko U Kalinoviku, Foči i Čajniču nema Italijana. Crnogorski i hercegovački četnici su se vratili sa svojih granica, odnosno nas dalje ne tjeraju.

Čekamo sa nestrpljenjem odgovor od vas.

Ovo pismo pišem na brzu ruku, ipak i red nije možda dobar, ali sam gledao da se svega dotaknem što sam smatrao važnim, a to je i glavno.

Svi vas toplo pozdravljamo i želimo vam puno uspjeha.

Položaj, 5-VII-1942 god.

Drugarski vas pozdravlja
Zetin

Iz pisma će se ipak vidjeti uglavnom što sam pisao — iako je nepotpuno — odnosno na jednom mjestu prazno.

BR. 107

UPUTSTVO OPERATIVNOG ŠTABA ZA BOSANSKU KRAJINU OD 6. JULA 1942. O ORGANIZACIJI VOJNO-POLITICKIH KURSEVA ZA NOVOPRIMLJENE VOJNIKE[1]

OPERATIVNI STAB ZA B. KRAJINU
(komesarijat)

POLITIČKI PROGRAM

Vojno-političkog kursa koji organizuje Štab I. Krajiškog N.O.P. Odreda.

Na kursu[2] treba da bude obrađeno sedam slijedećih tema i to:

1) Postanak, razvoj i propast Jugoslavije:
2) Narodno-oslobodilački ustanak i uloga Komunističke partije u tom ustanku;
3) Uloga četnika u narodno-oslobodilačkoj borbi i njihov sporazum sä okupatorom i ustašama;
4) Narodno-oslobodilačka partizanska i dobrovoljačka vojska kao nosilac ideje bratstva među Srbima, Hrvatima i Muslimanima u Krajini kao i ostalim narodima u Jugoslaviji i u svijetu;
5) Uloga pozadine u Nar.-osl. borbi, narodno-osl. odbori f antifašistički savez žena, omladina;
6) Politička situacija kod nas i u svijetu u vezi sa najnovijim sporazumom Sovjetskog Saveza, Engleske i Amerike;
7) Sovjetski Savez kao najjača snaga protiv fašizma i predvodnik nar.-osl. borbe svih porobljenih naroda.

Kurs treba da traje četrnaest dana. Svaki drugi dan treba održati po jedno predavanje iz napomenutog programa, a drugi dan održavati konferencije i razgovore po tom pitanju. Na kursu treba postaviti određenog komesara, koji treba da održi jedan dio tih predavanja, a [za] ostala neka se zaduže politički komesari odreda, politički komesari bataljona i njihovi zamjenici. Treba voditi računa, da oni ljudi koji održe prvi kurs

[1] Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 4/6, k. 1706, a kopije pod reg. br. 14/9 i 8/14, k. 162 A. Dokumenat je objavljen u IV tomu, knj. 6, pod br. 15.

[!] Stab Prvog krajiškog NOP odreda održao je više ovakvih kurseva na svojoj teritoriji. Baš u to vreme završio je rad šesti kurs u s. Lipniku sa 62 omladinca, dok su istovremeno organizovana dva nova sa po 120 omladinaca u Pravoslavnoj Jasenici i u Benakovcu. Opširnije • tome vidi tom IV, knj. 6, dok. br. 17.

ostanu i dalje na tome poslu i da se takoreći organizuje jedn škola za sve novoprimljene vojnike.

O naznačenim temama pravovremeno obavjestiti preti» vače, da se pravovremeno pripreme po svom postojećem ma' terijalu za dotično predavanje. U tome ne smije biti nikakv" nemarnosti, površnog i kratkog objašnjenja ovih tema.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički **komesar**
Na položaju, 6 jula 1942. Osman[3] '

BR. 108

PISMO ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA PETE **PRO-**LETERSKE BRIGADE OD 8. JULA 1942. SEKRETARIMA BATALJONSKIH BIROA O NEDOSTACIMA U RADU I 0 BUDUĆIM ZADACIMA PARTIJSKE ORGANIZACIJE[1]

SVIMA SEKRETARIMA BATALJONSKIH BIRO-a
V PROL. NO UDARNE BRIGADE

Dragi drugovi,

Na partijskom savjetovanju V Prol. n.o. udarne brigade (i preko obilazaka)[2] otkriven je niz slabosti, nedostataka, propusta i grešaka u našoj partijskoj organizaciji, što je sve **sme**talo da se partija u našoj Brigadi učvrsti, ojača, uzdigne i **ospo**sobi kao rukovodilac u današnjoj svetoj narodno-oslobodilačkoj borbi.

Da bi zaista osigurali i učvrstili rukovodeću ulogu **našoj** komunističkoj partiji u ovoj borbi, moraju se sve te **slabosti** i nedostaci energično otkloniti, napraviti prelom u našemu **part.** radu, osposobljavajući se za pravilan partijski život i rad. **Zbog** toga i prije svega mora svaki partijac biti svjestan da je **naša** komunistička partija motor koji pokreće narodne mase u **ovoj** borbi, da ona mora da na svojim leđima ponese najveći **teret**

[5] **Osman Karabegović**

[1] **Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu CK SKJ pod reg. br. 990 III, 6—2 (42).**

*** Reći u zagradi dopisane su, u originalu, mastilom.**

ove borbe i da dosljedno izdrži u ovoj borbi do potpune pobjede **; oslobođenja.** Svaki partijac mora biti svjestan da njegova komunistička partija traži od njega krajnje napore do zadnjeg daha i krajnju odanost i požrtvovanje, jer se drukčije neće osipati rukovodeća uloga našoj partiji i izvojevati sloboda i oslo**bođenje** našemu narodu — to znači svaki partijac mora sve od sebe dati, pa i svoj život, za interese i dobro svoje partije, a to je i svoga naroda, koji danas stenje pod brutalnom čizmom j^voločnog fašističkog okupatora i njegovih prezrenih slugu **domaćih** izdajica, koji se prodadoše za jeftine pare vjekovnom **neprijatelju** našega naroda.

U našem dosadašnjem radu, ukoliko ga i postojalo, ispoljile su se sljedeće greške, nedostaci, propusti i slabosti:

1). Naša osnovna greška je bila, i za partijce neoprostiv **propust,** da naši partijci nijesu živjeli pravim partijskim životom. Nijesu se redovno održavali partijski sastanci po ćelijama, a gdje su se i povremeno održavali nijesu bili ispunjeni potrebnim radom. Zbog neodržavanja partijskih sastanaka partija nije pretresala, niti je mogla, razna aktuelna pitanja i, prirodno, po njima nije donosila svoj stav, već je to prepuštano pojedinim partijcima, koji su kao vojni rukovodioci određivali stav po tim pitanjima po svome nahođenju, a često puta i pogrešno, što se grdno svetilo našoj partiji i štetilo našoj nar.-oslob. borbi. Rijetka je praksa bila do sada da se na partijskim sastancima pretrese cjelokupan život naših jedinica, da se podvrgne kontroli rad jedinica, da se odredi pravac budućeg rada, da se dadu konkretni zadaci partijcima i donesu temeljite odluke. Tako isto se rijetko, ili uopšte nije, na partijskim sastancima ukazivalo na pozitivnu ili negativnu stranu pojedinog izvedenog zadatka, bez obzira da li je taj zadatak bio uspješno ili ne izveden, pa se zbog toga na tom stečenom iskustvu nijesmo dovoljno učili. Političko i teorijsko uzdizanje partijaca na partijskim sastancima bilo je gotovo zanemareno, što nam se ljuto svetilo.

Sve ovo govori da moramo održavati redovno partijske sastanke i na njima rješavati sva konkretna i praktična pitanja, kao i pristupiti sistematskom proučavanju marksističko-lenjinističke i ostale part. literature, kako bi se naši partijci praktično osposobili i teorijski uzdigli za rješavanje svih zadataka koje pred nas postavlja naša kom. partija. Redovno održavanje part. sastanaka moramo sprovesti i pored svih prepreka i teškoća u kojima se nalazimo, iako one nijesu male i beznačajne. Ne smijemo prestati da živimo partijskim životom ni u borbama, ni u pokretu, a da se i ne govori kada se nalaze naše jedinice na odmoru. Naši partijski sastanci su naše škole u kojima partijci jedino mogu i moraju mnogo naučiti i osposobiti se za rukovodioce širokih narodnih masa.

Nije dovoljno samo održavati sastanke forme radi, **nego** ti sastanci moraju biti plodni i sadržajni. Na svakom sastanku svaki partijac mora dobiti određen zadatak, koji mora izvršiti čije izvršenje treba kontrolisati na idućem sastanku, a zadatke davati koji se mogu ostvariti.

Bez redovnih partijskih sastanaka nema partijskog života a bez partijskog života ne možemo dosljedno i pravilno izvršiti pred nas postavljene zadatke. Dosadašnje neodržavanje sastanaka neka za sve nas partijce bude teška opomena da ih od sada redovno održavamo, jer se drukčije ne možemo ni zamisliti kao partijci.

2). U našemu part. radu mora postojati podjela posla, jer drukčije nećemo moći dati dobre rezultate u našemu radu. Ne može jedan stići da uspješno sve radi, jedino ćemo svi stići da sve uradimo, i to ako svaki dobije određeni posao. Samo ako se pravilno podjela posla sprovede i svaki partijac dobije svoj sektor rada imaćemo uspjeha u našemu radu. Na taj način će se povećati i lična odgovornost svakog partijca pred partijom. Ovo ne znači da svi partijci ne odgovaraju za cio partijski rad. Podjela posla u našim partijskim jedinicama je provedena, ali je shvaćena više formalno, što opet ne donosi koristi, jer podjelu posla treba shvatiti pravilno kao jednu nužnu potrebu, bez čega u našemu radu ne bi mogli zadovoljiti. Sektora rada u našoj partiji ima više, koji su nam poznati, i nijedan ne smije biti zapostavljen. Kako u našim partijskim ćelijama ima više partijaca, to se po nekoliko partijaca određuju da rade po istom sektoru rada, koji planski rade po dogovoru u duhu partijske linije, iako se najsposobniji određuje kao najodgovorniji za dotični sektor rada.

Podjelu posla treba pravilno shvatiti i sa njom se saživjeti, jer je to jedno od naših mogućih oruđa da brzo, na vrijeme i uspješno svršimo dobiveni zadatak od partije.

3). U našemu radu još se nijesmo oslobodili nepotrebnog zla — sektaštva. Iako se redovno ukazuje na tu grešku, ona se stalno ponavlja. Naši partijci još uvijek su na okupu a ostale partizane ostavljaju po strani, ne poklanjaju im dužnu pažnju i ne druže se sa njima iako su to oni zaista zaslužili svojom dosljednom borbom u toku ovih 12 mjeseci. Sa nepartijcima u našim redovima partizanskim treba stalno biti i unijeti puno razumijevanje u njihove potrebe i zahtjeve. Sa njima treba toplo drugarski živjeti i preko toga stalnog kontakta i druženja sa njima omogućiti svima da se još više uzdignu i osposobe, pa i da postanu članovi naše partije. Treba se sa njima sroditi. Ne držati se u odnosu na ostale partizane kao neki povlašćenik, jer je to štetno i odbija od nas, a preko nas i od partije, a treba obratno — da ih što više vežemo za partiju i što jače učvrstimo

-a borbu. Nijesu usamljene pojave da su se partizani nepartijci osjećali pored partijaca usamljeni i da su zbog toga padali u malodušnost pa i dezertirali.

Kad se ovo događa u odnosu na partizane onda je razumljivo da se još više ispoljava u odnosu na mase. I u odnosu na **mase** moramo nužno ispraviti svoj sektaški odnos. **Sa** masama **trebamo** pravilno postupati i preko našeg pravilnog rada mase **okupljati** oko nas, oko naše partije, oko današnje partizanske **borbe** za slobodu itd. Našim pravilnim postupcima sa masama učinićemo da mase pridobijemo i povedemo **u** borbu i tako postanemo rukovodioci tih masa. Imamo iskustva i više ne dozvolimo da se i za kratko vrijeme izolujemo od masa.

Shvatimo da istinski rukovodioci trebaju biti prvi na poslu, u akcijama, a zadnji sa posla, a to trebaju da budu partijci. Partijci su oni koji trebaju da ispravljaju tuđe greške a ne da **ih** sami prave. Ne smije biti da partijci traže bolji zalogaj od drugih, bolju odjeću, bolji ležaj itd. Ovo izgledaju sitne stvari naoko, ali one nas odvajaju od masa i partizana.

4). Disciplina u našim partizanskim jedinicama u Brigadi još nije ni izdaleka na potrebnoj visini. Nije još postala čvrsta **i** gvozdena kakva mora biti disciplina kod partizana, a u prvom redu u proleterskim brigadama. No ta disciplina kod nas ne smije biti nametnuta i nasilna, već treba da proizlazi iz naše svijesti o potrebi te discipline, da bude rezultat naše dobre volje **da** se pokorimo toj disciplini, jer bez discipline ne bi mogli izvoditi dobivene zadatke i ne bi mogli ostvariti jedinstveno komandovanje, bez kojeg naša borba bi bila besmislena i unaprijed osuđena na propast. Kad se ne bi slušala naređenja naših starješina, onda bi svak radio prema svome nahođenju i mi ne bi bili organizovana vojska i nas bi neprijatelj lako tukao na svakom koraku. Mi trebamo shvatiti da smo vojska i to najbolja vojska iza Crvene armije, koja se bije za slobodu svoga naroda, i u toj vojsci mora postojati čvršća disciplina nego kod drugih vojski. Naređenja naših starješina moramo bez pogovora izvršavati. Da bi se naređenja naših starješina izvršavala kako treba, u tome moraju primjer dati partijci kao najsvjesniji prilikom izvršenja nekog dobivenog zadatka, kao i to kad se udaljuju iz jedinice bez odobrenja starješine ili napuste položaj, a to je težak grijeh, a kad to partijci rade onda je to zločin. Disciplinu u našim jedinicama treba da učvrsti partija preko svojih partijaca izvršivanjem zadataka i pravilnim vaspitanjem svojih drugova da i oni to čine. Ne učvršćuje se disciplina vikom i psovkom starješina, jer to može biti i štetno za samu disciplinu. Ako partijci pravilno shvate značaj discipline, oni će sve učiniti da svojim starješinama oduzmu iz ruku sredstvo psovke i galame, jer će disciplinu odozdo učvrstiti kod svojih drugova

kao njima najbliži ubjeđivanjem i ličnim primjerom. To je dužnost i starješina da čine svojim pravilnim odnosom prema partizanima. Pravilnim radom i izvršenjem dobivenih zadataka partijci će učiniti i da autoritet starješina poraste, a to je potrebno. Starješine bez autoriteta nijesu ništa. Učinimo sve da disciplina kod naših jedinica postane čvrsta. Od nas partijaca zavisi kakova će biti disciplina u našoj Brigadi.

5). Inicijativa kod partijaca još nije razvijena. Svaki partijac, bez malo izuzetka, čeka da mu se nešto naredi pa da učini, a to ne smije biti. Mi treba da izvršavamo i ono što nam se ne naredi, iako za to nijesmo dobili naređenje, samo ako je to u duhu naše part. linije, duhu naše borbe i duhu dobivenog naređenja. Inicijativu ima onaj koji misli o onome što radi i koji se stara da što više doprinese opštoj stvari i partiji.

6). Nepobitno je da je u našoj partiji moćno oružje kritika i samokritika. Kod nas u partiji smo se slabo tim oružjem koristili. Putem kritike i samokritike, koja uvijek mora biti dobronamjerna, topla, drugarska, objektivna i pozitivna, ukazujemo na greške i nedostatke i idemo za tim da ih otklonimo. Kritiku ne samo da trebamo redovno sprovoditi u ćeliji nego i na svim partizanskim sastancima. Pojedine sastanke trebamo posvetiti samo kritici i samokritici. U tome smo napravili korak naprijed, samo trebamo nastaviti.

7). Prilikom prijema novih članova u partiju treba posvetiti prvi sastanak tom prijemu i objasniti dotičnom značaj prijema u partiju, govoriti o partiji, o tome kolika je to čast biti član partije. To do sada nije uvijek rađeno ili vrlo rijetko, pa se pojedini članovi nijesu osjetili da su tim prijemom nešto više i najviše, nijesu osjetili da su postali nešto drugo nego što su bili prije toga. Otuda se dešavalo da se novi članovi nijesu osjećali odgovornijim od ostalih partizana i njihov stav nije bio pravilniji.

Prilikom obilazaka i na savjetovanju uvidjeli smo da ima boljih i odanijih nepartijaca nego što su partijci. Takve nepartijce treba bez daljnjeg primiti u partiju i tu nije potrebna neka kandidatura, jer je dovoljno za njih provjeravanje 12-miesečna dosljedna i časna borba. U partiji će se uzdići i osposobiti još jače. One koji su slabi treba iz partije bez milosti i energično čistiti. Pri prijemu i čišćenju treba biti objektivan i u to ne unositi kakve sentimentalnosti ili familijarnosti.

8). Naša obavještajna služba je nikakva bila i još ostala i pored toga što znamo da je obav. služba naše oči i uši. Bez obav. službe mogu nas neprijatelji iznenaditi i nametnuti nam borbu kad je mi ne želimo i nanijeti nam žrtve, a mi moćno oružje iznenađenja ne možemo koristiti. Kod partizanskog načina ratovanja iznenađenje se mora uvijek iskoristiti u našu

korist, a ako nije obav. služba na potrebnoj visini, onda to ne možemo učiniti. Moramo obavještajnu službu ustanoviti, razviti i učvrstiti. Zajedno sa ovim moramo i veze pojačati, koje nijesu u svakoj situaciji na svom mjestu. I obav. službu i veze treba organizovati prema dobivenim uputama.

9). Kod naših partijaca i svih partizana više se pokazuje volje za isključivo vojnička pitanja nego za ostale sektore rada, što ne smije biti, jer bez pravilno postavljenih političkih i organizacionih pitanja ne možemo vojnički postići dobre rezultate, partijski rad ne smije biti zanemaren na račun vojničkog rada jer je vojna linija jedan, iako važan, sektor partijskog rada.

10). Primijetilo se da su pojedini partijci, a i više njih postali donekle ravnodušni prema partiji i da ne izlažu svoja zapažanja i kritiku i da ne daju predioge u partiju, a da samo svršavaju ono što im se usko dade u dužnost. To su slabosti i pomanjkanje zdrave partijnosti bez obzira od kuda i zbog kakvih razloga to dolazilo. Partijac mora uvijek biti aktivan koliko to dozvoljavaju njegove moći, mora budno kontrolisati sve što se oko njega događa i sve učiniti da se što ne valja u partiji otkloni. Nije nikakvo opravdanje zamorenost, iznurenost ili nepravilan i grub odnos rukovodećih drugova prema dotičnom partijcu za nerad ili smanjeni rad.

11). Treba voditi mnogo ozbiljnije brigu o čuvanju i pravilnom dizanju partijaca i partizana. Nije lako imati sposobne partijce i dobre partizane i to se ne postaje preko noći. Zbog toga rukovodeći drugovi treba da ne omalovažavaju svoje drugove partijce i partizane, već neka se pravilno odnose prema njima. Dosta smo partijskog kadra izgubili u dosadašnjim borbama i neka nam to bude pouka da se o tom kadru pažljivije u svakom pogledu staramo. Rukovodioci moraju razviti ljubav prema sebi a ne strah, jer bi to samo štetilo našoj borbi i partiji i to nije svojstveno našoj kom. partiji.

12). Rekviziciju treba obavljati preko n.o. odbora, svaku krađu u korijenu ugušiti. Te su pojave, istina, rijetke i svode se na pojedine slučajeve, ali i to treba energično suzbiti, jer kod nas ni tih usamljenih slučajeva ne smije biti.

13). Pojavljuje se da partizani iz pojedinih bataljona prelaze u druge samovlasno, čime se krši disciplina, i to treba suzbiti. A ako ima takvih koji žele u drugi bataljon prijeći, to treba riješiti i da to bude uz odobrenje starješina.

14). Iskoristiti sadanje mirovanje za partijski, politički i kulturno-prosvjetni rad. Kod svakog bataljona treba da postoji po jedna kulturno-prosvjetna ekipa. Ne zaboraviti da smo mi vojska kulture, progresa i pobjede.

15). Pojačati rad po omladinskoj i ženskoj liniji, jer je bio gotovo zamro. To su još kako važni sektori rada. U našim jedi-

ricama se nalazi dosta omladine i priličan broj žena i oni se moraju uzdići, a to se postiže pravilnim radom.

16). Politička linija je jasna i određena, no ipak nju treba u suštini razumjeti i shvatiti — sa njom se treba saživjeti. Zbog iskustva ranije napominje se da se ne suzi karakter naše nar.-oslob. borbe, već nastojati da se što više proširi. U našim redovima treba sve okupiti što je spremno da se bori protivu okupatora i izdajica. Pravilnim gledanjem na sva pitanja i sprovođenjem utvrđene linije našeg C.K-a mi ćemo mase okupiti i ostvariti narodno jedinstvo, u čemu leži i garancija naše potpune i brze pobjede.

Bilo je još mnogo pitanja o kojima je govoreno, ali smo skrenuli pažnju samo na ona koja su naročito važna u vezi sa našim propustima i greškama.

Na kraju napominjemo da pošaljete spisak komandnog osoblja od desetara do komandanta bataljona, ukoliko ovo još nijeste učinili.

Dostavite imena onih koji su se u pojedinim borbama isticali a koji zaslužuju da budu pohvaljeni ili oglašeni junacima, bez obzira da li su živi ili mrtvi i bez obzira kad su se istakli od početka naših borbi. Tako isto dostavite podatke o žrtvama, makar i približno, neprijatelja i našim od početka oružanog ustanka.

Iznurenijim partijcima i partizanima pojačavati hranu prema mišljenju part. jedinice, jer ne smijemo dozvoliti da nara drugovi propadaju i onesposobe se fizički zbog izvjesnog i za izvjesno vrijeme malog pojačanja u hrani.

Starajte se da bude što više dopisa iz partizanskog života za naš list »Partizanska riječ«.

Stvorite zidne ili džepne novine po četama i bataljonima.

Proslava 13 jula treba da bude što bolje pripremljena.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

8-VII-1942 god.

Drugarski pozdrav,
Zet in[3]

P.S.

17). Naš odnos prema rodoljubima bio je nepravilan i štetan. Partijci su u više mahova svojim držanjem i u diskusijama potcjenjivali pojedine dobre rodoljube. Naši partijci gotovo neće ni da diskutuju sa rodoljubima, što njih vrijeđa. Rodoljubi se ne savjetuju po pojedinim pitanjima. Prilikom pri-

[3] **Blažo Jovanović Zetin**

manja hrane ostaju zadnji. Iz osnova treba izmijeniti ovaj stav i sa rodoljubima postupati kao sa zaslužnim i dosljednim borcima u ovoj svetoj nar.-oslobodilačkoj borbi.

18). Sa ranjenim i iznemoglim drugovima treba sa više pažnje postupati. Njima treba ukazati svaku pomoć i olakšati im težak položaj. Koliko je utješno za njih kad se obilaze ili im se piše u bolnicu. Oni se tada ne osjećaju zaboravljenim i usamljenim. Još bolje bi se osjećali kad bi im stigao iz bataljona neki krompir ili od voća. Na ovo ne treba zaboravljati.

BR. 109

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA PETOG KRAJIŠKOG NOP ODREDA OD 15. JULA 1942. POLITIČKOM KOMESARU OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU O POLITIČKOM RADU U JEDINICAMA[1]

STAB
V KRAJLS. NARODNOOSLOBODILACKOG
PARTIZANSKOG ODREDA
347
Polit, komesarijat
V kraj. odreda
Dne 15-VII-1942 g.

POLIT. KOMESARU OPERATIVNOG ŠTABA

Formiranjem novog odreda (Petog)[2] nametala se kao neophodna potreba učvršćenje dotada postojećih jedinica i formiranje novih i njihovo podvođenje pod našu vojničku komandu. Iz toga je kao neophodno proizašlo pojačavanje političkog rada. Glavnu ulogu u tom polit, radu morali su uzeti na sebe polit, komesar odreda i polit, komesari bataljona. Politička nedozrelost i u prvo vrijeme često i političko zastranjenje pojedinih jedinica iziskivalo je potrebu i češćeg i dužeg zadržavanja u pojedinim četama. Uz to i polit, slabost i teoretski niski nivo polit, komesara četa iziskivao je i češće odilaženje u ostale jedinice.

[1] Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 21/1—5, k. 1706. Dokumenat je objavljen u IV tomu, knj. 6, pod br. 35.

[2] Omaškom napisano: Petog, a treba da stoji: Šestog.

Prema tim prilikama odvijao se je i rad polit, komesara odreda i polit, komesara bataljona. Tako rad polit, komesara odreda uglavnom kretao se u obilaženju jedinica, prema potrebi češćem zadržavanju u pojedinim četama, održavanju predavanja i kontrolisanju rada politkomesara četa. Do danas polit, komesar odreda obišao je sve jedinice a neke i više puta i održao sledeća predavanja: a) politička situacija, b) stvaranje Jugoslavije i dvadesetogodišnja politika vlade u Jugoslaviji (hegemonistička i kapitulantska politika), c) uloga SSSR-a u borbi porobljenih naroda za svoju slobodu, d) kratak pregled razvitka društva, e) izdajnička uloga četnika i pete kolone, f) imperijalizam (drugi imperijalistički rat i prerastanje njegovo u narodno-oslobodilačku borbu ulaskom SSSR-a u rat sa Njemačkom), g) fašizam, h) sporazum Sovjeta i Engleske.

Rad politkomesara bataljona, odvijao se je slično; u obilaženju četa i držanju predavanja (izvještaj koja su predavanja održali pojedini polit, komesari bataljona nedostaje ali se je radilo po direktivama i temama naglašenim u uputstvu izdanom od CKJ polit, komesarima).

Rad u četama vršio se je preko redovnih obaveznih političkih časova. Časovi se drže svaki dan (izuzev dana kada su čete spriječene akcijom) i uvedeni su u svim četama. Časove drži polit, komesar. Poslije održanog predavanja razvija se diskusija a zatim se partizanima daje na volju da se dobrovoljno javljaju da za idući čas pripreme to predavanje i da ga ponove. Na taj se način razvija veće interesovanje za časove a s druge strane partizani se uče da pišu i govore. Pored toga čitaju se i tumače radio vijesti, letci, proglasi itd. Titin članak »Zašto se bore partizani«[3] obrađen je u većini četa, u nekim se usljed nedostatka dovoljnog broja sad prorađuje.

Takvim radom uspjelo se je učvrstiti jedinice, politički ih prilično vaspitati i podići na višu političku svijest, te povesti u borbu kako protiv okupatora tako i svih njegovih slugu. Četnički raspoloženih jedinica nema, niti u četama pojedinaca koji bi se i najmanjim gestom takvim pokazivali. Sve su čete do danas učestvovale u borbi protiv četnika bilo na svom bilo na tuđem terenu. Popularnost polit, komesara je također podignuta i kao ličnosti i kao same političke dužnosti u vojsci. Partizani shvataju i razumiju važnost i ulogu polit, komesara.

Ali, pored tih dosta vidnih uspjeha, postoji znatnih nedostataka u radu. Dosadašnjim radom išlo se je u širinu a malo se zasjecalo u dubinu. Rad se je vrlo često odvijao bez jače povezanosti, organizovanijeg rukovođenja i čvršćeg kontrolisanja. Često se je dešavalo da se obilazak četa od polit, kome-

*** Članak »Zašto se bore partizani u Bosni i Hercegovini« napisao je Moša Pijade. Vidi Zbornik, tom IV, knj. 3, dok. br. 1.**

sara bataljona pa i odreda svodio na uzgredno održavanje predavanja a kao najvažnije se je imalo pred sobom vojnička aktivnost. Tome je najčešći razlog slabija teoretska nego vojnička sposobnost. Kao nedostatak treba istaći i nerazvijanje posebne polit, komesarske linije putem posebnih odredskih ili bataljonskih konferencija polit, komesara a što je trebalo u cilju boljeg i bržeg podizanja i osposobljavanja četnih polit, komesara.

Odanost i volja za svoj rad kod polit, komesara i četa postoji, ali se usled slabe teoretske i političke izgrađenosti kod polit, komesara osjećaju često i zapletanja u svakodnevnim problemima a predavanja gube karakter predavanja i često dobijaju zborački karakter.

Imajući to pred sobom, polit, komesarijatu odreda postavljaju se zadaci: razviti posebnu liniju polit, komesarske dužnosti u ovome odredu (produbljavanjem posebne komesarske dužnosti i obvezivanjem podnošenja redovnih posebnih izvještaja); stvaranjem jedinstvenog rada, organizacionim učvršćenjem i pojačanom kontrolom ugušiti rasplinutost; redovnim odredskim i bataljonskim konferencijama razviti veću odgovornost i proširiti perspektive rada.

II. Rad u pozadini kretao se je u održavanju zborova, konferencija, izdavanjem letaka i proglasa. Na svim zborovima i većim konferencijama organizovanim od Partije ili omladine govorili su pretstavnici vojske a to su u najčešćim slučajevima polit, komesari. Pored tih zborova i sama vojska organizovala je posebne zborove i konferencije pred kojima su polagane zakletve četa. Dosad održano pet velikih zborova na sektoru 1 i II bataljona. Također je održan veliki broj konferencija na grahovskom i glamočkom sektoru (izvještaj o tačnom broju nedostaje i Doslaće se naknadno). Dosada je izdano 10 letaka. Prvomajski letak izdan zajedno sa KP (Okružnim). Primjerke pojedinih letaka ćemo naknadno poslati.

Odnos vojne i civilne vlasti je korektan i pravilan. Rad je baziran na uzajamnoj pomoći i dogovaranju. Naredbodavni karakter vojske je uklonjen i civilna vlast osjeća svoju samostalnost.

Uz drugarski i borbeni pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

15-VII-1942 god.

Politički komesar,
Ilija Došen

(M. P.)

BR. 110

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA PETE PROLETERSKE BRIGADE OD 16. JULA 1942. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O STANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U BRIGADI I O VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI I RADU NA TERENU[1]

DRUGARSKOM CENTRALNOM KOMITETU KPJ

Dragi drugovi,

Podnosim vam izvještaj o stanju partije u V Proleterskoj N.O. udarnoj brigadi i uopšte o političko-vojnoj situaciji na ovom sektoru:

1). Partijski rad u jedinicama bio je vrlo slab. naročito od kada su se naše jedinice počele povlačiti iz Jasenova Polja, jer su stalno bile u akcijama, neodmorne, izgladnjele, iscrpljene i raštrkane. Rad u partiji nije ni prije ovoga zadovoljavao, a u nekim jedinicama nije ni prije postojao. Sastanci partijski nijesu održavani redovno, a kad su održavani bili su dugi i zamorno ljudstvo nije mnogo od tih sastanaka koristilo. Svi sastanci su držani po 4—5 sati i premoreni partijci su spavali ili se teškom mukom otimali drijemanju. U radu nije bilo nikakvog sistema. Podjela posla bila je više formalna i nepravilna. Partijci nijesu bili shvatili značaj podjele posla i prema dotadanjoj podjeli posla mnogi su partijci ostajali bez posla...

Isto tako mlađim partijcima nije bilo jasno što znači biti član partije. Gotovo kod svih partijaca nije bio dovoljno razvijen osjećaj odgovornosti pred partijom. Ideološka izgradnja partijaca je bila i još je na dosta niskom nivou. Na sastancima se najviše raspravljalo o vojnim pitanjima — usko vojnim, o hrani, čitali se radio izvještaji i s vremena na vrijeme diskutovalo o »visokoj politici« (Sto će biti na Istočnom frontu, da li će Engleska izdati, rat će se završiti ranije ili kasnije, da li baš u toku 1942 godine ili ne itd. Bilo je tema o nacionalnom pitanju ali potpuno apstraktno, kao i o nekim drugim pitanjima).

Pored niza drugih razloga za dezertiranje, kao pomanjkanje političke perspektive za ishod iz teške situacije, briga za porodicom, iznurenost, izgladnjelost, prelazak na drugu teritoriju, odlazak u pozadinu izvjesnih rukovodećih drugova, naročito iz sreza nikšićkog, jer su iz ovoga sreza pošli gotovo svi rukovodeći drugovi, malodušnost, bio je jedan od razloga ne-

[1] **Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu CK SKJ pod reg. br. 991/V, 1—39 (42).**

pravilno držanje rukovodećih drugova prema partijcima i partizanima, a sigurni smo da se neće javiti neprijatelju mnogi od njih koji su napustili svoju jedinicu. Ovo nijesu namjerno radili rukovodeći drugovi, već je to tako ispadalo, a bilo je kod pojedinih starješina i malo partijnosti. Malo se vodilo računa o potrebama partijaca i partizana, a naročito se malo vodilo računa o tome da se što više odmore, nego su gotovo uvjek svi bili na položaju i drugim dužnostima. Kulturno-prosvjetni rad je bio slab i u tom pogledu se nije ništa radilo. Kontrola rada nije postojala, a gdje je i bilo nije zadovoljavala, bila je vrlo površna. Kritika i samokritika, kao naše moćno oružje, nije sprovođena, pa se dešavalo da se priča van sastanaka o greškama pojedinih partijaca i rukovodećih drugova, tako da se to razvijalo u neko ogovaranje i intrigu.

Politički komesari su bili nepotpuno shvatili svoju dužnost, a zamjenici, kao rukovodioci partije u jedinicama, nijesu uopšte bili shvatili svoju dužnost. Bataljonski biroi i štapske ćelije nijesu održavali redovno sastanke i na održanim sastancima nijesu sva pitanja pretresana, već samo vojnička i to vrlo rijetko. Zbog toga se dešavalo da često puta bataljon izvodi akciju, a da o tome bataljonski biro ne zna, pa čak da ne zna i sekretar odnosno zamj. Nije se praktikovalo da politički komesari pripreme ljudstvo za izvođenje neke akcije, a poslije izvedene akcije nije se ukazivalo partizanima, a ni partijcima, na dobre i slabe strane dotične akcije, te se nije moglo izvući potrebno iskustvo.

Zbog neživljenja partijskim životom partijaca, partija se nije osjećala kao rukovodilac i mi smo imali nepartijaca od samih partijaca boljih.

Radi jasnije slike stanja naglašavamo da je ovo bilo produženje nepartijskog života i rada u našim partizanskim jedinicama od početka oružanog ustanka i u tome se nije uspjelo napraviti prelom i pored direktiva u tom pogledu.

Prilikom obilazaka jedinica i partije od strane vojnih i političkih rukovodilaca nije se do sada ulazilo u suštinu svih tih problema, već su se ti obilasci svodili i završavali držanjem deklarativnih govora bilo to pred jedinicama, bilo na skupu aktivista, jer su obično partijski rukovodioci održavali sastanak svih aktivista jednog bataljona ili više bataljona, gdje se nije moglo sve ispitati i ukazati na postojeće greške, propuste i slabosti.

Utvrdili smo da je bilo partijaca koji nijesu znali za otvoreno pismo,[2] a bilo ih je dosta koji nijesu bili shvatili i te-

[2] **Odnosi se na pismo Centralnog komiteta KPJ od 12. aprila 1942, upućeno svim organizacijama i članovima KPJ u Crnoj Gori u kojem**

meljito proučili otvoreno pismo, pa prirodno nijesu ni mogli napraviti prelom u svome radu.

U svemu ovome treba uzeti u obzir niz poteškoća, a kao vrlo važnu i tu, da naša brigada nije bila na okupu od formiranja i da tai proces okupljanja ljudi i partijaca iz raznih bataljona nije išao brzo, što vam je i poznato.

I pored svih ovih slabosti u partiji kod nas, naši su partijci dobar materijal i od njih se mogu stvoriti dobri partijci i sposobni rukovodioci. I partijci i partizani su dobri kao borci i odani su stvari borbe i našoj partiji. Cak se svi partizani osjećaju komunistima i ljute se ako ih ne smatramo kao komuniste. Partizani kažu za sebe: Ja sam komunista, ali još nisam partijac.

Kod ovakvog stanja u partiji nijesmo mogli očekivati bolje stanje u bataljonima.

Nametala se hitna potreba partiju ozdraviti, učvrstiti i ojačati, pa da se pođe naprijed. Mi smo odmah pristupili poslu. Prije svega održali smo duge partijske sastanke sa svim partijskim jedinicama u brigadi, a to nam je bilo olakšano, jer nas neprijatelj nije napadao, pa su bataljoni bili na odmoru i na okupu. Na tim sastancima smo pretresli sva pitanja i oštro ukazali na sve greške i propuste. Proradili smo u duhu otvorenog pisma materijale partijske koje smo imali, mada smo u tome oskudni. Razbili smo rezerve prema borbi i ishodu borbe, kao i izvjestan pesimizam u tom pogledu. Rasvijetlili smo uzroke dosadanjeg nepartijskog života i rada, kao i potrebu njihovog brzog uklanjanja. Objasnili smo značaj partije i njenu rukovodeću ulogu i na koji način partija postaje rukovodeća i potrebu učvršćenja njene rukovodeće uloge, a tako isto i značaj biti član partije, njegove dužnosti i zadatke. Ukazali smo im da oni kao partijci trebaju sva pitanja na partijskim sastancima raspravljati i donositi stavove po njima i to sprovoditi u život. Sproveli smo temeljito kritiku i samokritiku nad cjelokupnim dosadanjim radom i nad svima partijcima. Objasnili smo im da u partiji ne smije biti nikakve zakopčanosti ili neiskrenosti prema partiji, da svi partijci moraju pred partijom razoružani i iskreni biti, da se u partiji može svačiji postupak kritikovati i da se treba svako kontrolisati. Tako isto smo im podvukli da u partiji mora biti disciplina i da su njeni nosioci partijci i da partijci moraju izvršavati prvi dobivene zadatke od svojih starješina. Da su partijci dužni podizati autoritet starješina. Ako bi starješine nešto činile što je nepravilno, da se to raspravi na sastancima partijskim i da će partija intervenisati. Odnos između partijaca, između partijaca i nepartijaca i između partije dan **kritički osvrt na dotadanji rad i ukazano na najvažnije zadatke u narednom periodu. Vidi tonn III, knj. 3, dok. br. 15.**

zana i starješina mora biti pravilan, drugarski i srdačan, a između partizana i starješina, kad se izvršavaju zadaci, vojnički oštar. Odlučili smo da u partiju primimo sve one koje smatramo da su bolji od nekih partijaca. Odredili smo da se sastanci održavaju 2 puta sedmično i to jedan praktičan a jedan za teorijsko uzdizanje članstva i ukazali na mogućnosti održavanja tih sastanaka.

Poslije održanih partijskih sastanaka održali smo savjetovanje partije u Brigadi. Na savjetovanju smo ponovo udarili po nedostacima i ukazali na nužnost da se oživi partijski rad i da se partija uzdigne kao rukovodilac u Brigadi. Donijeli smo zaključke po svim sektorima rada i odredili odgovorne drugove za sve sektore. Objasnili smo dužnosti i političkih komesara i zamjenika, tj. upoznali ih sa njihovim dužnostima. Tamo gdje se osjećala potreba jače pomoći partiji poslali smo izdignutije partijce na rad za određeno vrijeme. Odlučili smo da partiju čistimo od onih slabih i nedisciplinovanih (dosada smo isključili 4 partijca), no ipak nijesmo isključili sve koji su to zasluživali kod normalnog partijskog života, jer smo sigurni da će se popraviti i otkloniti slabosti koje imaju u partiji, a činili su ih što partija nije ukazivala na te nedostatke, a nije ukazivala zbog toga što nije živjela redovno partijskim životom.

Odlučili smo da se pojača kulturno-prosvjetni rad u Brigadi, kao i politički i izučavanje marksizma i lenjinizma. Formirali smo kulturne ekipe po bataljonima, odredili partijce za održavanje kursa iz Istorije SKP(b) itd. Odlučili smo da se održavaju predavanja i vojnička obuka redovno, kako bi se naši vojnici još bolje osposobili u rukovanju oružjem a naročito automatskim oruđima.

Za ovo nekoliko vremena, koje je istina kratko, osjetilo se znatno popravljanje stanja u partiji u Brigadi i kod bataljona, čak bi se moglo reći i prelom. Sastanci se održavaju redovno, na njima se pravilno radi. Partijci su živnuli u radu i osjećaju potrebu da se što prije uzdignu. Atmosfera je zdravija, disciplina pojačana, drže se vojnopolitička predavanja, priredbe itd. Sa kursom iz Istorije SKP(b) će se kroz dan dva otpočeti. Kurs će ići tako da ćemo obuhvatiti one osnovne pojmove i ono što je najvažnije iz Istorije. Istoriju ćemo za prvo vrijeme prijeći odnosno obuhvatiti u tri teme. Proučavaju se osnovi lenjinizma, razvitak društva, politička ekonomija, a pored ovoga i ostali predmeti (istorija, geografija, matematika, srpski jezik). Vrše se obilasci redovno po partijskoj i po vojnoj liniji. Rad se svakog pojedinca ozbiljno kontroliše.

Izdajemo redovno radio vijesti, usmene novine, koje po bataljonima čitaju za to određeni drugovi, izdali smo prvi broj lista koji se zove »Partizanska riječ«. Održavaju se redovno četne i bataljonske konferencije.

Da **se** koraknulo naprijed omogućilo nam je i to što **smo** sada u mogućnosti da vojsku hranimo malo bolje u pogledu žitne hrane, a u izgledu je da ćemo im početi davati i hljeba. Sa mesom stojimo dosta slabo. Naša vojska je teško do **sada** prolazila sa hranom. Pored ovoga vojska se dosta dobro odmorila i očistila. Sada su našu vojsku i nas sve oduševile akcije i pobjede brigada i bataljona u Bosni. Borci su kod nas dobili i još više borbenog elana.

Izveli smo proslavu 13 jula, dan godišnjice oružanog ustanka u Cr. Gori, dobro i na taj dan je izišao prvi broj našeg lista.

Oživjeli smo partijski rad u bolnici, jer se tu ranije nije ništa radilo. Tako isto oživjeli smo part. rad i u koloniji (zbjegu).

Ističemo da je u part. radu i inače u svim bataljonima nastupilo osjetno poboljšanje. Svaki obilazak znači korak naprijed.

Brojno stanje partijaca u Brigadi je 341. Socijalni sastav: radnika 56, seljaka 132, intelektualaca 125, priv. namještenika 15, biv. oficira i podoficira 14. Od ukupnog broja ima žena 35.

Šaljemo vam po jedan broj usmenih novina, »Partizanske riječi«, popunjene upitnike za kadrovike, spisak starješinskog kadra itd.

Stanje partije u kombinovanom bataljonu je prilično, ali ne još na visini. Tamo isto šaljemo partijsku pomoć.

Rad po liniji omladine i žena nije postojao do sada. Oživjeli smo i ove sektore.

2) *Političko stanje* ovdje, u Hercegovini i Crnoj Gori razvija se u našu korist. U početku je ovdje bilo teško stanje. Većina mještana je bila odbjegla u šumu bojeći se kazne. Narod je sa nepovjerenjem gledao na nas. U nama je gledao neprijatelja. Ovome je doprinijelo i to što su neke jedinice IV brigade jednom selu oduzele svu stoku i ostale namirnice, a to su činile i jedinice II i III brigade. Mi od seljaka nijesmo za prvo vrijeme tražili ništa i održali smo sa njima nekoliko konferencija, koje i dalje održavamo, i tri zbora. Na tim zborovima i konferencijama tražili smo da se odbjegli koji nijesu učestvovali u pobuni, odnosno nijesu rukovodeći, povrate na svoje kuće i da im se neće ništa dogoditi. Objasnili smo im i političku situaciju i izdajničku ulogu četnika i ustaša. Došli smo u vezu i sa odbjeglim mještanima i tako su se povratili gotovo svi iz ovih sela koje mi držimo, sem nijesu svi iz Zakmura. Nijesmo im oduzeli ni oružje, a postavili smo za komandanta mjesta njihovog mještanina Filipa Mališa, koji je bio odbjegao, jer svi kažu da je dobar i na poslu se pokazuje dobar i aktivan. Istina, mi smo mu u Komandi mjesta postavili još

tri naša čovjeka, tako da je kontrola osigurana. Sada seljaci rade za našu vojsku. Kose i vršu žito, daju rekviziciju u mesu. Izlaze u susret za sve što od njih tražimo. Osjeća se veće raspoloženje prema nama, kao i povjerenje. Cak ih je strah da ih ne napustimo, jer se plaše ustaša. Dolazili smo u dodir i sa onim četnicima koji se nijesu javih. Kod njih postoji bojazan da ih ne prevarimo i kad se vrate pobijemo. Njih zavaravaju neki kolovođe koji ne smiju kao krivci da se vrate. Ne dozvoljavaju nam u zadnje vrijeme prelazak na drugu stranu Drine, ovo naročito u zadnje vrijeme, jer su obavješteni da ćemo da pređemo da pokosimo žito, što mi i namjeravamo. Ovih dana su pošli sa jednim bataljonom drugovi: Sava[3] i Vlado[4] u sela put Kalinovika i tamo su razgovarali sa ljudima koji su na prvu pojavu pobjegli od kuća, a poslije se vratili na poziv naših drugova. Ovome doprinose i sjajni uspjesi u Bosni. Kod četnika ne postoji još neka čvrsta politička i vojnička povezanost. U selima koja su brigadama pri prolazu davala otpor postoji pocjepanost između onih koji su davali otpor i onih koji nijesu davali otpor.

Narod ovdje mrzi ustaše, a četnike ne, jer su to Srbi. Između četnika i ustaša još nijesu dobri odnosi, ali Talijani rade da ih izmire Rukovodeći četnici govore među četnicima o izmirenju. U Kalinoviku su se izmirili utoliko što ima u gradu i četnika i ustaša, a ima i Talijana do 20 na broju. U Foči su samo ustaše i hrvatska[5] vojska. Između četnika i ustaša ne vode se nikakve borbe još od odlaska brigada,[6] ali drže stražu jedni crema drugima.

U Hercegovini, prema nepotpunim podacima. Talijani odlaze za Francusku. Ostavljaju manje jedinice po gradovima. U Avtovcu i Gacku ima ih po 4—6 stotina. Izgore i Čemerno su napustili na 5—6 dana poslije odlaska brigada. Vratili su se i četnici. Tamo ima samo četnika mještana. Ni oni nijesu vojnički učvršćeni. Među četničkim glavešinama postoje dvije struje, i to struja na čelu sa popom Perišićem, koji ne priznaju ustašku vlast i hoće da se pripoje Cr. Gori, i struja na čelu sa Markom Popovićem, koja priznaje ustašku vlast. ..

Mi smo razgovarali sa Hercegovačkim štabom da izdadu jedan proglas narodu i na tome rade. Iz drugog dijela Hercegovine nemaju još izvještaja. Poslali su kurire i njihov se dolazak očekuje. U Gacku su pozivali sve četnike iz okolnih sela i čekali su na dolazak Ilije Birčanina[7] i Jevđevića,[8] ali im je put

[3] Narodni heroj Sava Kovačević
[4] Vlado Šegrt
[5] Misli se: domobranska.
[6] Misli se na povlačenje Prve i Druge proleterske brigade s ovog terena u pravcu Crne Gore za vreme treće neprijateljske ofanzive.
[7] Ilija Trifunović Birčanin
[8] Dobrosav Jevđević

bio presječen akcijom brigada. Naši se partizani sastaju sa nekim četnicima iz s. Izgori. Mi im šaljemo redovno vijesti, jer su neobavješteni o stanju i situaciji. Iz izvještaja koje dobivanfto iz Hercegovine osjeća se da narod uviđa da će biti neminovno slom okupatora.

Iz Cr. Gore nemamo izvještaja od naših ljudi. Imamo **neke** neprovjerene vijesti koje smo saznali od nekih žena koje su dolazile da vide sinove, braću partizane i ranjenike, kao i preko patrola koje idu malo dublje prema Pivi. Prema tim podacima, odnosno vijestima Talijani napuštaju Cr. Goru, sem manjih posada po gradovima. Govori se da odnos između četnika i krilaša postaje zaoštreniji. Kažu da se četnici nalaze kod svojih kuća a da su osnovali žandarmerijske stanice. Culi smo da su Talijani napustili Zabljak. U Pivi nema stranih četnika. Obaviješteni smo, opet nesigurno, da su albanski partizani napali Vašojeviće. Ćuli smo da su svi zatvorenici pušteni iz Nikšića, sem trojice, kao i to da je neko bacio bombu u oficirski dom u Nikšiću i da je tom prilikom poginulo nekoliko oficira talijanskih i četničkih. Ove su žene govorile da se četnici prema njima dobro ophode i da familijama partizanskim dijele od trebovanja koje oni dobivaju od Talijana. Pivu su opljačkali četnici i Talijani. Obaviješteni smo da su partizani ubili jednog žandarma kod Nikšića. Pričaju neki četnici sa kojima su se naše patrole razgovarale da je Bajo[9] pošao na Cetinje i da tamo vodi pregovore sa Talijanima i ustašama o tome da se Cr. Gori ustupi dio Hercegovine i Bosne od Nevesinja do Konjica i da će tek tada nastaviti sa borbom protivu partizana. O raspoloženju masa ne znamo pravo stanje.

Naši politički rukovodioci na terenu nijesu nam se javili, iako je po našem mišljenju bilo moguće, a vjerujemo da znaju gdje se mi nalazimo. Mi smo im pisali tri puta, a zadnji put vrlo opširno. Mi smo im pisali po partijcima koji su pošli u pozadinu. Zadnje pismo smo poslali po trojici partijaca koji su pošli u pravcu Piperà i Bjelopavlića, s tim da se natrag vrate i donesu izvještaj o stanju tamo. Njihov povratak očekujemo kroz dva tri dana. Patrolu koju smo poslali u pravcu Grahova očekujemo svaki čas. Usmenih poruka po sigurnim ljudima bilo je više, ali opet nema odgovora. Po patroli za Pipere odnosno Bjelopavliće pisali smo pismo PK-u i OK-u.[10]

Mi pretpostavljamo da im se nije uspjelo povezati na terenu ili da se teško snalaze. Smatramo da im je bilo moguće nas obavijestiti o stanju tamo i kad bi bio veliki teror, ali po svemu sudeći nije tako veliki teror ...

" Bajo Stanišić
[14] Vidi dok. br. 106.

Sad smo obavješteni iz Bileće da neki četnici vrše teror u srezu i da su ubili jednog skojevca i bacili ga u jamu, kao i to da narod jedva čeka na naš povratak. Tako isto obavještava nas jedna patrola da se u pravcu Gacka čuju topovi i mitraljeska vatra. Uputili smo patrolu u tom pravcu da izvidi o čemu se radi.

Iz Sandžaka nemamo nikakvih vijesti. Nemamo ni veza. Drug Trša[11] nije dao vezu iako mu je to traženo, već je rekao da će to učiniti drug Peruničić,[12] koji je pošao bez da to učini i tako mi ne znamo kome da se obratimo.

Kao što vidite, i pored našeg nastojanja mi nijesmo najbolje obavješteni o stanju u pozadini. Uglavnom krivica stoji do naših drugova koji su pošli u pozadinu, jer mi smo preduzimali i preduzimamo sve što možemo.

3). *Vojnička situacija* kod nas je dosta dobra. Ljudstvo se prilično odmorilo. Fizički se malo popravilo iako je imalo hranu slabu, a ni sada nije mnogo bolja, ali se nadamo da ćemo im hranu poboljšati, iako nas u tome kiša smeta. Moral kod partizana je na visini i postoji borbeno raspoloženje. Partizani već postavljaju pitanje akcija. Vojnička obuka se izvodi redovno po četama i bataljonima. I ženske su naučile rukovati oružjem.

Imali smo nekih 10 dezertera od kako su brigade pošle. No ni oni se, mislimo, neće javiti neprijatelju.

Naši se bataljoni nalaze ovako raspoređeni: 1 bat. se nalazi u Mrčin Kolibama sa jednom četom u Đeđevu, 2 bat. u Popima, 3 bat. na Presjeli,[13] neposredno južno od Velike Košute, sa jednim vodom od 30 partizana u Suhoj, a 4 bataljon se nalazi u Pređelu. Kombinovani bataljon se nalazi u Trbušču a Herc. odred u Vrbnici u šumi. Svi bataljoni i odred daju patrole u raznim pravcima. Izviđačka služba je dosta dobro razvijena.

Još u početku, odmah iza odlaska brigada, pod navalom četnika napustili smo Vučevo, jer su crnogorski četnici išli tačno do granice. Naše patrole idu u Vučevo, do Mratinja i Kruševa. U toj borbi oko Mratinja i Vučeva imali su četnici oko pet šest mrtvih i toliko ranjenih, u svemu oko 15 žrtava. Mi nijesmo imali gubitaka. Bolnicu smo uspjeli evakuisati pred navalom četnika kao i cio bolnički materijal i ranjenike.

Četničkih snaga ima u Mratinju, jedna četa mještana do 100 ljudi, jedan vod u Donjem Vučevu u jačini od 20 ljudi. Sa desne obale Drine ima nešto četnika. Oni broje nekih 3—4 ba-

[11] Narodni heroj Rifat Burdžović Tršo. Poginuo 2/3. oktobra 1942. u s. Trnovu, kod Mrkonjić-G-rada, kao zamenik političkog komesara Treće proleterske brigade.

" Mile Peruničić

" Nije nađeno na karti 1:100.000.

taljona, ali su to vrlo mali bataljoni, po 30 — 40 vojnika možda ni toliko. Tu su neki mještani, neki koji su pobjegli sa ove strane Drine i neki Pivljani, a kažu i Krezović da se na njih dovezuje. Neprijateljske ustaške bande su u Foči i njih ima oko 300—400 ljudi. U Kalinoviku ima oko 200 hrvatskih vojnika, nešto četnika mještana i oko 15 Talijana. Po obližnjim selima ima po nešto mještana četnika i ustaša, ali su to male i beznačajne snage. Prema Izgorima i Čemernu postoje samo mještani četnici.

Mi nijesmo napadali, jer je bilo nužno da nam se vojska odmori i koliko toliko popravi, jer je bila mnogo iznurena i izgladnjela, a osim toga bila je i bolnica po srijedi. Ni sama situacija nije do sada nalagala naš pokret ni u jednom pravcu.

Poslije sadašnjih dubljih izviđanja koje smo preduzeli u dobijanju izvjesnih obavještenja iz pozadine, mi mislimo praviti pokret. Naš je vjerovatni pokret prema Hercegovini, no o tome još nijesmo definitivno odlučili.[14]

Imali smo težak gubitak od bombardovanja prije 15 dana. Naletio je avion i bez izviđanja bacio bombe u Grandiće gdje se odmarao naš 1 bataljon i tom prilikom je na mjestu poginulo 8 drugova, a 12 ih ranjeno, od kojih je u bolnici do sada umrlo četiri druga. Ostali su teško ranjeni. Među poginulim bilo je 5 partijaca i jedan je bio zamjenik politkoma čete. radnik.[15] Avion nas je iznenadio i izgleda da je bio prošpijan Stab III brigade koji je bio na istom mjestu u Grandićima, jer je avion gađao kuću u kojoj je bio Stab brigade.

Oružje a naročito automatska oruđa su popravljena i podmazana jer smo našli neku mast za oružje. Broj automatskih oruđa zadovoljava a municije bi trebalo da više imamo.

Komandni kadar zadovoljava.

4). *Stanje u bolnici* za sada je još teško, ali smo i tu sredili dosta dobro stanje. Broj ranjenih se sveo na 70 ranjenika, u što ulazi i brigadna ambulanta. Od njih su 19 za nosila, 30 za konje, a ostali mogu da pješke idu. Stanje se kod ranjenika popravlja, jer smo im poklonili punu njegu i poboljšali hranu i preko onoga što im je bilo propisano. Ovi što su na nosilima teško da će ubrzo ozdraviti ili se osposobiti za jahanje, a naročito njih 12. Neki će od njih i umrijeti. Umro je drug Kovačević, komandant 2 bataljona II prol. brigade.[16] Kad smo pre-

[14] Dalji pokret Peta proleterska brigada je preduzela 21/22. jula pravcem s. Miljevina, preko planina Treskavice, Igmana i Bitovnje, u rejon oslobođenog Prozora, za Operativnom grupom proleterskih brigada, gde je stigla 2. avgusta 1942. O njenim dejstvima za to vreme vidi tom IV, knj. 6, dok. br. 83.

Luka Četković

[16] Narodni heroj Radoslav Kovačević bio je u stvari komandant Prvog bataljona Druge proleterske brigade.

5/.Стање у колонији није у почетку задовољавало.Било их је преко 200 душа.У колектив их је ушло око 180 душа,а остали су остали изван колектива,али су помагали колективу са млијеком и поморали се примали колектива.Послије 10-15 дана из колектива пошли су натраг својим кућама већи дио и сада их имамо у колективу око 70 душа.Пошли су кућама они који су вјеровали да им се неће ништа догодити,а то су неки жене,дјеца и старци,а неки су немогли пошли стим да се нејављају непријатељу.Свуда су се били уплашили од глади и усташа,а и ми смо им то препоручили били.Колико знамо није им се ништа рђаво догодило,И од оних који су отуда неки чекају да се врате првом приликом у позадину.И у колонији се политички ради и има једна партијска ћелија која партијски ради.

6/.Наша обавештајна служба је врло слаба још и не даје готово никакве резултате.Ми смо је тек сада установили према добивеним директивама.У томе смо још млади и без искуства,али смо јој посветили пажњу доста добро и даће резултата надамо се.

7/.Попуњени упитници за кадрове доста су брижљиво попуњавали и ми оно што је у њима изнесено доста је вјерна слика партијаца,Има извјесних затајњава,а можда није у њима ни све обухваћено,У попуњавању нијесмо имали довољно искуства,али се у окјени водило строго рачуна да се буде објективно

Овај је извјештај доста оскиран,али смо сматрали да је потребно да вам што јасније изнесемо стање код нас.Ви сте нам обећали послати курирe одмах и ми смо на њих чекали.

Иако сте се од нас удаљили ми се надамо да ће друг Тито послати нам зетски баталон из IV Бригаде,јер нам је то обећао,а нама би тај баталон био потребан.

С м р т ф а ш и з м у - с л о б о д а н а р о д у

Полошај,16 јула 1942 г.

С другарским поздравом,

[illegible]

091

Fotokopija poslednje stranice dokumenta br. 110

đuzeli bolnicu, u njoj je bio pravi haos. Nije bilo nikakvog reda. Ranjenici se nijesu previjali, tako da su im se rane bile usmrdjele. Hrana se nije redovno dobijala. Kod bolničara je bila zavladala neka panika i strah da će biti napušteni. Nijesu se sa ranjenicima održavali politički sastanci, a partijci u bolnici nijesu uopšte živjeli partijskim životom, a da i ne govorimo o nekom kulturnom radu. Međutim, sada je sve ovo postignuto i ranjenici se dobro osjećaju i moral je kod njih dobar, čak se u bolnici sada redovno pjesma čuje. \

Njihova je farma bila zapuštena i stoka im se krala od seljaka i nije se znalo koliko je stoke bilo. Na farmi se mlijeko trošilo bez odobrenja, a osoblje je bolje jelo nego ranjenici.

Iako je stanje u bolnici mnogo bolje nego je bilo, upravo zadovoljavajuće prema onome kako je bilo, ipak nas ona mnogo sputava i smeta.

5). *Stanje u koloniji* nije u početku zadovoljavalo. Bilo ih je preko 200 duša. U kolektiv ih je ušlo oko 180 duša, a ostali su ostali izvan kolektiva, ali su pomagali kolektiv sa mlijekom i pokoravali se komandi kolektiva. Poslije 10—15 dana iz kolektiva pošli su natrag svojim kućama veći dio i sada ih imamo u kolektivu oko 70 duša. Pošli su kućama oni koji su vjerovali da im se neće ništa dogoditi, a to su neke žene, djeca i starci, a neki su iznemogli pošli s tim da se ne javljaju neprijatelju. Ovdje su se bili uplašili od gladi i ustaša, a i mi smo im to preporučili bili. Koliko znamo nije im se ništa rđavo dogodilo. I od ovih koji su ovdje neki čekaju da se vrate prvom prilikom u pozadinu. I u koloniji se politički radi i ima jedna partijska jedinica koja partijski radi.

6). *Naša obavještajna služba* je vrlo slaba još i ne daje gotovo nikakve rezultate. Mi smo je tek sada ustanovili prema dobivenim direktivama. U tome smo još mladi i bez iskustva, ali smo joj posvetili pažnju dosta dobro i daće rezultate nadamo se.

7). Popunjeni upitnici za kadrove dosta su brižljivo ispunjavani i ono što je u njima izneseno dosta je vjerna slika partijaca. Ima izvjesnih zatajivanja, a možda nije u nekim ni sve obuhvaćeno. U ispunjavanju nijesmo imali dovoljno iskustva, ali se u ocjeni vodilo strogo računa da se bude objektivno.

Ovaj je izvještaj dosta opširan, ali smo smatrali da je potrebno da vam što jasnije iznesemo stanje kod nas. Vi ste nam obećali poslati kurire odmah i mi smo na njih čekali.

Iako ste se od nas udaljili, mi se nadamo da će drug Tito poslati nam Zetski bataljon iz IV brigade, jer nam je to obećao, a nama bi taj bataljon bio potreban.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Položaj, 16 jula 1942 g.

S drugarskim pozdravom
Blažo Jovanović-Zetin

BR. 111

PISMO OKRUŽNOG KOMITETA KPH ZA KARLOVAC OD 17. JULA 1942. BATALJONSKIM PARTIJSKIM BIROIMA O RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U BATALJONU I O ULOZI SEKRETARA BIROA[1]

OKRUŽNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE
KARLOVAC

17-VII-1942

BATALJONSKIM PARTIJSKIM BIROIMA

Dragi drugovi!

U radu bataljonskih partijskih organizacija ima još uvijek znatnih pogrešaka. Mnogi bataljonski sekretari još nisu u potpunosti shvatili svoju dužnost i svoje zadaće. Do sada su sekretari bataljonskog biroa bili naimenovani, međutim od sada će se oni birati na bataljonskoj konferenciji, na koju će slati svoje delegate sve četne ćelije i to prema ključu, da na svakih pet partijaca dođe jedan delegat.

Bataljonski partijski sekretar postaje zamjenik političkog komesara u bataljonu. Njegova je dužnost da uz vršenje partijskog rada najaktivnije učestvuje u radu štaba bataljona. Bataljonski partijski sekretar *mora* da učestvuje u svakoj akciji koju vrši bataljon, a po mogućnosti i u akcijama koje vrše pojedine čete. Ne smije se desiti slučaj jednog našeg bataljona, gdje je bataljonski sekretar sjedio u kancelariji dok se bataljon nalazio u borbi. Bataljonski sekretar dužan je da redovito

svakih 8 (osam) dana, kao što se to radi i vojnim putem, šalje izvještaje kotarskom komitetu kojem pripada i to prema formularu C.K., kojeg treba svaki bataljon da dobije; ako nema većih promjena, ne mora se ispisivati sav formular, nego samo navesti promjene od prošlog izvještaja. U izvještaju treba navesti i to: da li ćelije po četama i ćelijska odjeljenja po vodovima vrše redovito sastanke i kako rade. Treba dati izvještaj 0 vojnim akcijama i o držanju partijaca u njima, a isto tako treba dati izvještaj o političko-komesarskom radu u cijelom bataljonu.

Prije svake operacije treba bataljonski biro da održi sastanak i da dade partijcima upute za držanje u operaciji s ciljem da se u potpunosti sprovede postavljeni vojni zadatak, a poslije operacije treba takođe da se na sastanku pretresu sva iskustva 1 nedostaci u operaciji i držanju čitavog bataljona i partijaea u borbi.

Što češće treba održavati savjetovanja bataljonskih partijskih aktivista iz cijelog bataljona, na kojem treba pretresati sva pitanja o partijskom, vojničkom i političko-komesarskom radu bataljona. Na te sastanke treba da dolaze svi četni sekretari i pročelnici ćelijskih odjeljenja po vodovima i nekoliko drugova partijaca iz štaba.

Naročitu pažnju treba da obrate bataljonski sekretari i bataljonski partijski biro radu naših ćelija po četama i ćelijskih odjeljenja po vodovima. O tome treba se držati slijedećih uputa, koje su bile dane već i u pismu O.K. od prošlog partijskog savjetovanja:

Ćelija u narodno-oslobodilačkoj vojsci mora biti duša svoje čete, organizator života partizana, žarište koje će neprestano podizati moral, ofenzivni duh i političku svijest partizana, volju za borbom i za akcijama. Na sastanku četne partijske ćelije treba da se pretresu i da se donesu konkretni zaključci kako da se organizira sav život partizana od ustajanja pa do spavanja. Sva pitanja narodno-oslobodilačke borbe, političke izgradnje, discipline, vojne naobrazbe, čišćenja oružja, higijene, organiziranja ishrane, sanitetske službe, organiziranja zidnih novina, čitanja knjiga, tečajeva za nepismene partizane, pjevanja pjesama, pitanje primanja novih partizana, pitanje uzdizanja onih partizana koji to zaslužuju, pitanje pomaganja i poboljšanja rada komandira, političkih komesara, vodnika, desetara i političkih delegata, pitanje držanja svakog pojedinca partizana u borbi, u logoru i među narodom, pitanje prestupa kojeg izvrši pojedini partizan. Sve to treba pretresati na partijskim sastancima i o tome donositi potrebne zaključke. Ćelija i partijci treba da podignu autoritet naših komandira, političkih komesara, vodnika i desetara i političkih delegata.

Partijci ne smiju šutjeti na sastancima koje organizuju politički komesari, moraju uzimati riječ, govoriti, diskutirati i tako dalje Partijci moraju u borbi da služe kao primjer, oni trebaju dà budu majstori u rukovanju svojim oružjem. Partijska ćelija i svi partijci moraju biti naročito budni prema rovarenjima neprijatelja u našoj vojsci, koji na sve načine pokušavaju da ubace u partizane svoje ljude i da iznutra oslabe partizansku vojsku. Četna ćelija pomaže u svemu rad političkog komesara i komandira. Ona se brine da se sve vojne naredbe najtočnije sprovode u život. Svi nedostatci, koji se u vojnom ili političkom pogledu pojave u četi, mora četna ćelija da najpomnije pretrese i da pronađe najbolje načine da se ti nedostatci uklone. U četnim partijskim ćelijama i odjeljenjima treba da se izaberu drugovi koji će biti odgovorni za rad SKOJ-a, Saveza mlade generacije, za agitaciju i propagandu, za organiziranje obavještajne službe itd. Partijska ćelija treba da pomogne rad političkih komesara u narodu, da se brine da odnos partizana prema narodu bude pravilan. Partijci — partizani treba da prema svojim mogućnostima rade i u narodu na svim sektorima partijskog rada.

U svom radu partijska ćelija u četi mora biti načisto kakav je odnos partijske ćelije i partizana. Ćelija u partizanskoj narodno-oslobodilačkoj vojsci ***ne izdaje naredbe,*** nego je ona sredstvo preko kojeg Partija sprovodi svoju Uniju u vojsci i vrši kontrolu da se naredbe komande sprovode u život.

Radom čitave ćelije rukovodi ćelijski sekretar, kojega se bira na ćelijskom sastanku. Sekretara može ćelija ili viši forum smijeniti ako ne vrši pravilno svoju dužnost. Sekretar je duša ćelije, najizgrađeniji i najsposobniji drug, koji treba da ima pregled nad cjelokupnim radom ćelije, da daje inicijativu za rad, da kontrolira, pomaže i daje upute za rad svim partijcima. Sekretar sastavlja dnevni red za ćelijski sastanak, rukovodi učenjem. Sekretar održava vezu sa višim forumom.

Sastanci ćelije odnosno ćelijskih odjeljenja održavaju se dva puta nedjeljno. Jedan od tih sastanaka mora biti posvećen teoretskoj izgradnji članova ćelije. Onim ćelijama koje ne drže redovito svoje sastanke i onim partijcima koji ne dolaze redovito na ćelijske sastanke ne smije se priznati partijsko članstvo. Ti drugovi sami se isključuju iz Partije, jer je jedan od uvjeta za članstvo Partije aktivno sudjelovanje u radu jedne partijske ćelije.

Prema tim uputama treba sve naše ćelije u partizanskoj vojsci da održavaju sastanke a bataljonski partijski sekretar i bataljonski biro dužni su da kontroliraju da li se na taj način obavlja rad naših partijskih ćelija.

Sekretar:

BR. 112

IZVOD IZ PISMA POKRAJINSKOG KOMITETA KPJ ZA BOSNU I HERCEGOVINU OD 20. JULA 1942. OKRUŽNIM KOMITETIMA ZA RAD NA JAČANJU PARTIJE I UCVRŠCIVANJU NJENE RUKOVODEĆE ULOGE U NARODNOOSLOBODILAČKOJ VOJSCI[1]

P. br. 8 (Bos. Kr.)

SVIM OKRUŽNIM KOMITETIMA U BOS. KRAJINI

Vojska. Opaža se da je rad naših partijskih organizacija u vojsci još nedovoljan. Partija je uglavnom prodrla među partizane, ali je njen rad u vojsci još vrlo slab. Po četnim i ostalim ćelijama u vojsci je vrlo slabo ili nikako izvršena podjela rada. Partijske organizacije u vojsci slabo pomažu rad političkih komesara. Uslijed toga je rad političkih komesara slab. Ne održavaju se posebne konferencije i ne podnose se posebni izvještaji političkih komesara. Drugovi politički komesari ne spremaju se dovoljno za političke časove koje drže partizanima. Jednom riječju ne postoji posebni komesarski rad po komesarskoj liniji. Dalje: odnos nekih štabova i pojedinih partijskih foruma nije uvijek na visini, postoje ponegdje sporovi ko je za što nadležan itd.

Stoga nam se u našem radu sa vojskom, tj. sa partizanima nameću slijedeći zadaci:

1). *Rad u vojsci treba pojačati* dodjeljivanjem u vojsku naših najboljih drugova, jer je rad u vojsci danas najvažniji sektor partijskog rada i to zato što se nalazimo u svakodnevnoj ogorčenoj oružanoj borbi sa neprijateljem i što je u vojsci okupljeno ono najbolje iz našeg naroda. Dodjeljivanje na rad drugova treba vršiti pravilnim putem, tj. te drugove dodjeljuju partijski forumi preko partijskih organizacija u vojsci: četnih i štapskih ćelija, te bataljonskih biroa. Samo ukoliko uspijemo stvoriti čvrste organizacije u vojsci, uspjećemo i vojsku učvrstiti i osposobiti za teške zadatke koje pred nju postavlja naša partija.

[1] Prepis originala, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu CK SKJ pod reg. br. 786/III, 4—6 (42).

[2] Izostavljen je deo dokumenta koji se ne odnosi na partijsko-političku delatnost jedinica NOV.

2). *Treba izvršiti pravilnu raspodjelu rada u svim par. tijskim organizacijama u vojsci,* jer bez pravilne podjele **rada** nema uspjeha u radu.

3). *Sve partijske organizacije u vojsci,* četne i štapske ćelije i bataljonski biroi *moraju posvetiti najveću pažnju* i *svim silama pomagati rad političkih* ko-mesara. Jer kako kaže statut proleterskih brigada: »Politički komesari jesu duša jedinica. Oni su pretstavnici naroda i čuvari narodnih interesa **u** jedinici. Oni su inicijatori i rukovodioci političkog, vojničkog i ideološkog života u jedinicama«. Treba stvoriti u vojsci t.zv. komesarsku liniju. Ona će se stvoriti sazivanjem posebnih konferencija političkih komesara četa jednog bataljona, posebnih konferencija političkih komesara svih bataljona jednog odreda, kao i zajedničkih konferencija svih političkih komesara jednog odreda ili brigade. Na tim konferencijama se podnose izvještaji i dobivaju uputstva za rad. Podnose se i posebni pismeni izvještaji četnih komesara bataljonskome komesoru, bataljonskih političkih komesara političkom komesaru odreda ili brigade, a ovih političkim komesarima [viših štabova]. Ako sve partijske organizacije budu preko svojih članova pomagale ovakav rad političkih komesara, a s druge strane viši politički komesari pomagali nižim političkim komesarima, onda će se politički podići i učvrstiti naša vojska, a s druge strane stvoriće se dobar kadar političkih komesara. Naročitu pažnju treba posvetiti osposobljavanju političkih komesara koji se regrutuju iz redova boraca — seljaka i radnika.

4). *Odnos pojedinih štabova i partijskih foruma treba da bude pravilan i na visini. Štabovi su vojna rukovodstva* **i** imaju svoju odgovornost po vojnoj liniji. Partijci u štabovima pored partijske odgovornosti imaju i vojničku odgovornost. Uticaj partije i prenošenje partijskih stavova, kako opštih, tako i po pojedinim pitanjima, ne vr£i se nikada direktno, nego preko ćelija u četama, preko štapskih ćelija i bataljonskih biroa. S druge strane, partijske organizacije moraju pomagati da se odluke štabova što bolje i što pravilnije sprovedu u život.

SKOJ. U radu sa omladinom činjene su u Krajini greške. Jedna od tih grešaka je neosnivanje KOSOBIH-a,[3] što se sada ispravlja. Dalje, slab je rad SKOJ-a u vojsci, nedovoljna je pomoć partije SKOJ-u, naročito partijskih ćelija, slaba je teoretska izgradnja skojevskih kadrova. To nam nameće slijedeće zadatke:

1). *Pojačati rad SKOJ-a u vojsci* osnivanjem skojevskih aktiva po svim četama i skojevskih biroa po svim bataljonima.

[3] **Komitet Saveza omladine Bosne i Hercegovine**

Ne smije biti ni jedne čete u kojoj ne bi bilo skojevskih aktiva, jer je najbolji dio omladine skupljen baš u partizanskim četama.

2). *Jača pomoć partijskih organizacija SKOJ-u.* To će se postići na taj način ako se u svakoj ćeliji i u svakome rukovodstvu pri podjeli rada jedan partijac učini odgovornim za rad sa SKOJ-em.

3). *Podizanje skojevskih kadrova* time što će se osnovati kursevi za teoretsko i političko izgrađivanje skojevskih rukovodilaca.

P.K. za Bosnu i Hercegovinu
20 jula 1942 (Sekretarijat za Bos. Krajinu)

BR. 113

UPUTSTVO OPERATIVNOG ŠTABA ZA BOSANSKU KRAJINU OD 28. JULA 1942. POLITIČKIM KOMESARIMA ODREDA ZA ORGANIZACIJU PROSLAVE GODIŠNJICE NARODNOOSLOBODILACKE BORBE[1]

OPERATIVNI STAB
N. O. P. O. ZA BOSANSKU KRAJINU
Br. 248
Od 28/VII 1942

POLITIČKIM KOMESARIMA ODREDA

Dragi druže.

Približuje se Ilindan, dan kada je narod prije godinu dana u ovim krajevima digao se na ustanak,[2] i ustao protiv strašnih zuluma koje je provodio okupator i njegove sluge po selima i u gradovima. Navršava se godišnjica velikih borbi vođenih u protekloj godini otadžbinskog rata. Iznosi se bilans sveukupne narodne borbe, uspjeha i razvoja našeg ustanka. Taj dan doče-

[1] Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta pod reg. br. 20/8, k. 162 A.

[2] Kao što je poznato, ustanak u Bosni i Hercegovini 1941. proslavlja se 27. jula kada je oslobođen Drvar. Međutim je u toku rata, kao što se vidi iz ovog dokumenta, u Bosanskoj krajini proslavljan 2. avgust, kada se narod toga kraja masovno digao na ustanak.

kuje naš narod i sveukupna naša nar.-oslobodilačka vojska u mnogo povoljnijem položaju obzirom i na unutrašnje i vanjske prilike. U stvorenoj i organizovanoj vojsci, u jedinstvenom narodu, u njegovoj moralnoj snazi, u borbi protiv tuđinske tiranije i sluganske vlasti ogleda se veliko djelo junačke Komunističke partije i neumornog rada njenih sinova. U taj dan, dan najveće narodne slave treba da sve naše narodne snage, duhovne, mobilišemo i da se narodnim masama i vojsci objasni preko politkomesara sav razvoj političkih događaja do danas, ističući naš povoljni položaj i sve uspjehe naše borbe za ovu godinu dana. Treba tom prilikom da se uporede lanjski dani neorganizovanosti i nenaoružanosti i ukaže sve tadašnje bjesnilo okupatora i njegovih slugu. S druge strane da se pokaže današnji oslabljeni međunarodni položaj glavnog organizatora nasilja, fašističke Nemačke, njene slabosti vojničke, političke i privredne. Treba pred narod i vojsku, na narodnim svečanostima, iznijeti goleme žrtve koje čini SSSR u krvi, njegovu veliku brigu za osiguranje plodova ove naše borbe koja je došla do izražaja u sovjetsko-engleskom sporazumu potpisanom u Londonu 26 maja o. g. Treba izričito naglasiti da je brza i neminovna pobjeda nad fašizmom, jer da se je baš ovih dana skovao čvrst savez demokratskih zemalja i SSSR-a, čije udarce Hitler i njegovi slugani neće moći izdržati, i da Hitierovi privremeni i neznatni prodori nijesu nikakav odgovor na veliku antifašističku koaliciju i na skoro otvaranje druge fronte, i da tim svojim užurbanim i bezglavim srljanjem Hitler neće predusresti događaje koji se svi razvijaju protivno njegovim famoznim planovima. Aktivnost pete kolone u našoj zemlji i njeno nastojanje da prikaže kapitulaciju pred okupatorom kao put spasonosan za naš narod treba vezati uz sveopštu politiku okupatora, uz njegovo nastojanje da koliko-toliko poljulja najbujnije i osnovne temelje druge fronte — otpor porobljenih naroda Evrope. Ne treba zaboraviti, i to treba predočiti narodu, da su narodne mase pod vodstvom naše K.P. posturale se da zadaju velike udarce fašizmu i da je baš to najbolje pripremanje uslova za otvaranje druge fronte, za frontu Hitleru iza leđa. Ukazati treba na dvoličnost okupatora i njegov nejednak postupak prema narodu naše Krajine u današnjoj borbi. Treba naglasiti da okupator u malome provodi i u našoj zemlji svoju staru svjetsku taktiku porobljavanja. Tuče naj-^ prije one najzdravije i najveće narodne snage, guši narodnu slobodu svim sredstvima tamo gdje ona stvarno i cvjeta, s druge strane pruža slanu ruku ondje i onima gdje peta kolona uspjeva pokolebati i zavarati narodne mase, da sutra i tom istom narodu lomi kičmu na svoj način. Treba pred narodnim masama i vojskom tu podlu taktiku okupatora raskrinkati i dovesti je u vezu

sa nedavnom politikom tog istog okupatora pri osvajanju pojedinih zemalja u Evropi. Treba masama ukazati da je taj isti njemački fašizam robio Austriju, Francusku, Rumuniju i druge zemlje, a nama preko petokolonaša podvaljivao kako je za nezavisnost Jugoslavije i za slogu Srba i Hrvata, a poslije je porobio i našu zemlju. Zar to isto ne čini i oslabljeni okupator danas odvajajući jedan po [jedan] dio naše pokrajine, stavljajući četničke i ustaške sluge kao zagovarače njihove podle i izdajničke politike? Uvođenje četničkih lupeža u organe tobožnje vlasti po gradovima i u selima, briga o seoskom gospodarstvu i sačuvanje zdravlja naše djece i žena može se najbolje raskrinkati na postupcima tih zločinaca prema djeci u koljevci u kozarskim selima. Kozarske žrtve civilnog stanovništva neka budu najbolja opomena šta okupator radi, a šta govori. Mnogobrojne djevojke po javnim kućama, poklane starice i djeca po uvalama Kozare najbolji su demanti laži četničkih zločinaca o tobožnjoj ravnopravnosti srpskog naroda. Kozarski događaji neka budu živi izvor primjera zločina i zvjerstava okupatora prema svemu što je slobodoljubivo. Četničkim banditima treba doviknuti da nema zidova među srpskim narodom, da su žrtve na Kozari najrječitija opomena srpskom narodu Krajine. Ukazati treba danas na to da četnici kao psi podvijenog repa trče za okupatorom i ustašama, a oni ih polako razoružavaju, hapse a ponekog i strijeljaju. Narodu i vojsci treba objasniti da su naše borbe u ove dane, i to borbe sa njemačkim psima, da su one većeg političkog nego vojničkog značaja. Četnici u ovim danima borbe izblijediše kao sjena i borba tek dobi silan zamah poslije njihove sluganske kapitulacije. Neprijatelj tek sada izvadi handžar da kolje i ubija, neprijatelj svim svojim postupcima obilježi četnike kao najogavnije petokolonaše. Sve ovo treba objasniti narodu u cilju pripremanja za nove borbe i podizanja morala i vjere u pobjedu. Treba masama ukazati stvarno koliko je politika bratstva uspjela u Krajini, zašto je potrebno nju ostvariti u borbi i tko je dosada nju ometao. Težište i odgovornost treba prenijeti na podzemnu četničku propagandu organizovanu iz Zagreba i Beograda. Rastumačiti treba vojnicima i narodu unutrašnju političku bitku između Nedićevog i Pavelićevog fašizma, zajedničko njihovo sluganstvo okupatoru, zajedničku njihovu oružanu borbu protiv nar.-osl. vojske, a specijalno njihova nastojanja za pomućenje zdravih odnosa Srba i Hrvata i Muslimana u Krajini, jer omesti bratstvo i jedinstvo glavna je zaloga uspjeha fašista u borbi protiv nas. Posebice treba udariti na petokolonaša Dražu Mihailovića, ukazujući da njegova saradnja sa Njemcima, i svih onih vođa i vodica koji se na njega pozivaju, stoji u suštoj protivnosti i opreci sa programom saveznika u ovom ratu. Pomažući okupatora i vodeći

borbu protiv N.O.P. i D.V. Draža i njegova banda vodi borbu protiv ciljeva saveznika, pa i protiv samog interesa engl, naroda. Otuda svi oni koji hoće da učestvuju u borbi protiv fašizma moraju iz svoje sredine otstraniti petokolonaše i najamnike, pa sljedstveno tome to treba da učini i jugosl. vlada u Londonu. To naročito pred masama i vojskom istaći kako da jedan od najvećih zločinaca i podstrekača na bratoubilački rat, kako da baš taj Draža Mihailović nosi naziv ministra vojske jugosl. vlade? I da vlada, ako hoće da bude u frontu protiv fašizma, treba da brzo ispravi učinjenu grdnu grešku i da se odreče takvih lupeža i izdajica. Uporedo s tim treba ukazati na svu zbunjenost u četničkim redovima, na njihove svakodnevne zađevice sa ustašama i na otvorenu prevaru koju uviđaju mase koje su sve do jučer išle za četn. vojvodama. Kao uzroke tome iznijeti snagu naše borbe i s tim u vezi opadanja cijene četnika u očima okupatora. Kao drugi uzrok iznijeti razvoj međunarodnih događaja i očvršćavanje antihitlerovskog bloka u svijetu.

Neka Ilindan bude zaista dan proslave godišnjice narodno-oslobodilačkog rata, dan napajanja novim snagama narodnih masa i naše nar.-osl. vojske u borbi protiv krvožednog neprijatelja i za slobodu svih naših naroda.

Na položaju,
26 jula 1942

Uz drugarski i borbeni pozdrav,
Smrt fašizmu — sloboda narodu!

(M. P.)

Politkomesar,
Osman[3]

Komandant
Košta[4]

Pažnja: Sve partizanske radio-prijemne stanice treba obavezno da slušaju svaku emisiju naše radio-stanice »Slobodna Jugoslavija«, koja emituje svaki dan u 6,10 časova i **u** 19,35 časova na talasnoj dužini od 40 metara.
Pratite pažljivo tok operacija i popularište preko agitpropa, kulturnih ekipa, narodno-oslobodilačkih odbora itd. sve ono što emituje radio-stanica »Slobodna Jugoslavija«.[5]

[3] **Osman Karabegović**
[4] **Košta Nađ**
[c] **Taj deo je u originalu dopisan na mašini.**

BR. 114

ZAKLJUČCI SAVETOVANJA OKRUŽNOG KOMITETA KPH ZA KARLOVAC OD 31. JULA 1942. GODINE[1]

OKRU2NI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE
KARLOVAC

SVIM PARTIJSKIM ORGANIZACIJAMA I PARTIJCIMA KARLOVAČKOG OKRUGA!

Dragi drugovi! Pred kraj mjeseca jula održano je partijsko savjetovanje karlovačke okružne partijske organizacije, na kojemu su temeljito pretreseni svi sektori partijskog rada. Na temelju diskusije i izmjene iskustva došlo se do slijedećih zaključaka;

I. Politička situacija

U čitavom našem okrugu politička je situacija za nas povoljna i raspoloženje se naroda još više okrenulo u našu korist. U hrvatskim je krajevima našega okruga glavno obilježje političke situacije sve veći poraz nezadovoljstva hrvatskog naroda i postepeni prelaz na aktivnu borbu protiv Pavelića i okupatora. Prelaz Hrvata u partizane povećava se, a isto tako pojačavaju se i drugi oblici borbe hrvatskog naroda. Uslijed pojačanih represalija prema onima koji se ne odazivaju u Pavelićevu vojsku, pojačao se u zadnje vrijeme odziv vojnih obveznika, ali još uvijek ima po hrvatskim krajevima velik broj vojnih izbjeglica.

Okupatorske i ustaške vlasti pojačale su teror u hrvatskim krajevima. Preko 250 ljudi uhapšeno je u Karlovcu za vrijeme od prošlog savjetovanja. U kotaru Pisarovina i kotaru Karlovac uhapšeno je preko 70 ljudi. Usprkos najžešćeg terora raste otpor hrvatskog naroda protiv ustaša i okupatora. Naši partizanski odredi kreću se nezapaženo od ustaške vlasti u čitavim četama i bataljonima po svim hrvatskim krajevima našeg okruga, a hrvatski ih narod vrlo dobro prima i susreće. Na mnogo mjesta potpomažu partizane i pojedine ustaše, naročito takvi koji su na više ili manje prisilan način ušli u njihove redove. Među ustašama opaža se odvajanje onih koji nisu okrvavili ruke od okorjelih ustaških bandita i koljača. Tako je na pr. uspjelo uspostaviti vezu sa preko 10 ljudi u selu Blagaju, koje je bilo ustaška tvrđava na Kordunu i u kojemu je bilo najviše krvnika.

[1] **Original, pisan na mašini, latinicom, umnožen na geštetneru, nalazi se u Arhivu CK SKJ pod reg. br. 1830TII, 5—1 (42).**

Niži funkcioneri HSS-a i članovi HSS-a ulaze danas u sve većem broju u borbu, dok su viši funkcioneri HSS-a, na nr narodni poslanici HSS-a u našem okrugu, pasivni.

U kotaru Cazin desile su se u toku zadnja dva mjeseca velike promjene u raspoloženju muslimanskih masa. Muslimani sve masovnije počinju da potpomažu partizane. Ustaški teror počeo je da bjesni i nad muslimanskim življem Nedavno je 26 Kladuščana otpremljeno u koncentracioni logor, a nekoliko desetaka muslimana koji su razgovarali sa partizanima uhapšeno je. Danas u kotaru Cazin već postoje svi uslovi da se nesmetano kreću naše partizanske jedinice.

U srpskim krajevima našega okruga, koji su gotovo svi oslobođeni, politička je situacija za nas vrlo povoljna. Naša partijska organizacija uspjela je da rukovodi i uspješno riješava sva ona složena pitanja koja danas nameće narodno-oslobodilačka borba. Uza sve ofanzive, uza sva paljenja i haranja ustaša, na teritoriju Korduna nije bilo gladi, nego se čak i izvozila hrana u Drežnicu i okolne krajeve. U raskrinkavanju četničkih bandita učinjeno je dosta, naročito zadnjom kampanjom zborova. Sporazum ustaša i četnika omogućio nam je da raskrinkavamo četnike u očima velike većine srpskog naroda. Hrvatskom se narodu objašnjava da je organiziranje četničkih bandi i raznih vojnih organizacija pod vodstvom raznih oficira upereno ne samo protiv partizana, nego i stvaranje terena za borbu protiv samih Hrvata. U samim je četničkim redovima nastupilo u zadnje vrijeme kolebanje i demoralizacija. Počeli su da traže veze sa nama, a neki su čak s oružjem pobjegli iz njihovih redova.

Jedna od najvažnijih stvari koje sada stoje pred nama je pitanje žetve. Mjere koje je poduzeo Pavelić da oduzme seljaku žetvu izazivaju otpor i revolt naroda. Na mnogim mjestima hrvatski seljaci traže da partizani otpečate mlinove i da uz njihovu pomoć otpočnu sa vršidbom.

Na temelju takove političke situacije u našem okrugu postavljaju se pred našu okružnu organizaciju slijedeće zadaće:

1) Raspoloženje i borbenost narodnih masa u hrvatskim krajevima već je tolika, da se pred nas postavlja pitanje organiziranja narodnog ustanka i u hrvatskim krajevima našega okruga. Mi moramo što prije da priđemo ***oslobođenju hrvatskih krajeva od okupatorskog i ustaškog jarma, i stvaranju slobodnog teritorija u čisto hrvatskim krajevima.*** Sva hrvatska sela koja se nalaze u blizini sadašnjeg našeg slobodnog teritorija treba uključiti u slobodni teritorij. Moramo nastojati da sve hrvatske krajeve našega okruga pročistimo od ustaških funkcionera i špijuna.

2) U srpskim krajevima našeg okruga treba da u potpunosti raskrinkavamo četničke bande. U tom pogledu prilike su danas već takove, da pred nama stoje sve mogućnosti da potpuno likvidiramo četničke elemente u svim srpskim krajevima našega okruga.

3) Slobodni teritorij treba maksimalno iskoristiti za podizanje političke svijesti i borbenosti naroda i od njega učiniti čvrstu pozadinu, u kojoj će se sva djelatnost odvijati u zanku parole: *Sve za narodno-oslobodilačku* borim! Sve za front!

4) Ovogodišnjoj žetvi treba da partijske organizacije posvete naročitu pažnju. Pod parolom: *»Ni zrna žita fašističkim okupatorima* i *njihovim slugama«,* moramo sprovesti masovnu kampanju za skrivanje žita, za otpor protiv rekvizicije, za sprečavanje rada ustaških povjerenika, za nesmetanu vršidbu i meljavu, za uništavanje žita ako prijeti opasnost da padne u ruke fašističkog neprijatelja. U pitanju žetve moraju partizani pružiti punu pomoć seoskom stanovništvu.

II. Partizani

U vezi sa radom u partizanskoj narodno-oslobodilačkoj vojsci došlo se do slijedećih zaključaka:

1) Sto prije treba da teritorij na kojemu se vrše operacije proširimo na čitav okrug i to tako, *da težište borbe i operacija prebacimo duboko u hrvatske i neoslobođene krajeve našeg okruga i da u toku tih operacija prilazimo oslobađanju hrvatskih krajeva od vlasti okupatora i ustaša.* Nikada ne smijemo zaboraviti da naši partizani moraju stalno imati inicijativu u svojim rukama i energično i neprestano napadati neprijatelja. Nadalje moramo nastaviti s uništenjem neprijateljskih saobraćajnica a naročitu pažnju posvetiti uništavanju glavnih željezničkih pruga.

2) Da bi mogli s uspjehom prići oslobađanju hrvatskih krajeva našega okruga, moramo najveću pažnju posvetiti mobilizaciji hrvatskih radnika, seljaka i ostalih Hrvata u partizansku narodno-oslobodilačku vojsku. Ako to ne sprovedemo nećemo moći riješiti pitanje oslobađanja hrvatskih krajeva. Hiljadama hrvatskih vojnih obveznika treba objasniti što znači danas poći u Pavelićevu vojsku, da to nije samo sigurna smrt ili osakaćenje, nego i izdaja nad samim sobom i vlastitim narodom, kojega Pavelić vodi u propast. Uslovi su u našem okrugu danas takovi, da pred našom partijskom organizacijom stoji zadatak *da u što kraćem vremenu mobilizira toliki broj Hrvata, da većina u našim partizanskim odredima bude sastavljena od hrvatskih radnika i seljaka.* Da bi si olakšali sprovođenje toga zadatka, moramo se strogo pridržavati naredbe VS i GS o postupku prema zarobljenim domobranima, a isto tako prema ustašama koji se predaju. Partijske organizacije u hrvatskim

krajevima moraju organizirati niz kanala za prebacivanje Hrvata u partizane a naročito radnika iz Karlovca i Zagreba.

3) Partijske organizacije treba da se pobrinu, da se *partizanski redovi pročiste* od svih *kolebljivih i sumnjivih tipova* a naročito četničkih elemenata. Četničke bandite u Plaškorn i u drugim mjestima našeg okruga treba što prije likvidirati. Punu pažnju treba posvetiti stvaranju udarnih bataljona i vojničkoj obuci omladine, iz redova koje treba stvarati omladinske bataljone. Kampanju o popularizaciji i novačenju boraca za proleterske jedinice treba i dalje nastaviti i kod toga nikada ne izgubiti iz vida činjenicu da su te jedinice — jedinice radničke klase i naše Partije.

Kampanju za podizanje vojničke naobrazbe naših partizana pod parolom: »Postammo majstori svoga oružja«, treba nastaviti s mnogo više pažnje i truda nego do sada.

Obavještajnu službu treba organizirati mnogo bolje nego što je bilo do sada. *Na teritoriju čitavog našeg okruga treba da stvorimo mrežu obavještajaca.* Skrećemo pažnju svim partijskim organizacijama, da neprijatelj hvata veze sa srpskim selima, pa čak i sa našim simpatizerima, preko kojih čak šalju partizanima cigarete, papir i slično, samo da što više doznaju 0 stanju i radu kod nas. Neprijatelj ima posebne špijunske organizacije, od kojih jedni imaju zadatak da špijuniraju civilno stanovništvo, druge ubacuju u vojsku gdje ti špijuni traže oružje od domobrana za partizane i na taj način provaljuju naše simpatizere i veze u vojsci. Treću grupu nastoji neprijatelj ubaciti u same naše redove. Kod organizacije naše obavještajne službe moraju svjesne partijske organizacije pružiti partizanskoj vojsci punu pomoć.

4) Rad naših pol. komesara i pol. delegata još je uvijek slab i nedovoljan. Politička svijest partizana je niska, saradnja komesara i partijskih organizacija nije skoro nikakva. U tim pitanjima dužne su sve naše partijske organizacije da učine prelom u svom radu. Naročito treba uspostaviti što užu saradnju između političkih komesara i partijskih organizacija. Polit, komesari treba da mnogo više pažnje nego do sada posvete radu partijske organizacije u svojim jedinicama. Da bi se poboljšao rad politkomesarskog kadra, potrebno je organizirati niz *kurseva za politkomesare.* Isto tako treba organizirati i masovne kratke kurseve u bataljonima za partizane, u kojima bi se obrađivala opća pol. i prosvjetna pitanja. U vojsci treba povesti *kampanju za učenjem i sticajem znanja,* kako vojničkog tako 1 političkog. U toku tog rada treba naročitu pažnju posvetiti izdizanju i stvaranju novih vojnih i politkomesarskih kadrova.

5) Da bi mogli uspješno riješavati sva pitanja koja danas stoje pred našim partizanima, moramo temeljito poboljšati rad

naših partijaca i partijskih ćelija u vojsci. U tom pravcu smo vrlo malo napredovah prema stanju na prošlom savjetovanju. Takovo stanje može biti od sudbonosnog značaja za daljnji razvoj naše borbe. *U partizanskim odredima moramo što prije stvoriti čvrstu, jaku i discipliniranu partijsku organizaciju.* U radu samih ćelija partijskih organizacija u vojsci treba se držati uputa koje su dane u pismu OK s prošlog savjetovanja,- odnosno uputa koje su sadržane u referatu »O ćeliji«.

6) Do sada se dosta zapostavljao rad u domobranskim i ostalim vojnim jedinicama, međutim taj je rad od velikog značaja za narodno-oslobodilačku borbu. Naše ćelije treba ne samo da organiziraju borbene vojne komitete u kasarnama po gradovima, nego da uspostave veze i organiziraju borbene komitete u vojsci, koja se nalazi na terenu naročito u blizini djelovanja partizanskih jedinica. Ti komiteti treba da iskoriste sve mogućnosti i prilike za pomaganje partizana i za organizaciju pobuna u vojsci i prelaz čitavih jedinica na stranu partizana.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

31/VII.1942.

Drugarski pozdrav
OK KPH Karlovac

BR. 115

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA PRVE KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD 1. AVGUSTA 1942. POKRAJINSKOM KOMITETU KPJ ZA BOSNU I HERCEGOVINU O RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE BRIGADE U JULU[1]

POKRAJINSKOM SEKRETARIJATU
Za Bosansku Krajinu

Izvještavam Vas o partijskom radu u našoj Brigadi od 1. VII. do 1. VIII. 1942. g.

Rad partijske ćelije u štabu brigade: Ova ćelija ima **5** članova. Za posljednjih mjesec dana održala je 3 redovna partijska sastanka. Jedan sastanak održan je 13. VII. o.g. Sastanak

se je sadržavao u podnošenju izvještaja, izvršena je **raspodjela** rada, govoreno je **o** spoljnoj i unutarnjoj političkoj **situaciji** zaključena je reorganizacija Brigade, pojačanje partijskog j političkog rada, zaključeno je da se osnuje kulturna ekipa **i** govoreno o njenom značaju. Drugi partijski sastanak održan je 21. VII. o.g. na kome je prisustvovao i drug Stefan.- **Podneseni** su izvještaji i tražena su pojedina uputstva rada u našoj **ćeliji** od druga Stefana, kao i uputstva uopšte o svemu radu u **našoj** Brigadi po partijskom i političkom radu. Treći partijski **sastanak** održan je 4. VIII. o.g. Sastanak je sazvan povodom **akcija** na Ključu i Sanici, držanje pojedinih drugova **u** akciji, **raspravljano** je o odnosima u našoj partijskoj ćeliji, o čemu će **Vam** drug Stefan sve detaljno obrazložiti.

Partijski biro I bataljona: Za posljednjih mjesec dana održana su 3 sastanka bataljonskog partijskog biroa. Na **prvom** sastanku podneseni su izvještaji, raspravljano je o političkoj situaciji vanjskoj i unutarnjoj, postavljene su direktive za budući rad. Drugi sastanak bataljonskog partijskog biroa održan je 17. VII. o.g. Na ovom sastanku bili su novi delegati poslije reorganizacije četa i bataljona. Njima je ukazano kakova je njihova dužnost i kako oni treba da rukovode sa partijskim radom u bataljonu i četama, kao i u samom birou. Treći sastanak bataljonskog partijskog biroa održan je 24. VII. o.g. na kome je raspravljano o spoljnoj i unutrašnjoj političkoj situaciji. Naglašen je nalet fašističkih bandita na Istočnom frontu i kod nas, kako su to samo pokušaji ofanzive o kojoj je Hitler trubio cijelu godinu dana. Podneseni su izvještaji delegata, date direktive **za** daljnji rad. Na sastanku zaključeno je da moraju održavati redovne partijske sastanke svakih 8 dana i to jedan redovni i jedan vaspitni, materijal koji bude dolazio da se prvo proradi na birou te da se onda podijeli po četnim ćelijama a sa kojima se treba isti proraditi na isti način.

Rad partijske ćelije I bataljona: Ova partijska ćelija **broji** 8 članova, jednog kandidata i 4 SKOJ-evca. Održala je 4 partijska sastanka za posljednjih mjesec dana. Jedan redovni sastanak održan je na kome je govoreno o političkoj situaciji spoljnoj i unutrašnjoj, o pitanju popune četa, kritika i samokritika. Plan rada u ovoj ćeliji je raspodijeljen i dobro se radi. Odnosi među članovima su vrlo dobri. Politička i ideološka izgradnja je na priličnoj visini. Drugi partijski sastanak se sastojao u raspravljanju političke situacije vanjske i unutrašnje, ponovno izvršenje raspodjele rada prilikom dolaska zamjenika komandanta. Treći partijski sastanak se sastojao u teoretskoj naobrazbi. Na sastanku je prorađeno pismo Pokrajinskog povjerenstva. Četvrti partijski sastanak je održan pred akciju na

*** Stefan Mitrović**

Ključ, na kome je govoreno kako bi trebalo izvršiti i kakav **postupak treba** biti u samom gradu kao i sa mirnim stanovništvom. Sa SKOJ-**evcima** je rađeno: letak »Porobljeni narodi **Jugoslavije«** od C.K., »Komunistička partija u **današnjoj** Na**rodno**-oslobodilačkoj **borbi«,** »24-ta godišnjica Crvene armije«, »Mlada **generacija** Bosne **i** Hercegovine«, »Omladino B. i H.«. **Govoreno im** je o ulozi K.P.J. u **današnjoj** Narodno-oslobodilačkoj borbi.

Rad partijske ćelije 1. čete: Ova ćelija broji deset članova, u četi ima 14 skojevaca, kandidata su bila dva i oba su poginula u Ključu. Ova ćelija održala je 7 part. sastanaka za posljednjih mjesec dana, 3 sastanka vaspitna, gdje se radilo na teoretskoj izobrazbi partijaca, na kojima je prorađen sljedeći materijal: »Lična odgovornost i samokritika«, »Šta znači biti član KP i kakve su njegove dužnosti«, »24-ta godišnjica Crvene armije«, »K.P. u današnjoj nar.-osl. borbi«. Ostala četiri part. sastanka održana su kao redovni sastanci. Na jednom sastanku se raspravljalo o raznim četnim pitanjima. Drugi part. sastanak sastojao se u raspravljanju o političkoj situaciji, podnošenju izvještaja. Na ovom sastanku primljena su dva druga u Partiju, a jedan drug je isključen iz Partije, jer postavljene mu zadatke nije nikad i nikako izvršavao, niti je ikakvu korist doprinosio Partiji. Druga dva sastanka održana su po pitanju četnih stvari. Sa skojevcima je obrađen sljedeći materijal: iz »Mladog komuniste« — proglas: »Omladino Hrvatske«, »Uklonimo greške u radu u SKOJ i Mladoj generaciji«.

Rad partijske ćelije 2. čete: Part. ćelija 2. čete broji 17 članova, u četi ima 6 kandidata i 15 skojevaca. Ova ćelija održala je 4 part. sastanka u posljednjih mjesec dana na kojima su donošeni izvještaji drugova po zaduženim sektorima rada, raspravljano o vojnim i političkim pitanjima u četi. Na jednom sastanku izložena je spoljna i unutarnja situacija. Sa kandidatima obrađeno je: »Rad komunista u Crvenoj armiji«, »K.P. u današnjoj n.o. borbi« i »24-ta god. Crv. arm.«. Sa skojevcima je prorađen cirkular: »Svim okružnim, sreskim i mjesnim organizacijama SKOJ-a«, prikazana je uloga SKOJ-a i kakav treba da bude skojevac.

Rad part. ćelije 3. čete: Ova ćelija broji 7 članova, u četi ima 6 kandidata i 12 skojevaca. Za posljednjih mjesec dana održano je 5 part. sastanaka. Jedan sastanak održan je poslije akcije na Asinoj Straži, na kojem se raspravljalo o toj akciji, pri čemu su uočene greške pojedinih drugova. Drugi sastanak je održan u vezi rješavanja konkretnih vojnih i političkih pitanja u samoj četi, istovremeno izložena je i pol. situacija. Na tom sastanku primljena su tri nova druga u partiju. Na trećem sastanku diskutovano je o političkoj situaciji, o vojnom i poli-

tičkom stanju u četi, kritika i samokritika. Četvrti sastanak bio je vaspitni i na istom je proučavana brošura »K.P. u današnjoi n.o. borbi«. Peti sastanak održan je uoči akcije na Ključ, njl kome je govoreno o držanju i stavu prema mirnom stanovništvu, o potrebi suzbijanja pljačke itd. Sa kandidatima je rađeno: I glava Istorije i posebno o izdajničkoj raboti četničkih banditskih vođa. Sa skojevcima je obrađen letak: »Omladino B i H.« Čitani su članci iz »Mladog komuniste« itd.

Partijski rad bataljonskog biroa II bataljona:

Ovaj biro održao je 3 part. redovpa sastanka za posljednjih mjesec dana. Na prvom sastanku podneseni su izvještaji, iste su podnijeli delegati bat. biroa o radu u part. ćelijama po četama, date su direktive za daljni rad. Skrenuta je pažnja na labavo vršenje dužnosti sekretara ćelija. Na ovom sastanku opomenuta su dva sekretara sa ukorom da moraju pojačati i ispraviti part. rad u svojim ćelijama. Drugi sastanak se sastojao **u** raspravljanju političke situacije, date su upute za dalji rad, skrenuta je pažnja na teoretsku izgradnju partijaca, riješeno je da se budnim okom mora motriti da se među partizanima ne bi pojavili harangeri, kao četnički elementi itd. Velika se pažnja mora posvetiti političkom vaspitanju partizana, naročito je naglašeno da se biro mora sastajati redovno i starati se za part. materijal i da se sav part. materijal mora prethodno proraditi i proučiti na biro-u a potom u ćelijama. Skrenuta je pažnja da se neumorno populariše K.P. Treći sastanak bat. biroa sastojao se u podnošenju izvještaja. Zaključeno je da se radi po jednom određenom planu, riješeno je da svaki partijac radi sa jednim ili dva kandidata kad god ugrabi priliku, riješeno je da se odmah pristupi organizovanju SKOJ-a i da se zaduži po jedan partijac iz svake ćelije koji će imati stalni kontakt sa N.O.O.

Partijski rad. u L. četi: Ćelija ove čete ima 13 partijaca, u četi ima 11 kandidata i 9 skojevaca. 1. VII održan je redovni part. sastanak na kome su podneseni izvještaji o dodijeljenom radu članova, govoreno je o vojnom i političkom stanju u četi kao i o držanju discipline i morala na višem stupnju u četi. Na drugom redovnom sastanku koji je održan 12. VII podnijeti su izvještaji, skrenuta je pažnja na nužnu potrebu teoretske izobrazbe partijaca, iznesena je kritika i samokritika. — 18. VII održan je redovni part. sastanak: podnošeni su izvještaji iz kojih se moglo zaključiti da su partijci teoretski slabo potkovani, zaključeno je da se part. rad pojača do maksimuma i da se radi na političkom podizanju partizana. — 22. VII održan je vanredni part. sastanak pred akciju na Ključ. — Radu sa kandi-, datima posvećena je prilična pažnja. Obrađuje se razni materijal kao Istorija, čitaju se razne brošure i letci, govoreno im je o njihovim odnosima prema partizanima, te o današnjoj poli-

tičkoj situaciji. Dalje je kandidatima govoreno o tome šta znači to biti kandidat i kakvo treba da bude njegovo držanje svugdje i na svakom mjestu. Čitan je i objašnjavan I dio »Osnova lenjinizma«. Sa skojevcima je prorađen ovaj materijal: »K. P. u današnjoj nar.-osl. borbi«, govoreno je o ponašanju i disciplini skojevaca u četi, čitana je »24-ta god. Crvene armije« sa potrebnim objašnjenjima, »Sta znači biti član K.P. i kakve su njegove dužnosti«, objašnjavano im je kakva je njihova dužnost da budno paze da se neće pojaviti harangeri u četi.

Partijski rad u 2. četi: U četi ima 12 partijaca i 25 kandidata i 14 skojevaca. Redovni part. sastanak ćelija je održala 11. VII na kome su partijci podnosili izvještaje o dodijeljenom im radu i rešavana pojedina čet. pitanja, također je bilo riječi o unutarnjoj i spoljnjoj situaciji. 13. VII održan je vaspitni sastanak na kome je prorađen referat druga Molotova i članak iz »Proletera«: »Ko su sve saveznici okupatora«. 17. VII održan je redovni part. sastanak na kome su podnijeli izvještaje svi partijci o svom radu. Dodijeljene su dužnosti dvojici novoprimljenih drugova partijaca. 24. VII održan je redovni part. sastanak na kome je govoreno o pojedinim podatcima svakog partijca u vezi sa pokretom Brigade. Primljena su 3 kandidata u Partiju i isti su zaduženi na određenim sektorima rada. 20. VII održan je vaspitni sastanak na kome je čitana okružnica br. 3 i 4 sa potrebnim objašnjenjima. 27. VII održan je vanredni sastanak uoči akcije na Ključ, kojom prilikom je govoreno o velikom značaju te akcije, o držanju partizana i posebno partijaca u toj borbi itd. Izvršena je raspodjela partijaca po desetinama, koji su bili dužni da u svojim rukama drže tu desetinu. — Sa kandidatima obrađen je Bilten br. 1 i »Petokolonaški front i K.P.J. u današnjoj n.o. borbi«. Čitana je brošura »K.P. i ko su sve saveznici okupatora« i naš list »Krajiški partizan«. Prorađen je referat druga Molotova. — Sa skojevcima je rađeno: »24-ta god. Crvene armije«, govoreno im je o četničkoj izdaji i njihovom sporazumu sa ustašama. Čitana je i Istorija, kao i »Krajiški partizan«, govoreno o SKOJ-u i šta znači biti član SKOJ-a.

Partijski rad u 3. četi: ćelija ove čete ima 17 partijaca, u četi ima 5 kandidata i 20 skojevaca. 2. VII održan je redovni part. sastanak na kome su podneseni izvještaji partijaca o dodijeljenom im radu, primljena su u Partiju 3 kandidata. 12. VII održan je redovni sastanak, raspravljalo se o radu partijaca, date su direktive za budući rad. 13. VII održan je vaspitni sastanak na kome je čitan referat druga Molotova o sporazumu sa Vel. Britanijom, pri čemu se razvila življa diskusija. 18. VII održan je redovni sastanak na kome se raspravljalo o svim važnim pitanjima kako vojnim tako i političkim u samoj četi. 25.

VII održan je redovni part. sastanak na kome su drugovi podnijeli svoje izvještaje, i primljena tri druga u Partiju. 19. VII održan je vanredni sastanak u vezi sa eventualnim stupanjem Brigade u akciju protiv neprijatelja koji je počeo navaljivati od Bos. Krupe. — Sa kandidatima je rađeno »Sta znači biti član K.P.« i nešto iz Istorije (II glave). Čitana je »24-ta god. Crv. arm.« uz objašnjenje — sa skojevcima je rađeno: Istorija S.K.P.(b).

Rad part. ćelije pri štabu bataljona: održan je redovni part. sastanak ćelije pri štabu bataljona, koja broji 6 članova, 18. VII govoreno je o situaciji, zaključeno da se što češće obilaze čete i da se pazi na harangere i četničke elemente. 30. VII održan je vanredni sastanak na kome je govoreno o pretstojećim akcijama naših snaga.

Partijski rad u četi pratećih oruđa: U ovoj četi ima 13 partijaca, 7 kandidata i 15 skojevaca. Ova partijska ćelija osnovana je prije 15 dana, partijci su više-manje svi mladi. Izvršena je raspodjela rada i date su direktive za rad. Ćelija je održala 2 redovna sastanka na kojima se raspravljalo o političkoj situaciji kao i vojnom i političkom stanju u četi. Održan je vanredni sastanak poslije akcije na Ključu, na kome se uglavnom raspravljalo o uspjehu akcije, o našim nedostatcima u toj akciji, kao i o držanju pojedinih članova ćelije u akciji. Na vaspitnim sastancima obrađivan je sljedeći materijal: »Proleterska klasa i proleterska revolucija«, »Sta znači biti član K.P. .. .«, referat druga Molotova, a čitan je i objašnjavan i »Krajiški partizan«.

Sa skojevcima se također radilo prilično često, pročitan je i protumačen proglas omladini cijelog svijeta, »24-ta god. Crv. arm.«, »K.P. u današnjoj n.o. borbi«.

Partijski rad u *zaštitnici Brigade:* Nakon izvršene reorganizacije ove ćelije, u koju su ušli neki drugovi koji su se prije nalazili po drugim ćelijama, ona broji sada 9 članova. Izvršena je raspodjela rada i date su direktive za daljni rad. 8. VII održan je redovni part. sastanak, na kome su drugovi partijci podnijeli izvještaj o svome radu, pri čemu se razvila kritika i samokritika. Zaključeno je da u toj ćeliji treba da se pojača partijski rad, da se mora proširiti ćelija uvlačenjem nekih drugova kandidata u Partiju. 13. VII održan je vaspitni sastanak na kome je rađeno prvo predavanje iz Istorije sa potrebnim objašnjenjima.

Organizovana je također partijska ćelija i pri kulturnoj ekipi, koja broji samo 4 člana, i to dva druga i dvije drugarice, od kojih je jedna na prvom sastanku te ćelije primljena u Partiju. Izvršena je raspodjela rada saobrazno zadatcima kulturne ekipe, date su direktive za budući rad.

25. VII. 1942 održano je savjetovanje partijskih rukovodilaca u Brigadi (bataljonskih biroa), kome su prisustvovali i drugovi Stefan, Boško[3] i Zvonko.[4] Na ovom savjetovanju pročitano je, proučeno i objašnjeno i pismo Pokr. povjeren, za Bos. **Krajinu.**[5] Pismo je prorađeno pažljivo, sa živom diskusijom po svakoj tačci, gdje su se iznosile razne greške i propusti koji su učinjeni u radu naše part. organizacije. Naročito je uočeno lijevo skretanje, ali je naglašeno **da** se pri tom — boreći se protiv lijevih grešaka — čuvamo od desnih skretanja (otupljivanje oštrice protiv četnika) koja su isto tako štetna. Zaključeno je i stavljeno u zadatak svima rukovodiocima da to pismo temeljito prorade sa svima partijcima. Zaključili smo i u tome se **složili** da učinimo predlog Operativnom štabu kao i Pokr. povjerenstvu da naprave plan vojne i političke obuke, po kojemu bi se radilo paralelno u svim jedinicama. Na taj način rad političkih komesara, kao i komandira postao bi planski.

Isto tako smo se složili i u pitanju predloga upućenog višim forumima o održanju redovnih (ne čestih, povremenih) četnih sastanaka, na kojima bi se pred svima vojnicima rješavale razne čisto četne stvari i pitanja. U tom pogledu s nama se složio drug Košta.[6] Napomenuto je da bi part. ćelija morala budno da rukovodi tim sastancima, s obzirom na eventualnu pojavu raznih razornih elemenata, koji bi te sastanke iskoristili moguće za harangu protiv štaba čete itd.

Riješeno je da na novooslobođenim teritorijama narodnu vlast ima da organizuje O.K. koji djeluje na određenom terenu, svakako uz pomoć naše part. organizacije.

Radi što čvršćeg povezivanja naše vojske i naroda riješeno je da se u svakoj ćeliji odredi jedan drug koji će držati i hvatati vezu sa N.O.O. i part. organizacijama u pozadini.

Ovdje smo izložili najvažnija pitanja i zaključke o kojima se raspravljalo na tome savjetovanju. Nastojaćemo poslati i zapisnik sa toga savjetovanja, ukoliko ga drug zapisničar nije zagubio. Opširnije o ovom savjetovanju moći će vam govoriti drug Stefan

Zajedno sa drugovima Stefanom i Boškom obilazili smo često part. ćelije, prisustvovali njihovim sastancima, pomagali im u radu, ukazivali na nedostatke, razvijajući partijnost kod naših članova

Naše part. članstvo je mlado, još neiskusno, ali je bezgranično odano našoj Partiji, i uz pomoć starijih i iskusnijih dru-

[3] **Božko Baškot**
[4] **Zvonko Grahek**
[5] **Vidi dok. br. 112.**
[6] **Košta Nad**

gova svi naši partijci će savladati sve te nedostatke i poteškoće," osposobljavajući se za dobre rukovodioce.[7]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar:
Sava[8]

BR. 116

IZVEŠTAJ ŠTABA BATALJONA »JOZO JURČEVIĆ« OD 4 AVGUSTA 1942. ŠTABU ČETVRTE OPERATIVNE ZONE HRVATSKE O PARTIJSKOM RADU I MORALNO-POLITICKOM STANJU U BATALJONU[1]

STAB BATALJONA »J. JURČEVIĆ«[2]
br. 66
4./VIII. 1942.

POLITIČKOM KOMESARU IV OPERATIVNE ZONE

Predmet: Politički izvještaj.

Sa tačno prenošenim uputstvima vojno-partijsko savjetovanje koje je održano u Dinari ojačalo je i obogatilo narodno-oslobodilački pokret južne Dalmacije, kako u vojnom tako i u političkom smislu.

Rad se je nastavio u duhu najnovijih uputstava. Razvija se politička svijest pomoću organizacionog partijskog i političkog rada u širem smislu svih četa ovog bataljona.

Samo smo utoliko jaki kolika je politička izgradnja svakog partijca i člana narodno-oslobodilačke i dobrovoljačke par-

' U ovom dokumentu je izostavljen izveštaj o Trećem bataljonu, koji je inače u to vreme bio u sastavu Prve krajiške NOU brigade. To je učinjeno, verovatno, zbog toga što se prilikom pisanja nije raspolagalo podacima o tome bataljonu.

[8] Sava Kesar

[1] Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu CK SKJ pod reg. br. 1001/VI, 2—12 (42).

[2] Ovaj bataljon je formiran naredbom Štaba Četvrte operativne zone Hrvatske, 6. juna 1942. od Makarske i Neretljanske partizanske čete i od dobrovoljaca iz Imotske krajine i sa poluostrva Pelješca. Vidi tom V, knj. 5, dok. br. 14.

tizanske vojske. U tom pravcu smo dali naših napora, što smo i uvjerenja da ćemo ih savladi i udovoljiti potrebama za jačanjem ovog bataljona.

PARTIJSKO-ORGANIZACIONI RAD

Rad partijskih jedinica u svim četama bataljona »Jozo Jurčević« provodi se na liniji brzog stvaralačkog boljševiziranja i učvršćivanja starijih i najnovijih kadrova za podizanje partije iznad svega. Redovno je partijsko sastajanje jedinica, tako i partijskog biroa bataljona, ukoliko dozvoljavaju isto tako važne i potrebne akcije, od kojih se isto tako jačamo i živi pokret.

Sa kandidatima i simpatizerima se održavaju isto tako redovni sastanci. Uslijed nepotrebite konspiracije i ilegalnosti provođenja rada, kao i što su takova uputstva, osjeća se takmičenje da bi se što brže izgrađivali simpatizeri, kandidati i partijci, to je već vidljiv plod postignut nekom manjom utakmicom.

Organizacioni rad SKOJ-a se razvija po istim uputstvima, koja nisu različita u samom sistemu organizacije partijskih formacija. Sastanci se održavaju u SKOJ-evim organizacijama i osnovnim jedinicama aktiva, kao što se to i kod partije, svakih 6 dana, a prema potrebi i prije.

Broj članova partije, kandidata i nepartijaca i skojevaca dostavlja vam se u priloženom formularu.[3]

Opći propagandni rad kojega vrše politički komesari u četama bataljona donekle je zadovoljavajući. Još se s time više potvrđuju slijedeće činjenice: uspjesi nad fašističkim okupatorskim snagama i njihovim slugama ustašama, koji dobivaju udarac za udarcem naših hrabrih boraca, što se može utvrditi da posjeduje moralne i političke svijesti partizanski pokret.

Smatrajući dušom partizanskog pokreta političke komesare, kojima se daje neograničena vlast da razviju pravilnu naučnu propagandu kako kod partizana tako i onim djelovima gdje izvode operacije ili se vrše pripreme.

Pomoću štampe, radio-izvještaja i naučne partijske literature održavaju se politički časovi redovito u svim četama. Pri vršenju akcija moralno se osjeća zadovoljstvo naših boraca, koji svojim hrabrim držanjem ispred okupatora i ustaša dokazuju potlačenom i porobljenom narodu svoje zemlje da neće popustiti i izdati svoj narod, već sve dati za svoju slobodu i nezavisnost.

Iz ranijih izvještaja naših operacija, a to i u priloženom operativnom izvještaju će se vidjeti moralni i materijalni uspjesi. Povrh svega što neprijatelj raspolaže sa topništvom, minobacačima i drugim modernim oružjem, ne uspjeva sebi postavljene zadatke da ispuni. Dok to naši hrabri partizani uvi-

[3] **Redakcija ne raspolaže tim formularima.**

jek uspiju u postavljenim zadatcima. Nećemo nazad, već samo naprijed, kao što to potvrđuju česti nasrtaji fašističkih razbojnika.

Dana 30. VII. samo taj primjer možemo istaknuti a takovih je bilo mnogo. Neprijateljeva razbojstva kao i paljenje **naših** domova. Sa svojim istim namjerama je pokušao da bi palio **i** uništavao na onim pozicijama gdje su se nalazili partizani. Spomenutog datuma je neprijatelj pomoću artiljerije i minobacača se prebacivao da se domogne vrhova sjeverno od Baćine, ali mu to nije uspjelo. Sa naporima najjačeg pokušaja što su ih ikada upotrebili, ostali su bez uspjeha povrh nekoliko juriša njihovih čuvenih alpinaca. To je jedan od najvećih poraza neprijatelja, koji je uložio svu silu modernog oružja, topništvo, minobacače, avione, teške mitraljeze, puškomitraljeze, da bi skršio otpor naših boraca.

Toj sili fašističkoj jedino je mogao odoleti partizanski^ vojnik, kojega nisu mogli zastrašiti ni pogoni razbojničkog oružja. Vidjevši neprijatelj da je uložio sve sile modernog oružja, da partizanski vojnik nije popustio nego dao sve većeg otpora, dok je i okolo njega i priroda uništena od topovskih granata i minobacača.

U 14-satnoj borbi neprijatelj je raspolagao sa 1.000 vojnika, dok smo mi imali na tim položajima 30 partizana i zadali mu gubitaka u ljudstvu i materijalu. U 8 sati neprijatelj se je morao povlačiti jer nije zadobio nikakvih uspjeha. Njegovo povlačenje je štitila artiljerija i dva aviona, koji su bacali bombe na naše položaje.

Zvjerstva su neopisiva talijanskih razbojnika koji su nakon neobavljena posla pohapsili civilno stanovništvo Baćine u broju od 40 ljudi, žena i djece. Ali je moral naroda sve jači **i** otporniji prema neprijatelju. Talijanske okupatorske snage ne mogu naći onaj broj izdajničke agenture u našem narodu, te ga zlostavljaju, a još više s razloga što ga mi na svakom koraku ugrožavamo.[4]

U mjestima južne Dalmacije organizirani su N.O.O., pa **i** u onim selima i zaselcima gdje nije postojala do sada organizacija našeg pokreta.

Uz pomoć partizana u mnogim mjestima se je uspjelo zainteresirati mase za N.O.P. putem zborova.

Veze između partizana sa partijskim organizacijama Okruga makarskog su redovne. Isto tako smo u vezi sa O.K. Imotski kao i sa K.K. za Neretvu.

Vojno-partijska tehnika je uspostavljena, proradila je i to tako da umnožava dobiveni partijski materijal i izdaje naš iz-

[4] Opširnije o dejstvima bataljona »Jozo Jurčević« u to vreme vidi tom V, knj. 6, dok. br. 7.

vještaj. Od sveg dobivenog materijala, kojeg smo umnožili, dostavili smo po nekoliko primjeraka svima organizacijama.

Uz naš borbeni pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit, komesar
Bošković[5]

Komandant
Petar Bogunović[8]

BR. 117

PISMO POKRAJINSKOG KOMITETA KPJ ZA SRBIJU OD 5. AVGUSTA 1942. OKRUŽNOM KOMITETU ZA CACAR O RASKRINKAVANJU DRAŽE MIHAILOVICA I O PREDUZIMANJU MERA ZA FORMIRANJE ODREDA[1]

OK-u C.

5 VIII 1942

Dragi drugovi,

Primili smo pismo druga S.[2] od 1-VIII.[3]

Na osnovu izveštaja, koji ste nam poslali, dobili smo jasniju sliku o stanju u vašem kraju. I posle ovog vašeg izveštaja zadaci, koje smo vam postavili u našem poslednjem pismu,[4] u potpunosti odgovaraju uslovima u vašem kraju i snagama kojima raspolažete. Neke ćemo stvari ponoviti, a neke dopuniti.

1) Prvi zadatak je učvršćivanje part. organizacije. Treba početi od vašeg rukovodstva. Potrebno je da nam iznesete šta rade drugovi — članovi vašeg rukovodstva da bi odredili jedno operativno rukovodstvo (biro), a ostale drugove rasporedili najpravilnije, što i vi treba da nam predložite.

[5] Nedeljko Bošković Nedo

[0] Poginuo na Sutjesci za vreme pete neprijateljske ofanzive.

[1] Kopija originala, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu CK SKS pod reg. br. 1204.

[1] Miodrag Stanišić, član Okružnog komiteta KPJ za Cačak. Uhvaćen zajedno sa ostalim članovima OK u s. Vapi, 5. marta 1943, i streljan na Banjici iste godine.

[a] Pismo se nalazi u Arhivu CK SKS pod reg. br. 1205.

[4] Sa ovim pismom Pokrajinski komitet KPJ za Srbiju dostavio je i direktivno pismo Centralnog komiteta od 14. decembra 1941. Vidi

Vrlo je značajno da se što pre povežete sa takovskim srezoni zbog veze vaše teritorije sa teritorijom OK-a Valj.fevo], što je neophodno zbog priprema i stvaranja odreda. — Vaspitanje i podizanje mladih drugova morate sprovesti intenzivno, u koju svrhu ćemo vam poslati referat »O partiji«.

2) Linija narodno-oslobodilačke borbe se mora najdoslednije sprovoditi i najšire popularisati. U tom treba uporedo raditi na stvaranju jedinstvenog oslobodilačkog fronta i na nemilosrdnom razobličavanju svih izdajnika osi. borbe. Bez nemilosrdne borbe sa slugama okupatora, nemilosrdne, ali ne sektaške, nemilosrdne, ali uvek dobro podgotovljene sa dokazima bliskim masama, po pitanjima koja su sazrela, nema razbijanja reakcije, izolovanja izdajnika i stvaranja jedinstvenog fronta. Vi i sami danas vidite da je Draža glavno uporište okupatora u vašem kraju u borbi protiv oslobodilačkog pokreta. Njega treba tako razobličavati da se sam narod na svakodnevnim događajima i na prošlim ubeđuje u izdajstvo Draže. Zapamtite, da ma kako bili komplikovani odnosi među pojedinim otvorenim i skrivenim slugama okupatora, mi ih napadamo kao *sluge okupatora,* izdajnike osi. borbe našeg naroda, osi. borbe od koje zavisi sudbina našeg naroda. Vi ste o Draži pisali u svojoj okružnici da su se u njegove odrede uvukli petokolonaši i da su oni krivi za bratoubilačku borbu. To mišljenje se imalo o njemu za vreme sklapanja primirja prošle jeseni, ali po napadu Nemaca na Užice videlo se da je *sam Draža* kriv za bratoubilačku borbu, što su svi dosadašnji događaji potvrdili, ne samo u Srbiji već i u drugim delovima Jugoslavije. Zato ispravite taj svoj stav.

Mi smo vam poslali rezoluciju rodoljuba Crne Gore, Boke i Sandžaka. Poslaćemo vam još neke podatke o Dražinom izdajničkom radu, a sada vam šaljemo ugovor četnika i ustaša. Te četničke vođe su dangićevci (dražinovci) i njih se Draža do sada nije odrekao. Sve to treba široko popularisati i razobličavati te lažne borce za »srpstvo«.

3) Situacija u vašem kraju je slična kao i ostalim delovima Srbije. Zahvaljujući Draži okupatorska vlast je uspostavljena, ali vrlo osetljiva na svaki naš i najmanji udarac. Prilike u zemlji i svetu nalažu vam da stvorite odred i počnete da se pojavljujete pred narodom, da počnete sa akcijama. Uslovi su različiti od prošlogodišnjih, ali kurs na oružanu borbu se nije ni jedne sekunde izmenio. Osnovna forma oružane borbe je *partizanski način* ratovanja, a on može i treba da prerasta u ustaničke forme borbe. Ali mi ne čekamo da sazre situacija za ustanak, pa da se onda latimo oružja, već sprovodimo i nastavljamo sa *partizanskim načinom* ratovanja za sve vreme s ciljem da on preraste u ustanak.

Zato stvorite odmah odred služeći se dosadašnjim iskustvom i vodeći računa o uslovima. Treba početi stvaranjem jednog partizanskog jezgra od najodanijih i najhrabrijih boraca i odmah zatim preko letaka i usmeno pozivati narod u odred. Naravno da morate dobro čuvati partiju i da ne povedete čitav partijski aktiv u odred, niti da dekonspirišete partijce, isto tako morate sprovesti sve mere predostrožnosti da vam ne pokupe poznate aktiviste sa pojavom odreda.

Slažemo se da komandant bude drug Mandić,[5] a za politkoma i part. sekr. u odredu odredite sami najbolje drugove, možete i nekog od članova OK-a (ali ne M., S., R. i F., već nekog od ostalih).

Šaljemo vam 50.000 dinara kao pomoć za OK i odred. — Šaljemo vam jedno pismo o oružju. — Obavezno slušajte svaku emisiju »Slobodne Jugoslavije«.

Skrećemo vam pažnju na važnost i neophodnost održavanja redovne veze sa nama. Najbolje ljude odredite za to, veste, konspirativne i odane. — Neshvatljivo je da tohki ilegalci ćute i ne javljaju vam se. Sve ih treba saslušavati.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

S drugarskim pozdravom PK

' **Radenko Mandlć**

BR. 118

IZVEŠTAJ ŠTABA PRVE KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD 5 AVGUSTA 1942. OPERATIVNOM ŠTABU ZA BOSANSKU KRAJINU O POLITIČKOM RADU I MORALNO-POLITIČKOM STANJU U BRIGADI[1]

STAB
I K. N. O.P. UDARNE BRIGADE
(Politkomesarijat)
5-VIII-1942

POLITKOMESARIJATU OPERATIVNOG ŠTABA ZA BOS. KRAJINU

Izvještavamo vas o političkom stanju i radu političkih komesara u ovoj brigadi.

1) Rad političkih komesara poslije reorganizacije ove brigade znatno se pojačao. Odmah poslije reorganizacije održali smo sastanak sa svima političkim komesarima i njihovim zamjenicima, kojemu su također prisustvovali i komandanti i komandiri. Na sastanku se prema izvještajima političkih komesara utvrdio nedovoljan i nesistematski rad istih u četama kao i prilično slabo političko stanje u četama. I prema nedostatcima političkog rada mi smo izradili plan rada, odnosno uputstva u kojima smo izložili najaktuelnije teme koje su sada najnužnije za borce ove brigade. Za izradu ovoga plana poslužili smo se u cjelosti sa uputstvima koja ste nam vi poslali, a ista su dobro protumačena na pomenutom sastanku. Naročito je u naš plan rada unesena važnost članaka koji su pisani u »Partizanu« br. 3—4, — te važnost sovjetsko-engleskog sporazuma, karaktera njemačko-ustaške ofanzive na Krajinu itd.

Politički komesari u četama stalno kada se nalazimo u mjestu ili u pokretu iskorištavaju vrijeme i čitaju među partizanima sve materijale koji nam dolaze, a naročito posvećena je pažnja obrađivanju »Krajiškog partizana«, koji se rado i pažljivo čita od strane samih partizana. Dalje čitaju se radio vješti, saopštenja Operativnog štaba itd.

Politički komesari u četama, koliko su sposobni, drže stalno govore i predavanja partizanima o političkoj situaciji, a naročito unutarnjoj u vezi sa četničkom izdajom i paktiranjem sa ustašama, — o značaju sovjetsko-engleskog pakta s obzirom

[1] **Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu CK SKBiH, a snimak originala u mikroteci Vojnoistorijskog instituta pod reg. br. BiH 1/698—699.**

na otvaranje drugog fronta, prema čemu se partizani vrlo dobro odnose, — o važnosti pravilnog i dobrog postupka partizana prema pozadini, a naročito u selima po kojima vršljaju četnici, — redovno su čitani i pravilno objašnjavani neprijateljski letači, koje su bacali iz aviona, te referat druga Molotova, itd.

Politički komesari bataljona također drže predavanja po četama po svim pitanjima, upoznavajući partizane sa karakterom i linijom narodno-oslobodilđčke borbe, tumače im značenje udarnih jedinica, prolet. brigada itd.

U četama II bataljona politički komesar brigade održao je predavanje o unutrašnjoj i spoljnoj situaciji, objasnivši i uzroke rata, tok ratova, propast Jugoslavije, nastanak naše nar.-osi. borbe, njezin razvoj, izdaju četničkih bandi itd.

Održana su dva predavanja pred cijelom brigadom koja je držao drug Stefan[2] i to »O ulozi K.P. u n.o. borbi« i o postanku naše vojske, njenom razvoju, ulozi naše vojske u odbrani naših naroda i kao dijelu međunarodne fronte slobode. Ova predavanja su vrlo dobro koristila za partizane jer su bila iscrpna i popularno objašnjena.

Pored toga u Velikoj Rujiškoj pozadinski radnici toga kraja priredili su kulturno-političku priredbu za brigadu, na kojoj je uzeo učešća i drug komandant ove brigade[3] kao govornik, objasnivši karakter ofanzive na Kozaru, razmah ustanka u našim zemljama itd.

U Crkvenom 26 prošlog mjeseca naša mlada kulturna ekipa priredila je kulturno-političku priredbu u cilju povezivanja pozadine ovoga kraja i naše vojske, na kojoj je prisustvovao mali broj pozadinaca. Toj priredbi prisustvovao je i drug komandant Košta,[4] i uzeo učešća govorom u kom je izložio značaj brigade i važnost zadatka koji stoji pred brigadom. Pored toga drugovi govornici objasnili su važnost pozadine i njezinu pomoć našoj vojsci, suzbijanje raznih agenata sa četničkih terena, a naročito se istakla važnost bratstva naših naroda u borbi protiv okupatora i njegovih slugu i širi razmah ustanka u Hrvatskoj

2 avgusta o.g. proslavili smo naš veliki dan, godišnjicu ustanka Ilin-dan[5] u Crkvenom, kojoj je proslavi prisustvovao i drug zamj. komandanta Op. š. Slavko,[6] koji je također uzeo učešća u govoru. Na ovoj proslavi govorili su pored drugova komandanta i komesara brigade i drugovi iz pozadine ovog

' Stefan Mitrović

[5] Narodni heroj Ivica Marušić Ratko. Poginuo od avionske bombe u borbi protiv Nemaca, ustaša i četnika na Manjači septembra 1942.

[4] Košta Nad, tada komandant Operativnog štaba za Bosansku krajinu.

[6] Vidi dok. br. 113, napomenu br. 2.

" Narodni heroj Slavko Rodić. Umro 29. aprila 1919.

kraja. Poslije toga naša kulturna ekipa izvela je svoj program. Također ni ova proslava nije bila naročito posećena od strane pozadine ovog kraja iako smo to ranije na nekoliko dana javili drugovima koji rade na tom sektoru.

2) Moral kod naših partizana u cjelosti — može se reći da je dobar, što su dokazale posljednje akcije i odlična borbenost naših partizana, disciplina još nije na visini na kojoj bi trebala da bude iako se na tome najviše radi. Politička svijest partizana je ovakva: partizani su upoznati sa ciljevima naše borbe i može se reći da svi znaju zašto se bore, znaju ko su naši saveznici i prijatelji, a ko neprijatelji, a naročito mržnja protiv četnika je velika . . . Naročito navodimo da odnos naših partizana prema muslimanskom stanovništvu koje nije izbjeglo nije bio ni najmanje loš. Iz ovoga svega zaključujemo da je rad političkih komesara u samim akcijama apsolutno podbacio, da nisu vodili računa kakav će biti naš politički uspjeh u tim krajevima. Utvrdili smo i to da one zone u kojima su operisale snage brigade nisu spaljene, može se reći ni jedna kuća više nego što je naredbom određeno, a to su tvrde kuće, kao škole, kojih nije mnogo bilo po selima kuda smo prolazili, što je dokaz da oko Sanice u selima Ramići, Biljani, Jablanovac[7] i drugim nije ni jedna kuća spaljena, nego smo za orijentaciju zapalili po koji plast sijena iH slame itd.

Na osnovu svih ovih zaključaka danas smo održali sastanak svih političkih komesara, komandanata i komandira, gdje smo uočili sve greške i nedostatke i vojničke i političke u posljednjim akcijama, iz kojih povlačimo pouku za budući rad i borbe naših jedinica. Poseban je govor o Ključu, u kome je bilo, može se reći, malo i panike usljed lažnih vijesti o pristizanju pomoći neprijatelju, te bombardovanju zapaljivim bombama od strane neprijatelja itd.

Također ćemo danas izvršiti smotru čitave brigade i uočiti sve greške i nedostatke naših boraca u držanju u prošlim akcijama, kao i pripremanju za put na koji krećemo sutra i za borbe koje pred nama stoje.

O svemu tome drug Stefan će vam opširno govoriti, kao i o nezdravim odnosima između drugova u ovom štabu, kakvi danas ovdje vladaju. Sva nastojanja da se to stanje popravi ostala su uzaludna do danas, ali ću uložiti sve napore da bi se ti sporovi izgladili i da bi zavladali pravi drugarski odnosi unutar ovoga štaba, jer smatramo da je to osnovni preduslov za naš pravilan i uspješan rad u ispunjavanju svih zadaća koje se pred [nas] budu postavljale. O tome bi vam mogli pisati opširnije, ali s obzirom da se drug Stefan vraća iz brigade, držimo da to

[7] **Verovatno se odnosi na s. Jabukovac.**

Š T A B
I.K.N.O.P. UDARNE BRIGADE
/Politkomesarijat/
5-VIII-1942

Politkomesarijatu Operativnog Štaba za Pos.Krajinu.

Izvještavamo vas o političkom stanju i radu političkih komesara u ovoj brigadi.

1/ Rad političkih komesara poslije reorganizacije ove brigade znatno se pojačao. Odmah poslije reorganizacije održali smo sastanak sa svima političkim komesarima i njihovim zamjenicima, kojemu su takodjer prisustvovali i komandanti i komandiri. Na sastanku se prema izvještajima politički komesara utvrdio nedovoljan i nesistematski rad istih u četama kao i prilično slabo političko stanje u četama. I prema nedostatcima političkog rada mi smo izradili plan rada,odnosno uputstva u kojima smo izložili najaktuelnije teme koje sum sada najnužnije za borce ove brigade. Za izradu ovoga plana poslužili smo se u cjelosti sa uputstvima koja ste bem vi poslali, a isti su dobro protumačena na pomenutom sastanku. Naročito je u naš plan rada unešena važnost članaka koji su pisani u "PARTIZANU" br.3-4 ,- te važnost sovjetsko-engleskog sporazuma, karaktera njemačko-ustaške ofanzive na Krajini itd.

Politički komesari u četama stalno kada se nalazimo u mjestu ili u pokretu iskorištavaju vrijeme i čitaju medju partizanima sve materijale koji nam dolaze , a naročito posvećena je pažnja obradjivanju "KRAJIŠKOG PARTIZANA" koji se radio ~~xxxxx~~ i pažljivo čita od strane samih partizana. Dalje čitaju se radio vjesti, saopštenja Operativnog Štaba i td.

Politički komesari u četama,kolikom su sposobni,drže stalno govore i predavanja partizanima o političkoj situaciji, a naročito unutarnjoj u vezi sa četničkom izdajom,i paktiranjem sa ustašama,- o značaju sovjetsko-engleskog pakta s obzirom na otvaranje drugog fronta,prema čemu se partizani vrlo dobro odnose,- o važnosti pravilnog i dobrog postupka partizana prema pozadini, a naročito u selima po kojima vršljaju četnici,-redovno su čitani i pravilno objašnjavani neprijateljski letaci,koje su bacali iz aviona, te referat druga Molotova,itd.

Politički komesari bataljona takodjer drže predavanja po četama po svim pitanjima upoznavajući partizane sa karakterom i linijom narodno-oslobodilačke borbe, tumače im značenje udarnih jedinica, proleт. brigada itd.

U četama II bataljona politički komesar brigade održao je predavanje o unutrašnjoj i spoljnoj situaciji, obasnivši i uzroke rata ,tok rata, propast Jugoslavije, nastanak naše nar.-osl.borbe, njesin razvoj, izdaju četničkih bandi itd.

Održana su dva predavanja pred cijelom brigadom koja je držao drug Stefan i to "O ulozi K.P. u n.o. borbi"i"postanku naše vojske, njenog razvoja, uloge naše vojske u odbrani naših naroda i kao dijelu međunarodne fronte slobode. Ova predavanja su vrlo dobro koristila sa partizane jer su bila iscrpna i popularno objašnjena.

Pored toga u Velikoj Kuiškoj pozadinski radnici toga kraja priredili su kulturno-političku priredbu za brigadu na kojoj je uzeo učešća i drug komandant ove brigade kao govornik,objasnivši karakter ofanzive na Kozaru, razmah ustanka u našim zemljama itd.

U Crkvenom 26.prošlog mjeseca naša mlada kulturna ekipa priredila je kulturno-političku priredbu u cilju povezivanja pozadine ovoga kraja i naše vojske, na kojoj je prisustvovao mali broj pozadinaca. Toj priredbi prisustvovao je i drug komandant Kosta, i uzeo učešća govorom u kom je izložio značaj brigade i važnost zadatka koji stoji pred brigadom. Pored toga drugovi govornici objasnili su važnost pozadine i njezinu pomoć našoj vojsci, susbijanje raznih agenata sa četničkih terena, a naročito se istaklа važnost bratstva naših naroda u borbi protiv okupatora i njegovih slugu i širi razmah ustanka u HRVATSKOJ.

2 avgusta o.g. proslavili smo naš veliki dan godišnjicu ustanka Ilin-dan u Crkvenom, kojoj je proslavi prisustvovao i drug zam.komandanta Op. S. Slavko,koji je takoder uzeo učešća u govoru. Na ovoj proslavi govorili su pored drugova komandanta i komesara brigade i drugovi iz pozadine ovog kraja. Poslije toga naša kulturna ekipa izvela je svoj program. Takodjer ni ova proslava nije bila naročito posjećena od strane pozadine ovog kraja iako smo to ranije na nekoliko dana javili drugovima koji rade na tom sektoru.

2/ Moral kod naših partizana u cjelosti -može se reći da je dobar, što su dokazale poslednje akcije i odlična borbenost naših partizana, disciplina još nije na visini na kojoj bi trebala da bude iako se natome najviše radi. Politička svijest partizana je ovakva; partizani su upoznati sa ciljevima naše borbe i može se reći da svi znju zašto se bore, znaju

Fotokopija prve stranice dokumenta br. 118

nije potrebno, jer nam je on sam naglasio da će o tom posebno referisati Op. štabu i Pokr. sekr.

S drugarskim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamjenik politkomesara: **Sava**[8]

Politkomesar: **Ilija**[9]

BR. 119

DIREKTIVA CENTRALNOG KOMITETA KPH OD 8. AVGUSTA 1942. ĆELIJI ŠTABA PRVE OPERATIVNE ZONE ZA PRAVILNO SPROVOĐENJE PARTIJSKE LINIJE U NARODNOOSLOBODILACKOJ BORBI[1]

CENTRALNI KOMITET KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE

8. VIII. **42.**

ĆELIJI U STABU I OPERATIVNE ZONE

Dragi drugovi,

Primili smo izvještaj sa sastanka vaše ćelije koji je održan 27. VII.[2]

Iz izvještaja se vidi da ste uglavnom dali pravilnu ocjenu situacije na vašem području, ali se iz njega ne vidi ovo što nas najviše interesuje: šta ste konkretno poduzeli da se na svim sektorima zone, kako u političkom tako i vojničkom pogledu, dosljedno sprovodi linija naše Partije u ovoj etapi, kao i naređenja G.Š. Nije, drugovi, dovoljno da nam samo javite: »Stvaraju se partizanski bataljoni po hrvatskim selima od hrvatskog naroda« — već je nužno da nas obavijestite kako ste pristupili riješavanju tog danas najvažnijeg problema, kakva ste stekli

" Sava Kesar

" Ilija Materie

[1] Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu CK SKH, a snimak originala u mikroteci Vojnoistorijskog instituta, reg. br. H ^613—615.

*** Redakcija ne raspolaže tim dokumentom.**

iskustva u mobilizaciji Hrvata za partizane, na kakve teškoće pri tom nailazite, šta bi trebalo učiniti da se ta mobilizacija ubrza itd. Isto tako nije dovoljno da kažete: »Na temelju ovakvog vojnog stanja mi smo uputili naše oficire u podređene štabove sa izrađenim planovima za akcije itd.«, a malo dalje: »Drugovi koji su bili na terenu izvršili su svoje zadatke dobro«.' Ne vidi se, dakle, iz izvještaja kakve ste konkretne upute dali vašim oficirima i na šta su sračunati vaši planovi u vezi s takvom ocjenom situacije. To je veliki momenat, jer vam mi ne možemo na bazi takvog izvještaja pružiti konkretnu pomoć i dati uputstva za daljnji rad.

Mi smo, međutim, preko izvještaja part. rukovodstava i preko izvještaja koje ste slali G.**S**-u zapazili da su vam se potkrale izvjesne pogreške, koje govore da niste u potpunosti ovladali linijom naše Partije. Konkretno se radi o vašem operativnom planu za Grupu kordunaških P.O. Tamošnji su drugovi, prema našim uputstvima, u posljednje vrijeme napravili prelom u svladavanju njihove najveće dosadanje slabosti, tj. poduzeli su niz konkretnih mjera u cilju uvlačenja Hrvata tog okruga u narodno-oslobodilačku borbu. Shvatili su pravilno pored ostalog i to da je najbolja odbrana njihovog oslobođenog teritorija: — pojačati političku i vojničku aktivnost u hrvatskim krajevima. Mi smo upozorili drugove da bi moglo biti opasno potpuno isprazniti oslobođeni teritorij, ali je vaš plan glede povlačenja jedinica koje su posiate u hrvatske krajeve nepravilan i pogrešan. Jedinice, koje su tamo posiate, ne samo da se neće vraćati, nego one moraju biti jezgro oko koga će se okupljati Hrvati onih krajeva, one moraju pravilnim političkim radom i vojnim akcijama dići narod onog kraja u narodno-oslobodilačku borbu, jer za to postoje svi objektivni uslovi.

Isto je tako nepravilna vaša odluka o razoružanju čete koja se nalazi u Moslavini.[4] Po našem je mišljenju trebalo drugovima na Baniji dati uputstva da ispitaju: ko snosi odgovornost za neaktivnost te čete, da se upoznaju sa rukovođenjem naroda onog kraja itd., pa tek onda da stvorite odluku i da date predlog G.Š-u, jer se Moslavačka četa nalazi pod komandom Štaba II Operativne zone. Dajući konkretna uputstva drugovima na Baniji u vezi sa ovim. bili smo prinuđeni stornirati vaše naređenje. Molimo vas da u buduće povedete malo više računa o svojim postupcima.

U vezi sa ovakvim pojavama, smatramo potrebnim da vas još jedanput upoznamo sa stečenim iskustvima iz posljednjh borbi te ocjenom vojno-političkog položaja.

' Vidi tom V, knj. 5, dok. br. 121. str. 472. i 473.

[4] Opširnije o toj četi vidi tom V, knj. 5, dok. br. 121, str. 468.

"Posljednji mjeseci borbe u svim krajevima naše zemlje jasno su pokazali da su nastupile izvjesne značajnije promjene u uslovima našeg ratovanja i odnosa snaga.

1.) Čisto vojnički, okupator je bolje prilagodio svoju taktiku našoj. On se je povratio od iznenađenja koje su mu u početku ustanka zadali naši udarci, i sad se kreće, garnizonira i operiše u jačim formacijama, a prilikom svojih operacija ide terenom a ne više samo drumovima. Takvu su mu taktiku uglavnom omogućile domaće izdajničke bande, koje su u njegovoj službi, u prvom redu četnici, a ona je i pred nas postavila zadatak stvaranja — pored lokalnih partizanskih odreda — jačih vojnih formacija. Takve su formacije naše brigade, koje se stvaraju u cijeloj zemlji.

2.) Politički, okupator je do kraja pokušao i dalje svim silama nastoji da iskoristi *klasni momenat* i da skrene oslobodilačku borbu na klasni teren međusobnog obračuna, te tako odvoji od nas ili bar pasivizira mase seljaštva. Okupivši pod svoje skute sve one elemente koji u okupatorskoj potpori vide garanciju za održanje svog klasnog položaja, pa i one među njima koji su »prijatelji Engleske« — ujedinivši dakle oko sebe čitavu izdajničku reakciju, okupator je upotrebio kao oružje građanskog rata. Dražini četnici danas su kao samostalna formacija potpuno iščezli. Sa znanjem i po odobrenju Draže njegovi oficiri i ljudstvo su kod Nedića u Srbiji, paktiraju otvoreno i zvanično sa njemačkim [okupatorom][5]. Stanišićevi otvoreno služe Italijanima u Crnoj Gori, — govoreći i dalje da su »saveznici Engleza«. Pomoću ovih bandi okupator nastoji svuda da organizira — pod pretnjom represalija — sela protiv nas, dakle da nam stvori neprijateljsku pozadinu i onemogući opstanak našim manjim grupama. Ono što je važno primjetiti je to da ne samo u krajevima južno od Sarajeva i u Srbiji, već uopće govoreći, četnici su danas glavno unutarnje uporište okupatora.

3.) U svojoj politici izazivanja građanskog rata, okupator je vrlo vješto svuda iskorišćavao sektaške greške naših drugova. Mnogi su drugovi i nepravilno shvatili suštinu razvoja međunarodnih odnosa, zaoštravali borbu na pitanjima »onog sjutra«, tj. »druge etape« i nepravilno postavljali odnos Partije i vojske tako da je rukovodeća uloga K.P. na praksi bila srozavana. Iz takve njihove linije izlazio je napr. i nepravilan kriterijum u likvidaciji petokolonaša i neprijatelja naroda, kriterijum koji je u mnogočemu bio klasni a ne nacionalni, te naročito u Hercegovini . . . Takve pogreške su znatno olakšale okupatoru i četničkim vođama njihov kurs na izazivanje građanskog rata i pomogli im da privremeno zavedu ili bar pasiviziraju djelove seljaštva. Takvih je pojava bilo i u Lici i u sjev. Dalmaciji.

[5] **Dokumenat je na tom mestu nečitak.**

Nasuprot takvim manevrima okupatora i četnika, politika naše Partije ostaje dosljedno na liniji ostvarenja širokog narodnog oslobodilačkog fronta, na liniji narodno-oslobodilačke a ne međusobne bratoubilačke borbe. I to više no ikada baš danas, poslije zaključenja sovjetsko-engleskog ugovora o savezu od 26 maja i sporazuma sa Engleskom i Amerikom o otvaranju Drugog fronta.

Ovaj pakt treba posmatrati kao pobjedu staljinske spoljne politike SSSR-a, kao posljedicu jačanja međunarodnog položaja SSSR-a i, naročito, pobjeda i uspjeha Crvene armije. S druge strane, do njega je moralo doći i zbog toga, što je u toku rata Engleska postala ugroženom ne samo u svojim imperijalnim već i *nacionalnim* interesima, što se odrazilo i iz dana u dan sve jače i jače odražava i na unutarnjem razvitku u njoj.

Za našu unutarnju situaciju ovakav razvoj međunarodnih odnosa, sam pakt, a naročito predstojeće otvaranje Drugog fronta — do kog će neminovno doći — imaju ogroman značaj. Oni nam omogućuju pokretanje u borbu novih grupa i slojeva, koji su se još kolebali, te prema tome još šire ujedinjavanje svih rodoljubivih snaga, a s druge strane demoralizaciju slugu okupatora i izolaciju vojnih elemenata koji su pod plaštom »prijatelja Engleske« u stvari služili okupatoru i kočili oslobodilačku borbu. Jer, sa aktivnijim učešćem Engleske u ratu postaće masama jasno da se ne može biti »prijatelj Engleske« a služiti Hitleru i Musoliniju. Ovakav razvoj iscrpijivat će sve više mogućnosti manevriranja takvih elemenata (jug. vlada u Londonu, Draža, vodstvo HSS-a itd.) i izazvati jaču diferencijaciju u njihovim redovima. Što se tiče jug. vlade u Londonu, naš stav prema njoj ostaje: *kritika* te vlade za njenu odgovornost izazivanja bratoubilačkih sukoba preko njenog ministra Draže, a konkretna borba protiv nje preko borbe protiv Draže i sličnih elemenata koji izdaju i koče našu borbu, ovdje na terenu u zemlji. Ovo je pitanje postavljeno već i pred međunarodnu javnost, preko emisija »Slobodne Jugoslavije« od 6. i 7. prošlog mjeseca a u vezi s objavljivanjem Rezolucije crnogorskih rodoljuba[6] i nedavnog demantija londonskih emisija, koji je dao u ime Vrhovnog štaba drug Tito.

Što se tiče specijalne perspektive položaja u Hrvatskoj, ona se po našem mišljenju postavlja ovako:

Najnoviji razvoj uništiće i zadnje ostatke vjere u pobjedu Njemačke i time sve više sužavati ustašku bazu, unoseći demoralizaciju u redove tih otvorenih slugu okupatora. U redovima HSS-a itd. otpočet će jača diferencijacija, koja nam omogućuje njihovo sve šire uvlačenje u borbu na terenu. Javno objavljeni sporazum ustaša i četnika demaskirat će sa svoje strane Pave-

• **Vidi tom III, knj. 4, dok. br. 141.**

lićev režim još snažnije kao izdajnički, kao režim koji u krajnjoj liniji već pomaže ne samo okupatora već i one velikosrpske klike koje su 20 godina ugnjetavale Hrvatsku. Argumenat »identifikacije« četnika i partizana pred hrvatskim narodom, kojim se mjesecima služio Pavelić, time je konačno izbijen iz njegovih ruku. Kada se ovome doda i spontani otpor naroda protiv nove i najstrašnije pljačke koju sprema okupator u vezi s ovogodišnjom ljetinom itd. postaje jasno da se u Hrvatskoj otvaraju mogućnosti novog i bujnog narastanja oslobodilačke borbe naroda.

Ovakva perspektiva stavlja pred sve naše partizanske odrede — koji će kao što znate u ovom periodu borbe dobiti i moćnu potporu — nove i velike zadaće. Treba obezbjediti svuda pravilno sprovođenje part. linije, treba učiniti velik agitacionopropagandni napor. Treba vojnički i politički i dalje učvršćavati naše odrede, osposobiti ih za velike borbe koje su pred njima. Trebate naročitu pažnju posvetiti našoj I Udarnoj brigadi, jer smo u njoj zatekli nesređeno stanje po svim linijama, a naročito po partijskoj. Drug sekretar treba da se obrati pored ostalog pismom svim komesarima, kako brigade tako i grupa, u kome će istaći potrebu aktivizacije partijskih jedinica u svim odredima, te da komesari tom pitanju posvete specijalnu pažnju.

Nadamo se da ste uz pomoć komesara G.S. poduzeli sve što je potrebno za doček proleterskih brigada.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Drug. komunistički pozdrav

P. S.[7] Angažovali smo 5 part. aktiva za rad po part. liniji u Brigadi. Svakodnevno se održavaju sastanci sa biroima bat. i ćelijama. Stanje u Brig. je bilo takvo, da joj je bio nužan odmor. Zašto smo inače zadržali Brigadu vidite iz pisma koje vam je uputio G.Š.

*** Dopisano mastilom, latinicom.**

BR. 120

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA BOLNICA PRVOG KRAJIŠKOG NOP ODREDA OD 12. AVGUSTA 1942. OPERATIVNOM ŠTABU ZA BOSANSKU KRAJINU O POLITIČKOM RADU U BOLNICAMA[1]

IZVJEŠTAJ
O POLITIČKOM RADU U BOLNICAMA NA TERENU I KRAJIŠKOG ODREDA

Mojim postavljanjem za pol. kom. saniteta pristupio sam organizaciji političkog rada na slijedeći način:

Postavljanjem pol. kom. u svim bolnicama, s tom razlikom što su dosadašnji odgovorni za politički rad bili većinom ranjeni drugovi koji su nakon ozdravljenja odlazili u svoje jedinice, dok su sada postavljeni pol. kom. stalni, tj. invalidi ili nesposobni za vojnu službu.

Politički komesar odgovara lično za politički rad sa drugovima ranjenicima, a organizacija rada u samoj bolnici jeste slijedeća:

Rad sa ranjenim drugovima, koji se u većini slučajeva svodi na čitanje radio-vijesti i beletristike, a referat o političkoj situaciji u svim bolnicama održavam ja svakoga tjedna pri obilasku istih.

Rad sa bolničkim osobljem, tj. bolničkom zajednicom, na kojoj se diskutuje o tehničkim stvarima same bolnice i prorađuje se materijal (što se pokazalo kao vrlo korisno s obzirom da u bolničko osoblje dolaze drugovi i drugarice kako sa sela tako i iz grada).

Zadužuju se pojedinci drugovi ranjenici (lakši), koji na pojedinim zborovima istupaju kao govornici i izražavaju zahvalnost Antifašističkom frontu žena i Omladini na staranju i prikupljanju poklona za ranjenike.

Isto tako su zaduženi za održavanje veza sa Antifašističkim frontom žena i Omladinom za prikupljanje poklona i za organizaciju zajedničkih kulturno-prosvjetnih priredbi pri bolnicama, ukoliko to na pojedinim mjestima konspiracija dozvoljava. Tako je u 3 bolnice na dan godišnjice Ustanka održana kulturna priredba, i to u bolnici II i III sa učešćem pozadine, koja je ujedno imala i zbor, i na kojoj su naši ranjenici istupili kao govornici, a u centralnoj bolnici, iz konspirativnih razloga,

[1] **Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 32/8, k. 162 A.**

u užemu krugu, bez učešća pozadine, sa dobrim kulturnim programom, stvorenim od same uprave bolnice (prilog: izvještaj pol. kom. bolnice).

Zbog pomanjkanja beletristike stupio sam u vezu sa Omladinom pozadine, a uputio molbu preko Štaba I odreda za prikupljanje knjiga i za stvaranje jedne bolničke biblioteke koja će služiti izključivo za ranjenike.

U svome radu nailazim na velike teškoće zbog pomanjkanja drugova s teoretskim znanjem za postavljanje istih na odgovorna mjesta u bolnici. To pitanje riješit će se dolaskom drugova invalida i postavljanjem istih po bolnicama gdje je politički rad slabiji.

9. VIII. o.mj. postavljene su sve bolnice na vojnički nivo, tj. disciplina sa određenim redom u bolnicama (određivanje dežurnih oficira, stroj, čitanje naredbe pred strojem i svakodnevni raporti dežurnih bolničara i bolničarki kao i komandira zaštitnice komandantu bolnice odnosno pol. kom. bolnice i uspostava stalnih kurira između centralne bolnice).

Politički komesari dužni su slati osmodnevni i petnaestodnevni izvještaj o političkom radu i stanju u bolnicama.

Politkom
Luka Rajić*

[1] Jaäa Rajter

BR. 121

ZAPISNIK SA KONFERENCIJE POLITIČKIH KOMESARA PETOG KRAJIŠKOG NOP ODREDA OD 13. AVGUSTA 1942. GODINE[1]

Z A P I S N I K

sa konferencije političkih komesara V Krajiškog odreda, održane 13 avgusta 1942 god.

Prisutni svi komesari bataljona i četa.

Dnevni red:

1) Otvaranje konferencije
2) Izvještaji
3) Diskusija po izvještajima
4) Zaključci
5) Politička situacija
6) Eventuali je

Konferenciju je otvorio politkomesar V Kraj. odreda drug Ilija Došen. Naglasio je drugovima da treba iznijeti cjelokupno stanje u četi, politički i kulturni rad, te odnos komande i štabova kao i partizana prema narodnoj vlasti i pozadini. Iznijeti sve nedostatke rada kako bi se na konferenciji tačno uočili i donijeli potrebni zaključci o budućem radu politkomesara.

Izvještaj politkomesara I bataljona

Politički rad u četama ne odvija se kako bi trebalo. Nedostatci su što su čete često bile u pokretu te se nisu redovno održavali politički časovi. Od tema rađeno je po četama: stvaranje Jugoslavije, versaijski mir, suština velikosrpske politike; položaj porobljenih naroda u Jugoslaviji; stav KPJ po nacionalnom pitanju; 27 mart i kapitulacija; karakter današnjeg rata; Sovjetski Savez i drugi imperijalistički rat; pretvaranje imperijalističkog rata u narodno-oslobodilački stupanjem Sovjetskog Saveza na čelo porobljenog naroda; Crvena armija i narodno-oslobodilačka borba; život seljaka u Sovjetskom Savezu; Sovjetski Savez kao bratstvo naroda; žena u Sovjetskom Savezu; sramna izdaja četničke bande povodom sklapanja ugovora sa ustašama; ugovor Sovjetskog Saveza i Vel. Britanije; godišnjica krvavog pohoda; Ekonomski razvitak društva; čitanje »Krajiški partizan« te letci Vrhovnog i Operativnog štaba;

[1] **Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta pod reg. br. 37—1/8, k. 162 A.**

Vjesnik III Ličkog odreda i Vjesnik Hrvatskog nacionalnog oslobodilačkog fronta, radio-vijesti agitpropa.

Po četama su teme obrađivane usmeno. Partizani uzimaju učešća u diskusiji, većinom omladinci. Do sada ni jedan partizan nije držao predavanje. Partizani se interesuju za rad i traže materijala za čitanje.

Politička svijest u četama je dobra. Moral za borbu je čvrst. Kulturni rad nije razvijen. Postoje samo pjevački horovi. Održana je svega jedna priredba. U posljednje vrijeme stvoreni su kulturni odbori koji se nisu još aktivizirali. Nepismenost se smanjila držanjem tečajeva. Ona još postoji iz razloga što dolaze novi partizani u čete, te tako njih ima uvijek jedan manji procenat.

Odnos štaba bataljona i četnih komandi prema narodnim vlastima je dobar. Odnos partizana prema narodnim vlastima u mnogome se popravio. Naime, partizanima je pravilno objašnjeno šta su narodne vlasti, i sada se dešavaju pojedinačni izgredi od strane kurira (traženje kola, konja) i pojedinaca koji su tražili da im se naprave kuće, nabave namirnice ili da se njihovoj familiji dodijeli nešto od zarobljene robe.

Odnos prema Muslimanima i Hrvatima partizanima u četama je dobar. Nije dovoljno objašnjen četničko-ustaški sporazum (naročito II i III četi).

Odnos između članova štaba bataljona i komande čete je dobar.

Izvještaj politkomesara II bataljona

I u ovom bataljonu politički časovi nisu se redovno držali. Razlozi: čete su bile stalno u pokretu. Politkomesari su držali iste teme kao i u I bataljonu. Interesovanje partizana je dobro. Partizani najviše stavljaju pitanja a manje diskutuju. Pojedinci su i sami držali predavanja. Predavanja su držana usmeno, a češće su se teme čitale i na časovima objašnjavale. Politička svijest kod partizana je dobra. Moral i raspoloženje za borbu protiv okupatora i njegovih slugu je dobar. Politički rad bio je slab u III četi radi slabog rada samog politkomesara. U toj četi je i disciplina nedovoljna. ..

Kulturni rad u četama je nerazvijen. Postoje samo pjevački horovi a kulturni odbori postoje tek od prije kratkog vremena i još su neaktivni. Nije održana ni jedna priredba. U pozadini je održano 5 konferencija i jedan zbor.

Nepismenost u četama se smanjila držanjem tečajeva.

Odnos štaba bataljona i četnih komandi prema narodnim vlastima je dobar, izuzev kod III čete gdje je komandir naređivao N.O.O. Odnos partizana prema narodnim vlastima i po-

zadini popravio se zbog pravilnog objašnjavanja o tome n»> političkim časovima. Postoje izuzetci i nedostatci kao i ko^ I bataljona.

Odnos prema Muslimanima i Hrvatima je dobro shvaćen ali nije dovoljno obrađena četnička izdaja i njihov sporazum sa ustašama.

Odnos između članova štaba bataljona i komande čete je dobar izuzev kod III čete, što je objašnjeno.

Izvještaj politkomesara III bataljona

Politički rad i u ovim četama ne odvija se pravilno iz razloga što su čete često u dugim pokretima. Inače se redovno drže politički časovi na kojima se obrađuju teme navedene u izvještaju I bataljona. U II četi obrađena su i ova predavanja: značaj političkih časova; potreba diskusije i njen značaj; razvijanje drugarstva između partizana i pozadine. Časovi se drže usmeno, rede se čitaju pojedini referati. Partizani uzimaju učešća u diskusiji, a nijesu oni držali predavanja. Politička svijest partizana je na visini i spremnost za borbu je dobra. Kulturni rad i ovdje je nedovoljan. Postoje pjevački hor i diletantska sekcija po četama, koje su prilično neaktivne. I četa je održala dvije priredbe, II četa jednu i III četa jednu. Nepismenost u četama je vrlo mala.

Odnos štaba bataljona, komandi četa i partizana prema narodnim vlastima i pozadini je pravilan. U pozadini su održali politički komesari dva zbora i tri konferencije.

Odnos između članova štaba bataljona i komandi četa je dobar. U četama se ne pojavljuju znaci pljačke.

Izvještaj politkomesara IV bataljona

Politički časovi u ovom bataljonu nisu održavani redovno zbog pokreta četa. Politički časovi drže se usmeno, češće čitanjem materijala. Partizani pojedinačno uzimaju učešća u diskusiji, više postavljaju pitanja. Interesovanje za političke časove je dobro, a nije bilo slučajeva da partizani drže predavanja. Politička svijest kod boraca je dobra, spremnost za borbu takođe. Na časovima se obrađuju gore pomenute teme, listovi i radio-vijesti.

Kulturni rad u četama je nedovoljan. Tek sada su osnovani kulturni odbori.

Diletantske sekcije nisu održale ni jednu priredbu.

Politički komesari održali su u pozadini dva zbora i tri konferencije.

Nedostatak u radu politkomesara kod III čete naročito je velik jer su se isti često mijenjali i nisu organizovali rad.

Odnos štaba bataljona i komandi četa prema narodnim vlastima je pravilan. Kod partizana bilo je nedostataka u tom pogledu, što se popravlja tumačenjem o pravilnom odnosu na političkim časovima. Konkretni slučajevi što su partizani direktno tražili od N.O.O. pomoć svojim familijama u životnim namirnicama.

Odnos između članova štaba bataljona i komandi četa je dobar.

Izvještaj politkomesara Omladinskog bataljona

Bataljon je formiran prije 15 dana. Za to vrijeme politički časovi redovno su se održavali i tumačene su partizanima sljedeće teme: sovjetsko-engleski ugovor; četničko-ustaški sporazum; uloga Komunističke partije u narodno-oslobodilačkoj borbi; »Krajiški partizan«; dva najnovija letka Operativnog štaba. Partizani se mnogo interesuju za političke časove i žele da steknu što više znanja i političke svijesti. Učestvuju u diskusiji i postavljaju razna pitanja u vezi sa današnjom narodno-oslobodilačkom borbom. U četama postoje kulturni odbori koji su tek sada počeli da rade. Diletantska sekcija priprema komade i horske recitacije.

Disciplina i spremnost za borbu je čvrsta.

Odnos štaba bataljona i komandi četa prema narodnim vlastima je pravilan. Takođe i kod partizana.

Odnos među članovima štaba bataljona i komandi četa je dobar.

Izvještaj politkomesara baterije

Politički časovi u bateriji slabo su držani. Cjelokupna baterija nikad nije bila u sastavu i politkomesar održao je svega 3 časa sa polovicom partizana. Na tim časovima čitao je samo radio-vijesti.

Izvještaj politkomesara zaštitnice Štaba odreda

Politkomesar zaštitnice stupio je na dužnost prije 15 dana. Za to vrijeme obrađene su sljedeće teme: uloga KPJ u nar.-oslob. borbi, ustaško-četnički sporazum, englesko-sovjetski, »Krajiški partizan«, najnoviji letci Oper, štaba. Politički se časovi održavaju redovno. Partizani se interesuju za politička pitanja, te i sami čitaju i uče. Kulturnog rada u zaštitnici nema, izuzev pjevačkog hora.

DISKUSIJA

Politkomesar II bataljona: U izvještajima se vidilo da drugovi politkomesari nijesu se dovoljno osposobili da usmeno

obrađuju razna pitanja. U tome je jedan veliki nedostatak sa- *
mih političkih časova. Trebalo bi dobro proučiti razne teme
da bi predavanje bilo na visini i da partizani uvide spremnost [1]
i znanje politkomesara.

Zamjenik politkomesara Štaba odreda kaže da **je bila** slaba samokritika kod pojedinih drugova, tako da se iz **izvje**štaja nisu mogli vidjeti konkretno nedostaci rada. Zatim još uvijek pojedini partizani nepravilno se odnose prema narodnoj vlasti, što je opet nedostatak u političkom radu, u **objaš**njenju partizanima važnosti i uloge narodne vlasti u narodnooslobodilačkoj borbi.

Politički komesar Štaba odreda: potvrđuje slabu samokritiku kod pojedinih drugova. Neki drugovi nisu shvatili značaj političkih komesara, što se naročito uočava kod političkog komesara III čete II bataljona gdje se pitao komandir, a politički komesar samo je bio njegov prirepak. Zatim politkomesar drugog bataljona kaže da je čekao izvještaj politkomesara četa da bi vidio pravo stanje a nije lično obišao i pregledao politički rad u četama. Nisu dovoljno obrađeni najaktuelniji događaji: sovjetsko-engleski ugovor i četničko-ustaški sporazum. — Borci još nisu shvatili da su politkomesari duša čete, koji imaju i veće odgovornosti za četu. — Predavanja se dovoljno ne nauče, nego su politički časovi shvaćeni šematskl Ne mogu se pravdati izostanci političkih časova zbog pokreta četa, to je samo znak nesnalaženja politkomesara i nedovoljnost shvatanja značaja političkih časova. — U odnosu među članovima komande čete pokazuje se da partizani više slušaju komandira i da njega uzimaju iznad politkomesara, što znači da se politkomesari nisu snašli u svojoj dužnosti. — Moral **i** politička svijest kod naših četa nije samo plod rada politkomesara nego je to prouzrokovao i zamah narodnog ustanka u ovim krajevima.

Uzeo je zatim riječ politkomesar Operat. štaba i iznio je nedostatke rada po četama, što su u stvari i zaključci konferencije.

1) Komesarska dužnost u četama još nije popularna, a to mora da se ostvari. Politkomesari su zalog da se u vojsci pravilno radi. Nedovoljni autoritet kod komesara osjeća se još od početka ustanka.

2) Politkomesari moraju biti i dobri vojnici i ulaziti u sve probleme vojske. Politička i vojna lica moraju se uvijek dopunjavati. U mnogome zavisi od politkomesara da li će naša vojska izvršiti svoj zadatak.

3) Slabo se populariše partija. Vojsku treba vezati uz program partije, što znači da ga politkomesari moraju dobro poznavati.

4) Iz izvještaja osjeća se oportunizam prema harangerina u četama i sumnjivim elementima. Da bi se ovakvi ljudi izbacili iz naše vojske, politkomesari moraju da poznaju svakog čovjeka, njegove osobine, njegovo shvatanje o današnjoj borbi itd.

5) Politkomesari površno tumače važne probleme. Svaki događaj danas u svijetu moramo vezati uz uslove naše pobjede i sva pitanja treba postavljati sa interesa naše borbe; zato politkomesari moraju dobro da poznaju i da prouče sve političke probleme, događaje i drugo. Politkomesari dakle moraju mnogo da uče, takođe moraju se truditi da osposobljavaju partizane da diskutuju i da sami drže predavanja.

6) Nije dovoljno govoreno o Crvenoj armiji, dakle dovoljno se ne populariše. Mi moramo našoj vojsci tumačiti da je SSSR stvorio Crvenu armiju koja se jedina može da odupre fašizmu, nasuprot kapitalističkim vojskama Evrope. — Treba još više popularisati narodno-oslobodilačku borbu, iznositi akcije i uspjehe naše vojske u zemlji, da bi partizani stekli znanje o snazi i širini narodno-oslobodilačke borbe.

7) Ideja bratstva nije još stabilizirana kod naše vojske. Bratimljenje je jedno centralno pitanje i od njega u mnogome zavisi naša pobjeda. Znači da politkomesari pitanje bratstva treba da što više popularišu. Oni treba da poznaju i istoriju naših naroda, kao i život bivše Jugoslavije (velikosrpska politika, teror nad Hrvatima i dr.).

8) U izvještajima se ne vidi da je i jedna komanda čete, pa i štabovi bataljona, izdala neki letak. Međutim pismenoj propagandi treba posvetiti veliku pažnju. Narodu treba stalno pisati i govoriti.

10) Kulturni rad u četama uopšte ne postoji. Kulturni rad je sredstvo učvršćavanja morala kod jedinica. Partizane treba učiti glumi i pjesmi.

11) Podvlačim slabu samokritiku u radu politkomesara. Politkomesari moraju pravilno shvatiti svoje dužnosti i pravilan rad politkomesara jedan je od uslova naše pobjede.

Politička situacija

Spoljnu i unutrašnju političku situaciju iznio je politkomesar Operativnog štaba drug Osman.

Najhitnije u međunarodnoj situaciji je sovjetsko-engleski sporazum i sadašnja ofanziva Njemaca. Sto se tiče njemačke ofanzive možemo konstatovati da Hitler nije mogao ostvariti svoje planove i da je stvarno izmoren u ratu. Hitlerova ofanziva uslijedila je mnogo kasnije i to na jednom vrlo uskom

sektoru Istočnog fronta. To je znak slabosti njegove vojske nemanje snaga za jednu ozbiljniju ofanzivu. Iako je Hitler još i danas gospodar čitave Evrope i ima dovoljno oružja i namirnica. on nema ono što je najvažnije, nema žive snage — ljudi. Hitler nema više armija koje bi mogle ozbiljnije da ugroze SSSR, jer su mu te armije uništene na istočnom bojištu. Kod Hitlera je kriza u ljudstvu, dok SSSR čuva svoje snage i gleda na današnji rat sa širih opštesvjetskih perspektiva. Radi toga je i ova ofanziva na južnom frontu drugostepenog značaja i ne pretstavlja nikakav stvarni uspjeh Hitlera. Sovjeti vode svoju sovjetsku politiku. Presudno je imati snažnu armiju, u čemu Hitler stoji porazno. Zatim povlačenje Crvene armije na jugu znači i neprecenjivanje dotičnog sektora i smatranje kao drugostepenog za SSSR.

Sto se tiče sovjetsko-engleskog ugovora on je rezultat vojne situacije. On je najbolji dokaz da je odnos snaga promjenjen na štetu Hitlera. Ovaj ugovor znači da je Sovjetski Savez stekao dominaciju u svijetu, da je on stožina narodno-oslobodilačke borbe. Ugovor znači da je SSSR ove godine stvarno izašao kao pobjedilac i da su ovim ugovorom više osigurane tekovine današnje narodno-oslobodilačke borbe. Sovjetsko-engleski ugovor uvjetovala je vojnička snaga SSSR i ogromna popularizacija SSS Republika kod najširih masa svijeta. Za nas ovaj ugovor znači mnogo i osigurava tekovine današnje narodno-oslobodilačke borbe.

U unutrašnjoj situaciji možemo konstatovati sve širi zamah narodno-oslobodilačke borbe i sve veće uspjehe narodno-oslobodilačke vojske u zemlji. Partizanske borbe zadaju strahovite udarce okupatoru. Okupator mora da drži velike snage u našoj zemlji. Vrlo značajan je sporazum ustaško-četnički. On prije svega znači vojničku i političku katastrofu Pavelića. Sporazum znači njegov krah, jer negativno djeluje na hrvatske mase, jer je sklopljen sa dželatima hrvatskog naroda u bivšoj Jugoslaviji. U ovom sporazumu hrvatske mase stvarno su uvidjele izdaju Pavelića, a što znači da će se oslabiti borba Hrvata protiv narodno-oslobodilačkog pokreta. Sporazum znači da se hrvatska država Pavelića i ustaša do kraja uzdrmala i da danas okupator stvarno više polaže na četnike i da sada igra na njihovoj karti. U isto vrijeme sporazum znači da su četnici u cijeloj zemlji jedinstveni, da zajedno idu sa okupatorom protiv narodno-oslobodilačkog pokreta. Za nas u Bos. Krajini je sporazum ustaško-četnički naročito važan zbog daljeg razbijanja četnika i njihove politike.

Danas u jeku narodno-oslobodilačke borbe, specijalno ovdje u B. Krajini, četničke vođe pokušavaju neke pregovore.

Ova njihova taktika ne smije da nas zavara i današnja linija narodno-oslobodilačke borbe govori nam da nema nikakvih pregovora sa četničkim vođama. Mi možemo primati nezavisno od četničkih vođa zavedene četničke mase u dobrovoljačke jedinice i uvlačiti ih u borbu protiv okupatora. U ovoj krizi četničke politike moramo još više pojačati političku propagandu u zaostalim krajevima, koji su pod četničkim uticajem, i pravilno im tumačiti liniju narodno-oslobodilačke borbe.

Poslije ovoga, pošto nije bilo važnijih pitanja u eventualijama, politkomesar Odreda zaključio je konferenciju.

13-VIII-1942 god.

Zapisničar,
Mil. Morača

BR. 122

IZVOD IZ IZVEŠTAJA OBLASNOG KOMITETA KPJ ZA BOSANSKU KRAJINU OD 15. AVGUSTA 1942. POKRAJINSKOM KOMITETU ZA BOSNU I HERCEGOVINU O NEPRIJATELJSKOJ OFANZIVI NA KOZARU[1]

DRUGARSKOM P. K-u B. i H.

[2]

Da bi imali jasniji uvid u naše gubitke u partijskom kadru i u vojsci i u pozadini — i to na najjačem našem uporištu, na Kozari — iznijećemo vam detaljnije o ofanzivi koja je tamo vršena.[3]

Kao što vam je već sigurno poznato, na taj naš okrug vršena je dosada najveća ofanziva u Krajini. Neprijatelj je bio zabrinut i uplašen velikim poletom naših snaga, padom gradova, prelaskom 2 hrvatska aviona na našu stranu, neuspjehom sa četnicima. Zato je riješio da uništi Kozarački odred, za koji je smatrao da mu je najopasniji u Krajini. Krenuo je sa 40 do 50 hiljada vojske. Jedna je divizija bila njemačka, nešto

[1] Kopija originala, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu CK SKJ pod reg. br. 772/V, 5—19 (42).

' i [7] Izostavljen je deo dokumenta koji se ne odnosi na partijsko-političku delatnost u jedinicama.

[s] Opširnije o toj ofanzivi vidi u drugoj knjizi ovoga toma dok. br. 13, kao i operacijske izveštaje u tomu IV, knj. 5 i 6.

Madžara, a ostalo domobrani i elitni Pavelićevi zdrugovi i bojne. Vojska je bila većinom sastavljena od vojnika specijalno obučenih u Njemačkoj a operacije su vodili njemački oficiri na čelu sa generalom Štalom. U svakom vodu bio je po jedan njemački instruktor. Svaka desetina imala je puškomitraljez. Neprijatelj je imao veliki broj tenkova, aviona, topova i bacača te ostalog automatskog oružja. Namjera mu je bila da razbije Kozarački odred za 10 dana, a onda da krene na Grmečki odred. Cilj mu je još bio da izvrši represalije nad civilnim stanovništvom oblasti Kozare znajući koliko je ono široko odano narodno-oslobodilačkoj borbi.

Ali odbrana, a ujedno i žestoki protivnapadi kozaračkih partizana bili su junački. Borba je trajala umjesto 10 dana, kako je okupator zamislio, čitavih mjesec i po dana. Kozarački partizani poremetili su planove neprijatelja. Neprijatelj je opasao Kozaru i išao u gustim streljačkim strojevima, a ukopavao se u svome napredovanju ponegdje sa po tri niza rovova. Tada je riješeno da se vojska probija iz toga obruča. Probila su se tri bataljona: Udarni, I i IV i dijelovi ostalih bataljona. U obruču je ostalo oko 600 do 700 partizana i 80 do 90 hiljada naroda. Kako se narod našao u ovome obruču pokušaćemo da vam objasnimo. Naime u prvim danima nije izgledalo da će neprijatelj praviti takvu veliku ofanzivu. Mi smo ga uspjevali na nekim mjestima potpuno razbiti, ali on je prethodno bio koncentrisao mnogo vojske u svim garnizonima oko Kozare i iz njih je neprimjetno noću popunjavao rupe koje su pravile naše snage svojim udarcima u tom njegovom obruču, ali kako je god neprijatelj napadao, tako se narod pred njim povlačio skoro sav bez iznimke. Ali kad se obruč počeo stezati a neprijatelj ubacivao sve nove i nove svježe snage, i sam se narod našao u obruču zajedno sa vojskom. Stanovništvo je i samo masovno uzimalo učešća goloruko u borbi protiv neprijatelja koji je jurišao i tu ga je mnogo poginulo. Vojska koja se nije mogla probiti iz obruča bila je mahom iz omladinskih četa, koje su neiskusne i nisu imale hrabrosti da se probiju. Od toga su 300 iskusnijih boraca zadržali puške a ostali su po odluci drugova koji su među njima ostali razoružani i puške zakopane. Riješeno je da se ti partizani formiraju u manje grupe, s tim da se ne primajući više borbu skriju pred neprijateljem, dok on ne prođe. Jedan dio od te naše vojske povukao se prema Prosari planini, drugi su se sakrili na drveće, pod trule bukve, u iskopane rovove. Neprijatelj je sistematski pretraživao svaki kut šume, mitraljirao krošnjata drveta, prevrtao trule bukve, a gdje nije mogao doći zbog nepristupačnosti samoga terena tukao je artiljerijom po 48 sati neprestano sa

oko 100 topova, 48 tenkova i bombardovao svakodnevno sa 6—7 aviona na po jednom mjestu. Ali i pored toga odmah poslije potpunog stezanja obruča i djelomičnog povlačenja okupatora iz šume iskrslo je oko 150 partizana koji su izišli iz skloništa.

Da bi vam slika sadašnjeg stanja Kozare-bila jasnija, navodimo nekoliko najvažnijih podataka iz pisma koje su nam skoro uputili drugovi iz Kozare.

Poginulih i nestalih: 1 politički komesar bataljona, 1 komandant bataljona, 2 z. komandanta bataljona, 3 bivša komandanta mjesta iz Prijedora, Ljubije i Kozarca, 10 komandira, 6 političkih komesara četa i »niz drugih zaslužnih i hrabrih vodnika, desetara, iskusnih starih boraca kao i mnogobrojnih partizana«.

»Pozadina je sva otjerana iz novskog, dubičkog i gradiškog sreza 98%>, negdje i 100°/o. Nad pozadinom vršili su ustaše, kulturbund i gestapo masovna strijeljanja i klanja, naročito nad svim funkcionerima N.O.O., svim partijcima kao i velikom većinom muškaraca sposobnih za vojsku. Mi procjenjujemo gubitke na 10 do 15 hiljada. Tu ne računamo masovna umiranja staraca, žena i djece od gladi i mučenja po koncentracionim logorima kao ni možda novonastala i moguća strijeljanja partizanskih porodica i porodica drugih funkcionera«.

»Od pozadine sa našega terena odvučeno je kao roblje 70 do 80 hiljada. Od političkih radnika nestali su Radovan Miljatović, član O.K., većina članova sreskih komiteta i oko 200 partijaca iz pozadinskih grupa«.

»Svi magazini i štamparija, čak i arhive u velikoj većini su pali neprijatelju u ruke, i to na bazi dekonspiracije po provokatorima i špijunima kao i drugim dešperaterima i izdajicama. Isto tako propala je i velika većina zakopanog oružja«.

»Postoji velika vjerovatnoća da je pala u ruke neprijatelja i arhiva P.K. i O.K.«.

»Neprijatelj je poslije pretresa Kozare i Prosare vršio ponovno čišćenje terena I bataljona, te se tom prilikom I bataljon morao probijati za Kozaru i izgubio je vezu sa dvije čete, za čiju sudbinu ne znamo«.

»Neprijatelj je sada ostavio veće snage bojne i zdrugove nad Dubicom u Knežici, Jelovcu, Pucarima, Podgradcima, Mrakovici, osim garnizona [Bos.] Novi, Kostajnica, Dubica, Gradiška, Kozarac, Brezičani, a naročito je jak Prijedor, gdje se nalazi komanda njemačkih trupa«.

»Naši zadaci postavljeni su za pribiranje i organizovanje četa kao i razvijanje vojnog i političkog rada u njima. Poslije ofanzive na terenu Kozaračkog odreda nalaze se formirana tri

štaba bataljona sa 11 četa. Sve to čini 750 ljudi, 650 karabina, 35 puškomitraljeza i 50 ranjenih koji su preživeli pokolj«.

»Akcije poslije ofanzive na Kozaru dosada su bila dva neizbježna sukoba patrola i dva namjerna sukoba (zasjede) u kojima je neprijatelj imao 15 mrtvih, što Nijemaca što ustaša, i 8 zarobljenih četnika. Mi smo imali 2 mrtva i 1 ranjenog«.

Kao što vidite iz ovih navoda koje smo vam citirali iz izvještaja drugova koji se sada nalaze u Kozari, a to su čitav štab odreda i svi članovi iz O.K. osim gore pomenutog druga Radovana Miljatovića, mi smo imali ogromne žrtve na Kozari. Skoro sav komandni i partijski kadar gotovo je zbrisan.

Ali po našem mišljenju Kozara je ipak uspjeh. Dat je herojski otpor ogromno nadmoćnijem neprijatelju i uništeno preko 5 hiljada njegove žive snage a u toku ofanzive otet veliki broj raznog oružja (čak i dva protutenkovska topa). Uništeno je 11 tenkova. Tim otporom poremećen je plan neprijatelja i onemogućena njegova ofanziva i na ostale naše odrede. Svojom junačkom borbom Kozara je onemogućila potpuno uništenje kozaračkih partizana kako je to imao namjeru neprijatelj, jer pored ono 750 partizana koji se nalaze danas u Kozari i onih koji su se probili iz obruča veliki broj partizana nalazi se u I udarnoj krajiškoj brigadi, koja je prije toga formirana. Snage kozaračkih partizana koje su se probile iz obruča danas se nalaze u II udarnoj krajiškoj brigadi, koja je ovih dana formirana.

Neprijatelj je dakle uspio da nam zada velike udarce ali nijedan od svojih postavljenih ciljeva nije u potpunosti izvršio.

Za vrijeme ofanzive na Kozaru pada Krupa, Dobrijin, napada se [Bos.] Novi, Sanski Most, ali te i druge akcije za oterećivanje Kozare nisu neprijatelja vratile od njegovih namjera jer je on bio riješen da je do kraja uništi. No te su akcije aktivizirale čitave partizanske snage u Krajini pod parolom: »Pomoć Kozari« i donijele nam velike količine oružja i municije (samo u Dobrljinu i Krupi palo je blizu 1.000 pušaka i oko 150.000 metaka).

Ne znamo da li ste dobili naše izvještaje u kojima smo vam pisali o gubitku velikog broja naših drugova koji su u ustanak došli mahom iz banjalučkih organizacija na teren IV odreda. Tu su poginuli sekretari O.K. drug Kasim Hadžić, radnik, drug Rajko Bosnić, intelektualac; zatim član O.K. drug Milan Rađman, sekretar O.K. SKOJ-a, drug Željo Barić, sekretar M.K. Banja Luka, drugarica Zagorka Umičević;[4] ko-

*** Podatak o pogibiji Zagorke Umičević nije bio tačan. Ona je i danas živa.**

mandant I udarnog proleterskog 'bataljona drug Zdravko Celar, politički komesar I udarnog proleterskog bataljona drug Esad Midžić i dosta ostalih drugova komandira i drugih za koje nemamo tačne podatke. I tamo je u toku ogorčenih borbi koje su vođene sa četničkim bandama u toku aprila i maja ove godine desetkovan naš kadar.

U poslednjem izvještaju javili smo vam da je I udarni proleterski bataljon ostao u predjelu oko Prnjavora i da su tamo i drugovi iz O.K. Dugo nismo imali vijesti o njima a sada nam javljaju drugovi iz Slavonije da se 114 drugova iz toga bataljona prebacilo preko Save u Slavoniju ne mogavši se održati u centralnoj Bosni, dok ih je oko 30 pobjeglo iz četničkog zarobljeništva, gdje su bili dospjeli u toku borbi. Neki članovi iz tamošnjega O.K. poginuli su a o drugima ne znamo da li su u životu jer nemamo nikakve veze sa njima.[5]

Sa drugovima iz privremenog O. K. Travnik, o kome smo vam pisali, nemarna nikakve veze i o njihovoj sudbini ne znamo ništa, ali se čulo da su pobijeni od četnika.[8]

Kao što vidite, dragi drugovi, mi smo izgubili veliki broj naših najboljih drugova u žestokim borbama koje su se vodile po centralnoj Bosni sa četničkim bandama i na Kozari sa okupatorsko-ustaško-četničkim bandama.

Mi smo i dosada bili svjesni svojih organizacionih i političkih nedostataka i slabosti, a sada nam je, poslije gubitka ovih drugova, u tom pogledu situacija još teža. U Krajini ustanak buja, Partija prodire među mase, ali mi teško savladavamo sve nove i nove organizacione probleme koji se pred nas nameću.

Nedostatak i slabost kadra osjeća se kako u radu O.K-a tako i u partijskim organizacijama novostvorenih udarnih brigada. Jedno od najvažnijih pitanja kod nas jeste baš osigurati pravilan partijski rad u brigadama. Na Krajini su formirane

[5] Ovaj bataljon je juna 1942. pretrpeo velike gubitke u borbama protiv četnika, ustaša i domobrana na terenu Četvrtog krajiškog NOP odreda. Ne mogavši se probiti u istočnu Bosnu, niti na Kozaru, budući da je bio okružen na Motajici, prešao je preko Save u Slavoniju. Od 225 boraca, koliko je imao kad je stigao na Motajicu, ostalo je posle prelaska u Slavoniju 111 ljudi, a ne 114 kako stoji u ovom izveštaju. Između ostalih poginuli su komandant, narodni heroj Zdravko Celar i politički komesar, narodni heroj Esad Midžić. Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 5, dok. br. 118.

" Ova vest je bila tačna. Privremeni OK KPJ za Travnik bio je formiran od jedne grupe komunista koja je došla iz Travnika na pl. Vlašić, početkom 1942, i bio je vezan za Oblasni komitet KPJ za B. krajinu. Sekretar privremenog OK je bio Abid Lolić, mesarski radnik iz Travnika. Ta grupa drugova je nastradala od četnika iste godine.

već dvije brigade a u formiranju je i treća. Teškoća je u tome što smo pogubili kadar, a za rad u brigadama, gdje je **naše** najbolje ljudstvo, treba sposobnih ljudi.

Dosada smo se snalazili sami, a sada se nadamo uslijed blizine drugova iz **C.K.** da ćemo imati jaču političku **pomoć** nego dosada.

7

Drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

15-VIII-1942 g.

BR. 123

PISMO POLITIČKOG KOMESARA PRVE OPERATIVNE ZONE HRVATSKE OD 18. AVGUSTA 1942. POLITIČKIM KOMESARIMA PODREĐENIH JEDINICA O NEDOSTACIMA U RADU I O NAREDNIM ZADACIMA[1]

STAB I OPERATIVNE ZONE
NAR. OSL. PARTIZANSKIH ODREDA
HRVATSKE
Br. 52 Dana 18/VIII 1942

POLIT. KOMESARIMA L.G.P.O.,[2] KORDUNASKE GRUPE P.O., B.P.O.[3] i I i II UDARNE BRIGADE

Dragi drugovi!

Iz vaših dopisa i političkih izvještaja vidi se da ste uložili mnogo truda i napora da na svome sektoru izgradite i osposobite što jače i svjesnije partizanske jedinice, da obuhvatite sve svoje sektore plamenom narodno-oslobodilačke borbe, da ostvarite što bolju vezu fronta i pozadine, da stvorite i iskujete s našom vojskom što jače jedinstvo Srba, Hrvata i Muslimana, jedinstvo naših naroda u borbi protiv okupatora i izdajnika.

[1] Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta pod reg. br. 20—1/16, k. 103 B.
[2] Lička grupa NOP odreda
' Banijski NOP odred

Ma kako vi ozbiljno prilazili tim problemima, ipak iz **svih** vaših izvještaja **vidi** se da ih ne postavljate dovoljno konkretno pred sebe i pred ostale drugove i često dozvoljavate da se samo prepričava ili obavještava o najvažnijim problemima kod vas, tako da se i vaši izvještaji često svode na informacije i prepričavanja onog šta se dogodilo. To, drugovi, nije dovoljno.

Konkretno: Pred nama stoje po vašim sektorima tereni zapadne Like (Lička grupa), oko Slunja i Karlovca, između Plaškog i Ogulina (Kordunaška grupa), zapadno od rijeke Gline i oko Petrinje do Siska, kao i Kostajnički kotar (Banijski P.O.), nastanjeni hrvatskim življem, i Muslimani cazinskog kotara, koji se dodiruju svih naših grupa i odreda, gdje treba uložiti maksimum napora da se demaskira izdajnička ustaška politika i da se ti tereni uklope u oslobođene teritorije. O akcijama koje ste poduzimali u tom pogledu kao i svemu što ste učinili, kako ste prišli aktivizaciji hrvatskog naroda po tim sektorima, kakve ste uspjehe polučili u mobilizaciji, na kakve ste sve teškoće u svom radu naišli, kakva ste iskustva do sada stekli, šta bi trebalo sve još poduzeti da se aktivizacija Hrvata u narodno-oslcbodilačkoj borbi pospješi ili ubrza, kakve imate još predloge, ili kakve vam treba pomoći itd. malo govorite.

Isto tako u svojim izvještajima, kad govorite o zborovima i kampanjama koje izvodite po izvjesnim pitanjima, izvještaj se svodi samo na informacije, dok kako se tumači linija naše borbe, šta se sve govori i kako narod reagira i komentariše ono 0 čemu mi govorimo — ne govorite ništa. Po kampanji tumačenja ugovora SSSR — Velika Britanija niste nijedan spomenuli kako narod komentariše taj sporazum, kako ga on shvaća, šta misli o njemu, i po mogućstvu da ilustrujete to sa nekoliko primera. To je, drugovi, vrlo važno, jer baš na temelju ovakvog postavljanja problema moći ćemo otkriti gdje šta fali, tj. moći ćemo da čujemo šta narod misli o političkim događajima, kako reagira na njih i šta mi trebamo da poduzmemo. Iz ovako postavljenih izvještaja možemo i zaključiti i dobiti jasan pregled vašeg rada a isto tako i raspoloženja naroda i naše vojske 1 mi vam možemo pružiti pomoć. Slična stvar je i sa operacijama. Akcije koje se izvode, naročito jačeg karaktera — komesari neka izvrše kritiku i prikaz njih, jer se vrlo često dešava da naše operacije ne uspjevaju zbog slabih priprema. Analizirajući takve akcije steći ćemo odmah i iskustvo i uvidjeti odmah gdje je uzrok neuspjeha. Danas svaku akciju koju pripremamo mi moramo izvršiti sa uspjehom. Mi posjedujemo već prilično iskustvo a i sam borbeni duh naših partizana je na visini i imamo zato dobrih preduslova. Mi smo danas već vojska u koju je naš narod uložio sve svoje nade i svaki naš

uspjeh stvara još čvršće jedinstvo vojske i naroda, stvara bolje perspektive za razvitak naše borbe. Mi smo danas čvrsta organizacija i mi moramo uspjeti svagdje. Ne treba se bojati ništa da će veće operacije biti kompromitovane ako se partizani ranije upoznaju s njima. Svaku zapovjest za izvršenje jedne akcije trebaju komesari objasniti partizanima, da svaka grupa, svaki partizan zna svoj zadatak, kao i objasniti značaj svake takve operacije. Svaki partizan treba da osjeti i da zna da je od svakog pojedinca ovisan kakav će biti rezultat akcije. Rukovodeći kadar treba biti naročito svjestan toga.

U tumačenju linije narodno-oslobodilačke borbe od strane pojedinih komesara na terenu često ima i takih grešaka koje su nedozvoljene. To se naročito dešava kod pojedinih komesara odreda, bataljona i četa na zborovima. Da komesari ovladaju linijom naše borbe, da je konzekventno sorovode, da kontrolišu sve što se govori na zborovima, mitinzima i sastancima, da čuvaju, razvijaju i produbljuju jedinstvo naših naroda u borbi za slobodu, da raskrinkavaju sve planove okupatorsko-izdajničke politike, to je naš prvi i svakidašnji zadatak. Isto tako ne prepuštati se pasivno razvoju događaja, pa što bude, i olako shvatanje problema, i kad nastupi jedan kritični momenat gubiti svaku odlučnost i energiju, umjesto da se konkretno razmotri situacija i da se odlučno pristupi ka rješavanju zadataka. Isto tako o takvom stanju morate nas hitno obavještavati da bi vam mogli pomoći.

Na temelju događaja koji su se u posljednje vrijeme odigrali upozoriću vas na najvažnije momente koji se odnose na našu borbu.

Okupator je pokušao na sve načine, kao što će i dalje pokušavati, da narodno-oslobodilačkoj borbi dade klasni i bratoubilački karakter, da skrene narodno-oslobodilačku borbu sa terena borbe protiv okupatora i izdajnika na teren međusobnog klasnog razračunavanja. Okupljajući oko sebe sve reakcionarne elemente i one koji se nazivaju »prijatelji Engleske«, koji su godinama u našoj zemlji sprovodili protunarodnu politiku, upotrebio ih je kao oružje građanskog rata. Dražine vojske kao jedne vojne formacije nema više. Svi njegovi oficiri i žandari, lugari i finansi nalaze se kod Nedića i •kod okupatora boreći se aktivno s njima skupa protiv narodno-oslobodilačke partizanske i dobrovoljačke vojske. Četnici otvoreno paktiraju sa ustašama i danas već javno govore i jedni i drugi (četnici dosta stidljivo) o svojoj međusobnoj saradnji. Bajo Stanišić u Crnoj Gori i četničke grupe po Bosni i Hercegovini, iako su pod okriljem okupatora i najobičniji okupatorski agenti, plaćenici, ne smeta im ništa da se ističu kao »prija-

telji Engleske« i da, koristeći teško ekonomsko stanje u tim krajevima, putem aprovizacije privuku mase seljaka na svoju stranu ili da ih pasiviziraju, a gdje to ne pomaže, da u zajednici sa okupatorom izvrše jedan od najvećih zločina u Crnoj Gori, poklavši pred nekoliko nedjelja nekoliko hiljada crnogorskih rodoljuba.

Isto i kod nas u Lici i na tromeđi Like, Bosne i Dalmacije četnici pod okriljem okupatora vode 'borbu samo protiv narodno-oslobodilačkog pokreta i partizana. Oni postaju sve agresivniji, prave upade na oslobođenu teritoriju, vrše teror nad srpskim stanovništvom, prisilno ga mobiliziraju u četnike, odvode stanovništvo sa sobom. S takvim postupkom oni bi htjeli da onemoguće proširenje narodno-oslobodilačke borbe i stvaraju bazu za bratoubilačko klanje. Oni se pojavljuju svud i vjerovatno da će i nadalje se pojavljivati, jer je to politika okupatora, a mogu se pojaviti i tamo gdje se mnogi naši drugovi i ne nadaju, jer ih i Pavelićeva N.D.H. forsira. U posljednje vrijeme izišlo je nekoliko okružnica od strane hrvatskih vlasti gdje se upozoravaju ustaše o taktičkom postupanju prema srpskom stanovništvu u onim krajevima gdje još partizani nisu bili.

Iz svega ovoga proizlazi da danas »ne samo u krajevima južno od Sarajeva i u Srbiji, već *uopće* govoreći, četnici su danas glavno unutarnje uporište okupatora«.[4]

Ovakva situacija nameće nam da borbu protiv izdajničke rabote četnika bolje organizujemo, pojačamo i da poduzmemo oštre mjere protiv njih. Naročitu pažnju treba posvetiti obavještajnoj službi i organizovati je što bolje. Akcije uperene protiv uništavanja četničkih žarišta sistematski pripremiti i organizovati. Ovakve akcije ne smiju biti bez uspjeha. Treba unaprijed ocijeniti da li će akcija uspjeti i ako nema izgleda na uspjeh radije je ne izvoditi. Treba oštro kritikovati i odbacivati svako samovoljno tumačenje ili izvrtanje linije narodno-oslobodilačke borbe i voditi jaku kontrolu nad svim onim što se pred narodom govori i ne dozvoliti da pred narodom govori se svašta i svakako. Okupator i izdajnici iskorištavaju svaku našu grešku, svaki naš propust u svrhu pasiviziranja ili privlačenja naroda k sebi, u svrhu razbijanja jedinstvene narodno-oslobodilačke borbe. Sektašenje naših drugova, krivo tumačenje naše borbe u mnogim krajevima je izazvalo (Hercegovina) revolt kod stanovništva, što je okupator iskoristio protiv narodno-oslobodilačke borbe. Diktatorsko držanje prema narodu, naređivanje odboru i narodu umjesto strpljivog i upornog

[4] Citat je uzet iz direktive CK KPH od 8. avgusta 1942. Vidi dok. br. 119.

ubjeđivanja, dizanja i razvijanja narodne svijesti o **potrebi** jedinstvene borbe naših naroda protiv fašističkih okupatora — prouzrokovalo je mnoge naše neuspjehe.

U borbi protiv okupatorsko-izdajničke rabote moramo joj čvršće povezati front i pozadinu. Treba osamostaliti narodno-oslobodilačke odbore da preuzimaju na sebe potpuno, naravno uz znanje i pomoć vojske, sve mjere protiv izdajnika, jer će se tim putem ne samo osamostaliti nego i biti stvarna vlast, tj. klica nove vlasti. U tu svrhu komesari trebaju dati inicijativu za sastanak odbora i da im se to razjasni. Tamo gdje odbori nisu u stanju da izvrše konfiskaciju imovine izdajnika treba vojska da interveniše.

Poslije izjava i demantija »Slobodne Jugoslavije« o **radu** Draže Mihailovića u našoj zemlji, koga jugoslovenska vlada u Londonu još uvjek drži kao svoga ministra, kao i poslije izjava crnogorskih rodoljuba o radu Baje Stanišića i Draže Mihailovića mnogi će se drugovi zapitati kakav stav treba zauzeti prema vladi u Londonu. Naš stav prema njoj ostaje: ***»Kritika*** te vlade za njenu odgovornost izazivanja bratoubilačkih sukoba preko njenog ministra Draže, a konkretna borba protiv nje, preko borbe protiv Draže i sličnih elemenata, koji izdaju i koče našu borbu, ovdje na terenu u zemlji«. Kritikovati vladu zbog izazivanja bratoubilačkog rata, jer je baš preko Draže uspjelo okupatoru polučiti izvjesne uspjehe i jer je vladin ministar sa svojim četnicima omogućio okupatoru da izvjesne svoje snage pošalje na istočni front.

Poslije sklapanja ugovora o savezu između SSSR-a i Vel. Britanije, kao i novog sastanka predstavnika Vel. Britanije **u** Moskvi, koji je objavljen 17/VIII preko londonske radio stanice, po pitanju otvaranja drugog fronta u Evropi, izdajnička saradnja četnika i ustaša izmjeniti će političku situaciju **u** Hrvatskoj mnogo za našu korist. Svi ovi događaji izazvaće jaku diferencijaciju u redovima pristalica Jug. vlade, H.S.S-a itd. kao što će i potpuno jasno izbaciti na površinu izdajničku Pavelićevu politiku pred hrvatskim narodom. Isto tako biće u mnogo čemu onemogućeni manevri Jugoslovenske vlade kao i reakcionarnih i plaćeničkih elemenata u našoj zemlji, jer će samim otvaranjem drugog fronta — koji će se zaista otvoriti — narod jasno uvidjeti da je nemoguće biti »prijatelj Engleske«, a biti na strani okupatora i izdajnika. Posljednjom Pavelićevom izjavom da se četnici nalaze na njegovoj strani kao i u borbi zajedno sa ustašama protiv partizanske narodno-oslobodilačke vojske i jasnim razgraničavanjem četnika od partizana izdajnici su izbili iz svojih vlastitih ruku jedan važan argument za nas pred hrvatskim narodom. A to je da je Pa-

velie već u hrpi svojih letaka priznao pred hrvatskim narodom saradnju sa zloglasnim četnicima, što znači da Pavelić u svojim zločinima prema hrvatskom narodu ide i dalje i da danas otvoreno sarađuje i utire put velikosrpskim četničkim klikama, koje su dobro poznate hrvatskom narodu preko 20 godina, kao i ostalim narodima Jugoslavije. S tim argumentom treba izići pred hrvatski narod, sistematski ga objašnjavati i ukazivati na njegove posljedice po hrvatski narod.

Sve ove činjenice gore navedene, k tome još i samo unutrašnje stanje u Hrvatskoj gdje se vrši nemilosrdna pljačka i ubijanje izazvaće sjajne perspektive razvitka narodno-oslobodilačke borbe u Hrvatskoj.

Ovakve perspektive, drugovi, stavljaju pred nas kao i pred naše partizanske jedinice teže i veće zadatke. Mi moramo osposobiti naše bataljone i čete da se snalaze u svakoj situaciji, da savladaju sve poteškoće, a rukovodeći kadar vojnički i politički da smjelo i odlučno vodi našu vojsku iz pobjede u pobjedu. Treba naročitu pažnju posvetiti našim udarnim jedinicama, našim većim vojnim formacijama, jer je i sam neprijatelj vojnički danas svoju taktiku bolje prilagodio našoj borbi u operacijama veće snage, jedinstvene i saživljene. Isto tako treba pojačati naš agitaciono-propagandni rad i naći mogućnosti da što bolje politički obrazujemo naš komesarski kadar koji će omogućiti pravilnu političku izobrazbu partizana.

Drugarski pozdrav:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit, komesar:
Đuro Kladarin

(M.P.)

BR. 124

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA GRUPE KORDUNAŠKIH NOP ODREDA OD 19. AVGUSTA 1942. POLITIČKOM KOMESARU PRVE OPERATIVNE ZONE O POLITIČKOM STANJU NA TERENU I U JEDINICAMA[1]

STAB GRUPE
KORDUNASKIH N.O.P. ODREDA
Komesarijat br. 498/42
19 avgusta 1942

Politički izvještaj

POLITKOMESARU I OPERATIVNE ZONE

Nakon uspješnih operacija koje smo mi u posljednje vrijeme imali[2] političko stanje kod naroda krenulo je na bolje. Pred izvjesno vrijeme neprijatelj je uspio da na našem teritoriju proširi glasine o ofenzivi koja je navodno trebala otpočeti 15 ov. mj. Siritelji glasina pričali su ujedno kako će narod da strada i kako će ustaše i Njemci sve da pokolju. Mi smo odmah otpočeli sa kampanjom kratkih zborova i sastanaka po selima sa ciljem da se te glasine suzbiju i da se narod ozbiljno pripremi u slučaju ako bude neprijatelj naišao, a ne da zavlada panika. Baš u to vrijeme naše jedinice uspjele su da razoružaju Kamenicu, Pisarovinu i mi smo te uspjehe na tim sastancima i zborovima odmah popularizirali, objavili posebna saopštenja i t. d. Poslije toga se je situacija znatno promjenila i narod je dobio nakon tih uspjeha više pouzdanja u svoju snagu i snagu svojih partizana. Danas već narod je potpuno obaviješten kako će se držati u slučaju provale neprijatelja i svagdje je već spremljeno žito, izvršeno i sakriveno. U svim selima naveče se spontano održavaju sastanci i skupštine, tako da život buja mnogo više u selima nego što je to bilo prije. Danas već sami odbori sakupljaju narod na večernje sastanke, na kojima se pretresaju sva aktuelna pitanja sela, vršidbe, berbe graha i t.d. Na teritoriju III bataljona II K.P.O. još uvijek pitanje izbje-

[1] Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta pod reg. br. 34/24, k. 1612.

' U avgustu 1942. partizani Korduna su vodili niz uspešnih borbi protiv neprijateljskih garnizona i posada radi proširenja slobodne teritorije i zaštite letine od pljačke. Tako su 8. avgusta oslobodili Pisarovinu, 9. — Kamenicu, 11. — Pokupsko, a 12. avgusta zajedno sa Banijskim NOP odredom napali Vrginmost. Opširnije o tim dejstvima vidi tom V, knj. 6, dok. br. 22, 39 i 47.

glica je vrlo aktuelno i nije riješeno na potpuno zadovoljstvo. Ovih dana ponovno su krenula na taj teren tri člana Komisije s time da urede tu stvar. Teškoća sa izbjeglicama imade mnogo, jer sada kad su čuli za ofenzivu o kojoj sam gore govorio, mnogi od njih koji su se nalazili razmješteni u kotaru Veljun i Vojnić pobjegli su ponovno natrag u kotar Slunj, tako da su odbori prinuđeni da ih ponovno razmještaju u te kotareve gdje su i prije bili. Po pitanju vršidbe postiglo se najviše što se moglo postići. Tu je naša Komisija dala maksimum od onoga što je mogla da dade. Radilo se je danju i noću po svim selima, organizacija tog rada 'bila je na visini. Vršidba je obavljena u svim krajevima vrlo uspješno i danas se već žito sakriva u zemunice. Sada se pripremaju radne grupe na berbu graha koja će ove godine biti mnogo bolja nego što je bila prošlih godina.

U hrvatskim krajevima politička situacija nakon uspješnog našeg prodora i nadalje se popravlja. Oslobođenjem Kamenice mi smo uključili hrvatska sela u naš slobodni teritorij, koji je sada po nama kontrolisan. U tim selima odmah je održano par zborova poslije završene operacije. Naknadno su u ta sela poslani politički radnici s time da narod upoznaju sa ciljem naše borbe i t. d. U samoj Kamenici rad je dosta otežan, jer je narod mnogo zaostao, a i -vidi se da je bio pod utiskom neprijateljske propagande. Mnoge žene koje su radile u Njemačkoj otvoreno sabotiraju rad i govore protiv narodno-oslobodilaćke borbe. To su većinom mlade žene koje su upućene da tako govore. U krajevima oko Kupe situacija je mnogo povoljnija. Nakon oslobađanja Pisarovine i Pokupskog stanje se još više popravilo. Naši partizani prilikom svog boravka u Ruševcu na državnom imanju podijelili su to čitavo imanje siromašnim seljacima tamošnjeg kraja. To je narod primio vrlo dobro i bio je time neobično zadovoljan. U tim krajevima narod je spreman da potpomaže narodno-oslobodilačku borbu.

Ovih dana je u Kladuši uhapšeno oko 50 Muslimana, koji su nakon batinanja u zatvoru u Kladuši sprovedeni u Bihać. Neki od Muslimana za vrijeme hapšenja uspjeli su pobjeći na našu stranu i tražili su od nas da oslobodimo ove drugove. Svi ti Muslimani koji su uhapšeni bili su naši dobri simpatizeri i ljudi koji su potpomagali našu borbu. Njihovim gubitkom mi smo izgubili i ono malo pristaša što smo imali u tom kraju. Među stanovništvom revolt protiv ustaške vlasti mnogo je porastao, ali teror je toliko velik da se ne može ni govoriti o tim stvarima, tako nam kažu Muslimani koji su prebjegli na našu stranu. Jednog Muslimana ustaše su isprebijali i onako isprebijanog bacili ga na ulicu, gdje je i umro. Među tim uhap-

šenim muslimanima nalaze i 4 hodže. Jedan od tih hodža je naš dobar simpatizer, koji je kroz čitavo vrijeme potpomagao našu borbu. Mi smo predlagali Operativnom štabu Korduna i Banije oslobađanje tih drugova iz Kladuše, ali drugovi nisu prihvatili naš predlog, nego su se rade odlučili za Vrgin Most Ovaj hodža o kojem sam gore govorio navodno je uspio sada da pobjegne iz zatvora u Bihaću.

Operacije koje smo zadnjih dana izvodili, kao što vidite iz izvještaja, potpuno su uspjele zahvaljujući dobrim pripremama koje su predhodno izvršene. U operaciji kod Kamenice bilo je lijepih primjera hrabrosti i požrtvovnosti partizana, ali bilo je i slučajeva gdje je došla do izražaja kolebljivost komandanta [jednog] bataljona, koji je inače vrlo sposoban, ali na položaju nije se pokazao na visini. Bilo je drugova koji su se naročito istakli kod juriša na neprijateljske rovove i koji su se privlačili do samih rovova i bacali unutra bombe. Toj operaciji prisustvovao je komandant Grupe i lično je govorio za vrijeme blokade opkoljenom neprijatelju. Naročitu požrtvovnost pokazao je i komandant II odreda u toj operaciji. Poslije operacije moral i borbenost kod partizana mnogo su porasli i danas sami traže da ih se vodi u borbu. Ponašanje partizana u tim hrvatskim selima gdje se je operacija vršila bilo je vrlo dobro.

U zajednici sa jednom četom Pokupsko-žumberačkog odreda snage našeg IV bataljona oslobodile su Pisarovinu, Pokupsko i prošle kroz niz sela u krajevima sjeverno od Kupe. U svim tim selima partizani su se ponašali vrlo dobro i ostavili najbolji utisak kod tamošnjeg hrvatskog stanovništva. Kod napada na Pisarovinu naročito je došla do izražaja odlučnost komandanta IV bataljona druga Gabrića. U samom jurišu naročito su se istakli partizani iz Pokupsko-žumberačkog odreda, koji su izvršili glavni dio zadatka...

Operacija koju je pripremio Operativni štab Korduna i Banije na Vrgin Most nije uspjela. Mi smo drugove upozoravali da je to tvrd orah i da nije lako zauzeti i predlagali smo upad u Kladušu koji je mnogo lakši i u kojoj ima mnogo manje neprijateljskih snaga. Drugovi nisu pristali, tako da je izvedena operacija na Vrgin Most. Unatoč neobično dobrog držanja partizana i jurišača ta operacija nije uspjela, jer je moral kod neprijatelja bio dosta visok, a i neprijatelj je vrlo dobro utvrđen. Nakon operacije razumije se da je pao moral kod partizana, jer je bio vrlo velik broj ranjenih i mrtvih. Ranjenih imadc oko 60, a mrtvih oko 15, ukupno od nas i od banijskih partizana. Nakon te operacije mi smo napunili naše bolnice, te smo bili prinuđeni hitno preduzeti mjere da se pomoć

tim ranjenicima ukaže što bolja. Nakon te operacije na Vrgin Most mi smo tražili od Operativnog štaba i predlagali da se napadne Kladuša, jer su se oni hapšenici nalazili još u njoj, međutim stanje među partizanima izgleda nije dopuštalo da se upustimo u tu operaciju.

Ovih dana kreću naša tri udarna bataljona na teritorij Pokupsko-žumberačkog odreda gdje će se zadržati oko mjesec dana. Bataljonima će rukovoditi Operativni štab koji će izgledati ovako: komandant drug Vidović, zamjenik drug Gabrić, komesar drug Martinović, zamjenik drug Vlado Novaković. To bi ujedno bio naš predlog za Štab brigade. Nakon odlaska tih snaga mi ćemo biti prinuđeni da tražimo slabije neprijateljske tačke i da njih s ovim snagama koje su nam ostale likvidiramo.

Ovih dana održati ćemo konferenciju agitprop. grupa I i II odreda, gdje će se vidjeti šta su oni uradili po pitanju kampanje koja se vodi pod parolom »za učenjem i sticanjem znanja«. Na toj konferenciji vidjeće se rezultati te kampanje 0 kojima ćemo vas obavjestiti. Jučer je završen naš I niži komesarski kurs, koji je dao vrlo dobre rezultate. Od 24 slušaoca 3 su osposobljena za komesare bataljona, 9 za komesare četa, a 12 za političke delegate. Odmah počinje drugi kurs koji će se voditi po planu kojeg ste dostavili, koji će također trajati 10 dana.

Rad naše Komisije pri Štabu grupe i nadalje se poboljšava. Komisiju smo sada podijelili, zbog potrebe, na pojedine odsjeke koji će vršiti određene zadatke. Ovih dana izdali su Okružnicu br. 5 koju vam u prilogu dostavljamo.

Prikupljanje hrane i namirnica vrši se i nadalje. Vama je već otposlana izvjesna količina o kojoj ćemo vas naknadno izvjestiti. Konferencije kotarskih odbora i delegata općinskih 1 seoskih odbora održavaju se redovno. Tako na pr. kotar Veljun održava već 4 kotarsku konferenciju, na kojoj prisustvuje obično po 170 odbornika i delegata. Isto tako i ostali kotarski N.O.O. održavaju konferencije, koje imaju svrhu da podižu politički nivo odbornika i da iste upućuju preko tih konferencija u njihov rad.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:
Kovač[3]

(M.P.)

' **Većeslav Holjevac**

BR. 125

IZVEŠTAJ SEKRETARA BIROA TREĆEG BATALJONA KRIMSKOG NOP ODREDA OD 20. AVGUSTA 1942. CERK NICKOM OKRUŽNOM KOMITETU KP SLOVENIJE O ODRŽANOM PARTIJSKOM SASTANKU[1]

Politbiro 3. bat.[2]
Na položaju, 20. 8. 42.
Br. 1

SEKRETARU O.K.[3]

Politbiro je održao 20. C\. 1942 svoj prvi sastanak. On je sastavljen od sekretara četnih ćelija. Za sekretara politbiroa je izabran pomoćnik politkomesara ovd. bat. drug Tone Dimač.

Dnevni red:

1. Otvaranje
2. Izveštaj
3. Direktive
4. Razno

Sastanku politbiroa su prisustvovala sva tri sekretara četnih ćelija, sekretar politbiroa, komesar 3. bat. i član OK drug Ljubo.[4]

1. Sekretar politbiroa je pozdravio prisutne drugove, predložio dnevni red i dao reč članu OK drugu Ljubi.

2. Sledio je izveštaj sekretara ćelije 1. čete, koji je izjavio da postoji u 1. četi priličan broj članova Partije, kandidata i skojevaca. Tačan broj partijaca, kandidata i skojevaca poslaćemo naknadno. Međutim, politički četa nije radila mnogo usled jake italijanske ofanzive i razbijanja čete.[5]

Izveštaji sekretara ćelija 1. i 2. čete isti su, te ih neću pojedinačno navoditi.

3. Drug Ljubo je dao nove direktive u vezi s radom četnih ćelija. Primanje u Partiju treba da bude masovno, ali pri-

[1] Original se nalazi u Arhivu CK SK Slovenije pod reg. br. 5437.

" Odnosi se na partijski biro (komitet) Trećeg bat. krimskog NOP odreda.

*** Odnosi se na Cerknički okružni komitet.**

' Ljubo Mlakar

' Za vreme italijanske ofanzive na Notranjsku (jul—avgust 1942) Stab III grupe odreda doneo je odluku da se, radi izbegavanja frontalnog načina borbe i opkoljavanja, ceo Krimski odred podeli na grupe od po 25 ljudi i da se tako probije natrag na položaje koje je zaposedao pre ofanzive (vidi tom VI, knj. 3, dok. br. 87).

mati samo one koji su nacionalno svesni, borbeni, pošteni i pokazuju volju za rad. Kao što se uveliko prima, tako se i uveliko čisti tamo gde se pokažu rđavi primeri.

a) Partijci treba među drugovima partizanima da podižu moral i borbenost. Oni treba da se snađu u najkritičnijoj situaciji. Partijci treba da budu drugovi u pravom smislu reči, oni moraju da se pokoravaju svojim pretpostavljenim u izvršavanju uputstava i naređenja. Treba da se vaspitavamo politički i vojnički, da iskoristimo svaki slobodni trenutak za propagandu i svoju političku naobrazbu. Sto se tiče lokalpatriotizma, drugovima partizanima treba objasniti i ubediti ih da ih pretpostavljena komanda ne prekomanduje u druge čete, šale radi, već da dobro razmisli o tome na kome bi mestu neko bio od najveće korsti... Kolektiv treba da bude onakav kakav su stvorili drugovi partizani u zimsko doba. Odnos drugova prema drugaricama treba da bude samo drugarski i nikako drukčiji. Drugarice moraju da spavaju same u svojim šatorima. Vaspitavati ih treba tako da budu svesne da su ravnopravne i jednakovredne, da mogu zauzeti sve položaje, da imaju ista prava i iste dužnosti.

Kritika: Partijci treba da ispravljaju greške drugova, tj. drugove koji greše treba upozoravati, ubediti ih da ne rade pravilno, te ih pravilno podučavati. Time ćemo se mnogo popraviti. Naučiti moramo na disciplinu. Bezuslovno izvršavati naređenja viših foruma. Treba da popularišemo SSSR i KP i time što ćemo drugovima objašnjavati rad Partije u Osvobodilnoj fronti slovenačkog naroda i govoriti o junačkoj borbi koju vodi slavna Crvena armija za oslobođenje čitavog radnog naroda.

Podizati treba i autoritet viših foruma time što ćemo drugovima objasniti i naučiti ih da je direktiva koju primimo već više puta prostudirana pre nego što je izdata i da je pravilno postavljena.

Sto se tiče političkog rada po četama, u svakom vodu, zasedi ili na maršu treba da bude bar po jedan partijac koji će *drugove* stalno *kontrolisati* i politički vaspitavati. Isto tako moraju partijci drugove pozdravljati i naučiti ih svojim lepim primerom da pozdravljaju. Drugove treba uvek oslovljavati sa »druže« a ne samo imenom.

Omladini se posvećuje suviše malo pažnje. Omladinu treba organizovati u Savez komunističke omladine. Omladinu treba politički vaspitavati tako da bude svesna svojih dužnosti prema svom naro-du. Treba obuhvatiti svu poštenu, borbenu i radnu omladinu, jer će politički vaspitana omladina biti prilikom eventualnih poraza otpornija i borbenija.

4. Razno: Pod tačkom »razno« odredili smo sastanke bat. politbiroa, koji će se održavati jedanput nedeljno, a po potrebi više puta. Novog člana može u Partiju da primi samo *bat. politbiro a na predlog četnog sekretara ćelije.* Pošto se niko nije više javio za reč, sekretar bataljonskog politbiroa je zaključio pozdravom

Radu čast i vlast!

Sekretar politbiroa 3. bat.:
Dimač Tone[6]

BR. 126

IZVEŠTAJ RUKOVODIOCA SKOJA TREĆE PROLETERSKE BRIGADE O RADU OD 15. JULA DO 20. AVGUSTA 1942. GODINE[1]

S. K. O. J.

Izveštaj od 15 jula do 20 avgusta.

Naša brigada ušla je u Prozor 14 jula, tu smo odmah izdali prvi broj »Mladog borca«. Pošto se već odavno pojavila potreba za jedno savetovanje SKOJ-a, to smo u Prozoru održali savetovanje, na kome su učestvovali bataljonski komiteti SKOJ-a I, II, IV i V bataljona; drugovi iz bivšeg III bataljona nisu prisustvovali usled udaljenosti. Dnevni red je bio: 1) politička situacija, 2) izveštaj o radu, 3) zadaci SKOJ-a, 4) eventualije. Sastanak je prilično uspeo, kao glavni zadatak postavilo se pojačanje skojevskog rada. Na sastanku je prisustvovao i partiski rukovodilac, drug Tršo,[2] koji je učestvovao u radu. Odmah posle ovoga sastanka održali smo sastanak odgovornih drugova za kulturni rad po bataljonima, na kome je učestvovalo oko 20—25 omladinaca; na sastanku je prisustvovao i politkom brigade. Kao glavni zadatak postavili smo osamostaljenje svakog bataljona da može samostalno davati priredbe po terenu kroz koji prolazimo.

" Anton Prevec

[1] Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu CK SKJ pod reg. br. 1956/IX, 5—11 (42).

*** Narodni heroj Riiat Burdžović**

Prvi bataljon održao organizacione sastanke aktiva i preneli sve odluke sa savetovanja, održali jednu bataljonsku konferenciju SKOJ-a, prorađivali razni materijal: Istoriju SKP(b), Osnove, »Mladog borca«, itd. Drugi bataljon: redovni sastanci aktiva, bataljonska konferencija SKOJ-a na kojoj je govoreno o borbi SKOJ-a u Jugoslaviji i kakvi treba da budu skojevci, proradili su Razvitak društva, dve glave Istorije SKP(b), »Mladi borac« i ostali tekući materijal. Drugi bataljon je priredio kulturnu priredbu u Prozoru na kojoj je prisustvovalo pored Prozorske čete i oko 80 građana. Priredba je vrlo uspela i naišla na lepo razumevanje kod publike. U treći bataljon sam naknadno otišao i održao pored sastanka komiteta i sastanak odnosno konferenciju SKOJ-a za bataljon, ali koju nismo završili usled bombardovanja kojom prilikom je ranjeno nekoliko drugova. IV bataljon pored redovnih sastanaka aktiva [održao je] jednu bataljonsku konferenciju SKOJ-a na kojoj je takođe govoreno o SKOJ-u i njegovim zadacima danas. Pored partiskog materijala prorađuju knjigu »Kako se kalio čelik«. V bataljon: pored sastanaka aktiva, koii se redovno održavaju, održana je i jedna konferencija SKOJ-a za bataljon. Održane su usmene novine po četama, a od materijala je prorađeno: dve glave Istorije SKP(b) i pitanja.

Po odlasku naše brigade iz Prozora, naši bataljoni su održali niz priredaba za vreme pokreta. I bataljon u prolazu održao priredbe u Ravnom, Riliću, Gornjem Malovanu i Donjem Malovanu. II bataljon održao priredbu u Šujici i usled akcije na Kupresu nije imao mogućnosti da održi još gde priredbe. IV bataljon održao kulturne priredbe u Ravnom, Donjem Malovanu, Sujici, Baljcima i Guberu. V bataljon u Boljevcu, na kojoj je prisustvovalo oko 120 meštana. Priredba je vrlo uspela. Za vreme pokreta izdali smo drugi broj »Mladog borca«. Dolaskom naše brigade u Prolog održao sam sastanke sa svim bataljonskim rukovodstvima SKOJ-a, osim drugog bataljona sa kojim sam malo docnije. Na tim sastancima postavili smo planski rad [za] nedelju dana i to: održavanje redovnih sastanaka aktiva, bataljonska konferencija SKOJ-a, vaspitne redovne sastanke, skupni rad po manjim grupama, usmene novine sa temom: kako je došlo do pokolja Srba u Hrvatskoj i ko je kriv za to, zabavno veče kao i redovne probe za kulturne priredbe, i izdavanje zidnih odnosno logorskih novina. Taj plan je uglavnom ispunjen sem manjih izuzetaka. Pripremali smo veliku brigadnu kulturnu priredbu, ali je došao pokret te je nismo održali. Gostovali smo kod drugova Dalmatinaca sa programom koji je uspešno prikazan. Susret je bio vrlo srdačan. Junus Međedović sada odlazi po bataljo-

nima i sprema kulturne grupe. Ima već rezultata. Najveća slabost naših grupa bila je ta što nismo osposobili u dovoljnoj meri bataljone za samostalno istupanje sa programom. Sada je taj nedostatak uklonjen. Govorne horove smo takođe pripremili. U Prologu smo izdali 3 broj »Mladog borca«. Od 15 jula do 20 avgusta SKOJ je predložio za partiju 20 omladinaca koji su primljeni za kandidate. Uticaj SKOJ-a na omladinu uveliko je porastao, SKOJ se sve više oseća kao organizacija i disciplina omladinaca sve više raste.

Napisao sam i jedan referat: »Omladina Jugoslavije kroz borbu«.

Kao problem postavlja se pred SKOJ-em podizanje političkog i teoretskog nivoa omladinaca, kao i što sistematskiji rad u SKOJ-u.

s. F. — s. N!

1942 g.

Pozdrav
Mirko (mali)[1]

BR. 127

IZVEŠTAJ SEKRETARA ĆELIJE ŠTABA PRVOG UDARNOG BATALJONA PRVOG ODREDA PETE OPERATIVNE ZONE HRVATSKE OD 21. AVGUSTA 1942. OKRUŽNOM KOMITETU KPH ZA KARLOVAC O STANJU U BATALJONU I O RADU ĆELIJE[1]

STABNA ĆELIJA
I UDARNOG BATALJONA
I ODREDA V OPERATIVNE ZONE
21. VIII. 1942. god.

O.K. K. P. H. KARLOVAC

Dragi drugovi, izvještavamo vas o radu naše ćelije. Naš I Udarni bataljon je formiran 18. VII. 1942 god. Naša štabna ćelija broji 4 člana, tj. komandant, komesar, zamjenik koman-

' **Mirko Milojković**

[1] **Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu CK KPH, a snimak originala u mikroteci Vojnoistorijskog instituta pod reg. br. H 3/6—7.**

r

danta i zamjenik komesara. Po formiranju I Udarnog bataljona, tj. 24. VII, imenovani su zamjenici komandanta i komesara. Odmah po njihovom nastupu na dužnost održali smo sastanak štabne jedinice i birali sekretara. Za sekretara smo izabrali polit, komesara bataljona druga Branka Vukelića. Isto tako na tom prvom sastanku posavjetovali smo se i o svim drugim pitanjima, kao i o smjernicama budućeg rada. Kroz nekoliko dana održali smo konferenciju svih partijaca u bataljonu i komandnog kadra, na kojoj smo preneli zaključke sa sastanka naše štabne jedinice. Napominjem da smo ovu konferenciju svih partijaca iz bataljona održali prije biranja bataljonskog biroa, odnosno sazvali smo konferenciju komandnog kadra te smo htjeli da istoj prisustvuju i partijci. Poslije kraćih priprema i međuvremenih konferencija izabran je 17. VIII. 1942 god. bataljonski biro. Za sekretara biroa izabran je drug Joža Skočilić, zamjenik komesara bataljona. Bataljonski biro sada rukovodi partijskim jedinicama u svim četama; o tome imate izvještaj druga sekretara bat. biroa iz kojega ćete se opširnije upoznati sa radom naših partijaca.[2] Naša štabna jedinica održala je još dva sastanka na kojima su pretresana pitanja prije i poslije akcije koje je naš bataljon izvodio, kao i druga pitanja, kao napr. odnosi između članova štaba, odnos članova štaba sa komandnim podređenim kadrovima, partizanima, narodom gdje je naša baza i narodom gdje oslobodimo pojedina mjesta, kao što je to bio slučaj našega bataljona da smo u ovo kratko vrijeme pri oslobođavanju imali dodir sa narodom, koji je bio zaplašen od partizana, napr. Qomirje, Begovo Razdolje, Modruš

Odnosi između samih drugova članova štaba nisu bili najsrdačniji, postoji izvjesni antagonizam; razlog tomu je taj, što su dvojica članova štaba, komandant i komesar stari partizani, koji imaju partizansko ratno iskustvo, jer su prošli sve akcije koje je izveo još I bataljon »Marko Trbović«, te sada udarni bataljoni, te se služe tim iskustvom i metodama partizanskog ratovanja. Drug zamjenik komesara, iako relativno mlad partizan, uspjeva da se prilagodi tim metodama partizanskog ratovanja, dočim drug zamjenik komandanta je bivši avijatički kapetan (član Partije) koji nije upoznat sa metodama partizanskog rata, pošto je u partizane došao tek po formiranju I Udarnog bataljona, tj. 24. VII. 1942 god. Zbog samih metoda rata, kao stručnjak dolazi u sukob sa drugom komandantom, tako da je prije akcije na Begovo Razdolje došlo do cjepanja u samom načinu pisanja zapovjesti, kao i još nekih manjih izmjena u drugim planovima, kao i prepotentno držanje prema

[3] **Redakcija ne raspolaže tim dokumentom.**

drugu komandantu, što dolazi vjerovatno iz istoga razloga što on smatra da je vojnički jači od druga komandanta. I sain nastup prema partizanima nije još onakav kakav bi trebao da bude, dok i drug komandant u nekim slučajevima nije imao l najboljeg nastupa prema partizanima, ali ipak popularan je kao odličan borac, i partizani ga kao takva poznaju, te na njih ne utiče tako loše slučajni nastup druga komandanta. Ovo sve izneseno je na sastanku naše štabne ćelije i odlučeno da se ti odnosi izmjene, da budu drugarski ali i vojnički, te nastup prema partizanima da se izmjeni kako druga komandanta tako i druga zamjenika. Sada se ti odnosi znatno popravljaju.

Borbenost partizana u bataljonu je na visini. U ovo kratko vrijeme kako je formiran naš bataljon, izvršili smo četiri akcije. U svim tim akcijama bataljon je jurišao na tvrđave neprijatelja. U svim tim akcijama imali smo mrtvih i ranjenih, tako da smo imali 12 mrtvih, 28 teše ranjenih i oko 20 lakše ranjenih, dakle iz stroja izbačeno oko 60 partizana, ali pored svega tog borbenost i moral je na visini. Te akcije su izvođene na sljedeća mjesta: Gomirje, Prokike kod Brinja, Begovo Razdolje i Modruš; u svim tim akcijama naši partizani su pokazali nečuveno herojstvo.[3]

I pored dnevnih akcija, što se vidi iz izvještaja, u bataljonu se radi politički i kulturno, tako da smo do sada svakih osam dana održali bataljonsko predavanje, formiran je i Kulturno-prosvjetni odbor, koji broji oko 27 članova u bataljonu, izdali smo i II broj zidnih novina. U bataljonu imademo nadpolovičnu većinu Srba. Odnos između Srba i Hrvata je odličan. Po socijalnom sastavu u bataljonu je većina seljaka, što ćete vidjeti i iz izvještaja kojeg će vam poslati bat. biro. Socijalni i nacionalni sastav moga štaba je sljedeći: komandant i komesar Srbi a zamjenici Hrvati. Komandant je zanatlija (kovač), komesar je seljak, zamjenik komandanta jug. oficir, a zamjenik komesara intelektualac.

Na posljednjem sastanku štabne ćelije odlučili smo da ćemo tražiti jednog člana iz O. K. koji bi prisustvovao našem sastanku i u prisustvu njegovom sredili bi sva pitanja. To vas molimo, drugovi, da po mogućnosti dođe jedan vaš član.

Napominjemo to da nam je rekao drug sekretar C.K. K.P.H. da naša štabna jedinica, kao i bat. biro, pripada izravno O.K. onome na čijem terenu djeluje, a pošto smo mi pokretni, te sutra ćemo možda djelovati na terenu nekog drugog O.K., mi ćemo slati njima izvještaj o našem radu. Ovo vas izvještavamo znanja radi, tako ako nekad izvještaj ne stigne na vri-

' Opširnije o dejstvima Prvog udarnog bataljona vidi tom V, knj. 6, dok. br. 18, str. 107—109.

jeme, da znate da smo poslali O.K. na onom terenu gdje dje-
I I lujemo, ili ako vi smatrate za potrebno da ujedno obavjestimo i vas, pošto ćemo većinom djelovati na terenu O.K. K.

Molimo vas, drugovi, da nam pošaljete propagandnog i direktivnog materijala, pošto kao novo-formirani bataljon nemamo uopće nikakvog materijala, osim »Istoriju Partije«, te pošaljite nam, ako imadete, neke pozorišne komade, pošto imamo formiranu i diletantsku grupu, a nemamo nikakovih pozorišnih komada. Ako imate, pošaljite nam: »Rodoljupci« od Sterije Popovića, »Sluga Jernej i njegovo pravo«, »Jazavac
II pred sudom« i t.d. Drugarski pozdrav!

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar:
Branko S.Vukelić

BR. 128

IZVEŠTAJ SEKRETARA BIROA TREĆEG BATALJONA BANIJSKOG NOP ODREDA OD 21. AVGUSTA 1942. OKRUŽNOM KOMITETU KPH ZA BANIJU O STANJU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U BATALJONU[1]

STAB III BATALJONA
PARTIZANSKOG ODREDA
BANIJE.
21 avgusta 1942.—
Sekretarijat bat. biroa

Drugarskom

OKRUŽNOM KOMITETU

Banije

1-). Politička situacija na sektoru III bataljcma:

Pošto smo već duže vremena udaljeni sa svoga sektora, a nemamo nikakove veze sa našim sektorom, pa mi je nemoguće dati pregled političke situacije.

2).Politička svijest partizana u bataljonu:

a). 1. četa: Svijest partizana ove čete je vrlo dobra. Partizani se pravilno odnose po pitanju svih protunarodnih elemenata. Cilj i linija narodno-oslobodilačke borbe im je jasna. Politički komesari i delegati stalno prorađuju i ponavljaju onaj materijal kojega imaju.

Ova četa broji 13 partijaca, 8 pripravnika. Sekretar jedinice održava redovito sastanke, na kojima sam bio i ja prisutan. Sa svoje strane dajem pomoć i partiji, koliko mi je god moguće, pri proučavanju partijskog materijala i izgradnji partijaca.

Partizani ove čete su dosta disciplinirani i hrabri. Disciplina i svijest se naročito ističu u sadašnjem mjestu boravljenja.

b). 2. četa »Pavia Babića«: Svijest partizana ove čete je vrlo dobra. Cilj i linija narodno-oslobodilačke borbe im je jasna. Politički komesari i delegati održavaju redovite sastanke sa svim partizanima, kojima tumače i prorađuju onaj materijal sa kojim raspolažu. U ovoj četi su većinom sve mladi partizani, ali svijest i borbenost je na dobroj visini.

Ova četa ima 15 partijaca, 6 pripravnika. Jedinica je vrlo mlada, ali je dosta poletna. Sekretar jedinice održava redovito sastanke, na kojima sam i ja bio.

c). 3. četa: Ova četa je sastavljena sve od mladih i novih partizana, koji još nisu prošli kroz akcije. Svijest i borbenost njihova polako se razvija. U svakom slobodnom vremenu politički komesari i delegati tumače im cilj i liniju naše borbe, koja im je uglavnom već jasna. Ovoj četi poklanja se najveća pažnja od strane štaba i partije, tako da bi čim prije dostigla u političkom i vojničkom pogledu prve dvije čete.

Ova četa ima 8 partijaca i 5 pripravnika. Sekretar jedinice održava redovito sastanke, a naročito posvećuje najveću pažnju proučavanju partijskog materijala i osamostaljivanju svih partijaca.

d). Vod za vezu: U ovom bataljonu osnovan je vod za vezu. U ovu desetinu ušli su najbolji i najborbeniji partizani. Među njima ima 2 partijca i 3 pripravnika, te 5 skojevaca. Partijska jedinica još nije formirana, ali će se to u najskorije vrijeme učiniti.

3). Rad. sa omladinom:

U svim četama su formirane organizacije omladine: Savez mlade generacije, Odbor SKOJ-a i SKOJ-evski aktiv. Sve navedene jedinice omladine rade punom parom na izgradnji omladine u bataljonu. Naročito je posvećena pažnja kulturno-

prosvjetnom radu. Tako da već omladinci u našim četama uče horske recitacije i revolucionarne pjesme. U najskorije vrijeme će se pristupiti izučavanju jednog diletantskog komada. Omladinci kao i ostali svi partizani imaju veliku volju za rad na kulturno-prosvjetnom polju.

4). Stab bataljona: Održan je sastanak štapske jedinice, na kojem su raspravljena najvažnija pitanja koja zasjecaju u interese ovog bataljona.

Rad u ovom bataljonu uzeo je najšire razmjere kako u vojničkom tako i u političkom pogledu.

U samom štabu vlada potpuno drugarstvo, sa kritikom i samokritikom nedostataka kod pojedinih drugova.

Sastanak bataljonskog biroa nisam održao zbog odlaska 3. čete na Baniju.

Drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar batalj. biroa:
Miloš Žica

BR. 129

IZVEŠTAJ POLITODELA ČETVRTE PROLETERSKE BRIGADE OD 23. AVGUSTA 1942. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O CELOKUPNOM RADU I STANJU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U BRIGADI[1]

POLITODJEL PRI STABU IV BRIGADE — 23 **avgust** 1942

CENTRALNOM KOMITETU
KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE

I

1. Partijska organizacija u Brigadi bila je tek u formiranju kada je, odlukom CK, obrazovan Politodjel pri Štabu brigade. Prema tome jedan od prvih zadataka Politodjela sastojao se u tome da pomogne zamjeniku političkog komesara

[1] **Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu CK SKJ pod reg. br. 101 l/V, 1—68 (42).**

1. da se izvrši konačna organizacija partije u Briga^
2. da se izvrši podjela partijskog rada po sektorima, I
3. da se partijske jedinice upute na redovan partijski život i da se pred bataljonske partijske organizacije postave konkretni zadaci.

Ostvarenje ovog zadatka, koji je, ustvari, bio osnovni zadatak za sve partijske brigadne organizacije, nije bilo lako. Valjalo je savladati, i valja još uvijek savlađivati, u procesu njegovog ostvarenja, mnogo specifičnih teškoća, koje su posljedica izvjesnih karakterističnih slabosti većine partijskih organizacija u Crnoj Gori, pa prema tome i partijske organizacije Crnogoraca, članova tih partijskih organizacija, u Brigadi. Prva karakteristična slabost, koju je, naslijeđenu od ranije, valjalo savladati u našoj Brigadi, sastojala se u nerazumijevanju, pa prema tome i u neodržavanju, redovnog i punog partijskog života. Partijski sastanci u ranijoj partijskoj vojnoj organizaciji nijesu održavani, i ukoliko su i održavani, bili su shematični i besadržajni. Druga karakteristična slabost, naslijeđena iz ranijih crnogorskih partijskih organizacija, bila je vrlo nizak teoretski i ideološki nivo partijaca. Iako među partijskim članstvom ima veliki broj intelektualaca (oko 55%), ipak to nije doprinijelo ništa teoretskom i ideološkom podizanju partijskog članstva. Možda baš u toj činjenici da je u Partiji veliki broj intelektualaca, a vrlo mali broj radnika (oko 10°/o) treba i tražiti jedan od razloga niskog ideološkog i teoretskog nivoa. Pored toga i sam teoretski i ideološki nivo intelektualaca u Partiji dosta je slab, čak vrlo slab, a onaj manji broj intelektualaca, koji je možda mogao nešto doprinijeti opštem podizanju teoretskog i ideološkog nivoa, nije mogao to učiniti, jer mu to nije omogućavao redovan partijski život. Podizanje teoretskog i ideološkog nivoa članstva može se ostvarivati samo kroz redovne partijske sastanke, koji i kroz to dobijaju svoj smisao i sadržinu. Treća karakteristična slabost sastojala se u zanemarivanju i neshvatanju udarništva članova Partije u svim oblastima njihove djelatnosti. Crnogorski komunisti su mislili da je dosta prednjačiti samo u hrabrosti, u čemu su zaista i prednjačili. Četvrta karakteristična slabost, naslijeđena od ranije, sastoji se u niskom kulturnom nivou partijskog članstva, uprkos velikom broju intelektualaca. Opšte obrazovanje, jedan od preduslova teoretskog podizanja, stajalo je i stoji na prilično niskom stepenu.

Prema tome, istovremeno sa uspostavljanjem partijske organizacije u Brigadi, trebalo je povesti borbu i protiv pomenutih slabosti. Postaviti pravilno brigadnu partijsku organizaciju nije značilo samo prilagoditi jedan niz gotovih partijskih

organizacija, pod pretpostavkom i da su postojale (a nijesu postojale), novoj organizacionoj shemi, nego je trebalo, ustvari, formirati jednu novu partijsku organizaciju od prilično velikog broja partijskih članova, koji hoće da budu dobri komunisti, među kojima ima dosta dobrih komunista i koji bi skoro svi mogli, pod izvjesnim uslovima, i uz pravilnu politiku kadrova, da postanu dobri komunisti. Politodjel je, zajedno sa zamjenikom političkog komesara, bio svjestan svih pomenutih nedostataka i svih mogućnosti partijske organizacije u Brigadi, ali je isto tako bio svjestan i toga da se svi ti nedostaci ne mogu likvidirati najedanput, nego da je za njihovu likvidaciju potreban jedan izvjestan period vremena, čija će dužina zavisiti i od pravilnosti i intenziteta rada samog Politodjela. Zbog svega toga trebalo je odmah, kod samog postavljanja brigadne partijske organizacije, postaviti sve te probleme pred bataljonske biroe i partijske jedinice. Trebalo je, dakle, odmah na početku uputiti partijske jedinice u prvom redu na to da žive redovnim partijskim životom, tojest postići da partijske jedinice postanu živa, pokretna snaga svake vojne jedinice u kojoj djeluju, da kao jedinice reagiraju na sve pojave i događaje u četi, da sastanci partijskih jedinica budu mjesta gdje će sva pitanja koja iskrsnu u vojnoj jedinici biti predmet diskusije i rasvjetljavanja i, najzad, da sve jedinice na svojim sastancima omoguće, odnosno ostvare podizanje teoretskog i ideološkog nivoa partijaca. Iako se sve ovo, možda, u jednoj sasvim zdravoj partijskoj organizaciji samo po sebi razumije, u našoj partijskoj organizaciji moralo je sve to da bude naročito podvučeno i postavljeno kao primarni zadatak. Naravno da sve ono što se moglo i što se moralo istovremeno postaviti: formiranje partijske organizacije i upućivanje te partijske organizacije na redovan partijski život (i na sve što se pod tim podrazumijeva), nije moglo biti istovremeno i ostvareno. To proizilazi i iz same prirode jednog i drugog posla. Formiranje partijske organizacije bio je, i morao je da bude, jednovremen akt, a oživljenje i ozdravljenje te partijske organizacije jeste i mora da bude proces.

2. Trajanje tog procesa zavisilo je dijelom i od rada samog politodjela. To ovdje naročito podvlačimo, jer se, po našem mišljenju, taj proces mogao ubrzati, da sam Politodjel nije učinio izvjesne propuste u svom radu. Ti propusti došli su, doduše, kao posljedica bolesti druga Milentija,[2] uslijed čega je Brigada ostala bez zamjenika političkog komesara, a Politodjel bez odgovornog druga baš po liniji partijsko-organizacionog rada, ali oni time nijesu prestali da budu propusti.

* Milentije Popović

Odlaskom druga Milentija bila je izvjesno vrijeme prekinuta živa, neposredna i svakodnevna veza između Politodjela i Dartijskih organizacija, čime je svakako bio usporen i proces ozdravljenja partijske organizacije. Ali taj zastoj po toj liniji rada nije dugo trajao. Politodjel je brzo, uz punu saradnju vršioca dužnosti zamjenika političkog komesara, uspostavio najuži kontakt sa partijskim organizacijama po bataljonima i četama i stvarno dosta pridonio procesu ozdravljenja i jačanja partijske organizacije u Brigadi, tako da se sada zaista može reći da je većina partijskih organizacija počela da živi redovnim partijskim životom i da su tako ostvareni i uslovi za njeno brzo ozdravljenje.

3. Nepovoljan socijalni sastav partijske organizacije (većina intelektualaca) morao je, uz neredovan partijski život, da omogući da se u partijsku organizaciju uvuku i da u njoj žive i neka malograđanska, partiji tuđa shvatanja. Tu u prvom redu treba pomenuti plemenski šovinizam i tendenciju plemenske isključivosti. U početku, partijske organizacije ne samo da se nijesu odlučno borile protiv ovih tendencija i shvatanja kod partizana, nego su i same njima bile zaražene. Danas je stanje u tom pogledu mnogo bolje. Neprestanom borbom protiv svakog vida plemenskog šovinizma, ukazivanjem na opasnost koja otuda proizilazi za jedinstvo partijske organizacije i Brigade, plemenski separatizam sveden je i u Partiji, a i u Brigadi, na najmanju mjeru, iako još nije potpuno iskorijenjen. Dalje je među partijcima vladala potpuna indolentnost prema svim poslovima i pojavama u četi i bataljonu. Postojalo je nekomunističko shvatanje: ja vršim svoju dužnost, a drugo me se ništa ne tiče. I protiv te, u osnovi malograđanske i nekomunističke pojave, vođena je odlučna borba. Ni ona još nije potpuno iskorijenjena, ali je svedena na najmanju mjeru. Danas više nije sasvim rijedak slučaj da partijci interveniraju po svojoj sopstvenoj inicijativi tamo gdje treba, što ranije nije bio slučaj... Jednom riječju postignuto je to da se opšta indolentnost prema stvarima i pojavama u Brigadi, uglavnom, likvidirala, iako još nije postignuto da se svaki partijac odnosi prema svemu što se oko njega događa onako kako bi to morao.

4. Odnos partijske organizacije i štabova je zdrav i pravilan. Može se reći da se štabovi bataljona mogu slobodno osloniti na podršku bataljonske partijske organizacije, a isto tako da bataljonska partijska organizacija nailazi na puno razumijevanje kod štabova bataljona. Bilo je nekoliko slučajeva manjih sukoba između štaba bataljona i pojedinih partizana, ali je u svakom tom pojedinom slučaju intervencijom partije

sukob mirno i bezbolno likvidiran. Bataljonske partijske organizacije učinile su isto tako mnogo da se izvjesni nepravilni, i u osnovi destruktivni, odnosi partizana prema štabovima likvidiraju. Danas u svim bataljonima, sem u jednom, vladaju dobri i normalni odnosi između štabova bataljona i partizana, što je dijelom zasluga i naših bataljonskih organizacija, a dijelom i zasluga Štaba brigade. Samo u jednom bataljonu partizani nijesu zadovoljni sa štabom, odnosno samo sa komandantom bataljona. Partijska organizacija učinila je sve da se i tu normaliziraju odnosi, i bilo je izgleda da će se to pitanje riješiti srećno, da nije došlo do novog talasa neraspoloženja prema komandantu, u vezi sa njegovim držanjem prilikom borbi kod Kupresa. Sto se tiče rada po vojnoj liniji, partijska organizacija pomogla je inicijativu Štaba brigade da se partizani podvrgnu redovnim vojnim vježbama. Prvih nedjelja postojanja Brigade rad na vojnoj liniji bio je vrlo slab, skoro nije ni postojao. Sada je, međutim, rad po vojnoj liniji dobar i dosta intenzivan. Iskorišćavaju se sve mogućnosti za vršenje teoretskih i praktičnih vojnih vježbi. U tom pogledu napravljen je dosta veliki napredak, iako se, zaista, ne može reći da se Brigada vojnički potpuno osposobila za sve vrste vojnih zadataka. Stab brigade uživa povjerenje partizana.

5. Partijske organizacije nisu podjednake u svim bataljonima. Ima boljih i slabijih. Mogla bi se, uglavnom, izvršiti ova podjela: u I, II i IV bataljonu partijske organizacije su bolje i partijske jedinice su uspjele da postanu stvarni centri četnog i bataljonskog života i da istovremeno drže bataljon politički u svojim rukama, dok se to ne može reći za III i V bataljon, naročito ne za ovaj posljednji, gdje je partijska organizacija najslabija, iako je i ona, poslije čitavog niza mjera i pomoći koja joj je ukazana slanjem nekoliko dobrih partijaca, znatno koraknula naprijed. Razlozi da su u ova dva bataljona slabije partijske organizacije leže u tome što su u njima slabiji kadrovi nego u drugim bataljonima. Oni su mladi i neiskusni. U oba ova bataljona vrlo je mali broj starijih partijaca. Većina ih je primljena u Partiju tokom narodno-oslobodilačke borbe. To, ustvari, ne bi morala da bude slabost, da su ti partijski članovi od časa svog ulaska u Partiju bili stvarno vaspitani u partiskom duhu, da im je Partija posvećivala onu pažnju koju im je trebalo posvećivati. Ali, s obzirom na stanje u nekim crnogorskim partijskim organizacijama o kojima smo ranije govorili, Partija im nije posvećivala potrebnu pažnju i to se sada sveti. Kod ova dva poslednja bataljona ipak treba napraviti razliku između III i V bataljona. U III je stanje bolje i neće dugo trebati da partijska organi-

zacija III bataljona stigne ostale partijske organizacije, dok će za partijsku organizaciju V bataljona biti potrebno, vjerovatno, više vremena, iako ponovo podvlačimo da se ni stanje te partijske organizacije ne može smatrati sasvim rđavim, baš s obzirom na to da se i ona nalazi u stalnom procesu oporavljanja. Možda samo taj proces ide nešto sporije nego što bi to bilo poželjno. Politodjel će posvetiti naročitu pažnju partijskoj organizaciji ovog bataljona. Na kraju primjećujemo da je pitanje partijskih organizacija II i IV bataljona, poslije velikih gubitaka kod Kupresa, sada otvoreno i da će ga trebati rješavati u vezi sa reorganizacijom same Brigade.[3]

6. Izvršena je podjela rada po sektorima. O radu po pojedinim sektorima i o organizaciji tog rada govori se na drugom mjestu ovoga izvještaja.

7. Da bi se pomoglo partijskim jedinicama na podizanju ideološkog nivoa partijskih kadrova, Politodjel je izradio nacrt jednog kratkog kursa iz oblasti marksističko-lenjinističke teorije i organizovao održavanje toga kursa. Prema tome nacrtu, predviđeno je da se održi 6 časova sa slijedećim temama: 1 čas — Potreba izučavanja teorije. — Sta je lenjinizam?; 2 čas — Revolucija; 3 čas — Seljačko pitanje; 4 čas — Nacionalno pitanje; 5 čas — Partija; 6 čas — Država. — Diktatura proletarijata. — Sovjetska vlast. Osnovni materijal za ove časove su Osnovi lenjinizma od Staljina, sa nešto dopunske literature iz Istorije SKP(b). Pobrinuli smo se da svaki bataljon dobije bar po jedan primjerak Osnova, dok smo diielove iz Istorije umnožili i stavili na raspoloženje partijskim jedinicama. Razlozi koji su nas rukovodili da organizujemo ovakav kratki kurs na osnovu materijala iz Osnova, dopunjenih samo sa nekim manjim djelovima iz Istorije, dvojaki su: prvo, smatrali smo da će prorada ovog i ovakvog kursa pomoći kasnijoj proradi Istorije, jer ovako koncipiran kurs sadrži teoretske osnove, bez kojih je teško, u našim uslovima rada, preći na proučavanje Istorije, i drugo, za ovaj kurs mogli smo, uglavnom, dosta brzo obezbijediti potrebnu literaturu, dok bi za proučavanje Istorije to teže bilo i duže bi trajalo. Napominjemo da smo se odlučili za ovaj kraći kurs i zbog toga što smo smatrali da je

' Četvrta proleterska brigada je učestvovala, u sadejstvu sa ostalim jedinicama Operativne grupe brigada, u napadu na Kupres 11. i 13/14. avgusta 1942. U drugom napadu, i pored veoma jake zaprečne vatre, uspela je da prodre u grad, ali se zbog ogorčenog otpora iz utvrđenih zgrada i zbog jakih protivnapada morala povući na polazne položaje. Bila je to dotada najteža borba u naseljenom mestu. U tome napadu brigada je imala 64 poginula i 51 ranjenog borca. Od toga su 22 člana KPJ poginula i 10 ranjeno. Vidi dok. br. 131 i tom IV, knj. 6, dok. br. 108, str. 247.

iskustvo pokazalo da je do sada već često započinjato proučavanje Istorije u Crnoj Gori, a da se nikada nije otišlo dalje od II, ili najviše III, glave. Mi nijesmo htjeli započeti jedan posao za koji nijesmo bili sigurni da ćemo ga moći do kraja izvršiti. Ovako, nadamo se da će ovaj kratki kurs biti stvarno i završen i da će probuditi ono interesovanje za teoriju, potrebno da se izdrži i u proučavanju cijele Istorije. Naravno, čim se ovaj kurs završi, pristupićemo organizovanju sistematskog proučavanja Istorije po partijskim jedinicama i dotle se pobrinuti za potrebne glave. Nadamo se da će se ovaj naš metod pokaziti kao uspješan.

7. Partijske jedinice prorađivale su, dalje, sav partijski materijal koji smo dobijali od vas (članak drugova Dilasa i Ribara, Nedjeljni pregled), kao i materijal koji smo sami izdavali. I, najzad, na osnovu vijesti i drugog opšteg propagandnog političkog materijala, u svim jedinicama je redovno govoreno i raspravljano o političkoj situaciji. Pri tome se, nažalost, išlo tako daleko, da se nije mogao zamisliti skoro ni jedan partijski sastanak na kome nije bilo govora o tzv. političkoj situaciji, iako se događalo često da se ponavlja samo ono što je već bezbroj puta rečeno. Na taj način partijski sastanci su umrtvljavani. Bilo je potrebno da intervenišemo u tom pogledu i da ukažemo na štetnost takvog raspravljanja o političkoj situaciji, jer se ljudi uslijed toga dosađuju i sastanci prestaju da budu zanimljivi i privlačni.

9. U saglasnosti sa zamjenikom političkog komesara, i u posljednje vrijeme sa vršiocem dužnosti zamjenika, Politički odjel je smatrao kao koristan oblik partijskog rada i održavanje partijskih bataljonskih aktiva, koji su sazivani prema potrebi, obično, kada je trebalo pred cijelim partijskim članstvom postaviti neki određeni zadatak. Tako je, napr., pomoću bataljonskih partijskih aktiva postavljeno pred sve partijsko članstvo političko značenje pljačke i s tim u vezi i zadaci koji stoje pred partijskom organizacijom.

10. Za vrijeme našeg boravka u Prozoru, dok je Konjički bataljon bio pod komandom našeg Štaba brigade, Politodjel je, zajedno sa vršiocem dužnosti zamjenika politkomesara, pomogao partijskoj bataljonskoj organizaciji da pravilno shvati svoj zadatak. Ova intervencija bila je utoliko potrebnija, što je uslijedila svega nekoliko dana poslije ponovnog formiranja partijske organizacije u bataljonu, koja je prije toga bila raspuštena.

11. Stanje brigadne partijske organizacije moglo bi se rezimirati ovako: brojčani odnos partijaca prema nepartijcima

(oko 36°/o) dosta dobar, a moći će se i povećati. Socijalni sastav brigadne partijske organizacije nepovoljan. Uticaj partijske organizacije siguran, — partijska organizacija je u stanju da sprovede svaku partijsku odluku. Organizacije su počele da žive pravim partijskim životom, iako se još ne može govoriti 0 punom partijskom životu. Disciplina na većoj visini nego što je bila ranije, čak vrlo velika, s obzirom na disciplinu u partijskim vojnim organizacijama u Crnoj Gori, ali još nedovoljna s obzirom na to kakva bi trebala da bude. Naime, disciplina nije dostigla još onaj stepen svjesne discipline, da partijac sam, iz svoje inicijative, i po svojoj sopstvenoj volji i saznanju, prednjači u svemu u bataljonu. Potrebna su još uvijek naređenja i ubjeđivanje da to tako mora da bude. Partijnost poboljšana, ali još uvijek nedovoljna. Politički nivo dosta slab. Shvatanje partijske linije još uvijek nije potpuno. Partijska linija, u njenim mnogim djelovima, prima se više zbog toga što se u nju slijepo vjeruje, nego zbog toga što je shvaćena. Teoretski nivo vrlo slab.

II

U agitacionom i propagandističkom pogledu naš Politodjel razvio je dosta živu djelatnost, koja se kretala kako u okviru same Brigade tako i van nje. Ta aktivnost bila je raznovrsna i svodila se, uglavnom, na slijedeće forme rada:

1. Izdavan je list »IV Brigada« (četiri broja dosada), koji je dosta dobro primljen od partizana. Nastojali smo da ovaj list postane ogledalo života u Brigadi i da raspravlja ona politička pitanja koja se postavljaju pred Brigadu u njenoj svakodnevnoj borbi i životu i da ne isklizne i postane neki opšti politički list koji bi se mogao izdavati ma gdje. Mišljenja smo da smo sa 3 i 4 brojem našeg lista to i postigli.

2. Izrađivani referati po izvjesnim pitanjima za četne i bataljonske konferencije. Izrađeni su i održani slijedeći referati: Politička istorija Bosne i Hercegovine, Mlada Bosna, Misli 1 riječi Antuna Radića (njegov odnos prema slovenstvu, prema Rusiji, prema frankovcima, prema odnosima Srba i Hrvata u Bosni i Hercegovini), Kakvih ima ratova, Žena u kolhozu, Razvitak društva (Segai). Smatramo da naš rad u ovom pogledu nije bio dovoljan, naročito s obzirom na potrebu takvih tema u kojima bi se objašnjavali ekonomski, politički i nacionalni odnosi Jugoslavije. Imali smo i imamo u planu izradu ovih referata, ali s obzirom na česte pokrete i preopterećenost u poslu, drugovi koji su dolazili u obzir da izrade ove referate nijesu još stigli da ih izrade ili započete dovrše. Kod izrade ovih referata držali smo se metoda da ne izrađujemo gotove

referate, nego samo opširnije teze o temama referata, tako da pružimo mogućnost našem kadru referenata da sami učestvuju u izradi referata, a ne samo da ga jednostavno pročitaju. Naravno da se ovaj metod nije mogao primijeniti na sve pomenute referate (Žena u kolhozu, Segai). Ukoliko je referentima bila potrebna naša pomoć u daljoj izradi referata, mi smo je ukazivali.

3. Izdavali smo redovno »Vijesti«. Nastojali smo da izlaze redovno svaki drugi dan, ali to nije bilo moguće ostvariti s obzirom na česte pokrete. Uspjeli smo da izdajemo »Vijesti« prosječno svaki treći dan. »Vijesti« nijesmo umnožavali samo za naše bataljone, nego i za narod. Umnožavali smo ih ćirilicom ili latinicom, prema tome, da li su se naši bataljoni nalazili u srpskim ili hrvatskim i muslimanskim selima. »Vijesti« smo dostavljali seljacima preko bataljona, koji su održavali redovan kontakt sa njima.

4. Izdali smo dva letka za narod. Jedan je bio upućen Srbima, Hrvatima i muslimanima, povodom objave mobilizacije nekih godišta od strane Pavelića, a drugi je govorio o tome »Ko su partizani i šta oni hoće«. Ove letke smo umnožavali ü dosta velikim količinama, i nijesmo ih dijelili samo u mjestima i selima gdje smo bivakovali, nego u mjestima i selima kroz koja smo prolazili. Svaki naš bataljon imao je kod sebe uvijek izvjestan broj letaka, koje je mogao dijeliti kada se za to ukazala prilika.

5. Pored redovnih bataljonskih i četnih konferencija na kojima se drže referati, čitaju »Vijesti« i list »IV Brigada« i na kojima se govori o pitanjima i stvarima bataljona i čete, pojedini članova Politodjela održavali su u bataljonu političke konferencije, na kojima je bilo govora o zadacima i ulozi naših brigada u narodno-oslobodilačkoj borbi i s tim u vezi o političkoj situaciji i o odnosu snaga koje se danas nalaze u borbi.

6. Politodjel je nastojao da se u bataljonima osposobe referenti za političke konferencije sa seljacima, smatrajući da to ne treba da budu samo politički komesari. U tom pogledu davane su stručne direktive. Politodjel je pomagao rad političkog komesara Brigade. Naročito smo nastojali da ni jedan naš bataljon ne prođe kroz ni jedno selo, a da u njemu ne održi političku konferenciju. Može se reći da formalno naši bataljoni u tom pogledu nijesu učinili veće propuste. Pitanje je samo koliko su te konferencije materijalno imale uspjeha, tj. da li su uvijek bile dobro organizovane i pripremljene i da li su naši govornici na njima uvijek pravilno i popularno uspjeli da postave i objasne sva potrebna pitanja. Koliko smo mogli utvrditi, veliki broj tih konferencija nije bio naročito uspješan,

dijelom i zbog toga, jer su seljaci na njih dolazili iz straha. Ali, bio je i veliki broj uspješnih. Događalo se, međutim, i **to** da se konferencije pretvarale u obično slušanje vijesti ih letaka koje smo izdali. Protiv te pojave smo se borili.

7. U Gornjem Vakufu, u jedinom gradu u kojem smo se duže bavili, i u kojem je još bilo stanovnika (prije bombardovanja), održali smo tri zbora, od kojih jedan, prvi, odmah po ulasku u grad, nije uspio (bilo je svega prisutno oko 100 ljudi), dok su druga dva uspjela. Jedan od ovih bio je naročito organizovan za Hrvate, koji su se prema nama držali neprijateljski i pasivno, pa smo mislili da jednim specijalnim zborom razbijemo taj led pasivnosti i neprijateljstva, što je, zaista, donekle i uspjelo. Treći zbor bio je organizovan u formi usmenih novina, ali je stvarno bio zbor i imao je dosta uspjeha.

8. Ispisivali smo parole po nekim selima i mjestima, ali je to pisanje bilo vrlo neuspjela, jer je tehnički bilo vrlo slabo izvedeno. Sada, kada smo u Brigadu dobili jednog crtača, nadamo se da će se to popraviti i da će pisanje parola biti efikasnije nego do sada.

III

Stanje organizacije Saveza komunističke omladine Jugoslavije u bataljonima koji su ušli u sastav IV Brigade izgledalo je prilikom formiranja ove Brigade u Ljublni otprilike ovako: Organizacija SKOJ po bataljonima u to vrijeme uopšte nije postojala, tj. nisu postojali ni bataljonski komiteti SKOJ kao rukovodeća tijela skojevskih organizacija po bataljonima, ni skojevski aktivi, organizacije SKOJ po četama.

Iako nije postojala organizacija SKOJ sa svojim komitetima i aktivima, ipak je unutar naših pet bataljona postojao veliki broj omladine, koja se ranije skoro sva nalazila u sastavu nekih skojevskih organizacija u Crnoj Gori. Međutim, politički i teoretski nivo ovih skojevaca bio je dosta nizak. To su većinom bili takvi omladinci koji su primljeni u skojevsku organizaciju tek poslije direktive CK SKOJ da svi omladinci — borci naših partizanskih jedinica mogu, s obzirom na to što se već nekoliko mjeseci nalaze u borbi protiv narodnih neprijatelja, biti članovi SKOJ.[4] Ova direktiva provođena je gotovo svagdje dosta šematski, tj. u SKOJ su primani omladinci ne zbog svojih dobrih osobina i zbog toga što su za to ispunjavali sve uslove, već zato što su imali manje od 25 g. starosti, pa, prema tome, omladinci koji su ušli u sastav IV Brigade nisu

[4] Odnosi se na instrukciju Centralnog komiteta SKOJ-a od marta 1942. o zadacima skojevskih organizacija u jedinicama NOP i DV Jugoslavije (vidi dok. br. 53).

bili dovoljno svjesni toga da su članovi organizacije mladih komunista i odgovornosti koje odatle proističu. Uz to moramo napomenuti i veliku neumjesnost u radu na organizaciji pojedinih sektora skojevskog života, izvjesnu potištenost i demoralizaciju, koja je došla kao posljedica povlačenja, gladi, itd. Ali, pored ovoga, hrabrost ovih omladinaca i svijest o potrebi borbe bila je na dosta visokom stupnju.

Odmah poslije formiranja partijskih bataljonskih biroa prišlo se i organizovanju SKOJ. Održan je jedan zajednički sastanak sa onim članovima Partije koji su u biroima svojih bataljona dobili zadatak da rade po omladinskoj liniji. Sa njima se detaljno prodiskutovalo pitanje pravilnog postavljanja skojevske organizacije u vojsci, i ukazalo se na sve nedostatke koje je ista ranije imala u Crnoj Gori. Sto se tiče učlanjavanja omladinaca u SKOJ, stalo se na gledište da je potrebno izbjeći kako ono suviše usko i sektaško učlanjavanje u SKOJ, kakvo je postojalo ranije, tako i posljednje, suviše šematično shvatanje, da svi omladinci, bez obzira na svoje osobine, moraju biti skojevci. Riješeno je da se izvrši ponovni široki prijem u SKOJ, ali da oni omladinci koji bilo iz kojih razloga ne zadovoljavaju uslove za članstvo SKOJ (sprovođenje partijske linije, lične osobine itd.) još zasada ne budu skojevci. Pitanje aktiva i jezgra skojevaca u aktivima principijelno je riješeno na taj način što se stalo na gledište da u Brigadi nisu potrebna nikakva skojevska jezgra, jer je tu nezgodno stvarati dvije kategorije članova SKOJ (skojevci — aktivisti i obični skojevci), a i da se omladincima u aktivima ne bi kočila samoinicijativa. Sto se tiče partijske kontrole rada SKOJ, ona je dovoljno obezbijedena preko bataljonskih komiteta i odgovornih članova Partije po omladinskoj liniji. Prodiskutovano je detaljno i pitanje podjele rada po sektorima (politički, prosvjetni, vaspitni, kulturni i rad na terenu) i sadržine rada po pojedinim sektorima. Ukazano je na to kako treba da izgledaju sastanci skojevskih aktiva, kakav treba da im bude dnevni red, kad treba da se održavaju itd. I, što je najglavnije, pred SKOJ se postavilo pitanje da se od organizacije mladih komunista u Brigadi stvori jedan zaista živ organizam, koji će moći da živi uz probleme koji se postavljaju pred Brigadu i koji će moći da prožme život omladinaca ne samo na sastancima, već u svim, pa i najsitnijim detaljima života naših omladinaca. Stvoriti od SKOJ u Brigadi takvu živu silu, čiji će svi članovi svakog trenutka, u borbi i na počinku, na kazanu i u maršu, pri teškim i lakim uslovima, biti kadri da pravilno sprovode liniju naše Partije, i da na taj način — budući da je skojevski rad samo jedan od sektora partijskog rada — pomognu i samu Partiju — to je bio zadatak

koji je tada bio postavljen pred odgovorne drugove za omladinski rad u Brigadi. Tom prilikom su ovi drugovi dobili i zadatak da po svima četama stvore skojevske aktive.

SKOJ još nije ni stigao da se organizuje, kada je naša Brigada dobila pokret. U ovom pokretu, koji se odvijao pod vrlo teškim uslovima i koji je trajao sve do poslije bitke za Bugojno, SKOJ je ipak organizovan, ali nije ni izdaleka uspio da postane onakva organizacija kako je to bilo postavljeno. Sve što je za to vrijeme bilo učinjeno, bilo je to da su organizovani aktivi po svim četama, da su ti aktivi održali prosječno po dva do tri sastanka, da su se više puta sastajali i bataljonski komiteti SKOJ, da su prorađivane i neke teme (političke i vaspitne), ali organizovanog, planskog rada po sektorima nije bilo. Koji su tome bili uzroci? Pored gore navedenih teških uslova borbe i pokreta, koji nisu mogli ni smjeli biti odlučujući za neuspjehe SKOJ u radu, moramo dodati i nesnalaženje i neumješnost u radu u skojevskoj organizaciji, kao i dosta slabu pomoć koju su skojevski aktivi mogli da dobiju od četnih partijskih organizacija, koje su, istina, vodile računa o radu SKOJ, ali ni same nisu umjele da mu pomognu. Ovo nesnalaženje manifestovalo se na razne načine, ali je uglavnom nosilo ovu odliku: uvijek su samo vršene pripreme za rad, a samog rada nije bilo. Stalno se govorilo o tome kako treba raditi, prorađivale su se nove direktive, ali rad po sektorima nikako nije mogao da normalno otpočne. Ono što se radilo na sastancima, takođe je često bilo nepravilno i neumjesno. Npr.: dnevni red jednog sastanka izgledao je ovako: a) politička situacija, b) prorađivanje letka »Ko su partizani«, v) prorađivanje još jednog letka, g) prorađivanje Uputstva za rad skojevskih organizacija od CK SKOJ, d) kritika i samokritika, đ) »Strategija i taktika« — iz »Osnova« i e) razno. Dakle, na jednom sastanku, i to na radnom sastanku, bilo je riječi o svemu, samo ne o samom radu. Zatim, rad po pojedinim sektorima najčešće takođe nije shvaćen pravilno. Politički sektor svodio se na pitanje političke situacije iz radiovijesti, vaspitni sektor se brkao sa kulturno-prosvjetnim, rad na terenu uopšte nije postojao itd. Ali, i pored svih ovih nedostataka, SKOJ je ipak doprinio brzom i dosta uspješnom rješavanju najhitnijih problema u IV Brigadi, pitanja pljačke, odnosa prema stanovništvu, discipline, borbenosti itd.

Poslije Bugojna, za vrijeme relativnog mirovanja IV Brigade, stanje u skojevskoj organizaciji u mnogome je popravljeno, tj. tu se tek ukazala prilika da se provedu u djelo sve one direktive koje su odgovornim drugovima date prilikom stvaranja skojevske organizacije u Brigadi. Tu su još mogli biti

uočeni i svi nedostaci i iskustva iz prvog perioda rada skojevske organizacije u našoj Brigadi, te da se i oni iskoriste za što bolji budući rad. Glavni problemi koji se tu postavljaju pred skojevsku organizaciju uglavnom su ovi: stvaranje jedne primjerne skojevske organizacije i upoznavanje naših omladinaca sa načinom rada u njoj. Uvođenje plana i sistema u sav ovaj rad i to tako da odgovorni drugovi za pojedine sektore skojevskog rada dobijaju određene zadatke, s tim da ih svrše za određeno vrijeme (to se pokazalo kao jedini uslov uspjeha u radu, jer omladinci u našoj Brigadi nemaju dovoljno znanja ni iskustva da sami mogu da razvijaju rad po sektoru za koji su odgovorni), stvaranje dobrog i zdravog raspoloženja u našim četama, tj. stvaranje društvenog života unutar naših četa, podizanje udarničkog duha za sve vrste poslova među našom omladinom, podizanje teoriskog i opštekulturnog nivoa naših omladinaca, podizanje discipline, hrabrosti među našim omladincima itd. Skojevske organizacije uzele su na sebe rješavanje ovih problema koji su na sastancima bataljonskih komiteta detaljno uočeni. Od tih sastanaka rad SKOJ razvija se sasvim normalno, tako da se može reći da je vrijeme od poslije Bugojna dobro iskorišćeno. U to vrijeme izrađen je jedan plan rada za skojevske organizacije, koji je predviđao prorađivanje nekoliko tema za politički sektor rada, materijal za vaspitni, kulturni i prosvjetni sektor, rad na terenu, rad po vojnoj liniji itd. Od ovog plana već je jedan dio priveden u djelo. Bataljonima su podijeljena »Uputstva CK SKOJ za rad u vojsci«, »Uputstva za rad omladinskih saveza«, teze za referate »O organizacionim pitanjima SKOJ«, »O potrebi unošenja udarničkog duha među našu omladinu«, referat »Mlada Bosna«, Segalov »Ekonomski razvitak društva«, jedan odjeljak iz knjige »Kako se kalio čelik«, prodiskutovano je pitanje odnosa SKOJ i Omladinskog saveza radi što pravilnijeg snalaženja u radu na terenu, data su konkretna uputstva za rad po drugim sektorim itd. Kulturni materijal upućen je bataljonima preko Kulturnog odbora. Pored ovog opšteg plana rada postoje po bataljonima i posebni planovi za rad prema kome se upravljaju bat. komiteti u svom radu. Sada postoje sve nade da će od SKOJ moći da se izgradi organizacija koja će podizati našu omladinu, stvarajući od njih dobre i svjesne borce, dobre buduće članove Partije, koji će prilikom svog začlanjavanja već imati osnovna teoriska i politička znanja i organizaciona iskustva kao i vezanost za organizaciju i odgovornost u radu koji su potrebni za članove Kom. partije.

Političko odjeljenje pri našoj Brigadi pomagalo je rad na organizovanju SKOJ u Brigadi. Ono je održavalo vezu sa

bat. komitetima SKOJ i posjetilo je sastanke izvjesnog broja aktiva, davalo konkretne upute za rad, ispravljalo greške učestvovalo u izradi plana rada skojevskih organizacija. Ujedno je ono uputilo sve gore naznačene referate skojevskim organizacijama na obradu. Međutim je pomoć Polit, odjela mogla biti još mnogo veća. Razlozi propusta koji su počinjeni u tom smislu bili su uglavnom u nedovoljnoj povezanosti sa bataljonima od strane odgovornog druga iz Polit, odjela za omladinski rad. Ovo pitanje mora, to je pokazalo iskustvo, biti riješeno na taj način što će se skojevske organizacije češće posjećivati i što njima treba omogućiti više pomoći u savjetima, materijalu itd. jer one još žive — iako je to nepravilno — na onome što im se šalje. Jedino će takvim radom one uspjeti da sutra budu osposobljene za samostalniji rad. Ujedno je i pomoć partijske organizacije SKOJ bila suviše mala. Partija se manje-više zadovoljavala time da uočava dobre ili rđave strane skojevskog rada ali stvarne pomoći ona nije davala dovoljno. Međutim su ovi propusti Političkog odjeljenja i partijske organizacije uočeni i u posljednje su vrijeme bili takoreći sasvim ispravljeni.

IV

Kulturno-prosvjetni rad u Brigadi postavljen je organizaciono ovako:

1. Svaka četa ima svoj kulturno-prosvjetni odbor, koji broji tri do pet članova. Sastav odbora: skojevci, nepartijci — na ulazak partijaca u odbore nije se insistiralo, ali se to nije ni sprečavalo: odlučujući momenat bio je — zadaci odbora i sposobnosti partizana.

Četnim kulturno-prosvjetnim odborom rukovodi partijac, član četne ćelije. Rukovodioce četnih kulturno-prosvjetnih odbora odredili su bataljonski biroi, u saglasnosti sa politkomesarima i četnim ćelijama.

Rukovodno načelo u postavljanju kulturno-prosvjetnog rada četnih odbora, načelo kojemu je prilagođena i organizaciona postavka stvari, bilo je: stvoriti živo, jednostavno pokretno tijelo, koje će moći da priskoči — sa zabavom i poukom — svakoj skupini partizana, bila to četa, desetina itd., u trenutku kada ta skupina ne radi ništa, ili radi posao pri kojemu se može razgovarati, pjevati, zabavljati.

Četnim kulturno-prosvjetnim odborima stavljeno je u zadatak da pruže četama što kulturniju zabavu i što zabavniji prosvjetni rad. Stavljeno im je u zadatak da okupe i razviju što širi krug predavača, koji će preko predavanja — razgovora, preko prepričavanja knjiga i filmova, preko izlaganja biografija velikih kulturnih radnika, preko pričanja isku-

stava iz borbi našeg proletarijata, iz španskih borbi itd. upoznavati partizane sa rezultatima nauke, književnosti, umjetnosti, političke borbe masa itd. (zadatak je ove vrste kulturno-prosvjetnog rada i to da omogući odabiranje predavača za potrebe bataljonskih kulturno-prosvjetnih odbora).

Četnim kulturno-prosvjetnim odborima stavljeno je u zadatak da drže na okupu grupe ljudi koji će moći pjevati, koji će moći svirati na raznim instrumentima; da okupe grupice ljudi koji će moći glumiti; da pronađu čitače i recitatore i da sve te grupice ljudi i sve te pojedince zaposle u kulturno-prosvjetnom radu (zadatak je ove vrste rada i to da omogući što bolji izbor ljudi za bataljonske horove, orkestre, diletantske trupe, itd. pri bataljonskim kulturno-prosvjetnim odborima). Kulturno-prosvjetnim odborima četa razdijeljene su knjige »Kako se kalio čelik«, »Kako je čovjek postao divom« i »Mati« na kolektivno čitanje i predavanje od čete četi. Odborima je stavljeno u zadatak da prikupljaju od partizana pitanja iz svih oblasti kulturnog i vojnog života i da na ta pitanja odgovaraju u časovima četnog odmora; stavljeno im je u zadataka da likvidiraju nepismenost u četama, da razvijaju ljubav prema čitanju, da ubjeđuju u potrebu učenja, da kulturno-prosvjetnim radom pomognu borbu protiv pljačke, nečistoće itd.

Za skoro sve ove vrste rada data su detaljna uputstva i pomoćni materijali. U svim četama radilo se na skoro svim ovim linijama. U većini četa održan je niz predavanja — razgovora *iz* oblasti kulturnog života, iz istorije, higijene, vojne vještine itd. U vezi sa čitanjem »Vijesti« održavana su predavanja iz zemljopisa; u vezi sa našim pokretima održavana su predavanja o geografskim, etnološkim, istoriskim i zdravstvenim osobinama krajeva kroz koje prolazimo. U nekim četama drugovi su prepričali niz najznačajnijih knjiga, filmova i događaja. Jedan drug ispričao je jednoj desetini, dok je išla u izvidnicu, sadržaj knjige »Kako se kalio čelik«. U jednoj četi drugovi su upoznali partizane sa tehnikom filma, kao i sa najvećim filmskim djelima. U mnogim četama održana su predavanja o zaraznim bolestima u Bosni. U jednoj četi drugovi su priredili usmenu reportažu o izgledu 27 marta u Beogradu. U drugoj, opet, drugovi su referisali o kulturnom životu u Užicu i Foči za vrijeme kada su te varoši bile oslobođene. Na naš potsticaj u mnogim četama su drugovi napisali i pročitali pred partizanima niz satiričnih i humorističkih kozerija, kojima se podržavala partijska linija borbe protiv pljačke i sličnih pojava. Recitacije i skupna čitanja pjesama nijesu rijetka pojava ni u jednoj četi; pjevanje i veselje su svakodnevna pojava, čak i u najtežim danima itd.

2. Svaki bataljon ima svoj kulturno-prosvjetni odbor, koji rukovodi radom četnih k.-p. odbora i koji ima i svoje posebne kulturno-prosvjetne zadatke. Bataljonski k.-p. odbori sastoje se od partijaca — rukovodilaca četnih odbora i po jednog rukovodioca bataljonskog odbora, koji je član bataljonskog biroa, odgovoran za sektor kulturno-prosvjetnog rada. Rukovodno • načelo u postavljanju rada i organizacionoj osnovi bataljonskih kulturno-prosvjetnih odbora bilo je: stvoriti od bataljona kulturno-prosvjetni subjekt, osposobiti ga da može kulturno i prosvjetno raditi za sebe i u narodu. U tu svrhu bataljonski k.-p. odbori formirali su pjevačke horove, govorne horove, diletantske grupe — IV bataljon ima i svoj (istina nepotpun) tamburaški orkestar. Osim toga, odborima je dat zadatak da organizuju bataljonske usmene novine, da organizuju pisanje parola u gradovima i selima u kojima borave ili kroz koje prolaze, itd. Bataljonski odbori su, dalje, izvršili popis knjiga u Brigadi, i ti spiskovi su dostavljeni Politodjelu, da bi se mogla izvršiti pravilna raspodjela veoma oskudne literature..

Bataljonskim kulturno-prosvjetnim odborima data su detaljna uputstva za sve vrste njihove djelatnosti, i to ne jedanput. Za bataljonske i četne odbore, za njihov rad u jedinicama i za rad u narodu, do sada je umnožen i razaslan slijedeći materijal:

a. Tri jednočinke (satirična jednočinka protiv pljačke, kratka dramatizacija iz romana »Virineja«, odlomak iz Čapekove drame »Mati« — taj odlomak umnožen je u dvije verzije: original i prerada na bazi materijala iz naše narodno-oslobodilačke borbe).

b. Odlomak iz romana »Kako se kalio čelik«.

c. Instrumentacija »Kola« (napravljenog od nekoliko kola iz Gorskog vijenca) za govorne horove.

d. Pet pjesama za pjevački hor.

e. Poduži odlomak iz poeme Majakovskog »Lenjin« (prevod).

f. Preko 20 pjesama za čitanje i pojedinačno recitovanje (od D. Jakšića, Zmaja, Njegoša, S.S. Kranjčevića, Majakovskog, Daviča, Zogovića i dr.).

Osim toga svim bataljonima upućen je nacrt jedne kulturno-zabavne priredbe, koja bi se, kroz) izvjesno vrijeme, mogla davati u raznim krajevima naših marševa i u čijem programu bi trebalo mijenjati samo po neke tačke (u hrvatskim krajevima čitati odlomke iz djela A. Radića, u srpskim insistirati na borbenoj literaturi srpskih pisaca, u svim krajevima mijenjati kroniku događaja, koja se sastavlja tako da je čitaju jedan muškarac i jedna žena, itd.).

3. Najmanji uspjeh u radu pokazali su četni kulturno-prosvjetni odbori. Razlozi: nedostatak literature i drugog materijala, neshvatanje važnosti sitnog, osnovnog kulturno-prosvjetnog posla, teško oslobađanje od šematizma, od navike da se ništa ne može učiniti ako se ne sazove konferencija. Bataljonski odbori pokazali su mnogo više aktivnosti u pripremanju svojih priredaba i organizaciji svojih tijela nego u rukovođenju četnim odborima — jednim dijelom i zbog toga što je to »krupniji« rad, što je to rad čija forma više liči na uobičajene forme kulturnog rada itd.

Svi bataljonski pjevački horovi (izuzev hora III bataljona) uvježbali su po desetak pjesama, govorni horovi vježbali su ili uvježbali »Kolo«, pjesme za pojedinačno recitovanje prorađene su i uvježbane, spremane su ili i spremane i igrane po jedna ili dvije jednočinke itd. IV bataljon dao je do sada tri priredbe: jednu (neuspjelu) za narod i partizane, drugu (uspjeliju) za partizane, treću (usmene novine sa zabavnim dijelom) za narod i partizane V Brigade; I bataljon dao je dvije priredbe za partizane i narod, II jednu, III je organizovao jedno skupno narodno i partizansko veselje. V bataljon zasada je prilično zaostao, jednim dijelom i zbog toga što je izgubio u zadnjim borbama nekoliko članova kulturnog odbora. Ali, ni rad bataljonskih odbora nikako nije dostigao ono što se može i što se mora dostići. Pokazalo se i ovde da naša slaba strana, iako se radi o Crnogorcima, nije u pomanjkanju dobrih pjevača, recitatora, predavača, glumaca (u mogućnosti!), nego u pomanjkanju komunističke strasti za posao, komunističke upornosti, preciznosti i organizovanosti u poslu. Drug koji radi na kulturno-prosvjetnom sektoru bio je počeo da obilazi bataljone i da boravi u njima, kako bi pripomogao učvršćivanju samih kulturno-prosvjetnih tijela i — naročito — stvaranju jednog odgovarajućeg stila rada. Ali, on se, kod prvog takvog boravka u bataljonu, razbolio i ležao oko 15 dana, te je čitava stvar prilično odložena.

Neprekidnom i progresivnom razvoju kulturno-prosvjetnog rada prilično je smetalo smjenjivanje ljudi odgovornih za taj rad — drug koji radi na k.-p. sektoru, uz pomoć druga odgovornog za organizacioni posao, insistirao je na pravilnom postupku po ovoj stvari. Kulturno-prosvjetni rad ometa i pojava preopterećenja pojedinih drugova raznim poslovima (»nagruska po makuške«!)[5]. — Politodjel je preduzimao mjere i protiv te pojave. Uvlačenje što većeg broja omladine u kulturni rad pokrenuto je u zajednici sa drugom koji radi po omladinskoj liniji.

[5] **Ruska izreka koja znači: posla preko glave, zagnjuren u posao.**

Velikim dijelom kulturno-prosvjetni rad trpio je i **naročito** sada trpi od teških gubitaka naše Brigade. Desilo se **tako** da su u borbama oko Bugojna i Kupresa poginuli ili ranjeni mnogi vrijedni i odgovorni drugovi iz kulturnih odbora, iz pjevačkih i recitativnih horova itd. Gubitke je teško nadoknaditi, pošto u našoj Brigadi nema mogućnosti za veći izbor pjevača, recitatora, čitača itd. Među uzroke za nedostatke u kulturno-prosvjetnom radu naših četa i bataljona spadaju **sva**kako i nedostaci u radu druga koji je odgovoran za kulturno-prosvjetni sektor: nedovoljna izdržljivost, izvjesna nesigurnost u metodu, nedovoljno boravljenje u bataljonima. Pomoć je neobično potrebna: pomoć u uputstvima i materijalu. Treba napomenuti još jednu stvar: prije osnivanja Politodjela i prije njegovog rada po ovoj liniji, u našim jedinicama nije bilo nikakvog kulturnog i zabavnog života, nikakvog društvenog života.

V

U IV Brigadi, poslije njenog formiranja, bilo je ukupno oko 130 drugarica, dakle, u odnosu prema drugim brigadama veoma veliki broj. Već sam ovaj broj pokazivao je da se pitanju rada među ženama u Brigadi mora posvetiti velika pažnja. Iako se pitanje rada među ženama postavilo odmah prilikom formiranja Brigade, ipak se tom poslu pristupilo tek nešto docnije, kada su završeni prvi poslovi oko sređivanja partijske i vojne organizacije Brigade. Većina drugarica u bataljonu potiče iz siromašnih seljačkih porodica i same su seljanke. Ima nešto studentkinja i gimnazijalki. Iako su mnoge od njih prošle u Crnoj Gori kroz partijske, skojevske ili ženske organizacije, ipak je nivo njihovog političkog obrazovanja na dosta niskom stupnju, — još nižem nego kod drugova. Mali je broj takvih drugarica koje imaju izvjesnih iskustava u političkom, organizacionom ili propagandističko-agitacionom radu. Iako im nedostaju te osobine, ipak, i kod njih moral, borbena svijest, hrabrost, požrtvovanje i ljubav prema Partiji na velikoj su visini.

Odnos drugova prema drugaricama u nekim stvarima bio je, uglavnom, ispravan, a u nekim nije, tako da je bilo potrebno intervenirati. Naročito se ispoljilo malograđansko shvatanje da je žena, iako borac, dužna da radi sve »ženske« poslove, kao što su pranje veša, kuvanje, donošenje vode itd. Međutim, ovo stanje danas je, uglavnom, pravilno riješeno i odnosi drugova i drugarica, po pitanju podjele rada u četama i bataljonima, pravilni su.

Rad među ženama postavljen je bio ispočetka nepravilno, tj. pristupilo se bilo formiranju ženskih aktiva. Međutim, in-

tervencijom cijelog Politodjela, ta pogreška je ispravljena i rad je postavljen pravilno, tako da žene budu obuhvaćene radom partijskih ili skojevskih organizacija i da je stvaranje ženskih aktiva u bataljonima ustvari suvišno i bespredmetno. Bitno je i važno to da sve žene budu obuhvaćene radom i da se ne izdvajaju ni u čemu od muškaraca u četi ili bataljonu. Istovremeno, postavljeno je da u svakom bataljonu treba da postoji, i to je sprovedeno, jedna odgovorna drugarica za rad među ženama na terenu na kome se bataljon kreće. Ova drugarica dužna je da organizuje konferencije sa ženama i da ih priprema. U tom pogledu učinjeno je dosta. Drugovi iz Politodjela pomogli su ovim drugaricama da ovaj posao svršavaju.

Politodjel je smatrao za potrebno da organizuje i održi bataljonske aktive drugarica po nekim konkretnim i aktuelnim pitanjima (specijalno pitanje odnosa muškaraca i žena). Ove konferencije pokazale su se dosta uspješne. Mišljenja smo da bi se ovaj metod mogao primjenjivati u slučajevima kada se postavi ili iskrsne neko konkretno pitanje koje se odnosi na položaj žena u bataljonu. Ovakvi povremeni i po konkretnim pitanjima sazvani bataljonski aktivi nemaju nikakve veze sa stalnim ženskim aktivima.

Najbolnije pitanje žena u bataljonu je niihovo slabo ili gotovo nikakvo vojničko obrazovanje. Zbog toga se često događalo da su drugarice u borbi bile ranjavane ili čak ginule kada to nije bilo nužno i neizbježno. Dalje je, uslijed te slabe vojničke obrazovanosti, bilo počelo da se stvara uvjerenje kod drugova — partizana da žene nijesu za vojnike i iz toga je proizilazio i nesvjesno jedan omalovažavajući stav prema ženama kao borcima. Ne ulazeći u raspravljanje pitanja o tome da li su zaista žene sposobne da postanu vojnički potpuno osposobljeni borci ili ne, želimo ovdje samo utvrditi da su žene u našoj Brigadi u svim borbama pokazale veliku hrabrost i neustrašivost, ali, zaista, slabo vojničko obrazovanje. Stab brigade preduzeo je sve mjere koje mu stoje na raspoloženju da se žene, kao i omladinci koji nisu služili vojsku, vojnički osposobe. Po pojedinim bataljonima održavaju se specijalni vojni kursevi za žene i omladinke. O rezultatima toga rada još je preuranjeno govoriti, ali je, ipak, već sada primjećena izvjesna popravka u vršenju izvjesnih vojnih dužnosti od strane drugarica. Politodjel je pitanje odnosa prema drugaricama kao i pitanje rada sa njima postavio pred sve partijske organizacije.

VI

Odlaskom druga Milentija, Politodjel je ostao krnj. Poslije malog zastoja, o kojem smo ranije govorili, poslove druga

Milentija po partijskom organizacionom radu preuzeo je vršilac dužnosti zamjenika političkog komesara drug Mitar Bakić uz pomoć i saradnju člana Politodjela druga Masleše,[6] koji jé bio i ostao odgovoran za rad po opštoj agitaciono-propagandističkoj liniji. Pošto je odlaskom druga Milentija Politodjel izgubio i svoga pročelnika, izabran je kao privremeni vršilac dužnosti za pročelnika drug Masleša. Pri Politodjelu zaposleni su drugarica Stana Tomašević, koja pomaže u radu drugaricu Senku[7] po ženskoj liniji i druga Juricu[8] po omladinskoj liniji, drugarica Vjera Zogović, koja je zaposlena kao stenograf i daktilograf, drug Vuko Radović, koji je zaposlen kao crtač, i drug Pavle Bojčević, koji je zaposlen kao radiostručnjak i koji radi na umnožavanju materijala. Rad Politodjela tehnički odvija se normalno.

VII

Ovaj izvještaj odnosi se na stanje partijske organizacije u Brigadi do borbi na Kupresu. Smatramo da je do Kupresa završena stvarno jedna etapa u procesu učvršćenja i ozdravljenja partijske organizacije u Brigadi. O posljedicama borbe kod Kupresa na partijsku organizaciju podnijećemo izvještaj docnije, kada se bude riješilo pitanje partijske organizacije i kada se kroz jedan kraći vremenski period bude mogao provjeriti stvarni partijski uticaj.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politodjel
pri Stabu IV Brigade

' Narodni heroj Veselin Masleša. Poznati revolucionar i publicista još od pre rata. Clan Izvršnog odbora AVNOJ-a od njegovog osnivanja. Poginuo je 14. juna 1943. na Sutjesci.

' Senka Jovanović

" Jurica Ribar

BR. 130

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA PETE PROLETERSKE BRIGADE OD 23. AVGUSTA 1942. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O STANJU U BRIGADI I NA TERENU[1]

IZVJEŠTAJ ZAM. POLKOMA V BRIGADE
p. br. 11 (V crn.)
Drugarskom C.K-u KPJ

Dragi drugovi,

Poslije zamornog marša od 10 dana u toku povlačenja iz Vrbniče do u Prozor part. org. je nastavila odmah sa svojim radom u ovoj brigadi. Sastanci se redovno održavaju kako teorijski tako i praktični, mada su sada bili češći praktični sastanci u vezi niza zadataka koji su se nametali u ovoj za nas novoj situaciji. Održani su sastanci u vezi sa povlačenjem i na tim sastancima je temeljito pretreseno sve što je u vezi sa povlačenjem. Ukazano je oštro na propuste i greške kako opšte tako i pojedinaca. Jednoglasni su svi partijci u tome da nije bila budnost na najvećem stepenu u vezi iznenadnog napada četnika u Vrbnici, da smo podcijenili njihovu organizacionu sposobnost i brzinu, a donekle i snagu, iako ni sve ovo nije potpuno zanemareno. U povlačenju su se neprijatelju mogli zadati veći udarci, da se dovoljno poznavala situacija, a to je opet naša slaba obavještajna služba a i part. org. u mjestima kroz koja smo prolazili. Pravac kretanja od Igmana nije nam dobar bio i htjelo je mnogo bolje biti da smo pošli preko Bjelasice, ali smo tu nasjeli informacijama Kalinovičkog odreda. U povlačenju se nije part. org. osjetila u potpunosti kao rukovodilac, jer je dozvoljavala da se u pojedinim momentima ne osjeća jedinstvo komande i nije dovoljno kontrolisala obezbjeđivanje, kao napr. u Zabrđu. Isto tako smatramo krupnim propustom što nije svima partijcima pa i partizanima saopšten pravac povlačenja, bez obzira što je to često mijenjano, jer bi se na taj način naši borci bolje i lakše snalazili i svi u šumama zalutali izbili bi za Brigadom. U početku ovo nije saopšteno zbog konspiracije, što se pokazalo štetnim, a docnije nije preneseno iako je na to ukazano. I pored svih ovih propusta i propusta pojedinaca, ipak se može reći da su se partijci pokazali kao hrabri borci i da je partija iznijela cijelo ovo breme na svojim leđima. Ipak se par-

tija, iako ne u potpunosti, osjetila kao organizovana sila i partija je preko partijaca u svim težim momentima odlučno intervenisala. Partija je ispunila svetu dužnost u pogledu ranjenika i izbjegličke kolonije. Partija je vodila brigu o ljudstvu i to joj je bila prva i najveća dužnost. U toku povlačenja održana su dva sastanka sa sekretarima bat. biroa a ovi sa biroima. Oni su bili vrlo kratki i praktične prirode. Više sastanaka nije bilo, a i nije moglo biti zbog neprekidnog marša. U putu je bilo grubljih ispada pojedinaca iz komandnog kadra prema partijcima **i** partizanima, na što je posebno ukazano i drugovi partijski kažnjeni. Zbog gladi u putu je bilo slučajeva da pojedini partizani zalaze po selima i mole za hranu, kao i neorganizovano je kupuju i pribavljaju, ali nije bilo nasilne otmice, a bilo je da **u** putu beru bez dozvole pojedinci voće, pa i grane polome. I za ovo su neki partijci kažnjeni, a neki partizani su kažnjeni po vojnoj liniji i od suda pri Stabu brigade.

Poslije dolaska, na ovom terenu stvari su se potpuno normalizovale kako u part. tako i u političkom pogledu. U početku subbile neke nepravilne rekvizicije i konfiskacije, ali je to odmah otstranjeno i ispravljeno. Po selima se održavaju političke konferencije, iako je to u početku dosta teško išlo. Održavaju se i omladinske konferencije. Koristimo i mise za održavanje zborova. Tako smo održali uspjeli politički zbor pred oko 1500 osoba u Sćitu na Gospojin dan katolički. Formiraju se narodni odbori po selima. U tome je bilo prilično rezerve mještana a i opšte rezerve prema nama partizanima, tek su se sada počeli po malo pripitomljavati. Učinjene su sve pripreme za otvaranje Doma kulture u Prozoru, a to ćemo pokušati i na selu.

U jedinicama u kulturno-političkom pogledu se radi dosta i dobro se stoji. U teorijskom pogledu još nijesmo dobro, jer nemamo potrebne literature. Zbog toga bi nam nužno bilo da pošaljete ako imate ma kakvog part. materijala i literature, a naročito Istoriju SKP(b). Imamo uslova da i u tom pogledu jače razvijemo rad, samo da imamo materijala potrebnog. Povedite računa da nam u pogledu materijala ukažete što veću pomoć.

U izvještaju Vrhovnom štabu ja sam pod tač. 6) pisao o situaciji u Cr. Gori na osnovu iskaza kurira koji su otuda siigli. Nije potrebno da o tome ponavljam u ovom izvještaju. U pogledu pojačanja part. i političkog kao i vojnog rada ja sam dao predlog da se pošalju neki partijci u Cr. Goru iako nijesu najbolji uslovi prelaska, jer mislim da onaj rad tamo ne zadovoljava. Vi o tome odlučite.[2]

Na ovom terenu stanje stoji ovako: Prema Jablanici su Talijani porušili put i po tome izgleda imaju defanzivni stav za sada. Prema nekim obavještenjima od Sarajeva do Visokog ima

' Vidi dok. br. 110.

oko 1000 Njemaca koji obezbjeđuju prugu i da ni oni nemaju ofanzivni karakter. U Fojnici i Kreševu nema Njemaca, a u Fojnici ima jedna posada ustaška od 15—20 bandita. Ovo ćemo još provjeriti. Prema nekim obavještenjima njemačke familije iz Sarajeva odlaze. To su, izgleda, familije kulturbundovaca. Pričaju neki seljaci da su se vodile borbe oko Sarajeva, ali ne kažu na kom mjestu određeno kao ni ko je te borbe vodio. Tako isto pričaju da su četnici ušli u Trnovo, a pronose se verzije i da su neki četnici pošli u šumu. Jedan sada pušteni zatvorenik iz Travnika, odavde iz jednog sela, inače prijatelj partizana, priča da je narod u Travniku prijateljski naklonjen partizanima. Da u Travniku nema okupatorske vojske i da je nema do u Banja Luci. Da u Travniku nema mnogo vojske. Priča da mu je pričao brat jednog zatvorenog Srbina u Travniku, koji je od Zenice, da su sva sela oko Zenice u rukama partizana i da su partizani tamo uspostavili vlast. Kaže da mu je pričao ovaj Srbin da je isto stanje i u selima oko Jajca. Isto tako kaže da mu je pričao i to da su četnici i partizani oko Zenice u sporazumu protivu okupatora. U Bugojnu su snage neprijatelja, kaže, dosta jake, ali ne zna broj mada je vidio pri prolazu priličan broj, kao i da su utvrđeni dobro. Detaljni izvještaj o stanju u Bugojnu kao i o rasporedu snaga i automatskog oruđa poslali smo Vrh. štabu na osnovu podataka koje nam je dao jedan domobranac po nalogu jednog domobranskog oficira iz Bugojna, a koji je rodom iz Mostara i dobro poznaje politkoma Konjičkog bataljona. Mi smo prema obavještenjima očekivali napad ovih dana iz Bugojna, ali još nema ništa, sem što su pravili ispad do u selo Gračanicu oko 150 ustaša sa 2 bacača i vratili se natrag.

Moral kod našega ljudstva je na visini. Fizičko stanje dosta dobro, ali ima priličan broj bolesnih od proliva. Sa odjećom stoje slabo i u ritama su. Mi smo očekivali da će nam se u tom pogledu izići u susret bolje nego drugim, jer su druge brigade bolje odjevene. Međutim mi nijesmo ništa dobili i ja molim vas da intervenišete kod Vrh. intendanture da o tome povede računa i da našu brigadu što bolje sa odjećom i obućom snabdije. Ja mislim da ovu potrebu nije potrebno više naglašavati.

Mi smo poslali gotovo sve konje Brigade sa bolnicom, pa nam se nijesu povratili.[3] Mi bez tih konja ne možemo učiniti

[3] **Prema naređenju Vrhovnog štaba, pri polasku Operativne grupe prolet. brigade, Peta brigada sa Hercegovačkim odredom ostala je u rejonu Zelengore radi zaštite Centralne bolnice i zbega. Odbijajući napade četnika, nastavila je pokret 21/22. jula i izbila u rejon oslobođenog Prozora 2. avgusta 1942. Tu je dobila naređenje da bolnicu pošalje na određeno mesto. Vidi tom II, knj. 5, dok. br. 72.**

nikakav uspješan pokret, pa je potrebno intervenisati da nam se konji što prije povrate. Nema potrebe te konje više zadržavati.

Interesuje nas što je sa izbjegličkom kolonijom našom i gdje je smještena. Tamo je rukovodilac partije Mileva Vuković i nju treba partijski povezati, ako to nije već do sada učinjeno.

Prema iskazu jednog od kurira iz Cr. Gore, onim ranjenicima što su ostali u Vrbnici nije se ništa dogodilo, već su svi ostali živi poslije ofanzive četnika. Jednog Srbijanca su njegovi odnijeli kući. Seljaci iz Vrbniče poručuju da su s nama i da neće u četnike. One ranjenike u Igmanu ostavio je Hamović pod vrlo teškim uslovima iako nam je bio rekao da će biti potpuno obezbijedeni.

Najnovija informacija iz Sarajeva po pričanju jednog Hercegovca koji sada stiže otuda, inače dobar čovjek: Talijani vrše neku koncentraciju u Sarajevu. Svaki dan stižu po dvije do tri kompozicije Talijana. U koju svrhu ne zna. Uspostavljen je redovan saobraćaj između Sarajeva i Višegrada. Četnici na čelu sa braćom Čelonji odbjegli u šumu i pridružili se partizanima. To je biv. Ozrenski odred koji je docnije bio pasivno prešao četnicima a najviše se nalazio kod svojih kuća. U Kreševu i Fojnici nema okupatorskih vojnika a ustaša samo male posade od 15—20 bandita.

Obzirom da se broj boraca smanjio u obje crnogorske brigade, ja predlažem da se ove dvije brigade spoje u jednu. Četvrta brigada je sada izgubila i dobar dio rukovodećeg kadra.[4] U tom slučaju moj bi predlog bio da ostane Sava za komandanta jer ima puno vojničkog smisla, koliko to ja mogu da ocijenim, a Peko da dođe za politkomesara, ukoliko ne bi bio uzet za drugu koju kombinaciju, a ako bi bio uzet za drugu kombinaciju, da dođe za politkoma sadašnji politkomesar ove brigade Babić, inače on bi mogao doćfl za zamjenika komandanta. Ovo je moj predlog a vi odlučite prema nahođenju i potrebi.[5]

Javite nam ocjenu našeg materijala koji smo poslali, kao lista, usmenih novina itd. Isto tako da li smo dobro ispunili upitnike za kadrove. Sada vam šaljemo drugi broj lista i treći broj usmenih novina. Sjutra izlazi četvrti broj usmenih novina. Tako isto izlazi i jedna brošurica na oko 90 strana o Sov. Savezu. Izdali smo zbirku pjesama i primjerak vam šaljemo. Mi mislimo da izdamo kroz koji dan i jednu brošuru o nekim značajnijim bitkama u Cr. Gori i nekim palim junacima u ovoj dosadašnjoj borbi.

[1] Misli se na gubitke u drugom napadu na Kupres 13/14. avgusta 1942. Vidi dok. br. 129, napomenu br. 3.

[6] Do ovog spajanja brigada nije došlo.

Naša tehnička sredstva do sada su bila slaba. Sada smo nabavili jedan ciklostil, ah nemamo matrica, pa vas molimo da nam pošaljete matrice, jer bi nam rad uveliko olakšao. Ovo nam je nužno, a i hitno potrebno.

Mi smo ovih dana trebali održati part. savjetovanje u Brigadi, ah je to odloženo za neki dan zbog moje iznenadne bolesti. Sada se osjećam bolje i za koji dan ću biti pokretan, iako i sada mogu u mjestu raditi ali sam dosta iscrpljen.

Ovoliko za sada.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

23 avgusta 1942 god.

Zamjenik polkoma V brigade
Blažo Jovanović-Zetin

BR. 131

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA ČETVRTE PROLETERSKE BRIGADE OD 24. AVGUSTA 1942. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE O MORALNO-POLITICKOM STANJU U BRIGADI[1]

POLITIČKI KOMESAR
IV PR. N. O. U. BRIGADE
24 avgusta 1942

VRHOVNOM STABU NAR.-OSL. PARTIZ. I D.V. JUGOSLAVIJE

Kada je formirana naša Brigada, u nju su ušli bataljoni sa teritorija Lovćenskog, Komskog i Durmitorskog odreda i jedan bataljon sa teritorije Zetskog odreda ...

Pred političkim komesarom, kao i pred drugovima odgovornim za politički rad u Brigadi, postavili su se slijedeći zadaci:

1. Otvaranje jasne političke i vojničke perspektive,
2. Učvršćenje političkog i vojničkog jedinstva Brigade,
3. Proširenje i učvršćenje uticaja Partije na cijelu Brigadu,

4. Čišćenje Brigade od neprijatelja narodne borbe.

U ostvarivanju ovih zadataka pomoglo nam je to što su ranije formirane Proleterske brigade uživale veliku popularnost i autoritet u svim redovima crnogorskih partizana, tako da je samo stupanje partizana u Brigadu značilo za njih njihovo sopstveno podizanje na jedan viši stepen boraca. Iz toga je proizilazila i njihova svijest o njihovoj povećanoj dužnosti i odgovornosti. Dalje nam je pomoglo i to što je svečanom formiranju Brigade prisustvovao drug Tito, koji je svojim govorom otvorio perspektivu dalje borbe i ukazao partizanima na značaj i ulogu brigada u narodno-oslobodilačkoj borbi.-' I, najzad, pomoglo nam je i to što se partiska organizacija ubrzo stvorila i postavila na zdrave temelje, te počela da radi i da postepeno proširuje svoj uticaj.

Mi smo sa svoje strane pristupili isto tako čitavom nizu mjera i intenzivnom radu da bi se riješili zadaci koji su stajali pred nama u vezi sa stanjem u Brigadi. Održali smo nekoliko brigadnih zborova, čitav niz političkih konferencija po bataljonima i četama, učvrstili smo štabove bataljona i povećali njihove odgovornosti i lično intervenisali svagdje gdje je to bilo potrebno, što je bilo naročito nužno u prvim danima života Brigade. U toku prvih dana marša i logorovanja u pojedinim selima, naša Brigada nije mogla da ostvaruje svoje političke zadatke, tj. da vrši agitaciju i propagandu u narodu . ..

Politički rad u narodu postavili smo tako da ga je mogao i morao vršiti svaki bataljon samostalno. U tu svrhu izdali smo uvijek konkretne direktive o držanju konferencija po selima gdje su se nalazili pojedini bataljoni, istovremeno dajući direktive o čemu treba da se govori i kako treba da se govori. Pored konferencija koje su držali bataljoni i mi smo održavali konferencije kad god je to bilo moguće i istovremeno smo izdavali umnožavani propagandni materijal u saradnji sa Politodjelom. Izdali smo dva letka i to jedan povodom mobilizacije nekih godišta od strane Pavelića, a drugi pod naslovom »Ko su partizani i šta oni hoće«. Zatim su redovno izdavane »Vijesti« (svaki treći dan) i to ćirilicom ili latinicom, prema tome da li se naši bataljoni, preko kojih smo »Vijesti« širili u narod, nalaze u srpskim ili hrvatskim i muslimanskim selima. »Vijesti« smo uvijek izdavali sa manjim političkim komentarima. Prema izvještajima koje smo dobijali od bataljona o svakoj održanoj konferenciji, konferencije su održavane gotovo u svim selima gdje su bivakovali naši bataljoni, ali sa promjenljivim uspjehom. Negdje te konferencije nijesu bile uspješne zbog toga što je stanovništvo bilo unaprijed neprijateljski raspoloženo i iz

' Vidi tom III, knj. 3, dok. br. 194.

straha dolazilo na konferencije, a negdje nijesu bile uspješne zbog toga što nijesu bile dobro pripremljene. Međutim, bio je, prema izvještajima politkomesara, i dosta veliki broj uspješnih konferencija.

, Da bi se izbjegle sve moguće nepravilnosti u odnosu prema stanovništvu, mi smo zabranili bataljonima da vrše samostalne nabavke kod stanovništva, sem u izvjesnim slučajevima i po našem specijalnom odobrenju, nego smo nabavljanje hrane po selima skoncentrisali u rukama brigadne intendanture, koja stoji direktno pod kontrolom Štaba brigade. Mislimo da smo ovom mjerom dosta učinili za uklanjanje mogućih nepravilnosti u slučaju nabavke hrane od strane samog bataljona, i da smo time dosta doprinijeli ostvarenju opšte političke linije Vrhovnog štaba.

Politički život u Brigadi bio je vrlo živ. Održavane su redovno bataljonske i četne konferencije, na kojima su raspravljana sva pitanja u vezi sa životom u bataljonu i četama, na kojima je, dalje, raspravljano uvijek o političkoj situaciji i na kojima su održani referati izrađivani od strane Politodjela i čitan materijal koji je dolazio od Vrhovnog štaba, ili koji je bio izdavan u samoj Brigadi. Na ovim sastancima i konferencijama prorađivan je i partiski materijal, pošto je prošao kroz partiske jedinice. Na taj način stvarani su uslovi da se u Brigadi stvori jedna moćna rezerva za Partiju. Na ovim konferencijama i sastancima stvoren je i čitav niz samostalnih referenata, što je bio i naš cilj, koji su se dijelom osposobili a dijelom se osposobljavaju za samostalne partiske propagandiste i agitatore.

Kulturni život u Brigadi bio je isto tako vrlo živ. Organizovani su kulturni odbori po četama i bataljonima, koji su preuzeli na sebe posao oko organizovania kulturnog života u svojim jedinicama, kao i organizovanje kulturnih priredbi i predavanja za stanovnišvo. U bataljonima su stvoreni pjevački i recitativni horovi, kao i diletantske grupe. Većina bataljona održala je dosta uspjele priredbe za partizane i seljake. U Brigadi se osjeća živ interes za knjigu i čitanje. Moramo samo napomenuti da, zaista, nemamo dovoljan broj knjiga da ovu želju i ovaj interes zadovoljimo. Ali, mi ćemo nastojati da stvorimo jednu pokretnu biblioteku i da tako omogućimo partizanima da čitaju što više i da podignemo njihov opšti kulturni nivo.

Sa učvršćivanjem partiske organizacije povećao se i uticaj partiske organizacije u Brigadi. Odnos partiske organizacije prema partizanima je pravilan i zdrav i, nesumnjivo, da Partija u partizanima naše Brigade ima jednu sigurnu rezervu za svoje buduće članstvo. Može se reći da skoro svi naši partizani smatraju sebe komunistima i da iz tog njihovog subjektivnog osjećanja proizilazi i njihov odnos prema Partiji, čija naređenja su

baš zbog toga spremni da izvršavaju. U odnosu Partije prema partizanima ima jedan nedostatak, koji se svakog dana popravlja, naime, da partiska organizacija nije još potpuno uspjela da obuhvati sve partizane, stavljajući ih pred izvršenje konkretnih zadataka. Odnos partiskih bataljonskih foruma i bataljonskih štabova je zdrav i pravilan. Nema slučajeva, kao što je bilo ranije, da su štabovi zajašili partiske forume i da oni sami i nezavisno od partiske organizacije donose odluke i o onim pitanjima koja spadaju u nadležnost partiskih foruma. Može se reći da je postignuto jedinstvo između vojnih i političkih rukovodilaca na bazi jedne pravilne podjele funkcija i uzajamne kontrole. Partiska organizacija vodi pravilnu politiku učvršćivanja autoriteta štabova, a štabovi u svojim odlukama i naređenjima traže uvijek podršku Partije.

Naša Brigada od svog osnivanja vodila je slijedeće borbe: kod Dejčića, kod Hadžića, u blizini Han Ćuprije (na komunikaciji Sarajevo—Fojnica), kod Kreševa, kod Gornjeg Vakufa, dva napada na Bugojno, borbe kod Gračanice, borbe kod Šebešića, borbe kod Kukavice i Botuna i, najzad, dva napada na Kupres. U tim borbama naša Brigada imala je vrlo veliki broj mrtvih i ranjenih. Poginulo je 115, a ranjeno, isto tako, 115 partizana. U svim ovim borbama, uzevši u cjelini, borci naše Brigade pokazali su se hrabri. U borbama kod Bugojna neki bataljoni (I, II i III) držali su se vrlo dobro i pokazali veliku hrabrost... U oba napada na Kupres, a naročito prilikom drugog napada, naša Brigada, kao cjelina, pokazala je, zaista, veliku hrabrost i njeni borci nijesu prezali ni pred kakvim gubicima u želji da ostvare zadatak, postavljen od strane Štaba brigade, [da] prvi [uđu] u grad. Veliki gubici koje je naša Brigada pretrpjela prilikom drugog napada na Kupres posljedica su odlučnosti naših bataljona da po svaku cijenu, probijajući se kroz najžešću neprijateljsku vatru, postignu uspjeh i ostvare postignute zadatke. To što su uradili II i IV bataljon, idući preko svojih mrtvih drugova naprijed, rijedak je primjer hrabrosti i požrtvovanosti i pretstavlja veliki moralni uspjeh naše Brigade. I ostali bataljoni, iako su imali znatno manje gubitke nego ova dva bataljona, pokazali su primjernu hrabrost i odlučnost u izvršivanju zadataka. Mi smatramo da se poslije Kupresa može slobodno reći da je naša Brigada pokazala da stoji na vrlo velikoj visini što se tiče hrabrosti njenih boraca, odlučnosti njenih jedinica i njenog moralnog i političkog jedinstva uopšte, i da samo ostaje da se još bolje riješi pitanje izvjesnih čisto vojničkih vještina. Veliki gubici kod Kupresa nijesu izazvali nikakve ni krize ni križiće u našoj Brigadi, nego je, naprotiv, Brigada iz te borbe izašla politički i vojnički ojačana, iako je u Brigadi zaista vladala opšta drugarska žalost za izgublje-

nim drugovima. Kod samog Kupresa naši gubici iznose 115, od čega 64 mrtva. Među poginulim i ranjenim drugovima nalazi se član Štaba brigade Spiro Mugoša, zamjenik političkog komesara IV bataljona Boško Rašović, 3 politička komesara četa II bataljona, dva zamjenika politkomesara četa IV bataljona, ranjena su tri komandanta bataljona, jedan politkomesar bataljona, jedan zamjenik politkomesara bataljona i dva komandira čete. Detaljan izvještaj o borbama i gubicima kod Kupresa podnesen je Vrhovnom štabu 18 o.m.[3]

Naša Brigada danas raspolaže, poslije svih gubitaka, sa 553 borca i 85 neboraca, koji su raspodjeljeni po bataljonima na raznim službama (sanitet, komora itd.). Plus tome 65 — Štab brigade, brigadni sanitet, intendantura i komora. Ukupno 703.

Socijalni sastav Brigade je slijedeći: radnika 35, seljaka 443, intelektualaca 217 i raznih zanimanja 8. — Brojčano stanje i socijalni sastav partizana iz naše Brigade koji se nalaze u bolnici nije mi poznato, jer nijesmo dobili traženi izvještaj.

Pri ocjeni ovog socijalnog sastava Brigade treba uzeti u obzir slijedeće činjenice:

1) Broj radnika ne samo što je mali, nego je i velika većina od njih zanatliskih radnika. To je, uostalom, i razumljivo, s obzirom na privrednu strukturu Crne Gore.

2) Seljačka većina Brigade potiče uglavnom iz siromašnih seljačkih porodica.

3) Pod intelektualcima treba podrazumijevati ne samo ljude sa fakultetskom ili kakvom drugom višom stručnom naobrazbom, nego i veliki broj takvih koji su svršili samo neku srednju školu, a mnogi od njih je nijesu ni svršili i kao takvi nalazili se kod svojih kuća, bez nekog određenog zanimanja. I pored ovakvog socijalnog sastava, koji, prirodno, nije najbolji za jednu proletersku brigadu, pravilnim političkim radom suzbijena je tendencija vraćanja kućama, koja se u početku osjećala i koja je bila dovela do toga da je jedan petokolonaš, bivši jugoslovenski oficir, uspio da sa Gvoznog Polja, ispod Treskavice, odvede sa sobom 13 partizana iz V bataljona. Postoji i danas, razumljivo, želja kod svih partizana da se vrate u Crnu Goru, ali ta želja im ne zamagljuje perspektivu i oni su svjesni toga da se mogu povratiti kućama i da će se povratiti samo onda ako budu uspjeli da sa ostalim brigadama ostvare zadatke koje pred njih stavlja Vrhovni štab.

U našoj Brigadi ima oko 110 drugarica. Politički nivo je niži od nivoa ostalih partizana, iako, naravno, ima izuzetaka. Drugarice su kao borci hrabre i požrtvovane, ali neiskusne i nevješte, iako i tu ima izuzetaka. Zbog toga, po preporuci Štaba brigade, štabovi bataljona ostavljaju izvjestan broj drugarica

' Vidi tom IV, knj. 6, dok. br. 108.

izvan borbe, kad su u pitanju komplikovaniji i teži vojnički zadaci. Odnos između drugarica i drugova je pravilan, što je djelom posljedica uticaja Partije, a djelom moralnog shvatanja crnogorskog naroda. Drugarice su zahvaćene cjelokupnim političkim radom u Brigadi i, prema tome, njihova politička svijest podiže se zajedno sa političkom sviješću svih drugih partizana.

Nastojali smo da odnos naše Brigade prema drugim brigadama bude pravilan i mislimo da smo u tom uvijek uspjeli. Ostvarivali smo uvijek svaku moguću saradnju i pružah svaku pomoć koja nam je bila zatražena i kad god je to bilo potrebno. Smatramo da odnos između Brigada mora biti bratski i da nema mjesta nikakvom brigadnom šovinizmu, jer to može da bude prilično velika smetnja jednom od najvažnijih političkih zadataka naših brigada — da se preko njih ostvaruje bratstvo naroda Jugoslavije u borbi protiv okupatora. Svjesni velikog značaja međubrigadne solidarnosti, mi smo i u najmanjim sitnicama nastojali da se ne ogriješimo o ovaj princip.

Ustanova Politodjela pokazala se u praksi kao korisna i potrebna, i ona je omogućila političkom komesaru da šire postavi i razvije svoju političku djelatnost i da efikasnije sprovodi opštu političku liniju narodno-oslobodilačke borbe, kako u Brigadi, tako i u masama. Štab naše Brigade u saradnji sa Politodjelom "izdaje brigadni list »IV Brigada«, koji, po namjeni, treba da bude ogledalo cjelokupnog brigadnog života i da raspravlja ona politička pitanja koja se javljaju u svakodnevnom političkom životu Brigade i u njenim borbama. Do sada su izdata 4 broja, od kojih su, po našem mišljenju, posljednja dva uspjela. Mi ćemo nastojati da ovaj brigadni list proširimo i sadržajno obogatimo.

Politički komesar preduzeo je da organizuje jednu kartoteku svih boraca u Brigadi, u koju će se unositi karakteristike, socijalno porijeklo i razvojna linija svakog pojedinog partizana. U Štabu brigade vodi se od osnivanja same Brigade brigadni dnevnik u koji se unose svi marševi, borbe i važniji događaji u Brigadi. Odmah na početku osnivanja Brigade data je direktiva da politički komesari bataljona vode bataljonske dnevnike.

Zaključujući ovaj izvještaj može se reći da je Brigada postigla svoje političko i moralno jedinstvo, da su njeni borci svjesni dužnosti i obaveza koje imaju prema narodno-oslobodilačkoj borbi kao borci proleterskih NOU brigada i da je ona spremna i sposobna da izvrši sve zadatke koje joj bude postavljao Vrhovni štab. Ali, istovremeno, napominjemo da je postavljanje zadataka pred našu Brigadu ograničeno smanjenjem njenog broja boraca i da će ona moći da u vojničkom pogledu ostvaruje zadatke kao brigada, dakle, kao određena vojna jedinica određene veličine, samo u tom slučaju ako bude

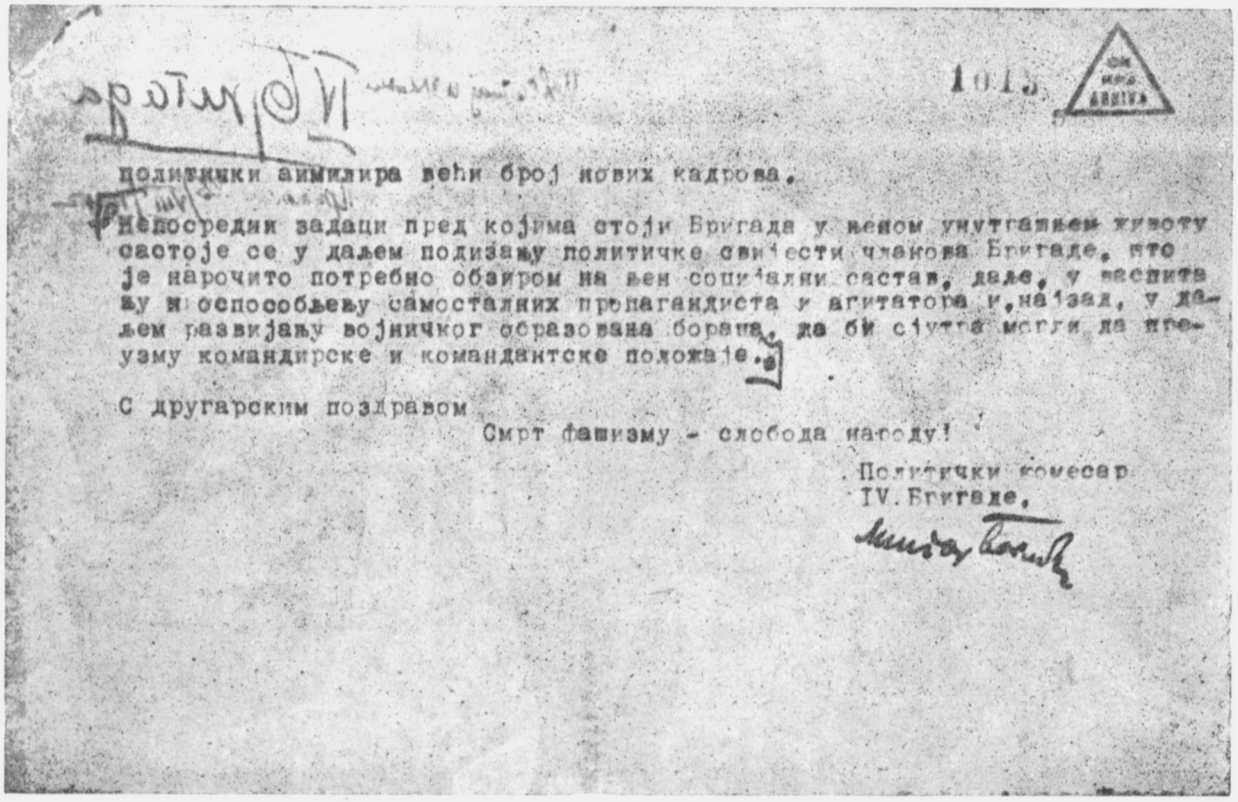

1013

политички асимилира већи број нових кадрова.

Непосредни задаци пред којима стоји Бригада у њеном унутрашњем животу састоје се у даљем подизању политичке свијести чланова Бригаде, што је нарочито потребно обзиром на њен социјални састав, даље, у васпитању и оспособљењу самосталних пропагандиста и агитатора и, најзад, у даљем развијању војничког образовања бораца, да би сјутра могли да преузму командирске и командантске положаје.

С другарским поздравом

Смрт фашизму - слобода народу!

Политички комесар
IV. Бригаде,

Fotokopija poslednje stranice dokumenta br. 131

popunjena. Naša Brigada sposobna je da prihvati i politički asimilira veći broj novih kadrova.

Neposredni zadaci pred kojima stoji Brigada u njenom unutrašnjem životu sastoje se u daljem podizanju političke svijesti članova Brigade, što je naročito potrebno obzirom na njen socijalni sastav, dalje, u vaspitanju i osposobljenju samostalnih propagandista i agitatora i, najzad, u daljem razvijanju vojničkog obrazovanja boraca, da bi sjutra mogli da preuzmu komandirske i komandantske položaje.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
IV Brigade
Mitar Bakić[4]

BR. 132

ODLUKA CENTRALNOG KOMITETA KPJ OD 25. AVGUSTA 1942. O POSTAVLJANJU POLITODELA PRVE KRAJIŠKE NOU BRIGADE I UPUTSTVO ZA NJEGOV RAD[1]

CENTRALNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE
25 avgusta 1942

Dragi druže Kušiću,[2]

Odlukom CK naše Partije i uz saglasnost Vrhovnog štaba poveravamo ti dužnost odgovornog rukovodioca politodela pri I krajiškoj nar.-osl. partizanskoj udarnoj brigadi. U isti politodel određeni su još drug Boško Baškot i drugarica Beška.[3]

[4] Narodni heroj. Clan CK SKJ. Umro 25. novembra 1960. u Beogradu, kao sekretar Savezne narodne skupštine.

[1] Kopija originala, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu CK SKJ, pod reg. br. 1664/1, 4—5 (42). Dokumenat je objavljen u II tomu, knj. 5, pod br. 141.

[2] Narodni heroj Milinko Kušić. Kao politički komesar Četvrte krajiške NOU divizije teško oboleo od tifusa i u bunilu, 1. maja 1943, izvršio samoubistvo.

*** Jelisaveta (Bemla) Cvetić Beška. Umrla od rane zadobijene prilikom bombardovanja Štaba Prve krajiške NOU brigade od strane neprijateljskih aviona. Vidi tom IV, knj. 7, dok. br. 7 i 21.**

Dužnost politodela pri nar.-osl. proleterskim i udarnim brigadama je da pomogne u provođenju i razvijanju partijsko-organizacionog rada u brigadnoj partijskoj organizaciji i opšte političke propagandne delatnosti u samoj brigadi i van nje, na terenu kroz koji se [ona] kreće.

Politodeli su organi CK i direktno opšte sa njim. Oni podnose CK-u izveštaj o svom radu i za isti su njemu odgovorni.

Dosada su politodeli radili samo u brigadama i po svojoj inicijativi i van brigada. Novom odlukom CK taj rad je proširen i odnosi se na:

1) organizaciono-partijski rad u brigadi;
2) opšte polit.-propagandni rad u brigadi i van nje;
3) rad sa partijskim organizacijama na terenu;
4) organizaciju pozadine uz pripomoć, saglasnost i kontrolu partijske organizacije u brigadi i na terenu, kao i zamenika politkoma i politkoma, — uz saradnju celokupnog partizanskog[4] aktiva.

Treba shvatiti da politodeli nisu nikakav partijski forum, već imaju instruktorski karakter.

Politodeli moraju voditi u prvom redu računa o pravilnom tumačenju političke linije naše Partije i njenom ispravnom sprovođenju u praksi i pravilnom vaspitavanju i podizanju partijskih kadrova. Ovo nameće usku saradnju oolitodela sa zamenikom politkomesara kao rukovodiocem partijske organizacije u brigadi, politkomesarom brigade, kao i usku vezu sa partijskom organizacijom i poznavanje partijskog rada.

S druge strane, politodeli moraju naročito obratiti pažnju na ispravno shvatanje narodno-oslobodilačke borbe, zasnovane na jedinstvu i bratstvu narodnih snaga i naroda protiv okupatora i narodnih izdajnika. U tom smislu politodeli moraju pokazati veliku budnost prema svesnim, nesvesnim ili prikrivenim namerama koje imaju za cilj da služe narodnim neprijateljima i okupatoru i idu za tim da razbiju jedinstvo naroda u borbi, zloupotrebljavajući verske i nacionalne razlike, unoseći zabunu tumačenjem o klasnom karakteru u današnjoj etapi naše borbe i izopačavanjem i unakažavanjem naših shvatanja i linije naše Partije.

Članovi politodela kao članovi Partije prisustvuju i rade u štapskoj ćeliji brigade.

Politodel obavezno mora nastojati da se pristupi[5] organizaciji i provođenju vojne obuke i vojničkog usavršavanja parti-

' Verovatno treba: partijskog.

' U dokumentu su zelenim mastilom dopisane reči: »nastojati da se pristupi«, pa je Redakcija izostavila reči: »Uzeti aktivnog učešća u« koje su u tekstu kopije greškom ostale neprecrtane.

zana, te pomoći u izradi plana i nastave ovoga, povezanim sa ostalom opšte teoretsko-polit. izgradnjom.

Poveravajući ti ovu dužnost nalažemo ti da svom energijom nastojiš da rad politodela razvije svoju punu delatnost i pomogne učvršćenju part. organizacije I Krajiške brigade i pravilnom i korisnom razvitku njenog rada.

S drug. pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

c.

BR. 133

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA ČETVRTOG BATALJONA PETOG KRAJIŠKOG NOP ODREDA OD 26. AVGUSTA 1942. O BROJNOM STANJU I RADU PARTIJSKE I SKOJEVSKE ORGANIZACIJE U BATALJONU[1]

Drugu Nikoli Kotle, politkomesaru V K.O.

Dragi druže,

Šaljem ti izvještaj o stanju partije u našem bataljonu sa izvjesnim zakašnjenjem radi toga što je bataljonski biro u potpunosti izmijenjen. Do sada su politički komesari četa bili istovremeno i delegati svojih četnih ćelija.

Radi pravilnog rada partije kao i političkih komesara sada su u biro izabrani novi drugovi. Delegat I čete Marko Boban, delegat II čete Spiro Raca, delegat III čete Miško Vulić, sekretar skojevskog bataljonskog biroa Slobodan Bajić i ja kao sekretar toga biroa.

Stanje partije u pojedinim četama je ovako:

	I	II	III	Stapska	Pri Stabu
partijska jedinica	12	13	8	5	5
kandidatska grupa	10	11	10	—	7
skojevska grupa	17	14	15	—	9

[1] **Original, pisan rukom, ćirilicom, nalazi se u Arhivu CK SKBiH, a snimak originala u mikroteci Vojnoistorijskog instituta, reg. br. BiH-2/17—29.**

Ukupno partijaca ima 43, kandidata 38, a skojevaca 55.

U zadnie vrijeme uvučen je izvjestan broj drugova iz kandidatskih grupa u partiju, kao i izvjestan broj drugova iz skojevske u kandidatsku grupu.

U samom bataljonskom birou postoji pored odgovorne dužnosti pojedinih članova podjela rada po pitanju teoretskog rada, kulturnog rada, obavještajne službe, tečaja za nepismene i po pitanju N.O.O. Takva ista podjela prenesena je na partijske i kandidatske grupe pojedinih četa, a jednim dijelom i skojevaca. Sada se umnožava »V zemaljska konferencija« i »III Internacionala i njeno mjesto u historiji«.

U tom smislu trebalo bi nas pomoći u papiru.

Priložene su ti u izvještaju politkomesara »Upute part. delegatima i politkomesarima četa« koje sam sastavio. Pošalji o tome svoje mišljenje i sud. Samo bih te molio da pošalješ izvjesne upute i materijal, ako ga ima, za one referate za koje je napisano da će se dati upute kasnije, da bih mogao biti što sigurniji u davanju uputa part. delegatima u našim četama.

Ja sa svoje strane pomažem drugu politkomesaru bataljona Bošku Vukobratu koliko god mogu, jer njemu zaista treba pomoć u teoretskom pogledu. Još kod izvještaja drugu Došenu[2] ja sam naveo da mi nemamo IV, V i VI glavu Historije partije u našem bataljonu i na to nisam dobio nikakav odgovor. Isto tako nemamo članak druga Staljina »Proleterska klasa i proleterska partija«. Bilo bi potrebno da nam se te stvari svakako pošalju što prije.

Rad našeg biroa, koji pored propagandnog umnožava i partijski materijal, povremen je iz toga razloga što nemamo papira. Do sada je ovaj biro (agitprop) umnožio »Projekt Ustava«, »Osnove lenjinizma«, »Ko su partizani i čiji su oni pretstavnici«, »Šta je i kakva treba da bude K.P.«, »Okružnicu br. 4«. Hoću naglasiti da mogućnosti za to ima, ali je jedna od glavnih zapreka u papiru. Nekoliko političkih časova. Podvrgnut je kritici dotadašnji rad, postavljeni jasno zadaci i može se sa sigurnošću kazati da se stanje u toj četi popravlja i ona će za kratko vrijeme doći na svoju visinu.

Kao primjer toga njihovog rada navesti ću da su kandidatski sastanci svedeni prosto na čitanje materijala.

Četa kojoj treba najviše pomoći i koja je i politički i vojnički najmlađa to je III četa. Doduše, ja sam po pitanju partije bio u toj četi tri dana, ali to je bilo još na Glamoču, a s druge strane došao je velik broj novih partizana u tu četu koji su nedavno mobilizirani. U tom smislu ja ću iza partijskog i štapskog sastanka u Stabu 26/VIII krenuti za III četu. U zaštitnici partijski, kandidatski i skojevski rad teče dosta redovito.

[2] **Ilija Došen**

Kako se iz samog izvještaja vidi od 17—25/VIII partijski rad u II četi je najredovitiji. Stvarno ta četa u part. pogledu je momentano najbolja.

Što se tiče I čete ona je bila bez partijske kontrole dugo vremena, premda zato ja nisam toliko kriv, pošto smo po naređenju druga Došena ja i drug Simo[3] morali ostati na Tičevu, kada su naša I i III četa krenule za Glamoč.

I zaista rad partijski u toj četi je zanemaren, partija je za izvjesno vrijeme izgubila kontrolu nad stvarima i svojim članovima, kandidatima i skojevcima. To se je moglo osjetiti u četi, gdje je disciplina pomalo popustila. U tu svrhu ja sam otišao u I četu, gdje sam se zadržao od 16—21/VIII. Tu sam održao dva partijska sastanka, jedan kandidatski kao i štapski sastanak. A također i nema teoretskog rada u toj jedinici*iz toga razloga što bi članove Štaba bataljona odijelilo od četa, i zato je taj rad čisto individualan, ili se pojedini članovi Štaba uklope u redovite sastanke četnih ćelija onih četa u kojima se nalaze.

Jedno je što se mora imati u vidu da članovi bataljonskog biroa su dosta mladi i neiskusni, a sa prilično malim teoretskim znanjem. U tom smislu sàm biro kao takav mora im pružiti pomoć, a i sami politički komesari u četama, koji su uglavnom u tom pogledu izgrađeniji.

Potrebno se je također osvrnuti kritički na stanje u pojedinim jedinicama da bi se dobila jasna slika kao i slika pravog stanja partije. Skojevski sastanci: jedan radni, 22/VIII, i dva teoretska, 18/VIII i 25/VIII; III četa: 18/VIII part. radni sastanak, 19 i 22/VIII teoretski sastanci kandidatske grupe: »Šta je i kakva treba da bude K.P.«; 2 skojevska sastanka i to 1 radni, a jedan teoretski. Pri Štabu održana 2 sastanka i to 1 teoretski a jedan radni. Isto tako i kandidati. Rađeno »Šta je i kakva treba da bude K.P.« i II glava. Održana 3 skojevska sastanka. Što se tiče štapske jedinice može se reći da se održavaju redovito partijski sastanci prije štapskih, ali kako štapski sastanci nisu redoviti, to prema tome nisu ni partijski... Sastanci bataljonskog biroa svakih 10 dana, a ukoliko bude zapreka zbog udaljenosti, da se na adresu z. politkomesara bataljona pošalju pismeni izvještaji do 11-og i do 24-og u mjesecu, da bi mogao poslati na vrijeme O.K. izvještaj.

Što se tiče teoretskog rada on još nije na dovoljnoj visini zbog toga što je nivo partijaca na niskoj visini i nema dovoljan broj teoretski spremnih drugova po jedinicama.

" Narodni heroj Simo Bajić, tada zamenik komandanta bataljona. Poginuo na Sanskom Mostu, 11. decembra 1942, kao komandant 1. bataljona 4. krajiške NOU brigade. Vidi tom IV, knj. 8, dok. br. 218.

Do sada su obrađene i obrađuju se ove teme u partijskim i kandidatskim grupama: I glava i eventualno II glava Historije, »Partija je avangarda proletarijata«, »Proleterska klasa i proleterska partija«, »Sta znači biti član K.P.«, »O kadrovima« kao i članci iz »Proletera« 14—15. Sada se radi »Sta je i kakvà treba da bude K.P.«, »Projekt Ustava«, »Ustav« i II glava Historije.

U smislu teoretskog podizanja članova postavljeni su referati naprijed spomenuti, kao i date upute za obrađivanje tih tema.

Izvještaj o radu od 17/VIII—25/VIII u pojedinim četama je slijedeći: a) I četa: 1 partijski radni 18 i 19/VIII, 2 sastanka part. ogranka II voda i to teoretska, gdje se radilo »Veliki teoretičar komunizma«, 1 kandidatski radni sastanak 17/10-VIII, 3 skojevska sastanka i to: 2 teoretska i jedan radni sastanak, b) II četa: radni partijski 21/VIII, teoretski partijski 18/Vin i 25/VIII — »Partija je avangarda«, »Sta je i kakva treba da bude K.P.«, kandidatski radni 19/VIII i teoretski 25/VIII — »Sta je i kakva treba...«. Skojevski bataljonski biro sačinjavaju ovi drugovi: za I četu Runić Đurađ, za II četu Todor Srdić, za III četu Milan Vidović i sekretar Slobodan Bajić.

Prvi sastanak novog bataljonskog part. biroa održan je 17/VIII-1942 sa ovim dnevnim redom: 1. Politička situacija sa diskusijom, 2. Izvještaj o radu, 3. Diskusija i kritika, 4. Zadaci, 5. Uloga politkomesara i delegata po vodovima, 6. Razno.

Kao zadatci postavljeno je slijedeće:

1. Da drugovi naizmjenično na sastancima daju izvještaje o političkoj situaciji.

2. Postavljeni su ovi referati koji se imaju proraditi u partijskim jedinicama i kandidatskim grupama, i to tako da svaki drug obradi po jedan referat, kojega će obraditi pred svojom jedinicom odnosno grupom: 1. O N.O.O., 2. O Crvenoj armiji, 3. Komunistička partija, 4. Ekonomski razvitak društva, 5. O stvaranju Jugoslavije, 6. Drugi imperijalistički rat, 7. O Sovjetskom Savezu, 8. K.P. i nar.-osl. borba, 9. Četnici i njihova izdajnička uloga u nar.-osl. borbi, 10. Eng-sovjetski ugovor i naša nar.-osl. borba, 11. Partija i nacionalno pitanje u Jugoslaviji, 12. Odnos K.P.J. prema buržoaskim partijama.

3. Podjela rada u birou prenesena je na part. i kand. grupe.

4. U smislu što boljeg rada osamostaljene su part i kandidatske grupe po vodovima — ogranci. Isti slučaj je i sa Skojem.

5. Nedjeljno moraju biti najmanje dva sastanka u četama i to jedan sastanak radni, a drugi teoretski. To se odnosi na partiju, kandidate i skojevce.

Napominjem da bi prilikom prvog partijskog kursa koji bi se održavao u okviru ovog O.K. trebalo uzeti nekoliko mladih partijaca iz ovog bataljona koji obećavaju, da bi na taj način podigli partiju u pojedinim četama.

Uz drugarski borbeni pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

26/VIII-1942 Z. politkomesara IV bataljona,
Višić Miro

BR. 134

UPUTSTVO ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA PRVE KORDUNAŠKE NOU BRIGADE OD 28. AVGUSTA 1942. SEKRETARIMA BATALJONSKIH BIROA ZA RAD U JEDINICAMA I NA TERENU[1]

STAB
I KÖRDUNASKE UDARNE BRIGADE
28. VIII. 1942. g.

SEKRETARIMA PARTIJSKIH BIROA 1—3

U sadašnjim akcijama i u prolazu kroz hrvatska sela naši drugovi partijci i ostali drugovi odgovorni za politički rad u hrvatskim selima, odnosno drugovi odgovorni uopće za politički rad, nisu posvetili dovoljno pažnje da se izvršavaju direktive našeg višeg fonima, odnosno naše više komande.—

Formiranjem I Kordunaške udarne brigade[2] stavljeno nam je u zadatak da prenesemo težište borbe u hrvatske kra-

[1] Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu CK SKH, a snimak originala u mikroteci Vojnoistorijskog instituta, reg br. H-l/331—332.

" Prva kordunaška brigada formirana je 19. avgusta 1942. od udarnih kordunaških bataljona i omladinskog bataljona »Jože Vlahović«. Imala je 4 bataljona sa oko 800 boraca. Stab su sačinjavali: komandant Nikola Vidović, politički komesar Mile Martinović (poginuo nesrećnim slučajem 1944), zamenik komandanta Stanko Gabrić i zame-

jeve, a isto tako da upoznamo narod hrvatskih krajeva sa Narodnooslobodilačkom partizanskom i dobrovoljačkom vojskom a isto tako da upoznamo narod sa ciljevima borbe Narodno-^ oslobodilačke partizanske vojske. Na jučerašnjem sastanku partijskog biroa Udarne brigade prokritikovali smo sve nedostatke u našem radu i stavili si u zadatak da u našem budućem radu i prolazu kroz hrvatska sela učinimo ono što od nas traži naša partija, odnosno naš viši forum.—

28. VIII. 1942 formiran je partijski biro Udarne brigade, koji je odgovoran za rad naše partijske organizacije u našoj I Kordunaškoj udarnoj brigadi.

Za sve nedostatke u radu biti će odgovorni bataljonski biroi bataljona ove brigade. — Politička svijest naših partizana još uvijek nije na dovoljnoj visini i u tom pravcu bataljonski biroi trebaju da povedu više računa da se podigne politički nivo (svijest partizana). Bataljonski biroi trebaju budno da paze da u naše redove neprijatelj ne ubaci svojega špijuna ili kojega bandita koji bi nastojao da radi protiv narodnooslobodilačke borbe i naše partije.—

Sekretari bataljonskih biroa moraju da paze da pojedini drugovi partizani, a i ostali drugovi komandiri i komandanti, riješavaju svoje sporove i svoje beznačajne zađevice na drugarski način i da se ne događaju više slučajevi da naši komandiri i komesari dolaze u svađu radi nekih jugoslovenskih sablja, koje i onako nemaju nikakve vrijednosti niti kao oružje, a niti kao nakit, a još ružnija slika jest ta što se oko tih sablja svađaju naši partijci i komesari, koji trebaju da služe kao primjer ostalim drugovima.—

Iako jest naša brigada pokretna i drugovi većinom umorni od napornog puta, naši politički radnici ne smiju stati u radu, nego uvijek sa drugovima trebaju redovito da proučavaju partijski materijal, te time da se osposobe mlađi drugovi koji će trebati da zamjene one koji će možebit i pasti u borbi, a i tražiće se kod formiranja novih jedinica novih drugova, koji će biti sposobni da rukovode političkim radom u tim jedinicama, a isto tako da postanu i komandiri pojedinih jedinica. Potrebno je da sve partijske ćelije i svi partijci prouče članak druga Dimitrova o kadrovima, te će time doći do dragocjenog znanja kako se izgrađuju i pronalaze novi sposobni kadrovi, odnosno rukovodeći drugovi. Mi moramo biti svjesni toga da još pred

nik političkog komesara Vlado Novaković. Odmah po formiranju upućena je na teren Pokupsko-žumberačkog NOP odreda, gde je za vreme jednomesečnog boravka postigla velike rezultate u borbama protiv ustaša i Italijana. Njena pojava u neposrednoj blizini Zagreba doprinela je bržem razvitku NOB i učvršćenju jedinica u tom kraju. Septembra 1942. dobila je naziv Četvrta NOU brigada Hrvatske. Opširnije o tome vidi tom V. knj. 6, dok. br. 45 i knj. 7, dok. br. 6, 37. 75 i 76.

nama predstoji teška borba, da nam je neprijatelj do sada uništio mnogo sposobnih rukovodilaca, a mi sa naše strane moramo svim silama nastojati da pronalazimo nove drugove, koji će nadomjestiti u radu svoje prethodnike.

Na prolazu kroz hrvatska sela mi moramo u svakom mjestu da održimo zbor, da upoznamo narod sa ciljem narodno-oslobodilačke borbe, jer to je naš zadatak. Isto tako bataljonski biroi moraju organizirati preko drugova partijaca pisanje naših parola po svim kućama, tako da mjesto, kad mi odemo, bude potpuno ispisano našim borbenim parolama. Svaki bataljon treba po mogućnosti da uči tehniku, odnosno da svaki bataljon ima nekoliko drugova koji neće nositi karabine nego će nositi pisaći stroj, šapirograf i ostali pribor. Gdje god će biti mogućnosti, da se izdaju radio-vijesti, da ih čitaju partizani i da se dijele po selima kroz koja ćemo mi prolaziti. U selima gdje ćemo se nalaziti noću i nećemo imati mogućnosti da održimo zbor, potrebno je da se ostave letci i radio-vijesti.

Drugovi partijci trebaju da budno paze na drugove partizane kako se odnose spram poštenog hrvatskog stanovništva.

U budućim akcijama biti će odgovorni naši drugovi partijci za sve nedostatke koji će se dogoditi u našem prolazu i u našim akcijama. Bataljonski biroi odgovorni su za agitaciju i propagandu, zato je potrebno da u svakom bataljonu postoji drug koji će biti odgovoran za agitprop, te da se organizira u svakom bataljonu pjevačka grupa, koja treba da nauči partizanske pjesme, a gdje je moguće, naročito u omladinskom bataljonu, da se nauče korske recitacije a i muzički zbor.—

Bataljonski biroi trebaju redovito da dostavljaju brojno stanje partijaca, kandidata i skojevaca, a osim toga i imena poginulih drugova partijaca.—

Bataljonski biroi trebaju da pronađu u svojim jedinicama drugove koji će biti dopisnici za našu štampu **»Glas Korduna«** i **»Našu borbu«.** Bataljonski biroi moraju prije i poslije svake akcije da održe sastanak i da izvrše raspodjelu dužnosti i rada.—

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

S P O. I U.K.B.
Vlado[3]

[5] **Vlado Novaković**

BR. 135

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA TREĆE PROLETERSKE BRIGADE OD 30. AVGUSTA 1942. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O STANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE[1]

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE

Dragi drugovi,

Od održanja prve partijske konferencije naše brigade prošlo je dva mjeseca. U ovom međuvremenu partijske organizacije naše brigade imale su i svojih uspjeha i slabosti. Može se reći da je priličan dio zadataka postavljenih na konferenciji ispunjen, kao što se može zaključiti da smo imali i krupnijih grešaka.

Kao prvi problem partijskih organizacija naše brigade postavilo se učvršćenje partijske organizacije. Mislim da neću pretjerati ako kažem da je ovaj problem velikim dijelom ispunjen.

1) Partijski život u većini organizacija je normalizovan. Partijske organizacije su sa nešto izuzetaka djelale normalno, razumije se uzimajući u obzir teškoće partijskog života prilikom pokreta. Ćelijski sastanci su uglavnom redovni. Ono što nam je naročito nedostajalo, a to je planski rad, danas je riješeno. Sve organizacije postavljaju plan svoga rada od sastanka do sastanka ili periodično. To je u mnogome ozdravilo i učvrstilo naše partijske organizacije. Plan rada se postavlja po sektorima dajući konkretne zadatke svakoj ćeliji i svakom pojedincu. Članovi Partije su zaista stekli dosta iskustva za taj rad i prilično se osamostalili. Na ćelijskim sastancima kontroliše se da li su drugovi ispunili postavljeni zadatak. Uz to kod drugova se razvila do izvjesne mjere i samoinicijativa.

Prva partijska konferencija naše brigade konstatovala je naročito slabost u radu sa kandidatima. I tu je učinjen korak naprijed. Nedostatak je još u tome što se drugovi koji vode kandidate drže kruto da jednom ili dva puta nedjeljno održe sastanak sa kandidatom. Uspjesi rada sa kandidatima bili bi veći kad bi naši drugovi i teoretski bolje stajali.

[1] **Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu CK SKJ pod reg. br. 1015/V, 1—70 (42).**

U ideološkoj izgradnji kadrova još uvijek hramljemo. Tu i tamo su postignuti izvjesni rezultati, ali je to još uvijek slabo, još uvijek nismo učinili toliko da bi se osjetilo izrazitije ideološko izrastanje našeg mladog kadra. Još uvijek imamo ćelija koje stoje na drugoj i na trećoj glavi Istorije SKP(b). U jednom bataljonu su četne ćelije proradile iz Istorije SKP(b) šest i pet glava, a iz Osnova lenjinizma četiri prva poglavlja. Suviše sporo prorađivanje Istorije dolazi i otuda što drugovi zalaze u detalje. U tom smislu smo dali sugestije da se ne ulazi u sitnice prilikom proradivanja Istorije, nego da se uočavaju glavni momenti koji se neće zaboraviti, a koji će najviše koristiti, tj. da se shvati ono glavno u pojedinim periodima borbe Boljševičke partije. Pored proučavanja Istorije SKP(b) i Osnova lenjinizma drugovi su gotovo svuda u zajednici sa ostalim partizanima proradili ekonomski razvitak društva i pojedine izvadke iz nekih Lenjinovih djela kao i iz političke ekonomije.

2) Politički rad po bataljonima sprovada se dosta dobro. Nedostatak je do sada bio u tome što politički komesari nisu do sada unosili dovoljno plana u svome radu, nego je politički rad najvećim dijelom sprovađan preko partijskih organizacija. Nedostatak je i u tome što naši politički komesari nisu dovoljno politički osposobljeni za sistematski i plodniji politički rad. Politički rad se uglavnom kretao u okviru izlaganja političke situacije, u upoznavanju drugova o uslovima pod kojima je došao fašizam na vlast, o versaljskoj Jugoslaviji, o Sovjetskom Savezu itd. Kulturno-prosvjetni rad, koji se takode razvijao pod kontrolom političkih komesara, obuhvatao je pojedina predavanja iz oblasti društvenih i prirodnih nauka. Interesovanje partizana dosta je veliko. Ovaj političko-prosvjetni rad sigurno bi bio plodniji, i pored nedovoljne izgrađenosti naših političkih radnika, da im je pružena veća pomoć u njihovom radu. Najveći dio vremena naši politički komesari provodili su oko snabdjevanja u hrani, odjeći i obući.

Partijske organizacije kontrolišu i sprovađaju i rad na terenu. Nema gotovo nijednog naselja gdje se ma i najkraće vrijeme zadrže naše jedinice a da ne održe konferencije i priredbe sa seljacima.

3) Vojničkom osposobljavanju naših partizana partijske organizacije su poklanjale dosta pažnje. Na svim sastancima ćelija i biroa, kao i na partijskim konferencijama, vojničkom osposobljavanju partizana poklanja se dužna pažnja. U ćelijama drugovi komandiri su odgovorni za vojnički rad. Na svakom sastanku oni podnose izvještaje o radu i prijedloge za dalji rad. U dosadašnjim akcijama koje je naša brigada imala pokazalo se da je taj rad dao rezultata. Za noćne borbe naša vojska još uvijek nije dovoljno obučena, dok je u dnevnim borbama

pokazala dosta umješnosti. Isto tako naši bataljoni unose dosta vještine u ofanzivnoj i u odbrambenoj borbi, dok su u povlačenju dosta slabi.

4) Rad skojevskih organizacija postavljen je dosta dobro SKOJ je obuhvatio gotovo sve mlade partizane. Partijske organizacije poklanjaju dosta pažnje skojevskim organizacijama. Nedostatak je u bolje osposobljenim skojevskim rukovodiocima. Mi smo napravili izvjesne izmjene u organizaciji skojevskog rada. Do tada izvjesne organizacione forme pokazale su se kao potpuno suvišne, kao stvaranje vojničkih odbora od skojevaca unutar bataljona. Isto tako kulturni rad SKOJ-a u bataljonu i na terenu bio je van kontrole političkih komesara. I to se pokazalo kao nekorisno, šta više i štetno. Slabost našeg SKOJ-a jeste donekle i u tome što među mlade partizane ne unosi dovoljno duh vedrine i veselosti. Tu i tamo preovlađuje pretjerana ozbiljnost, koja mladim partizanima ne daje dovoljno poleta i zamaha u radu.

Prije dva mjeseca naša partijska organizacija u bataljonima brojala je 213 članova . . . Poginulih smo imali 21 člana, među kojima jednog komandanta, jednog političkog komesara bataljona, jednog zamjenika političkog komesara bataljona i tri komandira četa. Tri zamjenika političkih komesara bataljona ranjeni su nam i nalaze se u bolnici. Primljeno je novih 23 člana. Sada u bataljonima imamo 194 člana, u Stabu brigade 4, kod intendanture 7, od kojih 5 zbog stanja zdravlja ne mogu da izdrže u bataljonima, 4 iznemogla u našoj izbjegličkoj koloniji i 9 u politodjelu. Svega u brigadi imamo 218 članova. Kao što se vidi. prirast novih članova je mali. ali je i problem naših partijskih organizacija bio da se učvrste da bi se mogle proširiti. Partijske organizacije broje 44 kandidata. I broj kandidata, kao što se vidi, mali je.

Naše partijske organizacije danas su uglavnom učvršćene i prema tome postoje uslovi za njihovo proširenje u skorom vremenu. Kod IV bataljona naše brigade još uvijek je problem učvršćenje partijske organizacije, no i tu se stanje osjetno popravlja Do sada smo isključili 3 člana i to iz III bataljona, od kojih su dvojica dezertirali.

Danas je stanje u našoj brigadi uglavnom dobro. Ono se popravljalo sa učvršćivanjem partijske organizacije. Ondje gdje je rad partijskih organizacija više napredovao, tu je i stanje opšte bilo bolje. Problem koji se postavlja pred naše partijske organizacije danas jeste proširiti partijsku organizaciju primanjem novih članova. U tom smislu partijski rad je pojačan.

Borbenost i moral partizana je dobar. Na našu brigadu se može računati i za najteže akcije.

!

Za posljednjih 20 dana obiđene su sve ćelije izuzev V bataljona. Održani su sastanci sa biroima kao i partijske konferencije u bataljonima izuzev II bataljona. Isto tako održane su bataljonske konferencije sa kojih su u vezi sa dezerterstvom u našoj brigadi upućena pisma Centralnom komitetu KPJ. Vrhovnom štabu, drugu Titu i Štabu naše brigade.

Krupan nedostatak bio je što po bataljonima nismo bili organizovali obavještajnu službu, sada je to ispravljeno.

Slabost naših partijskih organizacija ogleda se i u tome što se često pozabavljaju i sitnijim nepotrebnim stvarima, a nedovoljno se uočava ono što se postavlja kao problem i kao zadaća dana u bataljonu i u četi. Postavljanje plana u radu bilo ie od velike koristi, ah je ono učinilo i to da naše ćelije gotovo šablonski postavljaju rad, ne vezujući ga dovoljno za konkretne prilike i konkretne potrebe svoje sredine. Kada se u III bataljonu javilo gunđanje, pa i protesti što se nalazimo na ovom terenu, što ne odlazimo u Sandžak itd., partijski rukovodioci nisu znali preduzeti mjere pored ostalog i u političkom vaspitanju, niti su znali ocjeniti u čemu treba da bude težište političke aktivnosti među partizanima, nego se politički rad sprovađao po jednom istom kalupu kakav je bio i do tada. Isto tako na sastancima se mnogo gubilo u vremenu oko kritike i samokritike, koja je bila redovna tačka gotovo na svim sastancima ćelija. Ako se hoće kritikovati nečija vrijednost i aktivnost u radu, onda se to dà najbolje sprovesti kroz izvještaje drugova koji su dobili određene zadatke. Inače pogrešno shvaćena kritika i samokritika u partijskim jedinicama više je ličila na crkveno ispovjedanje, nego na zdravu, našu kritiku i samokritiku. Uz to kritika i samokritika je bila sprovađana u najsitnijim stvarima, tako da je zaista do prilične mjere bila jedna od kočnica pravilnog vaspitavanja partijskog kadra. U tom smislu partijskim ćelijama je skrenuta pažnja.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

30 avgusta 1942 god.

Zamjenik političkog komesara
III n.o.u. brigade
Tršo[J]

[2] **Narodni heroj Rifat Burdžović**

Il

P R I L O G

PARTIJSKO-POLITIČKA DOKUMENTA ZA PERIOD DO SEPTEMBRA 1942. KOJA SU DOSAD OBJAVLJENA U ZBORNIKU

1941. godina

1. *Proglas Centralnog komiteta Komunističke partije Slovenije od aprila 194b god. slovenačkom narodu* i *vojnicima nemačke, talijanske i mađarske vojske.* (Tom VI, knj. 1, dok. br. 1.)
2. *Zaključci sa majskog savetovanja Komunističke partije Jugoslavije održanog u Zagrebu 1941 godine.* (Tom II, knj. 2, dok. br. 1.)
3. *Proglas Centralnog komiteta KPJ od maja 1941 god. nemačkim i italijanskim vojnicima povodom okupacije Jugoslavije.* (Tom II, knj. 2, dok. br. 2.)
4. *Poziv napredne omladine Beograda od maja 1941 god. omladini Beograda da ne odlazi u Nemačku.* (Tom I, knj. 2, dok. br. 1.)
5. *Proglas Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju srpskom narodu za stvaranje borbenog jedinstva.* (Tom I, knj. 2, dok. br. 2.)
6. *Proglas Pokrajinskog komiteta KPJ za Vojvodinu, početkom juna 1941 god. narodima Vojvodine za stvaranje jedinstva svih nacionalnosti u borbi protiv nemačkih i mađarskih okupatora.* (Tom I, knj. 2, dok. br. 3.)
7. *Saopćenje Centralnog komiteta KPH sredinom lipnja 1941 god. o situaciji u zemlji i poziv na borbu protiv okupatora i izdajnika.* (Tom V, knj. 1. dok. br. 3.)
8. *Poziv Centralnog komiteta KPH sredinom lipnja 1941 god. na općenarodnu borbu protiv okupatora i njihovih slugu.* (Tom V, knj. 1, dok. br. 2.)

r

9. *Proglas Centralnog komiteta Komunističke partije Slovenije od 22 juna 1-941 god. slovenačkom narodu.* (Tom VI, knj. 1, dok. br. 2.)
10. *Proglas CK KPJ povodom napada fašističke Nemačke na Sovjetski Savez.* (Tom I, knj. 1, str. 11.)
11. *Proglas CK KPJ povodom napada fašističke Nemačke na Sovjetski Savez.* (Tom VII, knj. 1, dok. br. 1.)
12. *Proglas Metodija Satorova-Sarla posle napada fašističke Nemačke na Sovjetski Savez.* (Tom VII. knj. 1, dok br. 2.)
13. *»Slovenski Poročevalec« od 1-1 jula 1941 god. o aktuelnim političkim* i *akcionim zadacima Osvobodilne fronte.* (Tom VI, knj. 1, dok. br. 4.)
14. *Proglas CK KPJ narodima Jugoslavije od 12 jula 1941 god.* (Tom I, knj. 1, str. 18.)
15. *Proglas Okružnog komiteta KPJ za Niš od 12 jula 1941 god. narodu Niskog okruga za učešće u Narodnooslobodilačkoj borbi.* (Tom I, knj. 2, dok. br. 4.)
16. *Poziv Okružnog komiteta KPJ Kragujevac od 15 jula 1941 god. narodu Sumadije u jedinstvenu borbu protiv okupatora.* (Tom I, knj. 2, dok. br. 5.)
17. *Cirkular Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 20 jula 1941 god. partiskim organizacijama i* svim *članovima Partije u Srbiji o osnovnim zadacima borbe protiv okupatora.* (Tom I, knj. 2, dok. br. 6.)
18. *Pismo Centralnog komiteta KPJ od 24 jula 1941 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Makedoniju, kojim se osuđuje antipartiski i kontrarevolucionami rad Metodija Satorova-Sarla.* (Tom VII, knj. 1, dok. br. 3.)
19. *Proglas CK KPJ narodima Jugoslavije od 25 jula 1941 god.* (Tom I, knj. 1, str. 22.)
20. *Poziv Centralnog komiteta KPH koncem srpnja 1941 god. na oružanu borbu protiv okupatora i njegovih slugu.* (Tom V, knj. 1, dok. br. 5.)
21. *Saopštenje Mjesnog komiteta KPJ za Srez šavnički od jula 1941 god. o uspostavi vlasti oružanog ustanka na oslobođenoj teritoriji Savničkog sreza.* (Tom III, knj. 1, dok. br. 3.)
22. *Poziv Okružnog komiteta KPJ Leskovac od jula 1941 god. radnicima, seljacima i ostalim građanima Niša i okoline za borbu protiv okupatora.* (Tom I. knj. 2, dok. br. 7.)
23. *Tekst zakletve partizana u Hrvatskoj.* (Tom V, knj. 1, dok br. 23.)

24. *Izveštaj Mjesnog komiteta KPJ za Srez cetinjski od jula 1941 god. Okružnom komitetu KPJ za Cetinjski okrug o pripremanju* i *izvođenju partizanskih akcija.* (Tom III. knj. 1, dok. br. 7.)
25. *Pravila Glavnog štaba slovenačkih partizanskih odreda od sredine jula 1941 god. o ustrojstvu, radu i zadacima partizanskih odreda.* (Tom VI, knj. 1, dok. br. 5.)
26. *Proglas Centralnog komiteta Komunističke partije Slovenije od jula 1941 god. italijanskim vojnicima.* (Tom VI, knj. 1, dok. br. 9.)
27. *Proglas Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od jula meseca 1941 god.* (Tom I, knj. 1, dok. br. 1.)
28. *»Velika borba slobodoljubivih naroda protiv fašističkih razbojnika« — članak druga Edvarda Kardelja od jula 1941 godine.* (Tom VI, knj. 1, dok. br. 6.)
29. *Poziv Centralnog komiteta KPH početkom kolovoza 1941 god. domobranskoj vojsci za priključenje Narodnooslobodilačkoj borbi.* (Tom V, knj. 1, dok. br. 6.)
30. *Izveštaj člana Politbiroa Centralnog komiteta KPJ Edvarda Kardelja od 2 avgusta 1941 god. sekretaru Centralnog komiteta KPJ i komandantu Glavnog štaba NOP odreda Jugoslavije drugu Titu o vojno-političkoj situaciji u Hrvatskoj i Sloveniji.* (Tom II, knj. 2, dok. br. 6.)
31. *Izvještaj komandira Treće romaniske partizanske čete od 6 avgusta 1941 god. Štabu Sarajevske* oblasti o radu na *organizaciji partizanskih jedinica i izvedenim akcijama.* (Tom IV, knj. 1, dok. br. 2.)
32. *Pismo Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju Okružnom komitetu KPJ za Sabački okrug od 12 VIII 1941 god.* (Tom I, knj. 1, dok. br. 3.)
33. *Pismo Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju Okružnom komitetu KPJ za Užički okrug i instruktoru Pokrajinskog komiteta od 14 VIII 1941 god.* (Tom I, knj. 1, dok. br. 5.)
34. *Izveštaj instruktora Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 14 VIII 1941 god. iz Šabačkog okruga.* (Tom I, Knj. 1, dok. br. 4.)
35. *Izveštaj Okružnog komiteta KPJ za Niški okrug od 16 VIII 1941 god.* (Tom I, knj. 1, dok. br. 8.)
36. *Izveštaj instruktora Pokrajinskog komiteta KPJ za* Srbiju *od lß VIII 1941 god. iz Pomoravskog okruga.* (Tomi, knj. 1, dok. br. 7.)
37. *Uputstvo Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 16 avgusta 1941 god. Okružnom komitetu Valjevo za vojni i partisko-politički rad.* (Tom I, knj. 2. dok. br. 9.)

38. *Izveštaj Okružnog komiteta KPJ Požarevac od 16 avg$_{u}$. sta 1941 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju o akcijama Požarevačkog NOP odreda.* (Tom I, knj. 2 dok. br. 8.)
39. *Direktiva Komandanta NOP odreda Jugoslavije druga Tita od 17 avgusta 1941 god. operativnom vojnom rukovodstvu pri CK KP Hrvatske za stvaranje, učvršćenje i međusobno povezivanje partizanskih štabova i jedinica* (Tom II, knj. 2. dok. br. 9.)
40. *Pismo Okružnog komiteta KPH Karlovac od 18 kolovoza 1941 god. o zadaćama partijskih organizacija pri formiranju partizanskih odreda.* (Tom V, knj. 1, dok. br. 11.)
41. *Pismo Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju Okružnom komitetu KPJ za Sabački okrug i instruktoru Pokrajinskog komiteta od 20 VIII 1941 god.* (Tom I, knj. 1, dok. br. 11.)
42. *Izveštaj Okružnog komiteta KPJ za Niški okrug od 22 VIII 1941 god.* (Tom I, knj. 1, dok. br. 13.)
43. *Izveštaj Okružnog komiteta KPJ za Sabački okrug od 23 VIII 1941 god.* (Tom I, knj. 1, dok. br. 15.)
44. *Izveštaj Okružnog komiteta KPJ za Užički okrug od 23 VIII 1941 god.* (Tom I, knj. 1, dok. br. 16.)
45. *Izveštaj Okružnog komiteta KPJ za Kraljevački okrug od 23 VIII 1941 god.* (Tom I, knj. 1, dok. br. 17.)
46. *Izveštaj instruktora Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 23 VIII 1941• god. iz Požarevačkog okruga.* (Tom I, knj. 1, dok. br. 18.)
47. *Izveštaj Okružnog komiteta KPJ za Kraljevački okrug od 27 VIII 1941 god.* (Tom I, knj. 1 dok. br. 20.)
48. *Izveštaj Komande Posavskog Narodnooslobodilačkog partizanskog odreda od 28 VIII 1941 god.* (Tom I, knj. 1, dok. br. 21.)
49. *Izveštaj Dragana Pavlovića, poverenika CK KPJ u Makedoniji, od 28 avgusta 1941 god. o stanju u partijskoj organizaciji Makedonije i izdajničkom radu Metodija Satorova-Sarla.* (Tom VII, knj. 1, dok. br. 6.)
50. *Izveštaj politkomesara Kosmajskog NOP odreda od 28 avgusta 1941 god. Glavnom štabu NOP odreda za Srbiju o stanju partiske organizacije* u *odredu.* (Tom I. knj. 2, dok. br. 14.)
51. *Izveštaj Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju od 28—29 avgusta 1941 god. o sporazumu sa četnicima iz Toplice.* (Tom I, knj. 2, dok. br. 15.)
52. *Pismo Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 29 avgusta 1941 god. okružnom partiskom rukovodstvu u Aranđelovcu.* (Tom I, knj. 2, dok. br. 16.)

53. *Izveštaj instruktora Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 30 avgusta 1941 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju o stanju i akcijama Kragujevačkog NOP odreda.* (Tom I, knj. 2, dok. br. 18).
54. *Izveštaj instruktora Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 30 VIII 1941 god. iz Požarevačkog okruga.* (Tom I, knj. 1, dok. br. 22.)'
55. *Izveštaj instruktora Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 30 VIII 1941 god. iz Sabačkog okruga.* (Tom I, knj. 1, dok. br. 23.)
56. *Pismo Pokrajinskog komiteta za Srbiju od 31 avgusta 1941 god. Okružnom komitetu KPJ Kragujevac o radu i zadacima partiske organizacije na terenu i u partizanskim odredima.* (Tom I, knj. 2, dok. br. 19.)
57. *Pismo oslobođenih robijaša od 31 avgusta 1941 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju o pripremama i bekstvu iz kaznione Sremske Mitrovice.* (Tom I, knj. 6, dok. br. 1.)
58. *Proglas beogradske omladine od avausta 1941 god. srpskoj omladini povodom vešanja na Terazijama.* (Tom I. knj. 2, dok. br. 20.)
59. *Izveštaj Okružnog komiteta KPJ Kruševac od avgusta 1941 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju o stanju partiske organizacije i akcijama Rasinskog NOP odreda.* (Tom I, knj. 2, dok. br. 21.)
60. *Poziv Sreskog komiteta KPJ Kosmaj od avgusta 1941 god. narodu sreza i okoline za stupanje u partizanski odred.* (Tom **I,** knj. 2, dok. br. 22.)
61. *Izveštaj Okružnog komiteta KPJ za Sr em od avgusta 1941 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju o oslobođenju drugova iz Sremske Mitrovice.* (Tom I, knj. 2, dok. br. 23.)
62. *Pismo Okružnog komiteta KPJ Kruševac polovinom avgusta 1941 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju o akcijama Rasinskog NOP odreda.* (Tom I, knj. 2, dok. br. 10.)
63. *Proglas Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju povodom imenovanja Nedićeve vlade.* (Tom I. knj. 1, dok. br. 24.)
64. *Uputstvo Komande Posavskog narodnooslobodilačkog partizanskog odreda od avgusta 1941 god. za obrazovanje narodnooslobodilačkih odbora.* (Tom I, knj. 1, dok. br. 12.)
05. *Uputstvo Okružnog komiteta za severni Banat o stvaranju diverzantskih grupa i o formama borbe partizanskih jedinica u zimskim uslovima.* (Tom I. knj. 6, dok. br. 3.)

66. *Izvod iz izveštaja Okružnog komiteta KPJ za južni Banat Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju o stanju partizanskih odreda i potrebi njihovog naoružanja.* (Tom I knj. 6, dok. br. 4.)
67. *Naređenje Komandanta NOP odreda Jugoslavije druga Tita od avgusta 1941 god. Stabu NOP odreda Hrvatske za koordinaciju borbi u Lici i Bosanskoj Krajini i odabiranje pretstavnika za Narodni komitet oslobođenja.* (Tom II, knj. 2, dok. br. 8.)
68. *Uputstvo druga Tita od avgusta 1941 god. Centralnom komitetu KPH o načinu organizovanja partizanskih odreda i obaveštenje o postignutim uspesima u Srbiji i Crnoj Gori.* (Tom II, knj. 2, dok. br. 7.)
69. *Odluka Kominterne od avgusta 1941 god. o kompetenciji CK KPJ za partisku organizaciju Makedonije.* (Tom VII, knj. 1, dok. br. 4.)
70. *Pismo CK bugarske partije od avgusta 1941 god. Centralnom komitetu KPJ o rešenju Kominterne da makedonska partiska organizacija spada u nadležnost CK KPJ.* (Tom VII, knj. 1, dok. br. 5.)
71. *Uputstvo sekretara Centralnog komiteta SKOJ Ive Ribara-Lole od avgusta 1941. god. Sekretarijatu Pokrajinskog komiteta SKOJ za Crnu Goru o okupljanju što širih slojeva omladine u jedinstveni front protiv okupatora i njegovih slugu.* (Tom II, knj. 2, dok. br. 13.)
72. *Izveštaj delegata CK KPJ i Glavnog štaba NOP odreda Jugoslavije Vladimira Popovića od avgusta 1941 god. Centralnom komitetu KPJ o ustaškom teroru* i *partizanskim akcijama u Kordunu i Lici.* (Tom II, knj. 2, dok. br. 12.)
73. *Rezolucija Pokrajinskog savjetovanja Komunističke partije Jugoslavije za Crnu Goru, Sandžak i Boku i pismo delegata CK KPJ Milovana Đilasa.* (Tom III, knj. 4, dok. br. 2.)
74. *»Za osvobodilnu frontu slovenačkog naroda« — članak druga Edvarda Kardelja od avgusta 1941 godine.* (Tom VI, knj. 1, dok. br. 15.)
75. *Izvještaj sekretara operativnog partijskog rukovodstva Centralnog komiteta KPH koncem kolovoza 1941 god. Glavnom štabu NOP odreda Jugoslavije o izvedenim akcijama u Lici i Kordunu.* (Tom V, knj. 1, dok. br. 16.)
76. *Uputstvo delegata Centralnog komiteta KPH početkom rujna 1941 god. o organizaciji i zadacima partizanskih odreda.* (Tom V, knj. 1, dok. br. 22.)

77. *Izveštaj Pokrajinskog komiteta KPJ za Vojvodinu od 2 septembra 1941 god. Centralnom komitetu KPJ o stanju partiske i vojne organizacije.* (Tom I. knj. 2. dok. br. 26.)
78. *Izvještaj komandanta Drvarske brigade od 2 septembra 1941 god. Oblasnom komitetu KPJ za Bosansku Krajinu o razvoju ustanka na području Brigade.* (Tom IV, knj. 1, dok. br. 77.)
79. *Direktiva Operativnog komiteta KPH Karlovac od 3 rujna 1941 god. za pril ago davanje rada partijskih organizacija na terenu vojno-političkim zadacima.* (Tom V, knj. 1, dok. br. 18.)
80. *Pismo Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju Okružnom komitetu KPJ za Šabački okrug* i *instruktoru Pokrajinskog komiteta od 4 IX 1941 god.* (Tom I, knj. 1, dok. br. 25.)
81. *Uputstvo CK KPJ od 4 septembra 1941 god. Centralnom komitetu KPH o načinu rešavanja najvažnijih agitacio-no-propagandnih i vojno-političkih pitanja i pripremanju za vojno savetovanje i prošireni sastanak CK KPJ.* (Tom II, knj. 2, dok. br. 14.)
82. *Izveštaj sekretara Oblasnog komiteta KPJ za Bosansku Krajinu od 4 septembra 1941 god. delegatu Centralnog komiteta KPJ o radu partiske organizacije* i *izvršenim akcijama.* (Tom IV, knj. 1, dok. br. 85.)
83. *Telegram druga Tita Izvršnom komitetu Kominterne od 4 septembra 1941 god. o otkazivanju poslušnosti PK Makedonije i preduzetim merama od. CK KPJ.* {Tom VII. knj. 1, dok. br. 7.)
84. *Izveštaj Štaba Kragujevačkog NOP odreda od* 5 *septembra 1941 god. Glavnom štabu NOP odreda Srbije o vojno-političkom stanju odreda.* (Tom I, knj. 2, dok. br. 31.)
85. *Izveštaj Okružnog komiteta KPJ za Kraljevački okrug od 6 IX 1941 god.* (Tom I, knj. 1, dok. br. 26.)
86. *Otvoreno pismo CK KPJ od 6 septembra 1941 god. članovima Partije u Makedoniji u kome se obaveštava članstvo o antipartiskom radu dotadanjeg PK KPJ za Makedoniju i njegovom suspendovanju.* (Tom VII, knj. 1, dok. br. 8.)
87. *Pismo Centralnog komiteta Komunističke partije Jugoslavije CK BKP od 6 septembra 1941 god. u vezi Sarla i njegovog kontrarevolucionarnog i antipartiskog rada.* (Tom VII, knj. 1, dok. br. 9.)
88. *Izveštaj Okružnog komiteta KPJ za Kraljevački okrug od 8 IX 1941 god.* (Tom I, knj. 1, dok. br. 27.)

39. *Izvještaj terenskog radnika Milana Tankosića od 9 rujna 1941 god. komandantu Operativnog štaba za zapadnu Bosnu i Liku o jačini neprijateljskih snaga, pripremanju akcija i političkom stanju u jugoistočnom dijelu Like.* (Tom V, knj. 1, dok. br. 21.)
90. *Poziv Okružnog komiteta KPJ Kraljevo od 11 septembra 1941 god. narodu Kraljeva i okoline za stupanje u NOP odrede.* (Tom I, knj. 2, dok. br. 35.)
91. *Izvještaj Aleksandra Rankovića od 11 septembra 1941. god. Vrhovnom komandantu NOP odreda Jugoslavije* o *pregovorima sa pretstavnicima Draže Mihailovića.* (Tom I. knj. 2, dok. br. 34.)
92. *Pismo instruktora Pokrajinskog komiteta KPJ pri Jagodini od 12 septembra 1941 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za* Srbiju o *stanju partijske i vojne organizacije na teritoriji Okružnog komiteta Jagodina.* (Tom I, knj. 2, dok. br. 36.)
93. *Izveštaj Okružnog komiteta KPJ za Kraljevački okrug od 12 IX 1941 god.* (Tom I, knj. 1, dok. br. 29.)
94. *Izveštaj instruktora Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 12 IX 1941 god. iz Pomoravskog okruga.* (Tom I, knj. 1, dok. br. 28.)
95. *Pismo druga Tita od 12 septembra 1941 god. sekretaru CK KPH o urednijem upućivanju materijala Kominterni i o organizaciono-političkom učvršćenju partijskih organizacija i partizanskih odreda Hrvatske.* (Tom II, knj. 2, dok. br. 63.)
96. *Zapisnik sa partiske konferencije Cetinjske partiske organizacije od 12 septembra 1941 godine.* (Tom III, knj. 4, dok. br. 3.)
97. *Izveštaj člana Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 13 IX 1941 god. Kruševačkog okruga.* (Tom I, knj. 1, dok. br. 30.)
98. *Izveštaj Uglješe Danilovića od 17 septembra 1941 god. Svetozaru Vukmanoviću-Tempu o vojno-političkoj situaciji u istočnoj Hercegovini.* (Tom IV, knj. 1, dok. br. 204.)
99. *Izvještaj političkog komesara Prve čete za Bos. Krajinu od 17 septembra 1941 god. sekretaru Oblasnog komiteta KPJ za Bos. Krajinu o reorganizaciji odreda, političkom radu i borbi kod Memića.* (Tom IV, knj. 1, dok. br. 162.)
100. *Izvještaj Okružnog komiteta KPH Karlovac od 18 rujna 1941 god. Centralnom komitetu KPH o izvedenim akcijama u prvoj polovini rujna 1941 godine.* (Tom V, knj. 1, dok. br. 30.)

101. *Izvještaj Pokrajinskog komiteta KPH za Dalmaciju od 19 rujna 1941 god. Centralnom komitetu KPH o pokušaju prebacivanja partizanskih odreda na slobodni teritorij, izvršenim akcijama i vojno-političkom stanju u Dalmaciji.* (Tom V, knj. 1, dok. br. 31.)
102. *Izvještaj Okružnog komiteta KPH Karlovac od 19 rujna 1941 god. Centralnom komitetu KPH o izvršenim akcijama i vojno-političkoj situaciji na području komiteta.* (Tom V, knj. 1, dok. br. 32.)
103. *Zapisnik sa konferencije delegata Narodnooslobodilačkog pokreta Korduna i Banije, održane 19 i 20 rujna 1941 godine.* (Tom V, knj. 1, dok. br. 35.)
104. *Dnevnik političkog komesara Kamničkog bataljona od 17 avgusta do 20 septembra 1941 godine.* (Tom VI, knj. 1, dok. br. 32.)
105. *Rezolucija konferencije delega ta Narodnooslobodilačkog pokreta Korduna i Banije od 20 rujna 1941 godine.* (Tom V, knj. 1, dok. br. 36.)
106. *Zapisnik sa sastanka vojnih delegata Like od 21 rujna 1941 godine.* (Tom V, knj. 1, dok. br. 39.)
107. *Izveštaj Okružnog komiteta KPJ za Požarevački okrug od 21 IX 1941- god.* (Tom I, knj. 1, dok. br. 32.)
108. *Direktiva Pokrajinskog komiteta SKOJ-a za Crnu Goru, Boku i Sandžak od 24 septembra 1941 god. za bojkot srednjih škola.* (Tom III. knj. 1, dok. br. 14.)
109. *Izveštaj delegata Pokrajinskog komiteta pri Požarevačkom okrugu od 28 septembra i 1 oktobra 1941 god. Pokrajinskom .komitetu KPJ za Srbiju o akcijama Požarevačkog NOP odreda.* (Tom I, knj. 2, dok. br. 38.)
110. *Okružnica br. 3 Centralnog komiteta KPH od 30 rujna 1941 godine.* (Tom V, knj. 1, dok. br. 46.)
111. *Direktiva Glavnog štaba i Centralnog komiteta Komunističke partije Slovenije partizanskim jedinicama po pitanju taktike i daljeg razvoja slovenačkih partizanskih odreda.* (Tom VI, knj. 1, dok. br. 23.)
112. *Pismo sekretara CK KPS Toneta Tomšiča Pokrajinskom komitetu za Štajersku od septembra 1941 godine.* (Tom VI, knj. 1, dok. br. 35.)
113. *»U partizane« — članak druga Edvarda Kardelja od septembra 1941 godine.* (Tom VI, knj. 1, dok. br. 22.)
114. *Proglas Pokrajinskog komiteta KPJ za Bosnu i Hercegovinu od septembra 1941 god. narodu Bosne i Hercegovine i pripadnicima domobranske vojske.* (Tom IV, knj. 1, dok. br. 213.)

115. *Poziv Centralnog komiteta Komunističke partije Jugoslavije od septembra 1941 god. vojnicima, podoficirima i oficirima domobranske vojske za priključenje NO borbi* (Tom IV, knj. 1, dok. br. 208.)
116. *Izveštaj Okružnog komiteta KPJ za Požarevački okrug od septembra 1941 god.* (Tom I, knj. 1, dok. br. 38.)
117. *Izveštaj instruktora Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od septembra 1941 god. iz Požarevačkog okruga* (Tom I, knj. 1, dok. br. 31.)
118. *Pismo člana Okružnog komiteta KPJ Jagodina početkom septembra 1941 god. instruktoru Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju o razbijanju Palanačke i Račanske partizanske čete.* (Tom I, knj. 2, dok. br. 33.)
119. *Izvještaj sekretara Oblasnog komiteta KPJ za Bos. Krajinu od septembra 1941 god. delegatu CK KPJ Svetozaru Vukmanoviću-Tempu o vojno-političkoj situaciji u Bos. Krajini.* (Tom IV, knj. 1, dok. br. 182.)
120. *Izveštaj sekretara Oblasnog komiteta KPJ za Bosansku Krajinu od septembra 1941 god. delegatu CK KPJ drugu Svetozaru Vukmanoviću-Tempu o vojno-političkoj situaciji na području oblasti.* (Tom IV, knj. 1. dok. br. 167.)
121. *Izvještaj Hasana Brkića od septembra 1941 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Bosnu i Hercegovinu o formiranju Semizovačke, Igmanske i Visočke partizanske čete i o vojno-političkoj situaciji na tome području.* (Tom IV, knj. 1, dok. br. 121.)
122. *Proglas Pokrajinskog komiteta KPJ za Bosnu* i *Hercegovinu od septembra 1941 god. narodu Bosne i Hercegovine i pripadnicima domobranskih jedinica.* (Tom IV, knj. 1, dok. br. 120.)
123. *Izveštaj sekretara Oblasnog komiteta KPJ za Bosansku Krajinu od septembra 1941 god. delegatu CK KPJ Svetozaru Vukmanoviću-Tempu o oslobođenju Doboja.* (Tom IV, knj. 1, dok. br, 97.)
124. *Izveštaj Pokrajinskog komiteta KPS za Štajersku krajem septembra 1941 god. Centralnom komitetu KPS o akcijama štajerskih partizana.* (Tom VI, knj. 1, dok. br. 33.)
125. *Izvještaj sekretara Okružnog komiteta KPH Karlovac koncem rujna. 1941 god. o obilasku partijskih organizacija-u Gorskom Kotaru, Hrvatskom Primorju i kotoru Ogulin.* (Tom V, knj. 1, dok. br. 45.)
126. *Izvještaj Štaba gerilskih odreda za Liku koncem rujna 1941 god. Stabu drvarske brigade o vojnopolitičkoj situaciji.* (Tom V, knj. 1, dok. br. 42.)

127. *Iz izvještaja Mjesnog komiteta KPJ za Srez cetinjski od 1 oktobra 1941 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Crnu Goru, Boku i Sandžak.* (Tom III, knj. 1, dok. br. 16.)
128. *Pismo Okružnog komiteta KPJ Kragujevac od 2 oktobra 1941 god. partiskoj organizaciji Kragujevačkog NOP odreda o radu partiske organizacije u vojsci.* (Tom I. knj. 2, dok. br. 40.)
129. *Uputstvo političkog komesara NOP odreda Korduna* i *Banije od 2 listopada 1941 god. za pravilno zauzimanje stava prema talijanskom okupatoru i tumačenje narodu osnovnih ciljeva i perspektiva oslobodilačke borbe.* (Tom V, knj. 1, dok. br. 51.)
130. *Izvještaj Okružnog komiteta KPH Karlovac od 2 listopada 1941 god. Centralnom komitetu KPH o izvršenim akcijama u drugoj polovici rujna.* (Tom V, knj. 1, dok. br. 4-9.)
131. *Izvještaj Okružnog komiteta KPH Karlovac od 2 listopada 1941 god. o provođenju direktiva Centralnog komiteta KPH i vojno-političkoj situaciji na području komiteta.* (Tom V, knj. 1, dok. br. 48.)
132. *Izvještaj Štaba Hercegovačkog odreda od 2 oktobra 1341 god. o vojno-političkoj situaciji u Hercegovini.* (Tom IV, knj. 2, dok. br. 4.)
133. *Izvještaj sa mjesne konferencije KPJ u Grahovu od 3 oktobra 1941 godine.* (Tom III, knj. 4, dok. br. 4.)
134. *Izvještaj sekretara Oblasnog komiteta KPJ za Bosansku Krajinu od 4 oktobra 1941 god. o preduzetim mjerama za otklanjanje nedostataka u partizanskim jedinicama i o radu partiske organizacije u Banjoj Luci.* (Tom IV, knj. 2, dok. br. 8.)
135. *Izvještaj Komande II bataljona Posavskog narodnooslobodilačkog partizanskog odreda od 4 oktobra 1941 god.* (Tom I, knj. 1, dok. br. 42.)
136. *Uputstvo Okružnog komiteta KPH Karlovac od 6 listopada 1941 god. Komandi NOP odreda Korduna i Banije za reorganizaciju partizanskih jedinica* **i** *rad partiskih organizacija u njima.* (Tom V, knj. 1, dok. br. 54.)
137. *Izvještaj Štaba Primorsko-goranskog NOP odreda od* 6 *listopada 1941 god. Okružnom komitetu KPH Karlovac o formiranju Drežničkog bataljona.* (Tom V, knj. 1, dok. br. 55.)
138. *Uputstvo političkog komesara Drvarske brigade od* 7 *oktobra 1941 god. o korišćenju štampe u političkom vaspitanju boraca.* (Tom IV. knj. 2, dok. br. 17.)

139. *Izvještaj Okružnog povereništva za Aranđelovac od 7 oktobra 1941 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju o stanju partiske organizacije na terenu.* (Tom I. knj. 2, dok br. 41.)
140. *Pismo instruktora Pokrajinskog komiteta za Pomoravski okrug od 9 oktobra 1941 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju o vojno-političkom stanju.* (Tom I, knj. 2, dok. br. 42.)
141. *Izvještaj Pokrajinskog komiteta KPH za Dalmaciju od 10 listopada 1941 god. Centralnom komitetu KPH o političkoj situaciji i izvršenim akcijama.* (Tom V. knj. 1, dok. br. 59.)
142. *Izvještaj Okružnog komiteta KPH Karlovac od 10 listopada 1941 god. Centralnom komitetu KPH o izvedenim akcijama* i situaciji u *okrugu Karlovac.* (Tom V, knj. 1, dok. br. 61.)
143. *Pismo Okružnog komiteta KPH Karlovac od 10 listopada 1941 god. komandantu NOP odreda Korduna i Banije o zadacima partiskih organizacija u partizanskim jedinicama.* (Tom V, knj. 1, dok. br. 62.)
144. *Proglas Užičkog narodnooslobodilačkog odbora od 11 oktobra 1941 godine.* (Tom I, knj. 2, dok. br. 44.)
145. *Izveštaj Okružnog povereništva Aranđelovac od 12 oktobra 1941 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju o formiranju seoskih narodnooslobodilačkih odbora.* (Tom I, knj. 2, dok. br. 46.)
146. *Izveštaj člana Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju pri Požarevcu od 12 oktobra 1941 god. Pokrajinskom komitetu o akcijama partizanskih odreda.* (Tom I, knj. 2, dok. br. 45.)
147. *Uputstvo Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 13 oktobra 1941 god. Okružnom komitetu KPJ za Požarevac o stavu prema četnicima.* (Tom I, knj. 2, dok. br. 47.)
148. *Direktiva Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 14 oktobra 1941 god. Okružnom komitetu Aranđelovac za pojačan partiski rad na terenu i za razobličavanje Nedića, Pećanca i Ljotića pred narodom.* (Tom I, knj. 2, dok. br. 48.)
149. *Uputstvo političkog komesara Primorsko-goranskog NOP odreda od 15 listopada 1941 god. za dostavljanje izvještaja o faor alno-političkom stanju* i *kulturno-prosvjetnom radu u jedinicama.* (Tom V, knj. 1, dok. br. 64.)
150. *Izvještaj političkog komesara partizanskog odreda u Šljivnjaku od 15 listopada 1-941 god. političkom komesaru drugog rejona o radu u odredu i situaciji na terenu.* (Tom V, knj. 1, dok. br. 63.)

151. *Proglas Mjesnog komiteta KPJ za Srez cetinjski od 15 oktobra 1941 godine.* (Tom III, knj. 1, dok. br. 24.)
152. *Pismo Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 16 oktobra 1941 god. Okružnom komitetu KPJ za Kragujevac o stavu prema četnicima Draže Mihailovića.* (Tom I, knj. 2, dok. br. 49.)
153. *Uputstvo Komande NOP odreda Korduna i Banije od 17 listopada 1941 god. za rad političkih komesara rajona i odreda.* (Tom V, knj. 1, dok. br. 68.)
154. *Izvještaj političkog komesara Primorsko-goranskog NOP odreda od 17 listopada 1941 god. Centralnom komitetu KPH o izvršenim akcijama i političkom radu.* (Tom V, knj. 1, dok. br. 67.)
155. *Izvještaj političkog delegata Trećeg partizanskog odreda u Manjači od 17 oktobra 1941 god. Štabu Prve banjalučke čete o političkom radu u selima na području odreda.* (Tom IV, knj. 2, dok. br. 34.)
156. *Izvještaj partiskog rukovodstva Arandelovac od 18 oktobra 1941 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju o stanju u Prvom šumadiskom NOP odredu i partiskoj organizaciji u okrugu.* (Tom I, knj. 2, dok. br. 50.)
157. *Izvještaj političkog komesara NOP odreda Korduna i Banije od 18 listopada 1941 god. Okružnom komitetu KPH Karlovac o vojno-političkoj situaciji poslije dolaska talijanskih trupa.* (Tom V, knj. 1, dok. br. 69.)
158. *Direktivno pismo Centralnog komiteta KPH od 19 listopada 1941 god. Okružnom komitetu KPH Karlovac.* (Tom V, knj. 1. dok. br. 71.)
159. *Pismo Vrhovnog štaba Narodnooslobodilačkih partizanskih odreda Jugoslavije upućeno Draži Mihailoviću 20 IX 1941 god.* (Tom I, knj. 1, dok. br. 53.)
160. *Izvještaj sekretara Centralnog komiteta KPH od 22 listopada 1941 god. Centralnom komitetu KPH o stanju partijskih organizacija i partizanskih jedinica u Dalmaciji.* (Tom V, knj. 1, dok. br. 74.)
161. *Pismo Centralnog komiteta KPJ od 22 oktobra 1941 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Crnu Goru, Boku i Sandžak.* (Tom III, knj. 1. dok. br. 26.)
162. *Izveštaj instruktora Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 24 X 1941 god. iz Pomoravskog okruga.* (Tom I, knj. 1, dok. br. 60.)
163. *Izvještaj delegata Pokrajinskog komiteta KPJ pri OK Požarevac od 26 oktobra 1941 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju o akcijama Požarevačkog NOP odreda.* (Tom I, knj. 2, dok. br. 55.)

164. *Direktiva Pokrajinskog komiteta KPJ za* Crnu *Goru, Boku i Sandžak od 26 oktobra 1941 god. o političkim i organizacionim pripremama za dalju borbu protiv okupatora i njegovih slugu.* (Tom III, knj. 1, dok. br. 29.)
165. *Poziv odbora Narodnooslobodilačke pomoći u Nišu od 28 oktobra 1941 god. narodu Niša i okoline za materijalnu pomoć partizanima na frontu.* (Tom I. knj. 2, dok. br. 56.)
166. *Uputstvo Komande NOP odreda Korduna i Banije od 29 listopada 1941 god. o dužnostima partizana.* (Tom V, knj. j 1, dok. br. 81.)'
167. *Izveštaj instruktora Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 30 X 1941 god. iz Pomoravskog okruga.* (Tom I, knj. 1, dok. br. 66.)'
168. *Izvještaj političkog komesara Primorsko-goranskog NOP odreda od 31• listopada 1941 god. Centralnom komitetu KPH o borbama protiv Talijana u drugoj polovini listopada i hapšenjima u Karlovcu.* (Tom V, knj. 1, dok. br. 83.)
169. *Izvještaj Okružnog komiteta KPJ za Cetinjski okrug od 31 oktobra 1941 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Crnu Goru, Boku i Sandžak.* (Tom III, knj. 1. dok. br. 39.)
170. *Direktivno pismo sekretara CK SKOJ Ive Ribara-Lole od oktobra 1941 god. rukovodiocu SKOJ u Crnoj Gori, Boki i Sandžaku Budimiru Tomoviću.* (Tom II. knj. 2, dok. br. 30.)
171. *Izveštaj Okružnog komiteta KPJ za Kruševački okrug od oktobra 1941 god.* (Tom I, knj. 1, dok. br. 39.)
172. *Izvještaj instruktora Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju početkom oktobra 1941 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju o vojno-političkoj situaciji na terenu i o stanju u Kragujevačkom NOP odredu.* (Tom I. knj. 2, dok. br. 43.)
173. *»Narodnooslobodilački odbori moraju postati istinski privremeni nosioci narodne vlasti« — članak Edvarda Kardelja od druge polovine oktobra 1941 godine.* (Tom I, knj. 2, dok. br. 51.)
174. *»Briga o ljudima« — članak Edvarda Kardelja od druge polovine oktobra 1941 godine.* (Tom I, knj. 2, dok. br. 53.)
175. *»Borba protiv petokolonaša* i *razbijača kao uslov jedinstva srpskog naroda« — članak Edvarda Kardelja od druge polovine oktobra 1-941 godine.* (Tom I, knj. 2, dok. br. 54.)
176. *Izveštaj instruktora Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od oktobra 1941 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju o neprijateljskom radu oficira Draže Mihailovića.* (Tom I, knj. 2, dok. br. 59.)

177. *Izvještaj kurira Psunjskog odreda drugom polovniom listopada 1941 god. sekretaru Okružnog komiteta KPH Nova Gradiška o napadu ustaša na logor i izvršenim akcijama.* (Tom V, knj. 1, dok. br. 73.)
178. *»Slovenski Partizan« od oktobra 1941 god. o zadacima komaiidira i komesara i o njihovim međusobnim odnosima 1 ulozi u partizanskim odredima.* (Tom VI, knj. 1, dok. br. 44.)
179. *Proglas Narodnooslobodilačkog komiteta Bosne i Like od oktobra 1941 god. srpskom i hrvatskom narodu povodom evakuacije Drvara od strane partizanskih jedinica.* (Tom IV, knj. 2, dok. br. 11.)
180. *Odgovor CK BKP od oktobra 1941 god. na pismo Centralnog komiteta KPJ poslato septembra 1941 godine.* (Tom VII, knj. 1, dok. br. 13.)
181. *Izvještaj Gradskog komiteta KPJ za Podgoricu od oktobra 1941 god. Stabu Lješkopoljskog bataljona Zetskog NOP odreda o jačini, rasporedu i naoružanju italijanskog garnizona u Podgorici.* (Tom III, knj. 1. dok. br. 33.)
182. *Direktiva Pokrajinskog komiteta KPJ za Crnu Goru, Boku i Sandžak od oktobra 1941 god. o najvažnijim zadacima partiskih organizacija.* (Tom III, knj. 1, dok. br. 22.)
183. *Izvještaj Pokrajinskog komiteta KPH za Dalmaciju koncem listopada 1941 god. Centralnom komitetu KPH o izvršenim akcijama i neprijateljskim represalijama.* (Tom V, knj. 1, dok. br. 76.)
] 84. *Izvještaj sekretara Kotarskog komiteta KPH Veljun od 2 studenog 1941 god. o radu partijske organizacije i stanju u odredu.* (Tom V, knj, 2, dok. br. 2.)
185. *Proglas Pokrajinskog komiteta KPJ za Crnu Goru, Boku i Sandžak od 3 novembra 1941 god. povodom 24-godišnjice Oktobarske revolucije.* (Tom III, knj. 1, dok. br. 44.)
186. *Pismo Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 7 novembra 1941 god. Okružnom komitetu KPJ Jagodina o stavu prema četnicima Draže Mihailovića.* (Tom I, knj. 2, dok. br. 61.)
187. *Izveštaj Okružnog komiteta KPJ Niš od 8 novembra 1941 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju.* (Tom I, knj. 2, dok br. 63.)
188. *Proglas Centralnog komiteta Komunističke partije Slovenije nemačkim vojnicima od 9 novembra 1941 godine.* (Tom VI, knj. 1, dok. br. 64.)
189. *Proglas Okružnog komiteta KPJ za Banjalučki okrug od 10 novembra 1941 god. povodom nasilja ustaških vlasti.* (Tom IV, knj. 2, dok. br. 50.)

190. *Pismo Centralnog komiteta KPJ od 10 novembra 1941 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Crnu Goru, Boku* **i** *Sandžak.* (Tom III, knj. 1, dok. br. 93.)
191. *Pismo sekretara Centralnog komiteta KPH od 10 studenog 1941 god. sekretaru Operativnog partijskog rukovodstva CK KPH o akcijama i situaciji u Splitu i okolici* (Tom V, knj. 2, dok. br. 6.)
192. *Uputstvo Okružnog komiteta KPH Karlovac od 12 studenog 1941 god. za rad partijskih organizacija i njihovih sekretara.* (Tom V, knj. 2, dok. br. 7.)
193. *Izvještaj Okružnog komiteta KPJ za Cetinjski okrug od 13 novembra 1941 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Crnu Goru, Boku i Sandžak o stanju na području Komiteta.* (Tom III, knj. 1, dok. br. 58.)
194. *Uputstvo politkomesara Prve partizanske drvarsko-oštreljske čete od 1-4 novembra 1941 god. za politički rad u vodovima.* (Tom IV, knj. 2, dok. br. 54.)
195. *Otvoreno pismo Centralnog komiteta KPH od 16 studenog 1941 god. članovima Partije u Dalmaciji povodom, neuspjeha partizanskih odreda i nezdravih pojava u partijskim redovima.* (Tom V, knj. 2, dok. br. 10.)
196. *Izvještaj Pokrajinskog komiteta SKOJ-a za Crnu Goru, Boku i Sandžak od 18 novembra 1941 god. Centralnom komitetu SKOJ-a o stanju organizacije »Crnogorske narodne omladine« po srezovima.* (Tom III, knj. 4, dok. br. 7.)
197. *Direktivno pismo Pokrajinskog komiteta KPJ za Crnu Goru, Boku i Sandžak od 20 novembra 1941 godine.* (Tom III, knj. 1, dok. br. 66.)
198. *Proglas Okružnog komiteta KPJ za Cetinjski okrug od 20 novembra 1941 godine.* (Tom III, knj. 1, dok. br. 64.)
199. *Proglas Pokrajinskog komiteta KPJ za Crnu Goru, Boku* i *Sandžak od 21 novembra 1941 godine.* (Tom III, knj. 1, dok. br. 69.)
200. *Izvještaj Pokrajinskog komiteta KPH za Dalmaciju od 22 studenog 1-941 god. Centralnom komitetu KPH o hapšenju Rade Končara* i vojno-političkoj *situaciji u Dalmaciji.* (Tom V, knj. 2, dok. br. 19.)
201. *Izvještaj Biroa ćelije opštine Rijeke Crnojeviča od 22 novembra 1941 god. Okružnom komitetu KPJ za Cetinjski okrug o stanju u opštini poslije odlaska jedinica za Sandžak.* (Tom III, knj. 1, dok. br. 72.)
202. *Direktivno pismo Okružnog komiteta KPJ za Okrug podgorički od 23 novembra 1941 aodine.* (Tom III, knj. 1, dok. br. 73.)

203. *Izvještaj sekretara Operativnog partijskog rukovodstva Centralnog komiteta KPH od 25 studenog 1941 god. Centralnom komitetu KPJ o borbama* i *akcijama partizana Hrvatske u listopadu i studenom 1941 godine.* (Tom V, knj. 2, dok. br. 21.)
204. *Izvještaj Pokrajinskog komiteta KPH za Dalmaciju od 26 studenog 1941 god. Centralnom komitetu KPH o izvršenim akcijama u Solinskom Bazenu od 1 do 15 studenog i akcijama u Splitu.* (Tom V. knj. 2, dok. br. 22.)
205. *Pismo političkog komesara NOP odreda Korduna* i *Banije od 28 studenog 1941 god. o zaključcima druge konferencije štabova bataljona* i *zadaćama političkih komesara.* (Tom V, knj. 2, dok. br. 28.)
206. *Izveštaj delegata Vrhovnog štaba NOP odreda Jugoslavije Vladimira Popovića od 29 novembra 1941 god. Vrhovnom štabu o vojno-političkom stanju u Hrvatskom Zagorju i Dalmaciji.* (Tom II, knj. 2, dok. br. 42.)
207. *Izvještaj Biroa Gradskog komiteta KPJ za Podgoricu od 30 novembra 1941 god. Mjesnom komitetu KPJ za Srez podgorički o stanju u gradu.* (Tom III, knj. 1, dok. br. 98.)
208. *Proglas privremenog PK KPJ za Makedoniju od novembra 1941 god. u vezi sa terorom buaarskih vlasti.* (Tom VII, knj. 1, dok. br. 14.)
209. *Izvještaj delegata Pokrajinskog komiteta KPJ za Bosnu i Hercegovinu od novembra 1941 god. o raspoloženju muslimana, masovnom hapšenju i proslavi Oktobarske revolucije u Sarajevu.* (Tom IV, knj. 2, dok. br. 65.)
210. *Poziv Ukrajincima, Rusinima i Poljacima od novembra 1941 god. za priključenje oslobodilačkoj borbi naroda Jugoslavije.* (Tom IV, knj. 2, dok. br. 62.)
211. *Direktivno pismo Pokrajinskog komiteta KPJ za Crnu Goru, Boku i Sandžak od novembra 1941 god. svima partiskim organizacijama i organizacijama SKOJ-a o preorijentaciji rada sa omladinom.* (Tom III, knj. 4. dok. br. 8.)
212. *Izvještaj političkog komesara Komande NOP odreda Korduna* i *Banije od studenog 1941 god. Glavnomn* štabu *NOP odreda Hrvatske o stanju u jedinicama prema izvještajima na konferenciji štabova bataljona.* (Tom V, knj. 2, dok. br. 24.)
213. *Saopštenje Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju o smrti komandanta I. šumadiskog odreda druga Milana Blagojevića.* (Tom I, knj. 1, dok. br. 68.)
214. *Izvještaj Biroa zetske partiske ćelije od novembra 1941 god. Okružnom komitetu KPJ za Podgorički okrug.* (Tom III, knj. 1. dok. br. 92.)

215. *Izvještaj 3iroa Ješkopoljske ćelije od novembra 1941 god. Mjesnom komitetu KPJ za Srez podgorički.* (Tom III, knj. 1, dok. br. 90.)
216. *Izvještaj Mjesnog komiteta KPJ — Herceg Novi od novembra 1941 god. Okružnom komitetu KPJ za Okrug nikšićki.* (Tom III, knj. 1, dok. br. 55.)
217. *Direktiva Pokrajinskog komiteta KPJ za Crnu Goru, Boku i Sandžak od novembra 1941 god. za pravilnu raspodelu članova Partije povodom formiranja partizanskih jedinica za operacije van Crne Gore.* (Tom III, knj. 1, dok. br. 49.)
218. *Direktiva Pokrajinskog komiteta KPJ za Crnu Goru, Boku i Sandžak od novembra 1941 god. Okružnom komitetu KPJ za Okrug podgorički.* (Tom III, knj. 1, dok. br. 47.)
219. *Proglas Okružnog komiteta KPJ za Cetinjski okrug od novembra 1941 god. povodom mučkog ubistva Nika R.olovića i Ljuba Laličića.* (Tom III, knj. 1, dok. br. 46.)
320. *Izvještaj sekretara Operativnog partijskog rukovodstva Centralnog komiteta KPH prvom polovicom prosinca 1941 god. Centralnom komitetu KPJ o akcijama u sjevernoj Hrvatskoj.* (Tom V, knj. 2, dok. br. 50.)
221. *Pismo člana Vrhovnog štaba Narodnooslobodilačkih partizanskih odreda Jugoslavije druga Edvarda Kardelja Glavnom štabu slovenačkih narodnooslobodilačkih partizanskih odreda* od *početka decembra 1941 god. o izdajstvu Draže Mihailovića.* (Tom VI, knj. 1, dok. br. 70.)
222. *Pismo Pokrajinskog komiteta KPJ za Crnu Goru, Boku i Sandžak od 1 decembra 1941 god. Okružnom komitetu KPJ za Cetinjski okrug o nepravilnostima u radu Okružnog komiteta* i *Štaba odreda.* (Tom III, knj. 1, dok. br. 104.)
223. *Iz izvještaja Biroa partiske ćelije opštine Rijeke Crnojevića od 2 decembra 1941 god. Mjesnom komitetu KPJ za srez Cetinje.* (Tom III, knj. 1, dok. br. 106.)
224. *Izvještaj Okružnog komiteta KPJ Požarevac od 3 decembra 1941 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju o neprijateljskoj ofanzivi na slobodnu teritoriju Požarevačkog NOP odreda.* (Tom I, knj. 2, dok. br. 70.)
225. *Izveštaj Sreskog komiteta KPJ Kosmaj od* 5 *decembra 1941 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju o vojnopolitičkoj situaciji posle odlaska Kosmäjskog NOP odreda za Sandžak.* (Tom I, knj. 2, dok. br. 71.)
226. *Pismo Okružnog komiteta KPH za Hrvatsko Primorje od 5 prosinca 1941 god. o zadacima partizanske čete u Ledenicama.* (Tom V. knj. 2, dok. br. 41.)

227. *Okružnica br. 4 Centralnog komite ta KPH od 6 prosinca 1941 godine.* (Tom V, knj. 2, dok. br. 4-2.)
228. *Zaključci sa savjetovanja Pokrajinskog komiteta KPJ za Crnu Goru, Boku i Sandžak od 7 decembra 1941 godine.* (Tom III, knj. 4, dok. br. 10.)
229. *Pismo Pokrajinskog komiteta KPJ za Crnu Goru, Boku i Sandžak od 8 decembra 1941 god. Centralnom komitetu KPJ.* (Tom III, knj. 1, dok. br. 117.)
230. *Pismo Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 9 decembra 1941 god. Okružnom komitetu KPJ Požarevac o Prvoj neprijateljskoj ofanzivi u zapadnoj Srbiji i stanju NOP odreda na teritoriji Niskog, Zaječarskog i Leskovačkog okruga.* (Tom I, knj. 2, dok. br. 74.)
231. *Pismo Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju Okružnom komitetu KPJ za Požarevački okrug i instruktoru Pokrajinskog komiteta od* 9 *XII 1941 god.* (Tom I, knj. 1. dok. br. 91.)
232. *Proglas Pokrajinskog komiteta KPJ za Crnu Goru, Boku i Sandžak od 9 decembra 1941 godine.* (Tom$_f$III, knj. 1. dok. br. 120.)
233. *Izvještaj Mjesnog komiteta KPJ za Srez podgorički od 11 decembra 1941 god. o namirnicama koje Sreski odbor NOF-a stavlja na raspoloženje Glavnom štabu NOP odreda za Crnu Goru i Boku.* (Tom III, knj. 1, dok. br. 127.)
234. *Pismo komesara Glavnog štaba NOP odreda za Sandžak od 11 decembra 1941 god. članu Glavnog štaba NOP odreda za Srbiju i potrebi prebacivanja partizanskih snaga za zaposedanje Sjenice.* (Tom I, knj. 2, dok. br. 77.)
235. *Pismo Štaba Primorsko-goranskog NOP odreda od 11 prosinca 1941 god. Okružnom komitetu KPH za Hrvatsko Primorje.* (Tom V, knj. 2, dok. br. 52.)
236. *Direktiva Pokrajinskog komiteta KPJ za Crnu Goru, Boku i Sandžak od 12 decembra 1941 godine.* (Tom III, knj. 1, dok. br. 131.)
237. *Iz izvještaja Biroa Gradskog komiteta KPJ za Podgoricu od 12 decembra 1941 god. Mjesnom komitetu KPJ za Srez podgorički.* (Tom III, knj. 1, dok. br. 136.)
238. *Pismo Ive Ribara-Lole od 13 decembra 1941 god. Milu Radosavljeviću i Ljubinki Milosavljević o neposrednim zadacima SKOJ u Srbiji.* (Tom II, knj. 2, dok. br. 57.)
239. *Saopćenje Glavnog štaba NOP odreda Hrvatske od 13 prosinca 1941 god. operativnom partijskom rukovodstvu CK KPH o savjetovanju vojnih predstavnika Like i Korduna, formiranju partizanskog odreda* i *Okružnog komiteta KPH za Baniju.* (Tom V, knj. 2, dok. br. 54.)

240. *Pisvio političkog komesara Drugog bataljona NOP odreda Korduna i Banije od 14 prosinca 1941 god. političkim komesarima četa i vodova u vezi sa zaključcima* prre *konferencije političkih rukovodilaca u bataljonu.* (Tom V, knj. 2, dok. br. 57.)
241. *Pismo Sreskog komiteta KPJ Kosmaj od 1-5 decembra 1941 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju o partiskom i vojno-političkom radu u Kosmajskom* i *Mladenovačkom srezu.* (Tom I, knj. 2, dok. br. 79.)
242. *Izvještaj Glavnog štaba NOP odreda Hrvatske od 15 prosinca 1941 god. Vrhovnom štabu NOP odreda Jugoslavije o vojno-političkoj situaciji iznijetoj na savjetovanju sa predstavnicima štabova odreda.* (Tom V. knj. 2, dok. br. 59.)
243. *Naredba br. 2 Glavnog štaba NOP odreda Hrvatske od 15 prosinca 1941 god. o imenovanju novog političkog komesara Glavnog štaba i dostavljanju izvještaja.* (Tom V, knj. 2, dok. br. 60.)
244. *Izvještaj sekretara operativnog partijskog rukovodstva Centralnog komiteta KPH od 15 prosinca 1941 god. Glavnom štabu NOP odreda Hrvatske o stanju partizanskih odreda i partijskih organizacija u sjevernoj Hrvatskoj.* (Tom V, knj. 2, dok. br. 61.)
245. *Izvještaj delegata Centralnog komiteta KPH od 15 prosinca 1941 god. o vojno-političkoj situaciji u Gorskom Kotaru, Hrvatskom Primorju i kotaru Brinje.* (Tom V. knj. 2, dok. br. 62.)
246. *Izvještaj Štaba Primorsko-goranskog NOP odreda od 15 prosinca 1941 god. Centralnom komitetu KPH o vojno-političkoj situaciji i problemima odreda.* (Tom V, knj. 2. dok. br. 63.)
247. *Članak iz Biltena Pokrajinskog komiteta KPJ za Bosnu i Hercegovinu od 18 decembra 1941 god. o stvaranju bosansko-hercegovačkog omladinskog Narodnooslobodilačkog saveza.* (Tom IV, knj. 2, dok. br. 81.)
248. *Izvještaj političkog komesara Primorsko-goranskog NOP odreda od 18 prosinca 1941 god. Centralnom komitetu KPH o vojno-političkoj situaciji na području odreda.* (Tom V, knj. 2, dok. br. 70.)
249. *Pismo političkog komesara Komande NOP odreda Korduna i Banije od 18 prosinca 1941 god. političkim komesarima bataljona o provođenju sabirne akcije za partizanske jedinice i bolnice.* (Tom V, knj. 2, dok. br. 71.)
250. *Pismo Pokrajinskog komiteta KPJ za Crnu Goru, Boku i Sandžak od 19 decembra 1941 god. Okružnom komitetu*

KPJ za Okrug podgorički u vezi rasturanja letaka među italijanskim vojnicima. (Tom III, knj. 1, dok. br. 150.)

251. *Uputstvo Komande NOP odreda Korduna i Banije od 19 prosinca 1941 god. o saradnji i dužnostima političkih komesara, komandanata i komandira.* (Tom V. knj. 2, dok. br. 73.)
252. *Izvještaj Okružnog komiteta KPH Karlovac od 19 prosinca 1941 god. Centralnom komitetu KPH o situaciji u okrugu* i *radu partijske organizacije.* (Tom V, knj. 2, dok. br. 72.)
253. *Pismo Okružnog komiteta KPJ za Valjevski okrug partiskim jedinicama i članovima Partije od 20 XII 1941 god.* (Tom I, knj. 1, dok. br. 93.)
254. *Pismo Pokrajinskog komiteta KPJ za Crnu Goru, Boku i Sandžak od 20 decembra 1941 god. Okružnom komitetu KPJ za Okrug podgorički.* (Tom III, knj. 1, dok. br. 152.)
255. *Izvještaj Okružnog komiteta KPH za Baniju od 20 prosinca 1941 god. Centralnom komitetu KPH o situaciji na terenu i radu partijske organizacije.* (Tom V. knj. 2, dok. br. 82.)
256. *Izvještaj br. 1 političkog komesara Primorsko-goranskog NOP odreda od 20 prosinca 1941 god. Glavnom štabu NOP odreda Hrvatske o stanju i radu odreda.* (Tom V, knj. 2, dok. br. 79.)
257. *Izvještaj Pokrajinskog komiteta KPH za Dalmaciju od 20 prosinca 1941 god. Centralnom komitetu KPH o stanju partizanskih odreda i političkoj situaciji u Dalmaciji.* (Tom V, knj. 2, dok. br. 78.)
258. *Pismo Pokrajinskog komiteta KPH za Dalmaciju od 20 prosinca 1941 god. Centralnom komitetu KPH o rezultatima rada u prvim mjesecima borbe i uzrocima neuspjeha prvih partizanskih odreda.* (Tom V, knj. 2. dok. br. 77.)
259. *Izvještaj delegata CK KPJ pri CK KPH od 21 decembra 1941 god. Centralnom komitetu KPJ o porukama Bugarske radničke partije (komunista), stanju u Hrvatskoj* i *provalama u partijskoj organizaciji Zagreba.* (Tom II, knj. 2, dok. br. 66.)
260. *Proglas Okružnog komiteta KPJ za Nikšićki okrug od 22 decembra 1941. godine.* (Tom III, knj. 1, dok. br. 169.)
261. *Pismo Centralnog komiteta KPJ od 22 decembra 1941 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Crnu Goru, Boku i Sandžak.* (Tom III, knj. 1, dok. br. 168.)
262. *Izveštaj Okružnog komiteta KPJ za Niški okrug od 23 XII 1941 god.* (Tom I, knj. 1, dok. br. 94.)

263. *Pismo Glavnog štaba NOP odreda Hrvatske od 24 prosinca 1941 god. Okružnom komitetu KPH za Baniju o potrebi mladih* i *sposobnih rukovodilaca za oficire štaba.* (Tom V, knj. 2, dok. br. 87.)
264. *Pismo Pokrajinskog komiteta KPJ za Crnu Goru, Boku i Sandžak od 26 decembra 1941 god. Okružnom komitetu KPJ za Cetinjski okrug o davanju pomoći Skadarskom komitetu KP Albanije.* (Tom III, knj. 1, dok. br. 180.)
265. *Pismo Glavnog štaba NOP odreda Hrvatske od 26 prosinca 1941 god. Centralnom komitetu KPH.* (Tom V, knj. 2, dok. br. 100.)
266. *Izvještaj Mjesnog komiteta KPJ — Herceg Novi od 27 decembra 1941 god. Okružnom komitetu KPJ za Okrug nikšićki o stanju na svom području.* (Tom III, knj. 1, dok. br. 189.)
267. *Izvještaj političkog komesara Glavnog štaba NOP odreda Hrvatske od 27 prosinca 1941 god. Centralnom komitetu KPH.* (Tom V, knj. 2, dok. br. 103.)
268. *Izvještaj Pokrajinskog komiteta KPH za Dalmaciju od 27 prosinca 1941 god. Centralnom komitetu KPH o stanju dalmatinskih odreda, izvršenim akcijama i vojno-političkoj situaciji u kninskom i drniškom kraju.* (Tom V, knj. 2, dok. br. 104.)
269. *Izvještaj Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju sa područja Toplice i Jablanice od 29 XII 1941 god.* (Tom I, knj. 1, dok. br. 95.)
270. *Pismo delegata Pokrajinskog komiteta KPJ za Crnu Goru, Boku i Sandžak pri Okružnom komitetu KPJ za Kolašinski okrug delegatu Glavnog štaba NOP odreda za Crnu Goru* i *Boku o stanju u Srezu beranskom.* (Tom III. knj. 1, dok. br. 192.)
271. *Pismo Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju Okružnom komitetu KPJ za Požarevački okrug i instruktoru Pokrajinskog komiteta od 30 XII 1941 god.* (Tom I, knj. 1, dok. br. 96.)
272. *Pismo Pokrajir^skog komiteta KPJ za Srbiju od 30 decembra 1941 god. Okružnom komitetu KPJ Niš.* (Tom I, knj. 2, dok. br. 82.)
273. *Instrukcija Pokrajinskog komiteta KPJ za Crnu Goru, Boku i Sandžak od 31 decembra 1941 god. Mjesnom komitetu KPJ za Srez kolašinski za pojačanje političkog rada u masama.* (Tom III, knj. 1, dok. br. 195.)
274. *Izvještaj Okružnog komiteta KPJ za Cetinjski okrug od 31 decembra 1941 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Crnu Goru, Boku i Sandžak.* (Tom III, knj. 1, dok. br. 196.)

275. *Iz izvještaja Biroa partiske ćelije opštine Rijeka Crnojevića od 31 decembra 1941 godine Mjesnom komitetu KPJ za Srez cetinjski.* (Tom III, knj. 1. dok. br. 198.)

276. *Pismo političkog komesara Glavnog štaba NOP odreda Hrvatske od 31 prosinca 1941 god. političkom komesaru Kordunaškog odreda.* (Tom V, knj. *2.* dok. br. 118.)

277. *Izvještaj operativnog oficira Glavnog štaba NOP odreda Hrvatske od 31 prosinca 1941 god. političkom komesaru Glavnog štaba o pitanjima koja treba riješiti u Primorsko-goranskom NOP odredu.* (Tom V, knj. 2, dok. br. 119)

278. *Izvještaj političkog komesara Primorsko-goranskog NOP odreda od 31 prosinca 1941 god. Glavnom štabu NOP odreda Hrvatske o političkom radu u vojsci i na terenu.* (Tom V, knj. 2, dok. br. 121.)

279. *Izvještaj o vojno-političkoj konferenciji održanoj u Štabu Drugog krajiškog NOP odreda decembra 1941 godine.* (Tom IV, knj. 3, dok. br. 2.)

280. *Proglas Mjesnog komiteta KPJ u Sarajevu* od *decembra. 1941 god. građanima Sarajeva.* (Tom IV. knj. 2, dok. br. 93.)

281. *Proglas Pokrajinskog komiteta KPJ za Bosnu* i *Hercegovinu od decmebra 1941 god. muslimanima Bosne i Hercegovine.* (Tom IV, knj. 2, dok. br. 90.)

282. *Izvještaj Biroa partiske organizacije Donijoceklinskog bataljona od decembra 1941 god. Okružnom komitetu KP~J za Cetinjski okrug o radu i stanju na području bataljoiw.* (Tom III, knj. 1, dok. br. 203.)

283. *Iz izvještaja bratonožićko-brskutske partiske ćelije od decembra 1941 god. o stanju na području ćelije.* (Tom m. knj. 1, dok. br. 202.)

284. *Iz direktive Okružnog komiteta KPJ za Podgorički okrug od decembra 1941 god. o radu među ženama.* (Tom III. knj. 1, dok. br. 200.)

285. *Proglas Okružnog komiteta KPJ za Okrug cetinjski od decembra 1941 god. albanskim rojnicima u italijanskoj službi.* (Tom III, knj. 1, dok. br. 181.)

286. *Zaključci partiskog savetovanja Okružnog* komitet« *KPJ za Srem od decembra 1941 godine.* (Tom I, knj. 2. dok. br. 87.)

287. *Izvod iz pisma Pokrajinskog komiteta KPJ za Vojvodinu od decembra 1941 god. Okružnom komitetu KPJ za Srem o stanju partiske i vojne organizacije u severnom Banatu.* (Tom I, knj. 2, dok. br. 80.)

288. *Izvještaj člana Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju krajem decembra 1941 god. o akcijama i stanju Požarevačkog NOP odreda.* (Tom I, knj. 2, dok. br. 82.)
289. *Proglas Okružnog komiteta KPJ za Niš krajem decembra 1941 god. narodu Niša i okoline o neuspehu Hitlerove fašističke vojske pred Moskvom* i *Lenjingradom i poziv za pojačanu borbu protiv okupatora.* (Tom I, kn. 2, dok. br. 83.)
2S0. *Zabeleške Ive Lole Ribara, člana CK KPJ i člana Vrhovnog štaba Narodnooslobodilačkih partizanskih odreda Jugoslavije od decembra 1941 god.* (Tom I, knj. 1, dok. br. 92.)
291. *Izveštaj delegata CK KPJ i Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije Vladimira Popoviča od decembra 1941 god. Centralnom komitetu KPJ o ustaškom teroru u Zagrebu* i *pripremama za ojanzivu protiv partizanskih odreda u Hrvatskoj.* (Tom II, knj. 2, dok. br. 77.)
292. *Pismo Centralnog komiteta KPJ krajem decembra 1941 god. Pokrajinskoyn komitetu KPJ za Srbiju o reorganizaciji i zadacima Pokrajinskog komiteta.* (Tom I, knj. 2, dok. br. 84.)
293. *Izvještaj sekretara Biroa partiske organizacije bataljona »13 juli« od decembra 1941 god. Okružnom komitetu KPJ za Srez cetinjski o stanju u bataljonu.* (Tom III, knj. 1, dok. br. 179.)
294. *Izvještaj Okružnog komiteta KPJ za Cetinjski okrug od decembra 1941 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Crnu Goru, Boku i Sandžak o stanju u Cetinjskom i Barskom srezu.* (Tom III, knj. 1, dok. br. 173.)
295. *Instrukcija Pokrajinskog komiteta KPJ za Crnu Goru, Boku i Sandžak od decembra 1341 god. za rad među omladinom.* (Tom III, knj. 1, dok. br. 153.)
296. *Izvještaj Mjesnog komiteta KPJ za Srez bokokotorski od decembra 1941 god. Okružnom komitetu KPJ za Nikšički okrug o borbama na sektoru Risan—Crkvice—Grahovo.* (Tom III, knj. 1, dok. br. 142.)
297. *Izvještaj Mjesnog komiteta KPJ Bijelo Polje krajem decembra 1941 god. Oblasnom komitetu KPJ za Sandžak o razvoju Bjelopoljske partizanske čete.* (Tom III, knj. 4, dok. br. 16.)
298. *Mjesečni izvještaj Cetinjskog gradskog odbora NOF-a Mjesnom komitetu KPJ za Srez cetinjski.* (Tom III, knj. 1, dok. br. 201.)
299. *Direktiva Pokrajinskog komiteta KPJ za Crnu Goru, Boku* i *Sandžak od decembra 1941 god. o evakuaciji sta-*

novništva i *pokretne imovine iz zona koje se nalaze pod neposrednim udarom okupatorske vojske.* (Tom III, knj. 1, dok. br. 140.)

300. *Odlomci iz dnevnika političkog delegata partizanskog odreda »Matija Gubec« o akcijama i borbama odreda u listopadu, studenom i prosincu 1941 godine.* (Tom V, knj. 2, dok. br. 39.)
301. *Izvještaj Štaba Grupe NOP odreda za Liku koncem prosinca 1941 god. Centralnom komitetu KPH o stanju partizanskih jedinica po kotarevima i izvedenim akcijama od 11 studenog do 17 prosinca.* (Tom V, knj. 2, dok. br. 76.)

1942. godina

302. *Pismo druga Tita u ime Vrhovnog štaba NOP odreda Jugoslavije i Centralnog komiteta KPJ početkom siječnja 1942 god. partijskom i vojnom rukovodstvu Hrvatske o situaciji poslije Prve neprijateljske ojanzive* i *zadacima partijskih organizacija i partizanskih odreda.* (Tom V, knj. 3, dok. br. 1.)
303. *Pismo Centralnog komiteta KPH od 1 siječnja 1942 god. Okružnom komitetu KPH za Liku za poboljšanje rada, tačnije dostavljanje izvještaja i pripravnost jedinica.* (Tom V, knj. 3, dok. br. 3.)
304. *Pismo Centralnog komiteta KPJ od 1 januara 1942 god. Centralnom komitetu KP Slovenije o ishodu Prve neprijateljske ojanzive i uslovima bržeg razmaha oslobodilačke borbe u Sloveniji* (Tom II, knj. 2, dok. br. 83.)
305. *Pismo političkog komesara Glavnog štaba NOP odreda Hrvatske od 2 siječnja 1942 god. Centralnom komitetu KPH o vojno-političkoj situaciji.* (Tom V, knj. 3, dok. br. 5.)
306. *Izvještaj političkog komesara Glavnog štaba NOP odreda Hrvatske od 3 siječnja 1942 god. Centralnom komitetu KPH o vojno-političkoj situaciji u Lici.* (Tom V, knj. 3, dok. br. 6.)
307. *Izvještaj člana Okružnog komiteta KPJ za Leskovac od 3 januara 1942 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju o vojno-političkoj situaciji na teritoriji Okruga leskovačkog.* (Tom I, knj. 3, dok. br. 1.)
308. *Izveštaj Maksa Baće od 4 siječnja 1942 god. Pokrajinskom komitetu KPH za Dalmaciju o akciji odreda Kamešnica na cesti Sinj—Livno.* (Tom V, knj. 3, dok. br. 7.)
309. *Izvještaj komandanta Glavnog štaba NOP odreda Hrvatske od 4 siječnja 1942 god. Centralnom komitetu KPH o*

borbama oko Korenice i stanju vojne organizacije u Lici. (Tom V, knj. 3, dok. br. 8.)

310. *Pismo Mjesnog komiteta KPJ — Herceg Novi od 5 januara 1942 god. Mjesnom komitetu KPJ — Kotor o borbama Orjenskog bataljona protiv Italijana u Krivošijama.* (Tom III, knj. 2, dok. br. 6.)

311. *Izvještaj Okružnog komiteta KPJ za Srem od 5 januara 1942 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Vojvodinu o radu partiske organizacije i aktivnosti partizanskih odreda.* (Tom I, knj. 6, dok. br. 7.)

312. *Izvještaj Mjesnog komiteta KPJ — Herceg Novi od 6 januara 1942 god. Okružnom komitetu KPJ za Nikšićki okrug o izvedenim akcijama protiv okupatora u Boki.* (Tom III, knj. 2, dok. br. 5.)

313. *Izveštaj Ive Ribara-Lole od 7 januara 1942 god. Vrhovnom komandantu NOP odreda Jugoslavije drugu Titu o slabom političkom radu medu partizanskim četama u Mokrom, Vučjoj Luci i Crepo[1] iskom i o proglašenju opšte mobilizacije u Paveličevoj NDH.* (Tom II, knj. 2, dok. br. 92.)

314. *Izveštaj Borisa Kidriča, sekretara Izvršnog odbora Osvobodilne fronte Centralnom komitetu Komunističke partije Jugoslavije od 7 januara 1942 god. o političkoj situaciji u Sloveniji.* (Tom VI, knj. 2, dok. br. 3.)

315. *Pismo Centralnog komiteta KPJ od 8 januara 1942 god. Okružnom komitetu i instruktoru Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju u Valjevu.* (Tom II. knj. 2. dok. br. 94.)

316. *Izvještaj Okružnog komiteta KPH za Liku od 9 siječnja 1942 god. Centralnom komitetu KPH o vojno-političkoj situaciji u Lici.* (Tom V, knj. 3, dok. br. 13.)

317. *Pismo Centralnog komiteta Komunističke partije Jugoslavije Centralnom komitetu Komunističke partije Slovenije od 10 januara 1942 godine.* (Tom VI, knj. 2, dok. br. 5.)

318. *Izveštaj Okružnog komiteta KPJ za Niš od 10 januara 1342 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju o brojnom stanju NOP odreda na teritoriji Niskog* i *Leskovačkog okruga.* (Tom I, knj. 3, dok. br. 3.)

319. *Pismo Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 10 januara 1942 god. Okružnom komitetu KPJ za Kruševac o stvaranju Narodnooslobodilačkih* i *partizanskih borbenih grupa.* (Tom I, knj. 3, dok. br. 2.)

320. *Pismo delegata CK KPJ Ive Ribara-Lole od 12 januara 1942 god. pretstavniku Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju u Beogradu.* (Tom II, knj. 2, dok. br. 104.)

321. *Proglas Sreskog komiteta KPJ za Zemun od 12 januara 1941 god. Srbima, Hrvatima i Nemcima povodom mobilizacije u NDH.* (Tom I, knj. 6, dok. br. 10.)
322. *Izveštaj Okružnog komiteta KPJ za Požarevac od 12 januara 1942 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju o stanju partiske i vojne organizacije.* (Tom I, knj. 3, dok. br. 4.)
323. *Pismo CK BKP Pokrajinskom komitetu KPJ za Makedoniju od 15 januara 1942 god. po pitanju sprovođenja mobilizacije od strane bugarske fašističke vlasti.* (Tom VII, knj. 1, dok. br. 15).
324. *Pismo političkog komesara Glavnog štaba NOP odreda Hrvatske od 15 siječnja 1942 god. Centralnom komitetu KPH o političkoj situaciji na Kordunu.* (Tom V, knj. 3, dok. br. 23.)
325. *Pismo političkog komesara Glavnog štaba NOP odreda Hrvatske od 15 siječnja 1942 god. Centralnom komitetu KPH o vojno-političkoj situaciji.* (Tom V, knj. 3, dok. br. 21.)
326. *Izveštaj Okružnog Komiteta KPJ za Leskovac od 16 januara 1942 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju o brojnom stanju partiske i vojne organizacije i akcijama Jablaničkog, Leskovačkog i Babičkog NOP odreda.* (Tom I, knj. 3, dok. br. 6.)
327. *Direktiva Pokrajinskog komiteta KPJ za Crnu Goru, Boku i Sandžak od 17 januara 1942 god. o prikupljanju pomoći siromašnom stanovništim i raspisivanju narodnog zajma.* (Tom III, knj. 2, dok. br. 26.)
328. *Izveštaj Okružnog komiteta KPJ za Niš od 18 januara 1942 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju o radu partiske i vojne organizacije na terenu Niskog okruga. (Tom* I. knj. 3, dok. br. 7.)
329. *Izvještaj Okružnog komiteta KPH Karlovac od 20 siječnja 1942 god. Centralnom komitetu KPH o vojno-političkoj situaciji i stanju partijske organizacije na Kordunu.* (Tom V, knj. 3, dok. br. 26.)
330. *Izvještaj Pokrajinskog komiteta KPH za Dalmaciju od 20 siječnja 1942 god. Centralnom komitetu KPH o oružanoj borbi* **i** *političkoj situaciji u Dalmaciji.* **(Tom V,** knj. 3, dok. br. 25.)
331. *Izvještaj zamjenika političkog komesara Čevsko-bjeličkod bataljona od 21 januara 1942 god. o stanju na sektoru Zagrede.* (Tom III, knj. 2, dok. br. 37.)
332. *Izvještaj Pokrajinskog komiteta KPH za Dalmaciju od* **21** *siječnja 1942 god. Centralnom komitetu KPH o političkim prilikama u Dalmaciji.* (Tom V, knj. 3, dok. br. 27.)

333. *Poziv Okružnog komiteta KPJ za Niš od 21 januara 1942 god. radnom narodu za stupanje u redove Narodnooslobodilačkog pokreta.* (Tom I, knj. 3, dok. br. 8.)
334. *Pismo Okružnog komiteta KPJ za Cetinjski okrug od 22 januara 1942 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Crnu Goru, Boku i Sandžak o vojno-političkoj situaciji na području Komiteta.* (Tom III, knj. 2, dok. br. 38.)
335. *Izveštaj Okružnog komiteta KPJ za Leskovac od 23 januara 1942 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju o stanju Leskovačkog* ***i*** *Babičkog NOP odreda.* (Tom I, knj. 3, dok. br. 9.)
336. *Izvještaj Okružnog komiteta KPH za Liku od 25 siječnja 1942 god. Centralnom komitetu KPH o političkoj situaciji u Lici i teškoćama u održavanju veza.* (Tom V, knj. 3, dok. br. 29.)
337. *Pismo političkog komesara glavnog štaba NOP odreda Hrvatske od 26 siječnja 1942 god. Centralnom komitetu KPH.* (Tom V, knj. 3, dok. br. 30.)
338. *Direktiva političkog komesara Kordunaškog NOP odreda od 26 siječnja 1942 god. političkim komesarima bataljona o potrebi učvršćivanja jedinstva između Hrvata* i *Srba.* (Tom V, knj. 3, dok. br.~32.)
339. *Izveštaj Okružnog komiteta KPJ za Požarevac od 26 jaunara 1942 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za* Srbiju o *stanju partiske i vojne organizacije.* (Tom I, knj. 3, dok. br. 10.)
340. *Pismo Aleksandra Rankovića od 27 januara 1942 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju povodom okupacije južne Srbije od bugarskih fašističkih trupa.* (Tom II. knj. 2, dok. br. 130).
341. *Pismo Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 27 januara 1942 god. Pokrajinskom povereništvu KPJ za Niš o odnosu prema bugarskim okupatorskim trupama* i četnicima. (Tom I, knj. 3, dok. br. 11.)
342. Direktiva Pokrajinskog *komiteta KPJ za Crnu Goru, Boku i Sandžak od 27 januara 1942 god. svim partiskim organizacijama za pojačani politički rad među masama i razobličavanje nosilaca petokolonaške propagande.* (Tom III, knj. 4, dok. br. 27.)
343. *Izvještaj političkog komesara Kordunaškog NOP odreda od 27 siječnja 1942 god. Glavnom štabu NOP odreda Hrvatske o stanju u bataljonima i političkoj situaciji na terenu.* (Tom V, knj. 3, dok. br. 33.)
344. *Uputstvo Pokrajinskog komiteta KPJ za Crnu Goru, Boku i Sandžak od 28 januara 1942 god. Okružnom komitetu KPJ za Podgorički okrug o organizaciji nabavke ži-*

votnih namirnica za prehranu siromašnog stanovništva. (Tom III, knj. 2, dok. br. 45.)

345. *Izvještaj Svetozara Vukmanovića-Tempa od 28 januara 1942 god. drugu Titu o borbama u Istočnoj Bosni u toku Druge neprijateljske ojanzive.* (Tom IV, knj. 3, dok. br. 33.)
346. *Izveštaj Okružnog komiteta KPJ za Leskovac od 30 januara 1942 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju o akcijama Jablaničkog, Leskovačkog i Babičkog NOP odreda.* (Tom I, knj. 3, dok. br. 13.)
347. *Izveštaj Okružnog komiteta KPJ za Leskovac od 30 januara 1942 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju o partiskom radu i stanju Leskovačkog, Jablaničkog i Babičkog NOP odreda.* (Tom I, knj. 3, dok. br. 12.)
348. *Pismo Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 31 januara 1942 god. Okružnom povereništvu KPJ za Aranđelovac povodom pisma Centralnog komiteta KPJ od 14 decembra 1941 godine.* (Tom I, knj. 3, dok. br. 14.)
349. *Izveštaj Okružnog komiteta KPJ za Čačak polovinom januara 1942 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju o nedićevsko-četničkom teroru.* (Tom I, knj. 3, dok. br. 5.)
350. *Izveštaj sekretara partiske jedinice Druge podgorske čete od kraja januara 1942 god. Okružnom komitetu KPJ za Valjevo o partiskom radu.* (Tom I, knj. 3, dok. br. 15.)
351. *Poziv Oblasnog komiteta KPJ za Sandžak od januara 1942 god. narodu Sandžaka za stupanje u partizanske odrede.* (Tom I, knj. 16, dok. br. 1.)
352. *Direktivno pismo Pokrajinskog komiteta KPJ za Makedoniju od januara 1942 godine.* (Tom VII, knj. 1, dok. br. 16.)
353. *Direktivno pismo Pokrajinskog komiteta SKOJ-a za Bosnu i Hercegovinu od januara 1942 god. okružnim, sreskim i mjesnim organizacijama.* (Tom IV, knj. 3, dok. br. 43.)
354. *Zajednički proglas Centralnog komiteta KPJ, Vrhovnog štaba NOP odreda Jugoslavije i partiskog i vojnog rukovodstva za Bosnu i Hercegovinu od januara 1942 god. narodima Bosne i Hercegovine.* (Tom IV, knj. 3, dok. br. 44.)
355. *»Za šta se bore partizani u Bosni i Hercegovini« — članak Moše Pijade od januara 1942 godine.* (Tom IV, knj. 3, dok. br. 1.)
356. *Zajednički proglas Pokrajinskog komiteta SKOJ-a i Glavnog štaba NOP i dobrovoljačkih odreda za Bosnu i*

Hercegovinu od januara 1942 god. povodom formiranja omladinskih četa. (Tom IV, knj. 3. dok. br. 35.)

357. *Proglas Okružnog komiteta KPJ za Prijedor, Bosanski Novi, Bosansku Dubicu i Bosansku Gradišku iz januara 1942 god. Srbima, Hrvatima i muslimanima povodom ustaških zločina.* (Tom IV, knj. 3, dok. br. 22.)

358. *Pismo Vrhovnog komiteta NOP odreda Jugoslavije od januara 1942 god. Komandi bosanskih četnika kojim se pozivaju bosanski četnici na borbu protiv okupatora i ustaša.* (Tom IV, knj. 3, dok. br. 11).)

359. *Izveštaj člana Okružnog komiteta KPJ za Niš od 1 februara 1-942 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju o akcijama Topličkog NOP odreda.* (Tom I, knj. 3, dok. br. 16.)

360. *Poziv Okružnog komiteta KPJ za Valjevo od 1 februara 1942 god. narodu za stupanje u Narodnooslobodilačke partizanske odrede.* (Tom I, knj. 3, dok. br. 17.)

361. *Izveštaj Sreskog komiteta KPJ za Srez kosmajski od 1 februara 1942 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju o stanju vojne organizacije na terenu.* (Tom I, knj. 3, dok. br. 18.)

362. *Pismo člana OK KPJ za Leskovac od 2 februara 1942 . ? god. Pokrajinskom povereništvu KPJ za Niš o borbama Babičkog i Jablaničkog NOP odreda.* (Tom I, knj. 3, dok. br. 19.)

363. *Izvještaj Svetozara Vukmanovića-Tempa od 2 februara 1942 god. drugu Titu o stanju u Sarajevu i prijedlog za formiranje posebnog vojnog i partiskog rukovodstva za Istočnu Bosnu i Bosansku Krajinu.* (Tom IV, knj. 3, dok. br. 47.)

364. *Pismo Glavnog štaba NOP odreda Hrvatske od 2 veljače 1942 god. političkim komesarima odreda o raskrinkavanju izbjegličke vlade, četnika i ustaša i mobilizaciji hrvatskih masa za oružanu borbu.* (Tom V, knj. 3, dok. br. 35.)

365. *Izveštaj zamenika komesara Jablaničkog NOP odreda od 3 februara 1942 god. Pokrajinskom povereništvu KPJ za Niš o akcijama Jablaničkog NOP odreda.* (Tom I, knj. 3, dok. br. 20.)

366. *Pismo Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 4 februara 1942 god. Pokrajinskom povereništvu KPJ za Niš o nekim slabostima u radu partiske organizacije Nišavskog NOP odreda.* (Tom I, knj. 3, dok. br. 21.)

367. *Izveštaj Okružnog komiteta KPJ za Leskovac od 6 februara 1942 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju*

o akcijama Babičkog NOP odreda. (Tom I, knj. 3, dok. br. 22.)

368. *Izveštaj Vladimira Bakarića od 6 veljače 1942 god. Centralnom komitetu KPH o vojno-političkoj situaciji.* (Tom V, knj. 3, dok. br. 40.)
369. *Pismo političkog komesara Glavnog štaba NOP odreda Hrvatske od 6 veljače 1942 god. sekretaru Okružnog komiteta KPH za Liku o odnosu Okružnog komiteta prema vojnim štabovima i operativnim planovima.* (Tom V, knj. 3, dok. br. 41.)
370. *Izveštaj Okružnog komiteta KPJ za Požarevac od 7 februara 1942 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju o stanju Požarevačkog NOP odreda.* (Tom I, knj. 3, dok. br. 24.)
371. *Obaveštenje sekretara CK KPJ druga Tita i Aleksandra Rankovića od 8 februara 1942 god. delegatu Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije Milovanu Đilasu o upućivanju Edvarda Kardelja i Ive Ribara-Lole u Zagreb i uputstvo za dalji rad.* (Tom II, knj. 2, dok. br. 162.)
372. *Pismo Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 11 februara 1-942 god. Okružnom komitetu KPJ za Požarevac o merama za poboljšanje stanja u Požarevačkom NOP odredu.* (Tom I, knj. 3, dok. br. 25.)
373. *Izvještaj Svetozara Vukmanovića-Tempa od 12 februara 1942 god. drugu Titu o situaciji u Sarajevu poslije provale i uspostavljanju veze sa Zagrebom.* (Tom IV, knj. 3, dok. br. 62.)
374. *Proglas okružnih komiteta KPJ za »Romaniju« i »Zvijezdu« od 12 februara 1942 god. narodu istočne Bosne.* (Tom IV, knj. 2, dok. br. 63.)
375. *Izvještaj Pokrajinskog komiteta KPJ za Crnu Goru, Boku i Sandžak od 13 februara 1942 god. Centralnom komitetu KPJ o Ostroškoj konferenciji i pojačanoj četničkoj aktivnosti.* (Tom III, knj. 2, dok. br. 70.)
376. *Izvještaj političkog komesara Grupe kordunaških NOP odreda od 13 veljače 1942 god. političkom komesaru Glavnog štaba NOP odreda Hrvatske o stanju u Trećem bataljonu.* (Tom V, knj. 3, dok. br. 46.)
377. *Izveštaj Pokrajinskog povereništva KPJ za Niš od 14 februara 1942 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju o borbama u okolini Niša.* (Tom I, knj. 3, dok. br. 26.)
378. *Izvještaj zamjenika komandanta Lovćenskog NOP odreda od 14 februara 1-942 god. o bombardovanju sjedišta Štaba bataljona »Jovan Tomašević« i borbama kod Orahova, Dupila i Komama.* (Tom III, knj. 2, dok. br. 72.)

379. *Izvještaj Svetozara Vukmanovića-Tempa od 14 februara 1942 god. drugu Titu o situaciji na terenu Istočne Bosne.* (Tom IV, knj. 3, dok. br. 67.)
380. *Izvještaj štabova Romaniskog NOP odreda i odreda »Zvijezda« od 14 februara 1942 god. Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije o konferenciji štabova odreda i pretstavnika partiske organizacije iz pozadine i o stanju veze sa Ozrenskim odredom.* (Tom IV, knj. 3, dok. br. 68.)
381. *Direktivno pismo sekretaru CK SKOJ Ive Ribara-Lole od 15 februara 1942 god. Pokrajinskom komitetu SKOJ za Bosnu* i *Hercegovinu.* (Tom II, knj. 2, dok. br. 181.)
382. *Uputstvo Pokrajinskog Narodnooslobodilačkog odbora za Crnu Goru i Boku od 16 februara 1942 god. za rad* sreskih, općinskih i seoskih *narodnooslobodilačkih odbora.* (Tom III, knj. 2, dok. br. 79.)
383. *Izvod iz izveštaja Sreskog komiteta KPJ za Zemun od 1-6 februara 1942 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju o širenju neprijateljskih parola na teritoriji Srema i uslovima za stvaranje NOP odreda.* (Tom I. knj. 6, dok. br. 11.)
384. *Uputstvo Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 17 februara 1942 god. Sreskom komitetu KPJ za Kosmaj o radu partiske i vojne organizacije.* (Tom I, knj. 3, dok. br. 27.)
385. *Pismo Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 17 februara 1942 god. Pokrajinskom povereništvu KPJ za Niš o obezbedenju kadrova i povezivanju s odredima.* (Tom I, knj. 3, dok. br. 28.)
386. *Pismo komandanta Glavnog štaba NOP odreda Hrvatske od 17 veljače 1942 god. političkom komesaru Glavnog štaba o preseljenju štaba iz Zbjega u Tomić.* (Tom V, knj. 3, dok. br. 53.)
387. *Uputstvo Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 19 februara 1942 god. Okružnom komitetu KPJ za Kruševac za jačanje partiske organizacije* i *Rasinskog NOP odreda.* (Tom I, knj. 3, dok. br. 29.)
388. *Pismo Okružnog komiteta KPJ za Niš od 19 februara 1942 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju o masovnom streljanju u Nišu.* (Tom I, knj. 3, dok. br. 30.)
389. *Izvještaj Svetozara Vukmanovića-Tempa od 20 februara 1942 god. drugu Titu o stanju u Sarajevu i o formiranju rukovodstva za rad u neprijateljskoj vojsci.* (Tom IV, knj. 3, dok. br. 75.)
390. *Izvještaj Okružnog komiteta KPJ za okrug Jajce od 20 februara 1942 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za BiH*

0 partisko-političkom radu i četničkom rovarenju u Trećem krajiškom NOP odredu. (Tom IV, knj. 3, dok. br. 76.)

391. *Izveštaj delegata Vrhovnog štaba NOV i DV Jugoslavije Ive Ribara-Lole od 21 februara 1942 god. Vrhovnom komandantu NOP i DV Jugoslavije drugu Titu o urednom funkcionisanju veza sa ostalim pokrajinama i sa Kominternom.* (Tom II, knj. 2, dok. br. 197.)

392. *Pismo rukovodstva organizacionog sekretarijata CK KPJ za neoslobođene krajeve od 22 februara 1942 god. pretstavmiku PK KPJ za Srbiju u Beogradu o ishodu Druge neprijateljske ofanzive, situaciji u Hrvatskoj i Sloveniji 1 načinu održavanja ilegalne veze sa Organizacionim sekretarijatom.* (Tom II, knj. 2, dok. br. 199.)

393. *Pismo Pokrajinskog komiteta SKOJ-a za Bosnu i Hercegovinu od 22 februara 1942 god. skojevskim rukovodstvima povodom formiranja omladinskih partizanskih četa.* (Tom IV, knj. 3, dok. br. 78.)

394. *Pismo Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 23 februara 1943 god. delegatima Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije Edvardu Kardelju i Ivi Ribaru-Loli.* (Tom II, knj. 2, dok. br. 201.)

395. *Poziv partizana Požarevačkog NOP odreda »Veljko Dugošević« od 27 februara 1942 god. narodu Požarevačkog okruga u borbu protiv okupatora i njegovih pomagača.* (Tom I, knj. 3, dok. br. 32.)

396. *Telegram Izvršnog komiteta Kominterne drugu Titu od 27—28 februara 1942 godine.* (Tom VII, knj. 1, dok. br. 17.)

397. *Izveštaj Okružnog komiteta KPJ za Niš od 28 februara 1942 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju o akcijama Topličkog NOP odreda na pruzi Niš—Prokuplje i zverstvima bugarskih fašističkih okupatora u Toplici.* (Tom I, knj. 3, dok. br. 33.)

398. *O zadacima Partije, rukovodilaca partizanskih jedinica i narodne zaštite u svestranom osposobljavanju i pripremanju Narodnooslobodilačkih partizanskih odreda Slovenije za pretstojeće borbe.* (Tom VI, knj. 2, dok. br. 15.)

399. *Proglas Okružnog komiteta KPJ za teritoriju Trećeg krajiškog NOP odreda od februara 1942 god. narodu i partizanima Bosanske Krajine povodom zločina četnika.* (Tom IV, knj. 3, dok. br. 88.)

400. *Proglas Okružnog komiteta KPJ za Majevicu i Štaba Majevičkog NOP odreda od februara 1942 god. povodom napada majevičkih četnika na Štab odreda.* (Tom IV, knj. 3, dok. br. 87.)

401. *Poziv Okružnog komiteta KPJ za Zaječar od februara 1942 god. seljacima Timočke Krajine u borbu protiv pljačke okupatora.* (Tom I, knj. 3, dok. br. 37.)
402. *Pismo člana Okružnog komiteta KPJ za Niš od februara 1942 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju o stanju u Topličkom NOP odredu.* (Tom I, knj. 3, dok. br. 40.)
403. *Proglas partizana Bjelopoljskog sreza od februara 1942 god. narodu istog sreza.* (Tom I, knj. 16, dok. br. 3.)
404. *Proglas seljacima Timočke Krajine od februara 1942 godine.* (Tom I, knj. 3, dok. br. 38.)
405. *Poziv partizana Niskog okruga od februara 1942 god. bugarskim vojnicima u okupiranoj Srbiji za napuštanje bugarske fašističke vojske i stupanje u NOP odrede.* (Tom I, knj. 3, dok. br. 36.)
406. *Izveštaj Okružnog komiteta KPJ za Kruševac od 1 marta 1942 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju o aktivnosti Rasinskog NOP odreda.* (Tom I, knj. 3, dok. br. 41.)
407. *Izveštaj Vlade Popovića od 1 ožujka 1942 god. Centralnom komitetu KPJ o situaciji u Hrvatskoj.* (Tom V, knj. 3, dok. br. 73.)
408. *Izveštaj Sreskog komiteta KPJ za Kosmaj od 2 marta 1942 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju o stanju partiske organizacije i razbijanju Kosmajskog NOP odreda.* (Tom I, knj. 3, dok. br. 42.)
409. *Pismo Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 2 marta 1942 god. Pokrajinskom povereništvu za Nišku oblast povodom stvaranja dobrovoljačke vojske Jugoslavije.* (Tom I, knj. 3, dok. br. 43.)
410. *Pismo delegata CK KPJ i Vrhovong štaba NOP i DV Jugoslavije Edvarda Kardelja i Ive Ribara-Lole od 3 marta 1942 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju o potrebi hitnog dostavljanja izveštaja o situaciji u Srbiji* i preduzetim *merama za pojačanje oslobodilačkog pokreta u Vojvodini i Makedoniji.* (Tom II, knj. 3, dok. br. 10.)
411. *Uputstvo Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 5 marta 1942 god. Okružnom komitetu KPJ za Kruševac za intenzivniji politički rad među seljacima.* (Tom I, knj. 3, dok. br. 44.) *
412. *Pismo Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 6 marta 1942 god. Glavnom štabu NOP odreda za Srbiju o stanju NOP odreda u južnoj Srbiji.* (Tom I, knj. 3, dok. br. 45.)
413. *Izveštaj Pokrajinskog povereništva KPJ za Nišku oblast od 7 marta 1942 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju o borbama i akcijama na teritoriji Niškog okruga.* (Tom I, knj. 3, dok. br. 46.)

414. *Pismo Štaba Zetskog NOP odreda od 7 marta 1942 god. Okružnom komitetu KPJ za Podgorički okrug.* (Tom III, knj. 2, dok. br. 137.)
415. *Izvještaj Okružnog komiteta KPH za sjevernu Dalmaciju od 8 ožujka 1942 god. Glavnom štabu NOP odreda Hrvatske o toku i daljim mogućnostima razvitka borbe u Dalmaciji.* (Tom V, knj. 3, dok. br. 86.)
416. *Pismo Štaba grupe kordunaških NOP odreda od 9 ožujka 1-942 god. područnim jedinicama o vojničkim i političkim uzrocima neuspjeha u Vmograču i Sturliću.* (Tom V, knj. 3, dok. br. 90.)
417. *Odgovor CK KPJ od 11 marta 1942 god. na telegram Izvršnog komiteta Kominterne (od 27—28 februara 1942 godine).* (Tom VII, knj. 1, dok. br. 18.)
418. *Referat političkog komesara Grupe kordunaških NOP odreda od 12 ožujka 1942 god. o razvoju ustanka na Kordunu^* (Tom V, knj. 3, dok. br. 94.)
419. *Izveštaj od 12 marta 1942 god. Okružnom komitetu KPJ za Okrug podgorički o borbama sa Italijanima i četnicima u Bjelopavlićima.* (Tom III, knj. 2, dok. br. 151.)
420. *Uputstvo Okružnog komiteta KPJ za Požarevac od 14 marta 1942 god. partiskom članstvu u partizanskim jedinicama za intenzivniji partiski rad.* (Tom I, knj. 3, dok. br. 47.)
421. *Proglas Sreskog komiteta KPJ za Staropazovački srez od 14 marta 1942 god. o teroru okupatora.* (Tom I, knj. 3, dok. br. 12.)
422. *Izvještaj Pokrajinskog komiteta KPJ za Crnu Goru, Boku i Sandžak od 15 marta 1942 god. Centralnom komitetu KPJ o situaciji u Crnoj Gori.* (Tom III, knj. 2, dok. br. 161.)
423. *Pismo CK KPJ Pokrajinskom komitetu KPJ za Makedoniju od 15 marta 1942 god. o organizaciji Narodnooslobodilačkog fronta i daljim zadacima* u *dizanju oružanog ustanka.* (Tom VII, knj. 1, dok. br. 19.)
424. *Iz petnaestodnevnog izvještaja Mjesnog komiteta KPJ za Srez barski o izvedenim akcijama bataljona »Jovan Tomašević«.* (Tom III, knj. 2, dok. br. 148.)
425. *Izveštaj Pokrajinskog povereništva KPJ za Nišku oblast od 16 marta 1942 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju o teroru Bugara i Nedićevaca.* {Tom I, knj. 3, dok. br. 48.)
426. *Izvještaj političkog komesara Drugog krajiškog NOP odreda o političkom radu u odredu i pozadini u vremenu od 1 do lß marta 1942 godine.* (Tom IV, knj. 3, dok. br. 111.)

427. *Izveštaj delegata CK KPJ i Vrhovnog* štaba *NOP i DV Jugoslavije Ive Ribara-Lole od 17 marta 1942 god. Vrhovnom komandantu drugu Titu o vojno-političkom stanju u Hrvatskoj, Vojvodini* i *Sloveniji i preduzetim merama za što uspešniji rad.* (Tom II, knj. 3, dok. br. 58.)

428. *Pismo Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 17 marta 1942 god. Sreskom komitetu KPJ za Kosmaj o upućivanju ljudi u Kosmajski NOP odred.* (Tom I, knj. 3, dok. br. 49.)

429. *Izvještaj Mjesnog komiteta KPJ za Boku od 17 marta 1942 god. Okružnom komitetu KPJ za Nikšićki okrug o borbama protiv Italijana.* (Tom III. knj. 2, dok. br. 171.)

430. *Pismo delegata CK KPJ i Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije Ive Ribara-Lole od 20 marta 1942 god. PK KPJ za Srbiju o najvažnijim zadacima koje drug Tito postavlja pred PK i obaveštenje o uspešnim partizanskim borbama u Hrvatskoj.* (Tom II, knj. 3, dok. br. 66.)

431. *Uputstvo Okružnog komiteta KPJ za Srem od 20 marta 1942 god. Stabu Podunavskog NOP odreda za povezivanje sa snagama odreda Iriškog sreza.* (Tom I, knj. 6, dok. br. 13.)

432. *Izvještaj Okružnog komiteta za Baniju od 20 ožujka 1942 god. Centralnom komitetu KPH o održanom savjetovanju i političkoj situaciji u okrugu.* (Tom V, knj. 3, dok. br. 109.)

433. *Direktiva Pokrajinskog komiteta KPJ za Crnu Goru, Boku i Sandžak od 20 marta 1942 god. svim partiskim organizacijama za organizovanje narodnih zborova povodom napada fašističkih okupatora na našu zemlju.* (Tom III, knj. 4, dok. br. 73.)

434. *Izvještaj Okružnog komiteta KPJ za Kolašin i komandanta sektora Kolašin — Mojkovac od 22 marta 1942 god. Vrhovnom štabu NOP i DVJ o situaciji oko Kolašina.* (Tom III, knj. 4, dok. br. 75.)

435. *Izveštaj Sreskog komiteta za Kosmaj od 23 marta 1942 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju o razbijanju Kosmajskog NOP odreda.* (Tom I, knj. 3, dok. br. 51.)

436. *Izvještaj sekretara operativnog partijskog rukovodstva CK KPH od 23 ožujka 1942 god. CK KPH o stanju i radu partizanskih jedinica i partijskih organizacija na Kordunu.* (Tom V, knj. 3, dok. br. 118.)

437. *Izvještaj Pokrajinskog komiteta KPJ za Crnu Goru, Boku i Sandžak od 24 marta 1942 god. Centralnom komitetu KPJ o vojno-političkoj situaciji u Crnoj Gori.* (Tom III, knj. 2, dok. br. 190.)

438. *Izvještaj Milovana Đilasa od 24 marta 1942 god. Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije o vojnoj i političkoj situaciji u Crnoj Gori.* (Tom III, knj. 4, dok. br. 76.)

439. *Direktiva Milovana Đilasa od 25 marta 1942 god. članovima Glavnog štaba NOP odreda za Crnu Goru i Boku za stvaranje Udarnih bataljona i pojačani politički rad u partizanskim jedinicama i sa narodom.* (Tom III, knj. 4, br. 78.)

440. *Uputstvo Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 25 marta 1942 god. partiskoj organizaciji u Kraljevu za jačanje partiske organizacije i obnavljanje Kopaoničkog NOP odreda.* (Tom I, knj. 3, dok. br. 52.)

441. *Izvještaj Štaba Trećeg bataljona od 26 ožujka 1942 god. Štabu Banijskog NOP odreda o političkom radu među hrvatskim stanovništvom.* (Tom V, knj. 3, dok. br. 123.)

442. *Zajednički proglas CK KPJ i Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 27 marta 1942 god. povodom prve godišnjice oslobodilačke borbe jugoslovenskih naroda.* (Tom II, knj. 3, dok. br. 81.)

443. *Direktiva Pokrajinskog komiteta KPJ za Crnu Goru, Boku i Sandžak od 27 matra 1942 god. o zadacima partiskih organizacija u partizanskim jedinicama.* (Tom III, knj. 2, dok. br. 192.)

444. *Izvještaj Mjesnog komiteta KPJ — Herceg Novi od 27 marta 1942 god. Okružnom komitetu KPJ za Nikšićki okrug o vojnopolitičkoj situaciji na svom području.* (Tom III, knj. 2, dok. br. 193.)

445. *Uputstvo OK KPJ za Srem od 28 marta 1942 god. za rad partiskih organizacija u jedinicama.* (Tom I, knj. 6, dok. br. 14.)

446. *Izveštaj Edvarda Kardelja od 29 marta 1942 god. sekretaru CK KPJ i Vrhovnom komandantu NOP i DV Jugoslavije drugu Titu o vojno-političkoj situaciji u Sloveniji.* (Tom II, knj. 3, dok. br. 99.)

447. *Pismo Edvarda Kardelja od 29 marta 1942 god. drugu Titu o situaciji u Sloveniji.* (Tom VI, knj. 2, dok. br. 34.)

448. *Izveštaj Okružnog komiteta KPJ za Požarevac od 29 marta 1942 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju o neprijateljskim snagama i o stanju i dejstvima Požarevačkog NOP odreda.* (Tom I, knj. 3, dok. br. 53.)

449. *Izvještaj Pokrajinskog povereništva KPJ za Nišku oblast od 29 marta 1942 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju* o *bugarsko-četničkoj ofanzivi u Jablanici* i *Toplici.* (Tom I, knj. 3, dok. br. 54.)

450. *Izvještaj Svetozara Vukmanovića-Tempa od 29 marta 1942 god. Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije o vojno-političkoj situaciji u Istočnoj Bosni.* (Tom IV, knj. 3, dok. br. 128.)
451. *Pismo Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 31 marta 1-942 god. Pokrajinskom povereništvu KPJ za Nišku oblast o prilagodavanju partisko-političkog rada konkretnim uslovima.* (Tom I, knj. 3, dok. br. 55.)
452. *Direktiva Okružnog komiteta KPJ za Nikšićki okrug od 31 marta 1942 god. Mjesnom komitetu KPJ — Herceg Novi za formiranje udarnih jedinica i primjenu partizanske taktike ratovanja.* (Tom III, knj. 2, dok. br. 202.)
453. *Proglas PK KP Makedonije od marta 1942 god. o terorisanju političkih zatvorenika.* (Tom VII, knj. 1, dok. br. 20.)
454. *Pismo instruktora Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju krajem marta 1942 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju o rasformiranju Suvoborskog NOP odreda.* (Tom I. knj. 3, dok. br. 57.)
455. *Pismo Okružnog komiteta KPJ za Srem* od *1 aprila 1942 god. rukovodstvu partizanskog odreda Sremski Karlovci o mobilizaciji i naoružanju NOP odreda.* (Tom I, knj. 6, dok. br. 15.)
456. *Izvještaj političkog komesara Pračanskog bataljona Romaniskog NOP odreda od 1 aprila 1942 god. Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije o stanju u bataljonu.* (Tom IV, knj. 4, dok. br. 41.)
457. *Izvještaj sekretara operativnog partijskog rukovodstva CK KPH od 1- travnja 1942 god. Centralnom komitetu KPJ o vojno-političkoj situaciji u Hrvatskoj.* (Tom V, knj. 4, dok. br. 1.)
458. *Izvještaj Moše Pijade od 3 aprila 1942 god. Vrhovnom komandantu NOP i DV Jugoslavije o vojno-političkoj situaciji u Crnoj Gori.* (Tom III, knj. 4, dok. br. 83.)
459. *Pismo Pokrajinskog povereništva KPJ za Niš od 3 aprila 1942 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju o teroru okupatora u Niskom okrugu.* (Tom I, knj. 3, dok. br. 58.)
460. *Pismo Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 7 aprila 1942 god. delegatu Pokrajinskog komiteta KPJ za Požarevac o očuvanju NOP odreda i stavu prema naoružanim grupama četnika Draže Mihailovića i Koste Pećanca.* (Tom I, knj. 3, dok. br. 59.)
461. *Direktivno pismo CK KPJ od 8 aprila 1942 god. pretstavnicima CK KPJ u Crnoj Gori i Pokrajinskom komitetu KPJ za Crnu Goru, Boku i Sandžak za otklanjanje osnov-*

nih uzroka slabog stanja u Crnoj Gori. (Tom II, knj. 3. dok. br. 132.)

462. *Poziv Okružnog komiteta KPJ za severni Banat od 9 aprila 1942 god. narodima Banata za borbu r>rotiv okupatora.* (Tom I, knj. 6, dok. br. 16.)

463. *Pismo Pokrajinskog povereništva KPJ za Niski okrug od 10 aprila 1942 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju 0 vojno-političkom stanju na terenu.* (Tom I, knj. 3, dok. br. 60.)

464. *Izvještaj komandanta Glavnog štaba NOP i DO Bosne i Hercegovine od 10 aprila 1942 god. Vrhovnom štabu NOP 1 DV Jugoslavije o pripremama za formiranje Istočnobosanske brigade i o vojno-političkoj situaciji u istočnoj Bosni.* (Tom IV, knj. 4, dok. br. 63.)

465. *Izvještaj Mjesnog komiteta KPJ — Herceg Novi od 10 aprila 1942 god. Okružnom komitetu KPJ za Okrug nikšićki o borbama protiv Italijana u Krivošijama i formiranju udarnih jedinica.* (Tom III, knj. 3, dok. br. 13.)

466. *Pismo druga Edvarda Kardelja Ivi Ribaru-Loli od 11 aprila 1942 godine.* (Tom VI, knj. 2, dok. br. 49.)

467. *Uputstvo Centralnog komiteta SKOJ od 12 aprila 1942 god. političkim komesarima i sekretarima bataljonskih komiteta Partije o formiranju omladinskih četa i posvećivanju što više pažnje organizovanju i radu omladine.* (Tom II, knj. 3, dok. br. 142.)

468. *Otvoreno pismo CK KPJ od 12 aprila 1942 god. svima organizacijama* i *članovima KPJ u Crnoj Gori i Boki.* (Tom III, knj. 3, dok. br. 15.)

469. *Pismo sekretara Gradskog komiteta KPJ u Banjoj Luci od 15 aprila 1942 god. komandantu Drugog krajiškog NOP odreda o potrebi uspostavljanja međusobne veze i o situaciji u Banjoj Luci.* (Tom IV, knj. 4, dok. br. 77.)

470. *Direktivno pismo Centralnog komiteta KPJ od 15 aprila 1942 god. Okružnom komitetu KPJ za istočnu Hercegovinu i političko-partiskim rukovodiocima u partizanskim jedinicama na istom području.* (Tom II, knj. 3, dok. br. 147.)

471. *Zajednički proglas Okružnog komiteta KPJ okruga Kozarskog i Štaba Drugog krajiškog NOP odreda od 16 aprila 1942 god. povodom ubistva Mladena Stojanovića od strane četnika.* (Tom IV, knj. 4, dok. br. 78.)

472. *Izvještaj Okružnog komiteta KPH za Baniju od 16 travnja 1942 god. Centralnom komitetu KPH o poduzetim mjerama u vezi sa koncentracijom neprijateljskih snaga*

i o *akcijama Prvog i Drugog bataljona Banijskog NOP odreda.* (Tom V, knj. 4, dok. br. 18.>

473. *Pismo Sreskog komiteta KPJ za Kosmaj od 16 aprila 1942 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju o prebacivanju drugova iz Beograda u Kosmajski NOP odred.* (Tom I, knj. 3, dok. br. 6I.)

474. *Pismo Centralnog komiteta KPJ od 17 aprila 1942 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Bosnu i Hercegovinu o načinu formiranja i rukovođenja partizanskih jedinica* **i** o *mestu i zadacima zamenika političkog kow.esara odreda.* (Tom II, knj. 3, dok. br. 150.)

475. *Pismo Osmana Karabegovića i Danka Mitrova od 18 aprila 1942 god. komandantu Operativnog štaba za Bos. Krajinu* o *borbama protiv četnika i političkoj situaciji u centralnoj Bosni.* (Tom IV, knj. 4, dok. br. 81.)

476. *Izvještaj Veljka Zekovića od 19 aprila 1942 god. Glavnom štabu NOP odreda za Crnu Goru i Boku o formiranju Udarnog bataljona u Pivi.* (Tom III, knj. 3, dok. br. 31.)

477. *Uputstvo Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 19 aprila 1942 god. Okružnom komitetu KPJ za Srem o vojno-političkom radu.* (Tom I, knj. 6, dok. br. 17.)

478. *Uputstvo Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 20 aprila 1942 god. Pokrajinskom povereništvu za Niški okrug o vojno-političkom radu.* (Tom I, knj. 3, dok. br. 63.)

479. *Uputstvo Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 20 aprila 1942 god. Okružnom komitetu KPJ za Požarevac.* (Tom I, knj. 3, dok. br. 64.)

480. *Pismo Pokrajinskog povereništva KPJ za Niš od 21 aprila 1942 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju o vojno-političkoj situaciji.* (Tom I, knj. 3, dok. br. 65.)

481. *Izvještaj komesara Operativnog štaba za Bos. Krajinu* i *komandantu Četvrtog krajiškog NOP odreda od 21 oprila 1942 god. o situaciji i borbama protiv četnika na terenu Četvrtog krajiškog odreda.* (Tom IV, knj. 4, dok. br. 87.)

482. *Pismo sekretara Oblasnog komiteta KPJ za Bosansku Krajinu od 22 aprila 1942 god. Komandantu Operativnog štaba za Bos. Krajinu o akcijama protiv četnika u selima oko Maslovara.* (Tom IV, knj. 4, dok. br. 89.)

483. *Izveštaj političkog komesara Bjelopoljskog NOP odreda od 22 aprila 1942 god. Glavnom štabu NOP odreda za Sandžak o stanju u odredu.* (Tom I, knj. 16, dok. br. 12.)

484. *Pismo druga Edvarda Kardelja drugu Titu od 23 aprila 1942 godine.* (Tom VI, knj. 2, dok. br. 56.)

485. *Izveštaj Pokrajinskog povereništva KPJ za Nišici okrug od 24 aprila 1942 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju o pogibiji narodnih heroja Miloša Mamica i* Stanimira Veljkomća-Zele. (Tom I, knj. 3, dok. br. 66.)

486. Pismo politkomesara Prve *grupe odreda Stabu Drugog bataljona Prve grupe odreda od 24 aprila 1942 god. o imenovanju četnih komandi i štaba bataljona.* (Tom VI, knj. 2, dok. br. 58.)

487. *Izvještaj sekretara Oblasnog komiteta KPJ za Bos. Krajinu i komesara Operativnog štaba od 27 aprila 1942 god. o situaciji na terenu četvrtog krajiškog NOP odreda i o borbama protiv četnika.* (Tom IV, knj. 4, dok. br. 100.)

488. *Izvještaj člana Povjerenstva CK KPH za Zagrebačku oblast* od *27 travnja 1942 god. Centralnom komitetu KP Hrvatske o slanju partijskih organizacija, vojno-političkoj situaciji i borbama partizana protiv neprijatelja u Zagrebačkom, Varaždinskom i Krapinskom okrugu.* (Tom V, knj. 4, dok. br. 35.)

489. *Pismo Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 27 aprila 1942 god. članu Okružnog komiteta KPJ za Kruševac za stvaranje partizanskog NOP odreda na Goču.* (Tom I, knj. 3, dok. br. 68.)

490. *Pismo Lepe Perovič od 28 aprila 1942 god. komandantu operativnog štaba za Bos. Krajinu o borbama protiv Italijana i domobrana kod Mrkonjić Grada i Jajca i o izdajničkom radu četnika.* (Tom IV, knj. 4, dok. br. 102.)

491. *Izveštaj Štaba Prvog zlatarskog NOP bataljona od 28 aprila 1942 god. Glavnom štabu NOP odreda Sandžaka o stanju u bataljonu.* (Tom I, knj. 16, dok. br. 14.)

492. *Pismo člana Okružnog komiteta KPJ za Kozaru od 30 aprila 1912 god. sekretaru Oblasnog komiteta KPJ za Bosansku Krajinu o stanju na terenu Drugog i Četvrtog krajiškog NOP odreda i o pripremanju zajedničkih akcija Prvog i Drugog krajiškog* i *Banijskog odreda.* (Tom IV, knj. 4, dok. br. 113.)

493. *Izvještaj Okružnog komiteta KPH Banija od 30 travnja 1942 god. Centralnom komitetu KPH o vojno-političkoj situaciji na Baniji i o pripremama okružne 'partijske konferencije.* (Tom V, knj. 4, dok. br. 41.)

494. *Proglas Pokrajinskog odbora crnogorske narodne omladine od aprila 1942 god. omladini Crne Gore, Boke i Sandžaka.* (Tom III, knj. 3, dok. br. 30.)

495. *Proglas PK KPJ za Makedoniju od aprila 1942 god. povodom godišnjice okupacije Makedonije.* (Tom VII, knj. 1, dok. br. 21.)

496. *Proglas PK KPJ za Makedoniju od aprila 1942 god. povodom, promena u bugarskoj vladi.* (Tom VII, knj. 1, dok. br. 22.)
497. *Izvještaj Sreskog komiteta KPJ za Kosmaj od aprila 19,42 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju o vojno-političkoj situaciji u srezovima Kosmajskom, Mladenovačkom i Podunavskom.* (Tom I, knj. 3, dok. br. 67.)
498. *Izvod iz pisma »Ocene* i *zadaće« Okružnog komiteta KPJ za Srem o radu partiske organizacije i zadacima odreda.* (Tom I, knj. 6, dok. br. 19.)
499. *Pozdrav Okružnog komiteta KPJ za Srem Fruškogorskom i Podunavskom NOP odredu povodom proslave Prvog vtaja 1942 godine.* (Tom I, knj. 6, dok. br. 21.)
500. *Pismo CK KPJ od 2 maja 1942 god. Okružnom komitetu KPJ za istočnu Hercegovinu o uklanjanju nepravilnih shvatanja oružane borbe, o organizacionom učvršćenju postignutih uspeha i o daljem širenju ustanka u Hercegovini.* (Tom II, knj. 4, dok. br. 1.)
501. *Izveštaj političkog komesara Bjelopoljskog NOP odreda od 3 maja 1942 god. Glavnom štabu NOP odreda za Sandžak o moralno-političkom stanju odreda.* (Tom I, knj. 16, dok. br. 17.)
502. *Pismo Pokrajinskog odbora* Nacionalnooslobodilačkog fonda od 4 jnaja 1942 god. svim *organizacijama Nacionalnooslobodilačkog fonda u Makedoniji.* (Tom VII, knj. 1, dok. br. 23.)
503. *Izvještaj sekretara Operativnog partiskog rukovodstva Centralnog komiteta KPH od 5 svibnja 1942 god. Centralnom komitetu KPJ o vojno-političkoj situaciji na teritoriji Prve, Četvrte, Pete operativne zone.* (Tom V, knj. 4, dok. br. 49.)
504. *Izveštaj komandanta Požarevačkog NOP odreda od 6 maja 1942 god. Okružnom komitetu KPJ za Požarevac o akciji u selu Mišljenovcu.* (Tom I, knj. 3, dok. br. 70.)
505. *Dnevna zapovest od 6 maja 1942 god. Stabu Druge grupe partizanskih odreda Slovenije Prvom štajerskom partizanskom bataljonu o zadacima bataljona.* (Tom VI, knj. 2, dok. br. 73.)
506. *Pismo Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije od 6 maja 1942 god. komandantu Kalinovičkog odreda povodom njegovog izbora za člana Vrhovnog štaba.* (Tom *IV, knj. 5, dok. br. 4.)*
507. *Pismo Okružnog komiteta KPJ za Kruševac od* 8 maja *1942 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju o hapšenjima u Kruševcu.* (Tom I, knj. 3, dok. br. 71.)

508. *Izveštaj Štaba Pljevaljskog NOP odreda od 10 maja 1942 god. Glavnom štabu NOP odreda za Sandžak o moralno-političkom stanju odreda.* (Tom I, knj. 16. dok. br. 23.)
509. *Izveštaj Pokrajinskog povereništva za Niški okrug od 11 maja 1942 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju o stanju u NOP odredima Niškog okruga.* (Tom I, knj. 3, dok. br. 72.)
510. *Pismo politkomesara Operativnog štaba za Hercegovinu od 12 maja 1942 god. Vrhovnom komandantu NOP* i *DV povodom naimenovanja Petra Drapšina za člana Vrhovnog štaba.* (Tom IV, knj. 5, dok. br. 10).
511. *Pismo Petra Drapšina od 12 maja 1942 god. Vrhovnom komandantu NOP i DV Jugoslavije povodom naimenovanja za člana Vrhovnog štaba.* (Tom IV, knj. 5, dok. br. 9.)
512. *Pismo Glavnog štaba NOP odreda Hrvatske od 12 svibnja 1942 god. Stabu Grupe kordunaških NOP odreda o ocjeni pravilnosti akcija i političkim griješkama učinjenim za vrijeme neprijateljske ofenzive.* (Tom V, knj. 4, dok. br. 61.)
513. *Pismo Glavnog štaba NOP odreda Hrvatske od 12 svibnja 1942 god. Stabu kordunaške Grupe o odnosima prema Banijskom odredu do formiranja Prve operativne zone.* (Tom V, knj. 4, dok. br. 60.)
514. *Izvještaj člana Povjerenstva CK KP Hrvatske za Zagrebačku oblast Centralnom komitetu KPH o radu partijskih organizacija i o partizanskim akcijama u periodu od 10 travnja do 15 svibnja 1942 godine.* (Tom V. knj. 4, dok. br. 65.)
515. *Pismo druga Edvarda Kardelja drugu Titu od 18 maja 1942 god. o političkoj i vojnoj situaciji u Sloveniji.* (Tom VI, knj. 2, dok. br. 89.)
516. *Izvještaj sekretara Sreskog komiteta KPJ za srez Jajce od 19 maja 1942 god. Operativnom štabu za Bos. Krajinu o četničkom previranju u Trećem odredu.* (Tom IV, knj. 5, dok. br. 22.)
517. *Direktiva Okružnog komiteta SKOJ-a za Okrug nikšićki od 19 maja 1942 god. za rad SKOJ-a u Udarnim bataljonima.* (Tom III, knj. 3, dok. br. 123.)
518. *Uputstvo Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 20 maja 1942 god. Okružnom komitetu KPJ za Aranđelovac za vojno-politički rad.* (Tom I, knj. 3, dok. br. 73.)
519. *Izvještaj Štaba Grupe kordunaških NOP odreda od 20* svibnja *1942 god. Glavnom štabu NOP odreba Hrvatske*

0 neprijateljskoj ofenzivi na Petrovu Goru i o stanju u jedinicama. (Tom V, knj. 4, dok. br. 72.)

520. *Saopštenje Glavnog štaba partizanskih odreda Slovenije od 22 maja 1942 god. o smrti organizacionog sekretara CK KPS Tona Tomšiča.* (Tom VI, knj. 2, dok. br. 103.)

521. *Izveštaj Edvarda Kardelja Centralnom komitetu Komunističke partije Jugoslavije od 22 maja 1942 god. o prerastanju partizanskih akcija u Sloveniji okupiranoj od Italijana, u opšti narodni ustanak, o borbama u Sloveniji 1 pojavljivanju belogardističkih oružanih grupa.* (Tom VI, knj. 2, dok. br. 102.)

522. *Pismo Maksa Bace od 23 sinbnja 1942 god. Pokrajinskom komitetu KPH za Dalmaciju o borbama protiv Talijana i četnika na tromeđi Like, Bosne i Dalmacije, razvoju partizanskog pokreta u sjevernoj Dalmaciji i stanju u Okružnom komitetu KPH za Šibenik.* (Tom V, knj. 4, dok. br. 83.)

523. *Pismo instruktora Okružnog komiteta KPJ za Nikšićki okrug od 24 maja 1942 god. Mjesnom komitetu — Herceg Novi o organizaciono-partiskim i vojnim zadacima u vezi -nadiranja neprijatelja na oslobođenu teritoriju.* (Tom III, knj. 3, dok. br. 128.)

524. *Direktivno pismo Glavnog štaba NCP odreda Hrvatske od 25 svibnja 1942 god. štabovima operativnih zona, grupa odreda i samostalnih odreda o političkoj situaciji u zemlji, pristupanju Hrvata u partizanske jedinice, raskrinkavanje saradnje između ustaša i četnika i formiranju udarnih i omladinskih bataljona.* (Tom V, knj. 4, dok. br. 83.)

525. *Izvještaj Glavnog štaba NOP odreda Hrvatske od 25 svibnja 1942 god. Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije o vojno-političkoj situaciji u Hrvatskoj* i *razvoju NO pokreta po zonama.* (Tom V, knj. 4, dok. br. 84.)

526. *Izvještaj komandanta Prvog slavonskog NOP odreda od 26 svibnja 1942 god. Centralnom komitetu KPH o stanju odreda.* (Tom V, knj. 4, dok. br. 89.)

527. *Izvještaj zamjenika političkog komesara Glavnog štaba NOP i DO za Crnu Goru i Boku od 27 maja 1942 god. o dejstvu zetskih udarnih bataljona i moralno-političkom stanju kod nekih bataljona Nikšičkog i Durmitorskog odreda.* (Tom III, knj. 3, dok. br. 141.)

528. *Izveštaj Okružnog komiteta KPJ za Aranđelovac od 27 maja 1942 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju o partiskom i vojno-političom radu na terenu.* (Tom I, knj. 3, dok. br. 75.)

529. *Pismo Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 29 maja 1942 god. Okružnom komitetu KPJ za Aranđelovac.* (Tom I, knj. 3, dok. br. 77.)
530. *Uputstvo Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 31 maja 1942 god. Okružnom komitetu KPJ za Kruševac za rad Rasinskog NOP odreda.* (Tom I, knj. 3, dok. br. 78.)
531. *Instrukcija Centralnog komiteta KPJ od maja 1942 god. o načinu organizovanja i zadacima Komunističke partije u jedinicama NOP i DV Jugoslavije.* (Tom II, knj. 4, dok. br. 3.)
532. *Proglas Okružnog komiteta KPJ za Srem* od maja 1942 *godine.* (Tom I, knj. 6, dok. br. 23.)
533. *»Revolucionarni razvoj slovenačkog narodnooslobodilačkog pokreta« — članak druga Borisa Kidriča u »Delu« od maja 1942 godine.* (Tom VI, knj. 2, dok. br. 70.)
534. *Proglas PK KPJ za Makedoniju od maja 1942 godine.* (Tom VII, knj. 1, dok. br. 24.)
535. *Izveštaj Okružnog komiteta KPJ za Aranđelovac od 2 juna 1942 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju o jačini neprijateljskih snaga i o stanju Prvog šumadiskog NOP odreda.* (Tom I, knj. 3, dok. br. 81.)
536. *Okružnica privremenog PK KPJ za Makedoniju od 5 juna 1942 god. okružnim* i *mesnim komitetima o smenjivanju KP na čelu sa Banetom Andrejevim i potrebi oružane borbe protiv okupatora.* (Tom VII, knj. 1, dok. br. 25.)
537. *Uputstvo Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 7 juna 1942 god. Okružnom komitetu KPJ za Aranđelovac za obnavljanje Prvog šumadiskog NOP odreda »Milan Blagojević«.* (Tom I, knj. 3, dok. br. 84.)
538. *Uputstvo Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 8 juna 1942 god. Okružnom komitetu KPJ za Požarevac o stavu prema četnicima Draže Mihailovića koje razoružava okupator.* (Tom I, knj. 3, dok. fcr. 85.)
539. *Pismo Centralnog komiteta KPH od 8 lipnja 1942 god. Povjerenstvu CK KPH za Slavoniju o razvoju Narodnooslobodilačke borbe u pojedinim oblastima Hrvatske i o zadacima Povjerenstva.* (Tom V, knj. 5, dok. br. 18.)
540. *Pismo Okružnog komiteta KPJ za Srem Pokrajinskom komitetu Srbije od 12 juna 1942 god. o stanju u Sremu.* (Tom I, knj. 6, dok. br. 24.)
541. *Uputstvo Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 1-5 juna 1942 god. Okružnom komitetu KPJ za Niš za vojnopolitički rad.* (Tom I, knj. 3, dok. br. 86.)

542. *Pismo Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 15 juna 1942 god. Okružnom komitetu KPJ za Leskovac o ponovnom formiranju Jablaničkog NOP odreda i taktici prema četnicima.* (Tom I, knj. 3, dok. br. 87.)
543. *Izveštaj delegata Centralnog komiteta KPJ Vladimira Popovića od 16 juna 1942 god. Centralnom komitetu KPJ o vojnopolitičkoj situaciji u Hrvatskoj, o stanju partizanskih odreda i njihovom delovanju i o radu partijskih organizacija na tom terenu.* (Tom II, knj. 4, dok. br. 182.)
544. *Pismo Štaba Prve operativne zone od 18 lipnja 1942 god. novopostavljenom političkom komesaru Prve NOU brigade Hrvatske o zadacima brigade u vezi sa njenim formiranjem i izvođenjem operacija.* (Tom V, knj. 5, dok. br. 32.)
545. *Govor Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije od 19 juna 1942 god. povodom osnivanja IV crnogorske NOU brigade.* (Tom III, knj. 3, dok. br. 194.)
546. *Izvještaj Štaba Četvrte operativne zone od 1-9 lipnja 1942 god. Glavnom štabu NOP odreda Hrvatske o vojno-političkoj situaciji na teritoriji zone.* (Tom V, knj. 5 dok. br. 42.)
547. *Izvještaj Okružnog komiteta KPJ za Aranđelovac od 21 juna 1942 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju o stanju obnovljenog Prvog šumadiskog NOP odreda.* (Tom I, knj. 3, dok. br. 89.)
548. *Poziv Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 22 juna 1942 god. vojnicima, podoficirima i oficirima bugarske okupatorske vojske u Srbiji da prestanu sa pljačkom i nasiljem nad srpskim narodom i da se uključuju u NOP odrede.* (Tom I, knj. 3, dok. br. 90.)
549. *Izvještaj političkog komesara Prve operativne zone od 23 lipnja 1942 god. političkom komesaru Glavnog štaba NOP odreda Hrvatske o političkoj situaciji na teritoriju zone i vojno-političkom stanju u odredima.* (Tom V, knj. 5, dok. br. 50.)
550. *Obavještenje Glavnog štaba NOP odreda Hrvatske od 24 lipnja 1942 god. Vrhovnom štabu NOP odreda i dobrovoljačke vojske Jugoslavije o porastu partizana u Gorskom Kotaru i Primorju, sporazumu između ustaša i četnika i vojno-političkoj situaciji u oblastima Hrvatske.* (Tom V, knj. 5, dok. br. 53.)
551. *Pismo Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 25 juna 1942 god. Sreskom komitetu KPJ za Kosmaj o prebacivanju partizana u Prvi šumadiski NOP odred.* (Tom I, knj. 3, dok. br. 91.)

552. *Uputstvo Okružnog komiteta KPJ za Srem od 26 juna 1942 god. komandi Druge čete Podunavskog NOP odreda za izvođenje partizanskih akcija.* (Tom I, knj. 6, dok. br. 26.)
553. *Uputstvo Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju 28 juna 1942 god. Okružnom komitetu KPJ za Zaječar o vojnopolitičkom i partiskom radu.* (Tom I, knj. 3, dok. br. 92.)
554. *Direktiva Pokrajinskog komiteta KPJ za Crnu Goru i Boku od juna 1942 god. za pravilnu raspodelu partiskog aktiva u partizanskim odredima koji će* ostati na *području PK i onim od kojih će se formirati brigade.* (Tom III, knj. 3, dok. br. 174.)
555. *Pismo politkomesara Treće grupe odreda svim komandantima, komandirima, komesarima i partizanima Treće grupe odreda.* (Tom VI, knj. 3, dok. br. 22.)
556. *Izjava Centralnog komiteta Komunističke partije Slovenije o kvislinškim formacijama u Sloveniji.* (Tom VI, knj. 3, dok. br. 13.)
557. *»Jačajmo slovenačku narodnu vojsku« — članak političkog komesara Glavnog štaba partizanskih odreda Slovenije.* (Tom VI, knj. 3, dok. br. 2.)
558. *»Oslobođena slovenačka teritorija — potvrda partiske linije« — članak Borisa Kidriča.* (Tom VI, knj. 3, dok. br. 1.)
559. *Izveštaj komesara čete Suvoborskog NOP odreda krajem juna 1942 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju o borbama i rasturanju Suvoborskog NOP odreda.* (Tom I, knj. 3, dok. br. 94.)
560. *Uputstvo Glavnog štaba NOP odreda Makedonije od juna 1942 god. o zadacima i ulozi političkih komesara.* (Tom III, knj. 1, dok. br. 27.)
561. *Izveštaj Okružnog komiteta KPJ za Kruševac od 3 jula 1942 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju o stanju partiske organizacije na terenu i u odredu.* (Tom I, knj. 4, dok. br. 1.)
562. *Obaveštenje pretstavnika Centralnog komiteta KPJ i Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije Ive Ribara-Lole od 5 jula 1942 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju o razvoju vojnopolitičke situacije na području centralne oslobođene teritorije* i o *zaključcima i odlukama Centralnog komiteta i Vrhovnog štaba.* (Tom II, knj. 5, dok. br. 5.)
563. *Pismo rukovodioca agitacije i propagande pri Pokrajinskom komitetu KPH za Dalmaciju od 5 srpnja 1942 god. operativnom oficiru Štaba Četvrte operativne zone o*

borbi protiv Talijana kod sela Ježevića. (Tom V, knj. 5, dok. br. 71.)

564. *Dopis političkog komesara Operativnog štaba NOP i DV za Bosansku Krajinu od 5 jula 1942 god. političkom komesaru Petog krajiškog NOP odreda o slabostima u političkom radu u odredu.* (Tom IV, knj. 6, dok. br. 11.)

565. *Obaveštenje Ive Ribara-Lole od 7 jula 1942 god. Edvardu Kardelju o zaključcima i odlukama Politbiroa CK SKJ i Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije.* (Tom II, knj. 5, dok. br. 14.)

566. *Ocena opšte vojno-političke situacije u Jugoslaviji od strane Centralnog komiteta KPJ koju član Sekretarijata Centralnog komiteta KPJ za neoslobođene krajeve Ivo Ribar-Lola prenosi 7 jula 1942 god. Centralnom komitetu KP Hrvatske i Glavnom štabu NOP odreda za Hrvatsku.* (Tom II, knj. 5, dok. br. 13.)

567. *Izveštaj Partiskog komiteta Druge grupe odreda od 7 jula 1942 god. o razvitku partiske organizacije u Drugoj grupi odreda.* (Tom VI, knj. 3. dok. br. 49.)

568. *Izveštaj komesara NOP odreda za Srem od 8 jula 1942 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju o vojno-političkom radu na terenu.* (Tom I, knj. 6, dok. br. 31.)

569. *Uputstvo OK KPJ za Srem od 8 jula 1942 god. Štabu Podunavskog NOP odreda za agita dono-propagandni rad na terenu.* (Tom I, knj. 6, dok. br. 32.)

570. *Pismo Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 12 jula 1942 god. Okružnom komitetu KPJ za Zaječar o preduzimanju mera za sprečavanje pljačke naroda u Timočkom okrugu.* (Tom I, knj. 4, dok. br. 6.)

571. *Izvod iz izveštaja sa konferencije Pokrajinskog povereništva za Banat od 12 jula 1942 god. Centralnom komitetu KPJ.* (Tom I, knj. 6, dok. br. 33.)

572. *Pismo Edvarda Kardelja drugu Ivi Ribaru-Loli od 12 jula 1942 god. o italijanskim pripremama za ofanzivu i uspesima slovenačkih partizanskih jedinica.* (Tom VI, knj. 3, dok. br. 56.)

573. *Pismo Edvarda Kardelja drugu Ivi Ribaru-Loli od 14 jula 1942 god. o razvitku Narodnooslobodilačke borbe u Sloveniji.* (Tom VI, knj. 3, dok. br. 58.)

574. *Pismo delegata Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije* i *člana Politbiroa CK KPJ Edvarda Kardelja od 14 jula 1942 god. Ivi Ribaru-Loli o razvitku Narodnooslobodilačke borbe u Sloveniji.* (Tom II, knj. 5, dok. br. 29.)

575. *Izvod iz izveštaja Sreskog komiteta KPJ za Zemun od 16 jula 1-942 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju*

o upućivanju boraca u NOP odrede na Fruškoj Gori (Tom I, knj. 6, dok. br. 34.)

576. *Izveštaj političkog komesara Druge operativne zone od 17 srpnja 1942 god. Glavnom štabu NOP odreda Hrvatske o vojnopolitičkom stanju* i o *akcijama.* (Tom V, knj. 5, dok. br. 100.)

577. *Naređenje Štaba Četvrte operativne zone od 18 srpnja 1942 god. komandantu odreda za srednju Dalmaciju o izmjeni sastava Štaba odreda i bataljona, reorganizaciji bataljona, formiranju partizanskih punktova i političkom radu sa borcima.* (Tom V, knj. 5, dok. br. 103.)

578. *Izve'taj Druge čete Prvog bataljona Dolomitskog odreda od 19 jula 1942 god. o kulturno-političkom radu u četi.* (Tom VI, knj. 3, dok. br. 75.)

579. *Obavještenje političkog komesara Glavnog štaba NOP odreda Hrvatske od 20 srpnja 1942 god. Štabu Druge operativne zone o postavljenju članova Štaba zone i formiranju odreda u Zumberku.* (Tom V, knj. 5, dok. br. 104.)

580. *Uputstvo Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 21 jula 1942 god. Okružnom komitetu KPJ za Čačak o učvršćenju partiske organizacije i obnavljanju NOP odreda.* (Tom I, knj. 4, dok. br. 8.)

581. *Pismo delegata CK KPJ i Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije Vladimira Popovića od 22 jula 1942 god. članu Sekretarijata CK KPJ za neoslobođene krajeve Ivi Ribaru-Loli o opštoj vojno-političkoj situaciji u Hrvatskoj.* (Tom II, knj. 5, dok. br. 44.)

582. *Pismo Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 22 jula 1942 god. Okružnom komitetu KPJ za Valjevo o obnavljanju Suvoborskog NOP odreda.* (Tom I, knj. 4, dok. br. 9.)

583. *Pismo Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 25 jula 1942 god. Povereništvu OK KPJ za Kraljevo o zadacima partiske organizacije u okrugu* i o *obnavljanju NOP odreda »Jovan Kursula«.* (Tom I, knj. 4, dok. br. 10.)

584. *Pismo člana Sekretarijata Centralnog komiteta KPJ za neoslobođene krajeve Ive Ribara-Lole od 28 jula 1942 god. Edvardu Kardelju.* (Tom II, knj. 5, dok. br. 52.)

585. *Izveštaj političkog komesara Prve operativne zone od 28 srpnja 1942 god. političkom komesaru Glavnog štaba NOP odreda Hrvatske o borbama i o vojno-političkoj situaciji na teritoriju zone.* (Tom V, knj. 5, dok. br. 121.)

586. *Izveštaj rukovodioca centralne tehnike CK KPS od 28 jula 1942 god. Edvardu Kardelju o radu tehnike.* (Tom VI, knj. 3, dok. br. 85).

587. *Pismo rukovodioca centralne tehnike KP Slovenije od 29 jula 1942 god. o pošiljci robe Dolomitskom odredu.* (Tom VI, knj. 3, dok. br. 86.)
588. *Izvještaj političkog komesara Prve operativne zone od srpnja 1-942 god. političkom komesaru Glavnog štaba NOP odreda Hrvatske o preduzetim mjerama za proširenje Narodnoslobodilačke borbe poslije neprijateljske ojanzive.* (Tom V. knj. 5, dok. br. 66.)
589. *Izvod iz pisma CK bugarske komunističke partije od jula 1942 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Makedoniju.* (Tom VII, knj. 1, dok. br. 31.)
590. *Izvještaj Štaba Četvrte operativne zone od 1 kolovoza 1942 god. Pokrajinskom komitetu KPH za Dalmaciju o povezivanju sa Vrhovnim štabom i razgovorima sa drugom Titom o stvaranju oslobođenog teritorija nakon oslobođenja Livna.* (Tom V, knj. 6, dok. br. 1.)
591. *Obaveštenje Ive Ribara-Lole od 1 avgusta 1942 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju o ustaško-četničko-okupatorskoj sprezi u borbi protiv Narodnooslobodilačkog pokreta i uputstvo o najvažnijim zadacima Pokrajinskog komiteta u vezi s tim.* (Toni II, knj. 5, dok. br. 63.)
592. *Pismo Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 1 avgusta 1942 god. Edvardu Kardelju kojim se odobrava dotadašnji način rukovođenja oslobodilačkom borbom u Sloveniji i daje uputstvo za otklanjanje i savlađivanje poteškoća koje mogu proizaći iz postojeće neprijateljske ojanzive.* (Tom II, knj. 5, dok. br. 62.)
593. *Pismo Okružnog komiteta KPJ za Srem od 2 avgusta 1942 god. komesaru Podunavskog NOP odreda o aktivnosti* i *greškama odreda.* (Tom I, knj. 6, dok. br. 35.)
594. *Depeša Edvarda Kardelja od 3 avgusta 1942 god. Kominterni o merama Izvršnog odbora Osvobodilne fronte za proširenje slovenačke narodnooslobodilačke borbe.* (Tom VI, knj. 3, dok. br. 93.)
595. *Depeša Edvarda Kardelja od 3 avgusta 1942 god. Kominterni o herojskom otporu Ljubljane protiv okupatora.* (Tom VI, knj. 3, dok. br. 94.)
596. *Izveštaj Ive Ribara-Lole od 3 avgusta 1942 god. Vrhovnom komandantu NOP i DV Jugoslavije drugu Titu o opštoj vojno-političkoj situaciji u Hrvatskoj, Srbiji, Vojvodini, Makedoniji i Sloveniji.* (Tom II, knj. 5, dok. br. 69.)
597. *Depeša Edvarda Kardelja od 4 avgusta 1942 god. Komintemi o toku neprijateljske ofanzive protiv Narodnooslobodilačke vojske u italijanskoj okupacinoj zoni.* (Tom VI, knj. 3, dok. br. 98.)

598. *Izvještaj političkog komesara Prvog proleterskog NOU bataljona od 4 kolovoza 1942 god. političkom komesaru Glavnog štaba NOP odreda Hrvatske o napadu na Talijane između Gerova i Crnog Luga.* (Tom V, knj. 6, dok. br. 10.)

599. *Pismo Edvarda Kardelja drugu Ivi Ribaru-Loli o razvoju italijanske ojanzive protiv narodnooslobodilačkih jedinica u Sloveniji (oko 5 avgusta 1942 godine).* (Tom VI, knj. 3. dok. br. 99.)

600. *Izvještaj Glavnog štaba NOP odreda Hrvatske od 6 kolovoza 1942 god. Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije o vojno-političkoj situaciji, o organizacionom sređivanju i narastanju jedinica i o akcijama.* (Tom V, knj. 6, dok. br. 15.)

601. *Pismo OK KPJ za Srem sekretaru CK KPJ za Sremsko-karlovački srez od 6 avgusta 1942 god. o izdavanju letaka i aktivnosti neprijatelja na ovom terenu.* (Tom I, knj. 6, dok. br. 36.)

602. *Pismo Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 7 avgusta 1942 god. instruktoru Pokrajinskog komiteta KPJ za Va-Ijevo i članu Glavnog* štaba *Srbije povodom obnavljanja NOP odreda.* (Tom I, knj. 4, dok. br. 13.)

603. *Pismo Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 7 avgusta 1942 god. članu Glavnog štaba povodom naređenja Vrhovnog štaba NOP odreda i DVJ za stvaranje Glavnog štaba NOP odreda Srbije.* (Tom I, knj. 4, dok. br. 14.)

604. *Izveštaj rukovodioca centralne tehnike pri CK KPS od 8 avgusta 1942 god. Edvardu Kardelju o radu tehnike.* (Tom VI, knj. 3, dok. br. 102.)

605. *Pismo Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 10 avgusta 1942 god. Okružnom komitetu KPJ za Leskovac o primeni partizanske tehnike u borbi protiv okupatora.* (Tom I, knj. 4, dok. br. 17.)

606. *Izveštaj instruktora Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 11 avgusta 1942 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju o pripremama za obnavljanje Suvoborskog NOP odreda* (Tom I, knj. 4, dok. br. 18.)

607. *Predlog Okružnog komiteta SKOJ-a za Srem od 11 avgusta 1942 god. Stabu NOP odreda za Srem o izvođenju posebnih omladinskih vojno-političkih akcija.* (Tom I, knj. 6, dok. br. 37.)

608. *Uputstvo Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 11 avgusta 1942 god. Okružnom komitetu KPJ za Kruševac o radu Rasinskog NOP odreda.* (Tom I, knj. 4, dok. br. 19.)

609. *Pismo Ed.va.rda Kardelja drugu Ivi Ribaru-Loli od 12 avgusta 1942 god. o rezultatima italijanske ojanzive protiv narodnooslobodilačkih jedinica Slovenije.* (Tom VI, knj. 3, dok. br. 107.)

610. *Pismo Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 14 avgusta 1942 god. članu Glavnog štaba NOP odreda Srbije o podnošenju izveštaja o stanju NOP odreda u Sumadiji.* (Tom I, knj. 4, dok. br. 20.)

611. *Izveštaj političkog komesara Pete grupe odreda od 14 augusta 1942 god. Glavnom štabu o prodiranju Italijana prema Kočevskom Rogu.* (Tom VI, knj. 3, dok. br. 113.)

612. *Izveštaj štaba Pete grupe odreda Glavnom štabu partizanskih odreda Slovenije o prodiranju Italijana prema Kočevskom Rogu.* (Tom VI, knj. 3, dok. br. 112.)

613. *Pismo Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 15 avgusta 1942 god. Okružnom komitetu KPJ za Srem o potrebi redovnog slanja izveštaja i razobličavanja Draže Mihailoviča na teritoriji Srema.* (Tom I, knj. 6, dok. br. 39.)

614. *Pismo Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 18 avgusta 1942 god. partiskom povereništvu Niške oblasti o zadacima partizanskih NOP odreda.* (Tom I, knj. 4, dok. br. 22.)

615. *Pismo člana Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije i Sekretarijata CK KPJ za neoslobođene krajeve Ive Ribara-Lole od 19 avgusta 1942 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju.* (Tom II, knj. 5, dok. br. 124.)

616. *Pismo Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 20 avgusta 1942 god. Okružnom povereništvu KPJ za Mladenovac* o *prebacivanju drugova iz Beograda u Prvi šumadiski NOP odred.* (Tom I, knj. 4, dok. br. 23.)

617. *Izveštaj članova Glavnog štaba partizanskih odreda Slovenije od 22 avgusta 1942 god. političkom komesaru Glavnog* štaba o aktivnosti *jedinica koje su ostale van neprijateljskog obruča na Rogu.* (Tom VI, knj. 3, dok. br. 121.)

618. *Izvještaj Glavnog štaba NOP odreda Hrvatske od 24 kolovoza 1942 god. Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije o vojno-političkoj situaciji i akcijama jedinica.* (Tom V, knj. 6, dok. br. 56.)

619. *Uputstvo Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 24 avgusta 1942 god. Okružnom komitetu KPJ za Kruševac o pružanju pomoći Rasinskom NOP odredu od strane partiske organizacije.* (Tom I, knj. 4, dok. br. 24.)

620. *Pismo CK KPJ od 25 avgusta 1942 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Dalmaciju o potrebi postavljanja Bori'e Kovačevića na dužnost partiskog vistruktora na*

području Štaba Četvrte operativne zone NOP odreda Hrvatske. (Tom II, knj. 5, dok. br. 139.)

621. *Direktiva člana Sekretarijata CK KPJ za neoslobođene krajeve Ive Ribara-Lole od 25 avgusta 1942 god. rukovodstvima KPJ za Vojvodinu o učvršćenju partiskih organizacija i doslednom sprovođenju političke linije Centralnog komiteta KPJ u svim pitanjima oslobodilačke borbe.* (Tom II, knj. 5, dok. br. 138.)

622. *Izveštaj Dušana Krajgera od 27 avgusta 1942 god. o stanju na oslobođenoj teritoriji posle italijanske ojanzive protiv Narodnooslobodilačkih odreda.* (Tom VI, knj. 3, dok. br. 130.)

623. *Pismo Glavnog štaba NOP odreda Hrvatske od 28 kolovoza 1942 god. političkom komesaru kordunaške Grupe NOP odreda o vojničkim i političkim mjerama koje treba sprovesti u Banijskom NOP odredu radi podizanja morala i borbenosti.* (Tom V, knj. 6, dok. br. 62.)

624. *Uputstvo Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 29 avgusta 1-942 god. Okružnom povereništvu KPJ za Kraljevo o obnavljanju NOP odreda na Goču.* (Tom I, knj. 4, dok. br. 26.)

625. *Direktiva Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 30 avgusta 1942 god. Okružnom komitetu KPJ za Kruševac o jačanju partiske i vojne organizacije.* (Tom I, knj. 4, dok. br. 27.)

626. *Primedbe člana Sekretarijata CK KPJ za neoslobođene krajeve Ive Ribara-Lole od 30 avgusta 1942 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju na projekat okružnice br. 4 i uputstvo za dalji rad.* (Tom II, knj. 5, dok. fcr. 146.)

627. *Izvještaj Povereništva CK KPS za Ljubljanu o napadu na Catež i na Logor belogardističlce »Legije smrti« kod Sv. Ane.* (Tom VI, knj. 3, dok. br. 119.)

628. *Izveštaj Pokrajinskog komiteta za severnu Sloveniju Centralnom komitetu KP Slovenije o situaciji u Štajerskoj (sredinom avgusta 1942 god.).* (Tom VI, knj. 3, dok br. 124.)

629. *Pismo Ivana Milutinovića i Milovana Đilasa od avgusta 1942 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Crnu Goru, Boku i Sandžak.* (Tom II, knj. 5, dok. br. 14-9.)

630. *Uputstvo Centralnog komiteta KPJ od. avgusta 1942 god. zameniku političkog komesara Sedme (Prve krajiške) NOU brigade o načinu rukovođenja brigadom.* (Tom II, knj. 5, dok. br. 142.)

REGISTAR LIČNIH IMENA

A

Acev Mirče — 36
Ajdačić (četnički kapetan) — 287
Alimpijević Dragan — 266, 267
Andrejev Bane — 36, 565
Apostolski Mihajlo — 36
Atanacković Bora — 283, 289
Avramović Vukosava — 324

B

Babić Aćim — 79, 80
Babić Aleksandar — 66
Babić Branko Slovenac — 124, 134, 199
Babić Radomir — 377, 498
Babović Spasenija Cana (Pelagija) — 269, 309, 320
Baće Maks — 545, 564
Bajić Simo — 511
Bajić Slobodan — 509, 512
Bakarić Vladimir (Vlado Katić) — 60, 71, 551
Bakić Mitar — 240, 377, 494, 507
Balgarjanov Bojan — 36
Barić 2eljko — 454
Baškot Boško — 425, 507
Bavrljić Slavko — 108
Bjelajac Stanko — 247
Blagojević Milan — 537
Blagojević Ostoja — 109
Boban Marko — 509
Bobić Miloš — 194
Bodiroga Vasilije — 171
Bogavac Dragoslav — 335
Bogdanović Savo — 207
Bogunović Petar — 429
Bojčević Pavle — 494
Bokan Pero — 108
Borković Danilo — 107, 108
Borković Mihajlo — 109
Borozan S. Marica — 140
Bosnić Rajko — 124, 126, 134, 251, 454
Bošković Nedeljko Nedo — 429
Božić Vitomir — 40
Branković Ceda — 236, 238
Brkić Hasan Aco — 104, 530
Brkić Miladin — 334
Bročeta Ratko — 116
Bubić Milan — 116
Buha Vasilije Jova (Zdravko) — 5, 88, 92, 301, 311, 312, 357
Bulatović Vojislav — 248, 250
Bulić Bato — 39
Burdžović Rifat Tršo — 401, 468, 519
Butozan dr Vaso — 119, 124

C

Crnogorčević Krsto — 297, 298
Cuculić Ivan — 376
Cvetić Jelisaveta Beška (Bemla) — 507

C

Celar Zdravko — 455
Citaković Sreten — 284
Cizmek Đuro — 276, 278
Cmelik Janko Slovak — 144, 368
Colaković Rodoljub Roćko — 138

C

Cetković Luka — 378, 402
Cosić Milutin — 289

D

Dakić Radoje Brka — 377
Dangić Jezdimir — 79, 80, 206

Danilović Uglješa — 528
Dapčević Peko — 377, 498
Dapčević Vlado — 340
Đeđijer Vladimir — 240
Dejović Aleksa — 272, 329
Derikonja Savo — 343, 344
Dević Mihajlo — 108
Diklić Gligorije Žarko (Budni) — 301, 311
Dimitrijević Cira — 243
Dobrosavljević Simo — 151
Došen Ilija — 25, 29, 114, 393, 444, 510, 511
Dragojević Doko — 108
Dragišić Miroslav Piper — 147, 152
Drapšin Petar (Petar Ilić) — 318, 563
Drenović Uroš — 120, 123, 124, 137, 229, 337
Drulović Milojko — 258
Dudić Jakov — 289
Dugalić Momčilo — 145
Dugonjić Rato — 193

Đ

Derković N. Vojin — 162
Dilas Milovan — 526, 551, 557, 573
Đokić Vojislav — 171
Đokić Zivorad — 66
Doković Stanimir — 145
Đorđević Boža Buđoni — 110
Đorem Ristо — 180
Dujić Momčilo — 349
Đukić Đura — 206
Đurđić Dušan — 269, 328
Đuričić Boško — 237
Đuričković Boško — 377
Đurić Trivun — 66
Đurković Niko — 139
Đurković Nikola — 297, 298

E

Elčić Marko — 171
Elez Mile — 180
Elez Vasa — 177
Ercegovac Adem — 118

G

Gabrić Stanko — 465, 513
Gaćeša Vasilj — 245, 247
Gajić Dušan — 108
Gajić Zivorad — 289
Gerjak Andrija — 107, 108
Grahek Zvonko — 425
Gudurić Slavoljub — 243

H

Hadžić Kasim — 134, 454
Hamović Rade — 171, 237, 498
Havlik Vaclav — 107, 108
Hitler Adolf — 36, 42, 225, 226, 232—235, 344—346, 353, 412, 420, 440, 449, 450, 454
Holjevac Vićeslav (Franjo Kovač) — 151, 465
Hotič Mesud — 120
Hrnčević Josip Steva — 367
Humo Avdo — 137
Huncik Milan — 268, 269, 271
Husić Ostoja — 108

I

Ignjatović Milisav Janko — 361
Ilić Budimir Cerski — 287
Ilić Milan Ciča — 46, 126
Ilić Pavle — 39
Ilić Stanka — 301

J

Jakšić D. Pavle — 148
Janković Dragoljub — 368
Janković D. Vojin — 170
Janković Danilo — 260
Jevđević Dobrosav — 316, 399
Jokić Mirko — 109
Jovanović Blažo Zetin — 377, 380, 382, 390, 406, 498
Jovanović Cvetko — 283
Jovanović Dragoljub Doktor — 312
Jovanović Đura — 142, 143
Jovanović Isa — 208
Jovanović Mihailo — 140
Jovanović Senka — 494
Jovanović Slobodan — 91
Jovanović Zikica Španac — 294
Jović Dušan — 229. 230
Jović Ratko Duško (Bogdan) — 360
Jovičić Olga Rita — 147
Jovičić Stevan Maksim — 369
Jurišić Miroslav — 107, 108

K

Kalabić Nikola — 287
Kalajdžić Zorka — 324
Kapa Blažo — 140
Kapa Drago — 140
Kapa Dušan — 140
Kapor Momir — 118
Karabegović Osman — 114. 119, 121,

123, 138, 356, 384, 414, 449, 560
Karađorđević Petar — 22
Karaičić Nedeljko Brka — 312
Karaklajić Bogomir — 209, 320
Karapetrović Dragiša — 322
Kardelj Edvard — 523, 526, 529, 534, 538, 551, 553, 554, 557, 559, 560, 563, 564, 568—572
Kazaz Muhamed — 118, 121
Kerković Savo — 66, 67
Kesar Sava — 426, 437
Kević Mirko — 108
Kidrič Boris — 546, 565, 567
Kitanović Milan — 280
Kladarin Duro — 247, 366, 370, 461
Kličković (četnik) — 118
Kljajić Filip Fića — 23, 24. 145, 148, 201, 205
Kočović Momčilo Moma — 171, 176
Kočović Strahinja — 171
Kolak Rudi — 133
Koliševski Lazar — 34, 36
Kolubarac Jovan Škoba — 287
Končar Rade Brko — 33, 36
Kosorić Radivoje — 206
Kosovac Ivo — 39
Kostić Branko — 129
Koščica Duško — 116
Kotle Nikola — 7, 509
Kovač Četko — 179
Kovačević Borisa Šćepan — 171, 572
Kovačević Dušan — 342, 344
Kovačević Pavle — 274
Kovačević Radoslav — 402
Kovačević Sava — 377, 399, 498
Kovačević Vlado — 176, 195
Krajger Dušan — 573
Krajinski Anđelko — 38, 39
Krezović Gojko — 270, 402
Krsmanović N. (ljotićevac) — 93
Krunić Uroš — 276
Kušić Milinko — 507

L

Laličić Ljubo — 538
Laloš Dušan — 109
Lang Drago — 125
Lazarević Svetislav — 320
Lekić Danilo Španac — 293
Lenjin Ilić Vladimir — 214, 235, 324, 329
Levi dr Moni — 224
Ličina Milan — 126, 251
Ličina Rade — 116
Lipovina Milo — 140
Lisjak Janko Puška — 142, 144
Lola Ribar Ivo — 526, 534, 539, 544, 546, 551—554, 556, 559, 567—573
Lolić Abid — 455
Lompar Blažo — 141
Lović Jezdimir — 216
Lubarda Ilija — 141
Lubarda S. Milo — 141
Lužajić Milan Marjan — 367

Lj

Ljotić Dimitrije — 111, 232, 233, 532
Ljubičić Nikola — 243
Ljubičić Radoje — 127, 166
Ljubojević Milovan — 109
Ljujić Velibor — 220
Ljujić Vojo — 104

M

Maček dr Vlatko — 105, 106
Maglajlić Sefket — 133
Malešević Đuro — 108
Malešević Niko — 108
Malidžan Slavko — 113
Mališ Filip — 398
Mamić Miloš — 561
Mandić Jovo — 108
Mandić Gligo — 129
Mandić Ljubo — 108
Mandić Radenko — 431
Manola Srećko — 151
Marasović Olga Ljubica — 207
Marić Tika — 289
Marković Branko — 110, 111
Marković Moma Ćora — 41, 113
Marković Steva Singer — 171
Marković Svetozar Toza — 142, 143
Marković Zivko — 127
Martinović Anka — 180
Martinović Mile — 465, 513
Martinović Ratko — 240, 282
Marušić Ivica Ratko — 433
Maslać Milojko — 266, 267
Maslarević Vidan — 321
Masleša Veselin — 494
Materić Ilija — 437
Matić Jovan Japan — 369
Matković Mirko — 129
Matović Milosav Mićo — 212, 228, 267, 320, 327
Mažar Josip šoša — 121
Međedović Junus — 469
Međović Tomo — 172
Midić Esad — 455
Mihailović Dragoljub Draža — 39, 53, 54, 61, 63, 66, 72, 91, 105, 111,

149, 179, 214, 232, 233, 277, 278, 282, 28&—290, 294. 303, 312. 360, 363. 365, 413, 414, 429, 430, 439, 440, 460, 528, 533—535, 538, 558, 565, 572
Mihaljčić Milan — 109
Mihaljčić Mirko — 109
Mijatović Milorad — 117, 224
Milatović Mile — 280
Milićević Rade — 147
Milojković Mirko Mali — 470
Milosavljević Ljubinko — 539
Milosavljević Milosav — 280
Milosavljević Slobodan — 92
Milošević Srećko — 331
Milutinović Ivan — 573
Milutinović Radomir — 361
Miljanić dr Niko — 131
Miljanović Marko — 236
Miljatović Radovan — 453, 454
Minderović Cedomir — 204
Minić Milka — 280
Minić Miloš Crni — 279, 296
Mirjanić Mićo — 109
Mirjanić Trivun — 107
Misirača Dušan — 253
Mitrašinović Branko — 108
Mitrov Danko — 115, 116, 119, 120, 560

Mitrović Stefan — 420, 425, 433, 434
Mladenović Sreten Mika — 8. 87, 88. 93
Mladenović Tanasije — 237
Mlakar Ljubo — 466
Molotov Vjećeslav — 433
Moraća Milutin Mića — 25, 29, 451
Morača Pero — 118, 126, 336, 338
Mrkšić Luka — 367
Mugoša Spiro — 503
Musolini Benito — 33, 42, 226, 232—235, 440

N

Nad Košta — 356. 414, 425, 433
Naumov Stiv — 36
Nedić Milan — 38, 60—64. 79, 86, 97, 98, 102, 111. 179, 214, 232, 233, 282, 286, 287, 413, 439, 458, 525, 532
Nemet Vladimir (Vlado Kozarčanin) — 125
Nešković Blagoje Mihajlo — 293 357
Nešković Sava — 289
Nikčević (četnički vojvoda) — 22
Nikolov Jordan Orce — 47
Novaković (četnički general) — 22, 153
Novaković Grujo — 206
Novaković Obrad — 298
Novaković Vlado — 465, 514, 515
Novković Milutin — 107

O

Obradović Radmila Gojka — 301, 311
Orešković Marko — 41

P

Pakić Jovan — 66
Paović Kićo — 140
Paović Lazo — 140
Pap Pavle Silja — 33
Paunović Stanko Veljko — 369
Pavelić Ante — 6, 12, 79, 80, 102, 144, 150. 225, 226, 232, 233, 235, 342, 344—346, 352, 413, 415—417, 440, 441, 450, 459—461, 483. 500
Pavičić Danilo Dašo — 298
Pavlović Dragan Silja — 46, 126, 524
Pavlović Mile — 52, 280. 283
Pavlović Milica — 284
Pavlović Ratko Cićko — 4, 87, 303
Pavlović Trifko — 194
Pećanac Košta — 22, 38, 111, 149, 179, 232, 233, 282, 287. 532, 558,
Pejović Rašo — 5
Pekić Aca Pera — 87, 358, 361, 362
Pepić Gojko — 108
Perišić Radojica (pop) — 316, 399
Perović Danilo — 108
Perović Lepa Mara — 138, 561
Perović Stevo — 140
Peruničić Mile — 401
Petrović Dušanka Razumenka (Zuma) — 301, 311, 362
Petrović Leonid Devis — 39
Petrović Ljubomir — 283
Petrović Milka — 320
Petrović Momčilo — 146, 148, 156, 157
Petrović Ratko — 289
Pijade Moša — 96, 199, 392, 549, 558
Piletić Velimir — 39
Pindžur Strašo — 36
Pisković Dimitrije Trnavac — 358
Plemić Božo — 343, 344
Polić Miloš — 231
Popara Miro — 318
Popović Brane — 108
Popović Buda — 335
Popović Koča — 201, 205, 294
Popović Marko — 399
Popović Miladin — 91
Popović Mile — 283

Popović Milentije — 273, 275, 477, 478, 493, 494
Popović Mirko — 328
Popović Rajko — 108
Popović Vladimir — 33, 526, 537, 544, 554, 566, 569
Popovski Jelisije Marko (Španac) — 9, 303
Prcović Spasoje — 302, 360
Prevec Anton (Dimač Tone) — 466, 468
Prole Drago — 119
Pucar Đuro Stari — 114, 119, 122, 124, 138
Puda Dušan Sava (Zine) — 92, 301, 311, 358, 361

R

Raca Spiro — 509
Račić Dragoslav — 138
Radić Braco — 116
Radić Rade — 116
Radić Savo — 108
Radman Milan — 454
Radojević Mića — 289
Radojković Rade — 297
Radosavljević Dobrivoje Bobi — 5, 301, 361
Radosavljević Milan — 309
Radosavljević Mile — 539
Radosavljević Milivoje — 280
Radovanović Radivoje — 289
Radović Borko — 206
Radović Dragiša — 289
Radović Petar — 297, 341
Radović Vuko — 494
Rajter Jaša (Luka Rajić) — 443
Rakić Milić Mirko — 303
Rakinić Milić — 150, 151
Raković Dragoja — 109
Ranković Aleksandar Marko — 4, 65, 127, 284, 334, 528, 548, 551
Ranković Anđa — 269
Rašović Boško — 503
Reljić Petar — 369
Ribar Ivo Lola vidi Lola Ribar Ivo
Ribar Jurica — 494
Ristić Dušan — 147
Rodić Slavko — 123, 433
Ropić Mane — 117, 118
Rolović Niko — 538
Romano Betika — 193
Romčević Nikola — 107, 108
Rudić Milan — 109
Rukavina Ivo (Ivo Vladić) — 60, 71
Runić Đurađ — 512

S

Sadik Ramiz — 163
Salaj Đuro — 251
Samardžić Jovan — 131
Samardžić Petar — 316
Samardžija Trivun — 109
Savčić Andra — 287
Sekulić Despot — 289
Sekulić Vitomir — 145
Skočilić Joža — 471
Sladojević Branko — 108
Slijepčević Jovo — 108
Smajović Vasilije Novak — 358
Soldatović Stojadin — 129
Sotirović Ratko — 303, 312
Srdić Todor — 511
Srećković Milojko — 289
Staljin Visarionović Josif — 35, 82, 84. 214, 222, 234, 235, 264, 265, 305, 306, 317, 318, 320—322. 328, 331, 333, 346, 510
Stamatović Jovan — 320
Stamenković Dragi Srba — 5, 301, 310, 358, 362
Stamenković Lepa Lenka — 301, 311, 358, 361, 362
Stamenković Trajko — 311
Stanar Mića — 206
Stanimirović Miodrag Mija (Duško) — 94, 301
Stanišić Bajo — 400, 439, 458, 460
Stanišić Miodrag — 429
Stanišljević Mile — 109
Stanojević Milašin — 334
Stefanović Obrad — 280, 291
Stefanović Rodoljub Rodo — 215
Stefanović Svetislav Ćećo — 240
Stilinović Marjan — 240
Stišović Obrad — 114, 121, 123
Stojanović Milan — 289
Stojanović dr Mladen — 114, 118, 123, 124, 138, 251, 559
Stojnić Velimir — 45, 115, 116
Stupar Vojo — 117

S

Satorov Metodije Sarlo — 36, 522, 527
Sćekić Vlado — 185, 339, 341
Sćepanović Mirko — 172
Šegrt Vlado — 399
Seković Ahmet — 126
Skava Jovan — 53
Skorić Đuro — 109
Smitran Đorđo — 109

Šmitran Rajko — 108
Šolaja Simo — 120
Šotra Branko — 147, 155, 156
Štal (nemački general) — 452
Sukalo Damjan — 109
Sunduković Doko — 368
Svabić Mihajlo — 240

T

Tankosić Milan — 528
Taragić Šaćir — 242
Tasković Dušan — 360
Terzić Velimir — 377
Tešanović Lazo — 115
Tešić Momir — 331
Tica Miloš — 230
Tito Broz Josip — 47, 65, 96, 163, 169, 210, 265, 305, 306, 317, 318, 331, 406, 440, 500, 519, 523, 524, 526—528, 545, 546, 549—553, 556, 557, 560, 562, 563, 570
Todorović Boško — 79, 80
Todorović Dimitrije — 237
Todorović Dušan — 108
Todorović Mijalko — 205
Todorović Simo — 276
Todorović Vojin — 321, 325
Todorović Zivorad — 66
Tomašević Stanka — 494
Tomić Božo — 333, 348
Tomić Mirko Seljak — 291—294, 357
Tomić Nada — 362
Tomić Veljko — 243
Tomović Budimir — 534
Tomšič Tone — 529. 564
Topić Atif — 107, 110
Topić Mihajlo — 109
Topić Vujo — 109
Tošić Jovan — 361
Trifković (četnik) — 195
Trifunović Ilija Birčanin — 399
Trkulja Mile — 116
Trlaja Paško — 33
Tulić Jusuf Todor — 143

U

Umičević Zagorka — 454
Uskoković Milivoje — 289
Uzunovski Cvetko — 36
Vajner Slaviša Ciča — 46, 126
Vasiljević Rato — 283
Vasović Cedomir — 113
Veljković Stanimir Zele — 561
Veselinov Jovan Braca — 369
Vidaković Marko — 342
Vidić Dobrivoje — 172, 176, 181
Vidović Branko — 109, 305
Vidović Milan — 512
Vidović Nikola — 465, 513
Višić Miroslav — 350, 509—511, 513
Vlatković Nemanja — 119
Vojinović Aleksandar Vojin — 7, 303
Vojnović Petar — 224
Vranješević Rada — 125
Vujić Pantelija — 108
Vujović Rato Coče — 314
Vukelić S. Branko — 471, 473
Vukmanović Svetozar Tempo — 32, 138, 207, 528, 530, 549—552, 558
Vukmirović Boro Crni — 163
Vukobrat Boško — 510
Vukotić Žarko — 156
Vuković Mileva — 498
Vuković Radovan — 291, 292
Vuković Veljko — 172
Vulić Miško — 509

Z

Zec Ranko — 66, 67
Zečević Milun — 320
Zečević Vlado — 282
Zeković Veljko — 560
Zirojević Vojin — 120
Zlodra Mario — 297
Zogović Vjera — 494
Zrenjanin Žarko Uča — 143
Zrnić Lazo — 108

2

Zakula Nedeljko — 22
Zeželj Ostoja — 108
Žica Miloš — 475
Zilnik Konrad Slobodan — 361
Zmukić Mirko — 131
Zujović Sreten Crni — 22, 152, 174, 176, 194, 200, 202, 341, 509

REGISTAR GEOGRAFSKIH NAZIVA

A

Albanija — 90, 91, 163
Amerika — 189, 234, 344, 346, 353, 383, 440
Andrijevica — 91
Aranđelovac — 22, 356, 524, 533
Arilje — 294
Asina Straža — 421
Austrija — 413
Avtovac — 399
Azbukovica — 286, 289, 294, 295

B

Babin Potok — 370, 371
Babina Rijeka — 277
Baćina — 428
Bagdad (u Iraku) — 87
Bajina Bašta — 66, 290, 294
Bakoči — 128
Balkan (poluostrvo) — 37, 60, 78
Baljci — 469
Banat (pokrajina) — 62, 143, 543, 559
Banija (predeo) — 150, 244—247, 252, 370, 372, 438, 473, 475, 529, 561
Banja Luka — 114—116, 124, 126, 132, 251, 337, 497, 531, 559,
Banjica — 110, 301, 311, 361, 429
Bar — 544
Begovo Razdolje — 471, 472
Bela Crkva (kod Krupnja) — 279
Bela Palanka — 361, 362
Belanovce — 36
Belanovica — 279, 281, 285, 289, 294
Belgija — 35
Benakovac — 383
Beograd — 5, 40, 143, 147, 286, 291. 360, 361, 413, 489, 507, 521, 546, 553. 560, 572
Berane — 91, 542
Berlin (u Nemačkoj) — 213
Bestrma — 276
Bihać — 117, 125, 133, 371, 463, 464
Bijela — 128
Bijela Brda — 333
Bijelnik — 277
Bijelo Polje — 554
Bileća — 401
Biljani — 434
Bistrica (r.) — 171
Bitolj — 243
Bitovnja (pl.) — 402
Bjelaj — 26, 29
Bjelasica (pl.) — 495
Bjelopavlići — 400, 555
Bjelotina (pl.) — 128
Blagaj — 415
Blatnica — 138
Blinjski Kut — 276
Bogovići — 146
Boguti — 141
Bojanić — 128
Boka (Boka Kotorska) — 18, 129, 131, 298, 430, 526, 546, 558
Bokovo — 139—141
Boltužići — 278
Boljevac — 469
Bor — 87, 93, 361
Borač — 236, 237, 241
Borje — 272
Borojevići — 277
Boronja (šuma) — 279
Bosanska Dubica — 133, 453
Bosanska Gradiška — 133, 134, 453
Bosanska krajina (predeo) — 6, 41, 115, 122, 131—134, 136—138, 232, 234, 313, 336, 350, 409, 411—413, 432, 450, 451, 454, 455, 526, 530, 550, 553
Bosanska Krupa — 116, 117, 125, 133, 424, 454

Bosanski Novi, — 13, 117, 125, 133, 134, 453, 454
Bosanski Petrovac — 6, 32, 117, 124, 125, 133
Bosansko Grahovo — 117, 133, 231, 349
Bosna (pokrajina) — 31, 32, 35, 41, 62, 64. 66, 79—81, 89, 102, 115, 138, 149, 161. 167, 169—171, 179, 188, 192, 196, 200—202, 206, 214, 225, 229, 231, 233, 235, 239, 245. 246, 251, 259, 287. 294, 295, 306, 315, 316, 342—346, 350, 353, 381, 398—400, 411, 455, 458, 459. 529, 530. 535, 543, 549—552, 558—560, 564
Botun — 502
Božanovići — 179
Brajić — 289
Braničevo — 40
Breza — 192
Brezičani — 453
Bribir — 33
Brinje — 472, 540
Brotnja — 13
Brubno — 247
Brusna — 127
Budimlić Japra — 117
Bugarska — 13, 35, 87
Bugojno — 145, 212, 486. 487, 492, 497, 502
Bujanovac — 47
Bukva — 371
Bukvice — 146
Bunarevi — 125
Busije — 337
Bužim — 246

C

Carec (pl.) — 36
Carević — 36
Carigrad (u Turskoj) — 87
Cazin — 118, 133, 247, 416. 457
Ceklin — 139—141
Cerska — 345
Cetinje — 139, 140, 400. 544
Crepoljsko — 546
Crikvenica — 32
Crkveno — 337, 433
Crkvice — 299. 544
Crljevica — 6
Crna Gora — 18, 32, 35, 89, 131, 200, 233, 297. 299, 300, 377, 395, 398—400. 430, 439. 458, 459. 476, 481, 482. 484. 485, 492, 496, 498. 503, 526. 538, 552, 555—559
Crna Trava — 92
Crni Lug — 571
Crnić — 22

C

Čačak — **293**
Cajniče — **170, 171, 216, 242. 259, 266. 268, 271. 272, 334. 382**
Čatež — **573**
Čečava — **138**
Čelebić — **127, 241**
Čemerno — **399, 402**
Cukur — **278**
Cukurovac — **360**

D

Dalmacija — 13, 33, 35, 150, 426, 428, 439, 459, 533, 536, 537. 541. 547, 555, 564
Dejčići — 502
Derventa — 134
Dinara (pl.) — 426
Divci — 53
Doboj — 116, 530
Dobrljin — 454
Dobrota — 131
Donja Ljubovića — 66
Donja Sela — 140, 141
Donja Velešnja — vidi Velešnja (G. i D.)
Donje Krivošije — vidi Krivošije (G. i D.)
Donje Papratno — vidi Papratno (G. i D.)
Donji Ulići — 139
Donji Vakuf — 13. 122, 125
Draginjac — 282
Dragovac — 112
Draževo — 324
Drina (r.) — 66, 207, 272, 279, 281, 356, 399, 401, 402
Drvar — 31, 32, 41, 117, 124, 125, 133, 137. 411, 535
Dub (kod Hadrovića) — 200. 201. 203
Duboki Dol (pl.) — 128
Dubova (G. i D.) — 141
Dubovi — 127
Dujmovići — 167
Dumići — 269
Dupilo — 551
Durmitor (pl.) — 347
Dvor (na Uni) — 245

D

Đeđevo — 401
Denović — 299
Đinovići — 139

E

Engleska — 3, 84, 189. 234, 344. 346, 353, 371, 383, 392, 394. 439, 440. 444. 457—460
Evropa — 25, 61. 82. 179. 225, 226, 233, 412, 413. 449. 450. 460

F

Fatrnići — 270
Foča — 127, 133, 149, 153, 167, 168. 170, 171, 173, 176, 208, 235, 239, 240, 327, 332, 333, 340. 382, 399. 402, 489
Fojnica — 497, 498, 502
Francuska — 35, 399, 413
Fruška gora — 158—160, 368, 369, 569

G

Gacko — 269, 382, 399, 401
Gačice — 127
Galicija (u Poljskoj) — 109
Gerovo — 571
Glamoč — 67. 122, 125, 134. 229. 230, 510, 511
Glasinac — 102
Glina (mesto) — 13. 247
Glina (r.) — 457
Goč (pl.) — 573
Golubac — 40
Golubić — 168
Gomirje — 471, 472
Goražde — 149, 167, 170, 200—202
Gornja Jošavka — 114, 124, 126
Gornja Toplica — 289
Gornja Velešnja — 277
Gornje Krivošije — vidi Krivošije G. i D.)
Gornji Milanovac — 77, 294
Gornji Rinj — 93
Gornji Ulići — 139
Gornji Vakuf — 484, 502
Gorski kotar — 13, 32. 56, 57, 150, 530, 540. 566
Graci — 338
Gračanica (kod Bugojna) — 497, 502
Gračanica (kod Ljubovije) — 66
Gradusa (V. i M.) — 277, 278
Građani — 139—141
Grahovo — 400, 531, 544
Gramada — 85
Grandići — 402
Grmeč (pl.) — 246
Guber — 469
Gvozno Polje — 503

H

Hadrovića Dub — vidi Dub (kod Hadrovića)
Hadžići — 502
Han Ćuprija — 502
Han Pijesak — 79, 171, 200
Herceg-Novi — 297, 299
Hercegovina — 35, 102, 147, 179, 214, 225, 231, 233, 235, 251, 273, 299, 316, 317, 342, 344—346, 382, 398—400, 402, 411, 439, 458, 459, 528—531. 543, 549, 562
Homoljac — 371
Homolje — 39, 293
Hrastovac — 277
Hrvatska — 10, 12, 13, 31, 35, 64, 106, 150, 160, 233, 349, 433, 440, 441. 460, 461, 469, 522, 523, 537, 538, 540, 541, 544, 545, 553, 554, 556, 558. 564. 566, 569, 570
Hrvatsko primorje — 13, 32, 56, 150, 530, 540, 566
Hrvatsko zagorje — 150, 537

I

Ifsar — 270
Igalo — 298
Igman (pl.) — 185, 402, 495, 498
Igri — 237, 238
Imotska krajina — 426
Irig — 369, 556
Isjek — 349
Istočna Bosna — 66, 79—81, 138, 161, 167, 170, 171, 192, 196, 200—202, 206. 259, 342. 343, 350. 353, 455, 549—552. 558, 559
Italija — 13, 35
Izgori — 172, 399, 400, 402

J

Jablanica (kod Konjica) — 207, 496
Jablanica (predeo) — 92, 93, 357, 542, 557
Jablanik (pl.) — 290
Jabuka (kod Foče) — 146
Jabukovac (kod Negotina) — 39
Jabukovac (kod Petrinje) — 277, 278
Jabukovac (kod Sanice) — 434
Jagodina — 356
Jahorina (pl.) — 170
Jajce — 119. 120, 122, 125, 134, 136, 137, 147, 197, 561
Jasenova Polja — 394
Jasenovac — 276

Jastrebac (V. i M. pl.) — 303. 357 360
Jastrebarsko — 33
Ja vor je — 6
Jazovac — 109
Ječmište — 127
Jelašca — 176, 178
Jelen Dol — 267
Jelovac — 453
Jelovica (pl.) — 14
Jezera — 236, 237
Ježevići — 568
Jošavka — 116, 251
Jurkovica — 109

K

Kalin — 212
Kalinovik — 167, 168, 170, 176, 182, 185, 382, 399, 402
Kamena Gora — 239
Kamenica (kod Drvara) — 6
Kamenica (kod Tounja) — 462—464
Kamenica (kod Valjeva) — 279
Kamnik — 14
Karanovac — 116
Karlovac — 13, 415, 418, 457, 532, 534
Katunska nahija (predeo) — 297, 298
Kina — 48, 49
Kinjačka — 276
Kirin — 32
Kladanj — 345
Kladuša — 463—465
Klasnić — 247
Ključ — 121, 124. 125, 133, 420—424. 434
Knežica — 453
Knežina — 206
Knin — 349
Knjaževac — 83, 357
Kočevski Rog — 572
Kolašin — 128, 556
Koleško — 172
Kolubara (predeo) — 289. 295
Komarno — 551
Komogovina — 277
Konak — 140, 141
Konavli — 298. 299
Konjic — 207, 400
Kopilovi — 127
Kordun (predeo) — 32, 70, 105, 106. 149—151, 244, 370, 372, 415, 416. 462. 526, 529, 539. 547, 555
Korenica — 371, 546
Korjen — 172
Kosijeri — 139—141
Kosjerić — 287, 294
Kosmaj (pl.) — 280, 294, 356
Kosmet (oblast) — 163
Kosovo (predeo) — 163
Kosovska Mitrovica — 163
Kostajnica — 276—278, 453, 457
Kotor-Varoš — 116. 123, 134, 138
Kovač — 215
Kozara (pl.) — 229, 251, 253, 271. 272, 312, 413, 433, 451—455
Kozarac — 225, 453
Kozjak (pl.) — 36
Kragujevac — 356
Kraljevo — 356, 528, 557
Krapina — 561
Krekavica — 316
Krenta — 83
Kreševo — 497, 498, 502
Krivošije (G. i D.) — 296, 299. 300. 546, 559
Krnovo — 168
Krnjeuša — 26
Krupa — vidi Bosanska Krupa
Krupanj — 279, 281
Krupice — 216
Kruščica — 127
Kruševac — 9, 301, 311. 312, 357. 528, 562
Kruševica — 128
Kruševice — 297, 300
Kruševo — 401
Krušik — 283
Krušopek — 36
Kukavica (pl.) — 502
Kukuruzari — 276, 278
Kulen-Vakuf — 26
Kumane — 143
Kunduci — 328
Kupa (r.) — 463, 464
Kupres — 120—122, 125, 145, 237. 469, 479, 480, 492, 494. 498, 502. 503
Kušlat — 324

L

Landovice — 163
Laz — 127
Lazarevac — 294
Lenjingrad (u SSSR-u) — 544
Leskovac — 1, 4. 5, 46, 301, 311, 357, 361, 539, 545, 546
Ličko Petrovo Selo — 370, 371
Lika (pokrajina) — 31, 32, 41, 105, 150. 366, 370, 372, 439, 457, 459, 526. 528. 529, 535, 539, 545. 546. 548. 564
Lipnik — 138, 383
Lim (r.) — 90

Livno — 122, 230, 545, 570
London (u Engleskoj) — 105, 106, 196, 277, 412, 414, 440, 460
Loznica — 282
Lučica — 112
Luke (kod Foče) — 242
Lupoglav — 128

Lj

Lješljani — 137
Ljig — 279, 281, 285, 286, 289, 294
Ljubija — 137, 313, 453
Ljubina — 484
Ljubljana — 570
Ljubotin — 139, 140
Ljubovija — 279, 290

M

Mačija Stopa — 128
Mačkovo Selo — 278
Mačva (predeo) — 282, 294
Mađarska — 13
Majevica (pl.) — 193
Majur (kod Kostajnice) — 277
Makedonija — 5, 34, 36, 45, 47, 524, 526, 527, 554, 561, 562, 570
Mali Crnić — 113
Malotino — 36
Malovan (G. i D.) — 13, 469
Maljen (pl.) — 293, 294
Manjača (pl.) — 125
Maslovare — 560
Mašići — 109
Mazoč — 328
Mečenčani — 276, 278
Medeno Polje — 26
Mediteran — vidi Sredozemno more
Medvednik (pl.) — 290, 293
Međeđa — 149
Meljeni — 265
Memići — 528
Metaljka — 215, 216, 242
Mičije — 109
Miljevina — 177, 237, 402
Mionica — 279, 285, 289, 290, 294
Mirići — 324
Mišljenovac — 562
Mladenovac — 540
Mlinoga — 277, 278
Moćevići — 265
Modruš — 471, 472
Mojdež — 128
Mojkovac — 248, 556
Mokrine — 127, 299
Mokro — 546
Mongolija — 48
Morinj — 128
Moskva (u SSSR-u) — 35, 37, 106. 251, 377, 460, 544
Moslavina (predeo) — 438
Mostar — 207, 497
Motajica (pl.) — 115, 455
Mrakovica — 453
Mratinje — 401
Mrčin Kolibe — 401
Mrkodol — 176, 194
Mrkonjić-Grad — 13, 120, 122, 124, 125, 134, 137, 337, 338, 401, 561
Mukös (pl.) — 36
Mužovići — 141

N

Negotin — 38, 39, 93
Nemačka — 13, 35, 82, 208, 225, 226. 246, 279, 280, 287, 452, 463, 521, 522
Nevesinje — 207, 318, 400
Nezavisna Država Hrvatska — 13, 343, 459, 546, 547
Nikšić — 400
Niš — 1, 4, 7, 46, 47, 83, 85, 87, 301, 302, 311, 312, 356, 360—362, 522, 534, 539, 544, 546, 551—554, 558
Norveška — 35, 54
Notranjska (predeo) — 466
Nova Varoš — 213

O

Obalj — 177, 180, 236, 237
Obrenovac — 294, 356
Ogulin — 457, 530
Olovo — 126, 206
Orahovac — 129, 130
Orahovljani — 338
Orahovo — 551
Osječenica_— 296, 297, 299
Osmaci —"342
Osovo — 329
Oštrelj — 117
Otoka — 246
Ovčarsko-kablarska klisura — 294
Ozren (pl. kod Maglaja) — 193, 350

P

Palanka (Smederevska) — 356
Pale — 146
Panjani — 277, 278
Paprača — 342
Papratno (G. i D.) — 127, 265
Paraćin — 357

Pavliš — 143
Pecka (kod Ljubovije) — 279, 286
Peć — 163, 297
Peći — 349
Pelješac — 426
Perast — 131
Petine — 332
Petrinja — 276, 278, 457
Petrova gora — 244, 564
Petrovac (na Mlavi) — 39, 40
Piperi (predeo) — 400
Pirot — 83, 87
Pisarovina — 415, 462—464
Piva (predeo) — 378, 400
Pjenovac — 46, 126
Plansko — 271
Plaško — 418, 457
Plitvička jezera — 371
Plitvički Leskovac — 13
Plješevica (pl.) — 13
Pijevija — 90. 167, 168, 259
Pocerina (predeo) — 294
Počelje — 237
Podi — 297, 325
Podgorica — 535, 539
Podgorina — 289
Podgradci — 314, 453
Podlugovi — 192
Pokupsko — 462—464
Poljska — 35
Pomoravlje (predeo) — 23, 528, 533. 534
Popi — 171, 401
Posavina (predeo) — 279, 294
Potkamen — 266
Potpeć — 127
Povlen (pl.) — 290, 293
Požarevac — 38—40, 524, 525, 530, 532. 553, 558
Požega (Užička) — 287, 294
Prača (r.) — 154—156
Pravoslavna Jasenica — 383
Predio — 401
Prekaja — 231
Prekornica — 140
Prenj (pl.) — 13
Previla — 120
Prevršac — 276, 278
Pribinić — 138
Prijeboj — 371
Prijedor — 133. 136, 313, 314, 453
Prilep — 36
Primorje — vidi Hrvatsko primorje
Priština — 91, 163
Prizren — 163
Prnjavor — 134, 455
Prnjići — 127
Prokike — 472
Prokuplje — 553
Prolog — 469, 470
Prošara (pl.) — 452, 453
Prozor — 147, 402, 468, 469, 462. 495—497
Prugovo — 112
Pucari — 453
Putišići — 328

R

Radanovci — 294
Radlovići — 349
Rađevina — 66, 281, 286. 289. 294, 295
Rakova Bara — 40
Ramici — 433
Rataji — 335
Ratkovo — 338
Ravna gora — 286. 290
Ravno — 469
Renovica — 146
Repaji — 128
Resanovci — 350
Ribnik — 337, 338
Rilić — 469
Rim (u Italiji) — 13, 33
Risan — 131. 544
Rogatica — 145, 146, 200, 201, 235
Romanija (pl.) — 102, 138, 343, 350
Ropotovo — 36
Ruda Glavica — 324, 329
Rudo — 13, 145, 149, 156
Ruma — 369
Rumunija — 413
Rusija — vidi SSSR
Ruševac — 463

S

Samobor — 13
Sandžak (oblast) — 18, 62, 64, 77, 89. 90, 97—101, 131, 163, 168, 213, 401, 430, 519, 526, 536, 538
Sanica — 117, 121, 420, 434
Sanski Most — 13, 117, 125, 452, 511
Sarajevo — 13, 31, 79, 102. 132, 135, 207, 345, 459, 496, 498. 502, 537. 543. 550—552
Sava (r.) — 12, 13, 455, 498
Sela — 236, 237
Sinj — 545
Sisak — 457
Sitnica — 127
Sjeničak — 32
Sjetlina — 155, 156

Skakavac — 26
Skender-Vakuf — 114, 132
Skoplje — 36, 47
Skopska Crna Gora (pl.) — 36
Skrad — 151
Skradin — 33
Slavonija — 150
Slovac — 54
Slovenija — 33, 35, 150, 381, 523, 545. 546, 553, 556, 557, 563, 564. 567, 568. 570—572
Slunj — 105, 457, 463
Smederevska Palanka — vidi Palanka
Smokovci — 141
Smoljana — 26, 29
Sofija (u Bugarskoj) — 46, 47
Sokolac — 211
Sokolovići — 206
Sokolovo — 338
Solin — 537
Solun (u Grčkoj) — 47, 87
Split — 33, 297, 536, 537
Spreča — 342
Srbija — 2, 32, 35, 46, 47, 53, 56, 57, 60—65, 72, 77, 79, 92, 105, 143, 144. 147, 149. 158, 160, 179, 196, 206, 233, 281, 288, 295, 353, 356, 357, 430, 439, 459, 522. 526, 539, 548, 554. 566, 570
Srednje — 102
Sredozemno more — 87
Srem (oblast) — 62, 158, 552, 565, 572
Sremska Mitrovica — 47, 144, 525
Sremski Karlovci — 571
SSSR — 2, 3, 10, 34, 35, 37, 59, 64. 69, 97, 98, 106, 111, 169, 179, 182, 187, 189, 190, 208, 214, 222—226, 232—235, 239, 241, 279. 280, 325, 329, 333, 344, 346, 353, 371, 379, 383, 392, 412, 440. 444, 449, 450, 457. 460, 467, 498. 517, 522
Stalać — 361
Stanetić — 242
Stara Rijeka — 117
Stari Maidan — 117
Staro. Selo — 278
Stig (predeo) — 40
Stolice — 102, 279, 281
Strezimirovci — 87
Stražice — 265
Strugari — 139
Stubline — 236
Suha — 401
Sunja — 277
Sutjeska — 248, 377, 429. 494
Sutorina — 128
Suva planina — 83
Suvobor — 294
Sv. Ana — 573
Sv. Jeremija — 130
Svrijig — 85, 88, 93
Svrljiške planine — 83

Š

Šabac — 525
Šahovići — 248
Šator (pl.) — 13
Sćepan Polje — 167. 334
Sćit — 496
Šebešić — 502
Šibenik — 33
Simići — 109
Šipovica — 237, 238
Škare — 372
Španija — 47—49
Štajerska (pokrajina) — 573
Šturlić — 555
Šujica — 469
Šuljci — 332, 333
Šumadija (oblast) — 294, 356, 522, 572

T

Tamnava (predeo) — 279, 293, 294
Teslić — 116, 134
Tičevo — 511
Timočka krajina (predeo) — 5, 554
Tisovik — 279
Tiškovac — 349
Tmuše — 177
Tomić — 552
Toplica (predeo) — 87, 94, 149, 293, 294, 301, 311, 312, 524, 542, 553, 557
Topola — 22
Toponica — 112, 357
Travnik — 121, 455, 497
Trbušče — 401
Tremušnjak — 278
Treskavac — 337
Treskavica (pl.) — 402, 503
Trnovo — 162, 167, 185, 401, 497
Trnjani — 277
Troglav (brdo) — 13
Trsa — 348
Turjak — 109, 110
Tuzla — 79

U

Ub — 294
Ubli — 128, 131, 299, 300
Ugnji — 140

Ulog — 168, 185
Una (r.) — 246
Uroševac — 163
Ustiprača — 13
Uvalica — 371
Uzlup — 147, 334
Užice — 4, 61, 213, 267, 280, 282, 287, 290. 291, 293, 294. 430, 489, 532

V

Vagan — 230
Valjevo — 3, 53, 54, 279—284, 289, 290, 292, 294, 295
Vapa — 429
Varaždin — 561
Vareš — 192
Vasojevići (predeo) — 400
Velenići — 127
Velešnja (G. i D.) — 277, 278
Velika Golija (pl.) — 13
Velika Gradusa — vidi Gradusa (V. i M.)
Velika Košuta — 401
Velika Rujiška — 433
Veliki Radić — 118
Veliko Gradište — 40
Veljun — 463, 465
Venac (kod Iriga) — 368
Versaj (u Francuskoj) — 352
Vignjevići — 141
Vihovići — 178
Vikoč (pl.) — 325
Vilusi — 298
Vinica — 13
Visoko — 192, 496
Višegrad — 79, 200, 498
Vlaholje — 182
Vlasenica — 79
Vlašić (pl.) — 455
Vodenica — 26
Vojnić — 32, 463
Vojvodić — 242
Vojvodina (pokrajina) — 35, 37, 64. 142, 143, 145, 52-1, 554, 556, 570, 573
Volinja — 278
Vranograč — 246, 555
Vranje — 357
Vrbanja (r.) — 115
Vrbas (r.) — 115, 126
Vrbljani — 338
Vrbnica — 401, 495, 498
Vrelo — 140
Vrginmost — 32, 462, 464, 465
Vrhovine — 371
Vršac — 143
Vrtoče — 26, 29
Vučevo — 401
Vučja Luka — 546
Vukovar — 144

Z

Zabava (r.) — 294
Zabrđe — 495
Začir — 140, 141
Zagorje (predeo) — 14, 171
Zagreb — 13, 33, 150, 235, 345, 413, 418. 514, 521, 541, 544, 551, 561
Zagreda — 547
Zaječar — 4, 5, 93, 94, 357, 539
Zakmur — 398
Zapadna Bosna — 31, 41
Zavajit — 325, 329
Zbjeg — 552
Zebe — 349
Zelengora — 497
Zemun — 143, 367
Zenica — 102, 497
Zlatar pl. — 213, 215
Zlatni Bor — 147, 328
Zubci — 128, 130
Zvečava — 128
Zvijezda (pl.) — 102
Zvornik — 24, 79

2

Zabljak — 167, 400
Zirovac — 247
Zlijebi — 128
Zljebovi — 79
Zumberak — 150, 569
Zupa — 168. 185

REGISTAR VOJNIH JEDINICA

Jedinice NOV i POJ

Cete

— Prva banjalučka — 533
— Prva drvarsko-oštreljska — 536
— Druga pljevaljska — 260
— Druga podgorska — 549
— Treća romanijska — 523
— Azbukovačka Valjevskog NO PO — 66
— Bjelopoljska — 544
— Bokovsko-kosijerska — 141
— Br'avska — 121
— Crnogorska (3. č. II bat. I prol. brig.) — 194, 195
— Celebićka Fočanskog NOPO — 334
— Celinačka — 116, 118
— Dragočavska Fočanskog NOPO — 334
— Igmanska — 530
— Jošavačka — 116
— Kolubarska Valjevskog NOPO —66, 286
— Kopaonička — vidi Kraljevačka
— Kraljevačka — 357
— Krapska — 117
— Mačvanska — 294
— Makarska — 426
— Maslovarska — 116, 438
— Neretljanska — 426
— Orašačka — 236, 237
— Palanačka —530
— Porlgorska (2. č. Valjevskog NOPO) — 66
— Pomoravska — 237
— Prijedorsko-ljubijska — 117
— Prozorska — 469
— Račanska — 236—238, 530
— Romanijska Romanijskog NO PO — 192
— Semizovačka Romanijskog NO PO — 192, 530
— Svrljiška Nišavskog NOPO — 83
— Tamnavska Valjevskog NOPO — 66
— Valjevska Valjevskog NOPO — 66, 287
— Visočka — 530
— Zlatarska — 213

Bataljoni

— Prvi Banijskog NOPO — 245. 560
— Prvi udarni Bjelopoljskog NO PO — 248, 249
— Prvi Dolomitskog NOPO — 569
— Prvi Kozaračkog NOPO — 452, 453
— Prvi I krajiške brigade — 420
— Prvi IV krajiške NOU brigade — 511
— Prvi I krajiškog NOPO — 117
— Prvi II krajiškog NOPO — 114, 115, 251, 252
— Prvi III krajiškog NOPO — 119, 120
— Prvi *TV* krajiškog NOPO — 115
— Prvi V krajiškog NOPO — 293, 444, 446
— Prvi I odreda V operativne zone Hrvatske (»Marko Trbović«) — 470—472
— Prvi I proleterske brigade — 181, 201, 202, 339—341

— Prvi II proleterske brigade — 209—212, 227, 264, 266, 268, 304, 319—327, 402
— Prvi III proleterske brigade — 213, 468, 469
— Prvi IV proleterske brigade — 479, 491, 502
— Prvi crnogorski — 201
— Prvi proleterski (krajiški) — 116, 192
— Prvi proleterski udarni — 455, 571
— Prvi »Sloboda« — 6, 24, 26, 29
— Prvi štajerski — 562
— Prvi zlatarski — 213, 215, 216, 257, 561
— Drugi Banijskog NOPO — 244, 245, 560
— Drugi udarni Bjelopoljskog NOPO — 248, 249
— Drugi I krajiške brigade — 422, 424, 433
— Drugi I krajiškog NOPO — 117, 118
— Drugi II krajiškog NOPO — 115, 252
— Drugi III krajiškog NOPO (»Iskra«) — 116, 119
— Drugi IV krajiškog NOPO — 115, 116
— Drugi V krajiškog NOPO — 393, 445, 447, 448
— Drugi NOP odreda Korduna i Banije — 540
— Drugi Pljevaljskog NOPO (kasnije 5. bat. III proleterske brigade) — 258, 259
— Drugi Posavskog NOPO — 531
— Drugi I proleterske brigade — 172, 174, 194, 202
— Drugi II proleterske brigade — 304. 330, 331, 347, 348
— Drugi III proleterske brigade — 468. 469, 519
— Drugi IV proleterske brigade — 479, 480, 491, 502, 503
— Drugi proleterski (udarni) — 192
— Drugi zlatarski — 213, 214, 254, 257
— Treći Banijskog NOPO — 245, 246, 275—278, 473—475, 557
— Treći udarni Bjelopoljskog NO PO — 248, 250
— Treći II kordunaškog NOPO — 462
— Treći I krajiške brigade — 426
— Treći I krajiškog NOPO — 117, 118
— Treći II krajiškog NOPO — 107, 114, 115, 252, 312
— Treći III krajiškog NOPO (»Petar Kočić«) — 124
— Treći IV krajiškog NOPO — 116
— Treći V krajiškog NOPO — 349, 446
— Treći Krimskog NOPO — 466
— Treći I proleterske brigade (Kragujevački) — 171, 202—204
— Treći II proleterske brigade — 236, 237, 304
— Treći III proleterske brigade — 468, 518, 519
— Treći IV proleterske brigade — 479, 480, 491, 502
— Četvrti II kordunaškog NOPO — 464
— Četvrti Kozaračkog NOPO — 452
— Četvrti I krajiškog NOPO — 117
— Četvrti II krajiškog NOPO — 253
— Četvrti III krajiškog NOPO — 114, 120
— Četvrti IV krajiškog NOPO (Prnjavorski) — 116, 118
— Četvrti V krajiškog NOPO — 446, 509—511, 513
— Četvrti I proleterske brigade (Kraljevački) — 145—147. 152—154, 157, 194, 195, 201, 202, 242
— Četvrti II proleterske brigade — 242, 268, 270—272, 305, 309, 327, 329
— Četvrti III proleterske brigade — 468. 469, 518
— Četvrti IV proleterske brigade — 479, 480, 490, 491, 502, 503
— Peti udarni Bjelopoljskog NO PO — 248, 250
— Peti III krajiškog NOPO — 136
— Peti I proleterske brigade (Šumadijski) — 46, 126, 164, 166. 201. 202, 204, 239—243
— Peti III proleterske brigade (ranije 2. bat. Pljevaljskog NOPO) — 260, 468, 469, 519
— Peti IV proleterske brigade — 479, 480, 503

— Šesti I proleterske brigade (Beogradski) — 201, 202, 204, 206
— »Bajo Pivljanin« Durmitorskog NOPO — 161, 167
— Bosanski udarni — 206
— »Budućnost« III krajiškog NOPO — 228—230
— Cucko-ćeklićki — 130
— Celebićko-dragočavski kombinovani — 334, 335
— Čevsko-bjelički — 547
— Donjoceklinski — 543
— Dragočavsko-čelebićki Fočanskog NOPO — 171
— Drežnički — 531
— Durmitorski omladinski — 339
— Fočanski — 180
— Gajevski — 192
— »Gavrilo Princip« V krajiškog NOPO — vidi Treći bataljon V krajiškog NOPO
— »Georgi Dimitrov« — 92
— Glasinački — 207
— Igmanski Kalinovičkog NOPO — 316
— Jabučki Jahorinskog NOPO — 172, 174, 194
— Jošaničko-slatinski Fočanskog NOPO — 171
— »Jovan Tomašević« — 551, 555
— »Jozo Jurčević« — 426, 427
— »Jože Vlahović« — 513
— Kalinovički udarni — 236
— Kamnički — 529
— Kijevski Kalinovičkog NOPO — 172
— Kolubarski Valjevskog NOPO — 54, 281, 282, 293
— Konjički IV proleterske brigade — 481
— Konjički V proleterske brigade — 497
— Kombinovani V proleterske brigade — 378, 398
— Komski — 348
— Kopaonički — 147
— Lješkopoljski Zetskog NOPO — 535
— »Matija Gubec« I NOPO V operativne zone — 375
— Mileševski »Ljubiša Miodragović« — 219, 220
— Miljevinski (4. bat. Fočanskog NOPO) — 171, 176
— Mokranjski Romanijskog NOPO — 192
— Obaljski — 180, 237
— Omladinski V krajiškog NOPO — 447
— Orjenski Nikšićkog NOPO — 296, 297, 546
— Petrovački — 114
— Podgorski Valjevskog NOPO — 285
— Pračanski Jahorinskog NOPO — 172, 207
— Pračanski Romanijskog NOPO — 558
— Rađevsko-azbukovački Valjevskog NOPO — 281, 285, 288
— Semizovački — 102
— »Soko« III krajiškog NOPO — 336, 338
— »Starac Vujadin« — 118
— Šumadijski — vidi Peti bataljon I proleterske brigade
— Tamnavski Posavskog NOPO — 290, 291, 293, 294
— Trebevićki Kalinovičkog NOPO — 172, 316
— »Trinaesti juli« Lovćenskog NOPO — 139, 140, 544
— Udarni Kalinovičkog NOPO — 237
— Udarni Kozaračkog NOPO — 452
— Udarni III krajiškog NOPO — 229, 231
— Udarni u Pivi — 560
— Ustikolinski Jahorinskog NOPO — 172, 174
— Vareški — 192
— »Vojvoda Momčilo« Durmitorskog NOPO — 161, 162, 167
— Zagorski Kalinovičkog NOPO — 172, 176, 178—180
— Zakmurski Fočanskog NOPO — 171, 201
— Zenički — 207
— Zetski IV proleterske brigade — 406

Odredi

— Prvi kordunaški — 465
— Prvi krajiški — 115—118, 223, 224, 231, 232, 236, 313, 383, 442, 443, 561
— Prvi V operativne zone Hrvatske — 375, 376, 470
— Prvi slavonski — 564
— Prvi šumadijski »Milan Bla-

gojević« — 21, 22, 533, 537, 565, 566, 572
-- Drugi južnomoravski — 87
— Drugi kordunaški — 462, 464, 465
— Drugi krajiški »Mladen Stojanović« — 107, 114, 115, 225, 226, 251—253, 312—314, 543, 555, 559, 561
— Treći krajiški — 115, 116, 119, 123, 125, 126, 136, 137, 228, 230, 336, 553, 563
— Četvrti Eataljona »Sloboda« — 26, 29
— Četvrti krajiški — 115, 116, 118, 251, 454, 455, 560, 561
— Peti Bataljona »Sloboda« (Krnjeuški) — 26, 29
— Peti krajiški — 231, 349, 351, 391, 444. 447, 448, 451, 509, 568
— Sesti krajiški — 391
— Babički — 357, 547—551
— Banijski — 70, 244—247, 275, 456, 457, 462, 473, 557, 560, 561, 563, 573
— Birčanski — 342, 343
— Bjelopoljski — 248, 249, 560, 562
— Cetinjski — 538
— Crljivički — 6
— Crnogorski (sandžački) — 89. 90
— Cačanski — 281, 429, 431
— Dolomitski — 569, 570
— Drinski — 170—172
— Drinski dobrovoljački — 270
— Durmitorski — 161, 167, 169, 499 564
— Fočanski — 170, 171, 176, 201
— Fruškogorski — 221, 367—369, 562
— na Goču — vidi Kraljevački
— Grmečki — 452
— Hercegovački — 378, 401, 497, 531
— Jablanički — 357, 358, 547, 549, 550, 566
— Jahorinski — 170—172, 174, 194, 195
— Jastrebački (ranije Topličkі) — 310, 356, 358
— »Javor je« — 6
— »Jovan Kursula« — vidi Kraljevački
— Južnohercegovački — 300
— Kalinovički — 167, 170—172, 176, 177, 236, 237, 316, 495, 562
— »Kamenica« — 6
— Knjaževački — 92—94, 357
— Komski — 499
— Kopaonički — 557
— Kordunaški — 56, 70, 543, 548
— Kosmajski — 293, 294, 524, 538, 554, 556, 560
— Kozarački — 451—454
— Kragujevački — 525, 527, 530, 534
— Krajinski — 38, 39
— Krajiški — 171
— Kraljevački — 561, 569
— Krimski — 466
— Kukavički — 357
— Kumanovski — 36
— Leskovački — 1, 547—549
— Lički — 445
— Livanjski — 120
— Lovćenski — 139, 499, 551
— Mačvanski — 282, 290, 291, 293
— Majevički — 553
— »Matija Gubec« — 545
— Nikšićki — 128, 297, 298, 564
— Nišavski — 9, 83, 87, 88, 92—94, 310, 356, 361, 550
— Ozrenski — 1, 310, 356, 498, 552
— Podunavski — 221, 367, 368, 556, 558. 562, 567, 568, 570
— Pokupsko-žumberački — vidi Zumberačko-pokupski
— Posavski — 293, 294, 524, 525
— Požarevački »Veljko Dugošević« — 38, 40, 110, 112, 524, 529, 533, 538, 544, 551, 553, 557, 562
— Pljevaljski — 258, 563
— Prilepski — 36
— Primorsko-goranski — 70, 531—534, 539—541, 543
— Psunjski — 535
— Rasinski — 310, 525, 552, 554, 565, 571, 572
— Rogatički (dobrovoljački) — 171
— Romanijski — 126, 192, 207, 552, 558
— Skopski — 36
— Srebrenički — 171
— sreza Bosanski Petrovac —6
— sreza Bosansko Grahovo — 24, 41
— Suvoborski — 66, 281, 293, 294, 356, 558, 567, 569, 571
— Topličkі (kasnije Jastrebački) — 1, 87, 550, 553, 554

— Užički — 281
— Valjevski — 66, 279, 281, 282. 285, 287. 288. 290—294, 356
— Vlasenički — 171, 206
— Zaglavski — vidi Knjaževački
— Zenički — 207
— Zetski — 499, 555
— »Zvijezda« — 102, 104, 193, 206. 207. 552
— Zumberačko-pokupski — 464. 465. 514

Grupe odreda

— Prva Slovenije — 561
— Druga Slovenije — 562, 568
— Treća Slovenije — 466, 567
— Peta Slovenije — 572
— za Bosansku krajinu — 114
— Kordunaška — 104, 107, 149, 438, 456. 457, 462, 464. 465, 551, 555. 563
— za Liku (Lička grupa PO) — 56, 70. 456, 457

Brigade

— Prva hrvatska udarna — 441, 456. 566
— Prva kordunaška — 465, 513, 514
— Prva krajiška — 419, 420, 423—426. 432, 433, 454. 507, 509, 573
— Prva proleterska — 46. 66. 79, 81, 82, 103, 106. 145, 148, 149. 152, 154, 164, 170, 172, 174, 181, 195, 200—202, 205. 223, 239, 259. 339, 398. 399
— Druga hrvatska udarna — 456
— Druga krajiška — 454
— Druga proleterska — 170, 227, 242, 243, 264. 268, 304—306, 309. 319. 327. 330, 398. 399, 402
— Treća proleterska (sandžačka) — 213, 260, 373, 375, 377, 401, 402. 468. 469. 516—519
— Četvrta krajiška — 511
— Četvrta NOV Hrvatske — vidi Prva kordunaška
— Četvrta proleterska — 377, 398, 406, 475—488, 490, 492—494. 498—504, 507, 566
— Četvrta vojvođanska — 236
— Peta proleterska — 377, 378. 384, 387, 388. 394. 397, 398, 402. 495—499
— Sesta istočnobosanska — 342, 377, 559
— Drvarska — 29, 41, 44. 527, 530, 531
— »Georgi Dimitrov« — 92

Divizije

— Prva proleterska — 24, 147
— Treća NOU — 377
— Četvrta krajiška NOU — 507
— Sedma NOU — 171
— Šesnaesta — 236

Komande

— Narodnooslobodilačkih partizanskih odreda Korduna i Banije — 464, 465, 531—534, 537, 540, 541
— Narodnooslobodilačkih partizanskih odreda za srednju Dalmaciju — 569

Štabovi

— za Baniju — 244, 247
— za Frušku goru — 159
— Gerilskih odreda za Liku — 530, 545
— Gerilskih partizanskih odreda za Crnu Goru — 18
— Glavne komande Srbije — vidi Glavni štab NOPO Srbije
— Grupe nacionalno-oslobodilačkih gerilskih odreda za Bosnu i Liku — vidi Drvarska brigada
— Grupe proleterskih brigada — 480, 497
— za Kordun i Baniju — vidi Komanda NOPO Korduna i Banije
— Narodnooslobodilačkih partizanskih odreda za Crnu Goru, Boku i Sandžak — vidi Glavni štab NOPO za Crnu Goru, Boku i Sandžak
— Partizanskih odreda za Srem — 368, 369, 571
— Pokrajinski za Makedoniju — vidi Glavni štab nacionalno-oslobodilačkih PO Makedonije
— Operativni za Bosansku krajinu — 43, 123, 199, 207, 251, 336, 338, 351, 355, 383, 391, 411, 425, 432, 433, 437, 441, 444. 446, 448. 449. 560. 561. 563. 568

— Operativni za Hercegovinu — 238, 273—275, 300, 315, 318, 399, 563

Glavni štabovi
— Nacionalno-oslobodilačkih PO Makedonije — 35, 36. 47, 567
— Nacionalno - oslobodilačkih trupa Crne Gore, Boke i Sandžaka — vidi Glavni štab NOPO za Crnu Goru i Boku
— NOPO Bosne i Hercegovine — 43, 79. 80, 82, 102, 114, 120, 123, 206—208, 342, 549, 550, 559
— NOPO za Crnu Goru i Boku — 18, 48, 50, 128, 130, 539, 542, 557, 560. 564
— NOPO Hrvatske — 33. 56, 58, 67, 138. 244, 246, 247, 371, 417, 437, 438, 441, 526, 537, 539—543, 545. 547, 548, 550—552, 555, 563, 564. 566, 568—573
— NOPO za Sandžak — 213—215, 219, 257, 259, 539, 560—563
— NOPO Srbije — 5, 9, 20, 23, 24, 71, 280, 291, 292, 303, 360, 524, 527, 554, 571, 572
— Slovenačkih partizanskih odreda — 523, 529, 538, 564, 567, 572
— NOPO Jugoslavije — 503, 526

Vrhovni štab NOPO Jugoslavije — 53, 71, 79, 533, 537, 538, 540. 544

Vrhovni štab NOP i DV Jugoslavije — 82, 102, 123, 138, 145. 146, 152, 153, 155, 161, 167, 169—171, 174. 176, 177, 194, 200, 201, 207, 208, 213, 214, 236, 241, 289—293, 297, 318, 342, 343, 356, 368, 378, 417. 440. 444, 496, 497, 499, 501, 503, 504, 507, 519, 544, 545, 549, 551—554, 556—559, 562—564, 566—572

Crvena armija — 10, 11, 34, 60, 61, 64. 82, 97, 106, 127, 130, 140, 141, 169, 177, 179, 182, 186. 187, 214. 222—226, 232, 234, 251, 253, 287, 292, 344, 346, 387, 440, 444, 449, 450. 467

Istočni front — 60, 61, 98. 102, 225, 235, 262, 295, 306, 394, 420, 450

Nemačke jedinice

Divizije
— 342-ga pešadijska — 79
— 714-ta pešadijska — 79
— 718-ta pešadijska — 79
Gestapo — 4, 361
Komanda oružanih snaga Jugoistoka — 79
Vrhovna komanda — 79

Bugarske jedinice
53-ći puk — 36
Prvi okupacijski korpus — 92

Ustaško-domobranske jedinice
Druga bojna IX domobranske pukovnije — 120
Deveta pukovnija — 120

Nedićevske jedinice
Srpska državna straža — 93

Četničke jedinice
Drenovićev bataljon — 137
Knjaževački odred — 361

Neprijateljske ofanzive
— Prva — 60. 259, 280, 290, 539, 545
— Druga — 79, 126, 549, 553
— Treća — 171, 200, 342
— Peta — 171, 377, 429

REGISTAR PARTIJSKO-POLITIČKIH ORGANIZACIJA I RUKOVODSTAVA

Biroi opštinskih ćelija KPJ
— Lješkopoljske — 538
— Rijeke Crnojevića — 536, 538, 543
— Zetske — 537

Mesni komiteti KPJ
— Banja Luka — 122, 454, 559
— Bar — 555
— Beograd — 368
— Bijelo Polje — 544
— Boka Kotorska — 544, 556
— Bosanska Krupa — 133
— Cetinje — 523, 528, 531, 533, 538, 543, 544
— Cajniče — 207
— Goražde — 207
— Herceg-Novi — 128, 131, 132, 296, 297, 300, 538, 542, 546, 557—559, 564
— Kolašin — 542
— Kotor — 546
— Podgorica — 535, 537—539
— Rogatica — 207
— Sarajevo — 207, 543
— Šavnik — 162, 522
— Trnovo — 207
— Valjevo — 280, 283, 289, 295, 571
— Zemun — 142, 143, 145, 160

Mesni komiteti SKOJ-a
— Dubica — 135
— Herceg-Novi — 130
— Prijedor — 135
— Valjevo — 283, 284, 289

Sreski komiteti KPJ
— Bosanska Krupa — 133
— Bosanski Novi — 133
— Drvar — 125
— Glamoč — 134, 228—230
— Jajce — 134, 563
— Kosmaj — 525, 538, 540, 550, 552, 554, 556, 560, 562, 566
— Kupres — 134
— Livno — 134
— za Neretvu — 428
— Prijedor — 133
— Stara Pazova — 555
— Veljun — 535
— Zemun — 143, 158, 547, 552, 568

Okružna povereništva KPJ
— za Aranđelovac — 532, 549
— za Kraljevo — 573
— za Mladenovac — 572

Okružni komiteti KPJ
— Aranđelovac — 532, 563—566
— za Baniju — 246, 247, 275, 473, 539, 541, 542, 556, 559, 561
— Banja Luka — 251, 455, 535
— Bihać — 133, 135
— Cerknica — 466
— Cetinje — 130, 139, 260, 263, 534, 536, 538, 542—544, 548
— Čačak — 429. 431, 549, 569
— Drvar — 125, 133, 135
— Foča — 170, 173, 207, 208
— za Grmeč — 232, 236
— za Hrvatsko primorje i Gorski kotar — 32, 375, 538, 539
— Imotski — 428
— za istočnu Hercegovinu — 559, 562
— Jagodina — 528, 530, 535
— Jajce — 123, 124. 133—135, 228, 455, 513, 552, 553
— za južni Banat — 526

— Karlovac — 10, 11, 13, 406, 407. 415, 419, 470, 472, 473, 524, 528—533, 536, 541, 547
— Kolašin — 542, 556
— za Kozaru — vidi OK Prijedor
— Kragujevac — 522, 525, 531, 533
— Kraljevo — 524, 527, 528, 569
— Kruševac — 301, 356, 525, 534, 546, 552, 554, 561, 562, 565, 567, 571—573
— Leskovac — 1, 92, 301. 358, 522, 545, 547—550, 566, 571
— za Liku — 545, 546, 548, 551
— za Majevicu — 553
— Nikšić — 128, 131, 132, 296, 300, 379, 400, 538, 541, 542, 544, 546, 556—559, 564
— Niš — 1, 7—9, 83, 87, 88, 92, 93, 301, 311, 358, 360—362, 522—524. 535, 541, 542, 544, 546—548, 550, 552—554, 565
— Nova Gradiška — 535
— Podgorica — 536—538, 540, 541, 543, 548, 555
— Požarevac — 41, 110, 111, 113, 356, 524, 529, 530, 532, 538, 539. 542, 547, 548. 551, 555, 557, 560, 562, 565
— Prijedor — 133—135, 196—199. 453, 454, 550, 559, 561
— za Romaniju — 207, 551
— za severni Banat — 525, 559
— za severnu Dalmaciju — 555
— za severnu Hercegovinu — 207
— za srednji Banat — 143
— za Srem — 142, 144, 159, 221, 222, 367, 525, 543. 546. 556—558, 560, 562, 565. 567. 568. 570—572
— Sabac — 523, 524, 527
— Šibenik — 564
— za teritoriju Drugog krajiškog NOPO — vidi OK Prijedor
— za teritoriju Trećeg krajiškog NOPO — vidi OK Jajce
— Travnik — 455
— Užice — 523, 524
— Valjevo — 51—55, 71, 279—281, 283—286, 288—292, 295, 296. 430, 523, 541, 546, 549, 550, 569
— Zaječar — 92—94, 362, 554, 567, 568
— za Zenicu — 207
— za Zvijezdu — 551

Okružni komiteti SKOJ-a
— Banja Luka — 122
— Bihać — 134
— Drvar — 125, 134
— Foča — 173
— Jajce — 135
— za Kozarački okrug — 125
— Livno — 122, 123, 125
— Nikšić — 563
— Požarevac — 110, 112
— Prijedor — 135, 454
— za Srem — 222, 571
— Valjevo — 280, 289

Oblasni komiteti KPJ
— za Bosansku krajinu — 114, 125, 451, 455, 527, 528, 530, 531, 560, 561
— za Hercegovinu — 274
— za Kosmet — 91, 163
— za Sandžak — 97, 100, 216, 544, 549

Oblasni komiteti SKOJ-a
— za Bosansku krajinu — 124, 125, 134, 135
— za Hercegovinu — 274

Pokrajinska povereništva KPJ
— za Banat — 568
— za jugoistočnu Srbiju — 92, 301. 311, 358, 361, 548, 550—552, 554, 555, 557—561, 563, 572
— za Niš — vidi Pokrajinsko povereništvo KPJ za jugoistočnu Srbiju

Pokrajinski komiteti KPJ
— za Bosnu i Hercegovinu — 79, 81, 82, 114, 132, 137, 206—208, 274, 409, 411, 419, 420, 425, 437, 451, 453, 529, 530, 537, 540, 541, 543, 544, 552, 560, 573
— za Crnu Goru, Boku i Sandžak — 18. 20. 89. 91, 130, 162, 377, 400, 531, 533—540, 542, 547, 548, 551, 555—558, 567
— za Dalmaciju — 529, 532, 535—537, 541, 542, 545, 547. 564, 567, 570. 572
— za Makedoniju — 33. 36, 37, 45, 47, 522, 527, 537, 547, 549. 555, 558, 561, 562, 565, 570
— za severnu Sloveniju — 573
— za Srbiju — 1, 3—5, 7—9, 38, 60—62. 65, 66. 71, 78. 83. 86,

89. 92, 110. Ili, 142—145, 158, 161, 163, 221. 279, 284, 286, 287, 290—292, 296, 301, 303. 310—312, 356, 358. 359. 362, 429, 431, 521—530, 532—535, 537—540, 542, 544—573
— za Štajersku — 529, 530
— za Vojvodinu — 367, 521, 527, 543, 546

Pokrajinski komiteti SKOJ-a
— za Bosnu i Hercegovinu — 126. 192, 193. 549. 552, 553
— za Crnu Goru, Boku i Sandžak — 526, 529, 536

Povereništva centralnih komiteta KPJ
— Hrvatske za Slavoniju — 565
— Hrvatske za Zagrebačku oblast — 561, 563
— Slovenije za Ljubljanu — 573

Centralni komiteti KPJ
— Hrvatske — 10, 30, 31. 33, 56, 122, 144, 437, 472, 521—524, 526—529, 531—542, 545—548. 551, 556, 558, 559, 561—565. 568
— Slovenije — 521—523, 529, 530, 535, 545. 546. 564. 565. 567, 569. 571, 573
— Jugoslavije — 31, 36, 41, 46, 47, 60, 71, 78, 89. 95. 97, 101, 111, 112, 122, 123, 142, 144, 145. 152, 163. 170. 171, 174, 176, 194, 199, 202, 206. 208, 210, 212, 216. 227, 261, 269—273, 279. 286, 287, 290, 292, 304, 337. 339—341, 352, 356. 370, 373. 378, 379, 390, 392. 394, 395, 407. 429, 456, 475, 495. 507. 516, 519, 521, 522, 524, 526, 527. 530. 533. 535—539, 541. 544—546. 549, 551, 553—560, 562. 564—569, 571—573

Politodeli
— Prve krajiške NOU brigade — 50[7]
— Treće proleterske brigade — 373, 375, 518
— Četvrte proleterske brigade — 475, 477, 478, 480—483, 487, 488, 490—494, 500, 501, 504

Centralni komitet SKOJ-a — 65, 89, 112, 186, 191, 484, 526, 534. 536. 552, 559

. .

Antifašistički front žena (AFZ) — 235, 442
Antifašističko veće narodnog oslobođenja Jugoslavije (AVNOJ) — 494
Bosansko-hercegovački omladinski savez — vidi Komitet Saveza omladine Bosne i Hercegovine
Gerilski informacioni biro (GIB) — 24
Hrvatska seljačka stranka (HSS) — 105, 106, 363—366, 416, 440. 460
Komitet Saveza omladine Bosne i Hercegovine — 162, 237, 410
Narodna pomoć — 4
Narodnooslobodilački front (NOF) — 86. 303, 526
Narodnooslobodilački komitet za Bosnu i Liku — 43
Omladinski savez — 187—190
Osvobodilna fronta (OF) — 15—17, 522, 546, 570
Pokrajinski odbor Narodne omladine za Crnu Goru, Boku i Sandžak — 561

. .

Centralni komitet KP Bugarske — 36, 46, 526, 527, 547, 570
Kominterna — 33. 35. 46, 130. 526—528. 553, 555, 570

SADRŽAJ

Strana

Predgovor — — — — — — — — — — — — — — V

I

Dokumenta o partijsko-političkoj delatnosti u jedinicama NOV i PO Jugoslavije (avgust 1941 — avgust 1942)

Uputstvo Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 10. avgusta 1941. članu PK i okružnim komitetima u Nišu i Leskovcu za rad na formiranju partizanskih odreda i razvijanju njihovih dejstava — — — — — — — — — — — — — — 1

Naredba Štaba Prvog bataljona »Sloboda« od 20. avgusta 1941. za rad političkih komesara odreda — — — — — — 6

Uputstvo Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 21. avgusta 1941. Okružnom komitetu i članu PK u Nišu za rad na terenu — 7

Instrukcija operativnog rukovodstva Okružnog komiteta KPH za Karlovac od 26. avgusta 1941. o najvažnijim zadacima partijskih organizacija i partizanskih odreda — — — — — 10

Uputstvo za rad komunista na daljem razvoju slovenačkih partizanskih odreda — — — — — — — — — — — 14

Direktivni članak »Dela« od avgusta 1941. o zadacima političkih komesara u slovenačkim narodnooslobodilačkim odredima — 16

Instrukcija Pokrajinskog komiteta KPJ za Crnu Goru, Boku i Sandžak od avgusta 1941. o neposrednim zadacima partijskih organizacija — — — — — — — — — — — — — 18

Izvod iz izveštaja Štaba Prvog šumadijskog NOP odreda od 3. septembra 1941. Glavnom štabu za Srbiju o političkom radu u odredu i na terenu — — — — — — — — — — 21

Izvod iz izveštaja Filipa Kljajića od 4. septembra 1941. Glavnom štabu NOP odreda za Srbiju o stanju partizanskih četa u Pomoravlju — — — — — — — — — — — — 23

Uputstvo Štaba Prvog bataljona »Sloboda« od 8. septembra 1941. za rad političkih komesara — — — — — — — — 24

Izveštaj političkog komesara Prvog bataljona »Sloboda« od 15. septembra 1941. o političkom stanju i radu na terenu i u bataljonu — — — — — — — — — — — — — 26
Direktiva Centralnog komiteta KPH od 20. septembra 1941. za organizovanje i rad skojevskih organizacija u partizanskim odredima — — — — — — — — — — — — — 3C
Izveštaj instruktora CK KPJ pri CK KP Hrvatske od septembra 1941. o vojnopolitičkoj situaciji u Hrvatskoj i zapadnoj Bosni — — — — — — — — — — — — — — 31
Direktivno pismo Pokrajinskog komiteta KPJ za Makedoniju, na čelu sa Lazarom Koliševskim, svim članovima Partije, skojevcima i vanpartijcima u Makedoniji, kojim ih poziva na oružanu borbu protiv okupatora — — — — — — 34
Izveštaj delegata Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 5. oktobra 1941. Pokrajinskom komitetu o vojno-političkoj situaciji u požarevačkom okrugu i o dejstvima NOP odreda — 38
Uputstvo političkog komesara drvarske brigade od 7. oktobra 1941. za politički rad u jedinicama i u pozadini — — — 41
Direktiva Centralnog komiteta KPJ od oktobra 1941. Pokrajinskom komitetu KPJ za Makedoniju o načinu stvaranja partizanskih odreda i njihovom dejstvu na teritoriji Makedonije — 46
Uputstvo Štaba narodnooslobodilačkih partizanskih odreda za Crnu Goru, Boku i Sandžak od oktobra 1941. za rad političkih komesara — — — — — — — — — — — — — 48
Pismo Okružnog komiteta KPJ za Valjevo od 22. novembra 1941. svim partijskim organizacijama i članovima o greškama i budućim zadacima — — — — — — — — — — — 51
Uputstvo Operativnog partijskog rukovodstva Centralnog komiteta KPH od novembra 1941. partijskim i vojnim rukovodstvima za vođenje i razvijanje narodnooslobodilačke borbe — — 56
Pismo Centralnog komiteta KPJ od 14. decembra 1941. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju u vezi sa situacijom u Srbiji posle Prve neprijateljske ofanzive — — — — — — — 60
Izveštaj sekretara partijske ćelije Druge podgorske čete valjevskog NOP odreda od 17. decembra 1941. o radu ćelije od 1. do 15. oktobra — _ — _ 66
Uputstvo Glavnog štaba NOP odreda Hrvatske od 25. decembra 1941. za rad političkih komesara — — — — — — — 67
Direktiva Fokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od januara 1942. o zadacima i radu partijskih organizacija u partizanskim jedinicama — — — — — — — — — — — — — 71
Proglas Pokrajinskog komiteta KPJ i Glavnog štaba NOPO za Bosnu i Hercegovinu od 19. januara 1942. narodu istočne Bosne — —. — — — — — — — — — — — — 79
Izveštaj člana Okružnog komiteta KPJ za Niš od 21. januara 1942. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju o stanju i radu nišavskog NOP odreda — — — — — — — — — — 83
Izveštaj Pokrajinskog komiteta KPJ za Crnu Goru, Boku i Sandžak od 22. januara 1942. Centralnom komitetu KPJ o ispravljanju grešaka u radu i o vojno-političkoj situaciji — — — 89

Pismo sekretara Okružnog komiteta KPJ za Zaječar od 23. januara 1942. članu Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju o situaciji na terenu i o stanju partijske organizacije u knjaževačkom NOP odredu — — — — — — — — — — — — 92
Direktiva Centralnog komiteta KPJ od 29. januara 1942. o izgradnji partijske organizacije u bataljonu i o ideološko-političkom vaspitanju — — — — — — — — — — — — 95
Pismo Centralnog komiteta KPJ od januara 1942. Oblasnom komitetu za Sandžak o najvažnijim zadacima partijske organizacije — — — — — — — — — — — — — 97
Naredba Štaba NOP odreda »Zvijezda« od 5. februara 1942. za rad političkih komesara četa i bataljona — — — — — — 102
Uputstvo Štaba grupe kordunaških odreda od 6. februara 1942. političkim komesarima odreda za rad na razvijanju bratstva i jedinstva srpskog i hrvatskog naroda i na raskrinkavanju neprijateljske propagande — — — — — — — — 104
Izveštaj političkog komesara Treće čete Trećeg bataljona Drugog krajiškog NOP odreda od 7. februara 1942. Stabu odreda o partijsko-političkom radu u četi i na terenu — — — — 107
Izveštaj Okružnog komiteta KPJ za Požarevac i delegata PK od 21. februara 1942. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju o radu partijske organizacije u odredu i na terenu — — 110
Izvod iz zapisnika sa prve oblasne konferencije KPJ za Bosansku Krajinu održane od 21. do 23. februara 1942. u Skender-Vakufu — — — — — — — — — — — — — — 114
Izveštaj sekretara partijskog biroa Petog bataljona Prve proleterske brigade od 1. marta 1942. o radu partijske organizacije 126
Izveštaj Mesnog komiteta KPJ za Hérceg-Novi od 4. marta 1942. Okružnom komitetu za Nikšić o vojno-političkoj situaciji i radu na terenu — — — — — — — — — — — — 128
Izveštaj člana Pokrajinskog komiteta KPJ za Bosnu i Hercegovinu od 5. marta 1942. o partijskoj organizaciji u Bosanskoj krajini 132
Izveštaj sekretara partijskog biroa bataljona »Trinaesti Juli« lovćenskog NOP odreda od 7. marta 1942. Okružnom komitetu KPJ za Cetinje o radu partijske organizacije i o situaciji na terenu — — — — — — — — — — — — — 139
Pismo Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 8. marta 1942. Okružnom komitetu KPJ za Srem o uspostavljanju čvrstih veza i o partijsko-političkom radu na terenu — — — 142
Izveštaj sekretara partijskog biroa Četvrtog (kraljevačkog) bataljona Prve proleterske brigade od marta 1942. političkom komesaru brigade o stanju i radu partijske organizacije — 145,
Obaveštenje Štaba grupe kordunaških NOP odreda od 17. marta 1942. svim partizanima Korduna o političkoj situaciji i predstojećim zadacima — — — — — — — — — — — — 149
Izveštaj sekretara partijskog biroa Četvrtog (kraljevačkog) bataljona Prve proleterske brigade od 19. marta 1942. Centralnom komitetu KPJ o stanju u bataljonu i o borbi partijske organizacije za učvršćivanje discipline — — — — — — 152

Izvod iz pisma Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 22. marta 1942. Sreskom komitetu za Zemun o pravilnom sprovođenju političke linije i mobilizaciji snaga za borbu — — — 158
Izveštaj sekretara partijskog biroa bataljona »Vojvoda Momčilo« durmitorskog NOP odreda od 22. marta 1942. o stanju i radu partijske organizacije — — — — — — — — — — — 161
Izvod iz izveštaja sekretara Oblasnog komiteta KPJ za Kosmet od 23. marta 1942. drugu Titu o situaciji na Kosmetu — — — 163
Izveštaj sekretara partijskog biroa Petog bataljona Prve proleterske brigade od 23. marta 1942. o stanju i radu partijske organizacije — — — — — — — — — — — — 164
Izveštaj političkog komesara bataljona »Vojvoda Momčilo« od 23. marta 1942. Vrhovnom štabu NOP i DVJ o moralno-političkom stanju bataljona — — — — — — — — — 167
Izvod iz izveštaja Okružnog komiteta KPJ za Foču od 25. marta 1942. Centralnom komitetu o stanju partijske organizacije u vojnim jedinicama na svojoj teritoriji — — — — — — 170
Izveštaj političkog komesara Jabučkog bataljona jahorinskog NOP odreda od 28. marta 1942. članu CK KPJ o političkom stanju u bataljonu — — — — — — — — — — — — 174
Izveštaj Dobrivoja Vidića od 30. marta 1942. Centralnom komitetu KPJ o partijsko-političkom radu na terenu fočanskog i kalinovičkog NOP odreda — — — — — — — — — 176
Izveštaj zamenika političkog komesara Prvog bataljona od marta 1942. Štabu Prve proleterske brigade — — — — — — 181
Instrukcija Centralnog komiteta SKOJ-a od marta 1942. o zadacima skojevskih organizacija u partizanskim jedinicama — 186
Izvod iz izveštaja Pokrajinskog komiteta SKOJ-a za Bosnu i Hercegovinu od 5. aprila 1942. Centralnom komitetu SKOJ-a o stanju organizacije u jedinicama istočne Bosne — — — 192
Izveštaj političkog komesara jabučkog bataljona Jahorinskog NOP odreda od 6. aprila 1942. Centralnom komitetu KPJ o radu partijske organizacije — — — — — — — — — 194
Pismo Okružnog komiteta KPJ Drugog krajiškog NOP odreda od 6. aprila 1942. partijskim organizacijama u vojsci i na terenu 196
Izveštaj političkog komesara Prve proleterske brigade od 11. aprila 1942. Vrhovnom štabu o političkom radu u jedinicama i na terenu _ — _ _ _ _ _ — — — — — — 200
Izveštaj zamenika političkog komesara Prve proleterske brigade od 11. aprila 1942. Centralnom komitetu KPJ o stanju partijske organizacije — — — — — — — — — — — — 202
Izveštaj Pokrajinskog komiteta KPJ za Bosnu i Hercegovinu od 14. aprila 1942. Centralnom komitetu o vojno-političkoj situaciji u istočnoj Bosni i o formiranju novih okružnih i mesnih komiteta Partije — — — — — — — — — — — 206
Izveštaj sekretara komiteta Prvog bataljona Druge proleterske brigade od aprila 1942. o radu partijske organizacije — — — 209
Izveštaj Štaba Drugog zlatarskog bataljona od 17. aprila 1942. Glavnom štabu NOPO Sandžaka o moralno-političkom stanju i radu u bataljonu — — — — — — — — — — 213

Izveštaj zamenika političkog komesara Prvog zlatarskog bataljona od 19. aprila 1942. Glavnom štabu NOPO za Sandžak o stanju i radu partijske organizacije u bataljonu — — — — — 215
Izveštaj zamenika političkog komesara Mileševskog NOP bataljona od 21. aprila 1942. Glavnom štabu NOPO za Sandžak o stanju partijske organizacije u bataljonu — — — — — — — 219
Pismo Okružnog komiteta KPJ za Srem od 22. aprila 1942. rukovodstvima partijskih jedinica na terenu i političkim rukovodiocima Fruškogorskog i Podunavskog NOP odreda — — 221
Uputstvo Štaba Prvog krajiškog NOP odreda od 24. aprila 1942. štabovima bataljona i samostalnih četa za proslavu Prvog maja — _ _ _ — — — — _ — — — - — 223
Proglas Štaba Drugog krajiškog NOP odreda od aprila 1942. muslimanima Bosne i Hercegovine — — — — — — 225
Izveštaj sekretara komiteta Prvog bataljona Druge proleterske brigade od 1. maja 1942. o brojnom stanju partijske organizacije i o teoretskom obrazovanju — — — — — — — 227
Izveštaj sekretara biroa bataljona »Budućnost« Trećeg krajiškog NOP odreda od 1. maja 1942. Okružnom komitetu KPJ za Jajce i Štabu odreda o moralno-političkom stanju u bataljonu i o radu partijske organizacije — — — — — — 228
Proglas Okružnog komiteta KPJ za Grmeč i Štaba Prvog krajiškog NOP odreda od 1. maja 1942. narodu Bosanske krajine — 232
Zapisnik sa sastanka partijskog biroa Trećeg bataljona Druge proleterske brigade od 2. maja 1942. godine — — — — — 236
Izveštaj Štaba Petog bataljona Prve proleterske brigade od 3. maja 1942 Štabu brigade o političko-prosvetnom radu i o prvomajskoj akciji — — — — — — — — — — — 239
Izveštaj političkog komesara banijskog NOP odreda od 3. maja 1942. političkom komesaru Glavnog štaba Hrvatske o moralno-političkom stanju odreda i o situaciji u Baniji — — — 244
Izveštaj zamenika političkog komesara Štaba bjelopoljskog NOP odreda od 3. maja 1942. o brojnom stanju' partijske organizacije i SKOJ-a — — — — — — — — — — — 248
Izveštaj Štaba Drugog krajiškog NOP odreda »Mladen Stojanović« od 4. maja 1942. Operativnom štabu za Bosansku krajinu o političkom radu u odredu i na terenu — — — — — 251
Izveštaj zamenika političkog komesara Drugog zlatarskog bataljona od 6. maja 1942. o brojnom stanju i radu partijske i skojevske organizacije — — — — — — — — — — 254
Izveštaj zamenika političkog komesara Drugog bataljona pljevaljskog NOP odreda od 13. maja 1942. o radu partijske i skojevske organizacije — — — — — — — — — — 258
Pismo Okružnog komiteta za Cetinje od 14. maja 1942. svima članovima Partije o strogo ilegalnom radu na ponovo okupiranoj teritoriji — — — — — — — — — — — — 260
Izveštaj sekretara komiteta Prvog bataljona Druge proleterske brigade od 15. maja 1942. o brojnom stanju i radu Partije i SKOJ-a u bataljonu — — — — — — — — — — 264

Izveštaj zamenika političkog komesara Četvrtog bataljona Druge proleterske brigade od 15. maja 1942. o stanju i radu partijske organizacije u bataljonu — — — — — — — — 268
Izveštaj Milentija Popovića od 19. maja 1942. Centralnom komitetu KPJ o slabostima Partije u Hercegovini — — — — — 273
Izveštaj sekretara biroa Trećeg bataljona banijskog NOP odreda od 19. maja 1942. Okružnom komitetu KPH za Baniju o političkom stanju u bataljonu i na terenu — — — — — 275
Izveštaj instruktora Okružnog komiteta KPJ za Valjevo od 20. maja 1942. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju o radu partijske organizacije i Valjevskog NOP odreda od avgusta 1941. do maja 1942. godine - 279
Izveštaj Mesnog komiteta KPJ za Herceg-Novi od 23. maja 1942. Okružnom komitetu za Nikšić o radu partijske organizacije i vojno-političkoj situaciji na terenu — — — — — — 296
Pismo Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 25. maja 1942. Partijskom povereništvu za jugoistočnu Srbiju i Okružnom komitetu KFJ za Niš o radu u odredima — — — — — 301
Izveštaj zamenika političkog komesara Druge proleterske brigade od 29. maja 1942. Centralnom komitetu KPJ o radu partijske organizacije — — — — — — — — — — — — 304
Pismo Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 31. maja 1942. partijskom rukovodiocu Jastrebačkog NOP odreda o potrebi povezivanja i saradnje sa susednim odredima — — — — 310
Izveštaj političkog komesara Trećeg bataljona Drugog krajiškog NOF odreda »Mladen Stojanović« od 31. maja 1942. političkom komesaru odreda o moralno-političkom stanju bataljona 312
Instrukcija Operativnog štaba za Hercegovinu od maja 1942. političkim komesarima odreda, bataljona i četa — — — — 315
Izveštaj sekretara komiteta Prvog bataljona Druge proleterske brigade o radu partijske organizacije cd 15. maja do 1. juna 1942. godine — — — — — — — — — — — — 319
Izveštaj zamenika političkog komesara Četvrtog bataljona Druge proleterske brigade o radu partijske organizacije cd 15. maja do 1. juna 1942. godine — — — — — — — — — 327
Izveštaj zamenika političkog komesara Drugog bataljona Druge proleterske brigade od 2. juna 1942. o radu partijske organizacije od 13. do 31. maja — — — — — — — 330
Izveštaj političkog komesara kombinovanog čelebićko-dragočavskog bataljona i njegovog zamenika od 8. juna 1942. Aleksandru Rankoviću o formiranju i radu partijske organizacije u bataljonu — — — — — — — — — — — — — 334
Izveštaj političkog komesara bataljona »Soko« Trećeg krajiškog NOP odreda od 11. juna 1942. Operativnom štabu NOP i DV za Bos. krajinu o stanju u bataljonu i o političkom radu u jedinicama i pozadini — — — — — — — — — 336
Izveštaj zamenika političkog komesara Prvog bataljona Prve proleterske brigade od 15. juna 1942. o radu partijske organizacije — — — — — — — — — — — — 339
Proglas Štaba grupe proleterskih bataljona u istočnoj Bosni od 16. juna 1942. stanovništvu toga kraja s — — — — — — 342

Izveštaj zamenika političkog komesara Drugog bataljona Druge proleterske brigade o radu partijske organizacije od 1. do 15. juna 1942. godine — — — — — — — — — — — 347
Izveštaj Štaba bataljcna »Gavrilo Princip« od 20. juna 1942. Stabu Petog krajiškog NOP odreda o političkom radu u bataljonu i na terenu — — — — — — — — — — — — — 349
Uputstvo Operativnog štaba NOP i DV za Bosansku krajinu od 21. juna 1942. političkim komesarima odreda i bataljona za rad u jedinicama i u narodu — — — — — — — — 351
Izvod iz izveštaja Pokrajinskog komiteta za Srbiju od 24. juna 1942. Centralnom komitetu KPJ i Vrhovnom štabu NOV i POJ o stanju odreda u Srbiji — — — — — — — — — 35,6
Pismo Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 25. juna 1942. partijskom povereništvu za jugoistočnu Srbiju i Okružnom komitetu KPJ za Niš o proširivanju dejstva odreda i uspostavljanju čvrstih veza — — — — — — — — — — — 358
Uputstvo političkog komesara Prve operativne zone Hrvatske od 25. juna 1942. svim političkim komesarima potčinjenih jedinica za rad na podizanju političke svesti boraca i naroda 363
Izveštaj člana Okružnog komiteta KPJ za Srem od 25. juna 1942. Pokrajinskom komitetu za Vojvodinu o stanju u Podunavskom NOP odredu i o preduzetim merama — — — — 367
Izveštaj partijske ćelije Štaba Prve operativne zone Hrvatske od 26. juna 1942. Centralnom komitetu KPH o svojem radu — 370
Izveštaj Politodela Treće proleterske brigade od 1. jula 1942. Centralnom komitetu KPJ o planu i programu rada u brigadi 373
Izveštaj sekretara Biroa bataljona »Matija Gubec« Prvog NOP odreda Pete operativne zone Hrvatske od 1. jula 1942. Okružnom komitetu KPH za Primorje i Gorski kotar o brojnom stanju partijske organizacije — — — — — — — — 375
Pismo zamenika političkog komesara Pete proleterske brigade od 5. jula 1942. Pokrajinskom komitetu KPJ za Crnu Goru i Boku o stanju u brigadama i o dostavljanju informacija o situaciji u Crnoj Gori — — — — — — — — — 377
Uputstvo Operativnog štaba za Bosansku krajinu od 6. jula 1942. o organizaciji vojno-političkih kurseva za novoprimljene vojnike — — — - — — — — — — — — — — 383
Pismo zamenika političkog komesara Pete proleterske brigade od 8. jula 1942. sekretarima bataljonskih biroa o nedostacima u radu i o budućim zadacima partijske organizacije — — 384
Izveštaj političkog komesara Petog krajiškog NOP odreda od 15. jula 1942. političkom komesaru Operativnog štaba NOP i DV za Bosansku krajinu o političkom radu u jedinicama — — 391
Izveštaj zamenika političkog komesara Pete proleterske brigade od 16. jula 1942. Centralnom komitetu KPJ o stanju i radu partijske organizacije u brigadi i o vojno-političkoj situaciji i radu na terenu — — — — — — — — — — — — 394
Pismo Okružnog komiteta KPH za Karlovac od 17. jula 1942. bataljonskim partijskim biroima o radu partijske organizacije u bataljonu i o ulozi sekretara biroa — — — — — — 406

Izvod iz pisma Pokrajinskog komiteta KPJ za Bosnu i Hercegovinu od 20. jula 1942. okružnim komitetima za rad na jačanju Partije i učvršćivanju njene rukovodeće uloge u Narodnooslobodilačkoj vojsci - — — — — — — 409
Uputstvo Operativnog štaba za Bosansku krajinu od 28. jula 1942. političkim komesarima odreda za organizaciju ~~proslave~~ godišnjice narodnooslobodilačke borbe — — — — 411
Zaključci savetovanja Okružnog komiteta KPH za Karlovac od 31. jula 1942. godine — — — — — — — — — — 415
Izveštaj zamenika političkog komesara Prve krajiške NOU brigade od 1. avgusta 1942. Pokrajinskom komitetu KPJ za Bosnu i Hercegovinu o radu partijske organizacije brigade u julu 419
Izveštaj Štaba bataljona »Jozo Jurčević« od 4 avgusta 1942. Štabu Četvrte operativne zone Hrvatske o partijskom radu i moralno-političkom stanju u bataljonu — — — — — — 426
Pismo Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 5. avgusta 1942. Okružnom komitetu za Čačak o raskrinkavanju Draže Mihailovića i o preduzimanju mera za formiranje odreda — — 429
Izveštaj Štaba Prve krajiške NOU brigade od 5. avgusta 1942. Operativnom štabu za Bosansku krajinu o političkom radu i moralno-političkom stanju u brigadi — — — — — — — 432
Direktiva Centralnog komiteta KPH od 8. avgusta 1942. ćeliji Štaba Prve operativne zone za pravilno sprovodenje partijske linije u narodnooslobodilačkoj borbi — — — — — — — 437
Izveštaj političkog komesara bolnica Prvog krajiškog NOP odreda od 12. avgusta 1942. Operativnom štabu za Bosansku krajinu o političkom radu u bolnicama — — — — — — 442
Zapisnik sa konferencije političkih komesara Petog krajiškog NOP odreda od 13. avgusta 1942. godine — — — — — — 444
Izvod iz izveštaja Oblasnog komiteta KPJ za Bosansku krajinu od 15. avgusta 1942. Pokrajinskom komitetu za Bosnu i Hercegovinu o neprijateljskoj ofanzivi na Kozaru — — — — 451
Pismo političkog komesara Prve operativne zone Hrvatske od 18. avgusta 1942. političkim komesarima podređenih jedinica o nedostacima u radu i o narednim zadacima — — — — 456
Izveštaj političkog komesara grupe kordunaških NOP odreda od 19. avgusta 1942. političkom komesaru Prve operativne zone 0 političkom stanju na terenu i u jedinicama — — — — 462
Izveštaj sekretara biroa Trećeg bataljona Krimskog NOP odreda od 20. avgusta 1942. Cerkničkom Okružnom komitetu KP Slovenije o održanom partijskom sastanku — — — — 466
Izveštaj rukovodioca SKOJ-a Treće proleterske brigade o radu od 15. jula do 20. avgusta 1942. godine — — — — — — 468
Izveštaj sekretara ćelije Štaba prvog udarnog bataljona Prvog odreda Pete operativne zone Hrvatske od 21. avgusta 1942. Okružnom komitetu KPH za Karlovac o stanju u bataljonu 1 o radu ćelije — — — — — — — — — — — 470
Izveštaj sekretara biroa Trećeg bataljona Banijskog NOP odreda od 21. avgusta 1942. Okružnom komitetu KPH za Baniju o stanju partijske organizacije u bataljonu — — — — 473

Izveštaj Politodela Četvrte proleterske brigade od 23. avgusta 1942. Centralnom komitetu KPJ o celokupnom radu i stanju partijske organizacije u brigadi — — — — — — — 475
Izveštaj zamenika političkog komesara Pete proleterske brigade od 23. avgusta 1942. Centralnom komitetu KPJ o stanju u brigadi i na terenu — — — — — — — — — — — — 495
Izveštaj političkog komesara Četvrte proleterske brigade od 24. avgusta 1942. Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije o moralno-političkom stanju u brigadi — — — — — — 499
Odluka Centralnog komiteta KPJ od 25. avgusta 1942. o postavljanju Politodela Prve krajiške NOU brigade i uputstvo za njegov rad — — — — — — — — — — — — 507
Izveštaj zamenika političkog komesara Četvrtog bataljona Petog krajiškog NOP odreda od 26. avgusta 1942. o brojnom stanju i radu partijske i skojevske organizacije u bataljonu — — 509
Uputstvo zamenika političkog komesara Prve kordunaške NOU brigade od 28. avgusta 1942. sekretarima bataljonskih biroa za rad u jedinicama i na terenu — — — — — — — 513
Izveštaj zamenika političkog komesara Treće proleterske brigade od 30. avgusta 1942. Centralnom komitetu KPJ o stanju i radu partijske organizacije — — — — — — — — 516

II

Prilog

Partijsko-politička dokumenta za period do septembra 1942. koja su dosad objavljena u Zborniku — — — — — — — 521

Registar — — — — — — — — — — — — — — 575